SİYASAL DÜŞÜNCE KLASİKLERİ

THUKYDIDES

PELOPONNESOS SAVAŞLARI

3. BASKI

belge yayınları

Herodotos "Tarihin Babası" ismiyle anılı yorsa Thukydides de "Tarih Biliminin Babası" olarak kabul edilmektedir.

Atinalılar ile Spartalılar arasındaki Peloponnesos Savaşları'nı çok ayrıntılı bir biçimde aktaran Thukydides öncülerinden farklı olarak sadece belli bir konuya yoğunlaşması, kronolojiye önem vermesi, olayların neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyması ve doğaüstü güçlere eserinde yer vermemesi sayesinde yepyeni bir tarih anlayışının kurucusu olmuştur.

"Atinalı Thukydides, Atinalılar ile Peloponnesoslular arasındaki savaşı anlatacak. Her şeyi başından itibaren anlatmasının nedeni, bu savaşın diğerlerinden çok daha önemli olduğuna inanmasıdır. Üstelik hem Atinalılar hem de Peloponnesoslular bu dönemde en parlak çağlarını yaşıyorlardı. Diğer kentler ise iki taraftan birisini destekliyordu. Bu savaş öyle bir savaş oldu ki hem Hellenler hem barbarların bir bölümü bundan etkilendi. Kısacası tüm dünyayı etkisi altına alan bir savaş oldu."

www.belgeyayinlari.com.tr

belge yayınları

facebook.com/BelgeYayinlari
twitter.com/BelgeYayinlari
instagram.com/belgeyayinlari

Yaklaşık olarak İÖ 460 yılında doğduğu kabul edilen ***Thukydides*** Atinalı soylu bir ailenin çocuğuydu. İyi bir eğitim gördükten sonra *Peloponnesos Savaşları*'na katıldı. İÖ 424 yılında Khalkidike'yi korumak amacıyla strategos olarak görevlendirilen Thukydides burada başarılı olamadı ve Spartalı Brasidas'a yenildi. Ardından Atina'da kendisinin katılmadığı bir mahkemede yargılandı ve sürgüne gönderilmesine karar verildi. Thukydides bundan sonra yaşamını *Peloponnesos Savaşları*'nı konu alan eserini yazmak amacıyla belge toplamaya adadı. Yazarın İÖ 400'lü yıllarda öldüğü bilinmektedir. Ölümü hakkında çeşitli söylentiler bulunmakta hatta öldürüldüğü de düşünülmektedir.

Thukyidides'in çevirisini yayınladığımız *Peloponnesos Savaşları* dışında başka bir kitabı bulunmamaktadır. Kitabın özgün bir adı bulunmamasına rağmen modern araştırmacılar işlediği konudan dolayı bu kitaba *Peloponnesos Savaşları* adını vermektedirler. *Peloponnesos Savaşları* tamamlanmamış bir eserdir ve olaylar İÖ 411 yılına kadar anlatılmaktadır. Büyük bir olasılıkla Thukydides'in ölümü nedeniyle kitabın yarıda kaldığı düşünülmektedir. Daha sonraları Ksenophon, *Hellenika* adlı kitabında Thukydides'in eserine kaldığı yerden devam etmiştir.

Thukydides, başta Herodotos olmak üzere kendisinden önce gelen tarihçilere göre tarih bilimine çok önemli yenilikler kazandırmıştır. Bu yenilikler arasında en önemlisi tarihsel monografyayı oluşturması yani belli bir konuyu seçerek sadece o konuyu anlatması kabul edilmektedir. Ayrıca kronolojiye önem vermesi, olayların neden sonuç ilişkilerini ortaya koyması ve doğa dışı güçlerin yaşama olan etkilerinden söz etmemesi de Thukydides'in tarih bilimine getirdiği yenilikler arasındadır.

Peloponnesos Savaşları adlı kitabın çevirisinde *Geschichte des Peloponnesischen Krieges.* Griech.-deutsch. Übers und mit einer Einführung und Erläuterungen vers. von G.P. Landmann. I-II. München-Zürich 1993 adlı eser kaynak olarak alınmıştır.

BELGE YAYINLARI: 638
Siyasal Düşünce Klasikleri Dizisi

PELOPONNESOS SAVAŞLARI
Thukydides

Antik Yunancadan Çeviren | Furkan Akderin
Sayfa Düzeni | Aristan
Kapak Tasarım | Arif Yalçın
Birinci Baskı | Aralık 2010
İkinci Baskı | Nisan 2017
Üçüncü Baskı | Nisan 2019

İç/Kapak Baskı-Cilt | Deren Matbaacılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Bakır ve Pirinç Sanayicileri Sitesi, Orkide Cad. No: 9, Zemin Kat
Haramidere-Beylikdüzü / İstanbul 0 (212) 875 48 86
Sertifika No: 34011

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK TİCARET LTD. ŞTİ.
Cemal Nadir Sokak, Büyük Milas Han, No: 26-28
D. 121-130, 34112 Cağaloğlu-Fatih / İstanbul
Tel: 0 (212) 517 44 53
E-mail: belgeyayinlari@gmail.com
www.belgeyayinlari.com.tr
Sertifika No: 11206

PELOPONNESOS SAVAŞLARI

Thukydides

Antik Yunanca aslından çeviren
Furkan Akderin

belge yayınları

Thomas Hobbes'un çevirisiyle Peloponnesos Savaşları'nın 1629 İngilizce baskısının kapağı

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ KİTAP 7

İKİNCİ KİTAP 71

ÜÇÜNCÜ KİTAP 123

DÖRDÜNCÜ KİTAP 175

BEŞİNCİ KİTAP 233

ALTINCI KİTAP 281

YEDİNCİ KİTAP 327

SEKİZİNCİ KİTAP 367

KAYNAKÇA 416

BİRİNCİ KİTAP

I. Atinalı Thukydides Atinalılar ile Peloponnesoslular arasındaki savaşı anlatacak. Her şeyi başından itibaren anlatmasının nedeni bu savaşın diğerlerinden çok daha önemli olduğuna inanmasıdır. Üstelik hem Atinalılar hem de Peloponnesoslular bu dönemde en parlak çağlarını yaşıyorlardı. Diğer kentler ise iki taraftan birisini destekliyordu. Bu savaş öyle bir savaş oldu ki hem de Hellenler, hem barbarların bir bölümü bundan etkilendi. Kısacası tüm dünyayı etkisi altına alan bir savaş oldu. Olayları başından itibaren anlatacağım ama en eski dönemlerden başlamak pek de olanaklı değil. Çünkü bu dönemde yaşananlar ya da savaşlar hakkında çok güvenilecek kaynaklarımız yok.

II. Hellas'ta ilk zamanlardan itibaren düzenli bir yaşam kurulmamıştır. Sürekli olarak göçler birbirini takip etmiş ve bu nedenle de daima yer değiştirilmiştir. Öte yandan hem karadaki hem de denizdeki ticaret de pek güvenli sayılmazdı. Çiftçiler kendilerini bile zor besliyorlardı. Yine kentler korunaklı bir hale getirilmiyordu. Bu nedenle insanların para biriktirme şansları yoktu. Ne de olsa her an birileri gelip toprakları nı işgal edebilirdi. Bu şartlar altında yaşayan insanların sadece günü geçirmeyi düşünmeleri, diğer kentler üzerinde egemenlik kurmak gibi bir heveslerinin olmaması çok doğal karşılanırdı. En verimli topraklar sürekli olarak işgale uğruyordu. Örneğin Thesselia, Boiotia ve Peloponnesos'un Arkadia dışındaki toprakları. Bu bölgelerin topraklarının verimli olması halk arasında anlaşmazlıklara neden oluyordu. Anlaşmazlıklar savaşlarla sonuçlanıyor, bundan zarar gören ülke de yeni saldırganlar karşısında çaresiz kalıyordu. Attika'nın

durumu ise daha farklıydı. Çünkü bu topraklar verimli değildi ve diğer yerlere uzaktı. Bu nedenle de ülkelerinden kaçıp daha güvenli bir yerde yaşamak isteyenlerin başvurdukları bir yer halini almıştı. Sonuçta Atina topraklarında her zaman aynı halklar yaşadı. Kentin büyümesinde de yeni gelen göçmenlerin büyük rolü oldu. Zaman ilerleyip Atina toprakları halka yetmemeye başladığı zaman onlar Ionia topraklarına göçmenler göndermeye başladılar.

III. Troia Savaşı'ndan önce Hellas için bu isim kullanılmıyordu. Çünkü ülkenin bir birlik olduğunu gösterecek herhangi bir delil de bulunmamaktaydı. Deukalion'un oğlu Helle zamanında ilk defa Hellas isminin kullanıldığını sanmaktayım. Bu sırada ülkeye Pelasglar başka bir isim vermekteydiler. Daha sonraları Hellen ve oğulları Phtiotis ile birlikte yeni bir yönetim kurdular. Ardından da çeşitli kentlerden yardım istediler. İşte bu sırada Hellas adı kullanılmaya başlandı ancak bu isim çok uzun bir süre boyunca kullanılmadı. Aslında bu anlattıklarımın doğruluğunu Homeros[1] bize göstermektedir. Homeros destanlarında Akhilleus[2] ve dostları için Hellen adı kullanılmasına karşın onların tarafında savaşan diğer müttefikler Danaoslar, Argoslular veya Akhaialılar gibi isimler taşımaktadırlar. Hellenler'in karşılığı olan barbar kelimesi de sanırım bu dönemde kullanılmamaktaydı. Yani özetlemek gerekirse Troia Savaşı'ndan önce bu halklar bir arada hareket etmediklerinden ve yeterince güçlü olmadıklarından dolayı Hellen ismini kullanmamışlardır. Ayrıca birlikte bir deniz seferine çıkmaları da kendi aralarındaki bağları güçlendirmiştir.

IV. Anlatılanlara bakılırsa denizlerde egemenlik kuran ilk kişi Minos'tu.[3] Hellen Denizi'nde egemenlik kurmuş, Kyklades Adaları'nı ele geçirmiş ve Karialı yerlileri kovarak buraya kendi oğullarını yerleştirmişti. Vergi toplamak amacıyla da korsanlığı yok etmeye çalıştığı da bilinmektedir.

---

1 Illiada ve Odysseia destanlarının yazarı olan kabul edilen şair.

2 Peleus ile Thetis'in oğlu. Troia Savaşı'nın en önemli kahramanlarından birisidir.

3 Girit'in efsanevi kralı.

V. Eski Hellenler deniz kıyısında yaşayan barbarların topraklarına yaklaşmaya başladıkları zaman korsanlık faaliyetlerine başladılar. Aslında böyle yapmalarında onursuz hiçbir şey görmüyorlardı, aksine yaptıklarının kendilerine ün kazandırdığı bile söylenebilirdi. Çünkü korsanlık yapmak onların zenginleşmeleri yönünde önemli bir adımdı. Surları ya da herhangi bir korunağı olmayan kentlere saldırıyorlar ve kolayca zenginleşiyorlardı. Yine bu sayede ülkelerindeki daha zayıf insanları da besleme olanağı buluyorlardı. Günümüzde de deniz kıyısında yaşayan halklardan bazıları korsanlık yapmaya devam etmektedirler. Şairler kendilerine korsan olup olmadıklarını sorduklarında bundan gocunmazlar ya da bir hakaret olarak algılamazlar. Çünkü yaptıkları işin onursuzca bir iş olduğuna inanmazlar. Bu nedenle de soruya doğru bir şekilde yanıt verirler. Anakarada yaşayan halklar ise birbirlerinin topraklarını yağmalamakla geçimlerini sağlamaktaydılar. Örneğin Lokrisliler, Ozoller, Aitolialılar ya da Akharnaialılar'ın yaşam tarzları böyleydi. Bu insanların o zamandan kalma geleneklerinin günümüzde de silahlı olarak dolaşmalarına neden olduğunu söyleyebiliriz.

VI. O zamanlar Hellenler'in tamamı demirden yapılmış zırhlar giyerek dolaşırlardı. Silahların elden bırakılmamasının nedeni de evlerin ve yolların yeterince güvenli olmamasıydı. İşte o sıralar Hellas'ın tamamında olan şeyler bugün dağlık bölgelerde geçerliliğini sürdürmektedir. Zırhlardan ilk kurtulanlar Atinalılar'dı. Atinalılar çok daha yumuşak bir yaşam şeklini tercih etmeye başladılar. Kısa bir süre sonra para kazanmaya başlayan yaşlılar da ketenden yapılmış tuniklerini giymeyi bıraktılar. Ayrıca artık saçlarının başlarının tepesinde de toplamıyorlardı. Ionialılar ise bu soydan geldiklerini göstermek amacıyla uzun süre geleneklerine uygun davranarak yaşamayı sürdürdüler. Günümüzde de kullanılan kısa tunikler ise ilk önce Peloponnesoslular tarafından giyilmeye başlandı. Önce en zenginleri ardından da diğerleri bu şekilde giyindiler. Beden eğitimi çalışmaları için soyunup, vücutlarına yağ sürme geleneği de Peloponnesoslular'dan çıkmıştır. Olimpiyat oyunlarında ilk zamanlar güreş müsabakalarında edep yerleri örtülürdü. Daha sonraları bu gelenek ortadan kalktı. Günümüzde barbarlar da

boks müsabakalarında bir kuşak sererler. Eski Hellenler'in bugünkü barbarlar gibi bir yaşam sürdüklerini gösteren çok sayıda örneğimiz vardır.

VII. Belli bir süre sonra yolculuklar daha kolayca yapılmaya başlandı. Bunun bir sonucu olarak da insanlar deniz kıyısında kentler kurmaya başladılar. Böylece hem ticaret kolaylaştı hem de kentlerin güvenliği arttırılmış oldu. Eskiden kurulmuş kentler ise korsanlıktan ve yağmacılıktan olan korkuları nedeniyle iç kısımlara doğru yönelmeye başladılar. Bunda da haklıydılar. Çünkü herkes bir diğerinin topraklarını yağmalamaya devam ediyordu.

VIII. Adalardakiler de korsanlık yapıyorlardı. Karialılar ve Phoinikeliler bu konunun başını çekiyorlardı. Şöyle bir örnekle söylediklerimizi ispatlayalım: Atinalılar Delos'u yağmaladıkları zaman tüm mezarları açtırdılar. İşte o zaman kentteki ölü gömme biçimlerinin ve mezara konulan eşyaların Karialılar'ın gelenekleriyle aynı şekilde olduğu ortaya çıktı. Minos denizlerde egemenlik kurduğu zaman yolculukların kolaylaşmasını sağlamak amacıyla korsanlıkla mücadele etmeye başlamıştı. Hatta bununla da yetinmeyerek korsanların topraklarını birer koloni haline getirdi. Bu nedenden dolayı kıyıdaki kentler güçlenmeye başladılar. Bir yandan kentlerine yeni surlar yapıyorlardı bir yandan da evlerini sağlamlaştırıyorlardı. Bu sırada zenginler zayıf insanların üzerinde egemenlik kurmaya başladılar. Zenginleşmeye başlayan kentler de diğer kentler üzerinde aynı şeyi yaptılar. Evet, Hellenler'in Troia Savaşı'na başlamadan önceki durumları böyleydi.

IX. Sanırım Agamemnon'un Hellen donanması oluşturmasının asıl nedeni müttefiklerinin Tyndareios'a ettikleri yemine bağlı kalmalarıydı. Peloponnesos tarihi hakkında elle tutulur araştırmalar yapanların söylediklerine bakılırsa Pelops Asya'dan geldiğinde çok zengindi. Buna rağmen zengin olmayanların işine geldiğinden dolayı ülkeye ismini vermek gibi bir üne kavuştu. Ardından Pelops'un soyundan gelen Eurystheos, Attika'da Herakles oğulları tarafından öldürüldü. Bunun üzerine Eurystheos'un dayısı olan Atreus akrabalık ilişkilerini kullanarak Mykenai topraklarını ele geçirdi. Aslında Atreus, Khrysippos'u öldürmesinden dolayı babasından kaçıyordu.

Bu sırada Eurystheos'un halen ülkesine geri dönmemesinden ve Herakles oğullarından çekinen Mykenai halkı da Atreus'un ülkelerinin başına gelmesine ses çıkarmadılar. Böylece Pelops'un soyu Perseus'un soyundan daha ön plana çıkmayı başardı. Evet, Agamemnon'un güvendiği şey buydu. İnsanları isteyerek değil aba altından sopa göstererek bir araya toplamayı başarmıştı. Sefere çıkılırken en çok gemisi olan da Agamemnon'du. Hatta Homeros, onun Arkadialılar'a bile gemiler verdiğinden bahsetmektedir. Yine kendisine krallık asası verildiğinde Argos ve başka birçok yerde hüküm sürdüğünden söz edilmektedir. Diğer taraftan Agamemnon anakarada yaşıyordu ama belli bir donanma gücüne de sahipti. Yoksa adalarda yaşayanlara söz geçiremezdi. Troia Savaşı'ndan önce durum bu şekildeydi.

X. Kimileri Troia Savaşı'nın anlatıldığı kadar önemli bir savaş olmadığını iddia ederler. Buna da Mykenai kentinin yeterince büyük olmaması delil gösterirler. Ancak bu yanlış bir yaklaşımdır. Örneğin Lakedaimonialılar'ın kentlerinin yıkıldığını düşünelim. Sadece binaların temelleri geri kalsın. Bundan birkaç kuşak sonra yaşayanlar kendi güçleriyle Lakedaimonialılar'ın güçlerini karşılaştırırken doğru bir yargıya varabilirler mi? Ancak Lakedaimonialılar Peloponnesos topraklarının yaklaşık beşte ikisinde oturuyorlar. Başka birçok kente komuta etmelerine karşın kentleri ve tapınakları çok da güzel değildir. Ayrıca eski Hellen geleneklerine bağlı kalarak küçük yerlerde yaşamayı sürdürüyorlar. Ancak Atina'nın başına aynı şeyler gelse gelecek kuşaklar onların bugün sahip olduğundan çok daha fazlasına sahip olduklarını düşüneceklerdir. Bu nedenle önemli olan kentlerin dış görünüşleri değil asıl güçleridir. Eskiden dış görünüşe daha fazla önem verilirken günümüzde durum böyle değildir. Yine Homeros'un şiirlerini nasıl güzelleştirebilen bir insan olduğunu da hesaba katarsak Troia Savaşı'nın sanıldığı kadar önemli olmadığı ortaya çıkar. Homeros şiirlerinde Boiotialılar'ın yüz yirmi kişilik, Philoktetos'un da elli kişilik gemilerinden bahsediyor. Diğer gemilerin ise listesini vermiyor. Bence böyle yapmasının nedeni en büyük ve en küçük gemilerin isimlerini saymak istemesidir. Ayrıca Philoktetes'in gemisindeki tüm okçuların aslında asker

de olduklarını iddia etmiştir. Zaten yolculukta başka yolcuların olması da anlamsız olurdu. Gemiler de eski korsan gemilerine benziyordu. Bu nedenle gemilerini korumak için başka gemileri yanlarına almış olmaları olanaksızdı. O halde en büyük ve en küçük gemilerin aldıkları asker sayısı bilindiğine göre ve diğer gemilerin de içinde bu ikisi arasında bir sayıda asker bulunduğuna göre sefere katılım pek de abartıldığı gibi değildir.

XI. Katılımın az olmasının nedeni yeterince insan bulunamaması değil yeterince paralarının olmamasıydı. Çünkü yiyecek sıkıntısı çekiyorlardı ve sadece besleyebilecekleri kadar askeri yanlarına almışlardı. Ancak Hellenler savaşı kazandılar. Zaten kazanmasaydılar karargahlarını korurlar mıydı? Bir kısmı da savaştan sonra Khersonesos'ta çiftçilik ve haydutluk yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Düşmanları dağınık bir şekilde yer aldığından dolayı Troailılar'ın kendilerine on yıl boyunca direnmeleri doğaldı. Ancak yiyecek sıkıntısı nedeniyle Hellenler sadece kendi ordugahlarını korumak amacıyla orada kalanlarla Troialılar'ın karşısına çıkmışlardı. Bu durum da savaşın süresinin uzamasına neden oluyordu. Aslında Troia kenti çok daha kısa bir süre içinde ele geçirilebilirdi. Ama yiyecek kıtlığı buna izin vermedi. Bu nedenden ötürü de çok da önemli bir sefer olmayan Troia Seferi sanki diğerlerinden çok daha önemliymiş gibi göründü ve haksız bir ün kazandı.

XII. Troia Savaşı'ndan sonra da Hellas'tan çeşitli göçler yaşandı. Yeni koloniler kuruldu bu nedenle de ülkenin gelişimi için gereken huzur bir türlü sağlanamadı. Troia Savaşı'ndan dönen Hellenler anakaradaki çok şeyi değiştirdiler. Eskiden vatandaş olanlar bu haklarını kaybetti. Savaştan sadece atmış yıl sonra Boiotialılar, Thesselialılar tarafından Arne'den çıkarıldılar ve bugünkü Kadmeia topraklarına yerleştiler. Eskiden Troia Savaşı'nda da katılan Kadmeialılar bu topraklarda yaşarlardı. Savaştan seksen sene sonra ise Dorlar ve Heraklesoğulları Peloponnesos'u ele geçirdiler. Hellas'ta barışın sağlanması için daha uzun bir süre geçmesi gerekiyordu. Sonuçta barış sağlandıktan sonra koloniler kurulmaya başlandı. Atinalılar Ionia'da, Peloponnesoslular ise Sicilya ve İtalya'da koloniler kurdular. Ayrıca Hellas civarında da yeni koloniler

kuruldu. İşte bu kolonilerin kurulmaları Troia Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir.

XIII. Artık Hellas zenginleşmeye başlamıştı. Bunun sonuçlarından biri de eskiden babadan oğula geçen krallıkların yerine tyranlıkların kurulmaya başlaması oldu. Daha sonra da donanmalar oluşturuldu. Bugünkü gemilere en çok benzeyen gemiler ilk defa Korinthoslular tarafından yapılmıştır. Korinthoslu Ameinokles'in Samoslular'a dört adet üç kürekli yaptığını da biliyoruz. Ameinokles Samos'a Troia Savaşı'ndan üç yüz sene sonra gelmiştir. İki kent arasındaki ilk deniz savaşı ise Korinthoslular ve Korkyralılar arasında gerçekleşmiştir. Bu savaş da Troia'dan iki yüz atmış sene sonra gerçekleşmiştir. Korinthos kenti deniz kıyısında kurulmuştur ve çok uzun zamandan bu yana ticaret amacıyla işlettikleri bir limanları vardır. Öte yandan Hellenler için karadan yapılacak yolculuklar deniz yolculuğuna göre daha güzeldi. Peloponnesos'ta yaşayan Hellenler de Korinthos üzerinden yolculuk yaparak diğer Hellenler'in yanına gidebiliyorlardı. Bu nedenle kimi şairler Korinthos'a "mutlu" sıfatını takmışlardır. Zaman içinde deniz yolculuklarının sayısı artmaya başladı. Korinthoslular da denizlerdeki korsanlığı ortadan kaldırarak bölgeyi güvenli bir hale getirmek istediler. Böylece gün geçtikçe daha fazla zenginleşmeye başladılar. Ionialılar'ın donanma kurmaları ise Pers Kralı Kyros[4] ve oğlu Kambyses[5] zamanına denk gelmektedir. Bu sayede Pers egemenliği ile mücadele etmek niyetindeydiler. Kyros ile aynı zamanlarda yaşayan Samos tyranı Polykrates ise donanması sayesinde Rhenia'yı ele geçirdi. Bu arada Massilia kentini de kuran Phokaialılar Kartacalılar ile yaptıkları deniz savaşından zaferler ayrıldılar.

XIV. Dönemin güçlü donanmaları bunlardı. Troia Savaşı'ndan sonra yapılan gemiler ya uzun ya da üç sıra kürekliydiler.

---

4 İÖ 559-529 yılları arasında hüküm süren Pers Kralı. Kyros aynı zamanda Akhaimenes Hanedanı'nın da kurucusudur.

5 Kyros'un ölümünden sonra tahta çıkan Kambyses, İÖ 529-521 yılları arasında hüküm sürmüştür. İktidarı dönemindeki en önemli gelişme Mısır'ın Persler tarafından ele geçirilmesidir.

Kambyses'in ölümünden sonra Pers İmparatorluğu'nda Dareios başa geçti.[6] Dareios zamanında Sicilya ve Korkyra tyranlarının çok büyük donanmaları bulunmaktaydı. Evet, Kserkses[7] gelmeden önce Hellas'taki büyük donanmalar bunlardı. Bu sırada Atinalılar'ın ve Aiginalılar'ın sadece birkaç gemileri bulunmaktaydı. Bu gemiler de genelde elli kürekliydi. Atinalılar, Aiginalılar ve Persler ile savaştıkları sırada Themistokles'in çabalarıyla büyük bir donanma oluşturmuşlardır. Ancak bu gemilerin de boydan boya güverteden oluştukları söylenemez.

XV. Hellas'ta eskiden bu yana kurulmuş olan donanmalar hakkında bu kadarı yeter. Bu sırada denizcilikle uğraşan halklar güçlü donanmaları sayesinde diğer halklar üzerinde egemenlik kurmaya başladılar. Ancak karada yaşayanların böyle bir fırsatları olmadı. Çünkü karadaki savaşlar her zaman komşu kentler arasında gerçekleşiyordu. Bu nedenle de uzun boylu bir sefere çıkan hiçbir anakara devleti olmuyordu. Yine bu sıralarda birbirleriyle ittifak kurarak daha güçsüz olan kentleri ele geçirme eğilimleri de baş göstermemişti. Genelde herkes kendi adına bir savaşa giriyordu. Hellenler arasındaki ilk bölünmeler Khalkisliler ile Erythrailılar arasındaki savaşta gerçekleşti.

XVI. Diğer kentlerin gelişmelerinin önünde başka engeller vardı. Ionialılar güçlenmiş olmalarına karşın, Pers Kralı Kyros'un Kroisos'u yenmesinin ardından,[8] Halys'in denize doğru olan bölgelerinde egemenlik kurmasına karşı duramadılar. Anakaradaki kentlerin ele geçirilmesinden sonra Dareios Phoinikeliler'in donanmasının yardımıyla adaları işgal etti.

XVII. Hellen kentlerinin tek amaçları kendilerini tyranlık yönetiminden korumak ve mümkün olduğunca topraklarını genişletmekti. Komşularıyla birkaç savaş yaptılar. Ama bunlar da pek üzerinde durulacak konular değildir. Sicilya'da ise durum biraz daha farklıydı. Oradaki tyranlar egemenliklerini her geçen gün arttırıyorlardı. Sonuç olarak Hellas'taki kentler ortak

---

6 I. Dareios İÖ 521-488 yılları arasında iktidarda bulunmuştur.

7 İÖ 485-465/4 yılları arasında hüküm süren Pers Kralı.

8 Büyük Kyros'un Sardes yakınlarında Lidya Kralı Kroisos'u İÖ 546/5 yılında yendiği savaş Persler'in Anadolu topraklarını ele gerçimelerini sağlamıştır.

olarak hareket etmediler, tüm kentler sadece kendi çıkarlarını düşünüyordu.

XVIII. Daha sonra Sicilya dışındaki tüm kentlerde tyranlar kovuldu. Lakedaimonia ve Atina'da ise durum biraz daha farklıydı. Dorlar tarafından kurulan Lakedaimonia kentlerinde çok uzun yıllar devam edecek olan ayaklanmalar yaşandı. Ancak kendileri çok güzel anayasalarla yönetildiklerinden dolayı rejimlerine bir şey olmadı. Zaten Lakedaimonialılar'ı başka kentlerin işlerine karışmaya iten şey de bu mükemmel anayasalarının kendisiydi. Tyranların kovulmalarından önce Atinalılar ile Persler arasında Marathon Savaşı gerçekleşti.[9] Barbar güçlerin Hellas'ı işgal etme girişimleri oldukça tehlikeli bir boyuta ulaşmıştı. Bu nedenle Lakedaimonialılar'ın da katılımlarıyla büyük bir ittifak kuruldu. Atinalılar tüm mallarını yanlarına alarak denize açıldılar ve adalara yerleştiler. Böylece kısa bir zaman içinde bir deniz devleti olup çıktılar. Ardından Hellas'taki kentler kendi aralarında bölünmeye başladılar. Bir kısmı Atinalılar'ın bir kısmı da Lakedaimonialılar'ın yanında yer alıyordu. Çünkü Atinalılar denizde, Lakedaimonialılar ise karadaki en güçlü kentlerdi. İlk zamanlar Lakedaimonialılar ile Atinalılar arasında bir ittifak vardı. Ancak daha sonraları araları açılmaya başladı. Diğer kentler de kendi aralarında bir sorun yaşadıklarında hemen yön değiştirerek diğerinin tarafına geçiyorlardı. Böylece Pers Savaşları ile Peloponnesos Savaşları arasındaki süre zaman zaman barış, zaman zaman da savaşlarla geçti.[10]

XIX. Lakedaimonialılar kendileriyle ittifak kuran kentlerden para almıyorlardı. Ancak bu kentlerde oligarşik yönetimlerin devam etmesi için çaba harcıyorlardı. Atinalılar ise Khios ve Lesbos dışındaki tüm kentlerden vergi topluyorlardı. Savaş başladığı zaman hem Lakedaimonialılar hem de Atinalılar Pers Savaşları öncesindeki durumlarına göre çok daha fazla güçlenmişlerdi.

---

9 İÖ 492 yılındaki Marathon Savaşı'nda Atinalılar Persler'i durdurmayı başarmışlardır.

10 İÖ 492'de başlayan Pers Savaşları İÖ 448 yılındaki Kallias Barışı ile sona ermiştir. Peloponnesos Savaşları ise İÖ 431 yılında başlamıştır.

XX. Hellas'ın tarihi hakkında yaptığım araştırmalardan çıkan sonuçlar bu şekilde. Yazılı her şeye inanmam beklenemez. Çünkü insanlar kendi ülkelerinin tarihiyle ilgili her şeyi hiçbir araştırma yapmaksızın doğru olarak kabul ediyorlar. Bu yanlış yaklaşımlar yüzünden Atinalılar Peisistratos'un oğlu Hippias'ın iktidarda olduğunu bilmiyorlar ve Harmodios ve Aristogeiton tarafından öldürülen Hipparkhos'un o sıralar kentin başında olduğunu sanıyorlar. Aslında Hippaskhos ve Thessalos Hippias'ın kardeşleriydi. Suikast zamanı yaklaştığında Harmodios ve Aristogeiton, birilerinin Hippias'a haber verdiğinden çekindiler. Bu nedenle kendisine saldırmadılar ama bir yandan yakalanırken de bir şeyler yapmak istiyorlardı. Sonuçta Leokorion tapınağı yakınlarında Panathenaia bayramı hazırlıklarını sürdüren Hipparkhos'u öldürdüler. Başka konularda da insanların yanıldıkları görülür. Örneğin Sparta kralarının ikişer oyları olduğu ve Pitaneliler'in askeri birliklerinin onların yanında oldukları zannedilmektedir. Fakat bu bilgiler yanlıştır. İnsanlar çoğu zaman araştırma yapmaksızın ilk gördükleri bilgileri doğru olarak kabul ediyorlar.

XXI. Bu nedenle anlattıklarımın doğru olduğu ortaya çıkacaktır. Şairlerin konuları ne kadar abarttıkları ve çeşitli tarihçilerin de gerçek dışı olayları sadece kulağa hoş görünmesi için değiştirdikleri bilinmektedir. Ancak benim anlattıklarım en eski bilgilerdir. Ayrıca son derece güvenilir yerlerden bu bilgileri toplamış olmam söylediklerimin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Bir savaşa giren insanlar her zaman o savaşın en önemli savaş olduğunu düşünürler. Yine aynı şekilde savaş bittiğinde de eski savaşların ne kadar muhteşem olduğundan söz ederler. Fakat olayları anımsadığımızda Peloponnesos Savaşı'nın tarihteki en büyük savaş olduğu ortaya çıkacaktır.

XXII. Öte yandan savaşa katılanların savaştan önce ve savaş sırasında söyledikleri sözlerin doğru bir şekilde aktarılması zordur. Bu durum hem kendi dinlediklerim hem de başkalarından öğrendiklerim için geçerli. Bu nedenle ben de konuşmaları yapan insanların aslında en doğru şeyleri söylemeleri gerektiği düşüncesiyle hareket ederek sizlere bu şekilde bir aktarım yapıyorum. Aynı şekilde savaşla ilgili konularda da sadece kendi gördüklerimi ya da başkalarından duyduklarımı

aktarmakla yetinmeyeceğim. Aynı zamanda bu bilgilerin en doğru olanlarını belirteceğim. Fakat böyle bir araştırmayı yapmak kolay bir şey değil. Çünkü herkes olayları kendi bakış açısına göre anlatmakta. Bu olaylarda çeşitli mucizelere rastlamayacaksınız. Belki de bu durum çok hoşunuza gitmeyecek. Fakat sadece geçmişte olup bitenleri öğrenmek isteyenler için bu kaynak yeterli olacaktır. Çalışmam okumalarında sadece bir an için keyif almak isteyenler için değil gerçekleri öğrenmek isteyenler için yapılmıştır.

XXIII. Daha önceki savaşların en önemlisi Pers Savaşları'ydı. Fakat karada ve denizde yapılan dört savaş sonucunda netice belli olmuştu. Fakat anlatacağım savaş en büyük etkiyi bıraktı. Daha önceleri bazı kentler barbarlar ve Hellenler tarafından ele geçirilmesine karşın bu kadar fazla zarar görmemişlerdi. Hiçbir zaman bu kadar fazla insan sürgün edilmedi ya da öldürülmedi. Eskiden inanılmakta güçlük çekilen felaketler artık kolayca onaylanabiliyordu. Ayrıca doğal felaketler de bunları izledi. O güne kadar hiç görülmedik şiddette depremler, güneş tutulmaları, kuraklıklar, kıtlıklar ve herkesi kırıp geçiren veba salgını da aynı zamanlarda yaşandı. Savaşla birlikte bütün bu felaketler Hellas'tan ellerini çekmediler. Atinalılar ve Peloponnesoslular arasında Otuz Yıl Barışı'nın bozulması savaşın başlangıcına işaret ediyordu. Gün olur da insanlar gelip bu savaşın nedenini merak ederler diye bunları anlatıyorum. Ancak hiç kimsenin itiraf etmediği asıl neden Atinalılar'ın aşırı derecede güçlenmeleri ve Spartalılar'ın da onlardan çekinmeleriydi. Otuz Yıl Barışı'nın bozulmasının nedenleri şöyleydi:

XXIV. Adriyatik Denizi'ni sağ tarafından Epidamnos adında bir kent bulunmaktadır. Korkyralılar tarafından Illyrialı barbarlara komşu bir kent olarak kurulmuştur. Kenti kuran kişi Herakles'in soyundan gelen ve geleneklere bağlı olarak Korinthos'tan çağırılmış olan Eratokleides'in oğlu Phalios'tu. Korinthoslular ve Dorlar bu kentin kurulması için epeyce çaba harcamışlardı. Zaman içinde kent zenginleşemeye başladı ve gelişti. Ancak daha sonraki isyanlar ve barbarlarla yapılan savaşların kaybedilmesi onları zayıflattı. Daha sonra demokrasi yanlıları aristokrasi yanlılarını kentten kovdular. Bunun

üzerine de aristokrasi yanlıları barbarlarla ittifak kurarak kentte kalan demokratlara karşı bir kıyım başlattılar. Ardından demokratlar Korkyralılar'a elçiler göndererek onlardan yardım istediler. Kendilerinin öldürülmelerini engellemelerini istiyorlardı. Evet, Hera[11] tapınağına gelip Korkyralılar'a yalvarmışlardı. Ancak Korkyralılar onların sözlerini umursamadılar ve hiçbir isteklerini yerine getirmeyerek elçilerini geri yolladılar.

XXV. Epidamnoslular Korkyralılar'dan yardım alamayınca Delphoi'a elçiler göndererek kentlerini kurmaya yardım etmiş olan Korinthoslular'dan yardım istemenin doğru bir yaklaşım olup olmayacağını sordular. Kahin de kendilerini Korinthoslular'ın ellerine teslim etmelerini önerdi. Bunun üzerine Korinthoslular'ın yanına giderek kentlerini onlara bıraktıklarını ifade ettiler. Ayrıca kentlerini kendilerinin kurduğundan ve kahinin de bu konuda neler söylediğinden bahsettiler. Korinthoslular bu sözlerden hoşlandılar ve yardım edeceklerini belirttiler. Bu durumun bir başka nedeni de Korinthoslular'ın Korkyralılar'dan nefret etmeleriydi. Ayrıca Epidamnos üzerinde hak sahibi olduklarını da düşünüyorlardı. Öte yandan Korkyra da Korinthos kolonisiydi. Ancak Korkyralılar Korinthoslular'a gereken saygıyı göstermiyorlardı. Yani kurban kesme törenlerinde diğer kolonilerin yaptığı gibi kesilen kurbandan elde edilenleri ilk olarak Korinthoslular'a vermiyorlardı. Korkyralılar bu sıralar Korinthoslular'ı küçümsüyorlardı. Çünkü son zamanlarda çok zenginleşmişlerdi ve en zengin Hellen kentleriyle aynı düzeye ulaşmışlardı. Ayrıca daha önceleri kendi adalarında yaşamış olan Phaialılar'ın denizcilikteki başarılı da onlar için bir övünç kaynağıydı. Sonuçta her geçen gün denizcilik konusuna daha fazla çaba harcamaya başladılar. Bu sıralar Korkyralılar yüz yirmi gemiye sahiptiler.

XXVI. Korinthoslular Korkyralılar'dan nefret ederlerdi. Bu nedenle Epidamnos'a yardım göndermeye karar verdiler. Dileyen vatandaşları bu kente yerleşebilecekti. Leukas ve Ambrakialılar'dan da destek alarak kente bir birlik gönderdiler. Askerler

---

11 Hesiodos'un anlatımına göre Zeus'un tanrıçalar arasında en son evlendiği kadın.

bir Korinthos kolonisi olan Apollonia civarından ilerlemekteydiler. Çünkü denizde Korkyralılar tarafından saldırıya uğramaktan çekiniyorlardı. Korkyralılar, Korinthos'un Epidamnos'a müdahale ettiğini haber alınca yirmi beş gemiden oluşan ilk donanmalarını yola çıkardılar. Hemen ardından da ikinci bir donanma yola çıktı. Epidamnos halkı sürgünlerin Korkyra'ya kabul edilmeleriyle tehdit ediliyordu. Çünkü sürgünler buraya gitmişler ve kendi kentlerine geri dönmek için Korkyralılar'a yalvarıyorlardı. Ardından Korkyralılar Epidamnoslular'a Korinthoslular'ın geri gönderilmesini söylediler. Epidamnoslular bunu kabul etmeyince Korkyralılar barbarlardan da yardım alarak kırk gemiyle kentin yakınlarına geldiler. Kuşatma başladığında dileyenlerin kentten ayrılabileceğini yoksa zor kullanacaklarını belirttiler. Epidamnoslular ise bunu kabul etmediler. Ardından kuşatma devam etti.

XXVII. Epidamnos'un kuşatıldığı haberi Korinthos'a ulaştığında Korinthoslular savaş hazırlıklarına başladılar. Ayrıca Epidamnos'a gidecek olanlar burada vatandaşlık haklarından yararlanacaklardı. Gitmek istemeyenler ise elli drakhme[12] vermek zorundaydılar. Çok sayıda insan gemilere binerken çoğu da parasını verdi. Ardından yardım istenmeye başlandı. Megaralılar sekiz, Paleliler ise dört gemi verdiler. Bunun dışında Epidauros beş, Hermione bir, Troizen iki, Leukas on, Ambrakia ise sekiz gemi yolladı. Thebaililer ve Philiasialılar para, Elaialılar ise para ve boş gemiler verdiler. Bunun dışında orduya Korinthoslular otuz gemi ve üç bin hoplit[13] verdiler.

XXVIII. Savaş hazırlıklarını öğrenen Korkyralılar Sparta ve Sikyon'dan da adamlar alarak Korinthos'a geldiler. Onlara Epidamnos üzerinde hiçbir hakları olmadığını bu nedenle geri çekilmeleri gerektiğini ifade ettiler. Ayrıca gerekirse Peloponnesos kentlerinin bu konuda karar vermesi gerektiğini ve alınan karara saygılı olacaklarını da duyurdular. Savaşmak niyetinde değildiler. Bu yüzden Delphoi kahinine de başvurmayı düşünüyorlardı. Fakat şartları kabul edilmezse ve saldırıya geçilirse kendilerine yeni müttefikler aramak zorunda kalacaklarını da

12 Hellenler'de bir para birimi.

13 Ağır silahlı asker.

söylüyorlardı. Korinthoslular ise onlara kent önünden çekilmelerini söylediler. Çünkü kent kuşatılmaya devam edilirken bir yandan da hakemlik için başvuruda bulunulması doğru olmayacaktı. Bunun üzerine Korkyralılar da Korinthoslular gelmezse geri çekileceklerini belirttiler. Ardından herkesin savaştan önceki yerlerine çekilmesi koşuluyla hakeme başvurulması konusunda bir anlaşma sağlandı.

XXIX. Ancak Korinthoslular şartlara uymadılar. Savaş hazırlıkları tamamlandıktan sonra kendilerine savaş açtıklarını bildirmek amacıyla elçiler gönderdiler. Toplam yetmiş beş gemi ve iki bin hoplitleri vardı. Epidamnos'a doğru yola çıktılar. Donanma komutanları Pellikhos'un oğlu Aristeus, Kallias'ın oğlu Kallikrates ve Timanthes'in oğlu Timanor'du. Kara ordusunun başında ise Eurytimos'un oğlu Arkhetimos ve Isarkhos'un oğlu Isarkhidas bulunuyordu. Aktium'daki Anaktorion'da Ambrakia Körfezi'ne ulaştılar. Tam Apollon tapınağı yakınlarındayken bir Korkyra elçisinin geldiği görüldü. Elçi kendisine doğru daha fazla ilerlenmemesini istedi. Diğer taraftan Korkyralılar da donanmalarını hazırlıyorlar ve eski gemilerini tamir etmek için yeni güverte kirişleri takıyorlardı. Elçi kente geri dönerek Korinthoslular'ın koşullara uymadıklarını haber verdi. Bunun üzerine Korkyralılar seksen gemilerini savaş düzenine soktular. Ayrıca kırk gemileri de Epidamnos kentini kuşatıyordu. Yapılan savaşta Korkyralılar zafer kazandılar. Ayrıca Epidamnos kuşatmasında da başarılı olarak kenti ele geçirdiler. Öte yandan yakalanan Korinthoslular'ı zincire vurdular. Onlara yapılacak muamele belli olana kadar bu şekilde beklemelerini istiyorlardı.

XXX. Ardından Leukimne civarında bir zafer anıtı dikildi. Zincirlenenler dışındaki tüm Korinthoslular öldürüldü. Böylece Korkyralılar denizlerde egemenlik kurmuş oldular. Ardından saldırılarına devam ettiler. Önce bir Korinthos kolonisi olan Leukas'a vardılar. Onların topraklarının bir kısmını yakıp yıktılar. Elailılar'ın Korinthoslular'a yardım etmiş olmalarından dolayı buraya gelerek liman Kyllene'yi yaktılar. Korinthoslularla ittifak kuran tüm kentlere saldırdılar. Yaz mevsiminin sonlarında Korinthoslular durumun ciddiyetini kavrayarak bir ordu göndermeye karar verdiler. Artık müttefiklerini savunacaklardı.

Donanmaları Aktium ve Thesprotis'de demirledi. Korykralılar'ın donanması ise Leukimne civarındaydı. Ancak yaz mevsimi süresince herhangi bir savaş olmadı. Ardından da kışın donanmalar kendi ülkelerine geri döndüler.

XXXI. Korinthoslular Korkyralılar'a yenildiklerinden dolayı kızgındılar. Bu nedenle kış boyunca donanmalarını güçlendirmek için çabaladılar, ayrıca Peloponnesos'a haber göndererek parayla kürekçiler kiraladılar. Korkyralılar bu hazırlıkları haber alınca korkmaya başladılar. Çünkü kendilerinin ne Atinalılar ile ne de Spartalılar ile bir ittifakları vardı. Bu nedenle kendilerine müttefikler aramaya başladılar. İlk önce Atinalılar'ın yanına giderek yardım istemeye karar verdiler. Korykralılar'ın Atina'ya geleceğini öğrenen Korinthoslular da buraya geldiler. Böylece Korkyralılar'ın Atinalılar ile bir ittifak kurmalarının önüne geçmek istiyorlardı. Mecliste her iki tarafın elçileri de konuştular. Korkyralılar şöyle dediler:

XXXII. "Eğer sizinle ittifak kurmamış olan birileri gelip sizden yardım istiyorlarsa ilk olarak haklılıklarını ispatlamak zorundadır. Ayrıca yaptıkları şeyin sizin yararınıza olacağını ya da en azından zararınıza olmayacağını göstermelidirler. Halkımız da bizi haklı nedenlerimizi anlatmak için size gönderdi. Ayrıca daha önceleri size yaptıklarımızın haksızlığını da kabul etmek zorundayız. Şimdiye kadar hiçbir ülkeyle ittifak kurmamıştık. Ama şimdi böyle bir şeyi gerçekleştirmek istiyoruz. Zaten Korinthoslular ile olan savaş bizi buna zorluyor. Aslında ata sözlerimiz bize ittifak kurmanın pek de akıllıca bir şey olmadığını söyler. Ancak bugünkü düşüncelerimiz bunun yanlışlığını ortaya koyuyor. Korinthoslular ile daha önceden savaştık ve kazandık. Fakat şimdi onlar Peloponnesos'tan ve Hellas'ın diğer yerlerinden yardım topluyorlar. Bu kez kazanma şansımız az görünüyor. Yenilirsek başımız ciddi anlamda dertte demektir. Bu nedenle öncelikle daha önceden ittifak kurmak için yanınıza gelmediğimizden dolayı bizi affetmenizi diliyoruz.

XXXIII. Bize yardım ettiğiniz takdirde kendisine haksızlık yapılmış bir halka yardım etme onuruna ulaşacaksınız. Ayrıca zor durumdakilere yardım etmek de insana büyük bir şeref kazandırır. Öte yandan en az sizinki kadar güçlü bir donanmamız

var. Böyle kuvvetli bir devletle ittifak kurmak ve onun askeri gücünden yararlanmak sizin için büyük bir avantaj olacaktır. Bu durum düşmanlar için de büyük bir tehlike oluşturacaktır. Hem bizim minnetarlığımızı kazanacaksınız hem de ordunuzu güçlendirmiş olacaksınız. Yine karşılıklı çıkarları ortaya koyan ittifak dilekleri çok az rastlanılır bir durumdur ve böylesine bir güven duyulması çok nadiren ortaya çıkar. Savaş çıkmayacağını düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Çünkü Spartalılar sizinle savaşacaklar. Korinthoslular da zaten düşmanınız. Size saldırmak amacıyla önce bizim üzerimize geleceklerdir. Her iki ülkeye de düşman olduklarından dolayı bunu yapacaklardır. Ya bize zarar verecekler ya da kendilerini güçlendirmekle yetinecekler. Eğer onlardan önce harekete geçersek bu bir avantaj olur. Onlar saldırmadan önce hazırlanmamız bize ileride büyük kolaylık sağlayacaktır.

XXXIV. Korinthoslular onlara bir koloni gibi davranmamakla bizi suçlayabilirler. Ancak kente saygı gösterilirse bu gerçekleşebilir. Çünkü biz onları kölesi değiliz, onlarla eşit koşullarda vatandaşlık haklarına sahibiz. Zamanında Epidamnos konusunda hakeme başvurulmasını istemiştik. Ancak onlar savaşmayı tercih ettiler. Bu insanların akrabalarına yaptıkları şeyler sizin için de bir örnek teşkil etsin. Çünkü insanlar düşmanlarına yardım edilmediğini bildiklerinde daha rahat bir yaşam sürerler.

XXXV. Ayrıca bizimle bir ittifak kurmanız Spartalılar ile yaptığınız anlaşmayı bozmayacaktır.[14] Çünkü anlaşmanın koşullarına göre her kent hiçbir kentle ittifakı bulunmayan bir kentle ittifak kurabilir. Yine Korinthoslular başkalarıyla ittifak kurup onlardan gemiler alırlarken bizim hiçbir kentle ittifak kurmamamız da kabullenilebilecek bir şey değildir. Eğer bizimle ittifak kurmazsanız bu durumdan şikayet etmeye hakkımız vardır. Çünkü tehlikede bulunduğu bir sırada sizden yardım isteyen insanları bir neden göstermeksizin reddetmeniz haksızlık olacaktır. Ancak bunu kabul etmezseniz düşmanlarınızın aslında sizinle ittifak kurmak ve dostluğunuzu kazanmak isteyen ülkelere saldırgan tutumlarını göreceksiniz. İşte bu da

14 Sözü edilen anlaşma Otuz Yıl Barışı'dır.

tam anlamıyla bir haksızlık olacaktır. Bu nedenle hem bizimle ittifak kurmanız hem de onların paralı askerler toplamalarına engel olmanız gerekir. Daha önce de söylediğimiz gibi bu insanlar hem ortak düşmanlarımız hem de bizden sonra sıra size gelecektir. Ayrıca size önerdiğimiz şey bir donanma ittifakıdır. Sizler de denizlerdeki en güçlü devlet olmak istiyorsunuz. Bu nedenle ya başkalarının güçlü bir donanma kurmalarına engel olmalısınız ya da en güçlü donanmaya sahip olan kentlerle ittifak kurmanız gerekir.

XXXVI. Bu söylediklerimizi doğru kabul ediyorsanız ancak anlaşmayı bozacağınızdan çekiniyorsanız unutmayın ki bizimle anlaşma yapmamanız ileride sizi daha çok korkutacaktır ve düşmanlarınıza da sandığınızdan çok daha büyük bir güven aşılayacaktır. Üzerine konuştuğumuz şeyler aslında Korkyra'nın değil Atina'nın geleceğidir. Bu yüzden sizinle bu kadar istekli bir şekilde ittifak kurmak isteyen bir kentle ittifak kurmamanız yapılan güzel bir öneriyi kabul etmemeniz anlamına gelecektir. Kentimizin bulunduğu yer Sicilya ve İtalya yolu üzerindedir. Bu nedenle Peloponnesos'a giden gemilerin yollarını kolaylıkla engelleyebiliriz. Başka avantajlarımız da var. Öte yandan Hellas'taki en büyük üç donanma Atinalılar, Korkyralılar ve Korinthoslular'da bulunmakta. Eğer ittifak önerimizi kabul etmezseniz ve Korinthoslular da bizi yenerlerse ister istemez bizimle de savaşmak zorunda kalacaksınız. Ancak önerimizi kabul ederseniz birlikte Korinthoslular'ın karşısına çok daha güçlü bir şekilde çıkma olanağımız olacaktır." Daha sonra Korinthoslular söz aldılar ve şunları belirttiler:

XXXVII. "Madem ki Korykralılar sizinle ittifak kurmak dışında bir de haksızlığa uğradıklarını iddia ediyorlar o halde bizim de tüm sorulara yanıt vermemiz gerecektir. Böylece neden sizin yanınıza geldiğimiz çok daha iyi bir biçimde anlaşılacaktır. Korkyralılar'ın dileklerini mantıklı bir şekilde reddedebilmeniz için bizi dinleyin. Şimdiye kadar başka kentlerle ittifak kurmamalarının nedenini atasözlerine dayandırıyorlar. Ancak asıl neden yaptıkları haksızlıkları hiç kimsenin görmesini istememeleridir. Öte yandan birileriyle ittifak kurmanın kendilerini küçük düşüreceğini de düşünüyorlardı. Yine

kentlerinin bulunduğu yerin avantajlı konumundan da yararlanıyorlar. Çünkü kendileri pek de fazla bir yere gitmek zorunda değillerdir ama çoğu gemi onların denizlerinden geçer. Bu nedenle de diledikleri gibi davranıyorlar. Ayrıca başka insanlarla ittifak kurmayarak diledikleri gibi yağmacılık ve haksızlık yaparak bundan sağladıkları şeyleri de başkalarıyla paylaşmaktan kaçınıyorlar. Gerçekten de söyledikleri kadar dürüst insanlar olsalardı anlaşmazlık konularında yargıya gitmeyi kabul ederlerdi.

XXXVIII. Fakat bunları yapmadılar. Kolonilere karşı bizimle birlikte hareket etmediler. Neymiş, koloni kurdukları zaman bizden saygısızlık görmüşler. Bu bahaneyle savaş çıkarmak istediler. Ancak biz anakent olarak belirli bir saygı görmek istediğimizi söylüyoruz. Çünkü onların önderleri olmalıyız. Diğer kolonilerimizden saygı ve sevgi görürken sadece Korkyralılar'ın bunu yapmaması ilginç değil mi? Eğer gerçekten de fazlasıyla üstümüze gelmeselerdi onlara saldırmazdık. Yine, eğer biz onlara bir haksızlık yaptıysak da yine de saygılı davranmaları gerekirdi. İşte böyle yapsalardı biz de savaştığımız için utanç içinde kalırdık. Ancak son zamanlarda zenginleşmiş olmaları onları fazlasıyla şımarttı. Zamanında Epidamnos'un durumu iyi olmadığında bu kentle hiç ilgilenmiyorlardı. Ama ne zaman ki biz Epidamnos kentiyle ilgilenmeye başladık işte o zaman da savaş çıkarmaya kalkıştılar.

XXXIX. Hakeme başvurmayı kabul etmediğimizi söylüyorlar. Ancak hakeme başvurulacağı zaman, insanların yaptıkları hareketlerle sözleri arasında bir paralellik olması gerekir. Hakeme başvurulması konusunu Epidamnos'a saldırmadan önce düşünmeleri gerekirdi. Suçlu olmalarına ve daha önce bizimle birlikte hareket etmelerina karşın şimdi de gelip sizden yardım istiyorlar. Şimdi tehlike içinde bulunduklarından dolayı yardım istiyorlar. Halbuki hiçbir tehlike içinde bulunmadıkları zaman yardım isteselerdi daha inandırıcı olmazlar mıydı? Daha önceleri onlarla birlikte hareket etmemiş olan Atinalılar'ın kalkıp şimdi Korkyralılar ile ittifak kurmaları kabul edilemez. Siz onların suçunu paylaşmıyorsunuz. Eğer bugün onlarla ittifak kurmak istiyorsanız çok uzun süreden beridir Korkyralılar ile ittifak kurmanız gerekirdi.

XL. Söylediklerimizin ne kadar doğru şeyler olduğunu Korkyralılar'ın şiddete ve açgözlülüğe olan meyillerinden anlayabilirsiniz. Bu nedenden ötürü onlarla ittifak kurmayacağınıza inanıyoruz. Diğer taraftan evet anlaşmada hiç kimseyle ittifak kurmayan kentlerin diledikleri kentle ittifak kurabileceklerine yönelik bir ibare var. Ancak bu durum diğer kentlere herhangi bir zarar getirmeksizin sadece kendisini savunmaya çalışanlar için geçerlidir. Ancak başka kentler savaşmak için ittifak kuranlar anlaşmayı bozarlar. Eğer bizim söylediklerimizi kabul etmezseniz hem haksızlık yapmış olacaksınız hem de Korinthoslular ile savaşacaksınız. Çünkü ittifak yaptığınız takdirde bizimle savaşmak için sizden yardım isteyeceklerdir. Bu nedenle en iyisi bu işe karışmamanız. Eğer karışacaksanız da Korinthoslular'ın yanında yer almalısınız. Çünkü bizimle bir anlaşmanız var ama Korkyralılar ile yok. İsyancıları koruyacak yasalar da çıkaramazsınız. Zamanında Samoslular size karşı isyan ettiklerinde Peloponnesoslular Samoslular'a yardım edip etmeme konusunda kararsızlık geçirmişlerdi. Ancak biz sizin aleyhinize oy vermedik. Çünkü her devletin kendi müttefiklerini cezalandırma hakkına sahip olduğunu düşünüyorduk. Eğer Korkyralılar'a yardım ederseniz biz de mecburen kendi müttefiklerimizden size karşı yardım almak zorunda kalacağız.

XLI. Yasalar bu şekilde. Bu nedenle sizden yardım değil, yapmanız gereken şeyi yapmanızı bekliyoruz. Size büyük zarar verecek bir düşman da değiliz, ama reddedebileceğiniz kadar küçük bir ülke de değiliz. Pers Savaşları'ndan önce Aiginalılar ile savaşırken geminiz yoktu. Bu nedenle bizden yirmi tane almıştınız. Sizin aleyhinizde oy kullanmamamız sayesinde Samoslular'ı cezalandırdınız. Hem de size öyle bir zamanda yardım ettik ki bu sırada Samoslular'ı cezalandırmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordunuz. Böyle zamanlarda insanlar dost olarak bildiklerini düşman, düşmanlarını ise dostları olarak görürler.

XLII. Anlattıklarımızı gözden geçirin. Genç yaşta olanlar da gerçekleri yaşlılardan öğrensinler. Öte yandan söylediklerimizin doğruluğunu ama çıkarlarınızın farklı olduğunu da düşünmeyiniz. Size en yararlı olacak durum daha az hatası olanların yanında olmaktır. Korkyralılar'ın sizi sokmak istedikleri savaşın

sonucu da belirsiz. Korinthoslular ile düşman olmanız size bir şey kazandırmaz. Öte yandan bunu yaparsanız Megara konusunda diğer kentlerde uyandırdığınız güvensizliği de ortadan kaldırabilirsiniz. Çünkü bazen küçük bir yardım bile çok büyük bir hatayı unutturabilir. Sizi Hellas'ın en önemli deniz gücü haline getireceklerini söylüyorlar. Ancak bunlara inanmayın. İnsanların çok büyük zorluklar sonucunda elde edecekleri şey çoğu zaman haksızlığa uğrayanların yanında olmasının yanında önemsiz kalır.

XLIII. Spartalılar'a her devletin kendi müttefiklerini cezalandırma hakkı olduğunu söylemiştik. Şimdi de aynı şeyi sizden bekliyoruz. Böylece size yaptığımız yardımın karşılığını verebilirsiniz. Korkyralılar'ın bizim her zaman düşmanımız olacaklarını ancak sizinle dost olmak istediğimizi de unutmayın. Korkyralılar ile bir ittifak kurmayarak hem doğru olanı hem de kendi çıkarlarınıza hizmet eden şeyi yapacağınızdan emin olabilirsiniz."

XLIV. Korinthoslular bunları söylediler. Daha sonra Atinalılar bir toplantı düzenlediler. İlk önce Korinthoslular'a hak verdiler. Fakat ikinci oturumda fikirlerini değiştirdiler. Ancak yine de her iki kentin de düşmanlarının ve dostlarının ortak olacağı bir anlaşma yapmak istemediler. Çünkü böyle bir anlaşma Sparta ile yapılmış olan anlaşmanın hükümlerine aykırı olacaktı. Bunun yerine sadece savunma amaçlı bir ittifak kurdular. Yani ya kendi kentlerine ya da müttefiklerinin kentlerine yapılan bir saldırıda birlikte hareket edeceklerdi. Öte yandan Spartalılar ile bir savaşın çıkacağı kesin gibiydi. Böyle bir durumda Korykra donanmasının onlarla birlikte hareket etmesini engellemek gerekirdi. Yine düşüncelerine göre savaşa girmeden önce diğer kentler arasındaki savaşlar ne kadar fazla olursa Atinalılar için daha iyi olurdu. Korkyra'nın Sicilya ve İtalya yolu üzerindeki konumu da onlara destek vermelerine neden oluyordu.

XLV. Ardından Korkyra ile bir anlaşma yapıldı. Korinthos elçileri kentten ayrıldıktan sonra Korkyra'ya on gemi yolladılar. Gemilerin komutanları Kimon'un oğlu Lakedaimonios, Strombi - kos'un oğlu Diotimos ve Epikles'in oğlu Proteas'tı. Gemilere Korinthoslular bir saldırıya geçmedikleri takdirde kesinlikle

savaştan kaçınmaları söylendi. Öte yandan savaşı engellemek için de ellerinden geleni yapacaklardı. Böylece anlaşmayı bozanın kendi tarafları olmadığını göstermek istiyorlardı. Kısa bir süre sonra gemiler Korkyra'ya ulaştı.

XLVI. Koritnhoslular da hazırlıklarını tamamlayarak yüz elli gemiyle yola çıktılar. Yanlarında Elaialılar'dan aldıkları on, Megaralılar'ın ve Leukaslılar'ın on ikişer, Ambrakialılar'ın yirmi yedi ve Anaktorionlular'ın bir gemisi vardı. Kendileri de doksan gemi donatmışlardı. Her kentin kendi komutanları vardı. Korinthoslular'ın beş komutanı arasında Euthykhes'in oğlu Ksenokleides de yer alıyordu. Gemiler Korkyra'nın karşısında toplandıktan sonra Leukas'tan Thesprotis'teki Kheimerion'a vardılar. Burası Eleatis'teki Ephire adı verilen bir limandır. Akheron gölü de buralarda denizi dökülür. Tyamis Nehri ise bölgeyi suladıktan sonra Thesprotis ile Kestrine'yi birbirinden ayırmaktadır. İki nehir arasında da Khemerion burnu yer alır. Korinthoslular işte buraya karargahlarını kurdular.

XLVII. Korkyralılar ise düşmanın gelişini öğrendiklerinde yüz on gemi hazırladılar. Gemilerin komutanları Meikiades, Aesimides ve Eurybatos'du. Karargahları ise Sybota adalarındaydı. Atina gemileri de buraya ulaşmıştı. Yine Zakyntos'dan gelen bin hoplit de Leukimne burnuna konuşlanmıştı. Korinthoslular ise barbarlarla ittifak kurmuşlardı. Uzun zamandır devam eden bu ittifak sayesinde yanlarına güçlü bir kara ordusu da almış oluyorlardı.

XLVIII. Korinthoslular hemen savaşa girmek için Kheimerion'dan hareket ettiler. Yanlarında sadece üç günlük yiyecekleri vardı. Korkyralılar da onların hamlesini görerek harekete geçtiler. Her iki donanma da savaş düzeni almıştı. Atina gemileri Korkyra donanmasının sağ tarafında yer alıyordu. Diğer gemiler ise strategoslar[15] tarafından üçerli saflar halinde dizilmişlerdi. Korinthos donanmasında ise Megara ve Ambrakia'dan gönderilen gemiler sağ tarafta yer alıyordu. Diğer müttefiklerin gemileri ise ortada bulunuyorlardı. En iyi gemilerini ise Atinalılar'ın bulunduğu sağ tarafın karşısına yani kendilerinin sollarına almışlardı.

---

15 Askerî komutan.

XLIX. İki taraf da savaş hazırlıklarını tamamladı ve savaş başladı. Önceki savaş şekillerine bağlı kalınarak güvertelerin üzerine okçular, hoplitler ve mızrakçılar rasgele şekilde serpiştirilmişlerdi. Böyle bir savaşın daha çok güce dayandığı belliydi. Çünkü adeta bir kara savaşı gerçekleşiyordu. Gemiler karşı karşıya geldiklerinde her şey birbirine karışıyordu. Bu durumda da doğal olarak hoplitlerin ne yapacakları önem kazanıyordu. Kalabalıktan dolayı gemiler hareket etmekte güçlük çekiyorlardı. Bu nedenle gemilerin nasıl manevra yaptıklarından çok kimin daha büyük cesaretle savaşacağı sonucu belirleyecekti. Savaşın her anında büyük bir gürültü çıkıyordu. Aslında Atina gemileri düşmanlarını korkutuyordu. Ancak onlar emirlere bağlı kalarak bir türlü saldırıya geçmiyorlardı. Bu sırada Korinthoslular'ın sağ kanatları zor durumda kaldı. Korkyralılar da yirmi gemileriyle bunları kovaladılar ve kıyıya kadar izlediler. Ardından da karaya çıkarak karargahlarını yakıp yıktılar. Bu kısımda zafer Korkyralılar'ındı. Ancak Korinthoslular da kendi sol kanatlarında Korkyralılar'a üstünlük kurmuşlardı. Bu durumun nedenlerinden birisi de kimi Korkyra gemilerinin Korinthoslular'ı kovalamak için kıyıya kadar gitmeleriydi. Bu sırada Atinalılar yanlarındaki Korkyralılar'ın yenildiklerini görerek savaşa girdiler. Çünkü Korinthoslular Korkyralılar'ı kovalıyorlardı. Ondan sonra savaş Atinalılar ve Korinthoslular arasında gerçekleşti.

L. Savaştan sonra Korinthoslular gemilerini tamir etmek yerine kıyıya çıkıp esirleri öldürmeye başladılar. Bu sırada kimin hangi tarafta savaştığı belli değildi. Çünkü Korinthoslular'ın sağ tarafı ağır bir yenilgiye uğramıştı ve etraftaki büyük kalabalık son derece karmaşık bir görüntü oluşturuyordu. Bu savaş, gemi sayısı bakımından Hellas'ın gördüğü en büyük savaştı. Daha sonra Korinthoslular Korkyralılar'ı karaya dek kovaladılar. Ardından da ölülerini topladıktan sonra diğer arkadaşları ile birleştiler ve yeniden saldırıya geçtiler. Ordularının yeni toplandığı yer Sybota adasıydı. Saat epeyce ilerlemiş olmasına karşın Korinthoslular saldırıya geçmek üzere hareketlendiler. Korkyralılar da kentlerine bir saldırı yapılmasından korkarak savaş düzeni aldılar. Tam savaş şarkıları söylemeye başladıkları sırada Korinthoslular geri kaçtılar. Çünkü uzaktan gelen yirmi Atina

gemisini görmüşlerdi. Bu gemiler savaş kararı alınmasından sonra Atina'dan gönderilen yeni gemilerdi. Atinalılar'ın bu yeni gemileri göndermelerinin nedeni on geminin yetmeyeceği ve Korkyralılar'ın yenilecekleri düşüncesiydi.

LI. Atina gemilerini ilk görenler Korinthoslular'dı. Arkadan daha fazla gemi gelebileceğinden endişe etmişlerdi. Korkyralılar ise ilk başta gemileri göremediler. Ancak daha sonra gemileri gördüklerinde onlar da geri çekildiler. Böylece bugün başka bir savaş daha olmadı ve güneş battı. Korkyralılar Leukimne'de karargah kurmuşlardı. Yirmi Atina gemisinin komutanları ise Leagros'un oğlu Glaukon ve Leogoras'ın oğlu Andokides'ti. Gemiler, batık gemilerin arasından ilerleyerek karaya yanaştılar. Korkyralılar ise ilk başta gelen gemilerin düşman olmasından ürktüyseler de daha sonra onları tanıdılar ve limana yanaşmalarına izin verdiler.

LII. Bir sonraki gün otuz Atina gemisi ve Korkyra donanması birleşerek Korinthoslular'ın çekildikleri Sybota adasına doğru ilerlemeye başladılar. Amaçları Korinthoslular'ın savaşa girip girmeyeceklerini görebilmekti. Korinthoslular da savaş düzeni aldılar ama yine de savaşa girmediler. Çünkü pek iyi bir durumda değillerdi. Gemilerinde çok sayıda esir vardı. Ayrıca gemilerini tamir edebilecek uygun bir yer de bulamamışlardı. Atina gemileri ise onlarınkine göre çok daha sağlam görünüyordu. Bu nedenden ötürü daha çok geri çekilmeyi düşündüler. Ayrıca bir önceki gün savaşmış olmalarından dolayı zaten Atinalılar ile yaptıkları anlaşma bozulmuştu. Bu nedenle Atinalılar onların gitmelerine izin vermeyebilirlerdi.

LIII. Daha sonra Korinthoslular bazı adamları gemilere bindirip Atinalılar'ın yanlarına gönderdiler. Adamların üzerinde elçi olduklarını gösteren herhangi bir işaret yoktu. Atinalılar'ın yanlarına geldiklerinde şöyle konuştular: "Anlaşmayı bozarak haksızlık yapıyorsunuz. Eğer amacınız bize müdahale etmekse bizi tutuklayın ve esir muamelesi yapın." O sırada burada bulunan Korkyralılar adamların yakalanarak hemen öldürülmelerini istediler. Ancak Atinalılar Korinthoslular'a şöyle yanıt verdiler: "Anlaşmayı bozacak bir şey yapmadık. Sadece müttefikimiz olan Korkyralılar'ın yardımına geldik. Eğer başka bir yere gitmek istiyorsanız serbestsiniz. Ancak

Korkyra'ya saldırmak niyetindeyseniz biz de onları korumak için elimizden geleni yaparız."

LIV. Atinalılar'ın yanıtını aldıktan sonra Korinthoslular ülkelerine geri dönmeye karar verdiler. Fakat Sybota adasında bir zafer anıtı diktiler. Diğer yandan çıkan rüzgâr gemi parçalarını ve ölüleri Korkyalılar'ın önüne kadar sürüklemişti. Onlar da bunları topladıktan sonra aynı yerde bir zafer anıtı diktiler. Her iki taraf da savaşı kendilerinin kazandığını iddia ediyordu. Çünkü Korinthoslular gemilerini toparlayabilmişlerdi. Ayrıca bin kadar esir almışlar ve düşmanın yetmiş gemisini batırmayı başarmışlardı. Korkyralılar da kazandıklarını düşünüyorlardı. Çünkü onlar da otuz gemi batırmışlar ve Korinthoslular gibi ölülerini toplama fırsatı bulmuşlardı. Ayrıca Atina'dan gelen yardımı gördüklerinde Korinthoslular geri çekilmişler ve yeniden savaşa girmemişlerdi. Bu nedenle Korkyralılar da zafer anıtı dikmişlerdi. Her iki taraf da savaşı kendilerinin kazandığını düşünüyorlardı.

LV. Korinthoslular ülkelerine dönerken bir Korkyra kolonisi olan Anaktarion kentine saldırdılar. Burayı ele geçirdikten sonra adamlarını kente yerleştirdiler ve geri çekildiler. Ayrıca ellerine bulunan sekiz yüz esiri sattılar. İki yüz ellisini ise hapishaneye koydular ve onlara çok iyi davrandılar. Çünkü bu insanlar Korkyra'nın en zenginleriydi. Savaştan sonra kentte kendilerinin taraftarı olan bir yönetim kurabileceklerini düşünüyorlardı. Ardından Atinalılar da ülkelerine geri döndüler. Evet, Atinalılar ve Korinthoslular arasındaki ilk savaş böyle gerçekleşmişti. Korinthoslular savaştan sonra aralarında hiçbir anlaşmazlık bulunmayan Atinalılar'ın Korkyralılar ile birlik olmasına çok kızdılar.

LVI. Savaşın ardından Korinthoslular Atinalılar'dan intikam almak istiyorlardı. Atinalılar da Korinthoslular'ın neler yapabilecek - lerini tahmin edebiliyorlardı. Bir Korinthos kolonisi olmasına rağmen kendileriyle ittifak yapmış olan Pallene yakınlarındaki Potideialılar'a surlarının Pallene tarafındaki kısmını yıkmaları - nı, rehineler vermelerini, epidemiourgosları[16] kovmalarını ve

16 Korinthoslular tarafından kolonilerinde görevlendirilen yetkililere verilen isim.

Korinthoslular tarafından gönderilen bu yetkilileri kente almamalarını söylediler. Bunları yapmalarının nedeni Perdikkas ve Korinthoslular'ın bu kentte bir isyan çıkarmalarından çekinmeleri ve onların da Thrakialılar ile birleşmelerinden korkmalarıydı.

LVII. Atinalılar'ın Korkyra savaşından sonra yaptıkları böyleydi. Korinthoslular da Atinalılar ile olan düşmanlıklarını saklamak ihtiyacı hissetmiyorlardı. Eskiden Atina ile ittifak kurmuş olan Aleksandros'un oğlu Perdikkas da Korinthoslular'ın yanında yer alıyordu. Çünkü Perdikkas'ın kardeşi Philippos ve Derdas Atinalılar ile birlik olarak kendisine karşı duruyorlardı. Bu nedenle Atinalılar'ın başına dert olmasından çekindi ve elçiler yollayarak Peloponnesoslular ile birleşmeye çalıştı. Aynı zamanda Korinthoslular ile de arasını iyi tutarak Potideialılar'ı yanına çekmeye çalışıyordu. Diğer yandan Khalkidikelileri ve Thrakia'daki Bottialılar'ı isyana teşvik ediyordu. Çünkü bu ülkelerle komşuydu ve onların yardımını almak çok önemliydi. Atinalılar Perdikkas'tan kuşkulanıyorlardı. Bu nedenle Lykomedes'in oğlu Arkhestratos ile birlikte bin hoplit ve dört strategos göndermişlerdi. Verdikleri emirlerin uygulanmasını ve komşu kentlerin neler yapıp ettiklerinin gözetlenmesini istemişlerdi.

LVIII. Potideialılar ise Atinalılar'ın isteklerini yerine getirmek istemiyorlardı. Bu nedenle elçiler gönderdiler. Ayrıca Korinthoslular ve Peloponnesoslular ile de görüşmeler yapmak istediler. Uzun zamandan bu yana Atinalılar ile müttefik olmalarına karşın bu işten pek bir şey kazanamamışlardı. Bu sırada Atina gemileri de yola çıkmışlardı. Potideialılar Spartalılar'dan yardım istediklerinde kentlerine saldırılırsa Attika'ya saldırılması sözünü aldılar. Böylece rahatlayarak Khalkidikeliler ve Bottialılar ile birleştiler. Artık Atinalılar ile kurdukları ittifaktan ayrılmışlardı. Perdikkas ise Khalkidikeliler'in deniz kıyısından çekilmelerini ve onların Olynthos'a yerleşmelerini istiyordu. Sonunda onları buna ikna etti. Onlara Atinalılar ile savaş devam ettiği sürece kendisine ait olan Mygdone'deki Bolbe Gölü yakınlarındaki topraklarını verdi. Ardından Khalkidikeliler kendi kentlerini yıktılar ve Olynthos'a yerleştiler.

LIX. Atinalılar'ın gönderdikleri otuz gemi bu kıyılara geldi. Ancak kentlerin Perdikkas ile birleştiklerini ve yanlarındaki birliklerin burada yapılacak bir savaşta başarılı olamayacaklarını anlayınca bölgeden ayrılar. Daha sonra Makedonya'ya girdiler ve ülkenin iç kısımlarından ilerleyerek ordularını Philippos ve Derdas'ın askerleriyle birleştirdiler.

LX. Bu arada Korinthoslular Makedonya ve Potideia'da olanları haber aldılar. Tüm hazırlıkların kendilerine yapılacak bir saldırı için olduğunu sanıyorlardı. Bu nedenle ülkelerinden ve Poloponnesos'dan yardımcı birlikler topladılar. Toplam bin altı yüz hoplit ve dört yüz hafif silahlı piyade toplamışlardı. Komutanları ise Adeimantos'un oğlu Aristeos'tu. Aristeos'un uzun zamandan bu yana Potideialılar ile dost olması sayesinde böyle geniş çaplı bir katılım sağlanabilmişti.

LXI. Atinalılar ise kentlerin ayaklandıklarını ve Korinthoslular'ın yardımcı birlikler hazırladıklarını öğrenince bir ordu daha hazırladılar. Bu kez iki bin hoplit ve kırk gemi donatmışlardı. Kalliades'in oğlu Kallias yanındaki dört strategos ile birlikte bu ordunun komutanlığını yapıyordu. Makedonya'ya geldiklerinde diğer Atina ordusunun Therma'yı ele geçirdiğini ve Pydna kentini kuşattıklarını haber aldılar. Hemen onlarla birleştiler. Bu arada Aristeos da bölgeye ulaşmıştı. Atinalılar ise kuşatmadan vazgeçtiler ve Beroea'ya doğru ilerdiler. Strepsa üzerinden ilerleyerek kenti ele geçirmeye çalıştılar ancak başarılı olamadılar. Daha sonra üç bin Atinalı hoplit, müttefik birlikleri ve Philippos ve Pausanias komutasındaki altı yüz atlı karadan ilerleyerek Potideia kenti yakınlarına ulaştı. Yetmiş gemi de kıyıdan ilerleyerek onlarla bağlantısını koparmıyordu. Üç gün sonra Gigonos'a vardılar ve bir ordugah kurdular.

LXII. Aristeos komutasındaki Potideialılar ve Peloponnesoslular Olynthos kıstağında karargah kurmuşlardı. Kentin dışında bir pazar yeri kurulmuştu. Aristeos yaya birliklerinin Perdikkas ise atlı birliklerinin komutanlığına seçilmişti. Daha sonra kısa bir süre öncesine kadar Atinalılar'ın tarafında olan Iolaos ise Perdikkas'ın görevine getirildi. Çünkü Perdikkas Potideialılar'ın yanına gitmişti. Aristeos kıstakta Atinalılar'ı gelmelerini beklerken diğer birlikler de Olynthos'a yerleşmişler ve savaşı

bekliyorlardı. Atinalılar saldırıya geçtiklerinde onlar da arkadan saldıracaklardı. Atinalılar ise Kallias ve diğer strategosları küçük bir atlı birliği ile ve Philippos'u da Makedonyalı atlılarla Olynthos'a gönderdiler. Böylece düşman birliklerinin beraber hareket etmesine ve Potideia kentinin ele geçirilmesine engel olacaklardı. Kısa bir süre sonra düşmanın savaşa hazırlandığını gördüler ve çarpışma başladı. Aristeos ve Korinthoslular'ın bulunduğu kanat savaşı kazandı ve düşmanlarını kovalamaya başladı. Ancak Potideia ve Peloponnesoslular'dan oluşan bölüm yenilgiye uğradı.

LXIII. Aristeos düşmanı kovalamaktan geri döndüğünde ordusunun geri kalan kısmının yenilgiye uğramasına şaşırdı. Kısa bir süre boyunca nereye gideceğine karar veremedi. Ama sonuçta Potideia'ya gitmeye karar verdi. Denize rağmen dalgakırana paralel olarak ilerlemeye devam etti. Birkaç askerini kaybetmesine karşın istediği şeye ulaştı. İki kent arasında atmış stadion[17] kadar bir mesafe vardır ve yol da düz sayılır. Gelenler bayrakların kaldırıldığını görmüşlerdi. Makedonyalılar da savaş düzeni aldılar. Daha sonra savaş başladı ve Atinalılar kazandılar. Bu savaşta atlılar kullanılmadı. Savaştan sonra Atinalılar bir zafer anıtı diktiler ve Potideialılar'ın ölülerini toplamalarına izin verdiler. Savaşta Potideialılar üç yüzden fazla adam kaybederken Atinalılar ise Kallias da dahil olmak üzere yüz elli ölü verdiler.

LXIV. Savaştan sonra Atinalılar Pallene yönünde surlar inşa etmeye başladılar. Fakat hem bölgeyi koruyacak hem de Pallene'ye yardım gönderebilecek kadar çok sayıda askerleri yoktu. Ayrıldıkları takdirde ise saldırıya uğrama olasılıkları vardı. Atinalılar Pallene'ye doğru surların inşa edilemediği haber aldıklarında hemen bin altı yüz hoplit gönderdiler. Komutanları da Asopios'un oğlu Phormion'du. Phormion Pallene yakınlarına ulaştıktan sonra Aphtytis'den harekete geçerek kenti yakıp yıkmaya başladı. Hiç kimse onunla savaşmak istemediğinden dolayı kolayca bir metris yaptırdı. Artık Potideia kenti hem denizden hem de karadan kuşatılabiliyordu.

---

17 Hellenler'de 177.6 metrelik uzunluk ölçüsü birimi.

LXV. Kent kuşatıldığı zaman Aristeon'un kurtuluş şansı kalmamıştı. Tek umut bir yerlerden yardım gelmesiydi. İçeride sadece beş yüz kadar adam bırakıp rüzgârlar uygun olduğunda diğer adamlarını denizden yola çıkarmayı düşündü. Bu sayede kent içindekiler kıtlık çekmezlerdi. Ancak adamları kentten ayrılmak istemediler. Bunun üzerine Aristeon kentten ayrılarak yardım toplamaya karar verdi. Önce Khalkidike'deki Sermyle yakınlarında Atinalılar'a pusu kurdu ve birkaç adamlarını öldürdü. Ardından da yardım almak için Peloponnesos kentlerine haber gönderdi. Phormion ise gelen yardımla birlikte işlerini bitirdi. Daha sonra da Khalkidike ve Bottike kentleri yakıp yıkmaya başladı.

LXVI. Atinalılar ve Peloponnesoslular'ın aralarının bozulmasına neden olan şeyler böyleydi. Peloponnesoslular ve Korinthoslular Atinalılar'ın Potideia kentini kuşatmasından dolayı onları suçlarlarken Atinalılar da kendileriyle ittifak kurmuş olan bir kentin Peloponnesoslular ve Korinthoslular tarafından isyana teşvik edilmesinden rahatsızdılar. Öte yandan Peloponnesoslular bizzat gelip savaşmışlardı. Ancak tüm bunlara rağmen halen anlaşma bozulmamıştı. Çünkü bütün bunlar Korinthoslular'ın başının altından çıkmıştı.

LXVII. Potideia kenti kuşatılırken Korinthoslular kendi kentleri için de endişelenmeye başladılar. Öte yandan Potideia kentinde kendi adamları da vardı. Bu nedenle Peloponnesoslular'a elçiler gönderdiler ve Atinalılar'ın yaptıklarından şikayetçi olmaya başladılar. Aiginalılar ise korkularından dolayı elçi göndermediler. Ama özgürlüklerinin ellerinden gittiğini söyleyerek Peloponnesoslular'ı savaş için kışkırttılar. Ardından Peloponnesos ittifakına dahil olan kentler toplandılar. Her kent bu toplantıda şikayetlerini açıkça belirtme fırsatı buldu. Megaralılar Atinalılar'ın anlaşmaya aykırı olarak kendilerini Atina pazarına sokmadıklarından yakındılar. Korinthoslular ise diğer kentlerin elçilerinin konuşmasının tamamlanmasını beklediler. Ardından söz alarak şunları ifade ettiler:

LXVIII. "Sizin iyi niyetli düşünceleriniz başkalarının şikayetlerini dinlememenize yol açabiliyor. Bu nedenle iyi niyetli görünmenize karşın bazı sorunlarda yavaş kaldığınız anlaşılıyor. Daha önceden de Atinalılar'ın yaptıklarını gelip burada anlattık.

Ancak her defasında bu sorunun bizden kaynaklandığını söyleyerek bizi daha fazla dinlemek istemediniz. Bu nedenle şikayetçi olan diğer kentlerin de buraya gelmelerini beklemek zorunda kaldık. Atinalılar bize haksızlık yapıyorlar ve sizler de bu işe hiç sesinizi çıkarmıyorsunuz. Eğer bu saldırılarını içten içe yapsalardı size gelip burada bağıra çağıra olanları anlatmamız gerekirdi. Ama şimdi işler değişti. Birçok kent köle durumuna düştü. Artık Atinalılar açıkça savaş hazırlıklarına başladıklarından dolayı bunları anlatmamızın ne yararı olacaktır? Eğer zamanında Korkyra'yı ele geçirseydik Potideia'da olanlar olmayacaktı. Bu kentlerden birisi Thrakia'nın en önemli kenti, diğeri ise Peloponnesoslular'a en çok gemi sağlayacak olan yerdir.

LXIX. Pers Savaşları'ndan sonra Atinalılar'ın uzun surları inşa etmelerine izin vermiştiniz. Bu nedenle sorumlusunuz. Atinalılar'ın hem başka kentleri köleleştirmelerini hem de başka kentlerin bizimle ittifak kuramamalarını da sağlayan sizsiniz. Eğer bir kent başka kentlerin köleleştirilmelerini engelliyorlarsa o zaman kendisini Hellas'ın koruyucusu ilan edebilir. Bu nedenle de yine sorumlu sizsiniz. Binbir zorlukla burada toplandık ama neden toplandığımız belli değil. Aslında konuşmamız gereken şey Atinalılar'a karşı kendimizi nasıl koruyacağımız olmalıydı. Atinalılar bize haksızlık yapıyorlar ve biz nasıl davranacağımızı bilemiyoruz. Artık Atinalılar saldırmak amacında değiller, saldırıya geçtiler bile. Atinalılar'ın nasıl savaştıklarını biliyoruz. Yavaşça komşu kentlerinin üzerine geliyorlar. Sizlerin hiçbir şeyden haberiniz olmadığını bildiklerinden dolayı yaptıkları işi yavaş yavaş yapıyorlar. Ancak her şeyin öğrenildiği ortaya çıktığında açıkça savaş hazırlıklarına başlayacaklardır. Spartalılar'ın ihtiyatlı bir halk oldukları anlatılır. Ancak siz böyle davranmıyorsunuz. Şimdi onları engellemek varken daha da güçlenmelerini bekliyorsunuz. Persler saldırıya geçmeden önce Peloponnesos'un yakınlarına kadar gelmişlerdi. Ancak şimdiyse Atinalılar hemen yanınızdalar. Onların toprakları Persler'in toprakları kadar uzakta değil. Şimdiden Atinalılar'ın üzerine saldırmamız gerekirken sizler düşmanın ilk olarak saldırmasını bekliyorsunuz. Bir savaş için işlerin iyice bozulmasını bekliyorsunuz.

Evet, Atinalılar'ı yendik. Ama bunu aldığımız yardımlar sayesinde değil kendi hataları yüzünden başardık. Müttefiklerin size güvenmeleri ölümlerine neden oldu. Çünkü hazırlanmadan yakalandılar. Emin olun ki sizden nefret ettiğimiz için bunları söylemiyoruz. Sadece sizleri haklı şekilde kınıyoruz. Çünkü insanlar ancak dostlarını haklı şekilde kınayabilirler. Haksızlık yapan düşmanlar ise sadece suçlanırlar.

LXX. Öte yandan sizi eleştirmekte de pek haklıyız. Çünkü burada ortak çıkarlarımız söz konusu olmasına rağmen siz bunun farkında değilmişsiniz gibi davranıyorsunuz. Atinalılar'ın nasıl düşmanlar olduklarını bilmiyormuşsunuz gibi davranıyorsunuz. Atinalılar bir yenilikten çok hoşlanırlar. Hemen karar verip harekete geçerler. Siz ise bir konuda anlaşsanız bile harekete geçmekte yavaş kalırsınız. Atinalılar en büyük zorlukların içindeyken bile umutlu bir şekilde beklerler. Fakat siz kesin olan şeylerden bile kuşku duyarsınız. Zaten bir sıkıntı içine düştüğünüzde de kurtulamayacağınıza karar verirsiniz. Atinalılar bilmedikleri yerlerde dolaşmaktan çok hoşlanırlar. Sizlerin ise en çok sevdiğiniz şey evinizde oturmaktır. Bir kenti ele geçirdikleri zaman mümkün olduğunca toprak kazanmaya çalışırlar. Yolculuklarının amacı hep bir kazanç sağlamaktır. Ama siz evinizden çıktığınızda elinizdekini kaybetmemenin yeterli olduğunu düşünürsünüz. Onlar yenildikleri zaman ellerinden geldiğince az toprak kaybetmeye çalışırlar. Kentlerini savunmaları gerektiğinde kendilerini hiç düşünmezler. Planladıkları şeyi yapamadıklarında umutlarını kaybederler. Sanki evleri ellerinden alınmış gibi davranırlar. Savaşlarda ele geçirdikleri topraklar onlar için planladıkları şeyin yanında değersizdir. Bir şeyi planlayıp da yapamadıkları zaman hemen yeni bir plan hazırlarlar. Başladıkları her işi tamamlayabilmek için sonsuz bir enerjiyle didinip dururlar. Bunun sonucunda da tehlikelere girmekten çekinmezler. Asla şimdiki zamandan keyif almazlar. Tek dertleri gelecekte neler kazanacaklarıdır. Bu nedenle de başladıkları işleri büyük bir istekle yerine getirirler. İş tamamlanmadıkça da oturup rahat etmezler. Kendileri rahat durmadıklarından dolayı başkalarını da rahat bırakmaları beklenemez.

LXXI. Fakat Spartalılar böyle bir kente karşı bile beklemeyi tercih ediyorlar. Bir kent nasıl olur da haksızlığa uğramasına karşın savaşmayı düşünmez. O insanlarla nasıl olur da barış içinde yaşamamız beklenebilir? Sizlerin başka kentlerle barış içinde kalmak için seçtiğiniz yöntem bu şekilde. Sizin yasalarınızın diğerlerinden çok eski olduğunu biliyoruz. En eski yasalara sahip olanların avantajlarını da biliyoruz. Fakat böyle saldırgan bir kente karşı zaman zaman farklı şekilde davranmak da gerekebilir. Atinalılar hızlı hareket ettiklerinden dolayı sizden avantajlı durumdalar. Bu nedenle sizin de yavaş hareketlerinize bir son vermeniz gerekiyor. Derhal Attika'ya saldırın ve dostlarınızın düşmanlarından uğradıkları haksızlıklara bir son vermeye çalışın. Yoksa bizler kendimize yeni müttefikler aramak zorunda kalacağız. Böyle bir durumda yeminimizi bozmakla tanrıların gözünde suçlu duruma düşmeyeceğiz. Çünkü böylesine durumlarda sorumluluk bir savunma anlaşmasına yapmış olmalarına rağmen müttefiklerini korumayanlara aittir. Fakat bizi korursanız biz de kendimize yeni müttefikler aramak zorunda olmayız. Bunu yaparsak da haksız duruma düşeriz. Şimdi bu konuyu düşünelim. Sizler de atalarınız zamanında Peloponnesos'ta sahip olduğunuz egemenliği korumaya çalışın."

LXXII. Korinthoslular bu şekilde konuştular. Bu sırada bir Atina elçi heyeti de başka bir konu için Sparta'ya gelmişti. Korinthoslular'ın konuşmalarını öğrenince Sparta meclisinde bir konuşma yapmak istediler. Aslında amaçları Korinthoslular'ın sözlerine bir yanıt vermek değil, sadece Spartalılar'ın iyice düşünüp taşınmadan karar almalarını engellemekti. Spartalı yaşlıların bildikleri şeyleri hatırlatıp, gençlere de bilmedikleri şeyleri öğreterek kendi kentlerinin ne kadar güçlü olduğundan söz edeceklerdi. Çünkü Spartalılar'ın olayları savaş yoluyla çözmektense müzakere yolunu tercih edeceklerini düşünmekteydiler. Önce Spartalı bir yetkiliyle görüştüler ve eğer izin verirlerse halkın önünde konuşacaklarını ifade ettiler. Spartalılar da bu öneriyi kabul ettiler. Ardından Atinalılar söz aldılar ve şunları belirttiler:

LXXIII. "Biz buraya müttefiklerinizle tartışmak için değil başka bir konu için gelmiştik. Ancak onların söylediklerini duyunca

konuşmak istedik. Yine de söylediklerine cevap vermeyeceğiz. Çünkü bu konuda hakem olarak sizi kabul edemeyiz. İsteğimiz sizin acele bir şekilde karar vererek sonradan pişman olacağınız bir karar almanızın önüne geçmek. Bu nedenle de kentimizden bahsedeceğiz. Ne kadar haklı nedenlerle mallarımızı elimizde tuttuğumuzu anlatacağız. Kimsenin hatırlamadığı olaydan söz etmek kimsenin işine yaramaz. Ama herkes Pers Savaşları'nda olanları hatırlıyordur. Bu nedenle biraz sıkılsanız da bu konuyu hatırlatacağız. Sözlerimiz övünmek için değil Korinthoslular'ın sizi savaşa sokmak istedikleri kentin gücünü bilmeniz içindir. Marathon'da barbarları yendik. Ancak ikinci defa savaşacak kadar güçlü değildik. Bu nedenle gemilere bindik ve Salamis Savaşı'nı[18] gerçekleştirdik. Böylece onların denizden Peloponnesos'a saldırmalarının önüne geçmiş olduk. Barbar da denizde yenildikten sonra bizimle baş edemeyeceğini anladı ve ordusunu alarak geri çekildi.

LXXIV. Hellenler'in asıl güçleri donanmalarındaydı. Öte yandan çok sayıda gemimiz, akıllı bir strategosumuz ve yeterince cesaretimiz de bulunmaktaydı. Sonuç olarak üç yüz gemimizin iki yüzünü bu iş için feda ettik. Komutanımız ise bize dar bir boğazda savaşma fikrini aşılayan Themistokles'ti.[19] Onun bu kararı sayesinde kazandık. Bu nedenle Lakedaimonia'ya gelen yabancılar arasında en çok Themistokles'e saygı gösterildi. Barbarlar ile savaşırken tüm komşularımız köleleştirilmişti. Bu nedenle yardım alamıyorduk. Hepimiz evlerimizi, mallarımızı mülklerimizi feda ederek adalara gittik. Müttefiklerimizi yalnız bırakmak istemedik. Aksine gemilere binip savaşmayı tercih ettik. Size yardıma geç geldiğiniz için de kızmıyoruz. Ama bize yardıma geldiğinizde kendiniz için telaşlanmıştınız. Çünkü o ana dek kendi kentinizde oturma şansınız devam ediyordu. Fakat kendiniz tehlike içine girene kadar bize yardım etmediniz. Biz sizi kurtardığımız zaman aslında hiç umudunuz kalmamıştı. Diğer kentler gibi yapıp barbarlar ile ittifak kursaydık o zaman yetersiz donanmanızla onlara karşı

---

18 İÖ 479 yılında Hellenler'in Persler'e karşı kazandıkları deniz savaşı.

19 İÖ 514-449 yılları arasında yaşamış olan Atinalı devlet adamı ve komutan.

hiçbir şansınız olmazdı. Persler de hiçbir sıkıntı çekmeden savaşı kazanırlardı.

LXXV. O zamanlar yaptıklarımızdan dolayı kıskançlığa neden olacak ne yaptık? Hiçbir şekilde şiddet uygulamamıza rağmen kıskanıldık. Diğer müttefiklerimiz başvurmaksızın komutayı almak bile istemedik. Bu nedenle kentimizi korku, onurumuz ve cesaretimiz sayesinde korumayı başardık. Ancak savaştan sonra da insanların bize olan nefretleri sürdü. Hatta sizler bile eskisi kadar dostça davranmadınız. Bu yüzden kendi gücümüzün azalmasını istemedik. Çünkü müttefiklerimiz sizin tarafınıza geçerlerse bu bizim sonumuz olurdu. Fakat en büyük tehlikeler içinde bulunduğumuz sırada kendi çıkarlarımızı düşünmekte kötü bir şey yoktur.

LXXVI. Sizler de Peloponnesos'ta bulunan kentler üzerinde dilediğiniz gibi egemenlik sürmektesiniz. Fakat bizim başımıza gelenlerin aynısı sizin başınıza gelseydi onlara karşı ya baskıcı bir yönetim kuracaktınız ya da ister istemez kendinizi tehlike içinde görecektiniz. Bu nedenle biz de kendimize verilen gücü kullanmaya devam ettik. Yaptıklarımız ne haksızlıktır ne de çok önemli bir şeydir. Tarih boyunca güçlülerin kendilerinden güçsüzleri yönetmeleri söz konusu olmuştur. Bunu yapan ilk kent biz değiliz. Çıkarlarınız olduğu sürece siz de aynı mantıkla hareket ettiniz ve kendinize göre bazı adalet ilkeleri belirlediniz. Ancak insanların ellerine bir fırsat geçtiğinde bunun aksine harekete ederler ve zorla diğer kentleri egemenlikleri altına almaya çalışırlar. Böyle bir durumu gerçekleştirmek insan doğasına uygundur. Böyle bir olanağa sahip olmasına rağmen kullanmayanlar ise her türlü övgüyü hak ederler. Eğer bizim sahip olduğumuz imkânlar başkalarının elinde olsaydı onlar çok daha sert davranırlardı. Ancak yumuşak davranmak sert davranmaktansa çok daha nefret duyulmasına neden oldu. Bunun da haklı bir şey olduğunu söyleyemeyeceğiz.

LXXVII. Hem başkalarının dediklerini yapmaya çalışıp hem de yasalara saygı gösterdiğimizden dolayı başımıza her gün yeni bir dert açılıyor. Başka yerlerdekiler bize göre çok daha sert bir yönetim gösteriyorlar ancak bizim kadar eleştirilmiyorlar. Çünkü zorla iş yaptırabilecek olan insanların adaletle işleri olmaz.

Fakat biz en ufacık hatamızda bile müttefiklerimiz tarafından aşırı derecede eleştiriliyoruz. Bunun nedeni bugüne dek onlara çok yumuşak davranmış olmamızdır. Yaptığımız güzel şeyleri hiç görmeyip hep kötülük yapmışız gibi davranıyorlar. Eğer zor kullansaydık kalkıp kendilerinin bize boyun eğmek zorunda olmadıklarını bile söyleyemezlerdi. Sanırız insanlar adaletsizlikten çok güce başvurulmasına daha çok kızıyorlar. İnsanlar kendileriyle eşit olanlar tarafından adaletsizliğe kızıyorlar ama kendilerinden güçlüler tarafından zor kullanılmasına bir şey demiyorlar. Biz Persler'e göre çok daha yumuşak bir yönetim sergilememize karşın onlardan daha fazla eleştiriliyoruz. Şimdiki zamanın yönetimi her zaman birilerine zor gelir. Ama siz bizim yerimize egemenliği elinize alsanız ve Pers Savaşları zamanındaki gibi davransanız emin olun ki kısa bir süre içinde bize göre çok daha fazla başınız ağrır. Çünkü yasalarınız başka kentlerle anlaşmaya uygun değildir. Ayrıca Spartalılar'ın hiçbiri kenti dışındayken yasalarına bağlı bir yaşam sürmüyor.

LXXVIII. Bu nedenle sorunları görüşürken başkalarının şikayetlerinden çok kendinizi düşünün. Savaşa girmeden önce yapabileceğiniz yanlışlıkları gözden geçirin. Savaş öncesinde rastlantıların payı büyüktür. Savaşa girildiğinde ise şans bir anda taraf değiştirir. İşte o zaman da akıl yürütmek zorunda kalırsınız. Biz böyle yanlış hareketlerde bulunmadığımızdan dolayı sizlere barışı ve yeminlerinizi bozmamanızı tavsiye ediyoruz. Aramızdaki sorunları dostça çözmeye çalışalım. Eğer bunu yapmazsanız bize verdiğiniz örnekte olduğu gibi bizler de kendimizi savunmak zorunda kalacağız."

LXXIX. Atinalılar'ın konuşmaları böyleydi. Daha sonra Spartalılar durumu kendi aralarında görüşmek için tüm elçilerin dışarı çıkmalarını istediler. Ardından çok akıllı ve ihtiyatlı bir adam olarak bilinen kral Arkhidamos konuşmaya başladı ve şunları söyledi:

LXXX. "Ben bir sürü savaşa girdim. Hatta buradaki tüm insanlar benimle aynı durumdadırlar. Bu nedenle savaşa girmek isteyenlerin bu konuyu etraflıca düşündüklerinden eminim. Aslında aramızdaki sorun oldukça büyük. Evet, komşularımız olan Peloponnesos kentlerine karşı güç kullanmakta bir

sıkıntı çekmeyebiliriz. Fakat Atinalılar'ın durumu farklı. Onlar Hellas'ın en güçlü donanmasına sahipler. Öte yandan ellerinde büyük bir zenginlik ve yanlarında çok sayıda müttefik var. Nüfusları ve sahip oldukları silahların sayısı da azımsanacak gibi değil. Bu insanlara kolayca savaş açamayız. En azından iyice hazırlanmadan savaşa giremeyiz. Neye güveneceğiz? Bunu donanmayla mı yapacağız. Ama donanmamızın durumu onlara göre çok kötü. Belki bir donanma hazırlayabiliriz fakat bu iş için de zamana ihtiyacımız var. Belki paramız sayesinde diyebilirsiniz. Ancak devlet hazinesinde de para yok. Ayrıca görünen o ki hiç kimsenin de hazineye yardım edebilecek durumu yok.

LXXXI. Kimileri sahip olduğumuz silahlara ve askeri teşkilatımıza güvenebilirler. Ama Atinalılar'ın başka yerlerde de çok önemli toprakları var. Müttefiklerin Atinalılar'dan ayrılmalarını istiyorsak kendilerine denizden yardım göndermemiz gerekecektir. Çünkü birçok müttefikleri adalarda yaşıyorlar. Bu koşullar altında denizlerdeki üstünlüğü elimize geçirmedikçe bu işten zararlı çıkarız. Ayrıca savaşı başlatan taraf olmak da hoş görünmeyecektir. Öte yandan hiç kimse çabucak Atinalılar'ın topraklarını ele geçirebileceğimizi de sanmasın. Belki de bu savaşı çocuklarımıza miras bırakabiliriz. Diğer yandan Spartalılar'ın da bu savaşı kolayca bırakabileceklerini sanmıyorum.

LXXXII. Tabi ki bizimle ittifak kuran bir devlete düşmanlarımızın saldırması karşılığında onlara hiçbir şey yapmayalım demiyorum. Sadece hemen savaşa girmeyelim. Savaşa girmek istediğimizi belli etmeksizin Atinalılar'a elçiler göndererek şikayetleri iletelim. Ayrıca Hellenler ve barbarlar ile ittifak kurmaya çalışalım. Ayrıca donanmamızı onlardan güçlü tutup mali açıdan da güçlenirsek o zaman Hellen ve barbar müttefikler bulmamız kimse tarafından yadırganmayacaktır. Zaten elçilerimizle görüşmek isterlerse işleri yoluna sokabiliriz. Öte yandan iki üç sene zaman kazanıp tüm hazırlıklarımızı tamamlarsak ve onlar da bunu görürlerse belki de kendiliklerinden savaşa girmek istemezler. Çünkü o zaman topraklarının tehlikeye girdiğini görürler. Onların toprakları bizim için yeterlidir. Ayrıca bu toprakların tarıma elverişli

olduklarını da unutmayalım. Bu nedenle topraklarına fazla zarar vermeksizin çok da uzun süre boyunca bize direnmelerini engellemekte de yarar var. Eğer hiçbir hazırlık yapmaksızın Attika'ya girer ve kendi müttefiklerimizin sözünü dinlersek kendimizi de utanç içine sokarız. Kentler ve insanlar arasındaki sorunlar çözülebilir. Fakat birilerinin çıkarları nedeniyle hesapsızca savaşa girersek bu işi istediğimiz gibi sonuçlandırmamız zor olacaktır.

LXXXIII. Bizim gibi kalabalık bir ülkenin bir kente dilediği zaman saldırmaması korkaklık olarak nitelendirilemez. Öte yandan Atinalılar'ın da çok sayıda müttefikleri var. Bunlardan epeyce para topluyorlar. Ancak bizim gibi karada güçlü olup donanması zayıf olan bir ülke için de asıl gereken şey paradır. Bu nedenle önce para bulmaya çalışalım. Müttefiklerimizin bizi hemen savaşa sürüklemesine izin vermeyelim. Ayrıca savaşın bütün sorumluluğu bize ait olacaktır. Bu nedenle de iyice düşünüp taşınmak konusunda yeterince hakkımız vardır diye düşünüyorum.

LXXXIV. Öte yandan bizi yavaş davranmakla da suçluyorlar. Bunda da utanılacak bir şey yok. İnsanların hazırlanmadan savaşa girmeleri gelecekte başlarına daha büyük dertler açılmasına neden olur. Biz özgür ve akıllı olmakla övünen bir halkız. O halde düşünüp taşınmamız da yerinde olacaktır. Böyle davrandığımız için de barışta burnu büyük davranmayıp işler kötü gittiğinde de diğerlerine göre çok daha az boyun eğiyoruz. Biz başkaları tarafından kolayca harekete geçirilmediğimiz gibi kızgınlık sonucunda alelacele kararlar da almıyoruz. Bu sayede kendimizi bilge ve cesur insanlar olarak tanımlayabiliyoruz. Çünkü bizler onurlu insanlarız ve onurun kökünde de bilgelik yatar. Aynı zamanda dürüstüz çünkü dürüstlüğün kökünde de cesaret vardır. Söylediklerimiz de aklı başında şeylerlerdir. Çünkü biz buna uygun şekilde yetiştirildik, herkes yasalarına tam anlamıyla bağlı kalacak şekilde yetiştirildi. Diğer insanlar gibi kafamızda gereksiz şeyler tutmuyoruz. Bu nedenle de iyi sözler bularak onları eleştirilebilmek yeteneğinden yoksunuz. Fakat diğer yandan diğerlerinin bizden akıllı olduklarına inanmıyoruz. Onların yaptığı gibi bir konuda karar veremediğimiz zaman dil gücüne güvenilmeyeceğini biliyoruz. Öte yandan

düşmanlarımızın yapacakları şeylere göre de hazırlanmaya devam edelim. Talihimizi onların yapacakları yanlışlıklara değil kendi düşüncelerimize bırakalım. İnsanlar arasında çok büyük bir fark yoktur. Bu nedenle daha zorlu koşullar altında yetişenler savaşta daha başarılı olacaktır.

LXXXV. Atalarımız zamanından bu yana devam eden geleneğimizi uygulamaya devam edelim. Böyle zengin ve güçlü bir kent karşısında neler yapacağımız konusunda hemen karar vermeyelim. Ne de olsa yeterince bekleyebilecek kadar gücümüz var. Atinalılar'a elçiler göndermeliyiz. Bir grup Potideia konusunda bir grup da müttefiklere yapılan haksızlıklar konusunda görüşme yapmalıdır. Ayrıca onlar hakem kararlarına bağlı kalacaklarını belirtiyorlar. Birileri daha başlangıçta hakem kararın kabul ediyorsa ona baştan suçlu gibi davranmak yanlış olacaktır. Fakat diğer yandan da savaş hazırlıklarına başlayalım. Böylece düşmanlarımıza gerektiği gibi davranmış oluruz." Arkhidamos konuşmasını tamamladıktan sonra ephoroslar'dan[20] Sthenelaidas konuşmaya başladı ve şunları ifade etti:

LXXXVI. "Ben Atinalılar'ın bu uzun konuşmasında bir şey anlamadım. Kendilerini övüp durdular ama müttefiklere ve Peloponnesoslular'a yapılan haksızlıklardan hiç söz etmediler. Eğer zamanında Persler'e karşı cesurca savaşmışlar fakat şimdi haksızlık yapıyorlarsa o zaman iki katı cezalandırılmalıdırlar. Biz ise eskiden nasıl davranıyorsak şimdi de aynı şekilde davranıyoruz. Eğer bilge insanlarsak bir an önce müttefiklerimizi korumalıyız. Çünkü onların haksızlığa uğramalarını istemeyiz. Diğer taraftan Atinalılar'ın bir sürü gemileri ve müttefikleri olabilir ama bizim de Atinalılar'a bırakamayacağımız kadar çok sayıda müttefikimiz var. Konuşmalar ve hakem kararları bu işi uzatmaya yarar. Uzatmak da haksızlık yapmak isteyenlerin işine gelecek bir şeydir. Ancak onlar saldırıya geçtiler. Bu nedenle bizim de aynı şekilde karşılık vermemiz gerekir. Oylarımızı buna göre verelim. Atinalılar'ın daha fazla güçlenmelerine izin vermeyelim."

---

20 Sparta'da devlet işlerini yürüten, meclisleri yöneten ve bir yıllığına göreve seçilen yetkililere verilen isim.

LXXXVII. Sthenelaidas'ın konuşmasında sonra konu mecliste oylanmaya başladı. Sparta meclislerinde kararlar oylamayla değil hangi sesin daha fazla olduğuna göre yapılır. Ancak seçim sırasında hangi taraftan yükselen sesin daha yoğun olduğu anlaşılamadı. Bu nedenle Sthenelaidas yeniden söz aldı ve şöyle dedi: "Atinalılar'ın barışı bozduklarına inananlar bu tarafa, inanmayanlar şu tarafa geçsinler." Bunu yaparken eliyle de yönleri işaret ediyordu. Ardından çoğunluğun Atinalılar'ın anlaşmayı bozduğuna inandığı ortaya çıktı. Daha sonra kararı bildirmek için müttefiklerini çağırdılar. Fakat ilk olarak savaşa girilecekse bunun oylama sonucunda gerçekleşmesi için bir oylama yaptılar. Sonra, elçiler ülkelerine geri döndüler. Atinalılar da Sparta'daki işlerini tamamladıktan sonra kentten ayrıldılar. Sparta meclisinin anlaşmanın bozulduğuna yönelik kararı Otuz Yıl Barışı'ndan on dört yıl sonra alınmıştı.

LXXXVIII. Spartalılar'ın bu kararı almalarındaki asıl neden müttefiklerinin onlara anlattıkları değil Atinalılar'ın daha fazla güçlenmelerinden çekinmeleriydi. Çünkü Hellas'taki kentlerin birçoğu Atinalılar ile ittifak kurmuştu.

LXXXIX. Peki Atinalılar nasıl böyle güçlenmişlerdi? Persler yenilgiye uğradılar. Kalanlar da Mykale'de[21] yenildikten sonra geri çekildiler. Bunun ardından Sparta Kralı Leothykhides kendi müttefikleriyle beraber ülkesine geri döndü. Atinalılar ise Ionialılar ve Hellespontoslular ile birlikte Sestos kentini kuşattılar. Kışı burada geçirdiler. Persler'in kenti boşaltmalarından sonra Hellespontoslular ülkelerine geri döndüler. Atinalılar ise barbarların geri çekilmelerinden yararlanarak mallarını, kadınları ve çocukları kente geri getirdiler. Kentin yeniden inşa edilmesi gerekiyordu. Çünkü sadece önde gelen Persler'in kaldığı birkaç ev dışında her şey yakılıp yıkılmıştı. Surların da büyük bölümü yıkıktı.

XC. Spartalılar ise Atinalılar'ın yeniden inşa faaliyetlerini haber alınca elçiler gönderdiler. Surları yeniden yapmalarını istemiyorlardı. Hem kendi müttefiklerinin sözlerini dinlemişlerdi hem de Atinalılar'ın Pers Savaşları'nda gösterdikleri cesaretten çekiniyorlardı. Bu nedenle surların yeniden yapılmamasını

---

21 İÖ 479 yılında Persler ve Hellenler arasında gerçekleşen savaş.

önerdiler. Hatta kendi ülkelerinde bulunan surları da beraber yıkmaya davet ettiler. Spartalılar bunları söylerken bir yandan da belirli hareket merkezi belirlenmesi gerektiğini ifade ediyorlardı. Çünkü Persler'in yeniden gelme ihtimalleri vardı. Böyle bir şey olursa aynı Thebai kenti gibi Sparta da bir hareket merkezi olabilirdi. Themistokles'in laflarıyla hareket eden Atinalılar ise bu konuda Spartalılar'a elçi heyeti yollayacaklarını söyleyerek elçileri geri yolladılar. Themistokles bir an önce Sparta'ya gitmesi gerektiğini söyledi. Ancak diğer elçilerin mümkün olduğunca geç gelmelerini önerdi. Bu zaman içinde surlar gerektiği gibi yükseltilecekti. Kadınlar ve çocuklar da bu işte çalışacaklardı. Surların yapımı sırasında gerekirse bütün özel ve kamusal evler de yıkılacaktı. Themistokles Sparta'ya vardığında hiç kimseyle görüşmedi. Sürekli olarak bahaneler bulup görüşmeyi erteliyordu. Neden olarak da diğer elçilerin gelmemesini gösteriyordu. "Herhalde bir şey olduğundan dolayı gelemediler. Yoksa gelmeliydiler." diyordu.

XCI. Spartalılar Themistokles'e büyük saygı duyduklarından dolayı onun sözlerine inanıyorlardı. Bu arada bazı Spartalılar gelip surların tamamlandığını söylediler. Bunun üzerine Themistokles söylenenlerin yalan olduğunu belirtti. Hatta bu iş için Spartalılar'ın bir elçi heyeti bile gönderebileceklerini belirtti. Bu sırada gizlice haber göndererek diğer elçilerin gelmesini ve kendisiyle birlikte dönmeden önce de Atina'ya gelen Spartalı elçilerin geri gönderilmemesi de söyledi. Sparta'ya gelen diğer Atina elçileri Lysikles'in oğlu Abronikos ve Lysimakhos'un oğlu Aristeides'ti. Bunlar Themistokles'e surların tamamlandığını söylediler. Themistokles'in korkusu Spartalılar'ın gerçeği öğrendikten sonra kendilerini serbest bırakmamasıydı. Ancak Atinalılar Spartalı elçileri kentte alıkoydular. Daha sonraysa Themistokles Spartalılar'ın karşısına çıkıp durumu anlattı. Spartalılar ve müttefikleri bölgeye bir elçi göndermek istiyorlarsa bunu yapabilirlerdi. Ancak elçilerin çıkarların ne olduğunu iyi bilmeleri gerekirdi. Zamanında Atinalılar kentlerini boşalttıklarında hiç kimseye danışmadan bu işi yapmışlardı. Ayrıca Atinalılar diğerlerinden daha aptal insanlar da değillerdi. Kendi çıkarları için ne gerekiyorsa onu yapabilirlerdi. Bu nedenle de şimdi yapmaları gereken şeyin

surları sağlamlaştırmak olduğuna inanmışlardı. Çünkü savaşmak için ya kentte hiçbir sur bulunmaması ya da surların tamamlanması gerekiyordu.

XCII. Spartalılar Themistokles'in sözlerine kızmalarına rağmen bunu belli etmediler. Söyledikleri şeyin herkesin çıkarı için olduğunu iddia ediyorlardı. Öte yandan Pers Savaşları'nda Atinalılar'ın gösterdikleri üstün başarıdan dolayı onlara saygı duyuyorlardı. Ama yine de olanlara kızmışlardı. Fakat elçiler hiç kimseyi suçlamadan karşılıklı olarak ülkelerine geri döndüler.

XCIII. Atinalılar surlarını tamamladılar. Halen görülebilen bu surların nasıl da alelacele bitirildiği ortadadır. Çünkü doğru düzgün bir temel kazılmadan taşlar hızlı bir şekilde üst üste dizilmiştir. Surların yapımında çok sayıda mezar taşı ve heykel de kullanıldı. İnsanlar ara vermeksizin surların tamamlanması için çalıştılar. Atina'da Themistokles, arkhonluk[22] yaptığı yıl halkı Pire surlarının tamamlanması konusunda ikna etmeyi başardı. Çünkü burada üç doğal liman vardı. Bunun dışında Atinalılar'ın çoğunun denizcilikle uğraşması surların yapımını zorunlu kılıyordu. Themistokles Atinalılar'ın denizcilikle uğraşmaları için büyük çaba harcamıştı. Bu nedenle Pire surlarını yaptırmayı başardı. Çalışmalar sırasında iki araba sürekli olarak taş taşıyordu. Surlarda kireç veya harç kullanılmıyordu. Taşlar dik bir biçimde kesiliyor ve erimiş kurşun ve demir kancalar sayesinde birleştiriliyordu. Themistokles bu surların düşmanları bir süre oyalayacağına inanıyordu. Herhangi bir savaş sırasında güçsüzler surları savunmaya çalışırken diğerleri de bu fırsattan yararlanarak gemilere binebilecekti. Themistokles'in deniz savaşlarına önem vermesi doğaldı. Çünkü Persler'in Atina'ya kara yoluyla ulaşmalarındansa bunu denizden gerçekleştirmeleri daha kolay görünüyordu. Yine Themistokles'e göre Pire, kentten daha önemliydi. Çünkü karada herhangi bir yenilgi halinde buradan denize açılabilirlerdi. Böylece Persler'in geri çekilmelerinden sonra Atinalılar surlarını tamamladılar. Ardından da diğer önlemlerini aldılar.

---

22 Atina'da yönetimi elinde bulunduran ve bir yıllığa göreve seçilen memurlar.

XCIV. Daha sonraları Kleombrotos'un oğlu Pausanias yirmi gemiyle Peloponnesos'tan yola çıktı. Otuz Atina gemisi ve müttefiklerin desteğini de yanına aldıktan sonra Kıbrıs'a geçti. Adanın büyük bölümü ele geçirildikten sonra Byzantion'a yöneldiler. Pausanias'ın komutası altındaki kuşatma başarılı oldu ve kent ele geçirildi.

XCV. Savaştan sonra Pausanias zor kullanmaya başladı. Ionialılar durumdan şikayetçi oldular ve başlarına gelenleri Atinalılar'a anlattılar. Ayrıca onlardan komutayı devralmalarını istediler. Atinalılar da Pausanias'ın dilediği gibi hareket etmesini engellemek istiyorlardı. Bu nedenle durumu Spartalılar'a bildirdiler. Spartalılar Pausanias'ı yargılamak için geri çağırdılar. Suçlanmasının nedeni bir komutan gibi değil de bir tyran gibi davranmasıydı. Müttefikler de bu nedenle Atinalılar'ın yanına geçmişlerdi. Spartalılar bu suçlamaları dinledikten sonra Pausanias'ı bir daha komutan yapmadılar. Onun yerine Dorkis ve başkaları geçti. Ancak yine de Spartalı birisinin komutan olması istenmiyordu. Bu nedenle Dorkis geri dönmek zorunda kaldı. Bundan sonra Spartalılar başka birisini komutan olarak göndermediler. Çünkü bu insanların ülke dışındayken davranışlarının değişebileceğinden kuşkulanıyorlardı. Öte yandan Atinalılar'ın durumları iyiydi ve Pers Savaşları'nı başarıyla gerçekleştirebilirlerdi.

XCVI. Pausanias'ın yaptıkları Atinalılar'ın komutanlığı ele geçirmelerine neden olmuştu. Ardından Atinalılar Perslerle birlikte hareket eden ve onlara gemi veren kentleri belirlediler. Amaçları Persler'e ait toprakları yağmalayarak intikam almaktı. Bu sıralar hellenotamias kuruldu. Bu memurluğun görevi vergileri toplamaktı. Hazineye toplanan paraya da phoros denildi. İlk önceleri vergi dört yüz atmış talantondu[23] ve hazinede Delos adasında bulunuyordu. Meclislerin toplanma yeri ise tapınaklardı.[24]

XCVII. İlk zamanlar bu birliğe katılan devletler eşit statüdeydiler. Ancak daha sonraları Pers Savaşları ve Peloponnesos Savaşları

---

23 Hellenler'de 25.92 kg.'lık para birimi.

24 Burada sözü edilen birlik Attika-Delos Deniz Birliği'dir İÖ 478/7 yılında kurulmuştur.

arasında kalan zaman diliminde Atinalılar üstünlüklerini hissettirmeye başladılar. Bunu savaşlar ve yönetim şekilleriyle gerçekleştiriyorlardı. Barbarlarla, kendi müttefikleriyle ve yönetimlerini beğenmeyen Peloponnesoslular ile araları bozuldu. Bu konulardan söz ederek asıl anlatmam gereken şeyin dışına çıktım. Ancak bu durumun nedeni benden önce tarih üzerine yazanların Pers Savaşları'ndan önceki ve sonraki döneme ait hiçbir şey anlatmamalarıdır. Hellanikos[25] bunlardan biraz söz etmiştir. Ancak o da konuları yanlış bir şekilde aktarmıştır. Ayrıca kronolojik bakımdan da hatalar yapmıştır.

XCVIII. Atinalılar Miltiades'in oğlu Kimon zamanında Strymon ağzında bulunan ve Persler'in ele geçirdikleri Eion'u geri aldılar. Buranın halkını köleleştirdiler. Daha sonra Doloplar'ın yaşadığı Skyros adasına da aynı şeyi yaptılar. Euboia'da Karystialılar ile savaştılar. Bu savaşa diğer halklar katılması ve sonuçta bir anlaşma yapıldı. Birlikten ayrılmak isteyen Naksos adası ise bir kuşatma sonucunda geri adım atmak zorunda kaldı. Birlikten ayrılmak isterken bağımsızlığını kaybeden ilk kent Naksos'tu. Daha sonra başka kentlerin de kaderleri aynı şekilde oldu.

XCIX. Birlikte yer alan kentlerin ayrılma nedenleri farklıydı. Kimileri vergiden rahatsızdı kimileri ise gemi ve askerlik konularından memnun değildi. Atinalılar'ın istekleri gerçekten de çok fazlaydı. Ayrıca istedikleri gerçekleşmediği zaman bunları zorla almaya çalışıyorlardı. Eskiden olduğu gibi komutanlıklarından da hoşnut değillerdi. Çünkü diğer kentlerle eşit şekilde seferlere katılmıyorlardı. İsyan eden kentleri ise cezalandırmaları oldukça kolay bir şeydi. Gemi ya da asker toplamayan kentler bunun karşılığında bir para vermeyi önerdiler. Bu durum da Atinalılar'ın iyice güçlenmesine yol açtı. Atina donanması gün geçtikçe büyürken diğer kentlerin durumları daha kötüye gidiyor ve hazırlıksız yakalanıyorlardı.

C. Daha sonları Miltiades'in oğlu Kimon komutasındaki Atinalılar ve müttefikleri Pamphilia'daki Eurymedon yakınlarında

---

25 İÖ 480-400 yılları arasında yaşamış olan Mytileneli tarihçi. Sözü edilen eseri *Attika Tarihi*'nden sadece fragmanlar günümüze ulaşmıştır.

Perslerle savaştılar.[26] Hem karada hem de denizde yapılan savaşı Atinalılar ve müttefikleri kazandılar. Phoinikeliler'in iki yüz adet üç kürekli gemisi ele geçirildi. Savaştan kısa bir süre sonra Thasoslular Thrakia'da işlettikleri madenler konusunda çıkan anlaşmazlıktan dolayı birlikten ayrıldılar. Atinalılar da bölgeye giderek bir deniz savaşı yaptılar. Savaşı kazandıktan sonra da kuşatmaya başladılar. Bu zamanlarda Atinalılar Amphipolis kentini ele geçirmek için on bin asker yolladılar. Gelenler Edoniler denetiminde bulunan ve Dokuz Yol denilen yeri ele geçirdiler. Fakat daha sonra Thrakialılar'ın saldırıları sonucunda askerlerin çoğu yaşamını kaybetti.

CI. Thasoslular yenilgilerinin ardından Sparta'ya elçiler yolladılar ve kendilerine yardım edilmesi için Spartalılar'ın Attika'ya girmelerini istediler. Spartalılar onlara yardımcı birlikler yollayacaklarını söylediler. Fakat işleri ağırdan aldıkları sırada bir deprem olması üzerine askerleri yollayamadılar. Depremden yararlanan helotlar[27] ve perioikoslar[28] isyan ederek Ithome Dağı'na sığındılar. Helotların birçoğu zamanında köleleştirilmiş olan Messanalılar'dı. Bu nedenle onları Messenalılar denilirdi. Spartalılar isyancılarla savaştılar. Thasos'ta ise iki yıllık kuşatmanın ardından barış anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre kentin surları yıkılacak, Thasoslular Atinalılar'a vergi ödeyecekler, gemiler verecekler ve madenlerdeki haklarından feragat edeceklerdi.

CII. Ithome Dağı'ndanki savaşlar uzayınca Spartalılar Atinalılar'dan yardım istediler. Kimon komutasındaki Atinalılar önemli bir birlikte geldiler. Spartalılar'ın onlardan yardım istemelerinin nedeni Atinalılar'ın kuşatmalar konusunda oldukça deneyimli olmalarıydı. Fakat kuşatma yine de uzadı. Bundan sonra Spartalılar Atinalılar'ın yönetme şekillerinden memnun olmamaya başladılar. Aynı zamanda sanki Atinalılar Hellen değillermiş gibi davranıyorlardı. Öte yandan ayaklananlarla

---

26 Eurymedon Savaşı İÖ 469 yılında gerçekleşmiştir.

27 Sparta'daki devlet kölelerine verilen isim.

28 Sparta'da özgür olmalarına karşın vatandaşlık haklarına sahip olmayanların oluşturduğu sınıf. Perioikoslar aynı zamanda askerlik yapmak ve vergi ödemek zorundaydılar.

Atinalılar'ın birleşmeleri ihtimali de onları Spartalılar'ı korkutmaya başlamıştı. Daha sonra Spartalılar yardıma gelen müttefiklerden sadece Atinalılar'ı geri yollamaya karar verdiler. Bahaneleri de artık onlara ihtiyaçları kalmadığı şeklindeydi. Ancak Atinalılar gerçeği anladılar. Spartalılar'ın davranışlarından hiç hoşlanmamışlardı. Ülkelerine döndükten sonra da Spartalılar ile yaptıkları anlaşmayı bozarak önce Argoslular daha sonra da Thesselialılar ile bir anlaşma yaptılar.

CIII. Ithome kuşatmasında on sene tamamlandıktan sonra bir anlaşma yapıldı. Buna göre kuşatılanlar Peloponnesos'tan ayrılacaklar ve bir daha hiçbir zaman geri dönmeyeceklerdi. Eğer yakalanırlarsa da yakalandıkları kişinin kölesi olacaklarını kabul ediyorlardı. Bu olaylardan önce Apollon kahini de Zeus adına yalvaranların serbest bırakılmalarını söylemişti. İsyancılar Ithome Dağı'ndan ayrılar. Atinalılar ise onları çocukları ve karılarıyla birlikte kabul ederek Naupaktos'ta toprak verdiler. Naupaktos zamanında Lokrisliler'den alınmıştı. Ardından Megaralılar isyan etti. Çünkü Korinthoslular ile aralarında bir sınır anlaşmazlığı vardı. Onlar da Atinalılar ile bir anlaşma imzaladılar. Bundan sonra Atinalılar ve Megaralılar'ın arası çok iyi oldu. Hatta Megara kentindeki Nisaia yönündeki surların Atinalılar tarafından yapıldığı ve Atinalılar'ın burada nöbet tuttukları da bilinmektedir. Korinthoslular ile Atinalılar'ın aralarının bozulmasına neden olan sebeplerden birisi de bu olaydır.

CIV. Aynı zamanlarda Mısır'ın komşusu Libya'da Psammetikos'un oğlu Inaros komutasında Artakserkses'e[29] karşı bir ayaklanma başladı. İsyanın başladığı kent Mareia'ydı. Inaros Atinalılar'dan yardım istedi. Atinalılar ise bu sırada iki yüz gemiden oluşan donanmalarıyla Kıbrıs'ta savaşıyorlardı. Kıbrıs'tan ayrılarak Libya'ya geldiler. Nil'in kaynağında karaya çıktıktan sonra Memphis kentinin iki semtini ele geçirdiler. Ardından da isyana katılmayan Mısırlılar'ın bulundukları üçüncü semte saldırdılar.

CV. Bu sırada Atinalılar Halide'ye gittiler. Burada Korinthoslular ve Epidauroslular ile savaştılar. Korinthoslular savaşı kazan-

29 İÖ 465/4 ve 424 yılları arasında hüküm süren Pers Kralı.

dılar. Kekeyphaleia'da Peloponnesos donanmasıyla Atinalılar arasında olan savaşta ise Atinalılar üstünlük kurdular. Daha sonra Atinalılar ve Aiginalılar arasında bir savaş gerçekleşti. Bu savaşa her iki tarafın da donanmaları katıldı. Atinalılar yine kazandılar ve yetmiş gemi ele geçirdiler. Ardından Strobeos'un oğlu Leokrates komutasında karaya çıkarak Aigina'yı kuşattılar. Peloponnesoslular ise Aigina'ya yardım etmeye karar verdiler. Bu nedenle Korinthos ve Epidauroslular ile birlikte savaşmış olan üç yüz hopliti yardıma gönderdiler. Bunlar Geraneia yakınlarında yüksek bir yeri ele geçirdiler. Bu arada Korinthoslular Megara'ya saldırdılar. Atina donanmasının Aigina ve Mısır'da bulunmasından faydalanmak istiyorlardı. Böylece Atinalılar'ın Aigina kuşatmasını bırakacaklarını umuyorlardı. Fakat Atinalılar böyle yapmadılar. Kentte bulunan yaşlılar ve gençlerden bir ordu hazırladılar. Komutanları da Myronides'ti. Yapılan savaş neticesiz kaldı. Herkes kendisinin kazandığını iddia ediyordu. Korinthoslular'ın çekilmesinden sonra Atinalılar buraya bir zafer anıtı diktiler. Korinthoslular ise kentlerinde kalan yaşlılar ile birlikte on iki gün boyunca hazırlık yaptılar. Ardından bölgeye gelerek Atinalılar'ın zafer anıtlarının karşısına kendileri de bir zafer anıtı diktiler. Atinalılar ise Megara'dan ayrılarak zafer anıtı diken Korinthoslular'a saldırdılar. Onları öldürdükten sonra geri kalan Korinthoslular'ı da yok ettiler.

CVI. Geri çekilmeye çalışan Korinthoslular ise yollarını kaybettiler. Bu arada etrafı hendekle çevrili bir alana girdiler. Bunu fark eden Atinalılar'da onların çevresini hoplitler ve hafif silahlı birliklerle kuşattılar. Ardından onları taşlamaya başladılar. Korinthoslar alınan yenilgiye çok üzüldüler ama ordularının büyük kısmı ülkelerine dönmeyi başardı.

CVII. Aynı sıralarda Atinalılar kendi kentlerinde Pire ve Phalere yönündeki uzun surları inşa etmeye başlamışlardı. Phokisliler ise Dor bölgesindeki Boeon, Kytinion ve Erineon'a saldırdılar. Kentlerden biri ellerine geçti. Spartalılar bunu haber alınca Kleombrotos'un oğlu ve Pleistonaks'ın naibi olan Nikomedes komutasında bin beş yüz hoplit ve on bin hafif silahlı askerle yardıma geldiler. Phokisliler onlarla anlaşmak zorunda kaldılar. Çünkü denizden kaçmaya çalışsalar karşılarına Atinalılar

çıkacaktı. Bu yola Krisa Körfezi'nden çıkmalıydılar. Ancak Atinalılar Megara'yı ellerinde tuttuklarından bu yana Geraneia yolunu da kapayarak burada nöbet tutuyorlardı. Ayrıca yol da bozuktu. Spartalılar burada da düşmanla savaşacaklarını tahmin ediyorlardı. Sonuçta Boiotia'da kalarak zamanı gelince geri dönmeye karar verdiler. Öte yandan Atina'daki oligarşik parti surların yapılmasının engellenmesi konusunda onlarla anlaşmıştı. Atinalılar yanlarındaki müttefiklerle ve bin hoplitle geldiler. Spartalılar'ın neler çevirdiklerini anlamışlardı. Thesselialı süvariler de Atina ordusunun yanına geldiler. Fakat daha sonradan saf değiştirerek Spartalılar'ın tarafına geçtiler.

CVIII. Savaş Boiotia'da geçekleşti ve Spartalılar kazandı. Daha sonra Spartalılar Megara yönünde ilerlediler ve ağaçları kestikten sonra Geraneia yolundan ülkelerine geri döndüler. Bu olaydan iki gün sonra Myronides komutasındaki Atinalılar Oenophyta yakınlarında Boiotialılar'ı mağlup ettiler. Boiotia ve Phokis'i ele geçirdikten sonra Tanagra'daki surları yıktılar ve en zenginlerden üç kişiyi rehin aldılar. Ardından Atina'daki uzun surların yapımı tamamlandı. Aiginalılar da teslim oldular. Surlarını yıkmayı, gemi ve vergi vermeyi kabul ettiler. Daha sonra Telmaeos'un oğlu Tolmides komutasında Peloponnesos'a giden Atinalılar Gythion'daki Sparta tersanesini yaktılar. Korinthoslular'dan Khalkis'i aldıktan sonra da Sikyon ülkesine saldırdılar.

CIX. Mısır'da bulunan Atinalılar ve müttefikleri ise direnmeyi sürdürüyorlardı. Önce ülkeyi ele geçirmişlerdi. Ancak kral Megabazos'a para verdi ve Spartalılar'ı yanına çekti. Spartalılar'ın Attika'ya saldırmaları durumunda Atinalılar'ın Mısır'dan geri çekileceklerini umuyordu. Fakat Megabazos görevini yerine getiremedi. Harcanan para da boşuna gitmiş oldu. Daha sonra kral Zophyros'un oğlu Megabazos'u görevlendirdi. Yanında kalabalık bir ordu vardı. Hellenler'i Memphis'ten çıkardılar ve Prosopitis adasında on sekiz ay boyunca kuşattılar. Ardından Persler aradaki kanalı kuruttular ve adayı bir kara parçasına çevirdikten sonra ele geçirmeyi başardılar.

CX. On yıldır bölgede savaşan Hellenler büyük bir tehlike içine girmişlerdi. Sadece aralarından birkaç kişi Kyrene'ye ulaşabildi. Çoğu öldü. Mısır ise Amyrtaeos'un egemenliği altında

bulunan bölge dışında yeniden Persler'in eline geçti. Amyrtaeos'un egemenlik sürdüğü alanlar ise ovaydı. Bu bölgenin savaşçı halkı ve coğrafi yapısı ele geçirilmesini zorlaştırıyordu. İsyanı başlatan Libyalı Inaros ise yakalandı ve idam edildi. Bu arada olaylardan haberdar olmayan yeni bir Atina donanması bölgeye gelmişti. Ancak bu donanma hem karadan hem de denizden Phoinikeliler'in saldırısına uğradı. Sonuçta gemilerin çoğunu kaybettiler. Evet, Atinalılar'ın Mısır seferleri bu şekilde sona erdi.

CXI. Thesselia Kralı Ekhekratidas'ın oğlu Orestes tahttan indirilmişti. Yeniden tahta çıkabilmek amacıyla Atinalılar ile anlaştı. Atinalılar da Phokisliler ve Boiotialılar ile anlaşarak bir sefer düzenlediler. Ancak Thesselialı süvariler Atinalılar'ı durdurmayı başardılar. Bunun üzerine Atinalılar karargah kurdukları yerin yakınlarında bir yer ele geçirdiler. Ancak daha sonra başarısızlığa uğradıklarını kabul ederek Orestes ile birlikte geri çekildiler. Daha sonra Ksanthippos'un oğlu Perikles komutasındaki Atina donanması Peges'den yola çıktı. Sikyon'da karaya çıktılar ve onları yendiler. Daha sonra da Akhaialılar ile birleşerek Akarnania'daki Oeniades'e geçtiler.

CXII. Üç sene sonra Sparta ve Atina arasında beş yıllık bir barış anlaşması yapıldı. Böylece Hellas'taki savaşlar sona ermiş oldu. Atinalılar ise iki yüz gemiden oluşan bir donanma kurdular. Bu donanmaya müttefikler de yardımcı olmuşlardı. Donanma Kıbrıs'a gitti. Komutanları Kimon'du. Atmış beş gemi ise Mısırlı Amyrtaeios'un yanına geçtiler. Diğer gemiler Kition'u kuşattılar. Ancak Kimon'un ölümünden sonra orduda kıtlık başladı. Mecburen de Kition kuşatmasından vazgeçildi. Daha sonra Kıbrıs'taki Salamis yakınlarından geçerken Atinalılar'a Phoinikeliler ve Kıbrıslılar saldırdı. Yapılan iki savaşı da kazanan Atinalılar sağ salim ülkelerine döndüler. Ardından Spartalılar Delphoi'ya saldırdılar. Tapınağı ele geçirerek Delphoi halkına verdiler. Ancak bundan sonra bölgeye gelen Atinalılar tapınağı geri alarak Phokisliler'e verdiler.

CXIII. Kısa bir süre sonra Boiotialı sürgünler Orkhomenos, Khaironeia ve Boiotia'daki bazı yerleri ele geçirdiler. Atinalılar ise Tomaeos'un oğlu Tolmides komutasında bin hoplit ve müttefik askerleriyle birlikte bölgeye geldiler. Khaireoneia kenti ele

geçirildi. Halkı köle yapıldıktan sonra kentin içine askeri bir birlik yerleştirildi ve ardından Atinalılar geri çekildiler. Bu sırada Orkhomenos'tan hareket eden Boiotialı sürgünler Lokrisliler ve Euboialılar'ın yardımıyla Atinalılar'a saldırdılar. Savaşta Atinalılar'ın bir kısmı öldürülürken diğerleri de esir alındı. Yapılan anlaşma sonucunda Atinalılar esirleri geri almak koşuluyla Boiotia'dan geri çekildiler. Boiotialı sürgünler ülkelerine geri dönerken esirler de serbest bırakıldılar.

CXIV. Daha sonra Euboialılar Atina yönetimine isyan ettiler. Perikles Euboia'ya geldiğinde Megaralılar'ın kendilerinden ayrıldıklarını, Spartalılar'ın Attika'ya saldırmak üzere olduklarını ve Megaralılar'ın Nisaia kentine kaçanlar dışında tüm Atinalılar'ı öldürdüklerini haber aldı. Megaralılar ile birlikte Korinthoslular, Sikyonlar ve Epidauroslular da isyan etmişti. Perikles haberleri alınca hemen Euboia'dan çekildi. Spartalılar ise Pausanias'ın oğlu Pleistonaks komutasında Attika'ya girdiler. Eleusis ve Thria'ya kadar ilerlediler. Ovadaki her şeyi yağmaladıktan sonra geri çekildiler. Atinalılar ise Perikles komutasında yeniden Euboia'ya giderek isyanı bastırdılar. Ardından bir anlaşma yapıldı. Fakat Atinalılar Hestialılar'ı kovarak adaya yerleştiler.

CXV. Euboia'dan çıkıldıktan sonra Spartalılar ve Atinalılar arasında Otuz Yıl Barışı imzalandı. Anlaşmaya göre Atinalılar Peloponnesoslular'dan aldıkları Nisaia, Peges, Troizen ve Akhaia topraklarını geri vereceklerdi. Barıştan altı sene sonra Samos ve Miletos arasında Priene konusundaki anlaşmazlık yüzünden savaş çıktı. Miletoslular daha zayıftılar. Bu nedenle Atina'ya gelip yardım istediler. Samos yönetiminden memnun olmayan muhalifler de onlarla birlikteydiler. Atinalılar yardım için dört gemi gönderdiler. Samos'ta demokrasi kuruldu. Ayrıca Atinalılar Samoslular'dan elli çocuk elli de yetişkin rehine aldılar. Bu insanlar Lemnos'a yerleştiler. Daha sonra Atinalılar Samos'tan ayrıldılar. Samos'taki demokrasi karşıtları ise Sardes satrapı.[30] Hytaspes'in oğlu Pissuthenes ile anlaşmaya vardılar. Yedi yüz ücretli askerle birlikte Samos'a bir gece saldırıda bulundular. Kentteki demokrasi rejiminin sonu getirildi.

30 Pers valilerine verilen isim.

Ardından da Lemnos'taki rehinelerini geri almayı başardılar. Atinalı askerler ve memurlar Sardes satrapına götürüldüler. İsyancılar bununla da yetinmeyerek Miletos'a saldırmak için hazırlıklara başladılar. Byzantion kenti de bu isyana destek veriyordu.

CXVI. Atinalılar'ın atmış gemisinin on altısı Karia civarında Phoinikeliler'i gözetlemek görevi almıştı. Diğerleri ise Khios ve Lesbos'tan yardım alacaklardı. Tragia açıklarında Samoslular ile savaşa başladıklarında Atinalılar'ın kırk dört gemileri vardı. Samoslular'ın ise yirmisi Miletos'tan gelen toplam yetmiş gemileri bulunmaktaydı. Savaşı Atinalılar kazandılar. Savaştan sonra Khios ve Lesbos'tan yirmi beş, Atina'dan da kırk gemi yardıma geldi. Donanma bu gemilerle birleşerek karaya çıktı. Perikles komutasındaki Atinalılar karaya çıktıktan sonra üç kenti kuşatmaya başladılar. Ancak bu sırada Phoinikeliler'in yardıma geldikleri haber alındı. Bunun üzerine Perikles kuşatmayı bırakarak Karia'daki Kaunos'a doğru ilerlemeye başladı. Stesagoras komutasındaki Samoslular da beş gemiyle Phoinikeliler'in yanına gidiyorlardı.

CXCVII. Bu sırada Samos donanması da harekete geçti. Gözetleme gemilerine zarar verdikten sonra karargahın karşısında yer aldı. Ardından birkaç Atina gemisi karşısında zafer kazandı. On dört gün süreyle bu denizlerdeki egemenlik Samoslular'a geçti. Bu dönemde diledikleri gibi ticaret yaptılar. Ardından Perikles komutasındaki Atinalılar geri döndüler. Daha sonra Atina'dan Thukydides, Hagnon ve Phormion komutasında yeni birlikler geldi. Onların kırk gemileri vardı. Tlepolemos ve Antikles yönetiminde yirmi gemi daha geldiler. Khios ve Lesbos da yirmi gemi yolladı. Samoslular kuşatma altında dokuz ay süreyle direndiler. Ancak sonuçta yenilgiyi kabullendiler ve teslim oldular. Yapılan anlaşmaya göre surlar yıkılacaktı ve Samoslular gemiler ve savaş tazminatı ödemeyi kabul edeceklerdi. Byzantionlular ise kendileri için eski kuralların geçerli olmasına razı oldular.

CXVIII. Bu olaylar Korkyra ve Potideia olaylarından çok kısa bir süre önce gerçekleşmişti. Hellenler arasındaki tüm bu savaşlar Kserkses'in Hellas'tan çekilmesinden sonraki elli sene içinde olmuştur. Bu savaşlar boyunca Atinalılar egemenliklerini

ve güçlerini arttırmaya devam ettiler. Spartalılar ise sadece olayları gözlemekle yetindiler. Çünkü onlar kolay kolay savaşa giren bir halk değillerdi. Ancak zorda kaldıkları zamanlar savaşa girerlerdi. Ayrıca Sparta'daki sıkıntılar onları zorlamaktaydı. Ancak sonuçta Atinalılar'ın güçlendiklerini gördüler ve onların daha fazla güçlenmelerinin önüne geçmek amacıyla savaşmaya karar verdiler. Spartalılar savaş kararı aldıktan sonra Delphoi'ya gittiler ve savaşın sonucunu sordular. Kahin kendilerine eğer büyük bir istekle savaşırlarsa zaferin onlarda olacağını söyledi. Ayrıca kendisinden yardım isteseler de istemeseler de Spartalılar'a yardım edeceklerini bildirdiler.

CXIX. Spartalılar savaş konusunda görüşmek amacıyla müttefiklerini toplantıya çağırdılar. Görüşünü bildiren her kent Atinalıları suçladı ve bir an evvel savaşılmasını belirtti. Korinthoslular da savaştan önce kentlere baskı yaparak oylarını savaş yönünde kullanmalarını belirtmişlerdi. Korkuları Potideia'nın elden gitmesiydi. Toplantıda sıra kendilerine geldiğinde Korinthoslular şunları ifade ettiler:

CXX. "Artık Spartalıları savaşmadıkları için suçlayamayız. Çünkü bugün burada bu iş için toplandık. Onlar bu birliğin önderiler. Bu nedenle herkesin çıkarlarını düşünmeleri gerekiyor. Kalkıp daha önceden Atinalılarla savaşmış olanlara akıl verecek değiliz. Ama iç kısımda yaşayanların unutmaması gereken şeyler var. Öncelikle ticaret yapabilmeleri için denizci halklarla iyi geçinmelerinde yarar vardır. Bizim söylediklerimizi ciddiye almayarak bizi küçümsemesinler. Eğer deniz kıyısından ayrılırlarsa sıra kendilerine gelecektir. Çünkü bu savaş hem bizi hem de onları ilgilendiriyor. Bu nedenle oylarını savaş yönünde kullanmaları gerekir. Birileri size saldırmadığı sürece savaşlardan uzak durmak bilgece bir davranıştır. Ancak birileri size saldırdığında onlarla savaşmak cesurca bir harekettir. Ayrıca fırsat bulduğumuzda savaşmalıyız. Çünkü barış içinde geçen bazı zamanlar bizleri miskinleştirmektedir. Tabi zafer kazandıktan sonra da kendimizi kaybetmemeliyiz. Barış içinde miskinleşenler kısa bir süre içinde barış olanaklarının ellerinden gittiğini görürler. Aynı şekilde kazandıkları zaferden sonra havaya girenler de boşuna kendilerine güvenip dururlar. Bir sefer kötü başlasa bile düşmanın hataları nedeniyle iyi

duruma gelebilir. Ama çok iyi planlar da çoğu zaman başarısızlığa uğrarlar. Çünkü insanlar teori ve pratikte aynı şekilde davranmazlar. Güven bizim karar almamızı sağlar, korkuysa bize başarısızlığı getirir.

CXXI. Bizler saldırıya uğradığımızdan dolayı savaşma hakkına sahibiz. Atinalılar'dan intikamımızı aldıktan sonra da silahlarımızı bırakacağız. Kazanacağımızdan eminiz, çünkü bunun için bir sürü delilimiz var. Öncelikle Atinalılar'dan silah ve asker bakımından güçlü olduğumuzu söylememiz gerekiyor. Ayrıca bizler komutanlarımızın emirlerine harfiyen boyun eğeriz. Atinalılar'ın güçlü donanmaları var. Ama bizler Delphoi ve Olympia hazinelerinden faydalanarak aynı şekilde bir donanma kurabiliriz. Ayrıca oradan borç almamız demek yüksek bir ücretle Atina donanmasında çalışmalarının da önüne geçmemiz demek olacaktır. Atina ordusunun büyük kısmı ücretli askerlerden oluşur. Fakat bizim benzeri bir sıkıntımız yok. Sanırız denizde kazanacağımız bir savaş bize yeterli olacaktır. Eğer savaşmaya devam ederlerse biz de donanmamızı güçlendiririz. Denizcilik konusunda onlarla eşit hale gelmemiz savaşı kazanmamız anlamına gelecektir. Çünkü bizim doğal yeteneklerimizi onlar sonradan öğrenemezler. Bilgilerinin bizden fazla olduğu doğrudur. Ama biz de paramızı kullanarak bu güçlüğü yenmeye çalışacağız. Atinalılar bizim müttefiklerimizi köleleştirmek için boyuna para harcıyorlar. Şimdi bizim bunu engellemek hatta kendi zenginliklerimizin onların eline geçmemesine çalışmak için para harcamamamız düşünülemez.

CXXII. Ayrıca savaşta başka şeylerden de yararlanırız. Örneğin onlara para veren müttefiklerini birliklerinden ayırabiliriz. Atinalılar'ı sıkıştırmak için kaleler yapabiliriz. Ayrıca şu an düşünülemeyen başka şeyler de olabilir. Savaşlar sadece bir doğrultuda gerçekleşmezler. Önemli olan sakin bir şekilde karar alabilmek yeteneğidir. Heyecana kapılmaksa en büyük hata olacaktır. Eğer düşmanlarımızla gücümüzün yeteceği şekilde sınır savaşları yapsaydık bu çok önemli sayılmazdı. Aslını söylemek gerekirse Atinalılar bütün kentler birleşsek bile bize karşı şanslı durumdalar. Kentlerin tek başlarına Atina'ya karşı bir şansları olamaz. Kısacası birleşemezsek bizi kolayca

yenebilirler. Söylemek zor ama yenildiğimiz takdirde hepimizin köle olacağı da kesin bir şey. Peloponnesoslular için bunu düşünmek bile kötü bir şey. Bir kent yüzünden bu durumlara düşersek bundan büyük utanç duyarız. Eğer bunları yaşarsak korkaklığımızdan olduğunu bilelim. Böyle olursa zamanında Hellas'ı kurtarmış olan atalarımıza karşı da sorumlu oluruz. Daha ülkemizde özgürlüğü sağlamadan başka kentlerdeki tiranlıkları yıkmaya çalışıyoruz. Bunları yaşarsak korkaklıkla ve aptallıkla suçlanmamızın önüne ne geçebilir? Daha önceleri bu eleştirilere kulaklarınızı tıkadınız ve yaptığınız şeyler böylece küçük düşürülmemize neden oldu.

CXIII. Şimdi yaptıklarımız çıkarımıza değilse neden devam ediyoruz? İleride olacakları düşünerek çabalarımızı iki katına çıkarmalıyız. Unutmayalım ki sıkıntılara çözüm bulmak erdemimizi gösterecektir. Zenginlik ve güç bakımından atalarımızdan sütünüz. Ama hakkımız olan bir şeyi de kaybedecek değiliz. Ayrıca savaşa giderken rahat olmamızı gerektirecek şeyler de var. Örneğin Apollon kahininin söyledikleri ve hem çıkarları hem de korkaklıkları yüzünden Hellas'tan bize gelecek yardımları düşünelim. Ayrıca anlaşmayı bozan da biz değiliz. Tanrılar da anlaşmayı bozanları cezalandırmamız için bize yardım edecekler.

CXXIV. Böylece her şeyin bizim lehimize olduğunu gördük. Bu nedenle de herkesin ortak bir şekilde savaş kararı almasını bekliyoruz. Savaşta başarılı olmamızın ilk koşulu hepimizin ortak çıkarları olmasıdır. Bu nedenle kuşatma altında bekleyen Potideialılar'ın yardımına koşmak için acele edin. Ayrıca diğer Hellenler'i de özgürleştirmek için beklemeyin. Biz yardım edemediğimizden dolayı müttefiklerimizin zarara uğramaları hiç hoş bir şey değil. Ancak toplanıp da savaş kararı almazsak çok daha büyük bir hayal kırıklığı yaşayacaklar. Evet, zorunluluklar bizi savaşmaya itiyor. Ancak şimdi vereceğimiz savaş oyu gelecekte çok daha barış içinde bir ömür sürmemize neden olacaktır. Savaşacak olmamız savaşmayı kabul etmememizden çok daha yararlı olacaktır. Adeta Hellas'ın tyranı olan bir kent şu an kimilerini köleleştirdi kimilerini de köleleştirmeye çalışıyor. Yakında sıra bize gelecek. Bu olmadan onları cezalandıralım, hem kendimizi hem de diğer Hellenler'i

kölelikten kurtaralım." Korinthoslular'ın konuşması bu şekildeydi.

CXXV. Spartalılar konuşmaların tamamlanmasından sonra her kentin oy kullanmasına izin verdiler. Fakat savaş için hazırlıkların tamam olmadığını biliyorlardı. Bu nedenle de herkesin üzerine düşeni yapmasını istediler. Bir yıldan kısa bir süre önce hazırlıklar tamamlandı. Ardından da Attika topraklarına girilmesiyle açıkça savaş ilan edilmiş oldu.

CXXVI. Bu arada bir Sparta elçi heyeti Atina'ya geldi. İstekleri kabul edilmezse Atina'ya savaş açacaklardı. Elçiler ilk önce tanrıçaya yapılan haksızlık için bir bedel ödemelerini istediler. Olay şöyleydi: Olimpiyat oyunlarını kazanan Kylon diye bir Atinalı vardı. Bu adam soylu bir aileden gelmekteydi. Kylon zamanında Megara tyranı Theagenes'in kızıyla evlenmişti. Kylon, Tanrıya danıştığında kendisine en önemli Zeus bayramı sırasında akropolisi ele geçirmesi söylendi. O da kayınbabasından adamlar aldı ve dostlarını da bu işe ikna etti. Olimpiyat oyunlarının başlangıcında tyranlık kurmak amacıyla akropolisi ele geçirdi. Çünkü kendisi olimpiyat şampiyonuydu ve kehanete uyduğunu sanıyordu. Ancak Atina'da Zeus için kutlanan Diasialar da vardır. Bu bayramlarda kurbanlar sunmak yerine insanlar en güzel hediyeleri sunarlar. Kylon akropolisi kuşattığı sırada onun yaptıklarını gören Atinalılar etrafını kuşatmaya başladılar. Kuşatmanın süresi uzayınca Atinalılar dokuz arkhona yetki vererek işlerine geri döndüler. Bu zamanlarda yönetim dokuz arkhonun elindeydi. Kuşatma altındakiler yiyecek ve içecek sıkıntısı çekiyorlardı. Bu arada Kylon ve kardeşi kaçtı. Kuşatma altındakiler ise sıkıntıdan dolayı kırılmaya başlamışlardı. Hayattakiler ise akropolisin yanındaki sunağın yanında yalvarıyorlardı. Atinalılar kuşatmadan vazgeçerlerse kendilerine hiçbir kötülüklerinin dokunmayacağını söylediler. Fakat onları öldürmek için biraz uzağa götürdüler. Bu sırada tanrıçanın sunağının dibindekilerden birkaçı öldürüldü. Bu olaydan sonra katiller ve onların soyundan gelenler suçlu ilan edildi. Spartalı Kleomenes de daha sonra aynı şeyleri yaptı. Hatta ölülerin kemiklerinin de Attika'nın dışına çıkarılmasını istedi. Daha sonraysa sürgün edilenler Atina'ya geri döndüler. Halen de onların soyundan gelenler Atina'da yaşarlar.

CXXVII. İşte Spartalılar bu saygısızlığın bedelini almak istiyorlar ve sanki tanrılar adına bir iş yapıyorlarmış gibi görünmeye çalışıyorlardı. Ayrıca Ksanthippos'un oğlu Perikles'in annesinin ailesinin de bu konuyla ilgisi vardı. Perikles'in Atina yönetiminden uzaklaşmasının işlerine geleceğini düşünüyorlardı. Aslında asıl istedikleri şey Perikles'in savaşa meraklı olan Atinalılar'ın gözünde değerini kaybetmesiydi. Gerçekten de o sıralar Perikles Atina'nın en güçlü adamıydı ve Spartalılar'a karşı ülkesinin savaşa girmesi için elinden geleni yapıyordu.

CXXVIII. Elçi heyetine Atinalılar onların da Tenare'de yaptıklarının bedelini ödemeleri gerektiği şeklinde yanıt verdiler. Spartalılar Tenare'deki Poseidon[31] tapınağı yakınlarına sığınan helotları biraz uzağa götürerek öldürmüşlerdi. Atinalılar Sparta'daki büyük depremin nedeninin bu olduğuna inanıyorlardı. Ayrıca Athena'ya[32] karşı yapılan bir saygısızlık da vardı. Spartalı Pausanias Hellespontos'tan çağırıldıktan sonra yargılanmış ve suçsuz bulunmuştu. Ancak suçsuz bulunmasına karşın bir daha kendisine herhangi bir memurluk verilmemişti. Ancak Pausanias Hermione'den aldığı bir üç kürekli gemiyle savaşa katılmak için geldi. İstediği şey kralla görüşerek kendisinin yeniden komutan yapılmasını sağlamaktı. Peki daha önceden krala nasıl yardımcı olmuştu? Kıbrıs'tan çekildikten sonra Persler'in elinde bulunan Byzantion'u ele geçirmişti. Alınan esirler arasında kralın akrabaları da vardı. Fakat Pausanias diğer müttefiklere haber vermeksizin bu insanları krala yolladı. Bu işte Eretrialı Gongylos kendisine yardımcı olmuştu. Ardından da krala bu adam aracılığıyla bir mektup yolladı: "Spartalı Pausanias kendisine borçlu kalman için bu esirleri yolluyor. Eğer benim dilediğimi kabul edersen ve kızınla evlenmeme izin verirsen tüm Hellas'ı ve Sparta'yı senin egemenliğine sokabilirim. Seninle anlaşarak bunu yapabiliriz. Eğer niyetliysen güvendiğin bir adamını bana yolla."

CXXIX. Evet, mektupta bunlar yazılıydı. Kserkses de öneriden hoşlandı. Yanına Megabazes'den Daskyleion satraplığını

---

31 Hellenlerde denizi simgeleyen ve denizin hâkimi olduğuna inanılan tanrı.

32 Zeus'un kızı.

devralacak olan Pharnakes'in oğlu Artabazos'u yolladı. Pausanias'a mektubu vermesini ve ayrıca mührü de kendisine göstermesini istedi. Ayrıca Pausanias bir şey isterse güzel bir biçimde yapmasını da söyledi. Artabazos satraplığına geldikten sonra Pausanias'a mektubu yolladı. Mektup şöyleydi: "Pers Kralı Kserkses'den Pausanias'a selam. Byzantion'daki esirleri kurtarmakla sana borçluyuz. Teklifini beğendim. Bu nedenle hiç zaman kaybetme. Ayrıca herhangi bir şekilde para sıkıntısı çekmeni de istemem. Asker de yollarım. Planlarını uygulamak için senin yanına göndereceğim Artabazos'a sonuna kadar güvenebilirsin. Hem kendim hem de benim için en iyi olacak şekilde davran."

CXXX. Pausanias Plataia'daki[33] başarısından dolayı kendisiyle övünüyordu. Mektup da gelince iyice keyiflendi. Pers elbiseleri giyerek Byzantion'dan ayrıldı. Yanına aldığı Pers ve Mısırlılar ile birlikte Thrakia'da ilerledi. Yemeklerini de Pers geleneklerine uygun olarak yiyordu. Hatta yapmak istediklerini insanlardan saklama ihtiyacı da hissetmedi. İnsanlara tepeden bakması hiç kimsenin onun yanına gelip gidememesine neden olmaya başladı. Tabi bunun dışında başka nedenler de diğer müttefiklerin Atinalılar'ın yanına geçmesine neden olmuştur.

CXXXI. Spartalılar olanları öğrenince Pausanias'ı geri çağırdılar. Fakat Pausanias Hermione gemisiyle yeniden yola çıkınca herkes kendisinden kuşkulanmaya başladı. Atinalılar Pausanias'ı Byzantion'dan çıkardılar. Pausanias ise ülkesine geri dönmedi. Geri dönmeyince de insanlar ondan kuşkulanmaya devam ettiler. O ise bu sıralar Troia'ya gitmişti. Sonunda Spartalılar'ın sabırları taştı. Bir haberci göndererek onu ülkesine çağırdılar. Eğer gelmezse kendisine karşı savaş ilan edeceklerdi. Pausanias kuşkulardan kurtulmak için ülkesine döndü. Ayrıca elinde bulunan zenginliğin onu kurtarmaya yeteceğine inanıyordu. Ephoroslar kendisini hapse attılar. Sparta'da ephorosların bir kralı hapse atma yetkileri vardır. Daha sonra Pausanias kendisini suçlayanların önünde yargılanmak istediğini belirterek hapisten çıktı.

---

33 İÖ 479 yılındaki Plataia Savaşı'nda Hellenler Persler'i mağlup etmişlerdir. Bu savaş Mykale Savaşı ile aynı gün yapılmıştır.

CXXXII. Pausanias Leonidas'ın genç yaştaki oğlu Pleistarkhos'un kuzeniydi. Spartalılar'ın böyle bir kralı suçlamak ve onu cezalandırabilmek için ellerinde yeterince delil yoktu. Fakat Pausanias'ın kuşku çekmesinin nedenleri de vardı. Örneğin Pers geleneklerine uygun bir yaşam sürmesi, yasalara bağlı kalmaması onun düzeni bozmak istediğine işaretti. Geleneklere ne kadar bağlı kaldığını anlamak için hareketlerini incelemeye başladılar. Pausanias'ın Persler'den aldığı ganimetler arasında eskiden Delphoi'a adanan bir taş vardı. Bunun üzerine şunları yazdırmıştı: "Hellenlerin önderi Pausanias, Pers ordusunu yok ettikten sonra bunu adadı." Spartalılar hemen bu yazıyı sildirmişler ve savaşın kazanılmasında katkıları olmuş olan tüm kentlerin adlarını yazdırmışlardı. Pausanias ise başka konulardan dolayı suçlanıyordu. Ama bu iş de onun suçlanmasındaki delillerden birisiydi. Öte yandan helotlara da bazı şeyler vaat ettiği iddia ediliyordu. Söylentilere göre helotların ayaklanmasına yardımcı olup başarıya ulaştıktan sonra da kendilerine vatandaşlık hakkı tanıyacakmış. Bazı helotların itiraflarına karşın Spartalılar Pausanias'ı suçlamayı bıraktılar. Spartalı birisini yeterince delil yokken suçlamak yerine geleneksel şekilde davranmak yoluna gitmişlerdi. Ancak daha sonra kralla mektuplaşmalarını yapan aracı olan Argyloslu adam kendisini ispiyonladı. Aslında bu adam kendisinden önce gönderilen habercilerin hiçbirinin geri dönmediklerine dikkat etmişti. Bu nedenle durumu araştırmak için mührü taklit etti. Mektubu açınca kendisinin öldürülmesinin söylendiğini okudu.

CXXXIII. Ephoroslar mektubu görünce yeterince delil elde etmiş oldular. Ancak bir de Pausanias'ın itiraf etmesini bekliyorlardı. Bu habercinin Tenare'ye gitmesini ve orada kendisine bir ev yapmasını söylediler. Ev yalvarma eviydi ve ortasından ikiye ayrılacaktı. İçeriye ephoroslar saklandı. Pausanias buraya geldi. Ephoroslar da konuşulanları duydular. Haberci kendisinin öldürülmesini yazdığı için Pausanias'a kızdı. Kendisi krala mektup götürürken hiçbir kötülük yapmamıştı. Ama Pausanias kendisinin öldürülmesini söylemişti. Bunu hak etmiyordu. Pausanias kendisi için yapılan suçlamaları kabul etti. Ardından da şimdilik evden çıkmasını ve işlerini yapmasını istedi.

CXXXIV. Ephoroslar konuşmayı tamamen duyduklarından dolayı Pausanias'ı kentin içinde yakalamaya karar verdiler. Fakat tam yakalanacağı sırada ephoroslardan birisi ona kıyamadı ve gözüyle bir işaret verdi. Pausanias durumu anlayarak hemen tapınağa kaçtı. Surların çok da uzağında sayılmazdı. Ancak ephoroslar onun nerede olduğunu bildiklerinden dolayı çatıyı yıkarak kendisini hapsettiler. Burada nöbette bekleyerek açlıktan ölmesini istediler. Tam ölmek üzereyken surların dışına çıkarıldı. Ancak çıkar çıkmaz da öldü. İlk önce Pausanias'ın Kaedas'tan atılmasına karar verildi. Fakat daha sonra buraya gömmeye karar verdiler. Daha sonraları Delphoi tanrısı onun mezarının öldüğü yerde kalmasını istemiştir. Ayrıca Athena'ya yapılanlar için belirli bir bedel ödenmesi istenmiştir. Bu bedel de iki kişidir. Spartalılar Pausanias'ın öldürülmesi karşılığında iki tane tunçtan taş dikip tanrıça için adadılar.

CXXXV. Atinalılar da Pausanias'ın öldürülmesinin günah olduğunu söyleyerek Spartalılar'dan bedel istiyorlardı. Zamanında Spartalılar Themistokles'i de Pausanias'la aynı şekilde tyranlığa meyilli olmakla suçlamışlardı. Delillerin Pausanias konusu araştırılırken ortaya çıktığını ifade ediyorlardı. Spartalılar bu nedenle Themistokles'in de cezalandırılmasını istemişlerdi. Themistokles ise bu sıralar bazen başka yerlerde yaşasa da genelde zamanını Argos'ta geçiriyordu. Atinalılar Spartalılar'ın isteğini haklı buldular ve Themistokles'i yakalaması için adamlar gönderdiler.

CXXXVI. Olayı haber alan Themistokes daha önceden kendisine hayırsever unvanını vermiş olan Korkyralılar'ın yanına gitti. Korkyralılar Themistokles'i savunmak zorunda kalırlarsa hem Atinalılar hem de Spartalılar ile aralarının bozulacağını düşündüler. Bu nedenle onu adanın karşısındaki bir kara parçasına gönderdiler. Themistokles kovalanması nedeniyle sürekli olarak yer değiştirmek zorunda kalıyordu. Sonuçta Molosseler'den kral Admetos'un yanına gitmek zorunda kaldı. O sırada Admetos yerinde yoktu. Themistokles yalvara yakıla kralın karısına kendisini tanıttı. Kadın da içeri girmesine izin verdi. Themistokles kralın çocuğunu kucağına alarak ocağın başına geçti. Bu sırada Admetos geri geldi. Admetos zamanında Atinalılar'ın isteklerini kabul etmemiş bir adamdı. Themistokles

kendisine şu an çok zayıf bir adamın bile istediği gibi davranabileceğini belirttikten sonra intikam almak için kendisiyle eşit durumda olan insanlara yönelmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca Themistokles eskiden krala çok küçük bir nedenden ötürü karşı çıkmıştı. Themistokles daha sonra krala neden kovalandığını ve yakalanırsa öldürülebileceğini de anlattı.

CXXXVII. Themistokles kralın çocuğunu kucağında tutuyordu. Admetos bunları duyunca onu ayağa kaldırdı. Çünkü kendisine yalvarıyordu. Kısa bir süre Atinalılar ve Spartalılar geldiler. Ancak Admetos Themistokles'i onlara vermedi. Bu sırada Themistokles Persler'in yanına gitmek istediğini söylemişti. Bu nedenle Admetos onu Pydna'ya gönderdi. Themistokles buradan bir Ionia gemisine bindi. Fakat fırtına çıktı ve gemi Naksos kuşatmasında bulunan Atinalılar'ın karargahına doğru sürüklenmeye başladı. Themistokles de yakalanmaktan korkarak gemi kaptanına durumu anlattı. O ana kadar kim olduğunu hiç kimseye söylememişti. Ayrıca Themistokles kaptanı da tehdit etti. Yakalanırsa kendisine para verdiğini söyleyecekti. Themistokles'in beklentisi gemiden hiç kimsenin çıkmaması şeklindeydi. Bu gerçekleşirse kaptana minnettar kalacaktı ve onu ödüllendirecekti. Kaptan kendisine söylendiği gibi davrandı. Atina karargahının karşısında bir gece geçirdikten sonra Ephesos'a hareket etti. Themistokles de ona epeyce bir para verdi. Arkadaşlarının yardımı sayesinde o sıralar Argos'tan paraları gelmişti. Karaya çıkılınca onu bir Pers karşıladı ve ülkesine götürdü. Daha sonra Themistokles Kserkses'in yerine tahta çıkan Artakserkses'e bir mektup yazdı. Mektup şöyleydi: "Themistokles senin yanına geliyor. Baban bana saldırdığı sürece tek başıma ona tüm Hellenler'den daha fazla kötülük yaptım. Ama geri çekilme sırasında da hiç kimsenin yapmadığı iyiliği yaptım. Yaptığım şey Hellenler'in yola çıkışının haber verilmesi ve köprüyü yıkar gibi yapıp yıkmamaktı. Sizinle olan dostluğum nedeniyle Hellenler bugün bana düşmanlar ve beni kovalıyorlar. Bu nedenle yanına geliyorum. Yanına gelme nedenimi sana anlatmak için bir seneye ihtiyacım var."

CXXXVIII. Rivayete göre Artakserkses Themistokes'in yazdıklarından çok hoşlanmış. Bir senelik süre içinde Themistokles

Pers dilini öğrendi ve onların geleneklerine alışmaya başladı. Bir sene geçtikten sonra da kralın sarayına geldi. O ana kadar hiçbir Hellen Themistokles kadar Pers sarayında etki yaratmamıştı. Bunun nedeni Themistokles'in Hellenler'i Pers egemenliğine katmak için yaptığı çalışmaların ne kadar zeki bir insan olduğunu göstermesiydi. Themistokles yeteneklerini saklamıyor ve bu nedenle de büyük beğeni topluyordu. Themistokles'in gelecekte neler olabileceğini tahmin edebilme yeteneği olaylar hakkında uzun bir araştırma yapmaksızın ya da uzun uzun düşünmeksizin kolayca açıklama yapmasına neden oluyordu. Bildiği konular hakkında çok ayrıntılı bilgiler verirken bilmedikleri hakkında da en azında kafi derecede açıklama yapabiliyordu. Ne yapılacağının bilinemediği durumlarda iyi ve kötü şeyleri kolayca ortaya koyabiliyordu. Zekası sayesinde birçok soruna derhal çözüm bulmuştu. Daha sonra Themistokles hastalandı ve öldü. Kimilerinin iddialarına bakılırsa verdiği sözleri tutamayacak durumda olduğundan dolayı kendisini zehirlemiştir. Mezarı Magnesia'dadır. Kral Themistokles'e ekmeği için Magnesia'yı vermişti. Burası yılda elli talanton verirdi. Şarabı Lampsakos'tan sağlandı. Lampsakos da bağlarıyla ünlü bir kenttir. Yemeğini ise Mysos'tan alıyordu. Ölümünden sonra kemiklerinin gizlice Atina'ya getirildiği anlatılır. Suçlu olduğundan dolayı buraya gömülmesi yasaktı. Ancak dostları onun kemiklerini gizlice Attika'ya gömmüşler. Bu dönemin en önemli simaları olan Pausanias ve Themistokles'in ölümleri bu şekilde oldu.

CXXXIX. Spartalılar elçi gönderdikleri zaman Atinalılar'dan bu şekilde yanıt aldılar. Daha sonra Spartalılar yeniden bir elçi heyeti gönderdiler. Bu kez Atinalılar'dan Aigina'yı serbest bırakmalarını ve Potideia'daki kuşatmayı kaldırmalarını istiyorlardı. Fakat ilk istekleri Megaralılar'ın Atina pazarına serbestçe girmelerine engel olan yasalarının yürürlükten kaldırılmasıydı. Atinalılar koşulların hiçbirini kabul etmediler. Onlara göre Megaralılar kutsal toprağı diledikleri gibi işletmelerinden dolayı ve kaçak köleleri ülkelerine kabul ettiklerinden suçluydular. Bu elçi heyetlerinden sonra Ramphias, Melesippos ve Agesandros'dan oluşan bir Sparta elçi heyeti kente geldi. Şöyle konuştular: "Sparta barış istiyor. Fakat barış olması

için Atinalılar'ın Hellas'ın bağımsızlığına saygı göstermeleri gerekir." Daha sonra Atinalılar meclislerinde durumu tartışmaya başladılar. Konuşmadan sonra Spartalılar'a yanıt vereceklerdi. Mecliste çok sayıda insan görüşünü belirtti. Görüşler iki grupta toplanıyordu. Bir bölüm savaşmak gerektiğini ifade ederken diğer grupsa Megaralılar ile ilgili yasanın kaldırılmasını istiyorlardı. Herkesten sonra konuşma sırası Ksanthippos'un oğlu Perikles'e gelmişti. O sıralar hitabet alanında Atina'daki en güçlü adamdı. Şunları söyledi:

CXL. "Bence Spartalılar'ın dediklerini yapmamalıyız. Ancak savaş çıktığı zaman insanların çoğu barış zamanında olduğu gibi çabucak harekete geçemezler. Bense size her zaman aynı şeyleri anlatıyorum. Şimdi sizden savaş konusunda ikna edeceklerimin herhangi bir başarısızlık anında da sorumluluğu paylaşmalarını istiyorum. İnsanların önceden yürüttükleri tahminlerde bazı yanlışlıklar olabilir. Bu durumda da suçlanan her zaman kaderdir. Spartalılar daha önce de kötü niyetlerini ortaya koymuşlardı. Bugün aynı şeyi bir kere daha tekrarladılar. Aslında anlaşmaya göre bir anlaşmazlık zamanında hakeme gidilmesi gerekiyordu. Fakat şimdi hakeme gitmek istemiyorlar. Önerilen hakemi kabul etmeksizin anlaşmazlığı savaşla çözümlemek niyetindeler. Sanki bizim efendilerimizlermiş gibi davranıyorlar. Potideia'daki kuşatmayı kaldırmamızı, Aigina'dan çekilmemizi ve Megaralılar ile ilgili yasamızı değiştirmemizi istiyorlar. Ayrıca Hellas'ın bağımsızlığına saygı gösterecekmişiz. Birileri Megara yasasının değişmemesi halinde anlamsız bir savaşa gireceğimizi iddia ediyorsa yanılıyor demektir. Aslında yapacaklarımız bu anlamsız şeye bağlı. Eğer söylediklerini kabul edersek onlardan korktuğumuza inanacaklar ve daha cüretli hareket edecekler. Ama kabul etmezsek bize bundan sonra eşit davranmak zorunda olduklarını anlayacaklar.

CXLI. Bu nedenle ya isteklerini kabul edeceğiz ya da savaşmak zorunda kalacağız. Bence önemli ya da önemsiz olsun söyledikleri şeyleri kabul etmememiz gerekir. Unutmayın ki birbirleriyle eşit durumda olan iki devletten birisi diğerine isteklerini kabul ettiriyorsa bu işin sonucu köleleştirmeye varır. Öte yandan bir savaş çıkarsa durumumuz Spartalılar'dan

kötü değildir. Onlar tarımla uğraşıyorlar. Bu nedenle ne insanların ne de devletlerinin zengin olduğunu söyleyemeyiz. Denizcilik konusunda da becerikli değiller. Kendi aralarında yaptıkları savaşlar genelde kısa süre devam etmektedir. Uzun bir savaş için gemi ya da kara ordusu hazırlayabilecek bir konumları yok. Zaten insanların günlük işlerini bırakmaları düşünülemez. Ayrıca halklarına denizcilik yapmak da yasalarla yasaklanmıştır. Savaşa devam edebilmeleri için paraları olması gerekir. Fakat onların köylülerinin verebilecekleri tek şey kendi vücutlarıdır. Savaş devam ettiği sürece ellerindeki imkânların azalacağını biliyorlar. Ama savaşa devam etmezlerse yiyecek sıkıntısı çekmezler. Aslında onlar bir savaşta tüm Hellas'a karşı başarılı olabilirler. Ama bizim gibi güçlü bir devletle savaşmak için karar alabilecek ortak meclisleri bile bulunmuyor. Zaten bu nedenle de başladıkları işleri bitirememektedirler. Soyları aynı olmasına karşın tüm kentler kendi çıkarlarını düşünür. Çünkü hepsinin toplantılarında eşit oyları vardır. Birileri düşmanlarından intikam almak isterken diğerleri de kendi mallarını korumak derdine düşmüştür. Meclislerinin toplanması da uzun zaman alır. Bu nedenle ortak çıkarlarından daha çok kendilerini düşünürler. Herkes kendi çıkarını düşündüğü zaman da kamunun çıkarlarının hesaba katılmadığı herkesçe bilinir.

CXLII. En büyük sıkıntıları para olacaktır. Çünkü para bulmakta baya sıkıntı çekecektir. Topraklarımıza kuracakları kaleler ve donanmaları bizi korkutamaz. Barış zamanlarında bile kaleleri yapmak zor bir iştir. Şimdi savaş sırasında yapacakları kalelerin ne kadar değeri olacaktır? Eğer kale kursalar bile bu ancak kölelerimizin bir kısmının ülkeden kaçmasıyla aynı şey olacaktır. Böyle bir şey yaparlarsa biz de donanmamızla denize açılır ve onların ülkelerinde kaleler yaparız. Çünkü denizlerde savaşmak konusunda tecrübeli olmak karada savaşmaktan tecrübeli olmaktan çok daha önemlidir. Denizcilik konusunda becerikli de değiller, bu nedenle başarılı olmayacaklar. Pers Savaşları başladığından bu yana bizler denizci olmak için çaba harcıyoruz. Ama bunu tam anlamıyla başaramadık. Tarım konusunda usta olmalarına karşın denizlikten anlamayan bir halk nasıl olur da donanmamızın saldırılarını durdurabilir?

Fakat bizim usta donanmamız onların saldırılarını durdurabilir. Böylece bir sonraki saldırılarının şiddeti azalacaktır. Denizcilik bir meslektir ve hemen öğrenilemez.

CXLIII. Belki de yüksek bir ücret karşılığında tayfalarımızı satın alacaklarını düşünebilirsiniz. Bu iş için Delphoi ve Olympia'daki zenginliklerden yararlanabilirler diyebilirsiniz. Ancak böyle bir ihtimal de yok. Çünkü bizim kaptanlarımız Atinalı'dır ve Hellas'ın en iyi denizcileridirler. İnsanlar daha fazla para kazanmak adına işlerini bırakıp diğerlerinin yanında savaş girmezler. Hem böyle bir şeyi yapmanın ileride vatandaşlık haklarını kaybettirebileceğini düşünerek bundan korkarlar. Peloponnesoslular'ın durumları bu şekilde. Bizim ise daha önceden saydıklarımın dışında da avantajlarımız bulunuyor. Bize karadan saldırılarsa biz de onlara denizden saldırırız. Attika topraklarına zarar gelmesindense Lakedaimonia topraklarına zarar gelmesinin etkisi daha büyük olacaktır. Savaşta başarılı olmazlarsa hiçbir yeri ele geçiremezler. Ama biz yenilsek de adalara sığınabilir. İşte, denizci olmanın avantajı. Şimdi şunu düşünelim: Eğer biz adada yaşayan bir halk olsaydık kim bizi yenebilirdi? Bu nedenle aynı şekilde düşünüp evlerimizi ve tüm mallarımızı adalara taşımalıyız. Spartalılarla savaşırken mallarımızı düşünmemeliyiz. Bize göre nüfus avantajları var. Bu nedenle onları yensek de yeniden aynı kalabalıkla karşımızda olurlar. Fakat biz kaybedersek yardımcı olan müttefiklerimizden de oluruz. Çünkü müttefikler de bunu kolluyorlar. Evlerimizi ve sahip olduklarımızı kaybetmeyelim. Mallar insanları değil, insanlar malları alırlar. Gerçekten sizleri razı edebileceğimi bilseydim evlerinizden çıkıp tarlalarınızı yakıp yıkmanızı öğütlerdim.

CXLIV. Savaşta başka toprakları ele geçirmek umuduyla hareket etmezsek başarılı olacağımıza inanıyorum. Düşmandan daha fazla kendimizin hata yapmasından çekiniyorum. Neyse bu konuyu daha sonra konuşuruz. Bence Spartalı elçilere Megara ile ilgili yasayı değiştirmemiz için kendilerinin yabancıları ülkelerinden çıkardıkları yasalarının değişmesi gerektiğini söyleyelim. Bence bu önerimiz anlaşmayı bozmayacaktır. Spartalılar kendi müttefikleri olan kentleri diledikleri gibi yönetiyorlarsa biz de özerk statüde olan kentlere özerkliklerini

veririz. Adil olmak gerekir. Bu nedenle savaş da başlatmayacağız, ama bize saldırılırsa yanıt vereceğiz. Evet, bence bu yanıt kentimize yakışır bir şey olacaktır. Fakat savaştan kaçış yok. Savaşta istekli olmamız halinde müttefiklerimiz de aynı şekilde davranacaklardır. Unutmayalım ki en büyük tehlikeler zamanında en büyük zaferler kazanılır. Pers Savaşları sırasında şu anki durumumuza göre çok daha kısıtlı imkânları olan atalarımız zekaları sayesinde onları yenmişler ve ülkemizin büyümesine neden olmuşlardı. Biz de onlar gibi davranalım. Düşmanlarımızı yenerek gelecek nesillere şimdikinden çok daha güçlü bir devlet miras bırakalım."

CXLV. Perikles'in konuşması böyleydi. Atinalılar önerilerini mantıklı bularak kabul ettiler. Perikles'in yanıt olarak söylenmesi gerektiğini ifade ettiği şeyler aynı şekilde Spartalı elçilere belirtildi. Yanıtta Atinalılar'ın başkasının emirleriyle hareket etmeyecekleri ve aralarındaki anlaşmazlıkları iki eşit devlet olarak çözmek istediklerini söylüyorlardı. Elçiler yanıtı aldıktan sonra ülkelerine geri döndüler. Bu elçiler Atina'ya gönderilen son elçilerdi.

CXLVI. Peloponnesos Savaşı'nın nedenleri böyleydi. Epidamnos ve Korkyra'da olanları aradaki anlaşmazlığı ortaya çıkarmıştı. Fakat her iki kent arasındaki ilişkiler tamamen kesilmedi. Her ne kadar elçiler olmasa ve insanlar biraz güvensizlik duysalar da diğer ülkeye gidiyorlardı. Herkes olanların savaş çıkarmak için bir bahane olduğunu biliyordu.

İKİNCİ KİTAP

I. Artık Atinalılar'ın ve Spartalılar'ın müttefikleriyle birlikte girdikleri savaşı anlatmaya başlıyorum. Zaman zaman her iki kent haberciler aracılığıyla görüşmelerde bulundular. Ancak savaş başladıktan sonra ilişkiler iyice gerildi. Şimdi ben de olayları yıllık olarak ve her yılı da yaz ve kış olmak üzere ikiye bölerek anlatacağım.

II. Euboia'nın ele geçirilmesinden sonra yapılan Otuz Yıl Barışı on dört sene yürürlükte kaldı. On beşinci senede yani Khryseis'in Argos rahibeliğindeki kırk sekizinci senesinde ve Aeneias'ın Sparta'da ephoros, Pythodoros'un da Atina'da arkhon olduğu, Potideia olayından altı ay sonra ve ilkbahar başında Thebaililer, Boiotia Atina sınırından içeri girerek Atinalılar'ın müttefiki olan Plataialılar'a saldırdılar.[34] Thebaililer'in başında Phyleides'in oğlu Pythangelos ve Onetorides'in oğlu Diemporos bulunmaktaydı. Aslında onları Plataialı muhalifler çağırmıştı. Muhalif partinin başında Naukleides bulunuyordu. Naukleides ve arkadaşları Thebai'deki yönetimi değiştirmek istiyorlardı. Thebai'nin önde gelenlerinden olan Leontiades'in oğlu Eurymakhos da savaş taraftarıydı. Aslında Thebaililer uzun bir zamandan bu yana Plataia kentini ele geçirmek istiyorlardı. O zamanlar barış olduğundan dolayı kent surlarında nöbetçi bulunmuyordu. Thebaililer gizlice kente girdiler ve agorada yer aldılar. Ancak kendilerini kente alanları dinlemeksizin düşmanlarının evlerine gittiler ve onlara önerilerini ilettiler. Böylece onlarla dost olmak istiyorlardı. Bu arada haberciler Boiotia birliğine girmek isteyenlerin silahlarını alarak

---

34 Savaş İÖ 431 yılında başlamıştır.

Thebaililer'in yanına gelmesini belirtti. Bu yöntemin kentin ele geçirilmesi için yararlı olacağına inanıyorlardı.

III. Platialılar kentlerinin işgal edildiğini gördüler. Ayrıca düşmanlarının sandıklarından daha az kişide olduklarını da bilmiyorlardı. Çünkü gece karanlığından dolayı bir şey göremiyorlardı. Bu nedenle görüşme yapmak istediler. Ayrıca Thebaililer'in söyledikleri kurallara bağlı kalmaları onların da saldırmamalarına neden olmuştu. Görüşmeler başladığında Thebaililer'in sayılarının fazla olmadığını anladılar ve onları yenebileceklerine inandılar. Gerçekten de Plataialılar Atina'dan ayrılmak istemiyorlardı. Görünmemek için evlerinin duvarlarında delikler açtılar ve aralarında toplanmaya başladılar. Ardından da at arabalarıyla kendilerine setler ördüler. Böylece savunma için hazırlıkları tamamlanmış oldu. Sabaha karşı Plataialılar saldırıya geçmek için evlerinden ayrıldılar. Gün ışıdığında Thebaililer'in cesaretlerinin daha da artabileceğini düşünüyorlardı. Gece olması Thebaililer'in tanımadıkları bir kentte sıkıntıya düşmelerine neden olabilirdi. Böylece Plataialılar saldırıya geçtiler.

IV. Thebaililer saldırıya uğradıklarını gördüklerinde saflarını sıklaştırarak karşılık vermeye başladılar. Fakat Plataialılar saldırılarının şiddetini arttırıyorlardı. Hatta kadınlar ve köleler de evlerinden taşlar fırlatıyorlardı. Bunun üzerine bir de sağanak yağmur başladı. Sonuçta Thebaililer kaçmaya karar verdiler. Fakat çıkış yolunu bulmakta epey zorlandılar. Çünkü gecenin sonuna gelinmişti ve ay kaybolmak üzereydi. Platailılar ise onların nereden kaçacaklarını bildiklerinden rahatça kovalayabiliyorlardı. Thebaililer'in çoğu kaçış sırasında öldü. Plataialılar ise çıkış noktasındaki kapının sürgüsünü mızraklarıyla kapadılar. Kentin içinde kalanlar ise surlara tırmandılar ve buradan kendilerini attılar. Bir kısım Thebaili ise nöbetçi olmayan bir kapıya ulaşmıştı. Burada bir kadın kendilerine yardımcı oldu. Bu sayede kaçmaya başladılar. Ancak kısa bir süre nereden kaçtıkları anlaşıldı ve Plataialılar buraya geldiler. Kentin başka yerlerinde öldürülenler de oldu. Thebaililer'in bölümü de surlara yakın bir yerde bulunan kapının açık durduğu yerdeki evi gördüler. Thebaililer buradan kaçabileceklerini düşünüyorlardı. Plataialılar durumu

fark ettiklerinde evi yakarak mı yoksa başka bir şekilde mi onları öldüreceklerini düşünmeye başladılar. Fakat bu sırada kent içinde bulunan tüm Thebaililer teslim olmaya karar verdiler.

V. Bu arada kenti işgal edenlerin herhangi bir başarısızlığa uğrama olasılıklarına karşın başka bir ordu da yolda bulunuyordu. Olanları öğrenince hemen yardıma gitmeye karar verdiler. İki kent arasında yetmiş stadion mesafe vardır. Ancak yağmur Thebaililer'in hızını yavaşlattı. Asopos Nehri de taşmıştı ve geçit vermiyordu. Thebaililer kente geldiklerinde arkadaşlarının öldürüldüklerini ya da esir alındıklarını gördüler. Bundan dolayı kent surlarının dışındaki Plataialılar'ın bazılarını esir aldılar. Thebaililer iki tarafın esirlerinin değişilmesini önereceklerdi. Fakat Plataialılar Thebaililer'in niyetlerini anladılar. Bu nedenle bir haberci gönderdiler. Haberci kenti işgal etmeye gelen Thebaililer'i kınadı ve içeridekilerin öldürülmemesi için esir alınanların serbest bırakılmasını söyledi. Eğer Thebaililer kentten çekilirse esirlerini geri alabilirlerdi. Thebaililer bu konuşma sırasında Plataialılar'ın yemin ettiklerini söylüyorlar. Fakat Plataialılar'a sorarsanız böyle bir şey yoktur ve onlara sadece iki taraf arasında görüşmeler yapılacağı belirtilmiştir. Thebaililer civardaki insanları öldürmediler ve geri çekildiler. Plataililar ise halkın içeri girmesinden sonra esir alınan tüm Thebaililer'i öldürdüler. Toplam yüz seksen kişi öldürüldü. Aralarında Eurymakhos da bulunuyordu.

VI. Bundan sonra Plataialılar Thebaililer'e anlaşma gereğince cesetlerini geri verdiler. Ayrıca Atinalılar'a durumu bildirdiler ve kentleri için gereken önlemleri aldılar. Atinalılar olanları haber alınca Attika sınırları içindeki Boiotialıları esir aldılar. Daha sonra da Plataialılar'a bir haberci gönderdiler. Plataialılar ise esirleri kendi fikirleri sorulmadan bir şey yapılmamasını söylediler. Çünkü bu sırada kentlerindeki Thebaililer'in öldürüldüğünü bilmiyorlardı. Plataia'dan gönderilen ilk elçi Thebaililer kente girdiğinde, ikinci elçi ise Thebaililer'in yenilerek esir alındıkları zaman yola çıkmıştı. Bu nedenle daha sonradan olup bitenlerden haberdar değillerdi. Daha sonra Atinalılar bir orduyu Plataia kentini koruması

için görevlendirdiler. Kentte bir birlik kaldı, kadınlar, çocuklar ve işe yaramayacak durumda olanlar kentten çıkarıldı, ayrıca yiyecek de toplandı.

VII. Plataia'da yaşananlardan sonra her iki taraf da savaş hazırlıklarını sürdürdü. Herkes barbar kralına elçiler göndererek yardım istedi. O ana kadar herhangi bir ittifak anlaşması kurmayan devletlerle anlaşmalar imzalandı. Spartalılar İtalya ve Sicilya'daki müttefiklerine beş yüz kadar gemi hazırlamalarını, savaş hazırlıkları yapmalarını, hazırlıklar bitmeden kimseyle savaşmamalarını ve limanlarına her defasında sadece bir Atina gemisi sokmalarını emrettiler. Atinalılar da müttefiklerini gözden geçirdiler. Özellikle Peloponnesos'e yakın yerlerde bulunan Kokryra, Kephallenia, Akarnania ve Zakyntos kentleri önemliydi. Çünkü onlar sayesinde savaş Sparta'ya yakın yerlerde geçebilirdi.

VIII. İki taraf da tüm güçlerini savaş için harcıyorlardı. Çünkü savaşların ilk zamanlarında insanlar daha istekli davranırlar. Gençler de deneyimsizlikleri nedeniyle savaş konusunda çok istekliydiler. Diğer Hellen kentleri de bu büyük iki gücün savaşmasından büyük heyecan duyuyorlardı. Kahinler sürekli olarak tahminlerde bulunuyorlardı. Savaştan kısa bir süre öncesinde Delos'ta büyük bir deprem oldu. Depremin ileride olacaklara işaret ettiğine inanılıyordu. Öte yandan büyük çoğunluk Spartalılar'ın yanındaydı. Çünkü Spartalılar'ın Hellas'ı özgürleştirmek gibi bir iddiaları vardı. Hem kentler hem de bazı şahıslar Spartalılar'a yardım edebilmek için her şeylerini ortaya koyuyorlardı. Çoğu kent Atina egemenliğinde yaşamaktan veya yaşayacak olmaktan öylesine rahatsızlardı ki savaşa katılmamak onlara sanki çok büyük bir suçmuş gibi görünüyordu.

IX. Herkes bu düşüncelerle savaşa girdi. Kimse gelecekte olabilecekleri kestiremiyordu. Spartalılarla birlikte Akhaialılar'ın Pellenelileri, Argoslular dışındaki Peloponnesoslular, Megaralılar, Phokisliler, Lokrisliler, Boiotialılar, Ambrakialılar, Luekaslar, Anaktorionlular, Korinthoslular, Sikyonlar ve Elaialılar savaşacaktı. Donanma Korinthos, Megara, Sikyon, Pellene, Elaia Ambrakia ve Leukaslılar'dan oluşurken atlılar da Boiotia, Phokis ve Lokris halklarından meydana geliyordu.

Diğer kentler ise piyade vermekteydi. Khisos, Lesbos, Plataia, Naupaktos, Zakynthos Atinalılarla birlikte savaşacaklardı. Ayrıca Karia'nın deniz kıyısındaki bölümü, Ionia, Karia ve Hellespontos'taki Dorlar, Thrakia'nın komşuları, Peloponnesos ve Girit arasındaki adalar, Melos ve Thera dışındaki Kyklades adaları da onlarla birlikteydi. Khios, Lesbos ve Korkyra donanmaya katkı sağlarken diğerleri de piyade ya da para vermekteydiler. İki tarafın müttefikleri ve savaş hazırlıkları bu şekildeydi.

X. Plataia'daki savaştan sonra Spartalılar müttefiklerinden Attika'yı işgal edebilmek için tüm hazırlıklarını tamamlamalarını ve bir ordu kurmalarını istemişlerdi. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Peloponnnesoslular kıstakta toplandılar. Komutanları olan kral Arkhidamos müttefiklerin en önde gelenlerini toplayarak onlara şunları söyledi:

XI. "Peloponnesoslular ve müttefikleri! Atalarımızda da Peloponnesos'un dışındaki savaşlara katılmışlardı. Hatta aramızda bulunan yaşlılar bunu hatırlayacaklardır. Ancak bugün başlayacağımız savaş kadar önemli bir savaşa daha önceden girmemiştik. Çünkü bu kez karşımızda kalabalık bir kent ve büyük bir nüfus var. Fakat bizim ordumuzda son derece iyidir. Bizlerin de atalarımıza layık davranmamız gerekir. Atinalılar'dan nefret eden tüm Hellenler bu savaşın sonucunu bekliyorlar ve bizim kazanmamızı istiyorlar. Her ne kadar onlardan kalabalık olsak da her ne kadar bizimle savaşmaya cesaret edemeyeceklerini bilsek de yine de dikkatli olmalıyız. Her komutan ve asker her an bir sıkıntı içine düşebileceğini aklından çıkarmamalıdır. Savaşlarda neyin ne olacağı belli olmaz. Çoğu hareket bir anlık kızgınlıkla yapılır. Sayıları az olanlar daha dikkatli olduklarından ve sayıları çok olanlar da düşmanlarını küçümsediklerinden dolayı beklemedik şeyler olmuştur. Bu nedenle düşman topraklarında olduğumuz süre boyunca saldırgan olmakla birlikte ihtiyatı da elden bırakmamalıyız. Böylece hem düşmana saldırmış oluruz hem de kendimizi korumuş oluruz. Saldıracağımız kent kendisini koruyabilecek güce sahiptir. Bu nedenle bizle savaşacaklardır. Şimdi onlara biraz uzağız ve bu nedenle etrafta görünmüyorlar. Ama topraklarını yağmalamaya başladığımızda savaşmak zorunda kalacaklar. Çünkü

insanlar beklemedikleri şeylerine saldırıldığında kızarlar ve saldırıya geçerler. Atinalılar da aynı şekilde davranacaklardır. Bugüne kadar her zaman birilerinin topraklarını yakıp yıkarlardı. Bakalım aynı şey kendi başlarına gelince ne yapacaklar? Yapacağımız savaş bu kadar önemli ve düşmanımız da bu kadar güçlü olduğuna göre askerlerin savaş sırasında komutanların söyledikleri sözlerden çıkmamaları ve kendilerine verilen emirleri bir an önce yerine getirmeleri gerekecektir. Disiplinli bir ordu en iyisidir. Böyle bir ordu kendi güvenliğini kolayca sağlayabilir."

XII. Arkhidamos'un konuşması bu şekildeydi. Daha sonra Diakritos'un oğlu Melesippos Atina'ya gönderildi. Kendi ordulara harekete geçtiğinde Atinalılar'ın anlaşmaya çalışıp çalışmayacaklarını öğrenmek istiyorlardı. Fakat Atinalılar Melesippos'u kentlerine kabul etmediler. Çünkü Perikles savaş başladıktan sonra hiç kimsenin kente girmesine izin vermemişti. Melesippos'a tek söylenen şey Sparta ordusu geri çekildiği takdirde elçilerinin kabul edileceği şeklindeydi. Ayrıca Melesippos'un başkalarıyla da görüşmemesi için yanına adamlar verildi. Sınıra vardığında Melesippos şöyle dedi: "Bugün Hellenler için felaketlerin başlangıcıdır." Melesippos karargahına geri döndükten sonra Arkhidamos Atinalılar'ın geri adım atmayacaklarını anladı ve Attika'ya doğru ilerlemeye başladı. Boiotialılar ise piyadelerini ve atlılarını diğer Peloponnesoslular'ın yanına vermişlerdi. Geri kalan birlikleriyle Plataia kentine yöneldiler ve kenti yakıp yıktılar.

XIII. Peloponnesoslular'ın ülkelerini işgal etmeye geldikleri haber alındığında Atina'nın on strategosundan birisi olan Ksanthippos'un oğlu Perikles şunları düşündü. Belki de Arkhidamos kendisine misafir geliyordu. Belki de ona zarar vermek niyetinde değildi. Nasıl ki eskiden ona zarar vermek için bedel ödemesini istemişti belki de şimdi müttefiklerinin isteğiyle böyle bir hareket içine girmiş olabilirdi. Bu nedenle meclis toplantısı sırasında Arkhidamos'un kendi misafiri olduğunu belirtti. Hatta bundan dolayı kendisine ait olan tüm toprakları devlete bağışladığını bildirdi. Böylece kendisiyle ilgili hiçbir şüphe kalmayacaktı. Ayrıca insanlara daha önceden söylediği şeyleri tekrarladı. Yani savaşmak için kentin dışında bulunan

şeylerin içeriye taşınması ve kentin korunması. Ayrıca Atinalılar'ın en güvendikleri şey olan donanmanın geliştirilmesini istedi. Atina'nın diğer kentlerden daha güçlü olmasının en önemli nedeni müttefiklerden alınan paralardı. Bu nedenle aynı yaklaşımı sürdürmeye devam etmeleri gerekiyordu. Müttefikler her sene Atinalılar altı yüz talanton ödüyorlardı. Akropolis'te de bir miktar gümüş para vardı. Aslında para dokuz bin yedi yüz talantondu. Fakat bu paranın bir kısmı Praphyle ve akropolisteki inşa faaliyetleri ve Potideia kuşatmasında harcanmıştı. Bunların dışında adak olarak adanmış altın ve gümüşler, vazolar ve Pers Savaşları'nda ele geçirilmiş olan ganimetler de bulunmaktaydı. Hepsinin toplamı yaklaşık beş bin talanton kadardı. Diğer tapınaklarda da pek de azımsanmayacak bir para vardı. İhtiyaç olursa Athena'nın altın süslerini bile alabilirlerdi. Daha sonra Perikles üzerindeki altın elbiseyi gösterdi. Elbise kırk talanton ederdi. İhtiyaç olursa insanlar onu alabilirlerdi, tabi ki savaştan sonra kendisine geri verilmesi şartıyla. Atinalılar'ı savaşta güvenebilecekleri zenginlikleri bu şekildeydi. Diğer taraftan surları koruyan on altı bin askerin dışında on üç bin hoplit de bulunmaktaydı. Surları savunanlar en yaşlılar ve gençlerden oluşan hoplitlerdi. Surların durumu ise şöyleydi: Otuz beş stadionluk Phalere surundan sonra kırk beş stadionluk kent surları gelmekteydi. Phalere ve Uzun Sur arasında herhangi bir birlik yoktu. Uzun Sur ile Pire arasında ise kırk stadionluk kısım sadece dışarıdan korunmaktaydı. PireMunikhia arası ise atmış stadiondu. Bu surun da yarısı korunabilmekteydi. On iki bin süvari ve atlı okçu, on altı bin okçu vardı. Şu an savaşabilecek durumda olan üç yüz üç kürekli gemileri vardı. Peloponnesos Savaşı'nın başında Atinalılar'ın askeri durumları bu şekildeydi. Perikles ise her zaman yaptığı gibi savaştan hemen önce bir konuşma yaptı.

XIV. Atinalılar Perikles'in konuşmasını beğendiler. Bu nedenle kent dışındaki zenginliklerini kente aktardılar. Ardından evlerin çatılarını bile söktüler. Sürüler ise Euboia'ya gönderildi. Aslında bunları yapmaya karar vermeleri bir hayli zor olmuştu. Çünkü Atinalılar her zaman kırsal alanda yaşamaya alışkın insanlardı.

XV. Atinalılar'ın kırsal alanda yaşama gelenekleri çok eski zamanlara dayanırdı. Ta Theseus[35] ve Kekrops[36] zamanlarında Atinalılar'ın prytanisleri[37] ve arkhonları kendi kasabalarında yer alırdı. Sadece önemli zamanlarda kralların yanına gelerek ortak karar alırlardı. Bunun dışında her zaman her kasaba özerk bir yönetime sahipti. Eleusisliler Eumolpos önderliğinde kral Erekhteos ile savaşmışlardı. Ancak daha sonraları Theseus krallığı ele geçirdi. Ardından da tüm meclisleri ve prytanislikleri kentin içinde topladı. Böylece özerk yönetimlerin sonu geldi. Artık kırsal alanda yaşayanlar da kente bağlı olmak zorundaydılar. Bu yenilikler sayesinde Atina kenti epeyce büyüdü. Synoikismos[38] bayramı da bu zamanlardan bu yana kutlanmaktadır. Bayramın masrafları da devlet kasasından karşılanır. Günümüzdeki akropolis eskiden kent merkeziydi. Ayrıca kent merkezi denilen yer o zamanlar akropolisin güney yamaçlarını da kapsıyordu. Bu durumun böyle olduğunu gösteren deliller bulunmaktadır. Örneğin Zeus ve Apollon tapınakları burada bulunur. Atina'dan giden Ionialılar'ın kutladıkları Dionysios bayramı da Anthesterion[39] ayının on ikinci gününde kutlanmaya devam edilir. Tyranların yaptırdıkları tapınaklar da aynı yerde bulunmaktadır. Kallirroe çeşmesi de buradadır. Çünkü bu çeşme akropolise yakın bir yerde bulunduğundan dolayı törenlerde su ihtiyacını karşılamak için kullanılırdı. İşte bütün bu yapıların burada bulunması Atinalılar'ın akropolise neden "kent" dedikleri sorusunun yanıtını vermektedir.

XVI. Atinalılar uzun bir süre boyunca kasabalarında yaşamışlardı. Üstelik Atina kenti birleşmiş olmasına karşın Pers Savaşları ile Peloponnesos Savaşları arasındaki zaman diliminde yine

---

35 Atinalılar'ın efsanevi kralı. Poseidon'un oğlu olduğu düşünülen Theseus, Herakles ile benzer özellikler taşımaktadır.

36 Attika'nın ilk kralı ve Atina'nın da kurucusu olduğu düşünülen efsanevi kral.

37 Atina'da Kleisthenes reformlarından sonra her kabile tarafından seçilen ve yılın onda birlik bölümünde meclis başkanlığını yürüten memurlara verilen isim.

38 Synoikismos kelimesi küçük köylerin ya da yerleşim birimlerinin birleşmesi anlamına gelmektedir.

39 fiubat ayının ortasından Mart ayının ortasına kadar olan zaman dilimi.

burada yaşamaya devam etmişlerdi. Çok uzun zamandan beri yaşadıkları bu yerden ayrılırken büyük güçlük çekiyorlardı. Kentte yaşamak onlar için büyük bir değişiklik olacaktı. Ayrıca yeniden doğdukları yere dönemeyeceklerini de düşünüyorlardı.

XVII. Bu insanlar kente vardılar. Çok küçük bir kısmı akrabalarının yanına yerleşti. Diğerleri ise akropolis ve eleusinion gibi yerlerde ya da tapınaklarda kalmak zorunda kaldılar. Akropolis'in aşağısında Pelasgikon yer alıyordu. Burada yaşamak kehanete göre yasaktı. Çünkü Delphoi kahini şöyle demişti: "Pelasgikon'da kimse yaşamazsa daha iyi olacak." Fakat insanlar mecburiyet karşısında Pelasgikon'a yerleşmek zorunda kaldılar. Ayrıca bence kehanet gerçekleşmemiştir. Çünkü Atina'nın başına gelenlerin nedeni kehanet, değil savaştı. Pelasgikon'a da sadece sıkıntılı bir zamanda yerleşilmesi önerilmişti. Kimileri ise surlarda bulunan kulelere yerleşti. Özetle söylemek gerekirse insanlar başlarının çaresine bakmak zorunda kaldılar. Diğer taraftan Atina kenti gelenlerin hepsinin barındırabilecek kadar büyük değildi. Bu nedenle Uzun Surlar ve Pire arasındaki yerlerde de yerleşenler oldu. Bu sıralar Peloponnesoslular'a karşı yüz gemiden oluşan bir donanmanın hazırlıkları yapılıyordu. Atinalılar'ın durumları bu şekildeydi.

XVIII. Peloponnesos ordusu ise ilerlemeye devam ediyordu. Oenoe'nin önüne geldiler. Peloponnesoslular önce bu kenti ele geçirerek Attika'yı işgal etmeye başlamak istiyorlardı. Kentin önüne geldikten sonra kuşatma için gerekli hazırlıklara başladılar. Burası Atinalılar tarafından Boiotia sınırında bulunduğu için korunaklı bir hale getirilmişti. Peloponnesoslular kuşatma hazırlıkların sırasında epeyce zaman kaybettiler. Arkhidamos bu sırada yaptıklarından dolayı eleştirilmeye başlandı. Çünkü savaş konusundaki yavaş hareketleri ve Atinalılar ile olan ilişkileri beğenilmiyordu. Eleştirilerin bir başka nedeni de Oenoe'nin önünde beklenmeye başlanmasıydı. Atinalılar da bu durumdan faydalanarak kentin içine çekilmeye başlamışlardı. Aslında gerçekten de Peloponnesoslular bu sırada aniden saldırıya geçselerdi başarıya ulaşabilirlerdi. Tüm bu nedenlerden ötürü askerler kızmaya başlamışlardı. Ancak

Arkhidamos Atinalılar'ın saldırı başlamadan önce görüşmeye gelecekleri umudunu taşıyordu.

XIX. Sonunda Oenoe kentine saldırıldı ancak başarılı olunamadı. Atinalılar hiçbir şekilde elçi ya da haberci göndermiyorlardı. Bunun üzerine Peloponnesoslular Plataia'nın işgal girişiminden seksen gün sonra Attika'yı işgal etmeye başladılar. Kuşatmadan ise vazgeçildi. Zeuksidamos'un oğlu Arkhidamos ordunun başında bulunmaya devam ediyordu. Eleusis ve Thria ovaları yağmalandıktan sonra Atinalı süvarileri kaçırmayı başardılar. Daha sonra Kropia mahallesini işgal ettiler ve Aegaleo Dağı'nı sağ taraflarında bırakark Attika'nın en önemli mahallelerinden birisi olan Akharnes'e ulaştılar. Burada karargah kurduktan sonra uzunca bir süre bölgeyi yağmalamakla uğraştılar.

XX. Anlatılanlara bakılırsa Arkhidamos'un bu kadar uzun süre boyunca oyalanmasının ve ordusunu Akharnes önünde bekletmesinin nedeni Atinalılar'ın topraklarının yağmalanmasına dayanamayarak bir saldırıya geçmelerini ummasıydı. Fakat Atinalılar Eleusis ve Thria'daki saldırılara karşılık vermemişlerdi. Bu nedenle ordu Akharnes'e getirildi. Burası Atina ordusuna üç bin hoplit veriyordu. Akharnes'te yaşayanların bu kadar kayıp karşısında Atinalılar'ı savaşa sokacaklarını düşünüyordu. Ayrıca Atinalılar onlara uyup savaşa girmezlerse bu kez de Akharnesliler kentin diğer yerleri işgal edilirken çok istekli savaşmayacaklardı. Bu nedenle de güçleri ikiye bölünmüş olacaktı. Evet, Arkhidamos'un ordusunu burada bekletmesinin nedeni budur.

XXI. Atinalılar ise Peloponnesoslular'ın Eleusis ve Thria'dan daha fazla ilerlemeyeceklerini sanıyorlardı. Zaten on dört sene önce de Pausanias'ın oğlu Plestonanaks zamanında buraya kadar gelip geri dönmüşlerdi. Hatta buradan geri döndükleri için rüşvet aldıkları düşünülmüş ve komutanları Sparta'dan sürgüne yollanmıştı. Ancak atmış stadion ilerideki Akharnas'e geldikleri görülünce daha fazla dayanamadılar. Ülkelerinin yakılıp yıkılmasına ses çıkarmadan katlanamadılar. Zaten gençler de daha önceleri böyle bir hakaret görmemişlerdi. Yaşlılar da sadece benzeri olayları Pers Savaşları sırasında görmüşlerdi. Gençler bir an önce saldırıya geçmek istiyorlardı.

Kentin içinde toplanarak saldırı emrinin verilmesini istiyorlardı. Sakince beklenmesini isteyen ise sadece bir azınlıktı. Bu sırada kent içinde bir sürü kehanet ortaya atılmıştı. İnsanlar her duydukları şeye önem verir olmuşlardı. Akharnes halkı ise Atina'nın önemli bir kısmını oluşturuyordu. En çok da saldırmak isteyenler onlardı. Kentte heyecan son derece artmıştı. Perikles'in daha önceden söyledikleri unutulmuştu. İnsanlar saldırı emri vermediğinden ve başlarına gelen her şeyden dolayı Perikles'i suçluyorlardı.

XXII. Atinalılar'ın ruh halleri o an en kötü kararları almaya elverişliydi. Perikles de durumun farkında olduğundan dolayı meclis toplantısını ya da başka toplantıları düzenlemek istemiyordu. Mümkün olduğunca sakince bekleyerek kenti korumak istiyordu. Fakat düşman askerlerinin zararlarını engellemek için süvarilerini görevlendiriyordu. Bu arada Phrygia bölgesinde Thesselialılar'ın desteğini alan Atinalı süvarilerle Boiotialı süvariler arasında bir çarpışma yaşandı. Boiotialı hoplitler gelene kadar Atinalılar ve Thesselialılar direndiler. Fakat daha sonra geri çekilmek zorunda kaldılar. Pek fazla ölü vermediler. Bu nedenle herhangi bir ateşkes yapılmadan ertesi gün ölüleri topladılar. Bir sonraki gün Peloponnesoslular bir zafer anıtı yaptılar. Thesselialılar'ın Atinalılar'a yardım etmelerinin nedeni eskiden yaptıkları bir anlaşmaydı. Diğer taraftan savaşa katılanlar arasında Larissalı, Pharsalialı, Pyrasialı, Krannonlu, Grytonlu ve Pharealı ücretli askerler de bulunmaktaydı. Larissalılar'ın komutanları farklı iki partiden olan Polymedes ve Aristonoos, Pharsalialılar'ın komutanı ise Menon'du. Diğer kentlerin de kendi komutanları vardı.

XXIII. Atinalılar savaşmadıklarından dolayı Peloponnesoslular Akharnes'ten ayrıldılar. Parnes ile Brilesos Dağı arasındaki mahalleleri yaktılar. Bu arada Atinalılar yüz gemiden oluşan donanmalarını Peloponnesos kıyılarına gönderdiler. Gemilerin içinde bin hoplit ve dört yüz de okçu bulunuyordu. Komutanlar ise Ksenotimos'un oğlu Karkinos, Epikles'in oğlu Proteas ve Antigenes'in oğlu Sokrates'ti. Peloponnesoslular ise kıtlık çekmedikleri süre boyunca Attika'da kaldılar. Daha sonra yiyecekleri bitmek üzereyken Boiotia üzerinden geri döndüler. Bu kez farklı bir yoldan gittiler. Yolları üzerinde Atina ile

ittifak yapmış olan Oroposlular'ın yaşadıkları Greea kentini de yakıp yıktılar. Daha sonra Peloponnesos'a vardılar ve tüm müttefikler kendi ülkelerine dağıldılar.

XXIV. Düşmanın çekilmesinden sonra Atinalılar savaş hazırlıklarına devam ettiler. Akropoliste bulunan paranın bin talantonunu ayırdıktan sonra geri kalan kısmını savaş için kullanmaya karar verdiler. Eğer herhangi birisi bu parayı başka bir şekilde kullanmak için yasa önerisi hazırlamaya kalkışırsa ölüm cezasına çarptırılacaktı. Diğer yandan üç kürekli gemilerden en iyi durumda olan yüz tanesi kürekçileriyle birlikte savaş için hazır beklemeleri için ayrıldılar.

XXV. Peloponnesos kıyılarına gelen Atina donanmasına bazı müttefiklerle birlikte Korkyralılar da elli gemilik bir destek sağlamışlardı. Donanma karadaki bazı hedeflere zarar verdi. Lakonia'da karaya çıktıktan sonra Methone surlarına saldırdılar. Zaten bu surları savunan kimse yoktu ve surlar da dayanıksızdı. Spartalı Tellis'in oğlu Brasidas bölgeye yakın bir yerdeydi. Olanları haber alınca yüz hoplitle birlikte savunmadakilere yardıma geldi. Kırsal alandan ilerleyerek Atinalılar'ın karargahının yakınından geçti ve surlara ulaştı. Daha sonra da savunmada başarılı oldu ve Methone'yi elinde tutmayı başardı. Bu nedenle Brasidas Sparta'da büyük övgü topladı. Atinalılar ise seferlerine devam ettiler. Önce Elis'teki Pheia'ya gittiler. İki gün süreyle buralara zarar verdiler. Elis ve civarından gelen üç yüz asker bu bölgede Atinalılar'a mağlup oldu. Fakat daha sonra şiddetli bir rüzgâr başladı. Bunun üzerine Atinalılar durumun tehlikeli olduğuna karar vererek bölgeden ayrılar. Daha sonra da Ikhthys burnundan Pheia limanına vardılar. Messenialılar ve gemilere binemeyen müttefikler Pheia kentini daha önceden işgal etmişlerdi. Bir süre sonra gemiler geldi ve müttefikleri gemilere aldılar. Elaia'dan toplanan kalabalık bir ordu Peloponnesoslular'ın yardımına geliyordu. Bu nedenle Atinalılar kentten ayrıldılar. Atinalılar yolculuklarına devam ederek kıyı boyunca ilerlediler ve etrafa epeyce zarar verdiler.

XXVI. Bu sıralarda Atinalılar Lokris'in etrafından dolaşmak ve Euboia'yı korumak için üç yüz gemilik bir donanmayı yola çıktılar. Komutanları Klinias'ın oğlu Kleopompos'tu. Donanma

karaya saldırdı, bazı yerleri yakıp yıktıktan sonra rehineler aldı ve Alope'de karşısına çıkan Lokrisliler'i mağlup etmeyi başardı.

XXVII. Yaz aylarında Atinalılar Aigina'da yaşayan herkesi ülkeden çıkardılar. Bunlara kadınlar ve çocuklar da dahildi. Aigina kentinin savaşın başlamasındaki en önemli nedenlerden biri olduğunu düşünüyorlardı. Öte yandan Peloponnesoslular'a komşu olan bir kentte kendilerinin bulunmasının daha avantajlı bir durum olacağı da planlanıyordu. Agina'ya bir Atina birliği yerleştirildikten sonra Spartalılar Thyrea Ovası'nda Aiginalılar'ın yerleşmelerine ve burada tarım yapmalarına imkân tanıdılar. Hem Atinalılar'dan nefret ettiklerinden hem de gerek deprem gerekse de helot isyanı sırasında Aiginalılar'dan yardım sağlamış olmaları bu yardımı yapmalarına neden olmuştu. Aginalılar'ın bir bölümünün yerleştikleri Thyrea Ovası Lakonia ile Argolis arasında kalan bölgedir ve deniz kıyısına kadar devam eder. Buraya yerleşmeyen diğer Aiginalılar ise Hellas'ın değişik bölümlerine yerleştiler.

XXVIII. Bu yaz dolunayın yaşandığı sırada bir öğleden sonra güneş tutulması oldu. Güneş önce bir hilal gibi oldu, ardından bazı yıldızlar göründü ve yeniden güneş tüm parlaklığı ile etrafı aydınlattı.

XXIX. Yine bu yaz içinde Atinalılar Abderalı Agthes'in oğlu Nymphodoros'u proksenos seçerek Atina'ya davet ettiler. Nymphodoros'un kız kardeşi Sitalkes[40] ile evliydi ve bu nedenle çok sevilirdi. Atinalılar da Thrakia Kralı Teres'in oğlu Sitalkes ile ittifak kurmak istiyorlardı. Teres, Odrys Krallığı'nı kurduktan sonra ülkesinin topraklarını epeyce genişletmişti. Fakat Thrakia topraklarının önemli bir bölümü halen bağımsızlığını korumaktaydı. Bir de Tereos diye birisi daha vardı. Bu adam Atinalı Pandion'un kızı Prokne ile evlenmiştir. Ancak her ikisi arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Teres ve Tereos Thrakialı'dır ancak aynı bölgeden değillerdir. Tereos günümüzde Phokis olarak adlandırılan ve o zamanlar Thrakialılar'ın yaşadıkları Daulis'te yaşardı. Itys'e kadınların saldırdıkları yer

40 Sitalkes İÖ 440-424 yılları arasında hüküm sürmüştür.

burasıdır. Şairlerin de bülbüle Daulis kuşu demelerinin nedeni bu olaydır. Pandion'un kızıyla evlenmesinin nedeni ülkelerinin topraklarının birbirlerine yakın olması ve diledikleri zaman birbirlerinin yardımına koşabilecek durumda olmalarıdır. Öte yandan Odrys Krallığı ile burası arasında yaklaşık bir günlük yol vardır. Teres Odrys Krallığı'nı güçlendirdi. Daha sonra Atinalılar onun oğlu Sitalkes ile ittifak kurmayı başardılar. Atinalılar bu ittifaktan beklentileri Thrakia kentlerinin kendi saflarında savaşa katılmalarını sağlayabilmekti. Nymphodoros Atina'ya geldi ve her iki taraf arasında görüşmeler başladı. Atinalılar Nymphodoros'un oğlu Sadokas'a vatandaşlık hakları verdiler. Ardından Thrakia'daki savaşın bitirilmesine ve Sitalkes'in yardım için süvarilerini ve peltasteslerini[41] göndermesine karar verildi. Perdikkas da Therma'yı geri verecekti. Böylece Atinalılar ile araları düzelecekti. Anlaşma uygulanmaya başlandıktan sonra Perdikkas Atinalılar ve Phormion'un ordusuyla birlikte Khalkidikeliler'e karşı yapılan savaşa katıldı. Böylece Atinalılar hem Sitalkes hem de Makedonya Kralı Alexandros'un oğlu Perdikkas ile ittifak kurmuş oluyorlardı.

XXX. Peloponnesos civarına gelmiş olan yüz Atina gemisinden oluşan donanma Korinthoslular'ın elinde bulunan Sollion kentini ele geçirdi. Akarnanialılar dışında sadece Palareoslular'ın kentte yaşamalarına ve tarım yapmalarına izin verdiler. Ardından Astakos kentini ele geçirdiler. Kentin tyranı Evarkhos'u kovarak halkla ittifak kurdular. Atinalılar'ın bir sonraki hedefleri Kephallenia adasıydı. Burayı savaşmadan ele geçirdiler. Akarnania ve Leukas'ın karşısında dört kent yer almaktadır. Bu kentler Pale, Krania, Same ve Promnies'tir. Daha sonra seferlerini tamamlayan Atinalılar ülkelerine geri döndüler.

XXXI. Sonbahar mevsiminin sonlarında Atinalılar Perikles komutasındaki ordularına müttefiklerini de katarak Megara'yı işgal ettiler. Bu sırada Peloponnesos'ta bulunan Atina donanması ordularının harekete geçtiğini haber alarak onlarla birleştiler. Tarih boyunca Atinalılar hiçbir zaman bu kadar kalabalık bir orduyu toplamamışlardı. Hem bu sıralar herkesin de sağlığı yerindeydi. Potideia'da bulunanları saymasak bile Atinalı on

41 Süvarilerin arasında savaşan hafif silahlı askerler.

binden fazla hoplit silah altında bulunuyordu. Bu savaşa fazladan üç bin hoplit daha katılmıştı. Epeyce hafif silahlı askerleri de vardı. Kenti yakıp yıktıktan sonra geri çekildiler. Atinalılar Nisaea kentini ele geçirene dek etrafta yaptıkları saldırıları sürdürmeye devam ettiler.

XXXII. Yaz aylarının sonunda Atinalılar Atalante kentinde bir korunak inşa ettiler. Burası Lokris Opuntosluları'nın topraklarına komşuydu ve şimdiye kadar işgal edilmemişti. Böylece gelecek saldırılara karşı önlem alınmış olunuyordu. Peloponnesoslular'ın Attika'dan geri çekilmelerinden sonra yaz aylarında yaşanan olaylar bu şekildedir.

XXXIII. Bir sonraki kış mevsiminde Astakos'un devrik tyranı Evarkhos Korinthoslular'dan kırk gemi ve beş yüz hoplit aldı. Ayrıca masraflarını kendi cebinden karşıladığı paralı askerler de onunla birlikteydiler. Korinthoslular'ın gönderdikleri ordunun komutanları Aristonymos'un oğlu Euphamidas, Timokrates'in oğlu Timoksenos ve Khryis'in oğlu Eumakhos da bulunmaktaydı. Sefer başarılı oldu ve Evarkhos yeniden kentinin başına geçti. Bunun dışında ordu deniz kıyısındaki başka bazı yerlere de saldırdı. Fakat buralarda başarılı olamadıktan sonra ülkelerine geri dönmeye karar verdiler. Dönüşte Kephallenia ve Krania topraklarına saldırdılar. Kranialılar daha önceden Korinthoslular ile anlaştıklarından dolayı Atinalılar'ı yüz üstü bıraktılar. Atinalılar'ın burada bazı kayıpları oldu. Kuşatma altında daha fazla direnemeyeceklerinden dolayı gemilerle ülkelerine geri dönmeye karar verdiler.

XXXIV. Bu sene Atinalılar geleneklerine bağlı kalarak savaşta kaybettiklerini, masraflarını devletin karşıladığı bir törenle gömdüler. Bu cenaze töreni şu şekilde yapılmaktadır: Ölüler açık bir şekilde bekletilmektedir. Bu şekilde üç gün boyunca insanlar adaklar adarlar. Ardından cenaze töreni başladığında kabileler sedirden yapılmış tabutlar taşırlar. Her kabilenin bir tabutu vardır. Tüm ölüler aynı tabutun içine konulur. Ölüler toplanırken birisinin cesedi bulunamadıysa bunun yerine boş bir sedye taşınmaktadır. Atinalı ya da yabancı olsun herkes cenaze törenine katılma hakkına sahiptir. Ölünün akrabası olan kadınlar mezarın başında türküler söylerler. Daha sonra tabutlar yerleştirilir. Savaş sırasında ölen insanlar bir arada

gömülürler. Marathon Savaşı'ndan sonra da böyle yapılmıştı ve ölüler savaşın gerçekleştiği yerde gömülmüşlerdi. Ardından devletin en önde gelenlerinden birisi ölüleri öven bir konuşma yapar. Sonra da insanlar geri dönerler. Cenaze töreni hakkında bu kadar yeter. Peloponnesos Savaşı boyunca bu geleneğe bağlı kalarak cenaze törenleri düzenlendi. Sözünü ettiğim cenaze töreni sırasında Ksanthippos'un oğlu Perikles bir konuşma yaptı. Ölüler gömüldükten sonra Perikles buradan biraz uzaklaştı ve herkesin duyabileceği bir sesle şunları söyledi:

XXXV. Benden önce konuşanların birçoğu yasalarımızı yapan kişileri övdüler. Çünkü onlar cenaze törenlerinde ölüler için övgü konuşması yapılmasını sağlamışlardır. Bence devlete layık olan insanlar olduklarını savaşta gösterdikleri cesaretle göstermiş olan bu insanlar için yaptıkları şey yeterlidir. Bu insanlar için daha güzel konuşmaya çalışmak önemli olmayacaktır. Olanların insanların akıllarında kalmasının bir hayli zor olduğu bu dönemde konuşma yapmak çok zor. Bilgili ve iyi insanlar konuşan kişiyi istediklerini tam anlamıyla ifade etmediği için suçlayabilir. Bilgisiz olan dinleyiciler ise her an konuşan kişiyi kıskanabilirler. Bir insan başka bir insanın övülmesine sadece o kişinin yaptığı şeyleri kendisi de yapabileceğine inanıyorsa katılır. Fakat atalarımızın övgü konuşması geleneği çok iyidir. Bu nedenle ben de size mümkün olduğunca güzel bir konuşma yapmaya çalışacağım ve sizleri mutlu edeceğim.

XXXVI. Konuşmamıza atalarımızdan başlamak istiyorum. Çünkü böyle zamanlarda onlara haklarını teslim etmek gerekecektir. Çok uzun zamandan bu yana bu topraklarda aynı soydan gelen insanlar yaşıyor. Bu durumun nedeni de atalarımızın yaptıklarıdır. Onlar sayesinde özgürlüğümüzü koruyabildik. Atalarımızın yaptıklarından daha önemlisi babalarımızın yaptıklarıdır. Çünkü onlar kendi atalarından aldıkları mirası daha da güçlendirerek bize aktardılar. Bizler de onlardan kalan mirası genişletmeye devam ediyoruz. Hem barış hem de savaş zamanlarında kentimizi kendine yeter duruma getiren insanlar biziz. Bu duruma gelmemizi sağlayan savaşlardaki başarılarımızdan ya da barbarlara ve Hellenler'e karşı yaptıklarımızdan söz etmeme gerek yok. Çünkü bu konuları

zaten biliyorsunuz. Fakat bugünkü duruma ulaşmamızı sağlayan şeyler geleneklerimiz ve siyasi yapımızdır. Önce biraz bu konudan söz etmek istiyorum. Daha sonra da ölülerle ilgili olarak konuşacağım. Konuşmamım bu şekilde olacak olmasının nedeni burada bulunan Atinalılar'ın ve yabancıların bu konuşmadan oldukça yararlanacaklarını düşünmemdir.

XXXVII. Siyasi yapımızın komşularımızdan bir farkı yok. Hatta onlardan üstün olduğumuzu bile söyleyebiliriz. Çünkü biz onlara göre değil, onlar bize göre yasalarını yapıyorlar. Bizim devletimiz azınlığın değil çoğunluğun çıkarlarını gözetmektedir. Bu nedenle de ismi demokrasidir. Herhangi bir anlaşmazlık anında herkes yasalar karşısında eşittir. Ancak konu kamu yaşamına katılmak olduğunda kim diğerlerinden daha üstünse yönetimde o bulunur. Atina'ya hizmet eden hiç kimse kendisinin fakir olmasından ya da o an için devletin bulunduğu güç durumdan dolayı utanç duymaz. Devlet içinde esas olan şey özgürlüktür. Fakat gündelik yaşamımızda özgürlükten kavramından yola çıkarak önümüze gelen herkese kötü davranmayız. Ya da bir insan maddi durumundan dolayı başkaları tarafından aşağılanmaz. Gündelik işlerimizde karşımızdaki insanları zorlayamayız. Diğer yandan memurlara, yasalara özellikle de zor durumda olanlara karşı suç işlenmesini engelleyen yasalara karşı saygı gösterilmesi ve saygı göstermeyenlerin dışlanması çok önemlidir.

XXXVIII. Ayrıca yorgunluklarımızı unutturmak için kendimizi dinlendiren bazı uygulamalarımız vardır. Yıl boyunca bayramlar, şenlikler düzenliyoruz. Üzüntülerimizi unutturan eğlencelerimiz de var. Kentimiz böyle zamanlarda her şeyini eğlenceler için verir. Sadece kendi ülkemizin değil dünyanın her bir yerinden gelen ürünlerden faydalanırız.

XXXIX. Savaşlarda düşmanlarımızdan farklı bir konumdayız. Atina'da herkes yaşayabilir. Hatta düşmanlarımıza yararlı olacak bilgiler öğretse de ya da başka bir şey yapsa da ona karşı ksenasia[42] uygulamayız. Biz savaşlarda yapılacak olan hilelere güvenmekten çok kendi cesaretimize güveniriz. Başka bazı

---

42 Sparta ülkesine yerleşmek isteyenlerin memurlar tarafından denetlenmesi.

halklar kendi çocuklarına karşı çok küçük yaştan itibaren sert bir eğitim uygulamaya başlarlar. Ancak biz böyle yapmayız. Buna karşın savaş zamanında en az onlar kadar cesurca savaşırız. Size bir örnek göstereceğim. Spartalılar bizim ülkemize ancak müttefikleriyle beraber gelebiliyorlar. Biz ise müttefiklerimizi yanımıza almadan düşmanlarımızın ülkesine gidiyoruz. Ayrıca hiçbir sıkıntı çekmeden onları yenip geri dönebiliyoruz. Şu ana kadar düşmanlarımızla bütün birliklerimizi bir araya toplayarak savaşma fırsatı bulamadık. Savaşlar birkaç yerde devam ettiğinden dolayı her zaman birliklerimizi bölmek zorunda kaldık. Düşmanlarımız ise bizim ordumuzun bir kısmını mağlup ettiğinde sanki zafer kazanmışlar gibi davranıyorlar. Bizim avantajımız ise tehlikeyle karşılaştığımız zaman sakin kalabilmemizdir. Atinalılar'nın başkalarının hayranlıkla izlediği başka davranışları da bulunmaktadır.

XL. Güzellik anlayışımız basitliğe, çalışkanlığımız ise enerjimize bağlıdır. Zenginliğimizi gösteriş yapmak için değil planlarımız için kullanırız. Kentimizde fakir insanlara rastlanması ayıplanmaz ama fakir insanlara yardım edilmezse ayıplanır. İnsanlar hem kendi işleriyle hem de devlet işleriyle ilgilenebilirler. Basit bir zanaatkarın devlet konularına hakim olması doğal bir şeydir. Devlet konularıyla ilgilenmeyen birisi yararsız birisi olarak kabul edilir. Kendi işlerimizle ilgili kararları kendimiz veririz. Bize göre konuşmamak değil işe başlamadan önce o konuda hakkında bilgi toplamamak zararlıdır. Harekete geçerken hem cesuruzdur hem de acele ederiz. Fakat diğer insanlar acele karar aldıklarında düşüncesizce davranırlar. Bence dünyadaki en değerli insanlar yaşamın en güzel şeylerini bilmelerine karşın tehlikelere atılmaktan korkmayan insanlardır. Diğer halklara göre daha cömert davranırız. Dostlarımıza yaptığımız iyilikler onlarla olan dostluklarımızı devam ettirmemizde çok yararlı olur. İyilik yapan insanlar çok değerlidir. Çünkü kendilerine minnettar olunduğu sürece başkaları onlarla dostluklarını devam ettirirler. Bir başkasına muhtaç durumda olanlar ise o sırada borçlarını ödemekte olduklarının farkındadırlar. Bizler birilerine yardım ettiğimiz zaman daha sonraki çıkarlarımızı düşünen insanlar değil, sadece kendi ruhumuza güvenen insanlarızdır.

XLI. Atina Hellas'ın okuludur. Atinalılar ise her türlü koşula uyum sağlayabilecek kadar esnek insanlardır. Söylediklerim boşuna değil, bunları gerçekler oldukları için söylüyorum. Yaptıklarımız, söylediklerimin doğruluğunu ispatlıyor. Atinalılar'ın savaşta yendikleri düşmanları onların kendilerinden nefret etmemesini sağlar, müttefiklerine ise kendilerinin güçsüz olmadığını gösterir. Atinalılar'ın tarihten bu yana böyle davrandıklarını gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Belki de bu anlatılanlar uydurulma şeylerdir. Ama bunun dışında da Homeros ya da başka şairler tarafından övülmeksizin de başka kentlerin övgüsünü topladık. Kara ve denizde düşmanlarımıza karşı kazandığımız zaferlerden sonra zafer anıtları diktik. Böylece onlar da zaferlerimize şahitlik ettiler. Bunlar sonsuza kadar ayakta kalacak anıtlardır. İşte bugün de cenaze töreni düzenlediğimiz insanların nasıl bir kentin onurunu korumak için öldüklerini görüyorsunuz.

XLII. Kentimizin diğer kentlerden üstün yanlarını uzun uzadıya anlattım. Çünkü bizimle aynı durumda olmayan kentlerle eşit koşullar altında anlaşma yapılmadığını göstermek ve söylediklerimi güçlendirmek istiyorum. Anlatacaklarımın asıl kısmını tamamladım. Atina'nın değeri askerlerin değerleri ve yaptıkları işlerle doğru orantılıdır. Çok az sayıda Hellen devleti bizimle aynı durumdadır. Eğer bir kentteki insanlar gençliklerinde değerlerini ortaya koyabiliyorsa ve yaşlandıklarında da yaptıklarını onaylatabiliyorsa bundan daha iyisi düşünülemez. Yaşamın diğer alanlarında başarılı olamayanlar savaşlardaki cesaretleriyle övünürler. Çünkü savaşlardaki başarılı diğer alanlarda yaptıkları yanlışları örtmüştür. Bu insanlar zengin olduklarından dolayı devlet görevlerini aksatmamışlardır. Bu insanlar fakirken zengin olabilmek umuduyla devlet görevlerini aksatmamışlardır. Bu insanlara göre düşmanların cezalandırılması en önemli şeydir. Bu nedenle de düşmanı cezalandırmak diğer her şeyden önce gelmiştir. Savaşa girildiğinde onlar sadece bu umutla hareket etmişlerdi ve kendilerinden başka hiçbir şeye güvenmiyorlardı. Kendi kurtuluşları için kaçmayı değil kendi ölümlerini tercih ettiler. Bu nedenden ötürü kendi yaşamlarını tehlikeye attılar ve bir anlık rastlantı sonucunda öldüler. Bu, onların korkularının bir eseri değildi.

XLIII. Ölenler Atina'ya ne kadar yakışan insanlar olduklarını gösterdiler. Bugün hayatta olanlar da geleceklerinin daha parlak olmasını isteyebilirler. Ancak bunun için de korkmamak ve en az ölenler kadar cesur olmak zorundalar. Bu kadar aklı başında insana kalkıp kentimizin neden savunulması gerektiğini anlatacak değilim. Bu boşuna konuşmak olurdu. Şimdi Atina'nın ne kadar güçlü olduğunu düşünün, her zaman aynı istekle Atina için savaşmaya devam edin, bugün aramızdan ayrılanların yaptıklarının kentimizin büyüklüğü için ne kadar önemli olduğunu bilin. Askerlerimiz yenilgiye uğradıkları zaman kentimizin en temel değerlerine ihanet etmek istemediler ve böyle onurlu bir yolu tercih ettiler. Kendi yaşamlarını feda etmeleri sayesinde sonsuza dek sürecek olan bir ün kazandılar. Artık içinde yattıkları bu onurlu mezarlar, kendileri üzerine konuştuğumuz bu törenin yanında aslında hiçbir şey ifade etmemektedir. Yazılan mezar taşlarının bir önemi yok. Başka yerlerde de insanlar mezarlara gömülmeyebilirler ancak onların hatıraları insanların zihinlerinden silinemez. Kimileri özgürlük, cesaret ve özgürlük, mutluluk kavramlarını karıştırarak bu insanlara kıskançlıkla bakarlar. Fakat sizler bu arkadaşlarımızı küçümsemeyin. Kendi yaşamlarını feda eden insanlar aslında tamamen umutsuz insanlar değillerdir. Bu insanlar iyi bir yaşamları varken kötü bir yaşam sürme ihtimalini göz ardı etmeyen ancak başarıya ulaştıkları zaman tüm yaşamlarının değişeceğini bilen insanlardır. Mutlu bir insan için korkaklıktan dolayı hissedilen küçük düşürülme olgusu, ortak bir umutla beraber ölüme gitme isteğinden çok daha kötü bir şeydir.

XLIV. Burada bulunan akrabaların gönüllerine sesleneceğim. Yaşamın değişken olduğunu bilenler ve bu askerlerin ölümleri gibi güzel bir ölüme kavuşmanın en güzel şey olduğunu bilen yaşlılarımız bu insanların ölüm biçimlerini gözden geçirdiklerinde onların ne kadar mutlu olduklarını göreceklerdir. Fakat bu konuda sizleri ikna etmek çok zor olacak. Çünkü yararlandığınız mutluluk yakınlarınızın kayıpları pahasına gerçekleşmiştir. İnsanlar ellerinde olmayan şeyler için değil ellerinde olup da kaybettikleri şeyler için daha çok üzülürler. Sizlere olan önerim henüz yaşı geçmemiş olanların birer çocuk daha

yapmaları şeklinde olacaktır. Böylece hem ölen çocuklarınızın acısını dindireceksiniz hem de kentimiz bundan nüfus ve güvenlik konularında bir şey kaybetmemiş olarak çıkacaktır. Fakat sizin gibi çocukları olmayan insanların bundan sonra doğru ve adil kararlar alması zor olabilir. Bu saatten sonra çocuğu olamayacak olanlar ise bugüne kadar yaşadıkları sürenin yaşayacakları süreden çok daha uzun olduğunu düşünsünler. Ayrıca acılarınızı dindirmeye çalışın. Unutmayın ki ün kazanmak isteği hiçbir zaman yaşlanmayacak bir şeydir. Bu nedenle sizler de para değil onur için yaşamaya devam edin.

XLV. Burada yatanların kardeşleri ve oğulları! Sizlerin katılacağı çok büyük bir savaşa gireceğiz. Ölenlerin ardından güzel konuşmayı herkes becerir. Sizlerin ölenlerle aynı duruma gelmek hatta onların biraz altında kalmak için bile büyük sıkıntılar çekeceğinizi biliyorum. Çünkü insanlar arasındaki yarışmalar diğerlerinde kıskançlığa neden olur. Fakat artık yarışta olmayanlar diğerlerinin övgüsünü toplar. Tabi ki kocalarını kaybeden kadınlar var. Onlar için de kısaca bir şeyler söyleyeceğim. Onların yapabilecekleri tek bir şey var. O da erkeklerden daha az ya da çok olarak kendilerinin de isimlerini duyurmaya çalışmalarıdır.

XLVI. Yasalara uygun şekilde yaptığım konuşmayı burada tamamlıyorum. Bugün burada gömülenlerin çocukları on altı yaşına kadar yasalarımıza bağlı kalınarak devlet tarafından besleneceklerdir. Çünkü böyle bir savaşta kaybettiklerimizin çocuklarının geleceğini düşünmek kentimize yakışan bir görevdir. Çünkü ahlak konusunda halkına büyük vaatlerde bulunanlar aynı zamanda en iyi vatandaşlara sahip olan kentlerdir. Artık ölüleriniz için ağladıktan sonra buradan ayrılın."

XLVII. Kış aylarında yapılan cenaze töreni hakkında bu kadar yeter. Kışın başlamasıyla savaşın ilk yılı sona ermiş oluyordu. Yaz aylarının başında Peloponnesoslular Zeuksisamos'un oğlu Arkhidamos komutasında müttefiklerinin üçte ikisini yanlarına alarak ikinci defa Attika'yı işgal ettiler. Ardından ordugah kurarak civardaki bölgeleri yakıp yıktılar. Aynı sıralarda Atina'da veba salgını başladı. Aslında veba ilk olarak Lemnos'ta görülmüştü. Ancak burada Atina'daki kadar çok kayba neden olmamıştı. İlk zamanlar hastalıkla ilgili bilgi yoktu.

Çünkü hekimler de ne olduğunu anlamıyorlardı. Öte yandan hastalarla ilgilenen hekimlerin birçoğu da bu hastalığa yakalanmıştı. Bilim bu konuda insanlara yardımcı olmuyordu. İnsanlar boşu boluna tapınaklarda yalvarıyorlar, kehanetler öğrenmeye çalışıyorlardı. Elden hiçbir şey gelmediğinden dolayı durum kabul edildi ve çözüm aramaktan vazgeçildi.

XLVIII. Anlatılanlara bakılırsa hastalık ilk olarak Mısır'ın yukarı kesiminde bulunan Aitiophia'da ortaya çıkmıştı. Daha sonra yayılarak Mısır, Libya ve kralın ülkesine gelmişti. Sonra da Atina'da ve Pire'de görülmeye başlandı. Hastalığın Atina'dan önce Pire'de görülmesi Peloponnesoslular'ın kuyulara zehir attıkları söylentisinin çıkmasına neden oldu. Çünkü bu sıralar Pire'de çeşmeler yoktu. Ardından kentin yukarı kesimlerine yayılmaya başlandı. En büyük kayıplar da burada görüldü. Şimdi ben bir hekim olmadığımdan dolayı bu işi hekimlere bırakarak sadece hastalığın belirtilerini ve nasıl anlaşılacağını açıklamaya çalışacağım. Hekimler ve diğer yazarlar da hastalığın neden ortaya çıktığını ve bundan korunmak için nasıl davranılması gerektiğini anlatsınlar. Evet, ben de bu hastalığa yakalanan ve başka insanların bundan nasıl acı çektiklerini gören birisi olarak böyle bir tanımlama yapmak istiyorum.

XLIX. O sene ilk zamanlar herkesin sağlığı yerindeydi. Sadece işgalcilerin kimileri hastalanıyordu. Genelde hiçbir ön belirti olmuyordu. İnsanlar sağlıklıyken birdenbire ateşleri çıkmaya başlıyor, gözleri yanıyor, boğaz ve dilde kanlanma oluyor, nefes alıp vermede düzensizlik yaşanıyor, ağızda kötü bir koku oluyordu. Daha sonra göğüste şiddetli bir ağrı başlıyordu. Bununla beraber gelen öksürüğü midedeki akıl almaz ağrılar takip ediyordu. Hekimler burada bir safra kanaması yaşandığını belirtirler. Hastaların bir kısmı bundan sonra kusmaya başlıyorlardı. Bir kısmı ise kusmuyor ve hıçkırmaya başlıyorlardı. Hıçkırık kimi hastalarda uzun süre devam ederken kimilerinde kısa bir süre sonra kesiliyordu. Dışarıdan bakıldığında hasta çok ateşli görünmüyordu. Ancak içten epeyce yanıyorlardı. Deri kırmızıya çalıyor ve pürüzlü bir hal alıyordu. İnsanların içlerindeki ateş en hafif giysileri bile giymelerine engel oluyordu. Hastalar o kadar çok yanıyorlardı ki kendilerini soğuk suların olduğu kuyulara atmak istiyorlardı. Kendilerine iyi

bakılmayanlar gerçekten de böyle yaptılar. Fakat ne kadar su içilirse içilsin rahatlayamadılar. Ayrıca vücutta daimi bir yorgunluk ve susuzluk hissediliyordu. Yedi veya dokuz gün içinde hastaların birçoğu ölüyordu. Eğer bu kısmı atlatmayı başarırlarsa bu kez de hastalık bağırsaklara iniyordu. Ardından şiddetli bir ishal başlıyor ve bu aşamada yaşamlarını kaybediyorlardı. İlk zamanlar baş kısmında başlayan bu sıkıntılar zaman içinde vücudun tamamına yayılıyordu. Kimi zamanlar hastalık cinsel organlardan, ayak ve ellerin en uç noktalarına kadar bile taşınıyordu. Bazen insanlar bu uzuvlarından bazılarını kaybederek hastalıktan kurtulmak yoluna gidiyorlardı. Bu arada gözlerinden olanlar bile oldu. Hastalıktan kurtulmayı başaranlar da bilinçlerini kaybediyorlar ve kendilerinin ve akrabalarının kim olduklarını hatırlayamıyorlardı.

L. Bu öylesine bir hastalıktı ki bugüne kadar hiç görülmediği şekilde insanları etkilemişti. Hastalığın şiddeti ve etkileri hakkında bir örnek daha vereceğim. Ölen insanların yakınlarına gelen kuşlar onlara dokunmuyorlardı. Zaten dokunan hayvanlar da kısa bir süre içinde ölüyorlardı. Böylece etraftaki ölülerin yakınlarında hiçbir hayvan kalmamıştı. Bu durumun en iyi örneği de insanlara sokulgan bir hayvan olan köpeklerde gözlemlenmekteydi.

LI. Hastalardaki belirtiler değişmekle beraber ortak noktalar bunlardı. İnsanlar bilindik başka hastalıklara yakalanmıyorlardı. Yakalananlar da kısa zaman içinde veba oluyorlardı. İnsanlar dikkat edilmezse ya da aşırı derecede dikkatli davranılırsa ölüyorlardı. İlaçların da faydası görülmemişti. Bir şeye iyi gelen ilaç başka bir şeye kötü geliyordu. Zayıf ya da şişman fark etmeksizin herkes bu hastalıktan etkilendi. Hangi tedavi yöntemleri uygulanırsa uygulansın çare bulunamıyordu. En kötüsü de hastalığa yakalanan insanların tüm umutlarını kaybetmeleriydi. Kısa bir süre içinde de hastalık diğer insanlara bulaşıyor ve böylece toplu ölümler gözlemleniyordu. Ölümlerin birçoğu bu şekilde gerçekleşti. Öte yandan hastalıktan duyulan korku aynı zamanda insanların yalnız bırakılmasına da yol açtı. Bu nedenle çok sayıda ev boşalmıştı. Bir de cesur olanlar vardı. Bunlar hiçbir şeyi umursamadan dostlarının evine giderek yardımcı olmaya çalışıyorlar fakat arkadaşlarıyla

aynı sonu paylaşıyorlardı. Evlerin içindeki insanlar da artık hastaları dinlemekten bıkmışlardı. Sadece hastalığa yakalanıp onu yenmiş olanlar hastalara acıyarak davranıyorlardı. Çünkü onlara yeniden bulaşma riski yoktu. Hatta iş öyle bir duruma gelmişti ki o sıralar hastalıktan kurtulmayı başarabilenlerin gelecekte de hiçbir hastalığa yakalanmayacakları inancı yaygınlaşmıştı.

LII. Kırsal alanda yaşayanların kente göç etmeleri hastalığı boyutunu arttırmıştı. Çünkü buralarda hastalık daha da yaygındı. Havanın çok sıcak olduğu yaz aylarında insanlar evlerinde berbat bir şekilde ölmekteydiler. Ölülerin cesetleri üst üste yığılıyordu. Ölmek üzere olan insanların kuyuların etrafında susuzluklarına bir çare bulmak üzere üşüştükleri görünüyordu. Tapınaklarda ölenlerin cesetleri hiç kimse tarafından kaldırılmıyordu. Salgın öylesine yayılmıştı ki insanların tanrısal ve kutsal şeylere karşı olan saygılarında azalma meydana gelmişti. Mezarlar ve cenaze törenleri ile ilgili gelenekler ortadan kalkmaya başladı. İnsanlar rastgele bir şekilde gömülmeye başlandılar. Mezarlara gereken eşyalar bile konulmaz olmuştu. Kimileri alelacele ölülerin yakılması için cesetleri yığıyorlar, kimileri de ölüleri bunların üzerine atıp hemen olay yerinden uzaklaşıyorlardı.

LIII. Hastalığın yaygınlaşması kentte başka bazı sorunların da ortaya çıkmasına neden oldu. Örneğin kısa bir süre için ölen zenginlerin mallarından yararlanan bazı fakirlerin zenginleştikleri görüldü. Zenginleşen insanlar da başka zevklerin ve kazanç kapılarının peşinden gitmeye başladılar. İnsanlar artık ahlaklı bir yaşam sürmek istemiyorlardı. Çünkü ne kadar süreyle yaşayacakları belli değildi. Böylece insanların hoşlarına gidecek her şeye ulaşma yolları faydalı bir şey olarak görülmeye başlandı. Artık insanlar tanrılardan da korkmaz olmuşlardı. Çünkü dindar olanlar da olmayanlar da salgından nasibini almışlardı. Suç işleyenlerin yaptıklarının hesabını verecekleri kadar uzun bir süre hayatta kalamayacaklarına inanılıyordu. İnsanlar yargı kararlarını önemsemeksizin sadece içinde bulundukları anın tadını çıkarmaya çalışıyorlardı.

LIV. Atinalılar böyle büyük bir felaketle karşılaşmışlardı. Kent içinde salgın, dışında ise topraklarının yakılıp yıkılması söz

konusuydu. Bu arada yaşlıların eskiden duydukları bir kehanet akla geldi: "Dor savaşıyla beraber veba da gelecek." Bunu hatırlatanlara karşı çıkanlar da oldu. Çünkü kehanette sözü edilen şeyin veba değil kıtlık olduğunu belirtiyorlardı. Ancak salgının da etkisiyle kehanet veba olarak yorumlandı. Çünkü insanlar duydukları şeylerle yaşadıkları şeyleri örtüştürmek istiyorlardı. Sanırım bu sırada kıtlık yaşansaydı kehanet de kıtlık olarak yorumlanırdı. Bu kehanetten söz edenler aynı zamanda Spartalılar için yapılan kehanetten de bahsetmekteydiler. Tanrı kendilerine Spartalılar büyük bir istekle savaşırlarsa onlara yardım edeceğini belirtmişti. Doğal olarak bu kehanet doğru bulunmaya başlanmıştı. Çünkü Peloponnesoslular salgından etkilenmemişlerdi. Şu ana kadar veba salgınından en çok etkilenen yer Atina ve ülkenin en kalabalık yerleriydi. Veba üzerine bu kadar yeterli.

LV. Peloponnesoslular ovayı yağmaladıktan sonra Atinalılar'ın gümüş madenlerinin bulunduğu Laureion'a kadar ilerlemeye devam ettiler. Önce bu bölgenin Peloponnesos yönündeki kısmını ardından da Euboia ve Andros yönünü yakıp yıktılar. Bu zamanlar strategosluk görevini yürüten Perikles daha önce de yaptığı gibi Atinalılar'ın saldırıya geçmelerini engelliyordu.

LVI. Perikles yüz gemilik bir donanma hazırlattı. Donanma Peloponnesos'a saldırmak üzere denize açıldığında Peloponnesoslular henüz ovada bulunuyorlardı. Donanmayla beraber dört bin Atinalı hoplit ve üç yüz süvari de gelmekteydi. Ayrıca Khios ve Lesboslular da elli gemi yollamışlardı. Atinalılar denize indiklerinde Peloponnesoslular Attika kıyılarındaydılar. Donanma Peloponnesos'a vardığında Epidauros'a geldi. Bölgenin bir kısmını yağmaladılar fakat kenti ele geçiremediler. Daha sonra Epidauros'tan ayrılar ve Trezene, Halieis ve Hermione topraklarını yaktılar. Bu bölgelerin tamamı deniz kıyısıdır. Ardından Lakonia'da deniz kıyısında bir kent olan Prasiai'a geldiler. Bölge yağmalandıktan sonra kent ele geçirildi. Atina donanması seferini böylece tamamlamış oldu ve ülkesine geri döndü. Atinalılar geri döndüklerinde Peloponnesoslular da Attika topraklarından geri çekilmişlerdi.

LVII. Peloponnesoslular ve Atinalılar'ın birbirlerinin topraklarına yaptıkları saldırılar süresince vebadan dolayı toplu ölümler

devam etti. Anlatılanlara bakılırsa Peloponnesoslular Atina'da olup bitenleri öğrendikten sonra hemen geri dönme kararı aldılar. Öte yandan yaptıkları bu saldırı tarihteki en geniş kapsamlı saldırıydı. Çünkü kırk gün boyunca Attika'yı yağmalamışlardı.

LVIII. Yaz mevsiminde strategoslardan Nikias'ın oğlu Hagnon ve Klinias'ın oğlu Kleopompos bir orduyla birlikte Thrakia'daki Khalkidikeliler'e ve Potideia kentine yönelik bir sefer başlattılar. Ardından kuşatma araç gereçlerini hazırlayarak şehri ele geçirmeye çalıştılar. Kenti ele geçiremedikten sonra da başlarından bela eksik olmadı. Veba salgını buraya da ulaşmıştı ve Atina ordusu tamamen yok oldu. Hagnon'un ordusundaki askerler daha sağlam olan askerlere de hastalığı bulaştırdılar. Phormion ise altı yüz askeriyle beraber Khalkidike'ye gelmemişti. Hagnon donanmanın bir kısmıyla Atina'ya geri döndü. Veba dört bin hoplitin bin beş yüzünün ölümüne neden olmuştu. Geriye kalanlar ise Potideia'da kalarak kuşatmayı sürdürdüler.

LIX. Peloponnesoslular Attika'yı ikinci defa yakıp yıkmalarından sonra Atinalılar'ın görüşleri değişti. Bunun nedenlerinden biri de salgındı. Artık Perikles suçlanıyordu. Çünkü kendilerini savaşa sokmamıştı. Spartalılar ile anlaşma yapmak istediler. Bu nedenle oraya elçiler gönderdiler ama bir sonuç elde edemediler. Perikles suçlanmaya devam ediliyordu. Atinalılar'ın kendisine karşı olan davranışlarının değiştiğini ve korktuğu şeyleri yapmak üzere olduklarını görünce strategos sıfatından yararlanarak meclisi acilen toplantıya çağırdı. Atinalılar'ın cesaretlerini toplamaları, umutlarını kaybetmemeleri sağlayarak kendilerine güven aşılamak istiyordu. Ardından Perikles meclistekilere şöyle hitap etti:

LX. "Bana kızacak olmanızı tahmin ediyordum. Nedenlerini de biliyorum. Bu nedenle geçmişteki olayları hatırlatmak ve şansımız yaver gitmedi diye beni suçlamanızdaki yanlışlığı göstermek için sizleri çağırdım. Bence insanların durumunun iyiye gittiği ancak devletin kötüye gittiği bir durumdansa devletin toptan iyiye gittiği durumlar daha iyidir. Bir insan ülkesi tehdit altındayken kendi işlerini düzeltiyor olsa bile kısa bir süre sonra ülkesiyle birlikte yok olup gidecektir. Fakat devletle

birlikte talihsizliğe uğrasa bile kurtuluş ümidi daha fazla olacaktır. Bir kentte yaşayan insanların her biri tek başlarına tehlikelere karşı bir anlam ifade etmezler ama bir araya geldiklerinde direnebilirler. Bu nedenle neden beraber hareket etmeyelim? Artık tek tek başımıza gelen şeyleri değil, devletimizin içinde bulunduğu kötü durumu konuşmalıyız. Savaşa girmediğimiz için bana kızmayın. Ben son derece devletin çıkarlarını düşünen bir insanım. Buna rağmen bana kızmaktan vazgeçmiyorsunuz. Bir insanın bu konularda hiçbir bilgisi olmamasıyla doğru olan şeyleri göstermemesi arasında hiçbir fark olmayacaktır. Eğer bir insan bunları yapabilecek yetenekteyse devleti için yanlış şeyler söylüyorsa onun sözleri bir daha dinlenmez. İnsanlar vatanlarını sevebilirler fakat kötü niyetliyseniz her şeyi para karşılığı verebilirsiniz demektir. Bugüne kadar benim diğer insanlara göre çok daha iyi öğütler verdiğime inandığınıza göre bugün bana kızmakta haklı değilsiniz.

LXI. İnsanlar mutlu bir yaşam sürerlerken ve savaşıp savaşmama konusunda seçeneğe sahipken savaşın seçilmesi büyük bir yanlıştır. Fakat bizim durumumuza gelindiğinde yani köleleştirilme tehlikesiyle yüz yüze bulunduğumuzda savaşmamayı tercih etmekten daha kötü bir şey olamaz. Benim düşüncelerim her zaman aynıydı. Düşüncelerini değiştiren sizlersiniz. Zenginken aldığınız kararların şansınız iyi gitmediğinde arkasına durmuyorsunuz. Daha önce söylediklerimden dolayı beni suçluyorsunuz. Bugün yaşadığımız şeyler herkesi etkiledi bu nedenle söylediklerimin doğruluğunu algılayamıyorsunuz. Kafanız karıştığından dolayı eskiden onayladıklarınızı şimdi onaylamıyorsunuz. Cesaretin azalmasına yol açan neden beklenmedik şeylerdir. Tabi bir de salgın var. Sizler çok güçlü bir kentte yaşıyorsunuz, buna göre yetiştirildiğinizden dolayı büyük felaketler zamanında cesaretinizi kaybetmemeniz gerekiyor. Unutmayalım ki bir insan korkaklığından dolayı eleştirildiği gibi saygısızca davranıp başkalarının ününü kıskandığı zaman da eleştirilir. Bu nedenle artık kişisel sıkıntılarınızı bir yana bırakın ve devletin sorunlarıyla ilgilenin.

LXII. Belki de savaştan bıkmışsınızdır. Zaten en büyük korkunuz savaşın uzayacak olmasıydı. Şimdi size yanlış düşüncenizi göstereceğim. Ayrıca şu ana kadar sizin aklınıza gelmeyen ve

benim de konuşmalarımda söz etmediğim bir şeyi daha anlatacağım. Böylece devletimizin gücü hakkında unutulan bir şeyi hatırlatmış olurum. Eğer çok fazla üzüldüğünüzü görmeseydim bunlardan söz etmezdim. Sizler müttefiklerinize komuta ettiğinizi sanıyorsunuz. Fakat bence karada ve denizdeki her yere sahibiz. Bugün bizim karada ve denizde dilediğimiz yere gitmemizi engelleyebilecek bir güç var mı? Bu nedenle korkunuzun nedeni kaybedeceğiniz evleriniz ya da topraklarınız olamaz. Bunlar için üzülmeye değmez. Çünkü şu an sahip olduklarımız imparatorluğumuz içindeki bir bahçe ya da güzel bir süsten ibarettir. Bu nedenle özgürlüğümüzü korumayı başarırsak bugün kaybettiğimiz şeyleri de geri alabiliriz. Fakat düşmanlarımıza yenildiğimizi kabul edersek elimizde olanların dışındakileri de kaybetmiş oluruz. Böyle bir devleti hiç kimseden miras almamalarına karşın babalarımız onu bize miras bırakmayı başarmışlardı. Bizler de onlar gibi yapalım. İnsanların elindekileri kaybetmesi başka şeyleri ele geçirmemesine göre çok daha kötü bir şeydir. Düşmana saldırırken kendimize güvenmemiz ve onları küçümsememiz gerekir. Başarı ve bilgisizlik yan yana geldiğinde korkaklar bile küçümsemeye başlarlar. Fakat kendisinin diğerlerinden üstün olduğuna inananlar düşmanlarını küçümseyebilirler. Biz de bu akla sahip insanlarız. Eğer iki tarafın da şansı eşit derecede olursa akıllı olanlar daha cesurca davranırlar. Bu insanlar saf bir umutla değil de mantıklı bir şekilde geleceğe yönelik umutlar beslerler.

LXIII. Kentimizin bu kadar büyümesine neden olan şey savaşlardır. Savaşlardan kaçmamalısınız, çünkü kaçarsanız ünümüzü yitiririz. Savaş size sadece kölelik ya da özgürlüğü getirmeyecek. Ayrıca sahip olduklarımızı kaybedebiliriz. Kıskançlıklarından dolayı bizden nefret edenleri de unutmayın. Bugün korkularımız ve yorgunluğumuzdan dolayı başka şeyler yapmak istesek de devletimizi bırakamayız. Tiranlar gibi düşünelim. Ele geçirmek yanlıştır ama bırakılması çok daha tehlikelidir. Kentimiz için de aynı şeyleri düşünecek olursak onu yıkmamız daha doğru olacaktır. Barış ancak hareketlerimizle uyumluysa korunabilir. Tehlikesiz kölelikten ise bağımlı ülkelerde yararlanılabilir.

LXIV. Başkalarının sözlerine kanmayın. Daha önceden savaş kararı almıştınız. Bu nedenle bana kızmayın. Düşmanımıza saldırıya geçtiklerinde boyun eğmedik. Bu nedenle beklenen bir şey yaptık. Sadece bir tek şey beklemediğimiz şekilde gerçekleşti. O da veba salgınıydı. Şu an bana kızmanızın en büyük nedeni bu hastalıktır. Ancak bu konuda bana kızmaya hakkınız yok. Nasıl ki en güzel şeyleri bana mal etmediğinize göre aynı şekilde böyle felaketlerden dolayı beni suçlayamazsınız. Bu nedenle tanrılardan gelen felaketlere sabırla, düşmanlarımızdan gelen felaketlere ise cesurca direnin. Kentimiz eskiden beri böyle davranmıştır. Sizler de aynı şekilde davranmaya devam edin. Bugüne kadar savaşlarda herkesten daha cesur olduğunuz için kazandığınız haklı ünü düşünün. Doğa bazı şeylerin azalmasını ister. Bu nedenle bu konuda biz de biraz güç yitirdik. Ancak eminim ki sonsuza dek bu ünümüz devam edecektir. Hellas'ın büyük kısmına komuta ettik, birleşmiş ya da ayrı ayrı saldıran en büyük düşmanlara karşı biz direndik, en mutlu kentin en mutlu vatandaşlarıyız. Zaman zaman dinlenmek isteyen insanlar sürekli hareket halinde olmamızdan dolayı sıkılabilirler. Fakat elimizdekilerle yetinmeyenler bundan sıkılmazlar. Diğerlerine komuta edenlerden her zaman nefret edilir. Fakat amaçlarımıza ulaşmak için kendimizden nefret ettirmemizde kötü bir şey yoktur. Unutmayalım ki nefret uzun süre devam etmeyecektir. Ancak ünümüz sonsuza kadar devam edecektir. Gelecekte de ünümüzü koruyabilmek için bugün de aynı şeyleri yapmaya devam etmemiz gerekir. Spartalılar'a artık elçi göndermeyin. Başımıza gelenlere direnin. Düşünceleriyle ve hareketleriyle böyle felaketlere karşı direnmesini bilenler her zaman ilk sırada yer alacaklardır."

LXV. Perikles'in bu konuşması Atinalılar'ın kızgınlıklarını dindirmek ve kalabalığı dağıtmak amacını taşıyordu. Konuştuğu şeyler kabul gördü. Bu nedenle Atinalılar artık Spartalılar'a elçi göndermekten vazgeçtiler. Fakat bireysel olarak sıkıntıları devam ediyordu. Epeyce yoksullaşmışlardı. Özellikle zenginler kırsal alanda bulunan mülklerinden olmuşlardı. Barış yerine sürekli olarak savaş ortamında yaşanılması da insanları rahatsız ediyordu. Perikles'e bir ceza verildiğinde insanlar biraz sakinleştiler. Ancak halkın düşünceleri kolay değişirdi. Bu

sefer de aynı şey yaşandı ve Perikles yeniden strategosluğa seçildi. Salgın biraz hafiflemişti ve Perikles'in faydalı olacağı düşüncesi hakimdi. Çünkü Perikles yönetimde bulunduğu dönemlerde ılımlı bir politika izleyerek devleti en güçlü noktasına çıkarmayı başarmıştı. Savaş zamanında da Atinalılar'ın durumunu doğru bir şekilde değerlendirebiliyordu. Fakat savaş başladıktan iki buçuk sene sonra Perikles öldü.[43] Ölümünden sonra da ne kadar haklı olduğu anlaşıldı. Perikles tüm güçlerini donanma için harcadıkları ve ülkelerinin geleceğini düşündükleri takdirde Atinalılar'ın bu savaştan zaferle çıkacaklarını düşünüyordu. Fakat onun söylediklerinin tersi yapıldı. Savaşla alakası olmayan ve insanların kişisel çıkarlarını düşünen bazı işler Atinalılar'ın ve müttefiklerinin zararına gelişmelere yol açtı. Bu insanlar başarılı olsalardı yararı kendilerine olacaktı. Fakat başarısız olduklarında bunun acısı devletten çıktı. Perikles diğer insanlardan büyük saygı görürdü. Bunun asıl nedeni de kolay kolay kandırılamayacak kadar zeki bir insan olmasıydı. Halkına son derece egemen bir durumdaydı. Ayrıca bu sevgiyi hak ettiğinden dolayı halka yaranmak gibi bir yaklaşımı da yoktu. Zaman zaman halka karşı gelebiliyordu. Gereksiz yere üzüldüklerinde onların cesaretlerini yeniden kazanmalarını sağlıyor, kendisine haksızlık yaptıklarında ise onları korkutuyordu. Yönetim biçimi demokrasi olarak adlandırılsa da gerçekte var olan bir monarşiydi. Perikles'in ardından iktidara gelenler ise halka yaranmak amacıyla yönetimi halka bıraktılar. Evet, bu kadar güçlü bir devletin en büyük yanlışı buydu. Ayrıca Sicilya'ya yapılan sefer de aynı mantıkla yapılmıştı. Burada yapılan hata düşmanın durumunun iyi değerlendirilmemesinden çok Atinalılar'ın ordularının durumunun doğru düzgün gözden geçirilmemesiydi. Savaşta insanlar kendilerini öne çıkarmak pahasına yenilgiye neden oldular. Ayrıca ilk defa bu savaş sırasında kent içinde de kargaşalar patlak verdi. Sicilya'da yaşanan başarısızlık Atina donanmasının tamamının yok olmasına neden olmuştu. Bir yandan da kentin içinde yaşananlar söz konusuydu. Buna rağmen düşmanlarına üç sene daha direnmeyi başardılar.

43 Perikles İÖ 429 yılında ölmüştür.

Ayrıca bu sıralar düşmanlarına Sicilyalılar, kralın oğlu Kyros da katılmıştı. Kyros ordusuyla Peloponnesoslular'ın ordusunu birleştirdi. Ayrıca Peloponnesos donanması için de mali yardımda bulundu. Perikles'in Atinalılar'ın savaşı kazanmaları için önerdiği şeyler çok önemliydi. Zaten sadece bir defa o da içeride yaşananlar nedeniyle yenildiler.

LXVI. Bu senenin yazında Spartalılar ve müttefikleri Elis'in karşısında yer alan Zakynthos'a yüz gemiden oluşan donanmalarıyla saldırdılar. Zakynthos bir Atina kolonisiydi. Ayrıca aralarında bir ittifak da yapılmıştı. Spartalı Knemos'un komutan olduğu orduda bin hoplit de yer almaktaydı. Sparta donanması karaya çıkarak etrafı yakıp yıktı. Fakat kenti ele geçiremediklerinden dolayı geri dönmek zorunda kaldılar.

LXVII. Yaz aylarının sonunda Korinthoslu Aristeos yanına Spartalı Aneristos, Nikolaos ve Protedemos, Tegealı Timagoras ve Argoslu Pollis ile birlikte yardım istemek amacıyla Asya'da bulunan kralın yanına gittiler. Kralın yardımını ve parasını isteyeceklerdi. Ayrıca Potideia'da kendilerine yardım etmesi için Teres'in oğlu Sitalkes'in de yanına elçiler gönderdiler. Öte yandan Pharnabazos'un oğlu Pharnakes'in yanına varabilmeleri için Hellespontos'tan geçiş izni alacaklardı. Oraya varırlarsa Pharnakes'in yardımıyla kralın yanına ulaşmaları kolaydı. Bu sırada Atinalı Kallimakhos'un oğlu Learkhos ve Philemon'un oğlu Ameiniades de Sitalkes'in yanındaydılar. Atinalılar Sitalkes'in oğlu Sadokos'tan elçilerin kendilerine teslim edilmelerini istediler. Böylece onların kralın yanına gitmelerine izin verilmediğinden dolayı Sadokos ikinci vatanı olan Atina'yı korumuş olacaktı. Sadokos Atinalılar'ın isteklerini kabul etti. Peloponnesoslu elçilerin Hellespontos'a gitmek amacıyla gemiye binecekleri yerde onları yakalattı. Elçiler Atinalılar'a teslim edildiler ve ardından Atina'ya götürüldüler. Atinalılar elçiler kentlerine vardığında Aristeos'un kaçmasından korktular. Çünkü Potideia'da ve Thrakia'da olanlardan dolayı onu sorumlu tutuyorlardı. Bu nedenle kaçmayı başarırsa kendilerine daha çok zarar verir diye korktular. Sonuçta elçiler kendilerini savunmadan ve yargılanmadan öldürüldüler. Daha önceleri de Spartalılar kendi kıyılarında seyreden ticaret gemilerindeki Atinalılar'ı öldürüp uçurumlardan

atmışlardı. Bu nedenle Atinalılar da aynı şeyi yapmalarının doğru olduğuna görüşündeydiler. Spartalılar savaş başladığından bu yana denizlerde yakaladıkları her Atinalı'yı ayırt etmeksizin öldürüyorlardı.

LXVIII. Yine aynı senenin yaz aylarının bitimine doğru Ambrakialılar, barbarlarla beraber Amphilokhia Argos'una ve bölgenin diğer yerlerine karşı bir saldırı başlattılar. Argoslular ile aralarının bozuk olmasının asıl nedeni Argos kentinin kurucusu olan Amphilokhia'nın Troia Savaşı'ndan sonra ülkesine geri döndüğünde olanlardan hoşlanmayarak bu yeni kenti kurmasıydı. Daha sonraları Argoslular Ambrakialılar'ı kentlerine yerleşmeye çağırdılar. Amphilokhialılar Hellenler ile birlikte yaşayarak Hellence konuşmaya başlamışlardı. Bir süre sonra Ambrakialılar Argoslular'ı kovarak kenti ele geçirdiler. Argoslular da Akharnanialılar ve Atinalılar'dan yardım istediler. Atinalılar strategos Phormion komutasında yüz gemi yolladılar. Phormion'un yardımları sonucunda Akharnanialılar ve Argoslular kenti yeniden ele geçirdiler. Ayrıca Ambrakialılar'ı köleleştirdiler. Bundan sonra Ambrakialılar ve Argoslular birlikte yaşamaya başladılar. Bundan sonra da Atinalılar ve Akharnanialılar arasındaki ittifak devam etti. Ambrakialılar ise kendilerini köleleştiren Argoslular'dan nefret ediyorlardı. Böylece Khaonialılar ve diğerlerinin de katıldıkları bir sefere bahane bulunmuş oluyordu. Argos yakınlarında etrafa zarar vermeyi başarmalarına karşın kenti ele geçiremediler. Ardından ülkelerine geri döndüler. Bu senenin yaz aylarında yaşanan olaylar bu şekildeydi.

LXIX. Bir sonraki sene kış aylarında Atinalılar Phormion komutasındaki yirmi gemiyi Peloponnesos'a yolladılar. Phormion'un amacı Korinthos veya Krisa Körfezi'ne girmek isteyen gemilere engel olmaktı. Bu nedenle Naupaktos'tan yola çıktılar. Diğer taraftan Karia ve Lykia kıyılarına da bir donanma gönderildi. Bu donanmanın komutanı ise Melesandros'tu ve donanmada altı gemi yer alıyordu. Vergi toplamak ve Peloponnesoslular'ın Phaselis ve Phoinike arasında ticaret yapmalarını engellemekti. Melesandros Lykia kıyılarında karaya çıktı. Ancak müttefikleriyle birlikte girdiği savaşta öldürüldü. Ayrıca ordusu da aynı sona uğradı.

LXX. Kış aylarında Potideia kentinin direnmesi iyice zorlaşmıştı. Peloponnesoslular'ın Attika'ya saldırıları bu kuşatmayı engelleyemiyordu. Bu arada Potideia kentindeki kıtlık öyle boyutlara ulaşmıştı ki insan eti yenmeye başlanmıştı. Kentin içindekilerin zor durumda kaldıklarını anlayan Atinalı strategoslar Euripides'in oğlu Ksenophon, Aristokleides'in oğlu Hestiodoros ve Kallimakhos'un oğlu Phanomakhos Potideialılar'a teslim olmalarını önerdiler. Zaten kuşatma şu ana kadar Atinalılar'a iki bin talantona mal olmuştu. Sonuçta bir anlaşma yaptılar. Kuşatma altındakiler çocukları ve eşleriyle beraber yanlarına ikişer giyecek ve yola çıkacak kadar para almaları koşuluyla diledikleri gibi çıkabileceklerdi. Çıkanlar Khalkidike'ye ve başka yerlere geldiler. Fakat bu anlaşma Atina'da tepki çekti. Çünkü kuşatma devam etseydi kenti hiçbir anlaşma yapmadan ele geçirebileceklerine inanıyorlardı. Ardından Potideia'ya Atinalı kolonistler yerleştirildi. Thukyidides'in anlattığı savaşın ikinci yılı da bu şekilde sona ermiş oldu.

LXXI. Bir sonraki senenin yazında Peloponnesoslular Attika'ya saldırmadılar. Zeuksidamos'un oğlu Arkhidamos komutasındaki Peloponnesoslular'ın bu sefer amaçları Plataia'ydı. Ordugah kurulduktan sonra toprakları yakıp yıkmak için hazırlıklara başladılar. Bu arada Plataialılar elçiler yollayarak şöyle dediler: "Arkhidamos ve Spartalılar kentimize saldırarak kendi atalarına karşı da büyük bir haksızlık yapıyorlar. Kleombrotos'un oğlu Pausanias bizim ülkemizde yapılan savaşta diğer Hellenler'in de yardımıyla Persler'e karşı savaşacakları zaman agorada Zeus için kurban kesmişti. Ardından da kentimize özgürlüğünü vermiş ve hiçbir kentin haksız yere buraya saldırmamasını söylemişti. Kentimize saldırıldığı takdirde savaşta yer alan tüm müttefikler Plataia'ya yardım edeceklerdi. Evet, o savaşta yaptıklarımız sayesinde atalarımız bize bunu kazandırmışlardı. Fakat şimdi siz saldırıya geçmek üzeresiniz. En önemli düşmanımız olan Thebaililer'in yardımıyla bizi köleleştirmek için geliyorsunuz. Bizler de şimdi zamanında ettiğiniz yeminlerin bir karşılığı olarak Plataia topraklarına saldırmamanızı istiyoruz."

LXXII. Plataialılar bu şekilde konuştular. Arkhidamos ise onlara şöyle yanıt verdi: "Söylediklerinizde doğru. Ama yaptıklarınızla

sözlerinizin uyumlu olması gerekir. Pausanias'ın sözlerine bağlı kalmak için Atinalılar ile olan ittifakınızı bozun ve bizimle beraber hareket edin. Çünkü biz Hellenler'i kurtarmak istiyoruz. Çünkü bu savaşın nedeni Hellenler'in kurtarılması çabasıdır. Zamanında bizimle beraber savaşan Plataialılar'ın şimdi de yanımızda olmalarını istiyoruz. İsterseniz savaşa karışmayarak dilediğiniz gibi de davranabilirsiniz. Tarafsız kalarak her iki tarafla da düşman olmamak gibi bir şansınız var. Bunu yapmanız yeterli olacaktır." Arkhidamos'un sözlerini dinleyen Plataialı elçiler kentlerine geri döndüler ve halka Spartalılar'ın sözlerini aktardılar. Halk Atinalılar izin verirse kentin tarafsız kalmasından yanaydılar. Plataialılar'ın karıları ve çocukları o sıralar Atina'da bulunmaktaydılar. Spartalılar kentin önünden ayrıldıktan sonra Atinalılar'ı gelip zorla ele geçirmelerinden ya da Spartalılar'ın anlaşmasına uyarak Thebaililer'in ikinci defa kenti ele geçirmeye çalışmalarından çekiniyorlardı. Arkhidamos Plataialılar'a şöyle dedi: "Madem öyle düşünüyorsunuz o halde kentinizi Spartalılar'a bırakın. Öte yandan tüm değerli şeylerinizi yanınıza alın. Savaş bitene kadar dilediğiniz yerde yaşayın. Savaştan sonra size her şeyinizi geri veririz. O zamana bize bıraktıklarınız sadece emanet şeyler olacaklardır. İsterseniz topraklarınızı da işler ve size belirli bir para veririz."

LXXIII. Elçiler kente geri döndükten sonra halka görüştüler. Spartalılar konuyu Atinalılar ile görüşecek yanıt vermek istediklerini söylediler. Bu sırada Spartalılar ile bir ateşkes yaparak topraklarına bir zarar verilmemesini istiyorlardı. Arkhidamos anlaşmayı kabul etti ve bu süre içinde hiçbir şey yapmadı. Plataialılar elçilerini Atina'ya gönderdiler. Elçiler geri döndükleri zaman halka şöyle dediler: "Atinalılar bugüne kadar bizi yalnız bırakmadıklarını ve şimdi de ülkemize saldırıldığında yine yardım edeceklerini söylüyorlar. Bu nedenle babalarınızın hatırı için ittifak anlaşmasını bozmamanızı istiyorlar."

LXXIV. Bunun üzerine Plataialılar anlaşmayı bozmamayı ve gerekirse başlarına gelecek şeye katlanmayı kararlaştırdılar. Bundan sonra halkın kent surlarından çıkması yasaklandı. Arkhidamos ise Plataialılar'ın kararını öğrenince tanrıların ve

kahramanların isimlerini ağzına alarak şöyle dedi: "Plataialılar'ın koruyan tanrılar ve kahramanlar. Plataialılar yeminlerini bozdular. Zamanında Persler'in mağlup edildikleri bu toprakları şimdi işgal etmekte haksız olmadığıma sizler de şahit olun. Bundan sonra yapacaklarımızda haksız bir şey yoktur. Kendilerine iyi şeyler önerdik ama kabul etmediler. Bu nedenle uğradığımız haksızlığın intikamını almamız için bize yardım edin."

LXXV. Daha sonra Arkhidamos hazırlıklara başladı. İlk önce ağaçları keserek kenttekilerin bir çıkış hareketi yapmalarının önüne geçmeye çalıştı. Ardından kentin bir an önce ele geçirilmesi amacıyla bir taraça yapıldı. Kitharon bölgesinden kesilen kütüklerle bir sur ördüler. Bu surun iç bölümlerinde de odun, taş, toprak ve ne bulunursa konuldu. Böylece yüksekliğin artması sağlanmaya çalışılıyordu. İşin tamamlanması yetmiş günde gerçekleşti. Askerler iki bölüme ayrılmıştı ve dönüşümlü olarak çalışıyorlardı. Müttefiklerin komutanları Spartalılar'dı. Ayrıca her birliğin başında kenti komutanları da görev yapmaktaydı. Plataialılar düşmanın taraçasının boyunun yükseldiğini görünce aynı şeyi yaparak karşılık vermeye çalıştılar. Onların taraçası ahşaptandı. Evlerden sökülen tuğlalar da bu taraçayı güçlendirmek için konuluyordu. Traçaya konulan uzun sopalar taraça yükseldiğinde onun çökmesine engel oluyordu. Öte yandan Spartalılar okların ucunu yakarak taraçayı yıkmaya çalışıyorlardı. Bu nedenle Plataialılar önlem alabilmek için taraçanın dışına deriden postlar yerleştirmeye başladılar. Her iki taraftaki taraça da yeterince yükselmişti. Daha sonra Plataialılar taraçanın olduğu kısımdaki surlara bir delik açarak toprağı çekmeye başladılar.

LXXVI. Peloponnesoslular ise karşılık olarak sepetler yaparak sepetlere kil doldurdular. Böylece taraçanın çökmemesini sağlamaya çalışıyorlardı. Fakat Plataialılar çaba göstermeye devam ederek kentten bir kanal kazarak yeniden toprağı çekmeye çalıştılar. Peloponnesoslular Plataialılar'ın hareketlerini çok geç fark ettiler. Peloponnesoslular toprak yığdıklarında bir türlü taraçayı yükseltemediklerini görüyorlardı. Plataialılar'ın en büyük korkuları ise sayılarının düşmanlara göre çok az olmasıydı. Bu nedenle direnemeyebileceklerini düşünüyorlardı.

Daha sonra yöntemlerini değiştirdiler. Düşman taraçasının karşısındaki taraçayı bırakarak kentin iç kısmında yeni bir sur örmeye başladılar. Eski sura oranla daha yüksek bir surdu ve hilal biçimindeydi. Böylece Peloponnesoslular ilk suru ile geçirseler bile direnmeye devam edebileceklerdi. Hatta ikinci bir taraça yapılması gerekeceğinden dolayı iki misli çaba harcayacaklardı. Ayrıca bu kez şartlar Peloponnesoslular için daha da elverişsiz olacaktı. Ancak bu kez Peloponnesoslular farklı davrandılar. Makinelerin getirilmesi ve işçilerin çalışması aynı anda gerçekleşti. Ardından Plataialılar'ın yaptıkları sur üzerinde büyük bir açıklık yarattılar. Plataialılar durumdan korkmalarına rağmen ellerindeki kementlerle düşmanlarını yakalamaya çalışıyorlardı. Diğer taraftan kütüklerin üzerine kalın zincirler bağlayarak üstteki kısmın kaymasını sağlıyorlardı. Tam Peloponnesoslular makineyle surlara vuracakken zincirleri serbest bırakıyorlar ve böylece kütükler düşmanlarının kafalarına düşüyordu.

LXXVII. Peloponnesoslular bu kez de amaçlarına ulaşamamışlardı. Diğer taraftan Plataialılar'ın surları yükselttiğini görerek kenti ele geçiremeyeceklerine karar verdiler. Ardından bir siperle düşmanlarını sarmayı düşündüler. Eğer rüzgâr da elverişli olursa siperi yakacaklardı. Zaten Plataia kenti de küçük olduğundan amaçlarına ulaşabilirlerdi. Peloponnesoslular hem savaş kurallarına bağlı kalmaya çalışıyorlar hem de mümkün olduğunca az para harcamaya bakıyorlardı. Bir süre sonra taraçanın üstüne çıkarak surla aradaki yeri yakmaya başladılar. Fırlattıkları şeylerin daha çok yanması için içine zift ve kükürt de karıştırıyorlardı. Sonuçta bir anda alevler yükselmeye başladı. Daha önceden insanların çıkardığı böyle büyük bir yangın görülmemişti. Yangın o kadar büyüdü ki Plataialılar'ın neredeyse tamamı bu yangında yaşamını yitirecekti. Rüzgârların izin vermesi halinde bütün kentin kül olmaıs içten bile değildi. Fakat tersi yaşandı. Kısa bir süre sonra gök gürültülü bir sağanak başladı ve yangın söndü.

LXXVIII. Daha sonra Peloponnesoslular ordularını ikiye böldüler. Bir kısmı kuşatmaya devam ederken diğerleri geri döndü. Ardından yeni bir siper yapıldı. İç kent de aynı şekilde

kuşatma altına alındı. Öte yandan birer hendek kazıldı ve tuğla yapımında kullanılmak üzere kil edinildi. Eylül ayının ortalarına doğru bu iş tamamlandı. Peloponnesoslular surların bir kısmını korumaları için asker bıraktılar. Diğer bölüm de Boiotialılar tarafından korunacaktı. Klanlar geri döndü. Müttefiklerin her biri kendi ülkelerine dağıldılar. Kuşatma başlamadan önce Plataialılar kadınları, çocukları ve savaşamayacak durumda olanları Atina'ya yollamışlardı. Kenti dört yüz Plataialı, seksen Atinalı asker savunuyordu. Bir de ekmek yapan on kadın vardı. Bu sayının dışında Plataia kentinde bulunan herhangi bir özgür ya da köle yoktu. Evet, Plataialılar kuşatmaya karşı önlemleri bu şekildeydi.

LXXIX. Plataia kuşatmasının devam ettiği yaz aylarında Atinalılar bin hoplit ve iki yüz atlıdan oluşan ordularıyla Khalkidikeliler'e ve Boiotialılar'a saldırdılar. Bu zamanlar tahılların olgunlaştığı zamanlardı. Komutanları Euripides'in oğlu Ksenophon'du. Ayrıca iki strategos daha sefere katılmıştı. İlk olarak Boiotia'daki Spartalos kentinin kırsal alanı yağmalandı. Kentteki Atina yandaşlarının kentlerini teslim edecekleri sanılıyordu. Fakat Olynthos'tan istenilen yardım zamanında geldi. Birkaç bin kişidenoluşan Olynthoslular kuşatma sırasında bir çıkış hareketi yaparak Atinalılar ile savaşmaya başladılar. Ancak ücretli askerlerle takviye edilmiş olan Khalkidikeli hoplitler yenilgiye uğradılar. Süvari ve hafif piyade savaşında ise Khalkidikeliler Atinalılar'a üstünlük kurdular. Krusis denilen peltastlar da Khalkidikeliler ile birlikte savaşmaktaydılar. Kısa bir süre sonra Olynthos'tan da peltastlar yardıma geldiler. Spartoloslular güçlerinin arttığını görerek müttefikleri ile birlikte yeni bir çıkış hareketi yaptılar. Atinalılar yüklerinden kurtulmak için biraz gerilerdiler. Daha sonra Atinalılar saldırdıklarında Sparoloslular geri çekiliyordu. Ancak Atinalılar geriledikleri de ok atıyorlardı. Khalkidikeli atlılar bu savaşta çok etkin bir rol oynadılar. Hemen her yere saldırarak Atinalılar'ı kaçırmayı başardılar. Hatta Atinalılar'ı çok uzak mesafelere kadar kovalamayı bildiler. Atinalılar bu başarısızlıktan dolayı Potideia kentine sığındılar. Daha sonra iki taraf arasında yapılan bir anlaşma uyarınca ölüleri toplayarak ülkelerine geri döndüler. Savaşta Atinalılar

strategoslarını ve dört yüz otuz askerlerini kaybettiler. Boiotialılar ise bir zafer anıtı diktikten sonra kendi ölülerini aldılar ve ülkelerine geri döndüler.

LXXX. Bu savaştan kısa bir süre sonra yine yaz aylarında Akharnanialılar'ı yenerek Atinalılar'dan ayrılmak isteyen Ambrakialılar ve Khaonialılar Spartalılar ile birleştiler. Donanmalarında bulunan bin hoplitle Akharnania'ya gitmek istediler. Böylece ülkenin iç bölümlerinde yaşayanların kıyıdakilere yardımlarını engelleyeceklerdi. Ardından da Zakynthos ve Kephallenia'yı ele geçireceklerdi. Tüm bunlar gerçekleşirse Atinalılar'ın diledikleri gibi Peloponnesos'a gelip gitmeleri engellenirdi. Belki de Naupaktos bile alınabilirdi. Spartalılar öneriyi kabul ettiler. Komutanlığa ise Knemos getirildi. Knemos hoplitlerini gemilere yerleştirdi. Müttefiklerin gemilerinin bir an önce Leukas'a gönderilmeleri için emir verildi. Ambrakialılar'a en çok destek Korinthoslular'dan geliyordu. Korinthoslular'ın ve Sikyonlular'ın donanmaları hazırdı. Leukas, Anaktorion ve Ambrakia donanmaları ise Leukas'ta hazır bekliyorlardı. Kremos ise ilk olarak Naupaktos kıyılarında kendilerini gözetleyen Phormion'un donanmasından kurtulmayı başararak bir kara seferine hazırlanmaya başladı. Diğer kentlerden de topladıkları bin hoplitleri vardı. Khaonialı barbarların ise kralları yoktur. Bir sene boyunca kral olacak memurlar seçerler. Bunlardan Photios ve Nikanor da orduda bulunuyordu. Yine kralı olmayan bir halk olan Thesprotialılar da Khaonialılar da gelmişlerdi. Molossealılar ve Atintaneler'in kralı Tharypas'ın yerine bakan Sabylinthos da gelmişti. Auos Nehri kıyılarında yaşayanların kralları Oroedos da kendi halkının başındaydı. Bin Orestialı'nın kralı Antiokhos ordusunu bazı komutanlara bırakmıştı. Onlar da ilerlemeye devam ediyorlardı. Perdikkas ise Atinalılar'dan gizliyerek bin asker göndermişti. Fakat Makedonyalılar istenilen tarihte buraya gelemediler. Knemos Korinthoslular'ı beklemeden yola çıktı. Argos'tan geçerlerken boşaltılmamış bir kent olan Limnaea kentini yakıp yıktılar. Daha sonra da Akarnania'nın en önemli kentlerinden olan Stratos'a doğru ilerlemeye başladılar. Bu kentin alınması bölgenin diğer yerlerinin de ele geçirilmesi anlamına gelebilirdi.

LXXXI. Akarnanialılar ise hem denizden hem de karadan saldırıya uğrayacaklarını anladıklarından dolayı ordularını birleştirmediler. Herkes mümkün olduğunca fazla eşyasını kurtarmaya çalıştı. Bir an önce Phormion'un yardıma gelmesi için baskılarını arttırmaya başladılar. Phormion ise Korinthos donanmasının ne yapacağını gözlediği Naukpaktos'tan ayrılamayacağını belirtti. Peloponnesoslular üç koldan Stratos kentine doğru ilerlemeye başladılar. Kentin önünde bir ordugah kurmayı ve önce görüşmeler yapmayı planlıyorlardı İstedikleri olmazsa kenti zorla ele geçireceklerdi. Ortadan ilerleyen kolda Khaonialılar ve diğer barbarlar, sağ taraftaki kolda Leukas, Anaktorion ve onların müttefikleri, sağ kolda ise Spartalılar ve Ambrakialılar ilerliyordu. Ancak üç kolun birbirinden uzak olması zaman zaman iletişim sorunu yaşamalarına da neden oluyordu. Peloponnesoslular bir an önce uygun bir yerde ordugah kurmak için ilerlemeye devam ediyorlardı. Khaonialılar'ın cesaretleri diğerleri tarafından bilinen bir şeydi. Buna rağmen ilk önce kendileri saldırıya geçmek ve başarıdan en büyük pay almak için önden ilerlemeye başladılar. Stratoslular ise Khaonialılar'ı yendikleri takdirde diğerlerinin de cesaretlerinin kaybolacağını düşünmekteydiler. Ardından Stratoslular kentin yakınlarına pusular kurdular ve Khaonialılar'ı yakalamaya çalıştılar. Khaonialılar birçoğu burada öldü ya da kaçtı. Diğer barbarlar da aynı şekilde davrandılar. Diğer Hellenler ise Khaonialılar'dan oldukça uzaktaydılar. Bu nedenle olanlardan haberleri olmadı. Kısa bir süre sonra barbarlar Hellenler'e doğru kaçmaya başladılar. Ardından hepsi birleşti ve bir ordugah kurdular. O gün herhangi bir çarpışma olmadı. Stratoslular'a henüz yardım gelmemişti. Bu nedenle uzaktan taş, ok ve sapan atmakla yetindiler. Diğer yandan Akarnanilılar'ın sapan atışlarında çok becerikli oldukları bilinen bir şeydi.

LXXXII. Geceleyin Knemos alelacele kentin yirmi stadion kadar uzağındaki Anapos Nehri'ne çekildi. Bir sonraki gün yapılan anlaşma sonucunda ölüler toplandı. Bir sonraki gün ise Oeniadesliler gelip Stratoslular'a yardım getirdiler. Bunun üzerine Peloponnesoslular geri çekilme kararı aldılar. Stratoslular ise barbarları yenmelerinin şerefine bir zafer anıtı diktiler.

LXXXIII. Korinthos donanması ise bir türlü denize açılamadı. Aslında onların Akarnanialılar'ın iç bölgelerden yardım almalarını engellemek için bölgeye gelmeleri gerekiyordu. Fakat Stratoslular'ın barbarlarla savaştıkları günlerde onlar da Naukpaktos'da bekleyen Phormion ile savaşmak zorunda kaldılar. Korinthos donanması daha çok bir kara savaşına hazırlanmıştı. Fakat yine de yirmi gemiden oluşan Atina donanmasının saldırmasını beklemiyorlardı. Çünkü Korinthoslular'ın donanmalarında kırk yedi gemi bulunmaktaydı. Korinthoslular denize açıldılar ve Akhaia'daki Patras'tan kıyı kenarından ilerlemeye başladılar. Ancak bu sırada Atinalılar da Khalkis ve Evenos'tan yola çıkarak Korinthoslular'ın üzerine doğru gelmeye başladılar. Korinthoslular geceleyin düşmanı göremektense körfezin ortasında bir savaş yapmayı kabul ettiler. Korinthoslular'ın komutanları Makhaon, Isokrates ve Akatharkhidas'tı. Korinthoslular'ın savaş düzenleri şu şekildeydi: Düşman gemilerinin aralarına sızmasını engellemek amacıyla bir daire oluşturmuşlardı. Ayrıca gemilerin ön kısımları dairenin dışına doğruydu. En hafif gemiler ise üzerinde en fazla yük bulunan gemileri korumak için dairenin iç kısmında kalıyorlardı. Böylece hafif gemiler gerektiğinde her yere yardım edebileceklerdi.

LXXXIV. Atinalılar ise dairenin düzenini bozmak için sürekli olarak saldıracaklarmış gibi yapıp dairenin çapını azaltmaya çalışıyorlardı. Phormion bir emir vermeden savaşa girilmeyecekti. Sürekli olarak düşmanlarını rahatsız etmelerinin onların düzenlerini bozacağına inanıyordu. Hem bu ordu aslında bir kara savaşı için donatılmıştı. Rüzgâr da çıkarsa düşmanın işi iyice zorlaşacak demekti. Atinalılar düşman donanmasının etrafında gezinirlerken rüzgârı bekliyorlardı. Ayrıca Atina gemilerinin manevra yetenekleri daha iyiydi. Bu nedenle Atinalılar şanslı olduklarını düşünüyorlardı. Sonunda beklenen rüzgâr esmeye başladı. Korinthos donanmasındaki hafif gemiler savrulmaya başladılar. Böylece savaş düzenleri bozuluyordu. Sürekli olarak gemilerin birbirlerine çarpmaları sonucunda etrafta sadece dikkat etmelerini isteyen kürekçilerin sesleri duyuluyordu. Öte yandan kürekçilerin tecrübeli olmamalarının bir sonucu olarak komutanların emirleri tam anlamıyla

yerine getirilemiyordu. Daha sonra Phormion işaret verdi ve savaş başladı. Atinalılar ilk olarak komutan gemilerine saldırdılar. Ardından da ulaşabildikleri tüm gemilere saldırmaya çalıştılar. Korinthos donanmasının direnecek hali yoktu. Derhal Patras ve Dyme yönüne doğru kaçmaya başladılar. Atinalılar onları kovaladılar ve on iki gemiyi ele geçirdiler. Esirleri Molykreion'a getirdiler. Ardından Rahion'da bir zafer anıtı dikerek, Poseidon'a bir gemi hediye ettiler. Atinalılar daha sonra yeniden Naupaktos'a geri çekildiler. Peloponnesoslular ise Dyme ve Patras'tan yola çıkarak Elailılar'ın tersanelerinin bulunduğu Kyllene'ye gittiler. Stratos'ta savaşan Spartalılar ise savaştan sonra Korinthoslular'ın yanına geldiler.

LXXXV. Bu sırada Spartalılar Timokrates, Brasidas ve Lykophron'u Knemos'a yardım etmesi için görevlendirdiler. Görevleri deniz savaşına hazırlık yapmak ve gemilerin sayısı azken denize açılmalarını engellemekti. Aslında ilk defa deniz savaşına girmişlerdi. Bu yenilginin kendilerinin tecrübesiz Atinalılar'ın ise tecrübeli olmalarından kaynaklandığını düşünmüyorlardı. Yenilginin nedeninin tayfaların gerektiği gibi çalışmamaları olduğunu sanıyorlardı. Spartalılar bölgeye vardıklarında bir an önce müttefiklerden gemiler almayı ve deniz savaşına girmek için hazırlıkları tamamlamayı önerdiler. Phormion ise Atina'ya haber göndererek zaferini bildirdi. Ayrıca yeni bir deniz savaşı beklendiğinden dolayı takviye gemiler istedi. Atinalılar'dan istediği yirmi geminin ilk olarak Girit'e gitmelerini istedi. Düşmanları olan Kydonia'ya gitmelerinin kendilerine bu kentin müttefikliğini kazandıracağını umuyordu. Aslında bunu Nikias diye bir Gortyneli istemişti. Çünkü Nikias böylece komşuları olan Polikhnitelilerle arasını düzeltmek istiyordu. Atina donanması Girit'e gitti ve Kydonia'yı yakıp yıktı. Fakat rüzgârların elverişli olmaması nedeniyle burada mahsur kaldılar.

LXXXVI. Atinalılar Girit'teyken Kyllene'de bulunan Peloponnesos donanması savaş hazırlıklarını sürdürüyordu. Ardından ilerlemeye başladılar Panormos bölgesine geldiler. Burada Peloponnesoslular'ın kara ordusu yer alıyordu. Phormion da yola çıktı ve Rhion burnunun açığında donanmasıyla beraber beklemeye başladı. Rhionlular Atinalılar'ı Antirhionlular ise

Peloponnesoslular'ı destekliyordu. İki burun arasında yedi stadionluk Krisa Körfezi yer almaktadır. Peloponnesoslular Atina donanmasının bölgeye geldiğini görünce yirmi yedi gemileriyle onların biraz uzağında demir aldılar. İki donanma da yedi gün boyunca savaş hazırlıklarını sürdürdü ve birbirlerinin karşısında bekledi. Peloponnesoslular daha önceki yenilgiden ders almışlardı ve bu nedenle denize açılmıyorlardı. Körfezde yapılacak savaşın da Atinalılar'a bir avantaj getireceğini düşünüyorlardı. Fakat Atinalılar'a yardım gelmesi olasılığı da vardı. Bu nedenle Brasidas, Ksenos ve diğer komutanlar askerleri topladılar. Askerler daha önceki yenilgiden dolayı umutsuzluğa kapılmışlardı. Komutanlar şöyle konuştular:

LXXXVII. "Eğer önceki yenilgiden dolayı bu savaştan korkuyorsanız buna gerek yok. Çünkü sizin de bildiğiniz gibi daha önceki ordu bir kara savaşına hazırlanmıştı. Ayrıca şansımız da iyi gitmemişti. Deniz savaşında tecrübesizliğimize yenildik. Korkaklığımız yüzünden yenilmedik. Fakat cesaretinizi şansınız yaver gitmedi diye yitirmeyin. Ayrıca şansın değişebileceğini, her zaman aynı insanların yanında olmayacağını bilerek cesaretinizi toplamaya çalışın. Zaten cesur olmanız sayesinde tecrübesizliğinizi yenmiyor musunuz? Düşmanımız bilgilidir ama bizim kadar cesur değiller. Eğer böyle olsaydı bildiklerini uygulayabilirdi. Fakat işin aslı böyle değil. İnsanların korktukları zaman kafaları karışır. Düşmanımızın tecrübesine karşı biz de cesurca savaşırsak onların bu üstünlüğüne son vermeyi başarabiliriz. Bizim denizdeki avantajımız gemi sayımızın onlardan fazla olması ve hoplitlerimizin de karaya yakı yerlerde bulunmasıdır. Zaten savaşlarda önemli olan sayısal üstünlük ve hoplitlerin karaya yakın olmalarıdır. Bu nedenle hiçbir şekilde sizlerin korkmasına gerek yoktur. Daha önceden yaptığımız hatalardan dersler çıkardık. Kaptan, tayfa hangi görevde bulunursanız bulunun size verilen görevi yerine getirmeye çalışın. Biz de gereken tüm önlemleri alacağız, bu nedenle hiç kimsenin korkaklık yapmasına gerek kalmayacak. Savaşta korkaklık yapanlar cezalandırılacak, cesurca davrananlar ise ödüllerini alacaklar."

LXXXVIII. Peloponnesoslu komutanlar askerlerine bunları söylediler. Diğer tarafta Phormion da askerlerinin korkmaya başla-

dıklarını görmüştü. Çünkü askerler kendi aralarında toplanıyorlar ve düşman gemilerinin sayıca fazlalığından yakınıyorlardı. Bunun üzerine Phormion askerlerinin cesaretlerini toplamalarını sağlamak amacıyla onları topladı. Aslında daha önce de benzeri bir konuşma yaparak düşman gemilerinin sayıca fazlalığının bir değeri olmadığından söz etmişti. Zaten Phormion askerlerinin cesaretlendirmek için gereken hiçbir fırsattan yararlanmamazlık etmezdi. Askerler de uzunca bir süreden bu yana düşman gemilerinin sayılarını umursamıyorlardı. Ancak onları yeniden gördüklerinde cesaretleri kırılmıştı. Phormion askerlerine şunları söyledi:

LXXXIX. "Düşmanın kalabalık olmasından çekiniyorsunuz. Bunda haksız olduğunuzu göstermek için sizleri bir araya topladım. Daha önceki savaşta onları yendiğimizden dolayı daha kalabalık bir orduyla geldiler. Sanıyorlar ki cesaret ve kalabalık bir savaşın kazanılmasında yeterlidir. Ama asıl sorunları deniz savaşlarında tecrübeli olmamaları. Karadaki savaşların çoğunu kazandılar. Bu nedenle de yine kazanacaklarını zannediyorlar. Fakat karada onlar, denizde ise biz daha üstünüz. Bu durum da adil bir şeydir. Bizden cesur olduklarına da inanmıyorum. Çünkü tecrübe ve cesaret paralel olarak gelişir. Onların komutanları olan Spartalılar hiç de istemeden bu savaşa katılıyorlar. Aslında ilk yenilgilerinden sonra Spartalılar'a kalsa bu savaşa katılmazlardı. Bu nedenle cesur olmalarından çekinmeyin. Bizden korkuyorlar, onları daha önceden yendiğimiz için korkuyorlar. Ayrıca kendimize yeterince güvenmediğimiz takdirde savaşa girmeyeceğimizi de biliyorlar. Düşmanlarımız savaşlarda sayıca fazlalığa güveniyorlar. Sayıları daha az olsa cesaret göstermeleri daha zorlaşırdı. Fakat bence onları asıl korkutan şey bizim cesaretimiz ve direnme gücümüzdür. Çok sayıda ordunun kendilerinden daha az sayıda olanlara yenildikleri görülmüştür. Ancak biz ne korkaklıkla ne de az sayıdaki bir orduya yenilmekle suçlanabiliriz. Ben körfezde savaşmak istemiyorum, hatta buraya girmek bile istemiyorum. Manevra becerileri yüksek olan gemilerin ve kendilerinden çok daha kalabalık bir orduya karşı körfezde savaşmaları pek mantıklı olmaz. Böyle durumlarda düşman gemilerini sıkıştırmak ve sonra da mahmuzlayıp geri kaçmak

kolay olmaz. Bunun bir sonucu olarak düşman donanmasına zarar veremeyiz. Ayrıca geri dönüp çekilmemiz de zorlaşır. Sonuçta da kara savaşına girmek zorunda kalırız. Mümkün olduğunca bu koşullar altında bir savaşa girmemeye çalışacağım. Herkes gemilerindeki görevine geri dönsün ve kendilerine verilen emirleri uygulasın. Düşmanın demirli durduğu yerler çok yakında olduğundan dolayı isteklerinizi yapmanız daha kolay olacaktır. Bundan önceki savaşlarda yaptığınız gibi yapın. Sonuç da belli zaten. Ya kazanıp Peloponnesoslular'ın tamamen denizden çekilmelerini sağlayacağız, ya da kendi deniz imparatorluğumuzu kaybedeceğiz. Daha önceden düşmanı yendiğinizi unutmayın. Onlar ise size yenildiklerinden dolayı aynı şekilde güven içinde hareket edemeyeceklerdir."

XC. Phormion'un sözleri böyleydi. Peloponnesoslular düşmanlarının körfeze girmediklerini görünce onları iç tarafa doğru çekmeye başladılar. Şafak vakti demir alarak dört kol halinde iç kısma doğru ilerlemeye başladılar. İlerleyiş sırasında savaş düzenine bağlı kalıyorlardı. Sağ kanat en öndeydi. Bu gemiler en iyi gemileriydi. Eğer Phormion düşmanın Naupaktos'a saldıracağını düşünürse onun donanmasını arkadan çevirerek kuşatacaklardı. Gerçekten de beklenen şey oldu. Phormion Naupaktos'da askerleri kalmadığını düşünerek kıyı boyundan ilerlemeye başladı. Messenialı piyadeler savaşa katılmak amacıyla karadan ilerliyorlardı. Atinalılar'ın hareketlerini gören Peloponnesoslular planlarının gerçekleştiğini gördüler. Bir anda geri dönerek Atinalılar'a saldırdılar. Donanmanın tamamını ele geçirmeyi düşünüyorlardı. Fakat Atina gemilerinden on biri kaçmayı ve açık denize ulaşmayı başardı. Diğer gemiler ise karaya vurdular. Buradan yüzerek kaçmaya çalışan Atinalı askerler öldürüldü. Peloponnesoslular boş buldukları gemileri ele geçirmeye başlamışlardı. Bir gemi de tayfalarıyla beraber yakalanmıştı. Fakat bu sırada Messenialılar yetiştiler. Silahlarıyla beraber suya girerek düşmanlarıyla savaştılar ve gemilerin bazılarına tırmanmayı başararak gemileri geri aldılar.

XCI. Burada Peloponnesoslular kazanmışlardı. Atina gemileri büyük zarar görmüştü. Daha sonra ilk olarak kaçmayı başaran on bir Atina gemisi kovalanmaya başlandı. Ancak sadece bir

Atina gemisi dışındaki tüm gemiler Naupaktos'a gelmeyi başardılar. Ardından Apollon[44] tapınağı yakınından geçerken Atinalılar geri döndüler ve saldırıya geçtiler. Peloponnesoslular ise zafer şarkıları söyleyerek düşmanlarının üzerine yürüyorlardı. Atinalılar'ın bir gemisi geride kalmıştı. Fakat bölgede bir de Leukas ticaret gemisi bulunuyordu. Atina gemisi hızlı davranarak bu geminin etrafını dolaştı ve mahmuzlayarak batırdı. Peloponnesoslular geminin batırılmasından büyük endişeye kapıldılar. Halbuki henüz zafer kazanmadıkları halde biraz savaş zafer türküleri söylüyorlardı. Önden giden gemiler küreklerini indirerek durdular. Çünkü donanmanın geri kalanı gelmeden böyle bir saldırıya geçmenin tehlikeli olacağını anlamışlardı. Başka bazı Peloponnesos gemileri ise kumsalın nerede başladığını anlamadıklarından karaya oturdu.

XCII. Atinalılar ise düşman gemisinin batırılmasından sonra epeyce cesaretlenmişlerdi. Peloponnesoslular ise hatalar yapıyorlardı ve bunun sonucunda donanmalarında bir kargaşa başladı. Bu nedenle fazla direnemediler. Daha sonra Panormos'a doğru kaçmaya başladılar. Atinalılar düşmanlarını kovalamaya başladılar ve en arkada kalan altı gemilerini ele geçirdiler. Ayrıca kısa bir süre önce düşmanın eline düşmüş olan gemilerini de kurtarmayı başardılar. Peloponnesoslu tayfaların birçoğu öldürüldü ya da esir alındı. Timokrates ise Leukas gemisindeydi. Gemisi batırılmadan önce intihar etti. Cesedi de Naupaktos limanı yakınlarında denize atıldı. Atinalılar savaşın geçtiği yere dönerek bir zafer anıtı diktiler. Ardından kıyıya yakın yerlerdeki gemi enkazları ve ölüler toplandı. Anlaşma yapılması sayesinde her iki taraf da aynı şeyi yaptılar. Peloponnesoslular ise bu sırada Atinalılar'ı kaçmaya zorladılar ve kendilerinin kazandığını belirtmek üzere bir zafer anıtı diktiler. Ayrıca ele geçirdikleri Atina gemisini Rhion'daki zafer anıtının yanında sergilediler. Fakat Atinalılar'ın yardım almalarından çekinerek geceleyin Krisa Körfezi'ne ve Korinthos'a geri döndüler. Sadece Leukaslılar gitmediler.

---

44 Müzik ve sanat tanrısı olan Apollon Zeus ve Leto'nun oğlu ve aynı zamanda Artemis'in ikiz kardeşidir.

Önce Girit'e gitmiş olan yirmi Atina gemisi ise savaştan sonra Naupaktos'a ulaştı. Böylece bu yaz sona erdi.

XCIII. Peloponnesos donanması Krisa Körfezi ve Korinthos'a gittikten sonra donanma dağılmadan önce Knemos ve Brasidas önderliğinde Pire'ye bir saldırı yapılması kararlaştırıldı. Aslında Megaralılar buna karşıydılar. Atinalılar Pire'yi korumuyorlardı ayrıca liman da kapalı değildi. Çünkü denizlerdeki üstünlüğün kendilerinde olduğunu biliyorlardı. Bu nedenle Peloponnesoslular ilk olarak karadan Korinthos'a gitmeye, oradan da Megara'ya ve Nisaia'ya giderek kırk gemilerini suya indirmeye karar verdiler. Bundan sonraki hedefleri de Pire olacaktı. Pire hiçbir şekilde korunmuyordu. Açıkçası Atinalılar böyle bir saldırının gerçekleşebileceğine ihtimal vermiyorlardı. Ayrıca kendilerinin haberi olmaksızın düşmanların harekete geçmesine de olanak tanımıyorlardı. Peloponnesoslular planlarını uygulamaya başladılar. Fakat Pire'ye değil de Salamis'e yöneldiler. Çünkü hem Pire'ye saldırmanın tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini görmüşler hem de rüzgârlar istedikleri gibi esmemişti. Salamis burnunda Megara kentini kapatan bir kale ve üç de gemi bulunuyordu. Peloponnesoslular kaleyi ele geçirdiler ve ardından boş duran gemileri aldılar. Daha sonra da Salamis kentine girerek yağmaladılar.

XCIV. Atina'da düşmanın yaklaştığını haber veriliyordu. Savaşın başladığı tarihten bu yana Atinalılar hiçbir zaman bu kadar endişelenmemişlerdi. Atina'dakiler düşmanlarının Pire'ye geldikleri konuşuyorlardı. Pire'dekiler ise düşmanın Salamis'e geldiğini ve şimdi de sıranın kendilerine geldiğini belirtiyorlardı. Aslında Peloponnesoslular biraz seri davranabilseler ve rüzgârlar da buna izin verseydi gerçekten de Pire'ye ve Atina'ya saldırabilirlerdi. Atinalılar sabaha karşı Pire'ye yardım etmek için yola çıktılar. Gemiler denize indirildi ve derhal Salamis'e gidildi. Kara ordusu ise Pire'yi korumakla görevliydi. Peloponnesoslular düşmanlarının geldiğini haber aldıklarında yağmalarını arttırdılar. Buderon'daki üç kaleyi ele geçirerek yüklü miktarda ganimet aldılar. Ardından da Nisaia'ya geri döndüler. Peloponnesoslular uzunca bir süreden bu yana karadaydılar. Ayrıca gemilerinin su alıyor olması da güvensizlik yaratıyordu. Peloponnesoslular önce Megara'ya ardından

da Korinthos'a ulaştılar. Atinalılar ise Salamis'te düşmanlarıyla karşılaşmadıklarından geri döndüler. Bundan sonra Pire de çok da iyi bir biçimde korunmaya başlandı.

XCV. Kış aylarının başında ise Odrys Kralı Sitalkes, Makedonya kralı Aleksandros ve Perdikkas Thrakia'daki Khalkidikeliler'e saldırdılar. Böyle bir saldırının amacı her iki tarafın da karşılıklın olarak sözlerini yerine getirmesi içindi. Çünkü savaş başladığında Perdikkas Atinalılar ile barışmak ve Philippos'un kral olmaması için bazı önerilerde bulunmuştu. Sitalkes de Khalkidike'deki savaşı bitireceğine dair sözler vermişti. Sitalkes Makedonya tahtı için Philippos'un oğlu Amyntas'ı düşünüyordu. Bu nedenle savaşa onu da getirmişti. Yanlarında Atinalı komutan Hagnon ve başka bazı Atinalı elçiler de bulunmaktaydı. Atinalılar Khalkidikeliler' karşı yapılacak savaşa mümkün olduğunca kalabalık bir orduyla katılacaklardı.

XCVI. Yola çıkan ordu ilk olarak Haimos ve Phodos dağları arasında yaşayan ve Pontos Euksenios ile Hellenspontos'a kadar sınırları uzanan Thrakialılar'dan ve Istros'un gerisinde yaşayan Getler'den asker topladılar. Getler Skythler ile komşudurlar. Aynı Skythler gibi savaşlara katılırlar ve askeri donanımları aynıdır. Ayrıca onlar kadar iyi okçulardır. Dies ismindeki Thrakialı dağlı kabileler de onlara destek verdi. Bu insanlar oldukça savaşçıdırlar ve bağımsız bir yaşam sürerler. Kimileri ücretli olarak kimileri ise başka sözler nedeniyle savaşa katılıyorlardı. Agrinaeler, Laeaeliler ve Paionailılar da savaşa katıldı. Bu halklar Paionia'da Skyrmon'a doğru yaşayan son halklardı. Styrmon Nehri Skombros Dağı'ndan doğar ve Agrinae ve Laeaeli ülkesinden geçer. Daha sonra Sitalkes'in topraklarının sınırlarını oluşturur. Sitalkes'in toprakları Triballos yönünde ise Skombros Dağı ile Oskios Nehri arasındadır. Burada Trereler ve Tilaeaeliler sınırı oluştururlar. Oskios Nehri Nestos ve Hebros nehirleriyle aynı dağdan doğar. Bu dağda hiç kimse yaşamaz ve çok yüksektir.

XCVII. Odyrs Krallığı Pontos Euksenios'taki Abdera'dan Istros'un çıkışına kadar uzanmaktaydı. Rüzgâr arkadan eserse bir gemi en kestirme yolları kullanarak burayı dört gün içinde geçebilirdi. Yaya olarak da hızlı yürüyen ve kestirme yolları kullanan

birisi on bir günde bu bölgeyi aşabilir. Kıyının uzunluğu bu şekildedir. Byzantion'dan Laeaeler'in ülkesine ve Strymon'a olan bölge ise ülkenin en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Burası yaya olarak en aşağı on üç günde geçilebilir. Sitalkes'in yerine kral olan Seuthes'in barbar ve Hellen kentleri için belirlediği vergi toplamda dört yüz talanton altın ve gümüşe denk gelmekteydi. Ayrıca altın ve gümüş kumaşlar ve diğer altın ve gümüş hediyeler de en az bu kadar tutmaktaydı. Hediyeler kralın dışında devletin önde gelenlerine de verilmekteydi. Pers İmparatorluğu'nda olduğu gibi Thrakialılar'da da yaşça büyük olanların küçüklerden hediyeler almaları köklü bir gelenekti. Bir insanın dilediği hediyeyi alamaması verememesinden daha aşağılayıcı bir şeydir. Odyrs Krallığı'ndakiler de hediye almadıkları takdirde hiçbir iş yapmazlardı. Krallık gücünü bu yöntemle arttırmıştı. Ion Körfezi ve Pontos Euksenios arasında yaşayan halklar arasında en güçlü olanları Odrysler'di. Öte yandan Skythler'e göre asker sayıları ve silahları çok daha azdır. Zaten hiçbir halk bu konuda Skythlerle yarışamaz. Asya'daki halklar bile kolay kolay Skythler'le baş edebilecek durumda değillerdir. Fakat Skythler de hayatın başka alanlarında diğerlerinden çok daha geri durumdadırlar.

XCVIII. Sitalkes'in savaşa hazırlandığı sıradaki imparatorluğunun durumu bu şekildeydi. Askerleri hazırlandığında Makedonya'ya doğru ilerlemeye başladı. İlk olarak Sintialılar ile Paionialılar arasındaki sınırı oluşturan Kerkine'yi geçtiler. Bu nehri aşarken zamanında Paionialılar tarafından ağaçların kesilmesiyle açılmış olan yol kullanıldı. Yolculuk sırasında sağ tarafta Paionialılar, dol tarafta Sintialılar ve Maedialılar bulunmaktaydı. Daha sonra Paionia'daki Doberos'a vardılar. Birkaç kişi hastalanarak öldü. Bunun dışında hiç adam kaybetmediler. Öte yandan bağımsız Thrakialılar'ın yağmadan faydalanma umuduyla sefere katılmaları orduyu genişletmişti. Ordunun en azından elli bin kişiden oluştuğu düşünülüyordu. Bunların büyük bölümü piyade, üçte biri ise atlıydı. Atlı askerler daha çok Odrysler ve Getler'den oluşmaktaydı. Piyade arasındakilerde ise en savaşçı olanlar dağdan gelen bağımsız kabilelerin askerleriydi. Onların arkasından ise çok tehlikeli bir kalabalık ilerlemekteydi.

XCIX. Ordu Doberos'tan ovaya inerek Perdikkas'ın egemenliğindeki Makedonya'nın aşağı kısımlarına saldırmayı planlıyordu. Lynkestaeler, Elimioteler ve iç bölgelerde yaşayan diğer halklar Makedonyalılar ile ittifak kurmuşlar ya da onların egemenliği altında yaşıyorlardı. Ama her birinin de kendi kralı vardı. Makedonya'nın denize yakın bölgeleri ise Perdikkas'ın babası Aleksandros ve Temenos soyundan gelen Argoslular tarafından ele geçirilmişti. Pieria'dakileri yenerek kovmayı başaranlar ise Pangeon'un eteğinde ve Phagres gibi başka yerlerde egemenliklerini kurmuşlardı. Pangeon'un eteğinde deniz kıyısı olan yerlere bugün de Pieria denilmektedir. Boiotia'da Khalkidikeliler ile komşu olan Boiotialılar kovuldular. Ardından Paionialılar'ın Aksios Nehri ile Pella arasında bulunan topraklarını da ele geçirdiler. Daha sonra Aksios'un diğer kıyısında bulunan ve Styrmon'a doğru olan Mygdonia'yı ele geçirerek Edonialılar'ı kovdular. Eordia topraklarındaki insanların büyük bölümü ya öldü ya da Physka civarına yerleşmek zorunda kaldı. Almopia'daki Almopialılar da topraklarından oldular. Ayrıca Makedonyalılar Krestonia, Bisalteni ve Anthemunthe ve gerçek Makedonyalılar'ın yaşadıkları toprakları da aldılar. Sitalkes'in ordusuyla beraber harekete geçtiği zamanlar Makedonya topraklarının durumu bu şekildeydi.

C. Makedonyalılar düşman ordusunun yaklaştığını öğrendiklerinde böylesine büyük bir orduya karşı direnemeyeceklerini bildiklerinden kalelere çekilmeye karar verdiler. Fazla kaleleri yoktu. Daha sonraları Perdikkas'ın[45] oğlu Arkhelaos[46] kral olduğunda bugün de görülebilen kaleleri inşa ettirdi. Ayrıca yollar açtırdı. Böylece süvari ve yayaların diledikleri gibi ilerleyebilecekleri yollar ortaya çıktı. Bu yaptıkları Arkhelaos'a kendisinden önce hüküm sürmüş olan sekiz kraldan çok daha büyük bir üne kavuşma olanağı verdi. Thrakia ordusu ilk olarak Philippos'un eski krallığının topraklarını ele geçirdi. Ardından Eidomene'yi aldılar. Philippos'un oğlu Amyntas'ın

---

45 Thukyidides'in sözünü ettiği Perdikkas II. Perdikkas olarak bilinmektedir ve yaklaşık olarak İÖ 450/40 yıllarıya 413 yılı arasında hüküm sürmüştür.

46 İÖ 413-399 yılları arasında hüküm sürmüştür.

Sitalkes ile birlikte hareket etmesi Gortynia, Atalanta ve başka bazı kentlerin savaşmadan taraf değiştirmelerine yol açtı. Daha sonra Europos kuşatıldı fakat ele geçirilemedi. Ordu yoluna Pella ve Kyrrhos'un sol tarafından ilerlemeye devam etti. Boiotia ve Pieria'ya kadar ilerlemediler ancak Mygdonia, Krestonia ve Anthemunte yağmalandı. Makedonyalı piyadeler savaşacak durumda değillerdi. Sadece iç kısımlarda yaşayan müttefiklerinden yardım istediler. Ardından da bir fırsattan yararlanarak ordugahta az kişi bulunduğunda Thrakialılar'a saldırdılar. Aslında Thrakialılar o anda karşı koyabilecek durumda değillerdi. Fakat Makedonyalılar sayılarının azlığını hesaba katarak saldırmaktan son anda vazgeçtiler.

CI. Bu arada Sitalkes ile Perdikkas arasında görüşmeler başlamıştı. Atinalılar ise donanmayı yollamamışlardı. Çünkü Sitalkes'in savaş sözünü tutacağına inanmıyorlardı. Bu nedenle sadece elçilerini yollamışlardı. Daha sonra Sitalkes ordusunun bir bölümünü Khalkidike ve Boiotialılar'ın üzerine gönderdi. Kalelerini kuşatma altına aldı. Bu sırada ülkelerini de yağmalamakla uğraşıyordu. Öte yandan diğer Hellenler ise savunma hazırlıklarına başlamışlardı. Çünkü Thesselialılar, Magneter ve Thermophylai civarında yaşayan halklar sıranın kendilerine geldiğine inanıyorlardı. Styrmon'un diğer tarafında yaşayan Thrakia kabileleri yani Panaeler, Odomanteler ve Droesler ve Dersaeler de benzeri bir korku içindeydiler. Araları Atina ile iyi olmayan bazı kentler bile ancak Atina'nın yardımı sayesinde bu düşmanlarını yenebileceklerine inanıyorlardı. Sitalkes, Khalkidike, Boiotia ve Makedonya'yı işgal ederek yağmaladı. Fakat amaçlarına ulaşamadı. Çünkü kıtlık baş göstermişti ve kışın etkileri iyice hissediliyordu. Sonuçta Sitalkes yeğeni ve ordunun önde gelenlerinden olan Seuthes'in isteğiyle geri dönmeye karar verdi. Perdikkas Seuthes'in kendi kız kardeşiyle evlenmesini ve para vermeyi önermişti. Bu da geri dönüş kararı alınmasında etkili oldu. Sitalkes otuz gün süren seferini sonlandırarak ülkesine geri döndü. Perdikkas da kız kardeşi Stratonike ile Seuthes'i evlendirdi. Thrakialılar'ın seferleri hakkında bu kadarı yeterli.

CII. Peloponnesoslular kış aylarında ordularını dağıttıktan sonra Naupaktos'ta bulunan Atinalılar Phormion komutasında yeni

bir sefere çıktılar. Astakos'a kadar kıyıdan ilerledikten sonra karaya çıktılar. Burada dört yüz Atinalı hoplit ve Messenialı dört yüz askerle Akharnania'nın iç kısımlarına doğru ilerlemeye başladılar. Stratos ve Korontes'te Atina karşıtı olduğu düşünülen insanlar sürgüne gönderildi. Korontes'te Theolytos'un oğlu Kynes başa geçirildi. Atinalılar daha sonra yeniden denize açıldılar. Bu nedenle bölgedeki en büyük düşmanları olan Oeniadeler'e saldıramadılar. Savaşamamalarının nedeni şuydu: Pindos'tan doğan Akheloos Nehri Doloplar, Agraeler ve Amphilokialılar'ın topraklarını aştıktan sonra Akarnania ovasından geçer ve Stratos kentinden Oeniadeler'in topraklarına ulaşırdı. Bu nehir şehrin yakınlarında bir bataklık oluşturuyordu ve kente kışın girilmesini güçleştiriyordu. Oeniadeler'in topraklarının karşısında bulunan Ekhinades adaları da Akheloos'un ağzına çok yakındır. Nehir taştığında burası kumla dolar. Bu nedenle adaların bazıları kentle birleşmiştir. Yakında tamamının bu şekilde olacağı düşünülmektedir. Nehir ise hızlı ve çamurlu akar. Adalar birbirlerine çok yakın olduklarından dolayı bataklığın denize dökülmesine engel olurlar. Ayrıca adalar çok küçüktür ve üzerinde hiç kimse yaşamaz. Rivayete göre Amphiaraos'un oğlu Alkmaion[47] annesini öldürdükten sonra etrafta dolaşıyormuş. Kahin ona buraya yerleşmesini söylemiş. Çünkü güneşin aydınlatmadığı bir yerde yaşarsa ve burası bir kara parçası olmazsa cinayetin kirini temizleyebilirmiş. Fakat Alkmaion kahinin kastettiği yerin burası olduğunu çok zor anlamış. Annesini öldürdükten sonra uzun bir süre etrafta dolaşmış ve sonunda buraya yerleşmiş. Yeni kurduğu krallığa da oğlu Akarnan'ın ismini vermiş. Alkmaion hakkında anlatacaklarım böyle.

CIII. Akarnania'dan ayrılan Phormion komutasındaki Atinalılar ilkbahar aylarının başlarında Naupaktos'tan Atina'ya geldiler. Yanlarında savaşın başından bu yana ele geçirdikleri esirler ve gemiler de bulunmaktaydı. Esirler Atinalı esirler ile değiştirildi. Böylece Thukyidides'in anlattığı savaşın üçüncü senesi sona ermiş oldu.

---

47 Argoslu kahin. Annesini öldürmesinin nedeni babasının kendisine ve kardeşine böyle bir şeyi söylemesidir. Alkmaion, Thebai seferinden dönüşte Delphoi kahininin de onaylamasıyla bu cinayeti işlemiştir.

ÜÇÜNCÜ
KİTAP

I. Bir sonraki yaz yine tahılların olgunlaştığı dönemde Peloponnesoslular Attika'ya bir sefer düzenlediler. Komutanları Zeuksidamos'un oğlu Arkhidamos'tu. Yine toprakları yağmalamaya başladılar. Atinalı süvariler de düşmanların gelip kentin yakınındaki yerleri yakıp yıkmalarını engellemek amacıyla onları ordugahlarından uzağa sürmeye çalışıyorlardı. Yiyecek sıkıntısı çekilmediği sürece Peloponnesoslular sefere devam ettiler. Daha sonra ülkelerine geri döndüler.

II. Peloponnesoslular'ın işgalinden hemen sonra Methymna dışındaki Lesboslular Atina ile yaptıkları ittifaktan ayrıldıklarını açıkladılar. Aslında daha önce de Lesboslular'ın benzeri bir girişimleri olmuştu. Fakat Spartalılar tarafından kendileriyle bir ittifak yapılmak istenmediği görüldüğünden bunu başaramamışlardı. Bu kez surlar inşa etmişler, limanların önlerini kapatmışlar ve gemiler yaparak Pontos Euksenios'tan yiyecek ve okçular almışlardı. Bu arada Tenedoslular, Methymnalılar, Atinalı elçiler, Mytileneli bazı muhalifler Lesboslular'ın Mytilene'de toplandıklarını ve Spartalılar ile Boiotialılar ile anlaşarak Atinalılar ile ittifaktan ayrılacağını bildirdiler. Atinalılar bir an önce harekete geçmezlerse Lesbos'u kaybetmek tehlikesiyle yüz yüzeydiler.

III. Atinalılar veba salgınından çok etkilenmişlerdi. Güçlü ve sağlam bir donanmaya sahip olan Lesbos ile savaşmak biraz zor görünüyordu. İlk önceleri Lesbos hakkında söylenenlere inanmadılar. Daha sonra Mytilene'ye bir elçi heyeti gönderildi. Onları ikna etmeye çalıştılar fakat başarılı olamadılar. Atinalılar gerçeği fark ederek bir an önce engel olmak istediler. Peloponnesos üzerine saldırmakla görevli olan kırk gemiden

oluşan donanma hemen yola çıktı. Komutanları Deinias'ın oğlu Kleippides'ti. Ayrıca yanlarında iki de strategos vardı. Kleippides'e Mytilene halkının Apollon Maloeis onuruna bir bayram düzenlemek için şehir surlarından çıktıkları haber verildi. Kleippides biraz hızlı hareket ederse onları hazırlıksız yakalayabilirdi. Eğer Kleippides başarıya ulaşırsa sorun yoktu. Çabuk gelemezse Mytileneliler'e surları yıkmaları ve donanmalarını Atinalılar'a vermeleri söylenecekti. Mytileneliler bunu kabul etmezlerse savaşılacaktı. Gemiler yola çıktı. Bu arada Atinalılar limanlarında bulunan iki Mytilene gemisine el koydular ve tayfaları esir aldılar. Fakat bu tayfalardan birisi kaçmayı başardı. Ardından Euboia üzerinde Geraestos'a vardı. Burada şans eseri bulduğu bir ticaret gemisine binerek rüzgârların da yardımıyla üç gün içinde Mytilene'ye ulaştı. Hemen Atinalılar'ın hareketlerini halkına anlattı. Bunun üzerine Mytileneliler tapınağa gitmekten vazgeçtiler. Surların bitirilmemiş yerlerinde ve limanlarında savunma hazırlıkları yapmaya başladılar.

IV. Bir süre sonra Atinalılar geldiler ve Mytileneliler'in hazırlıklarını gördüler. Bunun üzerine strategoslara önerilerini ilettiler. Mytileneliler de kabul etmediler. Ardından savaş hazırlıkları başladı. Mytileneliler ise hazırlıklarını tamamlayamamışlardı. Bu nedenle gemilerini sanki savaşacaklarmış gibi yaparak limanın açığına çektiler. Atinalılar hemen bu gemileri izlemeye başladılar. Sonra Mytileneliler uygun şartlarda bir anlaşma yaparak Atina donanmasından kurtulmaya çalıştılar. Sonuçta strategosların da onayıyla bir anlaşma yapıldı. Mytileneliler bir elçi heyetini Atina'ya yolladılar. Elçiler arasında Atinalılar'a durumu haber verenlerden birisi vardı. Bu adam yaptığı şeye çok pişman oldu. Elçiler Atinalılar'a Mytilene'de hiçbir ayaklanma olmayacağını söyleyerek onların buradan ayrılmasını sağlamaktı. Fakat Atinalılar ile anlaşabileceklerini sanmıyorlardı. Bu nedenle Sparta'ya bir elçi heyeti gönderdiler. Sparta'ya gidecek olan elçileri taşıyan gemiler Malea yakınlarındaki Atina donanmasına görünmeden yola çıktılar. Zorlu bir yolculuk sonrasında elçiler Sparta'ya geldiler ve yardım istediler.

V. Mytileneliler Atinalılar ile anlaşamadılar. Bunun üzerine savaş hazırlıklarına yeniden başladılar. Sadece Methymna kenti

savaşa hazırlanmıyordu. Methymnalılar ise Imbros ve Lemnos halkıyla anlaşmışlar ve Atinalılar ile ittifak kurmuşlardı. İlk olarak Mytileneliler bir çıkış hareketi yaptılar. Yenilmemelerine rağmen açıkta bir ordugah kuramadılar. Çünkü sayıları azdı. Ayrıca Peloponnesoslular'dan gelecek yardımı beklemeksizin harekete geçmeme kararı aldılar. Spartalı Meleas ve Thebaili Hermaeon Lesbos'a geldiler. Atina donanmasından saklanarak üç kürekli bir gemide bekliyorlardı. Mytileneliler gemiye gelerek Sparta'ya elçi olarak gitmek istediklerini söyleyerek onlarla beraber gelmeye çalıştılar. Spartalılar da bu öneriyi kabul ettiler.

VI. Mytileneliler'in harekete geçmemeleri Atinalılar'ın cesaretini arttırmıştı. Bu nedenle Atinalılar müttefiklerini çağırdılar. Lesboslular da geldiler. Donanma kentin güney kısmını kuşatmaya başladı. Limanların kuzey ve güney yönlerinde kurulan ordugahlar kuşatmayı sürdürüyorlardı. Mytileneliler denize açılmayacaklardı ama karada egemenliklerini sürdürüyorlardı. Atinalılar ordugah kurdukları yerler civarındaki yerler ve bir pazar yeri dışında herhangi bir yeri ellerinde bulunduramıyorlardı.

VII. Bu sırada Atinalılar Phormion'un oğlu Asopios komutasında bir donanmayı Peloponnesos'a yolladılar. Donanma otuz gemiden oluşuyordu. Akarnanialılar bu ordunun komutanlığını Phormion'un akrabalarından birisinin yapmasını istemişlerdi. Donanma kıyı boyunca ilerleyerek Lakonia'daki bazı kentleri yakıp yıktı. Daha sonra Asopios gemilerin bir kısmını Atina'ya geri gönderdi. Yanında kalan on iki gemiyle Naupaktos'a gitti. Akharnanialıları silahlandırarak Oeniadeler'e saldırdı. Akheloos'un kaynağına doğru ilerlerken kara ordusu da ülkeyi yağmalamakla meşguldü. Fakat kenti ele geçiremedi. Bunun üzerine yayalarını geri gönderdi ve denizden Leukas'a doğru ilerlemeye başladı. Nerikos kenti yakınlarında yapılan bir savaş sırasında düşman askerleri ve halk tarafından yapılan bir saldırı sonucunda Atina ordusunun bir kısmı ve Asopios öldürüldü. Daha sonra Atina donanması biraz açığa çekildi ve ölüleri toplamak için bir anlaşma yaptılar.

VIII. Gemilerle yola çıkan Mytileneliler Spartalılar'ın sözlerine uyarak Olympia'ya gittiler. Bu sıralarda Rhodoslu Dorieus'un

ikinci defa kazandığı olimpiyat oyunları düzenlenmekteydi.[48] Oyunlardan sonra elçiler bir konuşma yaptılar ve şöyle dediler:

IX. "Spartalılar ve müttefikleri! Hellen geleneklerini bilirsiniz. Bir halk başka bir halkla yaptığı ittifaktan ayrılıp başkasıyla anlaşmaya çalıştığında ilk önce kabul görür. Fakat daha sonra bu halktan hoşlanılmamaya başlanılır. Çünkü önceki müttefiklerine ihanet etmişlerdir. Ancak düşman olan iki kent olaylara gerçekten de bu şekilde bakarlarsa aralarında hiçbir görüş farkının olmaması gerekirdi. Bizimse Atinalılarla olan durumumuz farklıdır. Eğer barış zamanında Atinalılar bize iyi davransalardı ve biz de savaş zamanı onlardan ayrılıp ihanet etseydik hiç kimsenin bize iyi davranma hakkı olmazdı.

X. Sizinle ittifak yapmamız için kendimizin ne kadar dürüst insanlar olduğumuzdan söz etmemiz gerekiyor. Çünkü halklar birbirlerine karşı dürüst davranmazlarsa, gelenekleri birbirine yakın değilse ne insanlar ne de kentler arasında dostluktan söz edilemez. Düşünceler farklıysa hareketler de birbirinden farklı olacaktır. Spartalılar Pers savaşlarından çekildikleri zaman biz Atinalılar ile ittifak kurduk. Fakat Atinalılarla birlikte hareket etmemizin nedeni Hellas'ın köleleştirilmesi değil Perslere karşı savaşmak içindi. Komutaları altında bize eşit davrandıkları sürece iyi geçindik. Ama ne zamanki Persler geri çekilmeye başladılar, işte o zaman bizi köleleştirmeye çalıştıklarını anladık. Ayrılmaya çalıştık ancak oy verme konusundaki haksızlıklar nedeniyle biz ve Khioslular dışındaki herkes köle haline getirildi. Daha sonraları Spartalılar'ın seferlerine katıldık. Çünkü bu zamanlar özgürdük. Öte yandan Atinalılar'ın diğer kentlere olan davranış şekillerini görerek onlara olan güvenimizi yitirmeye başladık. Çünkü başka müttefiklerine böyle davrananlar bize de aynı şekilde davranabilirlerdi.

XI. Eğer tüm müttefikler bağımsız olsaydı Atinalılar'a karşı birleşebilirdik. Fakat birçok kent köleleştirildi. Bu saatten sonra da birleşmek imkânsız. Sadece bizler özgür bir kent olarak Atinalılar ile olan ilişkilerimizi sürdürmekteyiz. Diğer taraftan bizim yalnız kalmamız Atinalılar'ı daha çok güçlendirdi. Bir

48 Bu olimpiyatlar İÖ 428 yılında düzenlenmiştir.

ittifakın güçlü olmasını bekliyorsanız her iki tarafın da birbirinden korkmasını arzulamalısınız. Çünkü böyle durumlarda daha güçlü olmamak için ittifak bozulmaz. Bizim özgürlüğümüze zarar vermemelerinin nedeni ise üzerimizdeki egemenliklerini güç yoluyla değil de ihtiyatlı davranarak sürdürmeye çalışmalarının daha yararlı olacağına inanmaları. Hatta Atinalılar şöyle bir şey iddia ediyorlar: Atinalılar'ın savaştıkları kentler suçlu olmasalarmış başka müttefikler bu savaşa istemeden katılmazlarmış. Atinalılar'ın en güçlü müttefikleri biziz. Bizi de bu savaşa katılmak zorunda bırakıyorlar. Bütün müttefikler Atina'nın kölesi olduktan sonra bizim direnemeyeceğimizi hesaba katarak bize dokunmamışlardı. Fakat ilk önce bizi köleleştirmeye kalksalar mutlaka diğer kentler o zaman güçlü olduklarından yardım ederlerdi. Ayrıca donanmamızdan da korkuyorlar. Çünkü donanmamız siz ya da başka bir kentle birleşirse Atinalılar'ı epeyce tehdit edebilir. Biz sürekli olarak Atinalı yöneticilere saygımızı göstermemiz sayesinde bağımsız kaldık. Ancak bağımsızlığımız daha uzun süre boyunca devam etmeyecek gibi görünüyor.

XII. Bu nasıl bir ittifak ve dostluk? Hiç de isteyerek bu ittifakı sürdürmüyoruz. Savaş zamanlarında bizden korkuyorlar ve bu nedenle iyi davranıyorlar. Ama barış zamanında? Diğer halklar ittifak kurulurken önemli olan şey aradaki sevgidir. Fakat bizim ittifakımızda ön plana çıkan şey korku. Güçlenen tarafın ittifakı bozacağı kesindi. Bu nedenle onların düşüncelerini bildiğimizden dolayı ittifakı bozmamızda şaşırılacak bir şey olmadığını herkes anlamalı. Fakat Atinalılar kadar savaşabilecek durumda olsaydık anlaşmayı bozmaz, savaşırdık. Fakat Atinalılar bizimle istedikleri zaman savaşabilecek durumdalar, biz ise kendimizi savunacak kadar güçlü değiliz.

XIII. Evet, Spartalılar! İşte bizim Atinalılar'ın yanından ayrılmak istememizin ve sizin yanınıza gelmemizin nedenleri bunlardır. Aslında anlaşmayı bozmaya daha önceden karar vermiştik. Fakat size elçi yollamak istediğimizde bunu kabul etmediniz. Bugün ise Boiotialılar'ın isteği üzerine ikinci defa elçi göndermeye niyetlendik. Böylece hem Atinalılar'ın da köleleştirilmelerinin hem de başkalarının Atinalılar tarafından köleleştirilmesinin önüne geçmiş olacağız. Fakat biz savaş hazırlıklarımızı

tamamlayamadan ayrılmak zorunda kaldık. Bu nedenle de çabucak elçilerimizi size gönderdik. Eğer bize yardım ederseniz başkaları da ihtiyacı olanlara gerektiğinde yardım ettiğinizi göreceklerdir. Şu an ki koşullar gayet iyi. Atinalılar veba ve savaş nedeniyle epeyce para harcadılar. Donanmaları da ikiye ayrıldı. Bir bölümü size bir bölümü de bize karşı gönderildi. Yazın karadan veya denizden saldırıya geçerseniz kullanabilecekleri az sayıda gemileri kalacaktır. Böyle olunca da size karşı direnemeyeceklerdir. Belki de kendileri ülkelerini terk ederler. Sakın ola ki kendinizi büyük bir tehlikenin içine atacağınızı zannetmeyin. Lesbos uzakta olsa da yardımı yakınınızda olacaktır. Unutmayın ki Atinalılar savaş kararlarını Atina'da değil müttefiklerinin topraklarında alıyorlar. Müttefikler onlara para vermezlerse bu kararları kolay kolay alamazlar. Fakat Atinalılar başarıya ulaşırlarsa işte o saatten sonra başka kentler de Atinalılar'dan ayrılamayacaklar. Diğer yandan bizim paralarımızla Atinalılar daha da zenginleşecekler ve eskisine göre bize çok daha fazla baskı yapmaya başlayacaklar. Bize yardım ederseniz bu kez donanmamızı alacaksınız. Böylece düşmanlarınızı yenmeniz çok daha kolayca gerçekleşebilecektir. Fakat daha önemlisi sizin yanınıza gelenleri kurtarmış olacaksınız. Bu nedenle zaferi kendiniz kazanacaksınız.

XIV. Hellenler'in sizden istedikleri yardımı karşılıksız bırakmayın. Yalvardığımız Zeus aşkına saygı gösterin. Mytileneliler sizden yardım istiyorlar. Onlara bunu verin. Başarılı olup olmamamızın tüm Hellenler'in kaderini değiştireceği bir anda yardımlarınızı bizden esirgemeyin. Hellenler'in dediği gibi korkularımızın yarattığı insanlar olduğumuzu gösterelim."

XV. Mytileneli elçiler bunları söylediler. Spartalılar ve müttefikleri Mytileneliler'e hak verdiler ve onları ittifaklarına dahil ettiler. Ardından Attika'yı işgal etmek için müttefik ordularının üçte ikisinin kısa bir süre içinde kıstakta toplanmalarını istediler. Ayrıca gemilerini Korinthos Körfezi'nden Atina'ya göndermek için gerekli olan keresteleri hazırlamaya başladılar. Bu kez Atina'ya hem karadan hem de denizden saldırılacaktı. Fakat diğer müttefikler aynı şekilde hızlı çalışmadılar. Çünkü hem savaşlardan bıkmışlardı hem de önceliği hasat toplamaya vermişlerdi.

XVI. Atinalılar düşmanın kendilerini küçümsediğini düşünüyorlardı. Bu nedenle hem Lesbos önünde hem de Peloponnesoslular'a karşı savaşmaya karar verdiler. Vatandaşlar, metoikoslar,[49] şövalyeler ve zenginler yüz gemi hazırladılar. Ardından denize açıldılar ve Peloponnesos'un birkaç yerine birden aynı anda saldırdılar. Spartalılar ise Atinalılar'ın saldırılarını görünce Lesboslular'ın kendilerine yalan söylediklerini düşündüler. Hem kendi müttefikleri gelmemişti hem de otuz Atina gemisi köylerine zarar vermişti. Spartalılar daha sonra Lesbos'a yardım etmeye karar verdiler. Kırk gemilik bir donanma hazırlanması müttefiklere emredildi. Komutan olarak da Alkidas seçildi. Spartalılar'ın geri çekildiklerini gören Atinalılar da ülkelerine geri döndüler.

XVII. Bu arada Atina donanması savaş başladığından bu yana en güçlü halini almıştı. Yüz gemilik bir bölüm Attika, Euboia ve Salamis'i koruyordu. Bir başka yüz gemi Peloponnesos topraklarında yer alırken, Potideia ve diğer yerlerde de gemiler bulunuyordu. Yaz aylarına gelindiğinde Atina donanması iki yüz elli gemiye ulaşmıştı. Öte yandan Potideia kuşatması ve donanmaya aktarılan paralar Atina maliyesini zora sokmuştu. Potideia kuşatmasında görev alan her hoplit bir drakhme kendisi için bir drakhme de hizmetçisi için para alıyordu. Kuşatmanın başından bu yana üç bin hoplit görevliydi. Daha sonraları Phormion da altı yüz hoplit getirmişti. Fakat Phormion'un getirdiği askerler kuşatma sona ermeden geri dönmüşlerdi. Gemilerdekilere de aynı para veriliyordu. Gemilerin sayısı bir hayli fazla olduğundan dolayı Atinalılar'ın parası kısa bir zaman içinde bitti.

XVIII. Aynı sıralarda Mytilenliler Methymna üzerine saldırdılar. Kent içindeki muhaliflerin yardımını bekliyorlardı. Fakat istedikleri şey gerçekleşmedi bu nedenle Antissa, Pyrrha ve Ereos yolunu takip ederek ülkelerine geri döndüler. Bu kentlerin surlarını güçlendirip savunma için gerekli takviyeleri yaptılar. Kısa bir süre sonra ise Methymnalılar Antissa'ya saldırdılar. Fakat Antissalı ücretli askerlerin yaptıkları çıkış hareketi

---

49 Atina'da vatandaşlık haklarına sahip olmayan özgür yabancılara verilen isim.

başarıya ulaştı. Bozguna uğrayan Methmyna ordusu büyük kayıplar verdi. Atinalılar savaşın sonucundan haberdar oldular. Bunun üzerine sonbahar mevsiminin sonlarında bölgeye bin hoplitlik bir ordu gönderdiler. Komutanları da Epikuros'un oğlu Pakhes'ti. Hoplitler gemilerde kürekçi olarak görev aldılar. Kış ayları geldiğinde karaya çıktılar. Önce bir sur ördüler, daha sonra da kenti hem karadan hem de denizden kuşatmaya başladılar.

XIX. Fakat kuşatmanın devam edebilmesi için Atinalılar'a daha fazla para gerekiyordu. Önce vatandaşlar iki yüz talanton topladılar. Ayrıca müttefiklerden vergi alınması gerekiyordu. Bu nedenle Lysikles komutasında gemiler görevlendirildi. Lysikles vergi alabilmek için bir süre müttefik kentlerde zaman harcadıktan sonra Karia'daki Maiandros'tan Mytune'den Sandios'a kadar dolaştı. Fakat Karialılar ve Anaialılar'ın bir saldırısında yaşamını yitirdi.

XX. Kış aylarında Plataialılar halen Peloponnesoslular'ın ve Boiotialılar'ın kuşatması altındaydılar. Artık ne Atina'dan ne de başka bir yerden yardım bekliyorlardı. Bu nedenle Atinalılarla birlikte bir plan hazırladılar. Bir saldırı başlatarak düşman surunu aşmaya çalışacaklardı. Tolmidas'ın oğlu Theanetos ve Daimakhos'un oğlu Eumolpidas bu planı kurmuşlardı. Fakat bir süre sonra askerlerin yarısı bu plandan korkarak vazgeçtiler. Ancak iki yüz kişilik bir kısım saldırıyı istiyordu. Bu nedenle ilk olarak sur yüksekliğinde merdivenler inşa ettiler. Yüksekliği doğru olarak hesaplayabilmek için sıvalı ve sıvasız tuğlaları saymışlardı. Çok sayıda insan tuğlaları saydı. Bu nedenle kimileri yanlış yapsalar da çoğunluk doğruyu bulabilirdi. Ayrıca surun yakın olması da tuğlaların sayılmasını kolaylaştırıyordu. Böylece ne uzunlukta merdivenler yapacaklarını anladılar.

XXI. Peloponnesoslular'ın surları iki sıradan meydana gelmekteydi. Biri kent içinden diğeri de dışarıdan gelecek saldırılara karşın yapılmıştı. İki sur arasında on altı ayak[50] mesafe bulunmaktaydı. Ayrıca arada kuşatma için gereken araç gereçlerin ve mazgalların bulunması sanki tek bir surmuş gibi görünmesine

50 0.296 metrelik uzunluk ölçüsü birimi.

yol açıyordu. On mazgalda bir kuleler bulunuyordu. Kulelerin duvarla aynı kalınlıkta olması sıralar arasındaki açıklığı kapamasına yol açıyordu. Surun aşılması için ya kulelerin ortasından geçilecek ya da üzerlerinden geçilecekti. Geceleri hava kötü olduğunda nöbetçiler mazgallar yerine kulelere çıkmayı tercih ediyorlardı. Böylece üstü kapalı bir yerde uyuma şansı buluyorlardı. Evet, sur bu şekildeydi.

XXII. Plataililar savaş hazırlıklarını tamamladılar. Bekledikleri şey kötü hava koşullarıydı. Ayrıca gökyüzünün aydınlık olmamasının kendilerine bir avantaj sağlayacağına da inanıyorlardı. Planı hazırlayanlar komutasında ilk olarak hendekleri geçtiler. Ardından rüzgâr sesinden yararlanarak nöbetçiler anlamadan surlara kadar geldiler. Öte yandan birbirlerinden uzak yürüyerek silahlarının birbirine çarpmasına ve sadece sol ayaklarına ayakkabı giymeleri sayesinde de çamurda kaymamayı sağlamışlardı. İki kule arasında bir yere geldiler. Burada mazgallar vardı ama nöbetçi yoktu. Daha sonra yanlarındaki merdivenleri surlara yasladılar. Komutanları Koroebos'un oğlu Ammeas olan on iki kişi sura çıktı. Daha sonra altışarlı gruplar halinde kulelere doğru ilerlediler. Onların arkalarından da hafif silahlı askerler gelmekteydi. Bunların ellerinde sadece mızraklar vardı. Kalkanları ise başka askerler taşıyordu. Böylece yürüyüşleri daha kolaylaşıyordu. Kuledeki nöbetçiler durumun farkına vardıklarında askerler ulaşmaları gereken yere varmışlardı. Aslında Plataialı bir asker bir tuğlayı devirmese seslerini duyan olmayacaktı. Fakat surları koruyan nöbetçiler kötü hava koşulları altında düşmanların nerede olduklarını anlayamıyorlardı. Bu sırada Plataia kentinde kalanlar da arkadaşlarının arkasından saldırır gibi bir harekette bulundular. Amaçları düşmanın tehlikenin nereden geldiğini anlayamamasıydı. Kuşatmacılar büyük bir panik içine girmişlerdi ama düşmanlarının nerede olduğunu anlayamadıklarından yerlerinden de ayrılmıyorlardı. Daha sonra üç yüz kişi tehlikenin geldiğini düşündükleri yere doğru hareketlendiler. Ayrıca Thebai yönüne de işaretler gönderildi. Fakat Plataialılar bu duruma hazırlıklı olduklarından dolayı işaretleri engellemeyi başardılar. Böylece düşmanı kandırarak arkadaşlarının surları aşmasını sağlamaya çalışıyorlardı.

XXIII. Surun aşağısında bekleyen Plataialılar ise tırmanmaya devam ettiler. Çıkışa ilk başlayanlar ise kuleleri ele geçirerek nöbetçileri öldürdüler. Ardından çıkış yerlerini tutarak diğer arkadaşlarına yardımcı oldular. Üstten aşağıya sarkıttıkları merdivenler arkadaşlarının işlerini kolaylaştırıyordu. Plataialılar'ın bir bölümü düşmanlarla mücadele ederken diğerleri de merdivenleri yaslıyor, mazgalları söküyor veya ok atıyorlardı. Ardından surun diğer tarafına ulaşmayı başaranlar ok ve mızraklarının yardımıyla düşmanın yaklaşmasını engellediler. En son olarak da kuleleri ele geçirmiş olanlar aşağı indiler. Fakat hendeğe varmaları pek kolay bir şey değildi. Üç yüz askerden oluşan Peloponnesoslular ellerinde ateşlerle çıkageldiler. Fakat Plataialılar'ın bulundukları yer düşmanlarını daha iyi görebilmelerine neden oluyordu. Peloponnesoslular'ın ellerinde kalkan olmaması ok ve mızrak atışlarından fazlasıyla etkilenmelerine neden olmuştu. Bulundukları yerde düşmanlarını iyi bir biçimde görmelerine engeldi. Tüm bu koşullar sayesinde bütün Plataialılar hendeğe ulaşabildiler. Ancak hendek yolu üzerinde gece yağan kardan dolayı oluşan ince buz tabakası az kalsın felaketlerine neden olacaktı. Yine de havanın kötü olmasından yararlanarak kaçmayı başardılar.

XXIV. Hendeği geçen Plataialılar Androkrates tapınağını sağ taraflarına alarak Thebai yönüne doğru ilerlemeye başladılar. Düşmanlarının kendilerini bu yolda aramayacaklarını biliyorlardı. Gerçekten de Peloponnesoslular Atina yolu üzerindeki Kitharion civarında aramalarını yoğunlaştırmışlardı. Plataialılar ise altı yedi stadion kadar Thebai yolundan ilerledikten sonra yollarını değiştirerek Erythrai ve Hysiai yoluna saptılar. Böylece iki yüz on Plataialı Atina'ya ulaşmayı başardı. Aslında yola çıktıkları sırada daha fazla sayıdaydılar. Ancak bir kısmı yola çıkarken korkup düşüncesinden caymıştı. Bir okçu da surun dibindeyken düşmana yakalanmıştı. Peloponnesoslular ise kovalamayı bırakarak yerlerine geri döndüler. Kentte kalanlar arkadaşlarının hepsinin öldürüldüğü dedikodularını duymuşlardı. Bu nedenle sabahleyin düşmanlarına bir elçi göndererek ölülerin toplanması için bir anlaşma yapmak istediklerini bildirdiler. Fakat daha sonra gerçeği öğrendiler ve anlaşma önerilerini geri çektiler. Evet, Plataialılar'ın kaçışları bu şekildeydi.

XXV. Kış aylarının sonunda Spartalılar Salaethos komutasındaki üç kürekli gemilerini Mytilene'ye gönderdiler. Salaethos ilk olarak Pyrrha'ya geldi. Oradan karaya çıkarak kuşatmayı aşmayı başararak Mytilene'ye girdi. Yetkilileri Spartalılar'ın kırk gemiden oluşan bir donanma göndereceklerini ve Attika'yı işgale hazırlandıklarını bildirdi. Kendisi de yeni önlemler alınmasını bildirmek için görevlendirilmişti. Bunun üzerine Mytileneliler Atinalılar ile görüşmek düşüncesinden vazgeçtiler. Thukydides'in anlattığı savaşın dördüncü yılında yaşananlar bu şekildeydi.

XXVI. Yaz aylarında Spartalılar Alkidas komutasındaki kırk gemiyi Mytilene'ye gönderdiler. Karadan da Attika'ya saldırdılar. Böylece Mytilene'ye giden donanmalarını güvenlik altına alacaklarını düşünüyorlardı. Komutanları Pausanias'ın amcası Kleomenes'ti. Çünkü Pleitonaks'ın oğlu Pausanias henüz çok gençti. Peloponneossolular geçen sefer bir şey yapmadıkları yerleri ve en son seferden bu yana yetişen tüm ürünleri yağmaladılar. Bu saldırı Atinalılar'a büyük zarar verdi. Peloponnesoslular ise donanmalarının Lesbos'a varmasını bekliyorlardı. Ancak istedikleri haberleri alamayınca ülkelerine geri dönmek zorunda kaldılar.

XXVII. Mytileneliler Peloponneos donanmasını bekliyorlardı ama bir ses yoktu. Kentte kıtlık başladı. Bu nedenle Atinalılar ile görüşmelere başladılar. Bu sırada Salethos gemileriyle bir çıkış hareketinde bulunmaya karar verdi. Halka da hoplitlerin kullandıkları zırhları verdi. Ancak halk buna kadar hep hafif silahlar kullanmıştı. Mytileneliler ise savaşmadılar. Bunun yerine zenginlerin kendilerine sakladıkları buğdayları dağıtmalarını yoksa Atinalılar ile anlaşacaklarını belirttiler.

XXVIII. Yetkililerin tek şansı halka anlaşmaktı. Bu nedenle de Pakhes ve askerleriyle anlaştılar. Mytileneliler Atinalılar ile bir anlaşma yapmak üzere elçiler gönderecekleri. Atinalılar'ın yanıtı gelene kadar da Pakhes hiçbir Mytileneli'ye esir gibi davranmayacaktı. Öte yandan Spartalılar ile anlaşma yapan Mytileneliler büyük bir umutsuzluğa kapıldılar. Sunakların aşağısında oturup yalvarmaya başladılar. Pakhes kendilerine hiçbir kötülük yapmayı düşünmediğini belirtti. Onları Mytilene'nin kaderi belli olana dek Tenedos'a yerleştirdi. Daha sonra

Pakhes, Antissa kentine üç kürekli gemiler gönderdi. Kenti ele geçirdikten sonra savunma için gerekli önlemleri aldı.

XXIX. Peloponnesoslular'ın kırk gemiden oluşan donanması yavaş davranarak yarımadanın etrafını dolaştığından geç kalmıştı. Atinalılar Delos'a yaklaştıklarında onlardan haberdar oldular. Daha sonra Mykonos ve Ikaros'a gittiler. İşte burada Mytilene'nin teslim olduğunu öğrendiler. Haberlerin doğruluğunu araştırabilmek için Erythrai'daki Embatos'a gittiler. Kentin teslim olmasından yedi gün sonra buraya vardılar. Haberlerin doğruluğu anlaşılınca Peloponnesos donanmasındakiler bundan sonra ne yapacaklarını görüşmeye başladılar. Elisli Teutiaplos şöyle dedi:

XXX. "Alkidas ve Peloponnesoslu komutanları tamamı Atinalılar durumu öğrenmeden Mytilene'ye gitmelidir. Atinalılar kenti ele geçirdiler. Bu nedenle denizlerdeki nöbetleri gevşektir. Herhalde bizim buradan gelmemizi de beklemiyorlardır. Ayrıca güçlü bir donanmamız var. Karadaki askerlerin de evleri yakın olanlar dönmüştür. Geceleyin yapılacak ani bir saldırının kent içindeki muhaliflerin de desteğiyle başarıya ulaşacağını düşünüyorum. Bence tehlikeden korkmayalım, böyle bir fırsat bir daha elimize zor geçer. Düşmanı gözetleyen ve gerektiği zamanda saldıran bir komutan her zaman başarıya ulaşır."

XXXI. Bu konuşmasına rağmen Teutiaplos Alkidas'ı ikna edemedi. Gemilerde bulunan Ionialı sürgünler ve Lesboslular ise komutanlarına kente saldırılmayacaksa en azından Ionia'daki bir kente ya da Aiolia'daki Kyme'ye saldırmayı önerdiler. Çünkü kente gelmeleri büyük sevinç yaratacaktı. Böylece hem Atinalılar buralardan daha fazla vergi toplayamazlar hem de bu kuşatma nedeniyle yine harcamak zorunda kalırlardı. Pissuthnes'in askerleri de kendilerine yardım ederdi. Fakat Alkidas bu öneriyi de kabul etmedi. Mytilene kenti ele geçirilemediği için Peloponnesos'a geri dönmek istiyordu.

XXXII. Alkidas'ın donanması geri dönüş yolculuğuna çıktı. İlk olarak Teos'un Myonesos kentine vardı. Burada aldığı esirleri öldürttü. Ardından Ephesos'a geldi. Burada Samoslular'ın eleştirilerine maruz kaldı. Çünkü Hellas'ı kurtarmak diye yola

çıkan bir kentin sadece Atina tarafında yer aldılar diye insanları öldürtmesi olacak iş değildi. Yapılanlar düşmanla barışmalarını engellediği gibi aynı şekilde dostlarıyla da aralarının bozulmasına neden olacaktı. Alkidas eleştirilerin haklı olduğunu anladı. Bu nedenle Khioslu ve diğer halklara mensup esirleri serbest bıraktı. Bu insanlar gemileri ilk gördüklerinde kaçmamışlardı. Çünkü onların Atina gemileri olduğunu düşünmüşlerdi. Çünkü bu denizde bir Peloponnesos donanması beklemiyorlardı. Bu nedenle de esir düşmüşlerdi.

XXXIII. Daha sonra Alkidas Ephesos'tan yola çıktı. Sanki kaçıyor gibiydi. Atina'dan Salaminienne ve Paralienne geldi. Bu sıralar Alkidas henüz Klaros civarındaydı. Yakalanacağı korkusuyla hiç mola vermeden Peloponnesos'a gitmeye karar verdi. Pakhes ve Atinalılar ise Erythrailılar'dan Peloponnesos donanmasının geldiğini haber almışlardı. Gerçi Peloponnesos'a kadar durmamak niyetindeydi. Ama yine de bazı yerlerin yağmalanmasından endişe ettiler. Aynı sıralarda Salaminienne ve Paralienne Peloponnesos donanmasının varlığını haber verdi. Pakhes, Patmos adası açıklarına kadar düşmanı kovaladı. Fakat daha sonra düşmanı yakalayamayacağını anlayarak geri döndü. Öte yandan düşman gemileriyle karşılaşmadığına da seviniyordu. Çünkü karşılaşsalar onları hem denizden hem de karadan kuşatmak zorunda kalacaktı.

XXXIV. Pakhes kıyıdan ilerdi ve Kolophonlular'ın Notion kentine ulaştı. Halk barbarlar ve Itamenesler tarafından çağırılmıştı. Aslında tüm bunlar Atinalılar'ın Peloponnesos'a yaptıkları ikinci sefer sırasında gerçekleşmişti. Notion'a gelenler tekrar parti mücadelelerine başlamışlardı. Bir bölümü Pissathnes'ten Arkadialı ve barbar askerler sağlayarak kaleye çıkmıştı. Daha sonra Pers idaresinden memnun olanlar kaledekilerle birleştiler ve yönetimi ellerine geçirdiler. Diğer parti ise Pakhes'i yardıma çağırdı. Pakhes görüşme için Arkadialı askerlerin komutanı Hippias'ı çağırdı. Anlaşamazlarsa onu surların arkasına sağ salim götürecekti. Hippias da görüşmeye geldi. Fakat Pakhes onu göz altına aldı ama tutuklamadı. Daha sonra bir baskınla kaleyi ele geçirdi. İçeride bulunan tüm barbarlar ve Arkadialılar öldürüldü. Ardından Hippias'ı surlara getirdi. Gerçekten de sözünü tutmuştu. Fakat kısa bir süre

sonra üzerine ok yağdırdı. Bu olaylardan sonra kale Kolophonlular'a verildi. En son olarak da Atinalılar Kolophon'a kolonistler gönderdiler.

XXXV. Pakhes Mytilene'ye geldikten sonra Pyrrha ve Eresos'u ele geçirdi. Kentte bulunan Salaethos da yakalandı. Onu da Tenedos'a götürülenlerle beraber daha sonra Atina'ya yolladı. Ordunun büyük bölümü ülkesine geri döndükten sonra Pakhes de Lesbos ve Mytilene'de savunma için gereken önlemleri aldı.

XXXVI. Salaethos ve Mytileneliler Atina'ya geldi. Salaethos Plataia kuşatmasının kaldırılacağına dair söz verdiyse de öldürüldü. Ardından Mytileneliler'e ne yapılacağını konuştular. Sonuçta erkeklerin tamamının öldürülmesine kadınların ve çocukların ise köle yapılmasına karar verildi. Mytileneliler'e diğer müttefiklerinden daha iyi davranmışlardı. Ama onlar ihanet etmeyi seçmişlerdi. Fakat Atinalılar'ın asıl hoşlanmadıkları şey Peloponnesos donanmasının yardıma gelmesiydi. Belliydi ki uzunca süreden bu yana böyle bir hazırlığın içindeydiler. Sonuçta Atinalılar aldıkları kararların bildirilmesi için Pakhes'e üç kürekli bir gemi yolladılar. Ancak bir gün sonra Atinalılar tüm kent halkının erkeklerinin öldürülmesinin ağır bir karar olacağı üzerine düşünmeye başladılar. Mytileneliler de Atinalılar'ın düşüncelerinin değişmeye başladığını görünce bu konunun yeniden tartışılması için yetkililere başvurdular. Çok sayıda Atinalı da konunun yeniden konuşulmasını istiyordu. Bu nedenle meclis toplandı. Birçok konuşması söz aldıktan sonra Klaenetos söz aldı. Klaenetos ölüm cezası verilmesi yönünde baskı kuranlardandı. Halk da en çok onun sözlerini dinlemişti. Şunları söyledi:

XXXVII. "Demokrasiyle yönetilen kentlerin başka kentleri yönetmesinin ne kadar zor olduğunu bugün bir kez daha görüyoruz. Çünkü kararınızın değiştiğini görüyorum. Günlük yaşamınızda yalan dolanla veya zorla bir iş yapmıyorsunuz. Aynı şeyi dış politikada da uygulamak istiyorsunuz. Düşmanlarımızın güzel bir şeyler söyleyerek sizlerin düşüncelerini değiştirmeye çalışmaları, sizin de tehlikeli olmayacağını düşünerek bunları onaylamanız iyi bir şey değildir. Eğer Atinalılar'ın diğer kentleri tiranca bir yönetimle değil de isteyerek

yönettiklerini düşünüyorsanız bunun sizin gücünüzden kaynaklandığını unutmayın. Bana kalırsa yapılacak en kötü şey fikir değiştirmektir. Çünkü yanlış yasalar olsa bile daha iyidir. Bir yerdeki insanların bilgisizlikleri konusunda diretmeleri ve fikir değiştiren bilgililerden çok daha iyidir. Ortalama bir akla sahip olanlardan oluşan yönetim biçimi çok akıllılardan oluşan yönetim biçiminden daha iyidir. Öte yandan diğerlerinden daha akıllı olan insanlar her şeyin tartışılmasını isterler. Böylece kendilerinin ne kadar akıllı olduklarını gösterme olanağı bulurlar. Ama böyle bir durum devletin sonunu hazırlar. Fakat ortalama bir akla sahip olan insanlar bilgilerini ön plana çıkarmazlar. Bu insanlar yasaların kendi akıllarından daha üstün olduğuna inanırlar. İyi konuşan bir konuşmacıyı eleştirmediklerinden aldıkları kararlar da daha olumlu olur. Biz de bu şekilde davranmalıyız. Bu nedenle güzel konuşmaktan ve anlamsız tartışmalardan kaçınarak insanlara doğru bildiğimiz şeyleri söylemeliyiz.

XXXVIII. Ben halen eski düşüncemdeyim. Mytileneliler'e ne yapılması gerektiği konusunu yeniden tartışmak sadece zaman kaybından ibarettir. Böyle bir kayba yol açmanıza da şaşırıyorum. Eğer bir suç işlendikten sonra oldukça geç bir zamanda karar verilirse insanların kızgınlığı azalır. Böylece de intikam alınması şansı azalır. Şimdi kim Mytileneliler'in yaptıklarının bizim yararımıza düşmanın da zararına işler olduğunu söyleyebilir? Bunları düşünen insanlar güzel konuşma yetenekleri sayesinde sizleri etkilemeye çalışırlar. Belki de bu işlerden bir çıkarları vardır. Devlet de bu tartışmaların içine çekilirse elde edeceği tek şey tehlike olacaktır. Ama bu konuda tüm hata sizin. Sizler güzel konuşanlara fırsat veriyorsunuz, böyle insanların söylediklere şeylere değer veriyorsunuz. Sanki onların söyledikleri her şey gerçekleşmeliymiş gibi davranıyorsunuz. Onlar konuştukları zaman gözlerinizle gördüklerinizden çok duyduğunuz şeylere inanmaya başlıyorsunuz. Yeni duyduğunuz şeyleri daha önceden alınmış kararlara tercih ediyorsunuz. Neredeyse hepiniz güzel konuşma yeteneğinin arkasından büyülenmiş gidiyorsunuz. Hepiniz güzel konuşan insanların sözlerini ilk olarak kendiniz övmek için çaba harcıyorsunuz. Böylece mantıklı olan

şeylerin peşinden değil de kulaklarınızla duyduğunuz güzel şeylerin peşinden gidiyorsunuz. Sonuçta devlet işleri üzerine konuşan bir vatandaş gibi değil sophistler[51] gibi davranıyorsunuz.

XXXIX. Fikrinizi yeniden değiştirmek için Mytileneliler'in yaptıkları kadar kötü bir şey olmadığını size anlatmaya çalışacağım. Bazı müttefiklerin düşmanların etkisiyle ya da bizim egemenliğimiz altında yaşamamak için bizden ayrılmaya çalışmalarını anlıyorum. Fakat bu müttefiklerimiz ada devletleridir. Hem donanmalarının varlığı gerek kendilerini gerekse de bizleri koruyabilecek güçtedir. Ancak onlar isyan ettikleri zaman bu büyük bir suçtur. Eğer en büyük düşmanımızla birleşerek harekete geçtiklerinde bize zarar vermek istemiyorlarsa ne amaçlıyorlar? Sadece kendi güçleriyle bize karşı savaşsalardı bu durum bende böylesine bir nefret uyandırmazdı. Fakat onlar hiçbir şeyi anlamadılar. Kendi komşularının başlarına gelenlerden ders almadıkları gibi zenginliklerinden faydalanmasını da bilemediler. Son derece cesurca ve pek de fazla bir umutları olmadığı halde yola çıktılar. Ardından da bize saldırdılar. Bazı ülkeler beklemedikleri zenginliğe ulaştıkları zaman bunu ne kadar da çabuk kaybediveriyorlar. Beklenen zenginlik ve mutluluk ise aniden gelenden çok daha uzun süre devam eder. Öte yandan mutsuzluktan kurtulmak, mutluluğu korumaktan çok daha kolay bir şeydir. Mytileneliler'e de diğer müttefiklere davrandığımız gibi davransaydık hiçbir şey olmazdı. Çünkü insanlar kendilerini övenleri daha çok küçümserler. Kendilerine karşı zor kullananlara ise saygı gösterirler. Bence tüm bu nedenlerden ötürü Mytileneliler'e gereken cezayı vermeliyiz. Hem aristokratlar hem de halk cezasını çekmelidir. Hepsi de aynı suça ortaklık ettiler. Eğer kimileri bizim yanımızda yer alsaydı onları kollardık. Fakat halk da aristokratlarla birlikte hareket etmeyi tercih etti. Biz şimdi

---

51 Hellence bilgi anlamına gelen sophia sözcüğünden gelen sophist kelimesi bilgili kişi, siyasal yaşam öğretmenleri, retorik ustası ya da yalancı anlamına gelmektedir. Özellikle Peloponnesos Savaşları'nın yaşandığı dönemlerde Atina toplumunda sophistlere karşı olumsuz yargılar oluşmuştu.

düşmanın etkisiyle bizden ayrılanlara ve kendi istekleriyle durduk yerde isyan edenlere karşı aynı cezaları verirsek o zaman diğer müttefikler de bu cezalardan korkmayıp isyan etmeyecekler midir? Tüm kentler başımızı derde sokmak için uğraşmaya başlayacaklar. Bu savaşları kazansak bile girdiğimiz kentler harap olmuş durumda olacaklar. Bu nedenle düşmanlarımızla olduğu kadar kendi müttefiklerimizle de savaşmak için zaman kaybedeceğiz.

XL. Evet bu nedenle suçlarını insan doğası gereğiyle ya da parayla açıklamaya kalkışanların sözlerine kulak asmayalım. Bize bile bile zarar verdiler. Yaptıkları her şeyin farkındaydılar. Bu nedenle önceki kararımızı uygulamalıyız. Hatta egemenliğimize zarar veren üç şeyle daha mücadele etmeliyiz. Bunlar acıma, güzel sözler ve hoşgörülü yaklaşımlar. Daima bizim düşmanımız olan insanlara karşı değil gerçekten acınası durumda olanlara karşı acımalıyız. Güzel konuşmaya çalışanlar ise başka konularda mücadele etsinler. Bu işlerden büyük keyif alabilirler ama devlete zarar vermeye kalkışmasınlar. Hoşgörülü yaklaşımlarımızı da her zaman düşmanımız olacak olanlara karşı değil ileride bizimle dost olacak olanlara göstermeliyiz. Eğer benim söylediklerimi dinlerseniz hem Mytileneliler cezalarını çekmiş olacaklar hem de çıkarlarımızı korumuş olacağız. Söylediklerimi yapmazsanız cezasını hepimiz çekeceğiz. Mytileneliler'in isyanı haksız, bizim yaptıklarımız ise haklı eylemlerdir. Adaletli bir biçimde egemenliğimizi korumak istiyorsak söylediklerimi yapmalıyız. Eğer yapmazsak buralardan çok uzaklarda aynı şeyleri yapmamız gerekecek. Siz bunları yapsaydınız size nasıl bir ceza vereceklerse biz de aynı şeyi yapalım. Üzerlerindeki tehlikeden kurtulur kurtulmaz bize düşmanlık yapanlara acımayalım. Eğer savaşı onlar kazansalardı acaba bize nasıl davranırlardı? Birileri hiçbir bahaneleri yokken saldırıya geçiyorsa bu insanların nasıl bir niyetle yola çıktıklarını tahmin etmek güç olmaz. Diğer yandan hiçbir neden yokken saldırıya uğrayanlar ileride daha tehlikeli bir düşman halini alırlar. Şimdi saldırıya ilk uğradığımız anı düşünelim. Nasıl da Mytileneliler'i yok etmek istiyorduk. O halde şimdi de aynı şekilde davranıp onlara hiç acımadan düşmanlarımızı yok etmeliyiz. Onlara uygun

cezayı verirsek müttefiklerimiz de benzeri bir korkuya kapılırlar. Böylece ileride kendi müttefiklerimizle daha az savaşmak zorunda kalırız."

XLI. Daha sonraysa Eukrates'in oğlu Diodotos söz aldı. Diodotos Mytileneliler'e ölüm cezası verilmesinin karşısındaydı. Şunları belirtti:

XLII. "Bu konunu yeniden konuşulması iyi oldu. Tartışma yapılmasını eleştirmek olacak iş değil. Bence insanların kızgınlık ve acele içinde karar almaları doğru ve bilgece bir yaklaşımın önüne geçer. Acele etmek aptallıkla alakalıdır. Kızgınlık ise inat ve akılsızlığı gösterir. Şimdi birileri konuşulan şeyler ile yapılan hareketler arasında uyumsuzluk olduğunu iddia ediyorsa aptallık yapıyor ya da kendi çıkarlarını düşünüyor demektir. Eğer zor bir soruyu yanıtlarken onu herkesin anlayacağı şekle sokmak için başka bir yolun var olduğunu sanıyorsa aptallık ediyordur. Fakat sadece kendi istediklerinin kabul edilmesini sağlamak için böyle bir yöntemi deniyorsa işte o zaman kendi çıkarlarını düşünüyor demektir. En tehlikeli olanlar ise güzel konuşma yeteneğinizi eleştirenlerdir. İnsanlar sizi aptallıkla suçlarsa bir sorun yoktur. Çünkü o zaman zaten aptal olduğunuzdan dolayı herkesten daha az suçlusunuzdur. Fakat insanlar sizi rüşvet almakla suçlarsa o zaman işiniz zordur. Çünkü başarılı olsanız bile insanlar sizden şüphelenirler. Fakat başarısız olduğunuzda hem beceriksizlikler de hem de rüşvet yemekle suçlanırsınız. Devletlerin de durumu aynıdır. Eğer korku hakimse orada akıl veren birisi de olmaz. Akıl veren insanlar güzel konuşmasını bilmezlerse devletin bundan yararı olabilir. Çünkü böylece yanlış yapılması olasılığı düşer. Fakat iyi vatandaşların aynı düşüncede olmadıkları insanları korkutmaması ve onlarla eşit şartlar altında tartışması gerekir. İyi bir biçimde yönetilen bir devlette hiç kimse ön plana çıkmaz. Fakat gereğini yapanlara da hakları teslim edilir. Konuşan kişilerin söyledikleri şeyler gerçekleşmediğinde ona para cezası verilmesi de olacak iş değildir. Böylece insanların çoğunluğuna yaranmak için inanmadığı şeylerin söylemek ya da beğenilmeyen şeyler söylendiğinde yeniden insanlarla uzlaşmak çabalarının sonuna gelinecektir.

XLIII. Fakat biz böyle yapmıyoruz. Bir insan güzel bir şeyler söylediğinde onun rüşvet almasından kuşkulanarak söylediklerini ciddiye almıyoruz. Bundan da ülkemiz zarar görüyor. En basit düşünceler ile en zararlı düşüncelerin aynı oranda şüphe götürecek şeyler olduğunu biliriz. Bu nedenle tehlikeli şeyleri söyleyen insan da en basit şeyleri savunan insanlar da yalan söylemek durumunda kalırlar. Atina insanların en basit şeyleri bile söylerken yalan söylemek zorunda kaldıkları bir ülkeye dönüşmüştür. Yararlı bir şet söyleyenler gizli saklı işler çeviriyormuş gibi algılanıyorlar. Şimdi her türlü çıkarımızın göz önüne alınması gerektiği bir zamanda konuşanların daha az, karar verenlerin ise daha çok sorumlu olduklarını hesaba katarak bizi dinlemelisiniz. Her iki yönde de görüş belirtenler var. Ama bunlardan birisi daha tehlikeli sonuçlara doğru gidiyor. Ancak siz tehlikeli sonuçlara yol açacak olan düşünceye değil, daha önceden önerilen bir öneriyi sunan kişiyi cezalandırıyorsunuz.

XLIV. Konuşmamın amacı Mytileneliler konusunda konuşanlardan birisini suçlamak falan değil. Şimdi burada yapılacak en güzel şeyin ne olduğunu konuşuyoruz. Yoksa amacımız daha önceden bize yapılanları tartışmak değil. Mytileneliler bize büyük haksızlıklar yapmış olsalar bile onların öldürülmelerinin bize yararı olacağına inanmadıkça oyumu bu yönde kullanmayacağım. Aynı şekilde tersi olsa fakat ölümlerinde yarar olsa yine devletin çıkarlarını düşüneceğim. Bence şu an geleceğimizle ilgili şeyleri konuşuyoruz. Klaenetos'a göre ölüm cezası verirsek gelecekte müttefiklerimiz bizden daha çok ayrılmak isterler. Bana göre ise tam tersi bir durum söz konusu. Bu nedenle benden önceki konuşmalara aldanıp zararınıza olacak bir karar almayın. Mytileneliler'e karşı olmamıza, onlara yeterince kızmamıza neden olan şeyler konusunda Klaenetos haklı. Fakat bir hakim değiliz. Amacımız olanlar konusunda doğru bir yargıya varmak değil, kentimiz için en yararlı şeyi yapabilmek.

XLV. Mytileneliler'in yaptıklarına oranla çok daha hafif suçlar bile ölüm cezasıyla sonuçlanır. Fakat buna rağmen insanlar kendilerini tehlikeye atarlar. İnsanlar hiçbir şansları olmadığını bile bile bu işe girmezler. Eğer küçük de olsa bir şans

kurtuluş ümidini ortaya çıkarıyorsa insanlar bunu denerler. Devletler de insanlar da aynı doğa gereği bu işlere kalkışırlar. Hiçbir yasa bu suçların ortaya çıkmasını engelleyemez. Bu nedenden ötürü her gün yeni cezalar ortaya çıkmasına karşın suçlar da bir azalma görülmemektedir. İlk zamanlar büyük suçlar için cezalar az sayılırdı. Fakat insanlar bu tehlikeleri göze almaya devam ettiler. Bu nedenle de ölüm cezalarında bir artış meydana geldi. Evet, insanlar ölüm cezasını bile göze alıyorlar. Kabul etmek gerekir ki ölüm cezasından bile çekinmeyen insanlar her şeyi yapabilirler. O zaman daha ağır bir ceza bulmak gerekir. İhtiyaç duyan insanlar daha fazla çaba harcarlar. İhtiyacı olmayanlar ise ellerinde bulunan şeyler sayesinde kendilerini beğenmeye ve daha çok istemeye başlarlar. Kısacası hangi koşullar altında bulunulursa bulunulsun insanlar tutkularının esiridirler. Umutlu olmak da etkilidir. Çünkü insanlar umut duydukları sürece yeni planlar yapmaya devam ederler. Yine o an ki koşulların uygun olması da önemlidir. Bu sayede halihazırdaki tehlikelerden çok daha tehlikeli durumlar ortaya çıkabilir. Zenginlik de insanları harekete geçirir. Özellikle bir anda zengin olanlarda bu durum daha iyi gözlemlenir. Ülkeler ise özgürlük ve güç gibi çok daha aşırı şeyler istemektedirler. Bu nedenle hiçbir belirti olmaksızın kendilerini olduğundan daha güçlü görürler. Açıkçacı insanların tutkuları söz konusu olduğunda yasalarla ya da daha büyük korkularla durdurulacaklarına inanmak aptallık olacaktır.

XLVI. Bu nedenle ölüm cezası verip geleceğin daha iyi olacağını düşünmeyin. İsyan edenlere pişman olma ve bir daha yapmama hakkı tanıyalım. Ayrıca başka bir şey daha var. Şu an yenilmiş bir halk ileride savaş vergilerini ödemek koşuluyla yeniden aramıza katılabilir. Fakat her şekilde cezalandırılacağını bilen bir halk savaşa çok daha iyi şekilde hazırlanmaya bakacaktır. Bu kadar iyi şekilde hazırlanmış bir kenti bir kuşatma için onca para harcadıktan sonra ele geçirmek neye yarar? Hele bir de bu kentin yıkık durumda olduğunu düşünürsek bunun için değer mi? Askeri anlamda güçlü olmamızın nedeni zenginliğimiz. Fakat başka insanları yargılarken kendimizi cezalandırmayalım. Bence bu nedenden ötürü Mytileneliler'e

hak ettikleri cezayı verelim. Ayrıca bize yardım etmek zorunda olsunlar. Yasaların ağırlığıyla değil, geleceği ön görme yeteneğimizle kendimizi koruyalım. Daha önceden zorla ittifakımıza kattığımız bir kent isyan etti ve onları yeniden yendik. Şimdi tüm halklarını yok etmeye çalışıyoruz. Bizim yapmamız gereken isyan eden herkesi cezalandırmak değil, isyan edenlerin bir daha isyan etmemelerini sağlamaktır. Bu nedenle mümkün olduğunca az sayıda Mytileneli'ye zarar verelim.

XLVII. Klaenetos'un söylediklerini yaparsanız başınıza ne geleceğini görüyorsunuz. Bugün bizimle ittifak kuran kentler isyan etmiyorlar, aristokratlarla beraber hareket etmiyorlar. Bir şekilde halk isyana zorlansa da bundan vazgeçiyor. Mytilene'de isyana katılmayanlar var. Bu insanları öldürdüğümüz takdirde hem onlara haksızlık yapmış olacağız hem de isyanı başlatan insanların istedikleri şeyi sağlayacağız. Böylece suçlulara ve suçsuzlara aynı cezayı verdiğinizden dolayı bir daha ki sefer tüm halk isyancılara yardım edecektir. Oysa ki bize haksızlık yapıldığı zaman bile müttefiklerimizi kaybetmemek için olanları görmezden gelmemiz gerekir. Ancak bu şekilde kendi egemenliğimizi sürdürebiliriz. Bence Klaenetos'un sözlerini dinlemeyelim. Çünkü bu ceza ne adil bir cezadır ne de yararlı olacaktır.

XLVIII. Bence yapılması gereken şey bu. Bundan daha fazla acıma hissi ya da hoşgörü gerektiren kararları da almamalısınız. Pakhes'in gönderdiği Mytileneliler'i yargılayalım. Ama diğer Mytileneliler de kentlerini yönetsinler. Evet, bence bize yararlı düşmanlarımıza da zararlı olacak olan yaklaşım budur. Düşmanlarımıza karşı akıllıca aldığımız kararlar güçle, aklı kullanmadan aldığımız kararlardan daha üstündür."

XLIX. Diodotos bunları söyledi. Halk kendi arasında ikiye bölündü. Oylamadaysa yakın sayıda oylar çıkmasına rağmen Diodotos'un düşüncesi az bir farkla kazandı. Bu nedenle bir önceki gece Mytilene'ye gönderilen gemilere yeni kararın bildirilmesi için hemen üç kürekli bir gemi yola çıktı. Mytileneli elçiler de gemiye un, tahıl ve şarap yüklediler. Bir an önce diğer gemiye haberi ulaştırmayı başarırlarsa onlara büyük ödüller vereceklerini söylüyorlardı. Kürekçiler de hızla kürek çekmeye başladılar. Bir yandan yemeklerini yerken diğer yandan da

kürek çekiyorlardı. Hatta nöbetleşe kürek çekiyorlardı. Bu arada rüzgârlar da arkadan gelen gemiye yardımcı oldu. Öndeki gemi ise acele etmeksizin yoluna devam ediyordu. Birinci gemi Mytilene'ye vardı ve Pakhes'in emirlerini okudu. Bu sırada ikinci gemi kente geldi. Tam kentin yıkılması için hazırlıklar yapılırken yeni emirler okundu. Evet, Mytilene kenti yıkılmaktan böyle kurtuldu.

L. Pakhes tarafından Atina'ya gönderilen isyanın ele başları ise öldürüldü. Öldürülenler bin adamdan fazlaydılar. Ardından Mytilene surları yıkıldı. Gemiler de ellerinden alındı. Daha sonraları Lesbos adasında yaşayanlardan vergi alınmadı. Fakat toprakları üç bin parçaya bölündü. Bu parçaların üç yüzü tanrılara verildi. Diğer kısımlar ise kura çekilerek Atinalılar'a verildi. Lesbos halkı her sene toprağı işlemek karşılığında iki minos vergi ödeyeceklerdi. Bu arada Methmyna topraklarına dokunulmadı. Atinalılar ayrıca Mytileneliler'in ellerinde bulunan diğer kentleri de aldılar. Lesbos'ta yaşananlar hakkında anlatacaklarım bu kadar.

LI. Lesbos'un ele geçirilmesinden sonraki yaz aylarında Atinalılar Megara'nın karşısındaki Minoa'ya bir sefer düzenlediler. Komutanları Nikeratos'un oğlu Nikias'tı. Megaralılar burayı bir üs gibi kullanıyorlardı ve yerin önemini Salamis ve Budoron'dan daha fazla buluyorlardı. Atinalılar ise Peloponneos donanmasının buradan saldırıya geçmesini ve Megaralılar'ın ticaret yapmalarını engellemek istiyorlardı. İlk olarak Nisaia kıyısındaki çıkıntıya gittiler. Buraya kuleler ve savaş makineleri yerleştirildi. Böylece yol denetim altına alınmış olundu. Ardından bir köprü yapımına başlandı. Köprü rahatlıkla kara ile ada arasındaki bağlantının kurulmasını sağlayacaktı. Atinalılar bu işleri kısa bir süre içinde tamamladılar. Ardından da Nikias adada bir ordu bıraktı ve geri çekildi.

LII. Yazın aynı sıralarda kıtlığa dayanamayan Plataialılar Peloponnesoslular'a teslim oldular. İlk önce Peloponnesoslular bir saldırı yaptılar. Bu saldırı da Plataialılar doğru düzgün karşılık veremediler. Ancak Spartalı komutanları düşman kötü durumda olmasına rağmen kenti almak istemedi. Çünkü kendisine bir emir geldi. Buna göre Plataia kentinin kendiliğinden teslim olması gerekiyordu. Çünkü ileride bir anlaşma

yapılarak alınan yerlerin karşılıklı olarak bırakılması söylense bu bir bahane olabilirdi. Ardından Spartalılar kente bir elçi gönderdiler. Elçi onlara Spartalılar'ın yargıç olacaklarını, fakat yargılanmaksızın hiç kimsenin cezalandırılmayacağını söyledi. Plataialılar da mecburiyetten kentlerini teslim etmek zorunda kaldılar. Bir süre Sparta'dan gelecek beş yargıç beklendi. Bu arada kent halkına yemek verildi. Daha sonra yargıçlar geldiler ve hiç kimseye bireysel olarak bir suçlama yöneltmeksizin onlara sadece Sparatalılar'a ya da müttefiklerine yardımcı olacak bir harekette bulunup bulunmadıklarını sordular. Plataialılar ise soruya ayrıntılı bir yanıt vermek istediler. Bu nedenle Sparta proksenosu olan Aeimnestos'un oğlu Lakon'u ve Asopolaos'un oğlu Astymakhos'u görevlendirdiler. Onlar şöyle konuştular:

LIII. "Biz size iyi niyetle kentimizi verdik. Sizin koyacağınız yasaların halihazırdaki yasalarımızdan daha iyi olduğuna inandık. Diğerlerini değil sizin kararlarınıza bağlı kalmak istedik, çünkü sizin daha adil olduğunuza inanıyorduk. Fakat sanırız yanıldık. Çünkü yargıçların hiç de tarafsız olmadıklarını görüyoruz. Eğer böyle olsaydılar onların bize soracakları soruları yanıtlardık. Fakat şimdi kendimiz size bir konuda konuşmak için başvuruyoruz. Ayrıca bize ayrıntılı bir soru da sormuyorsunuz. Böyle bir soruya doğru yanıt vermek suçlu çıkmamıza, yanlış yanıt vermek ise yalancı olarak tanımlanmamıza yol açacaktır. Çok zor bir durumda bulunduğumuzdan dolayı da size bir konuşma yapmak istedik. Eğer konuşmazsak zaten bir kurtuluş ümidimiz de kalmaz. Başka sıkıntılarımız da var ama sizi razı etmek en büyük sıkıntımız. Biz sizleri tanımasaydık başka insanları olaylara tanık gösterebilirdik. Fakat sizler de ön yargılı olarak davranıyorsunuz. Bizim korkumuzun nedeni sizin kendiliğinizden alacağınız bir karar değil, başkalarının tavsiyesine göre hareket etme ihtimaliniz.

LIV. Ama biz yine de Thebaililer ile ilgili sorunlarımızda ne kadar haklı olduğumuzu ve Hellas'a ne gibi yararlarımız olduğunu anlatmaya çalışacağız. Spartalılar'a ve müttefiklerine yararımız olup olmadığını sormuştunuz. Yanıt şöyle: Eğer bizi düşman kabul ediyorsanız size bir kötülük yapmadık, fakat bizi dost olarak kabul ediyorsanız buraya saldıranlardan çok daha

küçük bir suç işlediğimizi söyleyebiliriz. Barış olduğu zamanlar Hellas'a bir zarar vermedik. Persler geldiğinde Boiotia'da yer alanlar arasından ilk defa bizler onlara karşı koyduk. Hellas'ın kurtulması için elimizden geleni yaptık. Bir kara devleti olmamıza karşın Artemision deniz savaşına katıldık.[52] Ülkemizde yapılan savaşta Pausanias'a yardımcı olduk. O sıralar Hellas ne kadar büyük bir tehlikeyle karşılaştıysa biz de aynı tehlikelere göğüs gerdik. Depremden sonra ülkenizde helot isyanı başladığında Ithome Dağı'na ordumuzun üçte birlik bir bölümünü yolladık. Sanırım bunları unutmamanız gerekiyor.

LV. Evet eskiden bunları yaptık. Daha sonraları düşmanınız olduk. Ama sorumluluk bizim değil. Thebaililer ülkemize saldırdığında sizinle ittifak kurmak istedik. Fakat bunu kabul etmediniz ve Atina'nın bize daha yakın olduğunu belirterek onlara gitmemizi söylediniz. Öte yandan savaş başladıktan sonra da size hiçbir kötülük yapmadık. Hatta bunu aklımızdan bile geçirmedik. Atinalılar'ın yanından ayrılmamızı istediniz ama bunu kabul edemezdik. Çünkü siz Thebaililer'e karşı bize yardım etmezken onlar bize yardımcı olmuşlardı. Bize yardım eden bir halka ihtiyaç duyulduğunda yardımcı olmamak herhalde utanç verici bir davranış olarak kabul edilirdi. Bu nedenle ne emir verirlerse aynen uygulamamız gerekirdi. Fakat sizin ve müttefiklerinizin ülkemize yaptıkları saldırılarda da herhalde orduları değil bu savaşı çıkaran komutanları ve önderleri suçlamak daha doğru olacaktır.

LVI. Thebaililer bize çok sayıda haksızlık yaptılar. En kötüsü de bir bayram günü ani bir saldırıyla kentimizi ele geçirmeleriydi. Fakat düşmanımızdan intikam almalıydık. Sanırız en haklı davranışlardan biri de budur. Şimdi bundan dolayı Thebaililer'in sözlerini dinleyerek taraflı yargıçlar olmanız bizi cezalandırmanız olacak iş değildir. Hatta unutulmaması gereken bir şey daha var. Bizler Hellas zor duruma düştüğünde onlara göre çok daha büyük yararlılıklar göstermiştik. Bugün ise başkalarını tehdit eden ve onları egemenlikleri altına almaya

52 İÖ 480 yılındaki Artemision Deniz Muharebesi Herodotos'un anlatımına göre üç gün süreyle devam etmiş ve taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardır.

çalışanlar sizsiniz. Thebaililer ise aynı durumda Persler oldukları zaman onların saflarında yer almışlardı. Bu nedenle biz bugün bir suç işlediysek o zaman yaptıklarımızı da düşünerek hareket edin. Tabi ki bunu gerçekten suç işlediğimizi düşünüyorsanız yapın. O zamanlar Kserkses'in ordusuna karşı durmayı başaranlar en büyük övgülere layık bulunuyorlardı. Thebaililer ise düşman tarafından yer almışlardı. Biz o zamanlar en büyük övgüleri toplamamıza karşın barış yapıldıktan sonra Atinalılar'ın tarafında yer alarak adalet istediğimiz için cezalandırılmaya çalışılıyoruz. Fakat insanların duygularının her zaman aynı kalması gerekir. Unutmayın ki çıkarlar hem o an gerekli şeyler hem de insanın geçmişte olanlara karşı duyduğu minnet duygusuyla birleştiği zaman bir anlam ifade ederler.

LVII. Hellenler'in birçoğu sizin erdemli insanlar olduğunuzu düşünürler. Bugün bizimle ilgili olarak alacağınız kararın adil olması gerekir. İnsanlar sizi övseler de bizi de küçümsemiyorlar. Cesur insanlara cesurca davranılır. Bunun tersini yaparak hoşgörüsüz yaklaşmayın. Hellas'ı kurtarmaya yardımcı olan Plataialılar'ın cesetlerinin Hellas'ın her yerine dağılmasını engelleyin. Bizim ismimiz Delphoi'da yazılıdır. Sırf Thebaililer'in hoşlarına gidecek diye o ismin silinmesine engel olun. Evet, bugünkü acınası durumumuz böyle. Eskiden bize büyük bir dostluk gösteriyordunuz, fakat şimdiyse Thebaililer yüzünden bu dostluğu kaybettik. İki büyük tehlikeyle uğraşmak zorunda kaldık. Önce kentimiz kıtlıkla karşı karşıya kaldı. Şimdi de ölüm cezası korkusu yaşıyoruz. Zamanında herkese yardımcı olmak için uğraşan Plataialılar şimdi tüm halklar tarafından küçümseniyorlar. Eskiden yanımızda olan hiç kimse şimdi yanımızda değil, Spartalılar bile yakınımızda durmaktan çekiniyorlar.

LVIII. Eskiden adlarına birlikte savaştığımız tanrıların hakkı için Hellas'a yaptığımız katkılar için Thebaililer'in etkisiyle bir karar almaktan uzak durun. Bizlerin ölümü onursuzca bir iş olacaktır. Bundan uzak durun. Öldürülmemiz halinde Thebaililer'den onursuzca bir şükran alacaksınız, fakat bizden onurlu bir şükran almayı tercih edin. Diğerleri mutlu olsun diye kendinize bu lekeyi sürdürmeyin. Bizi öldürmeniz bir an sizi

mutlu edecektir ama her zaman üzerinizde kalan pis bir leke olacaktır. Bizlerin sizin düşmanlarınız değil birlikte savaştığınız dostlarınız olduğunu unutmayın. Bu nedenle yaşamamıza izin vererek görevinizi yerine getirmiş olacaksınız. Hellas'ın yasalarında bir insan yalvardığında onu öldürmek yasaktır. Hem biz size iyilik de yapmıştık. Burada bulunan atalarınızın mezarlarına bakın. Bizler her sene anma törenlerinde onlar için devlet hazinesinde elbiseler, meyveler, başka şeyler vermekteyiz. Onlarla birlikte savaştığımız için bunları yapıyoruz. Şimdi alacağınız haksızca bir karar bu geleneklerin sona ermesine neden olabilir. Pausanias dostlarını buraya gömdüğünde onları dost bir ülkeye emanet ettiğine inanıyordu. Şimdi Plataia toprakları Thebai toprağı haline geldiğinde elinize ne geçecek? Elinize geçecek tek şey atalarınızı öldüren insanlara verilen onurları ellerinden almak olacaktır. Hellas'ı özgürleştiren bir ülke köleleşmiş olacaktır. Persler'i yenmemizi sağlayan tanrıların tapınaklarını yalnızlığa iteceksiniz. Burada tapınakları kuran insanların geleneksel törenlerini engellemiş olacaksınız.

LIX. Evet Spartalılar! Bu sizin ününüze yakışan bir davranış olmayacaktır. Hellas'ın ortak yasalarına ve geleneklerine karşın sadece başkalarının bize olan nefretleri yüzünden böyle bir suç işleyeceğinize inanmıyoruz. Sizin yapmanız gereken şey kendinize hiçbir zararı olmayan insanları kurtarmak ve onlara sadece acımaktır. Bize nasıl bir acı çektireceksiniz, bir bunu düşünün. Ayrıca savaşlarda en büyük zararı her zaman en az suçlu olan insanlar görmezler mi? Bizler Hellas'ın ortak tanrıları ve gelenekleri adına sizlere yalvarıyoruz. Sizlerin atalarınızın mezarlarına sığınmış, af diliyoruz. Bu kadar bağlılık göstermiş olan insanları Thebaililer'e teslim etmemeniz için yalvarmaya devam ediyoruz. Persler'e karşı kazanılan zaferleri hatırlayın. Şimdi de kaderin bize getirdiği çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıyayız. Evet, konuşmamızın sonuna geldik. Ölüm tehlikesi içinde olan insanlar için böyle bir konuşmayı sonlandırmak çok zor bir iş. Unutulmaması gereken bir şey daha var. Bizler kentimizi Thebaililer'e değil sizlere teslim ettik. Onlara teslim olmamak için ölmeyi bile göze aldık. Ama sizin adalet anlayışınıza güvenerek teslim olduk.

Eğer söylediklerimize inanmadıysanız bizi yine açlıktan ölmeye bırakın. Bu çok daha iyi bir davranış olacaktır. Özetlemek gerekirse Hellas'ı kurtarmak için böylesine çaba harcamış olan bir halkı en büyük düşmanları olan Thebaililer'in ellerine bırakmayın. Bunu yapmamanız için sizlere yalvarıyoruz. Diğer Hellenler'i kölelikten kurtardığınız bir anda bizleri öldürmeyin."

LX. Plataialılar bu şekilde konuştular. Bu sırada Thebaililer Spartalılar'ın konuşmadan etkilenebileceklerini düşündüler. Plataialılar sorulan sorulara uzun uzadıya yanıt verdiklerinden dolayı kendileri de konuşmak istediler ve şunları ifade ettiler:

LXI. "Plataialılar sadece kendilerine sorulan soruya yanıt verselerdi, yanıtlarında bizleri suçlamasalardı ve kendilerini övmek için bu kadar çaba harcamasalardı biz de konuşmak istemezdik. Fakat şimdi yaptıkları suçlamalara yanıt vererek kendimizi korumamız gerekecektir. Gerçekleri dinlediğinizde adil bir karar alabilirsiniz. Anlaşmazlığın başlangıcı bizim Plataia ve diğer kolonilerimizi kurduğumuz döneme kadar uzanmaktadır. Boiotialılar arasından sadece Plataialılar geleneklere bağlı kalmayarak Atinalılar'ın tarafına geçtiler. Boiotialılar'a ve bizlere büyük kötülükler yaptılar. Şimdi biz de yaptıklarının karşılığını vermek istiyoruz.

LXII. Persler saldırıya geçtiğinde sadece Plataialılar'ın onların tarafında yer almadığı söyleniyor. Bize en çok kızdıkları ve kendileriyle en fazla övündükleri yer budur. Fakat bize göre Atinalılar'ın bunu yapmadığından kendileri de aynı şekilde davrandılar. Daha sonraları Atinalılar Hellas için bir tehdit haline geldiğinde de Boiotialılar arasından sadece Plataialılar onların yanında yer aldılar. Bu durumun tek nedeni Atinalılar ile aralarındaki bağdır. O zamanlar ülkemizde demokrasi ya da oligarşi yoktu. Ülkemiz yasalar olmaksızın bir azınlık yönetimi halindeydi. Bu kötü iktidar kendi egemenliğini pekiştirmek için Persler'e güvendi. Halkı susturarak Persler'i ülkemize davet etti. Halk da kendi kendini yönetme hakkına sahip olmadığından dolayı bir şey yapamadı. Bu nedenle yasaların olmadığı bir yerde bizim de suçlu sayılmayacağımıza inanıyoruz. Oysa ki Persler'in ülkeden ayrılmasından sonra Thebai'de yasalar hazırlandı. İlerleyen zaman içinde Atinalılar ülkemizdeki

ayrılıklardan yararlanarak topraklarımızı işgal etmek istediler. Biz de Koroneia'daki savaşı kazanarak hem Thebai'yi hem de Boiotia'yı korumuş olduk. Bugün de hem atlı hem de başka şeyler vererek Hellas'ın kurtulması için üzerimize düşeni yapmaktayız. Plataialılar'ın söylediklerine yanıtlarımız bu şekilde.

LXIII. Asıl suçlu olan Plataialılar'dır. Bu nedenle de cezalandırılmaları gerekir. İşte ispatı: Sizler bize karşılık vermek için Atinalılar ile ittifak kurdunuz ve Atina vatandaşı oldunuz. Eğer gerçekten durum böyle olsaydı sadece bize saldırılırdı. Başka halklara neden saldırıldı? Bu savaşa Atinalılar tarafından sokulduysanız da zamanında Pers Savaşları sırasında yaptıklarınızı hatırlayabilirdiniz. Bu nedenle bizim saldırılarımıza karşı kolaylıkla kendinize yeni müttefikler bulabilirdiniz. Ama siz hiç kimseyle görüşmeden Atinalılar'ın yanına gittiniz. Şimdi de kalkıp sizi koruyanlara ihanet edemeyeceğinizi söylüyorsunuz. Atina'ya ihanet etmekten daha kötüsü bütün Hellas'a ihanet etmektir. Atinalılar'ın planı Hellas'ın köle yapılması diğer Hellenler'in de kurtarılmasıdır. Atinalılar'a hiç de gerekli olmayan hatta utanç verici bir minnet duydunuz. İddianıza göre haksızlığa uğradığınız için ve sizleri kurtarmaları için Atinalılar'ı davet ettiniz. Ancak yapılan yardıma haksızlıkla yanıt vermek, yapılan iyiliği görmemezlikten gelmekten çok daha kötü bir şeydir.

LXIV. Zamanında Persler'in yanında savaşmamanızın tek nedeninin Atinalılar'ın böyle bir şey yapmamaları olduğunu gayet güzel bir biçimde ispatladınız. Atinalılar ile birlikte hareket etmenin diğer Hellenler'in yaptıklarının tersini yapmanın güzel bir şey olacağına inanıyordunuz. Şimdi de halen bu yaptıklarınızla övünüyorsunuz. Bu nedenle eskiden edilmiş yeminlerden söz etmeyin. Yeminleri bozarak Atinalılar ile beraber başkalarının köle yapılması için çaba gösterdiniz. Bizim gibi zorla yaptırılmaktan da bahsedemezsiniz. Çünkü Plataialılar'ın başlarında böyle zalim bir yönetici bulunmuyordu. Kentiniz kuşatıldığı zaman size isterseniz tarafsız kalabileceğiniz de söylenmişti. Hellenler'in cesaretini kendi halkına karşı kullanmak için sizden fazla çaba harcayan başka bir halk yoktur. Daha önceleri Hellenler'e yardımcı olduğunuzu söylediniz. Ama bu iyiliği kötü yönde kullandınız. Karakteriniz de

bunu ispatlar. Atinalılar ne yaparsa siz de aynı şeyi yapmaya devam ettiniz. Bizler Persler'in yanında istemeden savaştık, fakat siz isteyerek Atinalılar'ın yanında yer aldınız.

LXV. Bir konu daha var. O da kentinize bir bayram günü saldırıp ele geçirdiğimizi söylediğiniz suçlamalar. Ancak bu konuda biz sizden daha az suçluyuz. Çünkü kentinizin önde gelenleri bizi davet ederek Atinalılar ile yaptığınız ittifaka son vermemizi ve Plataia kentini yeniden Boiotia konfederasyonuna dahil etmemizi istemişlerdi. Bu nedenle onlar daha çok suçludurlar. Hatta hiç kimse suçlu değildir. En azından bizim fikrimiz böyle. O insanlar da sizin gibi vatandaş statüsündeler. Fakat size göre tehlikeleri daha fazla göze alan insanlardı. Bizleri dostları olarak görüp davet ettiler. Çünkü yönetimde bulunması gereken kişilerin en iyi insanlar olduklarına inanıyorlardı. Böylece akıllıca şeyler söyleyerek size yapmanı gereken şeyleri göstermek istiyorlardı. Sizi başkalarıyla düşman yapmak istemiyorlardı. Tek yapmak istedikleri bir ittifakın içinde yer almanızı sağlamaktı.

LXVI. Bizim barış istediğimize en büyük kanıt hiç kimseyle düşman olmaya çalışmamızdır. Bu nedenle sadece tüm Boiotialılar'ı tek bir çatı altında toplamaya çalıştık. Aslında bunu siz de ilk başta istemiştiniz. Fakat sayımızın az olmasından etkilendiniz. Fakat bu sırada yapmanız gereken şey şiddet göstermeyerek bizimle görüşmelere girişmek olmalıydı. Ancak siz saldırmayı tercih ettiniz. En çok üzüldüğümüz şey ise bir anlaşma sonucunda esirlerin öldürülmeyeceğini konuşmuş olmamıza rağmen sizin bunun tersini yapmanızdı. Bu bir suçtur. Böylece anlaşmayı üç defa bozmuş oldunuz. İlk önce saldırıya geçtiniz, daha sonra adamlarımızı öldürdünüz, ayrıca köylere bir şey yapılmaması karşılığında hiç kimseye zarar verilmeyeceği yönündeki sözünüzü de tutmadınız. Şimdi de kalkıp yasalara uygun davranmayan ve cezalandırılması gerekenlerin bizler olduğunu belirtiyorsunuz. Eğer Spartalılar adil bir karar alırlarsa söylediklerinizin gerçekleşmeyecektir. Bu nedenle yaptıklarınızdan dolayı cezalandırılacaksınız.

LXVII. Spartalılar! Konuşmamızda ayrıntılardan söz ettik. Ama buna mecburduk. Alacağınız kararın adil olması sizin işinize gelir. Biz de haklı olarak intikam almak istediğimizi göstermek

isteriz. Eski ahlaksal nitelikleri aklınıza getirerek merhamet göstermeyin. Bu ahlaksal nitelikler gerçekten masum durumda olanlar için geçerlidir. Gerçekten suç işleyenler hatta yalan söyleyenler için ise daha büyük bir ceza verilmelidir. Plataialılar'ın yalvarmaları ve atalarınızın mezarlarından söz etmeleri vereceğiniz cezayı hafifletmemelidir. Çünkü biz de kaybettiğimiz insanların acılarından söz ediyoruz. Boiotialılar'ın sizin yanınızda yer almalarını ve bugün Plataialılar'ın cezalandırılmalarını isteyenler Koroneia'da ölenlerin babalarıdır. Acınacak durumda olanlar ise haksızlığa uğrayanlardır. Eğer suçlu olanlar haklı olarak cezalandırılacaklarsa bu herkesi memnun eder. Plataialılar'ın bugün yaşadıkları şeylerin tek suçlusu kendileridir. Kendileri bizimle ittifak kurmak istemediler, kendileri yasalara aykırı hareket ettiler, kendileri cezalandırılacaklarını bilerek suç işlemekten çekinmediler. Hem de savaşı kaybeden insanlar gibi değil de sanki hakem kararına başvurmuş olan insanlar gibi yargılandılar ve yine adalete uygun bir şekilde cezalarını çekecekler. Bu nedenle Spartalılar'ın haksızlığa uğrayan müttefiklerine yardım etmeleri gerekir. Haksızlığa uğrayarak acı çekmiş olan bizlerin yanında yer almaları gerekir. Plataialılar'ın konuşmaları düşüncelerimizi dinlememenize yol açmayacağını umuyoruz. Hellenler için konuşmalardan daha önemli olan yapılan hareketlerdir. Haydi bunu gösterin. Eskiden yapılan güzel şeyler akılda kalır, fakat güzel konuşmalar bir suçu örtmek için kullanılır. Eğer yargıyı verecek olan insanlar çabucak bir karara varırlarsa bugün olduğu gibi upuzun konuşmalara gerek kalmayacaktır."

LXVIII. Thebaililer bunları söylediler. Spartalılar ise ilk sorularını yeniden sordular. "Plataialılar Peloponnesoslular'a bir yardımda bulundular mı?" Bu sorunun yeniden sorulmasının nedeni Plataialılar'ın Pausanias ile yapılan anlaşmaya göre savaşa katılmamaları ve tarafsız kalmaları gerekiyordu. Plataialılar'ın bu öneriyi kabul etmemelerinin kendilerine ve müttefiklerine yapılmış büyük bir kötülük olduğuna inanıyorlardı. Plataialılar yeniden çağırıldılar ve kendilerine aynı soru tekrar soruldu. Soruya "hayır" diye yanıt verildi. Bunun üzerine iki yüz Plataialı ve kentte bulunan yirmi beş Atinalı öldürüldü. Kentte bulunan Megaralılar ve Peloponnesoslular'ın yanında

yer almış olan Plataialılar'ın bir sene daha kentte yaşamalarına devam etmelerine izin verildi. Ardından Thebaililer kenti yakıp yıktılar. Yıkılan evlerden alınanlarla Hera tapınağı'nın yanında her tarafı iki yüz ayaklık bir ev yapıldı. Bu evin ilk katında odalar bulunmaktaydı. Evi yaparken Plataialılar'ın yıkılan evlerinden yararlandılar. Surlardan çıkan demir ve tunç ise Hera için yapılan yataklarda kullanıldı. Daha sonra da yüz ayak genişliğinde bir Hera tapınağı yapıldı. Toprağın devlete ait olduğu kabul edildi. Yapılan anlaşmayla Thebaililer burayı on seneliğine kiraladılar. Spartalılar'ın Plataialılar aleyhine böylesine sert bir karar almalarının en önemli nedeni onların yardımlarının savaşta işlerine yarayacağını düşünmeleriydi. Böylece Plataia kenti Atina ile ittifak kurınasından doksan üç sene sonra yıkılmış oldu.

LXIX. Lesboslular'ın yardımına giden Peloponnesos donanması kaçmak zorunda kalmıştı. Bir de Girit yakınlarında fırtınaya yakalandılar. Dağılmış bir şekilde zar zor Peloponnesos'a döndüler. Kyllene'deyken Alkidas'ın yanına gönderilen Tellis'in oğlu Brasidas'ın on üç Leukas ve Ambrakia gemisiyle karşılaştılar. Spartalılar Lesbos'ta başarılı olamadıktan sonra donanmayı güçlendirerek Korkyra'ya bir sefer düzenlemek istiyorlardı. Naupaktos'ta bulunan Atina gemilerinin sayısı on ikiydi. Bu nedenle acele ederlerse Korkyra'yı ele geçirebilirlerdi. Brasidas ve Alkidas hazırlıklara başladılar.

LXX. Korkyra'da olayların başlangıcı Epidamnos'taki deniz savaşından sağ salim dönenlerin ülkelerine ulaşmalarından sonrasına dayanmaktaydı. Korinthoslular'ın esirleri serbest bırakmalarının nedeni seliz yüz talanton para almalarıydı. Gerçekten de esirler kenti Korinthoslular'a vereceklerini söylemişlerdi. Bunu denediler. Atina karşıtı ayaklanmalar çıkarmaya çalıştılar. Hatta Atina ve Korinthos gemileri kente geldi. Fakat görüşmeler sonucunda Korkyralılar Atinalılar'ın yanında kalmaya devam etmek istediler. Ancak Peloponnesoslular ile de aralarını bozınak istemiyorlardı. Korinthos'ta ise Peithias diye bir adam vardı. Bu adam Atinalılar'ın elçisi ve demokrat partinin lideriydi. Korinthoslular Peithias'ı Korkyra'yı Atina'ya vermekle suçladılar. Fakat Peithias suçlaınalardan kurtuldu. Daha sonra da diğer partinin önde gelenlerinden beş

adamı Zeus ve Alkinoos'un kutsal bölgesinden dal yapmak için ağaç kesmekle suçladı. Dallar için verilen ceza bir staterdi.[53] Adamlar cezanın büyüklüğünden çekinip tapınağa sığındılar ve yalvarmaya başladılar. İstekleri cezanın takside bağlanmasıydı. Fakat Peithias yasaların uygulanmasını isteyen bir karar çıkarmayı başardı. Bu arada suçlular Peithias meclisteyken onun Korkyralılar ve Atinalılar arasında bir ittifak anlaşması hazırladığını öğrenerek silahlarıyla içeri girdiler. Peithias, meclis üyelerinin bir bölümü ve atmış vatandaş öldürüldü. Bu olaydan sonra Peithias'ın yandaşları kentte bulunan Atina gemilerine kaçtılar.

LXXI. Daha sonra Korkyralılar toplantıya çağırıldı. Korkyra'nın Atina'nın kölesi olmaması için mücadele verildiği belirtildi. Ayrıca bundan böyle limana sadece bir Atina gemisinin girmesine daha fazlası girecek olursa düşman sayılmasına karar verilmesini istediler. Daha sonra bu öneri oylandı. Bunların yanında Atinalılar ile aralarının bozulmaması ve Atinalılar'ın yanlarına sığınan Korkyralılar bir isyana neden olmamaları için Atina'ya bir elçi heyeti gönderilmesine karar verdiler.

LXXII. Elçiler Atina'ya geldiklerinde suçlu görüldüler. Hep beraber Aigina'ya gönderildiler. Korkyra'dakiler ise Spartalı elçilerin ve Korinthos gemisinin kentlerine gelmesinden yararlanarak demokrat parti yandaşlarına saldırdılar. İlk çarpışmayı kazandılar. Fakat hava kararıktan sonra halk akropolise sığındı. Ardından da silahlanarak Hyelaikos limanını ele geçirdi. Agora ve karaya yakın yerde bulunan liman da aristokrat parti yandaşları tarafından işgal edildi.

LXXIII. Ertesi gün de mücadele devam etti. Her iki taraf da köylere haber göndererek Korkyra'nın özgürlüğü için savaştığını bildiriyordu. Halk daha çok demokrat partiyi destekledi. Aristokratlar da iç kısımlardan sekiz yüz kişilik bir destek sağladılar.

LXXIV. Savaşa bir gün ara verildi. Daha sonra yeniden devam eden çarpışmalarda sayısal avantaja sahip demokrat parti galip geldi. Kadınlar da yardımcı oluyordu. Evlerin damlarından

---

53 14,11 gram ağırlığındaki para birimi.

söktükleri kiremitleri fırlatarak erkeklerle beraber savaşa katılıyorlardı. Akşam yaklaşırken aristokratlar yenildi. Agora'da bulunanlar öldürülmekten korktuklarından civardaki evleri yaktılar. Böylece tersanenin ele geçirilmesi engelleyerek halkın geçeceği yolları kapatmak istiyorlardı. Tüccarların malları da bu yangında kül oldu. Rüzgâr ters yöne doğru esseydi tüm kent yanacaktı. Daha sonra savaş durdu. Sabaha kadar herkes olduğu yerde kaldı. Demokratların zaferinden sonra Korinthos gemisi kentten uzaklaştı. Ücretli askerler de ülkelerine geri döndüler.

LXXV. Bir sonraki gün Atinalı strategos Diitrephes'in oğlu Nikostratos Naupaktos'tan yola çıkıp Korkyra'ya geldi. Yanında on iki gemi ve beş yüz Messenialı hoplit de vardı. Şartlarına göre iki parti arasında anlaşma yapılacaktı. Ayrıca en suçlu görülen on kişi yargılanacaktı ve Korkyra ve Atina arasında bir ittifak kurulacaktı. Suçlanacak olanlar hemen kentten kaçtılar. Daha sonra Nikostartos yola çıkmak için hazırlanmaya başladı. Bu arada demokrat parti yandaşları onun giderken beş gemisini kentte bırakmasını ve böylece aristokratlara karşı kendilerini korumalarını önerdiler. Nikostratos da öneriyi kabul etti. Karşılığında Korkyralılar kendisine beş gemi hazırlayacaklardı. Nikostratos için hazırlanan gemilerin tayfası olarak aristokratlar seçiliyordu. Bunun üzerine aristokratlar Dioskurlar[54] tapınağında yalvarmaya başladılar. Çünkü Atina'ya gitmek istemiyorlardı. Nikostratos aristokratları sakinleştirmeye çalıştı. Fakat halk duruma çok kızmıştı. Aristokratların niyetlerinin kötü olduğuna inandıklarından dolayı mallarına el koydular. Eğer Nikostratos olaya müdahale etmeseydi hepsini öldüreceklerdi. Daha sonra aristokratlar Hera tapınağına giderek yalvarmaya başladılar. Bunun üzerine halk onları tapınaktan çıkmaya ve kentin karşısındaki adada yaşamaya razı etti. Ayrıca onlara yiyecek de verildi.

LXXVI. Aristokratlar adaya gönderildikten sonra elli güç gemilik Peloponnesos donanması Kyllene'den yola çıkarak Korkyra'ya geldi. Alkidas ve Brasidas komutasındaki gemiler ilk olarak

---

54 İsimleri Zeus'un delikanlıları anlamına gelen Kastor ve Polydeuskes'e verilen isim.

Sybota limanında demirlediler. Ardından sabah olduktan sonra kente doğru hareket ettiler.

LXXVII. Korkyra'da hem kent içindeki olaylardan hem de düşman donanmasının gelmesinden rahatsızlık vardı. Atmış gemi donatıldı ve düşmanla savaşması için hazırlandı. Atinalılar ise bunun tersinin yapılmasını önermişlerdi. Korkyra gemileri hazırlandıkça düşman üzerine gönderiliyorlardı. Bu nedenle iki tanesi düşman tarafına kolayca geçti. Başka gemilerdeki askerler arasında da mücadeleler yaşanıyordu. Peloponnesoslular durumun karmaşıklığından yararlanarak yirmi gemiyi onlara karşı gönderdiler. Diğer gemiler ise Salamini-enne ve Paralienne'nin de bulunduğu on iki Atina gemisine saldırdılar.

LXXVIII. Korkyralılar'ın saldırısını çok zayıftı ve büyük kayıplar veriyorlardı. Atinalılar ise düşman donanmasının kalabalıklığından korkarak kuşatılmaktan korkuyorlardı. Düşman donanmasına karşıdan saldırmayı ya da onları dağıtmayı göze alamadılar. Sadece kanatta bulunan bir Peloponnesos gemisini batırdılar. Bundan sonra Peloponnesoslular bir daire oluşturdular ve Atina donanmasının arkasına sarkmaya çalıştılar. Korkyralılar'ın karşısında bulunan gemiler ise düşmanı engellediler. Naupaktos'ta olanları benzerinin yaşanması istenmiyordu. Peloponnesos donanması toparlandı ve yeniden saldırıya geçti. Atinalılar da kaçmak zorunda kaldılar. Atinalılar kendileri geri çekilirken Korkyralılar'ın da aynı şeyi yapmalarını bekliyorlardı. Akşam olunca savaş sona erdi.

LXXIX. Düşman kazanmıştı. Bu nedenle Korkyralılar Peloponnesoslular'ın kentlerine saldırmasından ve aristokratlara destek vermesinden çekindiler. Adaya gönderdiklerini geri çağırdılar. Onlara Hera tapınağında yer vererek kenti savunmalarını istediler. Fakat Peloponnesoslular kente saldıramadılar. Ele geçirdikleri on üç Korkyra gemisiyle beraber yola çıktıkları yere geldiler. Bir sonraki gün Brasidas kentteki karmaşadan dolayı saldırı teklifinde bulundu. Fakat Alkidas bunu kabul etmedi. Zaten asıl karar verme yetkisi Alkidas'taydı. Peloponnesos donanması Leukimne burnuna bir saldır yapıp bölgeyi yağmalamakla yetindi.

LXXX. Korkyralı demokratlar ise kentlerinin ele geçirilebileceğini bildiklerinden dolayı aristokratlarla görüşmeler yapmaya başlamışlardı. Kimi aristokratlar kenti savunmak için razı oldular. Otuz gemi hazırlandı. Peloponnesos donanması öğlen saatlerine kadar Leukimne'deki saldırısını sürdürdü. Daha sonra yeniden denize açıldılar. Bu sırada geceleyin atmış kadar Atina gemisi yardım için Leukas'tan yola çıktı. Atinalılar olan bitenleri öğrendikten sonra Thukles'in oğlu Eurymedon komutasındaki bu donanmayı yollamaya karar vermişlerdi.

LXXXI. Peloponnesoslular geceleyin kıyıdan ilerleyerek ülkelerine geri döndüler. Leukas'tan geçerken düşmanlarına görünmemek için gemilerini karaya çıkardılar. Korkyralılar Atinalılar'dan yardım geldiğini haber alınca ilk olarak surların dışında bekleyen Messenialılar'ı içeri aldılar. Onların limandan Hyllaikos limanına gitmelerini istediler. Bu arada karşılarına çıkan herkesi öldürdüler. Daha sonra ise gemilere binecek olan aristokratları indirerek öldürdüler. Hera tapınağındaki elli yalvarıcıyı mahkemeye çıkmaya razı ettiler. Bu adamlar yargılandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. Diğer yalvarıcılar ise başkalarının mahkemede neler yaşadıklarını öğrendiklerinde birbirlerini öldürdüler. Kendisini ağaçlara asanlar da vardı. Özetlemek gerekirse hepsi intihar etti. Eurymedon'un komutasındaki Atina gemileri bir hafta boyunca kentte kaldılar. Bu sırada Korkyralılar demokrasi karşıtlarını idam ettiler. Ayrıca alacak verecek tartışmaları yüzünden ya da başka bahanelerle birbirlerini öldürülenler de oldu. Kısacası her türlü kötülük yapıldı. İnsanlar, babalar oğullar, herkes birbirini öldürüyordu. Yalvaranlar bile tapınakların içinde katledildi. Hatta Dionysos tapınağında da duvarın içinde öldürülenler vardı.

LXXXII. Kentte ilk defa böylesine bir isyan yaşanmıştı. Bu nedenle çok kan aktı. Korkyra olaylarından sonra Hellas'ın birçok yerinde benzeri olaylar yaşandı. Her kentte Peloponnesoslular'ı ya da Atinalılar'ı yardıma çağıranlar oluyordu. Barış zamanlarında müttefikleri çağırmak için bir neden yoktu. Ama savaş bir kere başladıktan sonra insanların müttefikleri çağırmaları için ortada birçok neden bulunmaktaydı. Böylece hem rejim değişiklikleri yaşanıyordu hem de insanlar düşmanlarını yok ediyorlardı. Kargaşanın hüküm sürdüğü kentlerde

büyük yıkımlar yaşandı. İnsanların davranışları değişmediği sürece bu olaylar yaşanacaktı. Ancak felaketlerin boyutları içinde bulunan koşullara göre değişti. Barış zamanlarında insanlar kendilerini zorlayan etkenler daha hafif olduğundan daha iyi kararlar alabiliyorlardı. Fakat savaş başladığında bu zorunluluklar insan tutkularıyla birleşiyor ve çok kötü olayların yaşanmasına neden oluyordu. Kentlerde çok sayıda anlaşmazlık yaşanıyordu. Gelenekler tamamen bozulmaya yüz tutmuştu. Bunun bir sonucu olarak savaşlarda çok daha cesur ve kazandıktan sonra da çok daha büyük bir öfkeyle hareket eden insanlar ortaya çıktı. Bu ana kadar suç olarak kabul edilen şeyler artık suç değildi. Kelimelerin bile anlamları değişmişti. Düşünmeden yapılan saldırılar, hetairelere[55] karşı bağlı kalmak akıllılık sayılsa da güzel bir örtü altındaki korkaklık olarak görüldü. Akıllı ve ihtiyatlı olanlar ise hareket etmiyorlardı. Öte yandan öfkeli ruhlar, düşmanların planlarına karşı önlemler alınması ise tehlikeli duruma karşı yapılması gerekenler olarak nitelendiriliyorlardı. Bu nedenle kızgın olanlar laflarını dinletmeyi beceriyorlar, bunu yapmak istemeyenlerden ise kuşkulanılıyordu. Başarılı bir plan yapmak akıllı olmanın göstergesiydi. Başarılı bir planı önceden fark etmek ise daha akıllı bir insan olmak anlamına geliyordu. Bunları yapmayanlar ise sanki kötü bir şey yapıyorlarmış gibi ya da kendi partilerinin aleyhine davranarak düşmandan çekiniyorlarmış gibi algılanıyorlardı. Kötülük yapmakta diğerlerinden bir adım öne geçmek herkesten fazla beğeni kazanmak anlamına geliyordu. Parti içindeki insanlar arasındaki bağlar akrabalık bağlarından bile ön plana geçmişti. Partiler yasalara bağlı kalarak mücadele etmiyorlar, kurulu yasaları değiştirmeye çalışıyorlardı. Yemin etmekse kutsal şeylere değil uğruna mücadele edilen suçlara dayanmaktaydı. Eğer bir düşman güzel bir şey söylüyorsa bunun kabul edilmesinin tek nedeni o an içinde bulunulan güçsüzlüktü. Barış yapıldığı zamansa her iki taraf da bunu kolayca bozabilecek bir haldeydiler. Bu nedenle ilk ele geçen fırsatta anlaşma bozuluyordu. İnsanlar intikamlarını açıkça değil gizlice almayı

55 Demokratik rejimin hüküm sürdüğü kentlerde aristokratik bir rejim kurulmasını amaçlayan gizli derneklere verilen isim.

tercih ediyorlardı. Bunu yapanlarsa hem güvenliği sağlıyorlar hem de yaptıkları iş sanki hileyle yapılmamış gibi muamele görüyorlardı. Ne de olsa hileyle bir şey yapmak, hiçbir şey yapamamaktan daha iyi bir şey olarak görülüyordu. Beceriksiz diye damgalanmaktan korkan insanlar kötülük yaptıkları zaman sevinirler. Bu kadar şeyin olmasının tek nedeni yönetimi elinde bulundurmak kaygısıydı. Kentlerde konuşanlar ya demokrasinin ya da aristokrasinin hüküm sürmesini istediklerini savunuyorlar. Bunu yaparken de halkı güzel sözlerle yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. Başta savundukları şey devletin çıkarlarıydı. Ama hiç de bunu gözeterek davranmadılar. İnanılmaz bir cesaretle savaştılar, kaybettikleri zaman intikam alabilmek için akla gelmeyecek derecede acımasızca davranmayı seçtiler. Sonuçta işler öyle bir duruma geldi ki intikam biçimlerinin şekilleri daha da kötüleşmeye başladı. Yönetimi bir şekilde ellerine geçirmiş olanlar intikamlarını almak için ellerinden geleni yapıyorlardı. İşlenen bütün suçlar başka isimler altında adlandırılıyor ve suç olarak nitelendirilmiyordu. Savaşa katılmayanlar ve yaptıkları beğenilen vatandaşlar ise her iki partinin de hedefi haline geliyorlardı.

LXXXIII. Hellen ülkesindeki suç oranı iyice artmıştı. Eskiden sade bir yaşamı tercih etmek güzel bir şeyken artık bu durum bir alay konusu haline gelmişti. Sözlere ve yeminlere bağlı kalınmadığından dolayı barış umudu da zayıflıyordu. İnsanlar düşmanlarının planlarına kurban gitmemek için başka insanlara güvenmek yolunu seçmiyorlardı. Bunun yerine kötülüklerden kendi kendilerine kaçmaya çalışıyorlardı. Pek de akıllı olmayanlar büyük destek görüyordu. Çünkü böyle insanların hem kendilerinin çok akıllı olmadıklarını bildiklerinden hem de düşmanlarından korktuklarından dolayı herkesten evvel harekete geçmeleri gerekirdi. Tehlikeleri umursamayanlar, gerekli şeyleri yapmayanlar ya da kendi becerilerine güvenenler ise kolayca yeniliyorlardı.

LXXXIV. Olaylar Korkyra'da başladı. Kent bu zamana kadar sertlikte yönetiliyordu. Şimdi insanlar ellerine geçirdikleri intikam fırsatıyla harekete geçtiler. Tabi burada fakirlikle geçen yılların, komşularının mallarını ele geçirme isteğinin ve hiçbir nedene dayanmadan başkalarına zarar verme tutkularının da

rolü oldu. İnsanların yaşamları bir anda değişti. Yasalara uygun davranılmadı, kendi tutkularını dizginleyemeyen insanlar herkesin gözleri önünde yasaları küçümseyerek türlü türlü suçlar işlediler. İnsanlar bu ruh hali içinde olmasalardı intikam yerine acımayı, haksız kazanç yerine de adaleti tercih ederlerdi. İnsanlar intikam aldıkları zaman yasaları çiğnemek istemezler. Çünkü ileride bir gün o yasaların kendileri için de gerekli olabileceğini bilirler.

LXXXV. Korkyralılar arasındaki mücadele bu nedenlerden başladı. Eurymedon ve Atina donanması ise yeniden denize açıldı. Bu arada Korkyralı beş kişi ölmekten kurtulmuşlardı. Onlar hemen karada bir kale inşa ettiler. Bulundukları yerden zaman zaman saldırılar düzenleyerek kentte yaşayanların mallarını yağmalıyorlardı. Saldırılar kentte bir kıtlığa neden olmuştu. Daha sonra Sparta ve Korinthos'a elçiler yollayarak yeniden kente alınmalarını istediler. Fakat başarılı olamadılar. Bunun üzerine altı yüz kişilik birlikleriyle kente bir saldırı düzenlediler. Hatta kendi gemilerini yakarak tek şanslarının kenti ele geçirmek olduğunu gösterdiler. Ardından Istome Dağı'nı aldılar. Buradan kente zarar vermeye devam ettiler. Civardaki köyleri de ele geçirdiler.

LXXXVI. Yaz aylarının sonlarında Atinalılar Sicilya'ya bir donanma gönderdiler. Donanmanın komutanları Melanopos'un oğlu Lakhes ve Euphiletos'un oğlu Kharaeades'ti. Donanmada yirmi gemi yer alıyordu. Aslında daha önceden Syrakusai ve Leontinoi kentleri arasında bir savaş başlamıştı. Kamarina dışındaki tüm kentler Sparta ile ittifak kurmuşlardı. Fakat savaş başladığında Sparta ile ittifakları olmasına rağmen katılmamayı tercih ettiler. Khalkidike ve Kamarina kentleri ise Leontinoi ile ittifak kurmuştu. Lokrisliler Syrakusai'ı, Rhegionlular ise aynı soydan gelmelerinden dolayı Leontinoi'u destekliyordu. Daha sonra Leontinoilular Atina'ya bir elçi heyeti gönderdiler. Kendilerinin Ionia kökenli olduklarından ve daha önceden bir anlaşmaları olduğundan bahsettiler. Syrakusailılar yolları denetimleri altında tuttuklarından dolayı kendilerine destek verilmesini istediler. Atinalılar bu dostluktan dolayı savaşa katılmak istediler. Ancak asıl neden Syrakusai ve Peloponnesos arasındaki ticarete engel olmaktı. Böylece Sicilya'yı

ele geçirebilirlerdi. Atinalılar İtalya'daki Rhegion'a geldiler ve savaşa katıldılar. Daha sonra yaz mevsimi sona erdi.

LXXXVII. Kış aylarında Atina'da yeni bir veba salgını başladı. Aslında salgın hiçbir zaman bitmemişti ama biraz hafiflemişti. İlk salgın iki sene sürmüştü, bu sefer ki bir sene devam etti. Atina'nın askeri gücü salgından epeyce etkilendi. Dört bin hoplit ve üç yüz süvari öldü. Sivil kayıpların sayısı ise çok daha fazladılar. Aynı mevsim içinde Atina, Euboia ve Boiotia'daki Orkhomenos'ta depremler yaşandı.

LXXXVIII. Sicilya'daki Atina donanması Rhegion'dan da destek alarak kış aylarında otuz gemiyle beraber Eole adalarına saldırı başlattılar. Su sıkıntısından dolayı adalara yazın saldırmak imkânsızdı. Eole adaları Knidos kökenli Liparalılar'ındır. Liparalılar sadece kendi isimlerini taşıyan küçük bir adada yaşarlar. Fakat Didyma, Stobgyla ve Hiera adalarındaki toprakları da kendileri işlerler. Hephaiston'un tezgahının Hiera'da olduğuna inanılır. Çünkü bu adada gündüzleri duman, geceleri de alevler fışkırmaktadır. Adalar Siküllerin ve Messenialılar'ın topraklarının karşısında yer almaktadır. Tüm bu adalar Syrakusai ile ittifak halindeydiler. Atinalılar buraya zarar verdiler fakat ele geçiremediler. Daha sonra Rhegion'a geri döndüler. Böylece Thukyidides'in anlattığı savaşın beşinci yılı da tamamlanmış oldu.

LXXXIX. Bir sonraki yaz Peloponnesoslular ve müttefikleri Attika'yı yağmalamak için kıstağa kadar geldiler. Komutanları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Fakat yaşanan depremler Peloponnesoslular'ın amaçlarına ulaşmasını engelledi. Çünkü depremden dolayı Orobiae'da deniz çekilmiş ve daha sonra tekrar kabararak kentin topraklarının üzerine ulaşmıştı. Bu olayda çok sayıda insan öldü. Sadece yükseklere kaçmayı başaranlar kurtulabildi. Lokris ülkesi yakınlarındaki Atalanta kentinde de kale aynı nedenden ötürü yıkıldı. Hatta kıyıda bulunan gemilerden biri parçalandı. Peparethos'ta da deniz çekildi ama yeniden kabarmadı. Atina'daki deprem ise surların bir bölümünün, bazı evlerin ve Prytaneion'un yıkılmasına neden oldu. Bence depremlerin gerçekleştiği yerlerde böyle suyun geri çekilmesi ve kabarması olayları yaşanmaktadır. Evet, bu tür felaketler sadece şiddetli depremlerden sonra gerçekleşir.

XC. Yaz aylarında Sicilya'da Sicilyalılar arasında ve Atinalılar ile düşmanları arasında çeşitli savaşlar gerçekleşti. Sadece Atinalılar ve müttefiklerinin düşmanlarıyla yaptıkları önemli savaşlardan söz edeceğim. Atinalı strategos Kharoeades Syrakusailılar ile yapılan bir savaşta ölmüştü. Donanma komutanı olarak Lakhes kaldı. Önce müttefikleriyle beraber Myles'e gitti. Kentte iki Messina ordusu bulunmaktaydı. Atinalar'a karşı bir pusu kurdular. Fakat başarılı olamadılar. Atinalılar ve müttefikleri birçoğunu öldürdüler. Ardından da kenti ele geçirdikten sonra halkı Messina'ya yapılacak bir sefere katılmaya zorladılar. Daha sonra Atinalılar ve müttefikleri gelince Messinalılar teslim oldular. Şartlara uyacaklarını bildirerek rehineler verdiler.

XCI. Yine yaz aylarında Atinalılar Peloponnesos'a otuz gemiden oluşan bir donanma yolladılar. Komutanları Alkisthenes'in oğlu Demosthenes ve Theodoros'un oğlu Prokles'ti. Ayrıca Nikeratos'un oğlu Nikias komutasındaki atmış gemi ve iki bin hoplit de Melos'a gönderildi. Melos bir ada devleti olmasına rağmen Atina ile ittifak kurmamıştı. Atinalılar da onları cezalandırmak istiyorlardı. Melos'u yakıp yıktılar ancak halkı razı edemediler. Daha sonra Graea'daki Oropos'a gittiler. Geceleyin karaya yanaştıktan sonra hoplitler Boiotia'daki Tanagra kentine doğru hareket ettiler. Ardından Kallias'ın oğlu Hipponikos ve Thukles'in oğlu Eurymedon komutasındaki birlikler de onlara katıldı. Atinalılar bir ordugah kurdular ve geceyi burada geçirdiler. Ertesi gün Thebaililer'den de destek alan Tanagralılar bir çıkış hareketi yaptılar. Ancak başarıya ulaşamadılar. Savaştan sonra Atinalılar düşmandan ele geçirdikleri silahlarla beraber bir zafer anıtı diktiler ve ülkelerine geri döndüler. Gemilere binenler ise Nikias komutasında Lokris kıyılarını yağmaladı ve diğerleri gibi Atina'ya geldi.

XCII. Bu sıralar Spartalılar ise Thrakhinia'da Herakleia adında bir kent kurdular. Aslında bu olayın bir nedeni vardı. Çünkü Meloslular kendi aralarında üçe bölünmüşlerdi. Paralialılar, Hieralılar ve Trakhinialılar. Trakhinialılar komşuları Oetalar tarafından sürekli saldırıya uğruyorlardı. Bunun üzerine Atinalılar ile ittifak kurmak istediler ancak onlara tam anlamıyla güvenemediler. Daha sonra Sparta'ya elçiler yolladılar. Elçilerin

başında Tisamenes yer alıyordu. Bir Sparta kolonisi olan ve Oetalar'ın saldırısına uğrayan Doriee kentinin elçileri de beraberinde geliyordu. Sonuçta Spartalılar kendilerine yardımcı olmaya karar verdiler. Hem yardım göndereceklerdi hem de Atinalılar'a karşı uygun bir mevzi ele geçirmiş olacaklardı. Burası hem Euboia'ya saldırmak hem de Thrakia'ya gitmek için uygun bir yerde bulunmaktaydı. Bu nedenle bir an evvel kolonin kurulması için çalışmalar başladı. Delphoi kahininin de olur vermesi üzerine Spartalılar ve perioikoslar bölgeye gönderildi. Kenti yönetenler ise Leon, Alkidas ve Damagon'du. Burası Thermopyhlai'dan karadan kırk, denizden yirmi stadion uzaklıktaydı. Kenti yönetecek olanlar Herakleia kentini kurduktan sonra surlar inşa ettiler. Ardından da tersane kuruldu. Böylece geçitlerin yönündeki kısım kapatılmış oldu.

XCIII. Atinalılar buraya yerleşim kurulduğunu görünce panikledi̇ler. Euboia ile bu bölge arasında sadece Kenaeon burnu yer almaktadır. Atinalılar doğal olarak Euboia'nın tehdit altında olduğunu düşünüyorlardı. Fakat herhangi bir saldırıyla karşılaşmadılar. Çünkü buralarda egemen güç Thesselialılar'dı. Thesselialılar yeni gelenlerin güçlenmesinden korktular ve onları rahatsız etmeye başladılar. Öte yandan yönetimde bulunan Spartalılar ile halkın arası da düzelmedi. Çünkü Spartalılar halkı korkutarak işleri yaptırmaya kalkıştıklarından dolayı kent içinde yaşayan pek fazla insan kalmadı. Bu nedenle Herakleia'nın komşuları güçlenmeye devam etti.

XCIV. Atinalılar Melos'a saldırdıkları sırada Peloponnesos'ta bulunan donanmaları da Leukaslılar'ın Ellomenon kentine bir saldırı düzenlediler. Kentet bulunan birliğe bağlı bazı askerleri öldürdüler. Daha sonra Oeniadeliler dışındaki Akharnialılar ile birlikte Leukas'a saldırdılar. Zakynthoslular, Kephallenialılar ve Korkyralılar'ın on beş gemisi de kendilerine destek vermekteydi. Saldırılar sırasında Leukas topraklarının Apollon tapınağının bulunduğu kıstak yönündeki kısmı yakılıp yıkıldı. Leukaslılar düşmanın kalabalık ve zalim bir orduyla geldiğini görünce savaşmak istemediler. Akarnanialılar ise strategoslardan Demosthenes üzerinde baskı kurarak kuşatma yapılmasını istiyorlardı. Böylece uzun zamandan bu yana düşmanları olan bir kentten kurtulmuş olurlardı. Fakat

Messinalılar böyle büyük bir ordunun Aitolialılar'a saldırmasının daha doğru olacağına inanıyorlardı. Aitolialılar daha güçlüydüler. Ayrıca birbirlerinden uzak kentlerde yaşıyorlar ve savaşlarda sadece hafif silahlar kullanıyorlardı. Burada kazanılacak bir zafer diğer Aitolialılar'ın yardım etmelerini engelleyebilirdi. Messinalılar'a göre Atinalılar ilk olarak Apodotialılar'a, ardından da Ophionialılar'a ve Eurytanialılar'a saldırmalıydılar. Eurytonialılar Aitolialılar'ın en güçlü kabileleriydi. Omophagia'nın[56] geçerli olduğu bu bölgenin dilini hiç kimse bilmezdi. Onları yenmek demek diğerlerini de egemenlik altına almak anlamına gelirdi.

XCV. Demosthenes Messinalılar'ın önerisini kabul etti. Müttefiklerin ve Aitolialı muhaliflerin desteği sayesinde Atina'dan yardım istemeden Boiotia'ya kadar çıkabileceğini düşündü. İlk olarak Lokrisliler'in topraklarından geçip Doris'teki Kytinion'a ve oradan da Parnassos sağ tarafta kalacak şekilde Phokis'e kadar gitmeyi planlıyordu. Phokisliler Atina ile ittifak kurmuşlardı. Bu nedenle sefere katılırlardı. Zaten katılmazlarsa da bu iş kendilerine zorla yaptırılırdı. Zaten, Phokis Boiotia'yla sınırdaştır. Demosthenes, Akarnanialılann karsı çıkmalarını dinlemeden tüm birlikleriyle Leukas'tan ayrılıp, kıyıyı izleyerek Sollion'a vardı. Tasarısını açıkladığı Akarnanialılar, Leukas'ı kuşatmadığı için yola devam etmekten vazgectiler; Demosthenes elinde kalan birliklerle yola çıkıp, Kephallenialılar, Messinalılar, Zokynthoslular ve kendi filosuna on beş Korkyra gemisi geri dönmüştü, çünkü bindirilmiş üç yüz deniz askeriyle Aitolia'ya yöneldi. Lokris'te Oeneon'dan yola çıktı; Atina'nın müttefiki olan bu, LokrisOzolleri, Atinalılarla buluşmak için tüm güçleriyle ülkenin iç kısımlarına ilerleyeceklerdi. Aitolialılar'ın komşusu olan ve arazi şartlarını iyi bilen bir halk için yardımlarının oldukça yararlı olacağı düşünülmekteydi.

XCVI. Demosthenes Zeus tapınağının bahçesinde bir ordugah kurdu. Anlatılanlara bakılırsa Hesiodos burada öldürülmüş. Kahin de kendisine Nemea'da öldürüleceğini söylemişti. Daha sonra Demosthenes doğuya doğru ilerlemeye başladı.

---

56 Kurban etlerinin çiğ yenmesi.

Sırasıyla Potidania, Krokylion ve Teikhon'u ele geçirdi. Teikhon'da mola verdikten sonra ele geçirdiği ganimetleri Lokris'in Eupalion kentine yolladı. Bu bölgeyi ele geçirdikten sonra Ophionialılar'ın topraklarını ve daha sonra da teslim olmazlarsa Naupaktos'u ele geçirmeyi planlıyordu. Aiotialılar ise ilk baştan beri düşman saldırısını bekliyorlardı. Bu nedenle birbirlerine yardım ettiler. Ophionialılar'a oldukça uzak bir bölgede yaşayan Malikos yakınındaki Bomesliler ve Kallionlular da yardım gönderdiler.

XCVII. Messenialılar da eskiden bu yana söyledikleri şeyi tekrarlayıp Aiotolia'nın ele geçirilmesinin zor olmadığını anlatmaya devam ediyorlardı. Diğer kentler yardıma gelmeden önce saldırıya geçilmesini ve düşmanın böylece birleşememesini önerdiler. Demosthenes Messenialılar'ın sözlerine uydu. Zaten savaşın başından bu yana şansı da iyi gidiyordu. Aegition'a doğru ilerlemeye başladı. Kenti ele geçirmeyi başardı. Zaten halk Demosthenes gelmeden önce tepelere sığınmıştı. Aegition'un denize uzaklığı yirmi stadion kadardır. Bu sırada saldırıya geçtiler ve Atinalılar ile müttefiklerine oklar yağdırmaya başladılar. Atinalılar ilerlediğinde onlar geriliyor, Atinalılar gerilediğinde onlar saldırıyorlardı. Savaş bu şekilde devam etti. Atinalılar ise sayı bakımından düşmanlarından daha azdılar.

XCVIII. Atinalılar oklarını kullanabildikleri süre boyunca direnmeye devam ettiler. Çünkü Aitolialılar oklar atıyorlardı. Fakat komutanları vurulunca dağıldılar. Aynı zamanda düşmanlarının sürekli olarak aynı taktiği tekrarlamasından dolayı da yorulmuşlardı. Çoğu Atinalı asker, düşman saldırı altında bilmedikleri bataklık bölgelere girdiler ve burada öldüler. Rehberleri olan Messenialı Khromon'un ölümü bu durumun en önemli nedeniydi. Aitolialılar hafif silahlar kullanırlar ve hızlı hareket ederler. Bu nedenle düşmanlarını kolayca yakalayarak öldürdüler. Bir kısım Atinalı yolu bulamadığında bir ormana saklandı. Ancak Aitolialılar izleri buldular ve ormanı yaktılar. Atinalılar kurtulmak için hangi yöntemi kullanırlarsa kullansınlar başarıya ulaşamıyorlardı. Kurtulmayı başaranlar ise Lokris'in Oeneon kentine vardılar. Atinalılar yüz yirmi ağır silahlı asker kaybettiler. Bu askerler Atina gençlerinin en

ön planda olan delikanlılarıydılar. Müttefiklerin kayıpları ise daha fazlaydı. İki strategostan Prokles de yaşamını yitirdi. Ardından Aitolialılar ve Atinalılar ölülerin toplanması konusunda bir ateşkes yaptılar. Daha sonra da Atinalılar Naupaktos üzerinden kentlerine geri döndüler. Demosthenes ise vatandaşlarından korktuğundan dolayı Naupaktos'ta kalmayı tercih etti.

XXIC. Aynı sıralarda Sicilya'daki Atinalılar Lokris'e gittiler. Karşılarına gelen Lokrisliler'i mağlup ettikten sonra Haleks'te bir kaleyi ele geçirdiler.

C. Aitolialılar Atinalılar ile savaşmadan önce Sparta ve Korinthos'a elçiler göndermişlerdi. Elçiler arasında Ophionialı Tolophos, Eurytanialı Boriades ve Apotodotialı Teisandros yer almaktaydı. Naupaktoslular Atinalılar'ı çağırdıklarından dolayı kendilerine karşı savaş ilan edilmesini istiyorlardı. İsteklerini elde ettiler, sonbahar aylarının sonunda Lakedaimonialılar üç bin beş yüz ağır silahlı askeri bu işle görevlendirdiler. Beş yüz ağır silahlı kısa bir süre evvel kurulmuş olan Trakya Herakleiası'ndan gelmişti. Komutan ise Spartalı Eurylokhos'tu, yardımcıları da aynı kentten Makarios ve Menedaios'tu.

CI. Lakedaimonialılar'ın ordusu Naupaktos'ta toplandı. Ordunun yolu üzerinde Lokrisliler vardı. Kendilerine bir haberci gönderildi. Zaten Lakedaimonialılar onları Atinalılar ile kurdukları ittifaktan ayrılmalarını istiyorlardı. Öte yandan yine bu bölgede yaşayan Amphissa halkı ise Phokisliler'den korkmasından dolayı hemen yardım gönderdi. Diğer kentlerden daha kısa bir süre içinde rehineleri teslim ettiler. Lakedaimonialılar gelmeden evvel olayları haber alarak geçitleri tutan Ipnialılar, Messapialılar, Tritaealılar, Khalaeonlular, Tolophonlular, Hessialılar ve Oiantheialılar ise Amphissa halkının çabaları sonucunda Lakedaimonlular'ın tarafına geçtiler. Olpaeliler ise sefere katılmadılar ama rehineler gönderdiler. Hyaeliler ise kentleri ele geçirildikten sonra rehineler yolladılar.

CII. Her şey tamamlandıktan sonra rehineler Doris'teki Kytinion'a götürüldüler. Eurylakhos ordusuyla beraber Lokris'teki

Naupaktos kentine ilerledi. Bu arada Naupaktoslular'a ait olan Oeneon ve Eupalion kentlerini ele geçirdi. Bu kentler Lakedaimonialılar'ın tarafına geçmeyi kabul etmemişlerdi. Aitolialılar ile kentte buluştu. Köyleri yağmaladıktan sonra sur olmayan kesimleri ele geçirdi. Bir Korinthos kolonisi olmasına karşın Atinalılar'a bağlı olan Molykreion da ele geçirildi. Atinalı Demosthenes yenilgiden sonra kentine dönememişti. Aynı zamanda düşmanın Naupaktos'a ilerleyeceğini de tahmin ediyordu. Bu nedenden ötürü Akharnaialılar'ın yanına gitti. Leukas'ı ele geçiremeden döndüklerinden bir an evvel Naukpaktos'a yardım göndermelerini söyledi. Akharnaialılar denizden bin hoplit gönderdiler. Bu askerler kenti kurtardılar. Surlar çok genişti ve buna oranla asker sayısı azdı. Bu nedenle kentin düşmesinden endişe edilmekteydi. Eurylokhos ise geceleyin kente yardım geldiğini haber aldığından dolayı deniz kıyısına çekilmeye karar verdi. Fakat Peloponnesos'a dönmediler. Gittikleri yer Aiolis, Pleuron ve Aitolia'daki Proskhion'du. Peloponnesos ordusunda bulunan Ambrakialılar, Amphilokia Argos'u ve Amphilokia'nın geri kalan kısmını ele geçirmeleri konusunda yardım etmelerini istemişlerdi. Bu nedenle çekiliş yönü böyleydi. Bu sayede tüm bu bölgenin Lakedaimonialılar'ın egemenliği altına gireceğini vaat ediyorlardı. Eurylokhos da öneriyi kabul etti. Aitolialılar'ın geri dönmelerini istedikten sonra Argos'a saldırmak amacıyla Ambrakialılar'ın gelmelerini beklemeye başladı. Bu olaylar yaşanırken yaz mevsiminin sonuna gelinmişti.

CIII. Kış aylarında Sicilya'da yaşayan Atinalılar müttefikleri ve Sikküller ile beraber Syrakusailılar'ın egemenliğinden kurtulmak için Inessa kalesine saldırarak bir isyan başlattılar. Kaleyi Syrakusailılar korumaktaydı. İlk saldırı başarısız oldu. Atinalılar ve müttefikleri geri çekilirken Syrakusailılar beklenmedik bir anda bir çıkış hareketi yaparak düşmanlarına büyük kayıplar verdirdiler. Daha sonra Lakhes komutasındaki Atinalılar'ın donanması Kaikinos Nehri kıyılarında karaya asker çıkardı. Lokrisliler ise Proksenos'un komutanlığındaki üç yüz askerle kendilerini savunmaya geldiler. Ancak başarısızlığa uğradılar. Atinalılar bu çarpışmada düşmanlarının silahlarını ele geçirmişlerdir.

CIV. Kış aylarında Atinalılar kahinin sözlerine bağlı kalarak Delos'ta bir arınma töreni düzenlediler. Peisistratos[57] zamanında bu işlem kısıtlı bir alanda yapılmıştı. Şimdiyse tüm adaya uygulanıyordu. Arınma töreni şöyleydi: İlk olarak Delos'ta bulunan tüm mezarlar bozuldu, böylece kentte doğum ve ölümler yasaklanmış oluyordu. Hamileler ve çok yaşlılar Rheneia'ya götürüldü. Rheneia Delos'a çok yakın bir adadır. Samos'un ünlü tyranı Polykrates tüm adaları egemenliği altına aldığında bu adayı Delos'a zincirle bağlamış ve Apollon'a adamıştı. Arınma töreninden sonra Atinalılar beş senede bir düzenlenen Delos festivalini kutladılar. Eskiden de Delos Adası'nda Ionialılar ve komşularının katılımıyla bir bayram kutlanmaktaydı. İnsanlar, karıları ve çocuklarıyla Ephesos'a geldikleri gibi buraya gelirlerdi. Bayram süresince güreş ve müzik yarışmalarının yanı sıra korolar da şarkılar söylerlerdi. Koronun söylediği şarkılar arasında Homeros'un Apollon'a yaptığı övgüden şu mısralar da yer almaktaydı:

"Zaman zaman Delos'ta yüreği dağlanan Güneş Tanrısı, uzun elbiseli Ionialılar senin için bir yol yaptılar, karıları ve çocuklarıyla senin adına oyunlar düzenliyorlar, güreşler, danslar ve şarkılarla eğleniyorlar."

Festival sırasında aynı zamanda ödüllü müzik yarışmaları düzenlenmekteydi. Bunu mısralardan anlamaktayız. Homeros, kadın korolarını övdükten sonra sözlerine şöyle devam etmektedir:

"Bundan sonra Apollon ve Artemis size yardımcı olsun, hepiniz kutsanın. İlerleyen zamanda ülkenize ulaştığınız zaman büyük acılar çekmiş olacaksınız, o zaman beni hatırlayın. Ey genç kızlar! Buraya geldiğinizde en çok kimden hoşlandığınızı sorduklarına hep bir ağızdan "oturan kördür" diye yanıt verin."

Homeros sözlerinden Delos'ta eskiden de büyük yarışmalar ve bayramlar düzenlendiğini anlamaktayız. Daha sonraları Atinalılar buraya korolar gönderip çeşitli bayramlar kutladılar. Fakat başlayan savaşlar nedeniyle bu törenler yarıda kesildi. Fakat şimdi bahsettiğim dönemde bu törenlere yeniden

57 Peisistratos İÖ 561-527 yılları arasında Atina tyranıydı. İki defa kentten çıkarılmasına rağmen üçüncü kez Atina'nın başına geçmiştir.

başlanmıştı. Tüm bunların dışında Atinalılar kentte ilk defa at yarışları düzenlemeye başladılar.

CV. Kış aylarında ise Ambrakialılar verdikleri söze uygun davranarak yanlarındaki bin hoplitle Argos'a saldırdılar. Argos'u ele geçirdikten sonra deniz kıyısındaki bir kale olan Olpe'yi aldılar. Argoslular kenti ortak olarak kullanıyorlardı. Olpe ve Argos kentleri arasındaki mesafe ise yirmi stadion'du. Akharnaialılar ise ikiye ayrıldılar. Bir grup Argoslular'ı bir grup Peloponnesoslular'ı destekliyordu. Ambrakialılar ve Peloponnesoslular'ın birleşmelerini engellemek amacıyla Amphilokhia'da mevzi aldılar. Aitolia seferine katılan Atinalı Demosthenes'ten ordularının başına geçmesini istediler. Yine Peloponnesos kıyılarında yer tutmuş olan yirmi gemilik Atina donanmasından da yardım istediler. Bu donanmanın başında Antimnestos'un oğlu Hierophon ve Timoktrates'in oğlu Aristokles komuta etmekteydi. Olpe civarındaki Ambrakialılar ise halktan yardım istemek amacıyla elçiler gönderdiler. Korkmalarının nedeni Eurylokhos'un komuta ettiği askerlerin Akharnanialılar'ın topraklarından geçememeleri ve geri çekildikleri sırada savaşın tüm zararını kendilerininin çekecek olmasıydı.

CVI. Eurylokhos komutasındaki Peloponnesoslular ise Ambrakialılar'ın Olpe'ye geldiklerini öğrenince hemen bölgeye doğru hareketlendiler. Arkheloos Nehri'ni geçtiler ve Argos'a yardıma gitmiş olan Akharnanialılar'ın boşalttıkları alanda rahatça ilerlediler. Sağ taraflarında Stratos kenti, sol taraflarında ise Akharnania'nın diğer bölümleri kalmıştı. Sırasıyla Stratialılar ve Pythia ve Medeion sınırını ve Lemnaea'dan geçtiler. Akharnanialılar bölgesinden sonra Agraelılar'ın topraklarına girdiler. Thyamos bölgesini de geçtikten sonra Argos topraklarına varmayı başardılar. Geldikleri zaman gece olmuştu. Düşmana farkettirmeksizin Argos ve Krenes'teki ordugahların arasından geçerek Olpe'deki Ambrakialılar ile birleşmeyi başardılar.

CVII. Sabah olunca Metropolis adında bir yerde ordugah kurdular. Argos'a yardıma gelen yirmi Atina gemisi ise Abrakia Körfezi'ne ulaştı. Demosthenes'in yanında iki yüz Messenialı hoplit ve atmış Atinalı okçu vardı. Atinalı gemiler Olpeliler'in kurdukları savunma hattını kuşatmaya başladılar. Akharnanialılar

ve Amphilokhialılar Abrakialılar tarafından zorla yanlarında tutulmaktaydılar. Hepsi birden Argos'ta bir araya gelip savaşa girmek niyetindeydiler. Strategosların izin vermesi sayesinde Demosthenes'i komutanlığa getirdiler. Demosthenes Olpe yakınlarında ilerledi ve bir ordugah kurdu. Her iki tarafın orduları arasında derin bir hendek yer almaktaydı. Beş gün süresince birbirlerini beklediler, altıncı gün ise savaş mevzilerine girdiler. Peloponnesoslular'ın orduları daha kalabalıktı, bu nedenle de hatları daha uzundu. Demosthenes kuşatılmak korkusuyla hafif silahlılar ve hoplitlerden oluşan dört yüz askeri çalılık alanda pusuya yatırdı. Düşman saldırıya geçip, Atinalılar'ı kuşattığında birdenbire ortaya çıkacaklardı. Daha sonra savaş başladı. Demosthenes ve Messenialılar sağ tarafta yer almaktaydılar. Sol kanatta ise Akharnanialılar ve Amphilokhialı okçular bulunmaktaydı. Peloponnesoslular ve Akharnaialılar iç içer geçmişlerdi. Mantineialılar sol taraftaydılar ve kesinlikle orta kısımlara gelmiyorlardı. Messenialılar ve Demosthenes'in karşısına düşen kısımdaysa Eurylokhos ve askerleri mevzi almışlardı.

CVIII. Savaş başladıktan sonra Peloponnesoslular'ın orduları düşmanlarının sağ kanadını kuşatmaya başladılar. Fakat bu sırada Akharnanialılar birdenbire ortaya çıkıp Peloponnesoslular'ı bozguna uğrattılar. Bundan sonra korkuya kapılan Peloponnesos birlikleri düşmanlarından kaçmaya başladılar. Eurylokhos'un en seçme askerlerinin yok olması ümitlerini kırmıştı. Tüm ordu onlarla beraber kaçışmaya başladı. Demosthenes ve yanında bulunan Messenialılar zaferde en büyük paya sahiptiler. Ambrakialılar ve sağ tarafta bulunan birlikler de düşmanlarını yenerek Argos'a doğru kovaladılar. Bu civarda yaşayan en savaşçı insanlar olmalarına karşın düşmanlarını kovalamayı bırakıp geri döndükleri zaman Akharnanialılar'ın saldırdıklarını gördükleri kendilerini zorlukla Olpe'ye attılar. Büyük karmaşa sırasında düşmanlarına saldıranların çoğu yaşamını yitirdi. Akşam saatlerinde savaş sona erdiğinde sadece Mantineialılar düzenli bir biçimde geri çekilmişlerdi.

CIX. Eurylokhos ve Makarios'un ölümünden sonraki gün Peloponnesos ordusunun başına Menedaios geçti. Hem karadan hem de denizden kuşatma altına alındıklarından durumları

bir hayli zordu. Amaçları ya kuşatmaya direnmek ya da bir fırsat bulurlarsa düzenli bir biçimde geri çekilebilmekti. Fakat geri çekilmeye başlarsa askerlerini kurtarma şansı yok gibiydi. Daha sonra Demosthenes ve Akharnanialı komutanlarla ölüleri toplamak için görüşmelere başladılar. Atinalılar ve müttefikleri bir zafer anıtı diktikten sonra yaklaşık üç yüz civarında olan ölülerini topladılar. Peloponnesos ordusunun açıkça geri çekilmesine izin verilmemişti. Ancak Mantineialılar, Menedaios ve Peloponnesos'un önde gelen komutanlarının geri çekilmelerine olanak tanıyan bir şart Demosthenes tarafından kabul edilmişti. Atinalılar, Ambrakialılar ve diğer ücretli askerlerin yalnız başlarına kalmalarını istiyorlardı. Demosthenes böylece Peloponnesoslular ve Lakedaimonialılar'ın kendi müttefiklerinin çıkarlarını düşünmedikleri ve sadece kendilerini kurtarmaya çalıştıklarını göstermek istiyorlardı. Peloponnesoslular ölülerini topladılar ve çabucak onları gömdüler. Daha sonra da geri çekilme izni alanlar geri çekilmeye başladılar.

CX. Bu arada Akharnanialılar ve kentte bulunan Ambrakialılar Olpe'de yaşananları duyduktan sonra toplanarak Amphilokhia yolundan Olpe'ye yardıma gelmek üzere yola çıkmışlardı. Demosthenes haberleri aldı. Askerlerinin bir bölümünü pusu kurmaları için düşmanın geçeceği yolların üzerine gönderdi.

CXI. Öte yandan kuşatma altında bulunanların bir bölümü Mantineialılar ile anlaşarak kente girmişlerdi. Bahaneleri odun ve yiyecek toplamaktı. Fakat Olpe sınırları dışına çıkarak kaçmaya başladılar. Ambrakialılar ve kentte bulunanlar düşmanlarının kaçtıklarını haber alınca bir araya gelerek onları kovaladılar. Aslında Akharnanialılar izin verilen Peloponnesoslular'ın da gizlice kaçtıklarını sanmışlardı. Bu nedenle onları da kovaladılar. Fakat kendilerine işin gerçeği anlatıldı, ancak olanları haber almayan bir asker kendi birliklerinin ihanet ettiklerini düşünerek oklarına sarılmıştı. Mantineialılar ve Peloponnesoslular diledikleri gibi gidebiliyorlardı. Ama Ambrakialılar öldürülmekteydi. Zaman zaman insanların nereli oldukları konusunda tartışmalar yaşandı. Sonuçta iki yüz kadar insan öldürüldü. Kaçmayı başaranlar ise Agrae Kralı Salynthios'un yanına sığındılar.

CXII. Ambrakialılar Idomene'ye ulaştılar. Idomene kelimesi iki yüksek dağ anlamına gelmektedir. Demosthenes'in birliklerinin bir kısmı ise karanlıktan yararlanarak iki dağdan daha yüksek olanı ele geçirdiler. Küçük tepede ise Ambrakialılar ordugahlarını kurmuşlardı. Demosthenes'in ordusu akşam yemeğinden sonra yürümeye başladı. Ordusunun yarısı geçide doğru ilerlerken, diğer yarısı Amphilokhia dağlarına tırmanmaya başlamıştı. Demosthenes sabaha karşı Ambrakialılar'a bir baskın düzenledi. Ambrakialılar öylesine aptallaşmışlardı ki gelenleri kendi askerleri zannettiler. Çünkü Demosthenes ön saflara Messenialılar'ı koymuş ve kendilerinden Dor lehçesi konuşmalarını istemişti. Hava da karanlık olduğundan dolayı gelenlerin yüzleri tam olarak seçilemiyordu. Ambrakialılar kendilerini topladıktan sonra kaçmaya başladılarsa da kayıpları oldukça fazlaydı. Kaçanlar dağ yollarına girdiler. Ama buralarda da pusuda bekleyenler vardı. Amphilokhialılar kendi topraklarını son derece iyi biliyorlardı. Ağır silahlı düşman askerlerini kovalamak için hafif silahlılarını göndermişlerdi. Ambrakialılar'ın şaşkınlıkları daha da arttı. Çoğu insan bu karmaşa içinde yaşamını yitirdi. Bu arada Atina donanması da kıyıdan ilerlemekteydi. Ambrakialılar en büyük düşmanları olan Amphilokhialılar tarafından öldürülmektense Atinalılar'ın eline düşmeyi tercih ettiler. Denize atlayarak Atinalılar'a doğru yüzmeye başladılar. Ambrakialılar'ın yaşadıkları felaketler bu şekildeydi. Başlangıçta çok sayıda olmalarına rağmen, çok az kişi sağ kalarak kentine dönebilmiştir. Savaştan sonra Akharnanialılar ölüleri soydular ve bir zafer anıtı diktikten sonra Argos'a geri döndüler.

CXIII. Bir sonraki gün ise Agraeliler'in topraklarına kaçabilmiş olan Ambrakialılar Atinalılar'a bir elçi gönderdiler. Elçinin görevi kentten çıkmaya izni olmamasına rağmen kaçmaya çalışanların ve yanlışlıkla öldürülenlerin cesetlerini toplamak için izin almaktı. Elçi, kente girdiğinde Ambrakialılar'ın çok sayıda silahının olduğunu gördü. Ancak yaşananlardan haberi yoktu. Arkadaşlarının silahlarını kaptırdıklarını zannetti. Bu arada yanına gelen birisi neden bu kadar şaşırdığını ve ordusundan ne kadar insan kaybettiklerini sordu. Soruyu soran adam da elçinin Idomeneliler tarafından gönderildiğini zannediyordu.

Elçi kendisine iki yüz civarında kayıpları olduğunu söyledi. Soruyu soran adamsa etraftaki silah sayısının iki yüz kişiye değil yaklaşık bin kişiye ait olması gerektiğini söyledi. Elçi de bunun üzerine silahların kendilerine ait olmadığını belirtti. Diğerleri de Idomene'de savaştıklarına göre silahların kendilerine ait olduğunu iddia ettiler. Fakat biz dün savaşmamıştık ki, sadece birkaç gün önce geri çekilirken savaşmıştık yanıtını alınca diğerleri Ambrakialılarla beraber savaştıklarını söylediler. Haberci bu konuşmadan sonra kentten gelen yardım birliklerinin yok olduklarını anladı. Olayın büyüklüğünün farkına vardı ve ölüleri dahi istemeden geri döndü. Herhangi bir savaş sırasında hiçbir Hellen kenti bir gün içinde böylesine büyük kayıplar vermemişti. Ölülerin toplam sayısını söylemedim. Çünkü kentin nüfusuna oranla çok fazladır. Sadece şunu söyleyebilirim: Akarnanialılar isteseler Atinalar Ambrakia'yı kolaylıkla alabilirlerdi. Fakat kenti ele geçirdikleri zaman Atinalılar'ın kendilerine de huzursuzluk verebileceklerini düşündüler.

CXIV. Savaştan sonra Atinalılar ganimetin üçte birini aldılar. Kalanını diğer müttefikler paylaştı. Atinalılar'ın sahip oldukları ganimet yolda denizde ellerinden alındı. Demosthenes bunları alıp kendi eliyle kente götürdü. Böylece Aitolia'da yaşadıklarından sonra kente daha rahat bir şekilde dönebilirdi. Yirmi Atina gemisi Naupaktos'a geri döndü. Atinalılar'ın savaş alanından ayrılmasından sonra Akarnanialılar ve Amphilohialılar kral Salythios'un yanına giden Peloponnesoslular, Ambrakialılar ve Oeniadeler'i ülkelerine geri dönmeye razı ettiler. Daha sonra Akarnania, Amphilokhia ve Ambrakia arasında yüz senelik bir anlaşma yapıldı. Buna göre Ambrakialılar Akharnanialılar ile birlikte Peloponnesos'a saldırmayacaktı. Akharnanialılar da Atinalılar ile beraber Ambrakia'ya saldırmayacaklardı. Ayrıca iki kentten birisine saldırıldığında diğeri öbürüne yardımcı olacaktı. Ambrakialılar Amphilokhialı esirleri geri verecekler ve Anaktorion kentine kesinlikle yardım etmeyeceklerdi. Yapılan anlaşmayla savaş sona erdi. Anlaşmadan sonra Korinthoslular Ambrakia kentine üç yüz hoplitlik bir birlik yolladılar. Komutanları Euthykles'in oğlu Ksenokleides'ti. Birliğin yolculuğunu karadan yaptı ve kente

ulaşırken epeyce zorluk çekti. Ambrakia savaşı hakkında bu kadarı yeterli.

CXV. Kış aylarında Sicilya'da bulunan Atinalılar Siküllerle beraber Himera'ya saldırdılar. Donanmaları da Eole adalarına gitti. Daha sonra donanma Rhegion'a geri döndü. Burada yeni komutan Isokrates'in oğlu Pythodoros Lakhes'ten görevi devraldı. Atinalılar Sicilya'daki müttefikleri sayesinde kalabalıklaşmışlardı. Syrakusailılar ise karada güçlü olmalarına karşı denizde daha zayıf olduklarından dolayı donanmalarını güçlendirmeye çalıştılar. Bu sırada Atinalılar kırk gemi daha yolladılar. Böylece hem savaş daha kısa bir sürede neticelendirilebilirdi hem de tayfalar iyi bir antreman yapmış olurlardı. Pythodors birkaç gemiyle yola çıktı. Ardından Atinalılar yeni bir donanma yollamak için hazırlıklara başladılar. Komutanları ise Sostratides'in oğlu Sophokles ve Thukles'in oğlu Eurymedon'du. Kış aylarının bitiminde Pythdoros daha önceden Lakhes tarafından yenilgiye uğratılmış olan Lokrislileri'in üzerine yürüdü. Ancak yenilince geri çekilmek zorunda kaldı.

CXVI. İlkbahar aylarında Etna yine püskürdü. Lavlar Katanialılar'ın topraklarına kadar geldi. Katanialılar Sicilya'daki en yüksek dağ olan Etna'nın eteklerinde yaşarlar. Bir önceki püskürmenin elli sene evvel olduğu anlatılır. Hellenler Sicilya'ya yerleştiklerinden bu yana dağ üç defa püskürmüştür. Kış aylarında yaşanan olaylar bu şekildeydi. Böylece Thukydides'in anlattığı savaşın altıncı yılı tamamlanmış oldu.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

I. Bir sonraki yaz mevsiminde yine hasat zamanı Syrakusai ve Lokrisliler'in onar gemisi Messina kıyılarına geldiler. Messinalılar Atinalılar ile yaptıkları ittifakı bozarak bu gemileri davet etmişlerdi. Syrakusailılar göre Messina kenti Sicilya'nın en stratejik noktalarından birindeydi. Atinalılar'ın burayı ele geçirerek stratejik avantajdan yararlanmalarını istemiyorlardı. Lokrisliler ise Rhegion ile aralarındaki sorunlardan dolayı bu sefere katılmışlardı. Bu nedenle Lokris gemileri Messina'ya gelebilecek olan Rhegion'u kuşattılar. Zaten Rhegionlu muhalifler de Lokrisliler'in saldırılarına destek veriyorlardı. Gemiler ise Messina yakınlarına gelmişti. Diğer gemiler de hazırlanıyordu. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra onlar da donanmaya katılacaklardı.

II. Yine bu sıralarda Peloponnesoslular Attika'yı işgal ettiler. Komutanları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Ordugah kurduktan sonra toprakları yağmalamaya başladılar. Atinalılar ise kırk gemiden oluşan bir donanmayı Sicilya'ya yolladılar. Komutanları Eurymedon ve Sophokles'ti. Pythodoros ise daha önceden bölgeye ulaşmıştı. Komutanlar'ın ilk görevleri Korkyra üzerindeki tepelerden saldırıya geçip halkı rahatsız edenleri engellemekti. Bu arada atmış Peloponnesos gemisi de Korkyra'ya gelmişti. Kıtlığın da etkisiyle Peloponnesoslular kenti ele geçirmeyi umuyorlardı. Demosthenes ise Akharnania savaşından sonra ülkesinde sıradan bir adam konumuna gelmişti. Bu sırada kendi isteği üzerine Peloponnesos donanmasına saldırması hakkı tanındı.

III. Atina donanması yola çıktı. Lakonia'ya yaklaştıklarında Peloponnesoslular'ın Korkyra'ya geldiklerini haber aldılar.

Eurymedon ve Sophokles derhal Korkyra'ya gitmek istediler. Fakat Demosthenes Pylos'ta bekleyip hazırlıkları tamamladıktan sonra yola çıkmayı tercih etti. Bu arada çıkan fırtına donanmayı Pylos'a sürükledi. Demosthenes bu bölgenin korunaklı bir hale getirilmesini istedi. Zaten gerektiği kadar ağaç ve taş olması ve civarda fazla insan yaşamaması bu işi kolaylaştırıyordu. Pylos Sparta'dan dört yüz stadion uzaktadır. Eskiden Messenia toprağıydı. Sophokles ve Eurymedon Demosthenes'in yaptıklarına karşı çıktılar. Ona Atina'nın parasını tüketmek için ele geçirebileceği başka bazı ıssız tepeler olduğunu söylediler. Fakat Demosthenes yaptığı işi devam ettirmek istiyordu. Bu nedenle kendilerine limanın bulunduğu bölgenin avantajlarından söz etti. Burası eskiden Spartalılar ile aynı dili konuşan Messenialılar'ındı. Atinalılar'ın buraya yerleşip bir üs kurmaları halinde hem Spartalılar'a çok zarar vermeleri mümkündü hem de bu üssün ele geçirilmesi çok zor olacaktı.

IV. Ancak tabur komutanları, strategoslar ve askerler Demosthenes'in planını beğenmediler. Bu nedenle Demosthenes işe devam etmedi. Fakat kötü hava koşulları nedeniyle denize açılamadılar. Bu nedenle askerler korunaklı bir yer inşasına başladılar. Ellerinde taşları düzeltmeye yarayacak bir araç yoktu. Bu nedenden ötürü en düzgün taşları seçmeye çalışıyorlardı. Harç yapmak için kullanılacak çamuru taşımak için de araçları yoktu. Bu nedenle çamuru sırtlarında taşıyorlar ve akmasını engellemek için de elleriyle tutmaya çalışıyorlardı. Spartalılar'ın saldırıya geçmesinden evvel bu işi bitirmek için acele ettiler. Bölgenin bir kısmının zaten korunaklı olması işlerini kolaylaştırmaktaydı.

V. Spartalılar Atinalılar'ın hazırlıklarını öğrendiklerinde bayram kutluyorlardı. Ardından bölgeye gittiler. Sayısal üstünlüklerinden dolayı Atinalılar'ın geri çekilmelerini umuyorlardı. Bu nedenle fazla bir önlem almadan yola çıktılar. O sıralar Attika'yı yağmalamaları da zaman kaybına neden oldu. Altı gün içinde Atinalılar korunaklı bir mevki inşa etmişlerdi. Daha sonra Demosthenes ve beş gemi burada kaldı. Diğer gemiler ise Korkyra ve Sicilya'ya doğru yola çıktılar.

VI. Pylos'un işgal edildiğini haber alan Attika'daki Peloponnesos

ordusu geri döndü. Sparta kralı Agis bu olayın sadece kendileriyle alakalı olduğunun farkındaydı. Öte yandan sefere tahıllar olgunlaşmadan çıktıklarından dolayı yiyecek sıkıntıları da vardı. Bu arada havanın bozulması da ordunun zararına oldu. Tüm bu nedenlerden ötürü Peloponnesos ordusu geri çekildi. Peloponnesos ordusunun Attika'da kaldığı süre toplam on beş gündü.

VII. Bu arada Atinalı strategos Simonides Thrakia'daki Eion kentini muhaliflerin yardımıyla ele geçirdi. Kent Atinalılar ile düşman olan Mendeliler'in bir kolonisiydi. Simonides yola çıkarken Atinalılar'ı ve müttefikleri yanına almıştı. Khalkidikeliler ise Eion'a yardım ettiler. Daha sonra Simonides ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı.

VIII. Peloponnesos ordusu geri çekildikten sonra Spartalılar Perioikosları da yanlarına alarak Pylos'a doğru hareket ettiler. Attika'dan gelenler ise yol yorgunu olduklarından biraz oyalandılar. Ardından müttefiklere haber verildi ve Pylos'a yardıma gelmeleri istendi. Korkyra'da bulunan atmış gemi de geri çağırıldı. Leukas kıstağından yola çıkan Peloponnesos donanması Zakynthos'daki gözcü Atina gemilerini aldatarak Pylos'a ulaştı. Karadan ilerleyen ordu ise donanmadan önce gelmişti. Bu arada Demosthenes düşmanın kalabalıklığını fark ederek Zakynthos'daki Atina donanmasına haber verdi ve yardım istedi. Donanmada da hemen harekete geçti. Spartalılar çok az kişiyle savunulan böyle bir yeri kolaylıkla ele geçireceklerini düşünüyorlardı. Ama yine de yardım gelmesini engellemek için limanı kapatmayı planladılar. Kıyıdaki Spakteria adası limana girişi engellemektedir. Buradan sadece iki dar geçit girmeye izin verir. Atinalılar'ın bulunduğu kısımdan sadece iki gemi yan yana geçebilirdi. Diğer kısımda ise sekiz dokuz geminin geçebileceği bir genişlik vardı. On beş stadion uzunluğundaki adada yol yoktur, sadece ormanlar vardır. Spartalılar gemileri dizerek limanın önünü kapatmaya hazırlandılar. Ardından hoplitlerini karaya çıkararak gerekli önlemleri aldılar. Böylece ne karadan ne de denizden Atinalılar'ın yardım getirmeleri olanak dahilinde olmayacaktı. Spartalılar Atinalılar'ın fazla yiyecekleri olmadan pek de korunaklı sayılmayacağını düşündükleri bu bölgeyi fazla ellerinde tutamayacaklarına

inanıyorlardı. Ayrıca bir deniz savaşına da gerek kalmamıştı. Ardından kurayla seçilen hoplitler adaya geldiler. Birlikler dönüşümlü olarak görev aldılar. Helotlar dışında dört yüz yirmi kişiydiler. Komutanları da Molobros'un oğlu Epitadas'tı.

IX. Demosthenes de gerekli önlemleri aldı. İlk olarak gemilerini dizdi. Ardından askerlerine Messenialı bir korsan gemisinden aldığı sorgun ağacından yapılmış kalkanları verdi. Zaten burada daha iyisini bulmalarına olanak yoktu. Ardından yine Messenialılar'ın verdikleri dört yüz hopliti birliklerine serpiştirdi. Ordunun büyük bölümü en iyi şekilde korunan kısma yani karaya yakın olan yere bakıyordu. Kısacası Demosthenes bir piyade savaşına hazırlanıyordu. Daha sonra kendisi yanına atmış hoplit ve birkaç okçu alarak deniz kıyısındaki uç bölüme geldi. Spartalılar'ın buradan saldırmaları bekleniyordu. Gerçi burası biraz taşlık ve kayalıktı ama Atinalılar'ın iyi savunmadıkları hesaba katıldığında Spartalılar'ın buradan saldırmaları doğaldı. Atinalılar ise denizde daha üstün olduklarına inandıklarından buraya fazla önem vermemişlerdi. Spartalılar saldırıya geçerlerse kaleyi ele geçirmeleri zor olmazdı. Bu nedenle Demosthenes hoplitleri yerleştirdi ve onlara şöyle dedi:

X. "Benimle beraber bu savaşa katılan askerlerim! Şimdi zorlukları aklınıza getirip kendi aklınıza güvenmeye kalkışmayın. Bu nedenle düşmanın saldırısına hep beraber karşılık verin. İşler iyice tehlikeli bir hal aldığında tehlikenin ortasına atılmak gerekir. Bence düşmanın kalabalıklığından çekinmeden bulunduğumuz mevziyi korursak şansımız artar. Kıyıya yanaşmalarındaki zorluklar bizim için bir avantaj. Eğer geri çekilmezsek şansları azalır. Ama geri çekilirsek bu avantajdan yararlanamayız. Ne yapıp edip karaya çıkarlar. Gemilerdeyken onları içeri sokmayabiliriz. Fakat karaya ayak basarlarsa her iki tarafın şansları eşit olacaktır. Sayılarından çekinmeyin. Çünkü karaya yanaşmaktaki zorluklar nedeniyle küçük gruplar halinde savaşmak zorunda kalacaklar. Girdiğimiz savaş sadece bir şeye bağlı olan bir kara savaşı değil. Birçok koşulun rol oynayacağı bir deniz savaşına giriyoruz. Bundan dolayı bizim sayısal dezavantajımıza karşılık onların da karaya çıkmadaki dezavantajlarını düşünün. Bizler bir yere çıkarma yapmanın ne kadar zor olduğunu biliriz. Eğer onların saldırısı

karşısında geri adım atmazsak hiçbir şey olmaz. Artık bundan sonra kaleyi savunmak sizlere bağlı bir şey."

XI. Demosthenes'in konuşması askerleri cesaretlendirdi. Daha sonra askerler aşağı indirildiler. Spartalı da hem karadan hem de denizden saldırıya başladılar. Kratesikles'in oğlu Thrasymedidas'ın komutasında kırk üç gemileri vardı. Demosthenes'in beklediği yönden saldırı başladı. Atinalılar direnmeye başladılar. Spartalılar ise küçük gruplar halinde hareket etmek zorunda kaldılar. Nöbetleşe savaşıyorlardı. Spartalılar bir metrisi ele geçirebilmek için epeyce çaba harcadılar. Brasidas'ın çabası kayda değerdi. Brasidas üç kürekli bir geminin başındaydı. Gemilerin karaya çıkarlarken parçalanma olasılıkları vardı. Brasidas ise Atinalılar'ın direnişlerini kırabilmek için gemilerin parçalanmasına izin verilmesini istiyordu. Spartalılar bir şekilde karaya çıkmaları ve kaleyi ele geçirmeleri gerekiyordu.

XII. Brasidas askerlerini yüreklendirmeye çalışırken kendisi karaya çıkmaya çalıştı. Merdivene tırmanmaya çalışırken Atinalılar tarafından geri çekilmek zorunda bırakıldı. Çok fazla yara alarak geminin önüne düştü. Bu sırada kalkanı da denize düştü. Kalkanı bulan Atinalılar savaştan sonra zafer anıtı diktiklerinde bunu süs olarak kullandılar. Spartalılar ellerinden geleni yapmalarına karşın Atinalılar'ın direnişini kıramıyorlardı. Atinalılar Sparta topraklarında Spartalılar'ın saldırısını engellemeye çalışıyorlardı. Bu kez Spartalılar gemilerle savaşmak zorunda kalmışlar ve çıkarma yapmaya uğraşıyorlardı. Fakat işin ilginç yanı Atinalılar denizlerdeki Spartalılar ise karadaki üstünlükleriyle ün kazanmışlardı.

XIII. O gün ve bir sonraki gün Spartalılar saldırmaya devam ettiler. Daha sonra savaş durdu. Spartalılar gemilerini Asine'ye yolladılar. Buradan kuşatma araçgereçleri alacaklardı. Böylece liman tarafındaki surlardan kuşatmayı sürdürmeyi amaçlıyorlardı. Bu arada Zakynthos'daki elli Atina gemisi yanına Naupaktos'tan koruma gemileri ve Khios'tan da dört gemi alarak bölgeye ulaştı. Ancak kıyıya veya adaya yanaşma şansları yoktu. Bu nedenle ne yapacaklarını bilemediler ve Prote adasına doğru hareket ettiler. Burası çok uzakta sayılmazdı ve diğer ada gibi ıssızdı. Ordugah kuruldu. Bir sonraki gün

donanma yeniden harekete geçti. Spartalılar savaşırlarsa savaşa gireceklerdi, savaştan kaçınırlarsa da onları savaşa zorlayacaklardı. Spartalılar denize çıkmadılar. Limanı tıkadıklarından dolayı beklemeyi seçtiler. Atina donanması ise rahatça hareket edebileceği genişlikte bir yer arıyordu.

XIV. Atinalılar saldırıya geçtiler. Sparta gemilerinin burunları denize doğruydu ve bu nedenle kaçmak zorunda kaldılar. Daha sonra Atinalılar onları kovaladılar. Beş gemi ele geçirerek tayfaları esir aldılar. Karaya doğru kaçan gemiler de vardı. Atinalılar bunları da kovaladılar. Yük almakta olan Sparta gemileri de saldırıya uğradı ve kaçmak zorunda kaldı. Ancak tayfalar bu gemileri kısa bir süre içinde boşalttılar. Spartalı diğer askerler arkadaşlarının kuşatma altına alınabileceği kaygısıyla harekete geçtiler. Hemen silahlarını ellerine alarak denize girdiler. Artık herkes bir şekilde yardımcı olmaya çalışıyordu. Yoksa işler tersine dönebilirdi. Spartalılar'ın ordusunda kargaşa büyümüştü. Eski savaş düzenlerini kaybetmişlerdi ve sanki karada savaşıyormuş gibi davranıyorlardı. Atinalılar ise zaferi kazanmak üzereydiler. Onlar da sanki karada savaşıyorlarmış gibi hareket ediyorlardı. Her iki taraftan da çok sayıda yaralanan oldu. Sonunda savaş durdu. Spartalılar savaşın başında kaybettikleri gemilerin dışında iki de boş gemilerini geri almayı başardılar. Daha sonra herkes kendi ordugahına çekildi. Atinalılar bir zafer anıtı diktiler. Ardından Spartalılar'ın ölülerini geri verdiler. Ayrıca adanın çevresindeki Peloponnesoslular'ın bir çıkarma yapmalarını engellemek için gerekli önlemleri aldılar. Peloponnesoslular ise ordularını birleştirdiler ve Pylos'a yakın bir yerdeki kalede toplandılar.

XV. Sparta'da Pylos'ta yaşananlar duyuldu. İşin ciddiyetinin farkına varılmıştı. Bu nedenle memurların da savaş bölgesine gönderilmesine karar verildi. Fakat memurlar işin zorluğunu hemen anladılar. Hem yiyecek sıkıntısı vardı hem de Atinalılar kendilerinden kalabalık durumdaydılar. Bu nedenle Atinalı komutanlara anlaşma önerdiler. Atina'ya elçiler yollamak istiyorlardı. Ayrıca esir düşen askerler için de çaba harcamaya başladılar.

XVI. Atinalı komutanlar görüşmeyi kabul ettiler ve bir anlaşma yapıldı. Buna göre Spartalılar savaşa katılan tüm gemilerini

Pylos'taki Atinalılar'a teslim edeceklerdi. Ayrıca korunaklı yerlere saldırmayacaklardı. Atinalılar ise bunun karşılığında Spartalılar'ın her bir askeri için buğday, un ve iki kotyle,[58] şarap, et ve hizmetçiler için bunların yarısının gönderilmesine izin vereceklerdi. Ayrıca tüm işleri Atinalılar denetleyeceklerdi ve başka bir şeyin içeri sokulmasına izin vermeyeceklerdi. Atinalılar da Peloponnesoslular'a saldırmayacaklardı. Bu anlaşma Atina'ya elçi olarak gönderilecek olan Spartalılar'ın dönüşlerine kadar yürürlükte kalacaktı. Atinalılar elçilerin gidebilmesi için onlara üç kürekli gemiler de vereceklerdi. Anlaşma sona erdikten sonra Atinalılar Spartalılar'a gemilerini iade edeceklerdi. Daha sonra Spartalılar Atinalılar'a atmış civarında gemi teslim ettiler. Elçiler ise Atina'ya vardıktan sonra şunları ifade ettiler:

XVII. "Atinalılar! Gönderilme nedenimiz adada esir durumda bulunan askerlerimiz için mümkün olduğunca elverişli koşullarda bir anlaşma yapmaktır. Uzunca konuşmamızın bir zararı olmadığı düşüncesindeyiz. Gerçi geleneklerimize göre kısa bir konuşma yapmamız gerekiyor. Ancak durum gerektirdiğinde konuşmayı uzatmamızda bir zarar olmaz. Bizleri bir düşman gibi dinlemeyin. Söylediklerimizi sadece bilgece bir öğüt olarak kabul edin. Ayrıca bugün beklemediğiniz zamanda belli bir avantaj ele geçirmiş insanlar gibi de davranmayacağınızı umuyoruz. Böyle durumdaki insanların kibirli davranışlar içine girdiğini biliyoruz. Fakat kaderin değişkenliğini bilen insanlar böyle durumlarda gülmeyip çekingen davranırlar. Tecrübelerimizden dolayı buna inanın.

XVIII. "Yaşadıklarımızı görerek sözlerimizi dinleyin. Hellenler arasındaki ünümüze rağmen sizden bir şey istemeye geldik. Ancak eskiden biz size bir şeyler bağışlardık. Fakat bizim uğradığımız şanssızlığın nedeni zayıf olmamız ya da kibirli davranışlar içine girmemiz değil. Eskisi kadar güçlüyüz. Ancak şimdi yiyeceğimiz kalmadı. Bu durum herkesin başına gelebilir. Bu nedenle siz de bugün kazandığınız zaferlerin her zaman sizin yanınızda olmayabileceğini düşünerek hareket edin.

---

58 Khoiniks'in dörtte birine denk gelen ölçü birimi. Bir khoiniks 1.08 litredir.

Güvenliği sağlamak için başarı elde etmeye çalışmayanlar bilge insanlardır. Bu nedenle böyle insanlar daha az felaketler yaşarlar. Çünkü mücadele etmeyi istedikleri zaman bırakabilirler. Sizin de aynı şekilde hareket etmenizi bekliyoruz. Ancak şimdi bizi dinlemeyerek barış yapmak istemezseniz bugünkü şansınız dönebilir. Tarihte buna sık sık rastlanılmıştır. Ancak bugün barışmayı kabul ederseniz gelecek kuşaklara da bilgeliğinizle ilgili haklı bir ünü miras bırakmış olursunuz.

XIX. Spartalılar bir barış yapmak istiyorlar. Size eskisi gibi dostluğumuzu sunuyoruz. Bunun karşılığında adadaki askerlerimizi sağ salim almak istiyoruz. Bizce bu öneri her iki tarafın da zarar göreceği bir kuşatmadan ya da askerlerimizin açlık tehlikesiyle karşı karşıya gelmelerinden çok daha iyidir. İyi bir anlaşma yaparak aradaki düşmanlığa bir son verebiliriz. Fakat her iki taraftan birisi savaşı kazanırsa ve diğerine istediği şartlarda bir anlaşma yaptırırsa işler söylediğimiz gibi olmaz. Ancak anlaşma cömertlik ve beklenmedik şartlar içerirse diğer taraf da bu anlaşmaya saygı göstermek isteyecektir. İnsanlar en büyük düşmanlarına bile bu şekilde davranırlar. Her kim bir şey üzerindeki iddiasını yitirdiğini kabul ediyorsa ona böyle bir hak tanınır. Fakat düşmanlar kibirlerini sürdürüyorlarsa onlara karşı sonuna kadar savaşılır, hem de büyük bir istekle.

XX. Şimdi elimizde anlaşma yapmak için iyi bir fırsat var. İleri de bu koşulları kaybedip anlaşma yapmayacak duruma gelmeden şartları kabul edin. Savaşın sonucu hakkında halen belirsizlik var. İşte şimdi barışırsak dostluğumuzu koruyabiliriz. Böylelikle herkes ileride onursuz bir duruma düşmekten de kurtulmuş olacaktır. Artık savaş yerine barış yapalım. İnsanlar barışı sizden bilecektir. Kimse savaşı kimin başlattığına bakmaz. Önemli olan kimin bitirdiğidir. Eğer barış yapmayı kabul ederseniz Spartalılar'ın dostluğunu kazanacaksınız. Onlar da bunu istiyorlar. Sparta ve Atina anlaşırsa Hellas'ın geriye kalan kısmı onlara göre çok zayıf kaldığından bu anlaşmayı onaylamak zorunda kalacaktır."

XXI. Spartalılar bu şekilde konuştular. Daha önceden Atinalılar barış önerisinde bulunmuşlar ancak Spartalılar bunu kabul etmemişlerdi. Bu nedenle Spartalılar Atinalılar'ın barışı kabul

edeceklerini düşünüyorlardı. Fakat Atinalılar ise adada esir olarak askerler ellerinde bulunduğundan dolayı daha fazla şeyler istemek eğilimindeydiler. Halkın gözünde büyük değeri olan Kleaenetos'un oğlu Kleon konuşmalarıyla insanları kışkırtıyordu. Bu nedenle Atinalılar askerlerin teslim olmalarını ve silahlarıyla beraber Atina'ya getirilmelerini istediler. Ayrıca zamanında şanssız bir anlaşmayla beraber Spartalılar'a bırakılmış olan Nisaia, Pegae, Trezene ve Akhaia'yı geri almak istiyorlardı. Bu koşullar yerine getirilirse Atinalılar bir anlaşma yapacaklar ve Spartalı askerleri geri vereceklerdi.

XXII. Elçiler bunu kabul ettiler. Fakat belli bir grup gönderilmesini ve böylece her madde üzerinde tartışılmasını istediler. Fakat Kleon bu yeni öneriye çok kızdı. Ona göre Spartalılar böyle bir şeyi önererek kötü niyetlerini belli ediyorlardı. Gerçekten ne düşündüklerini halka söylemelerini istedi. Sonuçta Spartalılar'ın halkın önünde konuşmayacaklarını tahmin ediyordu. Şanssızlıklarından dolayı uygun koşullarda bir anlaşma yapmak istiyorlardı ama kendi müttefiklerinin önünde de küçük düşmek istemezlerdi. Spartalılar ise Atinalılar ile uygun bir anlaşma yapamayacaklarını anladılar. Elçiler de hiçbir şey elde edemeden kentten ayrıldılar.

XXIII. Elçiler geri dönünde anlaşma bozuldu. Spartalılar gemilerini istediler. Ancak Atinalılar onların kaleye saldırmak girişimde bulunduklarını öne sürerek gemileri vermediler. Çünkü anlaşmaya göre en ufacık bir şey anlaşmayı bozardı. Spartalılar Atinalılar'ın gemilerine el koymalarının büyük bir haksızlık olduğunu söylüyorlardı. Ardından geri çekildiler ve silahlandılar. Pylos yakınlarındaki savaş devam etti. Gündüzleri iki Atina gemisi nöbet tutuyordu. Geceleri ise neredeyse tüm donanma nöbetteydi. Atinalılar bu arada yirmi gemilik bir destek birliği de yollamışlardı. Bu sayede Atina donanması atmış gemiye ulaşmıştı. Peloponnesoslular ise kıyıdan surlara saldırıyorlar ve askerlerini kurtarmaya çalışıyorlardı.

XXIV. Aynı zamanlarda Syrakusailılar Messina kuşatmasındaki donanmalarını güçlendirdiler. Buradan başlayarak savaş yayıldı. Rhegionlularla araları çok bozuk olan Lokrisliler Syrakusailılar'ı savaş konusunda sıkıştırıyorlardı. İstedikleri şey bir deniz savaşıydı. Atinalılar'ın burada az sayıda gemileri

kaldığını herkesin Spakhteria adasına gittiğini biliyorlardı. Eğer denizde kazanırlarsa karadaki işleri kolaylaşırdı ve böylece Rhegion'u alabilirlerdi. Rhegion ve Messina arasındaki mesafe çok azdı. Bu nedenle bundan sonra Atinalılar'ın bölgeye hakim olmaları zorlaşırdı. Rhegion ile Messina arasında bir boğaz vardır ve burada iki kara parçası birbirine oldukça yaklaşır. Aynı zamanda Odysseus'ın geçtiği Kharybdis de burasıdır. Geçidin dar olması aynı zamanda Thyrrhen ve Sicilya denizlerinin taşmasına ve tehlike yaratmasına neden olur.

XXV. Syrakusailılar ve müttefikleri bir ticaret gemisinin geçmesi üzerine savaşmak zorunda kaldılar. Atinalılar on altı, Rhegionlular ise sekiz gemiyle gelmişlerdi. Syrakusai ve müttefiklerinin otuz gemisi vardı. Atinalılar üstünlük sağladı ve Syrakusailılar'ın bir gemisini batırdılar. Akşam olmasına rağmen savaş devam etti. Daha sonra herkes kendi ordugahına çekildi. Daha sonra Lokrisliler Rhegion topraklarından çekildiler. Syrakusailılar ve müttefikleri ise Messina'nın Peloris kentinde bir araya geldiler. Atinalılar düşman gemilerinde tayfa olmadığını görünce saldırıya geçtiler, fakat yenilerek bir gemi kaybettiler. Tayfalar da yüzerek kurtuldular. Daha sonra Syrakusailılar Atina gemilerini kıyıya doğru çekerek onlara yeniden saldırdılar. Bu kez de bir başka Atina gemisini batırdılar. Böylece o gün Syrakusailılar hiç zarar görmemiş oldular. Ardından Messina limanına vardılar. Arkhias ve yanındakiler Kamarina'yı Syrakusailılar'a vereceklerdi. Atinalılar bunu öğrenince Kamarina'ya doğru yola çıktılar. Messinalılar ise müttefikleriyle beraber Naksos'a ilerlediler. İlk gün düşmanlarını surların arkasına hapsederek topraklarını yağmaladılar. Bir sonraki gün ise Akesines'in kaynağına doğru ilerlerlerken kente karadan bir saldırı başlattılar. Fakat bu arada dağlardan gelen Siküller yardıma yetiştiler. Naksoslular'ın direnci arttı. Çünkü gelenlerin Leontinoilular ve müttefikleri olduğunu düşünmüşlerdi. Kentlerinden çıkarak Messinalılar'a saldırdılar. Messinalılar binden fazla adam kaybettiler. Geri dönüş yolculukları da barbarların saldırıları nedeniyle çok zor oldu. Bu arada Leontiniolular Messinalılar'ın artık kendilerini savunamayacaklarını görerek Atinalılar'dan aldıkları destekle kente saldırdılar. Atinalılar denizden Leontinoilular karadan saldırıyorlardı.

Messinalılar ise Lokrislilerle beraber Demoteles komutasında bir çıkış hareketi yaptılar. Leontinoilular'a epeyce kayıp verdirildi. Daha sonra Atinalılar savaşa girdiler. Gemilerden inerek saldırıya geçtiler. Messinalılar kente kadar kovalandılar. Ardından Atinalılar bir zafer anıtı inşa edip Rhegion'a geri döndüler. Bundan sonra da Sicilyalılar arasında kara savaşları yaşandı. Ancak Atinalılar bu savaşlara katılmadılar.

XXVI. Pylos önündeki Spaktheria adasında Atinalılar'ın kuşatması devam ediyordu. Peloponnesoslular oldukları yerde kaldılar. Ancak yiyecek ve su sıkıntısı Atinalılar'ı rahatsız etmeye başlamıştı. Pylos kalesinde sur vardı ama çok fazla değildi. Bu nedenle Atinalılar kıyıdaki kumları kazıp su çıkarmaya çalışıyorlardı. Ordugah kurulan yer çok dardı. Bu nedenle tayfalar yemeklerini nöbetleşe yemek zorunda kalıyorlardı. Donanma ise onlar yemek yerde denizdeydi. Issız bir adayı kuşatmalarına karşın başarıya ulaşamamışlardı. Düşmanların yiyecek sıkıntısı da hesaba katıldığında bu işin daha önceden bitmesi gerekiyordu. Fakat Spartalılar kendilerine yiyecek getirmeyi başaranlara büyük ödüller veriyorlardı. Hata bir helot buğday, şarap, peynir ya da benzeri bir yiyecek getirirse özgürlüğünü kazanabilirdi. Helotlar bu nedenle yiyecek getirme işine büyük önem veriyorlardı. Eğer rüzgârlar uygun olursa bunu kolaylıkla yapabiliyorlardı. Çünkü denizden karaya doğru esen bir rüzgâr sırasında kolaylıkla adaya gelebiliyorlardı. Kıyıya yanaştıkları sandallarını ise umursamıyorlardı. Ona bir şey olsa da yenisini yapıyorlardı. Fakat hava durgun olduğunda helotlar yakalanıyorlardı. Öte yandan yüzerek adaya ulaşmaya çalışanlar da vardı. Bunlar ballı haşhaş çekirdekleri ve dövülmüş keten tohumlarından tulumlar yaparak çekiyorlardı. İlk zamanlar Atinalılar bunları fark etmediler. Ancak daha sonraları bazı gemileri bunları gözlemekle görevlendirdiler. Hem adaya yiyecek sokmak hem de Atinalılar'ın yardım almasını engellemek için her türlü hileye başvuruluyordu.

XXVII. Atinalılar'ın kuşatma sırasında çektikleri sıkıntılar ve adadakilerin gizlice erzak sağlamalarından dolayı kuşatma için morallerinin bozulmasına neden oldu. Ayrıca kendi arkadaşlarına da yiyecek götürme olanakları yoktu. Bir yandan Atina'dan yola çıkan gemilerin Peloponnesos'u aşmaları zordu

bir yandan buralarda gemilerin demirleyebileceği uygun bir liman bulunmamaktaydı. Tüm bunlar yaz aylarında bile zorlukla yapılırdı. Atinalılar'ın iki seçeneği vardı. Birincisi kuşatmayı hafifletmek ikincisi de uygun bir hava koşulunda her şeylerini toplayıp geri çekilmek. Fakat daha çok korkulan şey Spartalılar'ın bu olaydan sonra hiçbir barış şartını kabul etmemeleri olasılığıydı. Açıkçası Atinalılar barış önerisini kabul etmediklerine pişman olmuşlardı. Kleon barışın önündeki engel olarak görülüyordu. Bu nedenle adadan gelen haberlerin doğru olmadığını söyledi. Haberlere güvenmediğinden Pylos'a bir heyet gönderilmesine karar verildi. Kleon ve Theagenes heyetin başında olacaklardı. Böylece Kleon zor durumda kaldı. Ya kendisi yalancılıkla suçlanacaktı ya da kendi söylediklerini kendisi yalanlamak zorunda kalacaktı. Bu sıralar Atina'da yeniden savaş isteği artmıştı. Bu nedenle Kleon heyet göndermek için doğru bir zaman olmadığını söyledi. İsterlerse adadaki teslim almak için gönderilecek ordunun başına kendisinin geçebileceğini belirtti. Ona göre biraz denize açılmak adadaki ele geçirmek için yeterli olurdu. Kleon daha sonra hem düşmanı hem de rakip partinin strategosu olan Nikeratos'un oğlu Nikias'a strategosların adam gibi davranmamalarından ötürü düşmanın ele geçirilemediğini söyledi. Daha sonra da isterlerse bu işi kendisinin yapabileceğini belirtti.

XXVIII. Atinalılar Kleon'a kızdılar ve "o zaman bu iş madem kolay, sen yap" dediler. Nikias da halkın söylediklerini gerçek zannetti ve emrindeki askerlerle Kleon'un komutasında savaşmaya hazır olduğunu bildirdi. Kleon ise insanların doğru söylemediklerini düşünüyordu. Bu nedenle komutayı alacağını belirtti. Daha sonra Kleon işin ciddiyetini anladı. Biraz korkmaya başlamıştı ayrıca bir strategos olarak Nikias'ın haklarını kendisine devretmeyeceğine inanıyordu. Fakat halkın şahitliğinde Nikias Pylos komutanlığından çekildi. Kleon yola çıkmak istemiyordu. Ancak halk isteklerinin şiddetini arttırdı ve Nikias üzerinde baskı kurarak onun komutanlıktan çekilmesini istedi. Sonuçta Kleon savaşmayı kabul etmek zorunda kaldı. Daha sonra halkın önüne çıkarak Spartalılar'dan korkmadığını, kimse kendisiyle gelmese bile Lemnos, Imbros ve Enos'dan gelen ve Atina'da bulunan askerlerle beraber dört

yüz de okçu alarak yola çıkacağını belirtti. Kleon elindeki birliklerle yirmi gün içinde Spartalı askerleri alıp geleceğine söz veriyordu. İnsanlar onun kendisine olan güvenini gördüklerinde kendilerini gülmekten alamıyorlardı. Fakat bir yandan da akıllı insanlar sevinmeye başlamıştı. Çünkü sonuçta ya büyük olasılıkla Kleon'dan kurtulacaklardı ya da Spartalı askerler ellerine geçecekti.

XXIX. Kleon mecliste gerekli tüm önlemleri aldı. Ardından da seferi için izin aldı. Daha sonra strategoslardan Demosthenes'i kendisine yardımcı seçti. Onu seçmesinin nedeni Demosthenes'in adaya bir saldırı düzenlemek istemesiydi. Ayrıca askerlerin de kıtlık çektikleri bir anda saldırıya geçip işi bitirmek istediklerini düşünüyorlardı. Bu arada adada bir yangın çıktı. Bu da bir avantajdı. Çünkü Atinalılar adaya çıkarma yaptıklarında düşmanları ormanları saklanarak diledikleri zaman saldırıya geçebilirlerdi. Böyle bir ormanlık alan Atinalılar'ın tüm hatalarını gözler önüne sererken Spartalılar'a büyük avantaj sağlamaktaydı. Kısacasını söylemek gerekirse orman Spartalılar için büyük avantajdı. Bu koşullar altında Atinalılar sayısal üstünlüklerine rağmen saldırı sırasında küçük gruplar halinde hareket ederek yönlerini bulmakta güçlük çekeceklerdi. Belki de arkadaşları farkında olmadan askerlerin büyük bölümü öldürülecekti.

XXX. Aitolia'daki orman faciasından sonra Demosthenes bu işten biraz çekiniyordu. Fakat adanın dar olması nedeniyle nöbetleşe yemek yiyen askerlerden birisi dikkatsizce davranarak yangın çıkmasına neden oldu. Yangının başladığı çoğu insan tarafından fark edilmeden alevler yayılmaya başladı. Bunun üzerine verilen yiyecek hesabıyla yaptıkları düşman ordusunun miktarı tahmininde yanıldıklarını anladılar. Spartalılar daha kalabalıklardı. Ayrıca adaya çıkarma yapmak da beklenen de biraz daha kolaydı. Demosthenes askerlerini cesaretlendirecek bir konuşma yaptı. Bu sırada Kleon da Pylos'a ulaştı. Yanında bir Atinalı haberci de vardı. Durum Demosthenes'e bildirildi. Ardından Kleon ve Demosthene aralarında anlaştılar. Sonra adadaki Spartalılar'a silahlarıyla beraber teslim olmaları çağrısı yapıldı. Eğer teslim olurlarsa anlaşma yapılana dek kendilerine iyi davranılacaktı.

XXXI. Spartalılar Atinalılar'ın teklifini kabul etmediler. Bir gün sonra akşamleyin Atinalılar tüm hoplitleri gemilere bindirdiler. Sabaha karşı her iki yönden de karaya bir çıkarma yaptılar. Sekiz yüz civarındaki hoplit ilk hedeflerine saldırdılar. Burada yaklaşık otuz kişiyle karşılaştılar. Epidatas komutasındaki Spartalı askerlerin çoğunluğu adanın ortasındaydı. Buraya yakın bir yerde bir kaynak da vardı. Küçük bir Atinalı grup ise adanın Pylos'a bakan yönündeki yerlerini almışlardı. Buraya karadan saldırılması oldukça zordu. Bu nedenle taşları üst üste koyaarak bir metris inşa etmişlerdi. Eğer Spartalılar'ı geri çekilmeye zorlarlarsa bu metris işlerine yarardı. Evet, Atinalılar'ın durumları bu şekildeydi.

XXXII. Atinalılar ilk saldırdıkları yerde düşmanlarını öldürdüler. Bu insanlar her zamanki gemilerin geldiğini sanarak dikkatsiz davranmışlardı. Sabah olduktan sonra yetmişten fazla geminin tüm tayfaları karaya ulaştı. Herkes her zamanki silahlarını kullanıyordu. Orduda sekiz yüz okçu, aynı sayıda peltastes, Messinalılar ve surları korumakla görevli Pyloslular da vardı. Demosthenes'in planına uygun şekilde iki yüzerli gruplara bölündüler. Bazı gruplarda daha az sayıda asker vardı. Düşmanı her taraftan kuşatmaya çalışıyorlardı. Bu nedenle tepeleri ele geçirdiler. Böylece düşman bir taraftan gelen saldırıya karşılık vermeye çalışırken başka bir yönden de saldırıya uğrayacaktı. Atinalı askerlerin savaş teknikleri düşmana uzaktan ok, mızrak vb. şeyler atmaktı. Tabi bunları atanlar hafif silahlı olduklarından düşman kendilerini kovalasa bile kolayca kaçacak durumda olmaları gerekirdi. Gerçekten de Demosthenes'in savaş planı uygulandı.

XXXIII. Adanın ortasında bulunan Epidatas'ın askerleri Atinalılar'ın ilk mevzilerini geçtiklerini ve kendilerine doğru ilerlediklerini gördüler. Bunun üzerine savaşmak için hazırlandılar. Gelenlerin arkalarında da hafif silahlı askerler olduklarını biliyorlardı. Spartalılar bir türlü Atinalı hoplitlere yanaşamadılar. Çünkü onların arkasında bulunan hafif silahlı askerler attıkları oklarla ilerleyişlerine engel oluyorlardı. Öte yandan Atinalılar ise yerlerinden kımıldamıyorlardı. Hafif silahlı Atinalılar biraz Spartalılar tarafından sıkıştırıldıklarında hemen kaçıyorlar ve ardından uzaktan silah fırlatmaya devam

ediyorlardı. Gerçekten de düşmandan kaçmak için hiçbir zorluk bulunmayan bir yolda hafif silahlı askerlerin başarılı bir savaş yürütmeleri doğaldı. Çünkü Spartalı ağır silahlı askerlerin onları kovalamaları çok zordu.

XXXIV. Savaş bu şekilde devam etti. Artık Spartalılar düşmanlarını kovalayamıyorlardı. Hafif silahlı askerler ise hem sayısal üstünlüklerinden hem de düşmanlarının artık kendilerini kovalayamamasından büyük moral kazandılar. Düşmanları utanç verici bir şekilde kendilerini kovalayamıyordu. Bundan sonra Atinalılar düşmanlarını küçümsemeye başladılar. Onlara bağıra çağıra ellerine geçen taş, ok, mızrak yani ellerine geçen her şeyi fırlatarak saldırmaya devam ettiler. Spartalılar kendilerine bağıra çağıra saldıran insanlara alışık değillerdi. Bu nedenle korktular. Ayrıca ormanda çıkan yangının toz bulutları da etrafı kaplamaya başlamıştı. Artık düşmanlarının attığı maddeleri göremiyorlardı. Spartalılar iyice zor duruma girmişlerdi. Artık keçe zırhları kendilerini oklardan ve mızraklardan koruyamıyordu. Hiçbir şey göremediklerinden ve Atinalılar'ın bağırtısından kendi komutanlarını bilmediklerinden dolayı bir şey yapamıyorlardı. Spartalılar'ın neredeyse hiçbir kurtuluş ümitleri kalmamıştı.

XXXV. Kendi etraflarında dönüp birbirlerini yaralıyorlardı. Daha sonra Spartalılar birbirlerine yaklaştılar ve adanın sonunda bulunan bir bölgeye doğru geri çekildiler. Atinalılar Spartalılar'ın yaptıklarını görünce bağıra çağıra yeniden onların üzerine atıldılar. Bu sırada Spartalılar ağır kayıplar verdiler. Yine içlerinden bazıları geri çekilme işlemini başarıyla tamamlayabildi. Artık amaçları şu an bulundukları yeri koruyabilmekti. Atinalılar Spartalılar'ı kovaladılar. Fakat Spartalılar'ın savundukları yerin kuşatılması arazi nedeniyle bir hayli güçtü. Bu nedenle gün boyunca onları oradan çıkarmaya çalıştılar. Sıcağın etkisi ve susuzluk nedeniyle bir hayli zorlu bir savaş yaşanmıştı. Spartalılar ise bundan böyle sadece tek bir yönden saldırıyı göğüslemek zorunda olduklarından kendilerini daha kolay bir şekilde koruyorlardı.

XXXVI. Savaş uzamaya başlamıştı. Bu sırada Messinalılar'ın komutanı Kleon ve Demosthenes'in yanına geldi. Onlara kendi yanına alacağı birlikle düşmanlarını arkadan sıkıştırmayı

önerdi. Komutanlar da bunu kabul ettiler. Ardından Messinalı komutan Spartalılar'ın göremeyeceği bir yoldan ilerleyerek çok uzun bir yoldan dolanarak Spartalılar'ın nasıl olsa hiç kimse gelemez diye düşündükleri bir yere asker çıkardı. Bir anda buradan Spartalılar'ın korunaklı mevkisine bir saldırı gerçekleştirdi. Spartalılar büyük korkuya kapıldılar. Messinalı askerlerin ise cesaretleri büyük oranda artmıştı. İşte bu saatten sonra Spartalılar Thermophylai'da Ephialtes yolundan kuşatıldıkları gibi zor bir duruma düştüler.[59] Nasıl savaşacaklarını bilemiyorlardı. Bu nedenle fazla direnemediler. Ayrıca yorgundular. Atinalılar da kolaylıkla geçitleri ele geçirdiler.

XXXVII. Kleon ve Demosthenes ise Spartalılar'ın kendi askerleri tarafından öldürüleceğini anlamışlardı. Ancak amaçları onları sağ salim Atina'ya götürmekti. Bu nedenle bir haberci göndererek teslim olup olmayacaklarını sormaya karar verdiler. Kendilerine silahlarıyla beraber hiçbir şart önermeden teslim olmaları söylendi.

XXXVIII. Spartalılar öneriyi duyunca kalkanlarını attılar ve ellerini havaya kaldırdılar. Bunun anlamı teslim olacakları şeklindeydi. Daha sonra bir anlaşma yapıldı. Atinalı Kleon ve Demosthenes ile Spartalı Pharaks'ın oğlu Styphon konuşmaya başladılar. Spartalılar'ın komutanı Epidatas ölmüştü. Yerine geçen Hippagrates ise henüz yaşıyor olmasına rağmen ölülerle beraber yatıyordu. Eğer ölürse Styphon'un komutayı alması gerekiyordu. Spartalılar karada bulunan arkadaşlarıyla beraber konuyu konuşmak istediklerini bildirdiler. Ancak Atinalılar buna izin vermedi ve isterlerse karadaki ordudan elçileri kendilerinin getireceklerini söylediler. Birkaç defa haber gönderildikten sonra karadaki ordudan şöyle bir yanıt geldi: "Spartalılar kendi kaderinizle ilgili olarak kendinizin karar almasını ve utanılacak bir şey yapmamanızı istiyorlar." Bundan sonra Spartalılar silahlarıyla beraber teslim oldular. Bir gün bir gece boyunca Atinalılar esirleri göz altında tuttular. Daha sonra bir zafer anıtı dikildi. Ertesi gün esirler gemilere dağıtıldı ve yolculuk hazırlıkları başladı. Spartalılar ise bir haberci

59 Spartalılar'ın Thermophylai'daki direnişleri hakkında ayrıntılı bilgi Herodotos'un eserinden edinilebilir.

aracılığıyla ölülerini toplamak istediklerini bildirdiler. Savaştan sonra adada bulunan dört yüz yirmi Peloponnesoslu hoplitten iki yüz doksan ikisi Atina'ya götürüldü. Bunların yüz yirmisi Spartalı'ydı. Atinalılar ise pek fazla bir kayıp vermemişlerdi. Çünkü her iki ordu çok kısa bir süreliğine karşı karşıya savaşmışlardı.

XXXIX. Adanın kuşatılması toplam yetmiş iki gün sürdü. Bunun yirmi günü ateşkes görüşmeleri için elçilerini gidip gelmesine harcandı. Bu arada adadakilere yiyecek dağıtılmıştı. Diğer günlerde ise kaçak yiyeceklerle idare ettiler. Spartalılar teslim olduklarında halen yiyeceğe sahiptiler. Çünkü komutanları kıtlığı düşünerek onlara azar azar yiyecek veriyordu. Daha sonra Atinalılar ve Peloponnesoslular Pylos'tan geri çekildiler. Kleon'un yirmi gün içinde adadakileri Atina'ya getireceği yönündeki saçma sapan sözü de gerçekleşmiş oldu.

XL. Bu durum savaşın en ilginç yanlarından biriydi. Çünkü hiç kimse Peloponnesoslular'ı açlık ya da benzeri bir sıkıntı halinde teslim olacağını düşünmüyordu. Herkes onların savaşarak ölmelerini bekliyordu. İnsanlar ölenlerin daha cesur olduklarını düşünüyorlardı. Hatta bir Atinalı esirlere şöyle bir soru sordu: "Ölenler cesur muydular?" Esir de şöyle bir yanıt verdi: "Bir ok gerçekten de cesurları ve korkakları ayırt edebilseydi çok değerli olurdu." Esir adam bu sözleriyle Atinalılar'ın attıkları okların tesadüfen hedeflerine ulaştığını belirtmek istiyordu.

XLI. Esirler Atina'ya getirildi. Ardından zincire vuruldular. Bu durum anlaşmaya kadar devam edecekti. Ayrıca bu süre içinde Peloponnesoslular Attika'ya saldırırlarsa esirler öldürüleceklerdi. Daha sonra Pylos'a askeri bir birlik konuldu. Buraya Naupaktoslular ve Messinalılar en iyi askerlerini gönderdiler. Pylos eskiden de Messina'ya aitti. Bu nedenle Messinalılar bölgeyi kendi toprakları gibi gördüler. Ayrıca içinde bulundukları bölgeye saldıranları cezalandırdılar. Böylece aynı dili konuştukları Spartalılar'a büyük zarar vermiş oldular. Spartalılar bu ana kadar hiçbir zaman böyle bir yağma saldırısıyla karşılaşmamışlardı. Ayrıca helotlar da kaçıyorlardı. İsyanın büyümesinden çekindiler. Spartalılar daha sonra Atina'ya elçiler yolladılar. Pylos'un ve esirlerin kendilerine geri

verilmesini istediler. Ancak Atinalılar daha fazlasını umuyorlardı. Bu nedenle bir anlaşma yapılamadı. Birkaç defa Sparta'dan gelen elçi heyeti eli boş olarak ülkesine geri dönmek zorunda kaldı.

XLII. Yaz aylarında Pylos'ta yaşananlardan sonra Atinalılar Korinthos'a saldırmak için doksan gemi, iki bin hoplit ve iki yüz atlı görevlendirdiler. Sefere katılanlar arasında Miletos, Andros ve Karystoslular da vardı. Komutan Nikeratos'un oğlu Nikias'tı. Şafak zamanı denize açıldılar. İlk olarak Khersonesos ile Solygeia arasındaki yere bir çıkarma yaptılar. Daha önceleri Dorlar Korinthoslular ile savaşmak için buraya bir korunaklı mevzi inşa etmişlerdi. On iki stadion uzaklıktaki kentin ismi ise Solygeia'dır. Burası Korinthos'tan atmış, Korinthos kıstağından yirmi stadion uzakta bulunmaktadır. Argoslular Atinalılar'ın saldıracaklarını Korinthoslular'a bildirdiler. Korinthoslular da kıstakta toplandılar. Ambrakia ve Leukaslılar ise beş yüz kişilik ordularıyla Atinalılar'ı gözetleyeceklerdi. Fakat Atinalılar'a onlara görünmeden çıkarma yaptılar. Korinthoslular düşmanlarının çıkarma yaptığını gördüler. Bu nedenle önlem alarak ordularının yarısını Kenkhrai limanı yakınlarına getirdiler. Böylece Atinalılar'ın Krommyon'a saldırmalarına karşılık önlem alıyorlardı.

XLIII. Korinthoslular'ın iki komutanları vardı. Bunlardan birincisi olan Battos Sloygiea'ya geldi. Lykophron ise savaşa girmek üzere hareket etti. Korinthoslular ilk önce çıkarma yapılan bölgenin sağ kısmına saldırdılar. Daha sonra savaş her bölgeye yayıldı. Sürekli olarak karşı karşıya savaşıldığından çok kan aktı. Atinalılar ve sağ kanatlarında yer alan Karystialılar Korinthoslular'ın saldırısından zorlukla kurtuldular. Daha sonra Korinthoslular taştan yapılmış bir duvara doğru geri çekildiler. Buradan arazinin eğiminden yararlanarak düşmanlarının üzerine oklar ve taşlar yağdırdılar. Ardından da savaş şarkıları söyleyerek yeniden saldırıya geçtiler ve karşılıklı savaş başladı. Korinthoslular sol kanatlarında Atinalılar'ın sağ kanadına karşı bir başarı elde ettiler. Onları denize kadar kovaladılar. Fakat daha sonra Atinalılar ve Karystialılar Korinthoslular'ı kovalamaya başladılar. İki taraf da hiç ara vermeden bu şiddetli savaşa devam ediyordu. Korinthoslular'ın sağ

kanadında Lykophron Atinalılar'ın sol tarafına karşı bir üstünlük sağladı. Düşmanlarının Solygdeia kentine girmelerine engel olmaya çalışıyordu.

XLIV. Uzunca bir süre herkes yerinde kaldı. Ancak Atinalılar'ın atlı birliğe sahi olmaları bir avantajdı. Daha sonra Korinthoslular kendilerinin atlı birliği olmaması nedeniyle bir tepeye çıktılar. Burada düşmanlarını beklemeye başlarken bir süre de dinlenme olanağı buldular. Korinthos birliğinin geri çekilmesi Lykophron ve arkadaşlarının sonunu hazırladı. Bundan sonra diğerleri doğru düzgün bir biçimde geri çekilme olanağı bulamadılar. Daha sonra Atinalılar düşmanlarının yaklaşmamasından cesaret bularak önce ölülerini topladılar sonra da bir zafer anıtı diktiler. Korinthos ordusunun bir diğer bölümü ise Krommyon'a yapılacak saldırıyı engellemek için Kenkrede'de kalmıştı. Bunlar Oneion tepesindeki savaş hakkında bilgi sahibi değillerdi. Daha sonra oralardan bir toz bulutunun geldiğini görünce ne olabileceğini tahmin ettiler ve yardıma koştular. Korinthos'ta bulunan yaşlı askerler de yardıma koştu. Atinalılar kalabalık bir ordunun üzerlerine geldiğini görünce Peloponnesoslular'ın yardım için bir birlik gönderdiklerini sandılar. Alelacele ölülerini bile tam olarak toplayamadan gemilere bindiler ve müttefik adalardan birine sığındılar. Bir süre sonra Atinalılar bir haberci aracılığıyla toplayamadıkları ölülerini almak istediklerini bildirdiler. Savaşta Korinthoslular iki yüz on, Atinalılar elli askerlerini kaybettiler.

XLV. Atinalılar yeniden yola çıkarak Korinthos'un yüz yirmi stadion uzağında bulunan Krommyon'a doğru hareket ettiler. Atinalılar bölgeyi yağmalayarak ordugah kurdular. Bir sonraki gün ise Epidauros topraklarına girdiler ve buraya bir çıkarma yaptılar. İlk geldikleri yer Epidauros ile Trezene arasındaki Methone'ydi. Buradaki kıstağı ele geçirdiler ve bölgeye bir birlik konuşlandırdılar. Ardından Trezene, Halies ve Epidauros'a bağlı olan köyleri yakıp yıktılar. Ardından gerekli korunakları inşa ederek Atina'ya geri döndüler.

XLVI. Pylos'tan ayrılarak Sicilya'ya giden Eurymedon ve Sophokles de Korkyra'ya ulaştılar. Kentte karmaşa yaratmak amacıyla Istone Dağı'na çıkanlara saldırdılar. Ardından onların mevzilerini ele geçirdiler. Daha sonra Korkyralı muhalifler teslim

oldu. Teslim anlaşmasının koşullarına göre onlar silahlarını bırakacaklar ve kaderlerini Atinalılar'ın belirlemesine izin vereceklerdi. Komutanlar esirleri Ptykhia adasına gönderdiler. Anlaşma yapılana dek burada göz altında tutulacaklardı. Anlaşmayı birileri bozarsa anlaşma toptan geçerliliğini yitirmiş olacaktı. Öte yandan Korkyra'daki demokratlar muhaliflerin affedilmelerinden çekinmeye başladılar. Bu nedenle sanki muhaliflerin iyiliğine davranıyormuş gibi elçiler yolladılar. Bu elçiler kendileri için en iyi şeyin kaçmak olduğunu söyleyeceklerdi. Ayrıca Atinalılar'ın kendilerini Korkyralı demokratlara teslim edecekleri dedikodusunu da yayacaklardı.

XLVII. Korkyralılar bu sözlere inandılar. Kaçmaya yeltendiler ama her şey hazırlıklı olduğundan dolayı kolayca yakalandılar. Anlaşma bozulduğundan dolayı esirler Korkyralılar'a verildi. Atinalılar ise hileyi göz ardı ettiler ve Korkyralı demokratların güvenliğini sağlamaya devam ettiler. Ancak kendileri Sicilya'ya gideceklerdi. Bu nedenle esirlerle vakit kaybetmek istemiyorlardı. Korkyralılar ise muhalifleri ele geçirdikten sonra onları büyük bir çiftliğe hapsettiler. Zincirlerle bağlanmış olan esirler iki sıra halinde dizili hoplitlerin arasından yirmişerli gruplar halinde yürütülüyorlardı. Yavaş yürüyenler ise kamçılanıyordu.

XLVIII. İlk önce atmış esir dışarı çıkarıldı ve içeridekilere fark ettirilmeden öldürüldü. Daha sonra içerdekilere gerçek anlatıldı. Esirler de Atinalılar'a yalvararak gerekiyorsa kendilerinin onları öldürmelerini istediler. Ayrıca bundan sonra çiftlikten çıkmayacaklarını ve sonuna kadar savaşacaklarını da sözlerine eklediler. Korkyralılar ise kapıları zorlamayarak tavanı deldiler ve içeri ok, mızrak ve ne buldularsa fırlatmaya başladılar. İçerideki insanlar da kendilerini öldürmeye başladılar. Bazıları atılan oklarla boğazlarını kesiyor, bazıları yatakların parçalarından yararlanarak kendisini asıyordu. İçeridekilerin bir kısmı düşman tarafından atılan silahlarla ölürken, kimileri de kendilerini öldürmüşlerdi. Gerçekten de gece yaşananlar korkunç şeylerdi. Sabah olduktan sonra Korkyralılar arabalarla cesetleri kentin dışına taşıdılar. Bu arada ele geçirilen kadınların da tamamı köleleştirildi. Dağa kaçan Korkyralılar'ın sonu bu şekilde oldu. Böylece Korkyra'da isyan da bitmiş oldu.

Artık Korkyra'nın aristokrat partisi tam anlamıyla yok olmuştu. Atinalılar ise müttefikleriyle beraber Sicilya'ya gittiler.

XLIX. Naupaktos'taki Atinalılar ise Akharnanialılar ile anlaşarak Ambrakia körfezde bulunan Anaktorion kentini aldılar. Bundan Anaktorionlu muhaliflerin de desteği oldu. Olaylar yaz aylarının sonunda gerçekleşmişti. Daha sonra Akarnanialılar bölgedeki Korinthoslular'ı kovarak her yerden kente yerleşmeleri için insanlar davet ettiler.

L. Bir sonraki kış mevsiminde Atinalı strategos Arkhippos'un oğlu Aristeides Eion civarındaki Strymon Nehri ağzında Artaphernes" yakaladı. Artaphernes kral tarafından Spartalılar'n yanına gönderiliyordu. Artaphernes Atina'ya getirildi. Yanında bulunan Assur dilinde yazılmış mektup okundu. Mektupta kralın Spartalılar'ın ne istediklerini anlamadığı yazıyordu. Ayrıca kral isteklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Spartalılar'ın Artaphernes ile elçiler yollamasını istiyordu. Daha sonra Atinalılar Artaphernes'in yanına elçiler verdiler ve onu Ephesos'a gönderdiler. Fakat elçiler Kserkses'in oğlu Artakserkses'in kısa bir süre önce öldürüldüğünü öğrendiler ve hiçbir şey elde edemeden ülkelerine geri döndüler.[60]

LI. Yine kış aylarında Khioslular Atinalılar'ın isteği üzerine surlarını yıktılar. Aslında Atinalılar'a rehineler vererek yasalarında bir değişiklik yapmayacaklarını belirtmişlerdi. Böylece Thukydides'in anlattığı savaşın yedinci yılı sona ermiş oldu.

LII. Yaz aylarının başlangıcında önce bir güneş tutulması ardından da deprem yaşandı. Daha sonra Mytilene ve Lesboslu sürgünler karada toplandılar ve Peloponnesoslular'dan gelen para yardımı sayesinde yola koyuldular. İlk olarak Rhoeteion'u ele geçirdiler. Sonra iki Phokaia stateri para karşılığında kente hiçbir zarar vermeden geri çekildiler. Ardından Antandros kentini muhaliflerin desteğiyle ele geçirdiler. Daha önceleri Mytileneliler'in elinde bulunan ancak zamanlar Atinalılar'ın boyunduruğuna girmiş olan kıyıdaki kentlere özgürlüklerini vermek istiyorlardı. İlk olarak da ele geçirmek istedikleri yer Antandros'tu. Çünkü burada ormanların fazla olması gemi

60 Artakserkses İÖ 424 yılında öldürülmüştür.

yapımında faydalı olacaktı. Ayrıca bölge Lesbos'a zarar vererek Aiolia kentlerine saldırmalarına uygun bir yerdi.

LIII. Atinalılar ise atmış gemi, iki bin hoplit ve biraz da atlıyla Kythera'ya doğru yola çıktılar. Mytileneliler'in yanı sıra başka bazı müttefikler de sefere destek veriyorlardı. Komutanları ise Nikeratos'un oğlu Nikias ile Diitrphes'in oğlu Nikostartos ve Tolmaeos'un oğlu Autokles'ti. Kythera Malea burnunun yakınlarında Lakonia'nın karşısında bulunan bir adadır. Adada perioikoslar yaşarlar. Her yıl Spartalılar buraya yeni memurlar atarlar. Ayrıca ağır silahlılardan oluşan bir ordu da adayı korur. Çünkü Mısır ve Libya'dan gelen ticaret gemileri buraya yanaşırlar. Ayrıca ada korsan saldırılarını engellemek için de uygun bir yerdedir. Kythera, Sicilya denizinde bulunur ve Girit'e doğru uzanır.

LIV. Atinalılar on gemi ve Miletoslu ili bin hoplitle kıyıdaki Skandeia'yı ele geçirdiler. Daha sonra ordularını birleştirerek Kythera kentine saldırdılar. Kytheralılar ise kentin dışına çıkarak ordugah kurmuşlardı. Kısa bir süre Kytheralılar direndiler ancak daha sonra geri çekildiler. Ardından Atinalı komutanlarla kendilerine bir şey yapılmaması şartıyla bir anlaşma yaptılar. İlk günden itibaren yapılan görüşmeler sonucunda her iki taraf için de kabul edilebilir bir anlaşma yapıldı. Aslında Atinalılar Kytheralılar'ın Sparta kökenli olmaları ve adanın stratejik konumu nedeniyle onları sürgün etmeleri gerekirdi. Anlaşmadan sonra Atinalılar Skandeia kentinin sahibi oldular. Ayrıca Kythera'ya da bir birlik yerleştiler. Daha sonra Asine, Helos gibi ticaret kentlerine saldırdılar. Buralarda ordugah kurarak yedi gün boyunca yağmacılık yaptılar.

LV. Spartalılar Kythera saldırısından sonra benzeri bir şeyi kendileri için de beklemeye başlamışlardı. Fakat ordularını birleştirerek Atinalılar'ın karşısına gelmediler. Sadece kritik gördükleri bölgelerde daha fazla sayıda asker bulundurarak önlemler aldılar. Açıkçası Spartalılar bu aralar korku içindeydiler. Çünkü Kythera'daki kayıplar, Pylos'ta yaşananlar, Spakhteria adasında olanlar işlerini oldukça zor bir duruma sokmuştu. Spartalılar dört yüz atlı ve okçu hazırladılar. Artık Atinalılar'a karşın deniz savaşlarına girmekten sıkılmışlardı. Ayrıca son zamanlarda gelen üst üste yenilgiler de morallerini bozmuştu.

Spakhteria'daki gibi bir yenilgiden korkuyorlardı. Bu nedenle eskisi gibi istekle savaşamıyorlardı. Hatta alınan yenilgiler Spartalılar'ın artık en küçük işte bile başarısızlığa uğrayacakları endişesine kapılmalarına neden olmuştu.

LVI. Atinalılar kıyıyı yağmalamalarına karşın Spartalılar bir şey yapmadılar. Herhangi bir yere saldırdıklarında Spartalılar'ın kendilerinin sayıca az olduklarını düşünüyorlardı. Sadece Kotyra ve Aphrodisia civarındaki birlikler düşmana direnebildi. Bunlar da hafif silahlı birliklerin kırsal alanda dağınık dolaşmalarından yararlanmışlardı. Fakat hoplitlerle karşılaştıklarında geri çekilmek zorunda kaldılar. Atinalılar bir zafer anıtı inşa ettikten sonra Kythera'ya geri döndüler. Daha sonra Limera'ya gittiler. Bu bölgeyi yağmaladıktan sonra Kynuria'daki Thyrea'ya geldiler. Thyrea kenti Argolis ve Lakonia civarında bulunmaktadır. Spartalılar eskiden burada yaşarlardı. Fakat deprem ve helot isyanları sırasında kendilerine yardım eden Aiginalılar'a burayı vermişlerdi. Zaten sürgün edilen Aiginalılar da Atinalılar'dan kaçıyorlardı.

LVII. Atinalılar bölgeye yaklaştıklarında Aiginalılar denize kıyısına yaptıkları surdaki inşaat faaliyetlerini yarıda bıraktılar. On stadion uzaktaki kentlerine gittiler. Spartalı birlikler ise Aiginalılar'a yardımcı oluyorlardı. Fakat Atinalılar geldiklerinde surların arkasına çekilip kuşatma altına kalmayı kabul etmediler. Onlara göre tepelere gidip savaşmak mantıklı değildi. Bu nedenle yerlerinde kaldılar. Atinalılar kente yaklaştılar ve bir saldırıyla Thyrea'yı ele geçirdiler. Daha sonra kenti yakıp yıktılar. Ele geçirdikleri Aiginalılar'ın yanı sıra Spartalı komutan Patroklos'un oğlu Tantalos'u da esir alarak Atina'ya getirdiler. Tantalos yaralandıktan sonra esir düşmüştü. Atinalılar'ın yanında kendilerini düşünen ve Atina'ya gelmek isteyen bazı Kytheralılar da vardı. Esirlerin adalara yerleştirilmesine ve Kytheralılar'ın yılda kırk talanton vergi ödemelerine karar verildi. Aiginalı esirler öldürüldü. Böylece Atinalılar'ın nefretleri giderilmiş oldu. Tantalos ise Spakhteria'da ele geçirilen Spartalılar'ın yanına getirilerek zincirlendi.

LVIII. Yaz aylarında Kamarina ve Gelea arasında bir anlaşma yapıldı. Ayrıca tüm Hellen kentlerinin katılımıyla Gela'da bir konferans düzenlenecekti. Konuşmalar başladı. Herkes kendisinin

zarar gördüğünü iddia ederek bir şeyler istiyordu. Bu nedenle bir türlü anlaşma sağlanamıyordu. Daha sonra Syrakusailı Hermon'un oğlu Hermokrates bir konuşma yaparak insanların bir görüşte toplanmalarını sağladı. Konuşması şöyleydi:

LIX. "Benim burada konuşmamın nedeni kentimizin en güçlü kent olması ya da savaştan en fazla zarar gören yer olması değildir. Ben sadece herkesin anlaşabileceği bir öneride bulunmak istiyorum. Savaşın ne gibi sonuçları olduğunu savaşan insanlara anlatmanın bir yararı yoktur. İnsanları savaşa iten şey bilgisizlik olsa da bundan kaçmayı sağlayan şey her zaman korku değildir. İnsanlar savaşla kazanacakları şeylerin tehlikelerden daha büyük olduğuna inanırlar. Bu nedenle bazıları tehlikeleri göze alır. Fakat düşmanlardan her ikisi de çok avantajlı değilse barış yapılmasında yarar vardır. Biz de aynı durumdayız. Bu nedenle elimizdeki fırsatı kaçırmayalım. Savaş başlarken herkes kendi çıkarlarını düşünüyordu. Fakat şimdi bir barış yapmak için anlaşmaya çalışmalıyız. İnsanlar haklarını elde edemezlerse yeniden savaşa başlamak zorunda kalacağız.

LX. Eğer bizler bilge insanlarsak sadece kendi çıkarlarımızı düşünmemeliyiz. Hemen hemen tüm Sicilya kentleri Atina saldırısına maruz kalıyorlar. Benden çok Atinalılar sizi barış yapmaya zorlamalıdır. Çünkü Hellas'ın en güçlü kenti olan Atinalılar kendi dertleri için adamıza geldiler. Hem de az sayıda gemileri var. Buna rağmen bazılarımızla ittifak kurarak bizleri kendi yararları için kullanmaya çalışıyorlardı. Haydi şimdi biz savaşmaya devam edelim. Çağırmadığımız halde gelen bu insanlar için paramızı ve tüm kaynaklarımızı harcayarak toptan güçsüz düşelim. Daha sonra da Atinalılar daha kalabalık bir donanmayla gelip tüm adayı ele geçirsinler.

LXI. Fakat bilge insanlara yakışan şey ellerindeki kaybetmeye çalışmak değil onu korumaya çalışmaktır. Anlaşmazlıklar devletlerin sonunu hazırlar. Sicilya'daki kentlerin içinde bulundukları tehlike kentlerin arasındaki anlaşmazlığın büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Bu nedenle insanları ve kentleri barıştırmamız gerekir. İnsanlar Sicilya'da yaşayanlar Dor kökenli diye Atinalılar'ın bize düşmanlık yaptıklarını ama Khalkidikeliler Ion kökenli diye onlarla dost olduklarını sanmasın. Atinalılar'ın bize düşmanlıklarının nedeni Sicilya'nın sahip

olduklarıdır. Khalkidikelilerle aralarında bir ittifak yoktu. Ama yardım istendiğinde müttefiklerine bile yardım edeceklerinden daha çabuk buraya geldiler. Ancak benim eleştirim Atinalılar'a değil, onların isteklerini kabul etmeye hazır durumda olanlaradır. İnsanlar direnenlerle savaşırlar, ama boyun eğenleri hemen egemenlikleri altına alırlar. Tüm bunlara rağmen Sicilyalılar'a ortak tehlikeye karşı birlikte mücadele etmiyorlar. Bu nasıl bir şey? Eğer birlikte hareket edersek tehlikeden kurtuluruz. Atinalılar kendi topraklarından değil kendilerini çağıranların topraklarından harekete geçiyorlar. Savaşarak savaşı bitiremeyiz, bunu ancak barışarak yapabiliriz. Biz barıştığımız zamansa türlü bahanelerle buraya gelenler hiçbir şey elde edemeden ülkelerine dönmek zorunda kalacaklar.

LXII. Eğer barış yaparsak Atinalılar'a karşı çok avantajlı oluruz. Ayrıca barış yararlı bir şeyse neden yapmayalım? Barış birilerine yarar birilerine zarar getiriyorsa da yararlı bir şeydir. Çünkü o zaman da birilerinin zararları giderilir diğerlerinin de yararı korunur. Bize çok sayıda onur ve şeref kazandıran şey de barışla gelemedi mi? Bu nedenle sözlerime önem verin ve kendinizi kurtarmak için bu konu üzerine düşünün. Eğer adalet veya güç sayesinde başarıya ulaşacağınızı düşünüyorsanız o zaman korkmakta hakkınız var. İntikam ya da başka şeyler elde etmek için savaşa giren çok insan olmuştur. Ancak intikam almak isteyenler kendi canlarından olmuşlardır. Başka şeyler kazanmak isteyenler ise ellerindekileri de kaybetmişlerdir. Adalet anlayışı suçluların cezalandırılması için tek başına yeterli olmayabilir. Güç ise ümitlerin arkasına sığından güzel bir şey değildir. Böyle durumlarda çoğu zaman kaderin tercihi önem kazanır. Savaşlarda şans her iki taraf için de eşit olduğuna göre saldıranların daha dikkatli olmalarında yarar vardır.

LXIII. Hem bundan sonrasının ne olacağını bilemiyoruz hem de Atinalılar'dan çekiniyoruz. Bu nedenle ümitlerimizi koruyabilmek için düşmanları adamızdan kovalım. Kendi aramızda da sonsuza dek sürecek bir anlaşma yapalım. Bunu yapamıyorsak da en azından uzun süreli bir ateşkes ilan edelim. Gelecekte de anlaşmazlık olan konuları görüşürüz. Eğer sözlerimi dinlerseniz iyiliklere ve kötülüklere değer verebileceğiniz

bağımsız kentlerde yaşamaya devam edeceksiniz. Ama bunu yapmazsanız size saldıranları cezalandırabilmek gibi bir umudunuz kalmayacaktır. İşler yolunda gitse bile artık düşmanlarımız bize dost olmuş olacaklar. Eskiden sevdiğimiz insanları ise kaybetmiş olacağız.

LXIV. Konuşmamın başında söylediklerimi tekrarlamak istiyorum. Ben saldırı pozisyonunda olan bir kentin üyesi olarak size barış öneriyorum. Düşmanlarınıza kötülük yapmaya çalışırken daha fazla kendinize zarar vermeyin. Ben savaş isteğiyle yoğrulup kendi düşüncelerimi kaybedecek duruma düşmedim. Ben ise olanaklı bir şeyi öneriyorum. İleride düşmanlar tarafından bazı şeyleri zorla vermek zorunda kalacaksınız. Gelin bugünden bu şeyleri kendiliğinizden verin. Dorlarla Dorlar'ın, Khalkidikeliler ile Khalkidikeliler'in kısacası Sicilya'da yaşayan tüm insanların barış yapmalarında utanılacak hiçbir şey yoktur. Belki gelecekte de aramızda çeşitli anlaşmazlıklar yaşanacak ve savaşlar çıkacak. Ama daha sonradan anlaşıp işleri yoluna koyabiliriz. Fakat ülke dışından gelen saldırılarda birlikte hareket etmemizde yarar vardır. Eğer bunu yaparsak ileride kendi aramızda da anlaşabiliriz. Anlaşma yaparsak hem Atinalılar'dan kurtuluruz hem de ülkemizdeki savaşa son veririz. Böylece gelecekte ülkemize yapılan saldırılar çok daha azalacaktır."

LXV. Hermokrates bu şekilde konuştu. Sicilyalılar onun sözlerinden etkilenerek barış yapmaya karar verdiler. Anlaşmaya göre herkes elindeki toprakların sahibiydi. Kamarinalılar belli bir para ödeyerek Syrakusailılar'dan Morgantina'yı satın aldılar. Atinalılar'ın müttefikleri ise Atinalı komutanları davet ederek onları da anlaşmaya dahil etmeye çalıştılar. Atinalılar da bunu kabul ettiler ve ülkeden ayrıldılar. Fakat ülkelerine döndükleri zaman halk Pythodoros ve Sophokles'e sürgün, Eurymedon'a ise para cezası verdi. Çünkü insanlar komutanların Sicilya'yı ele geçirebileceklerine inanıyordu. Ancak rüşvet aldıkları için geri dönmüşlerdi diye düşünüyorlardı. Bu sıralar Atinalılar üst üste gelen zaferlerden ötürü her türlü güçlüğü yenebileceklerine inanıyorlardı. Bu duruma gelmelerinin nedeni ise kendilerinin de beklemedikleri başarıların arka arkaya gelmesiydi.

LXVI. Diğer taraftan Megaralılar her sene iki defa tekrarlanan Atina saldırılarından ve demokratların ayaklanma teşebbüslerinden zor duruma düşmeye başlamışlardı. Ayaklananlar her seferinde Peges'e giderek buradan kente saldırıyorlardı. Sonuçta Megaralılar sürgün ettikleri insanları kente almak konusunu görüşmeye başladılar. Sürgünler ise konuşmaları haber alınca iyice kibirlendiler. Demokrat partinin başındakiler ise halkın artık yeni sıkıntılarla uğraşmak istemediğini biliyorlardı. Bu nedenle Atinalı strategoslar Ariphon'un oğlu Hippokrates ve Alkisthenes'in oğlu Demosthenes ile görüşmeye başladılar. Kentin Atinalılar'ın eline geçmesinin sürgündekilerin geri dönmesinden daha az tehlikeli olacağına inanıyorlardı. Bu nedenle kenti vermek istediler. İlk olarak Atinalılar Nisaia limanının yakınlarındaki Uzun Surları işgal edeceklerdi. Buranın ele geçirilmesi Nisaia üzerinden yardıma gelecek olan Peloponnesoslular'ın engellenmesi demekti. Ayrıca kentte de bir Peloponnesos birliği bulunmaktaydı. Planlar gerçekleşirse kentin üst kısımlarının da teslim edilmesi söz konusuydu. Bunlar olduktan sonra Megara halkının ittifaka dahil olmak isteyeceği umuluyordu.

LXVII. Plan tamamlandıktan sonra bir gece Atinalılar Megaralılar'ın Minoa adasına geldiler. Hippokrates'in komutasında altı yüz hoplitleri vardı. Burada Megaralılar'ın surların yapımında kullandıkları killeri çıkardıkları bir hendekleri vardı. Atinalılar işte bu hendeklere saklandılar. Demosthenes komutasındaki diğer askerler ise yanlarına Plataialı askerlerle Enyalios[61] tapınağı yakınlarında saklandılar. Atinalılar'ın geceleyin yaptıklarını hiç kimse fark etmemişti. Megaralı muhalifler sabah olmadan önce kale komutanını aldatarak korsanlık için kent kapılarını açtırdılar. Bu işi daha önceleri de yapmışlardı. Her defasında bir at arabasına koydukları sandallarıyla hendekten aşağıya inip denize çıkıyorlar ve sabah olmadan evvel de geri dönüyorlardı. Böylece limanda gemi görmeyen Atinalılar kendilerinden kuşkulanamazlardı. Her zamanki gibi araba kapıya geldi. Nöbetçiler de geçmesine izin verdiler. İşte tam bu sırada Atinalılar saklandıkları yerden çıkarak

61 Savaş tanrısı Ares'in ek isimlerinden birisi.

nöbetçileri öldürdüler. Megaralılar da kendilerine yardımcı oldular. Demosthenes ve Plataialılar koşarak bugün zafer anıtı diktikleri yere geldiler. Kapılar civarında bir savaş başladı. Peloponnesoslular gürültüyü duyarak yardıma gelmişlerdi. Plataialılar savaşı kazandılar. Atinalılar'ın yanına gelerek içeri girdiler.

LXVIII. Kapıdan giren Atinalılar surlara doğru ilerlediler. Peloponnesoslu askerler bir süre direnerek Atinalılar'a zarar verdiler. Ancak bir tesadüf onların kaçmasına neden oldu. Çünkü o sırada Megaralı bir haberci isteyen herkesin Atinalılar'ın yanına geçebileceğini bildiriyordu. Bu nedenle Peloponnesoslu askerler Megaralılar'ın tamamının Atinalılarla birlik olduğunu sandılar. Bundan sonra Peloponnesoslu askerler silahlarını alarak Nisaia'ya kaçtılar. Sabah olduğunda surlar ele geçirilmiş kentte de büyük bir panik başlamıştı. Olaylardan önce haberdar olanlar saldırıya geçmek için iyi bir fırsat bulunduğuna inanıyorlardı. Kapılar açıldığında Atinalılar içeri gireceklerdi. Hainler ise yağa bulanarak zarar görmemeyi tasarlamışlardı. Kapılar rahatlıkla açılabilirdi. Çünkü Eleusis'ten dört bin Atinalı hoplit ve altı yüz atlının gelmesi bekleniyordu. Gerçekten de bu birlikler gece yarısı kentin önüne gelmişlerdi. Ancak tam kapılar açılacağı sırada bir adam gerçekleri söyledi. Bunun üzerine halk toplandı. Çıkış hareketi yapılmadığından dolayı kapıların açılmamasını istediler. Kapıları açanlar anında öldürüleceklerdi. Bu insanlar sanki içerideki Megaralılar'ın Atinalılar'ı desteklediklerini bilmiyorlarmış gibi davranıyorlardı. Ayrıca kapıların yanından ayrılmadıklarından dolayı hainler planlarını gerçekleştiremediler.

LXIX. Atinalılar kenti ele geçiremeyeceklerini anlayınca Nisaia yakınlarında bir sur inşa etmeye başladılar. Eğer yardım gelmeden önce burayı ele geçirirlerse Megara'nın fazla direnemeyeceğini düşünüyorlardı. Atina'dan sur yapımı için gerekli şeyler gönderildi. Hemen sur yapımına başlandı. Denize kadar uzanan bir hendek ve metrisle Megara yönü kapatılmış oldu. Orduda herkesin bir işi vardı. Bazıları taşları ve tuğlaları kullanırken diğerleri de ormanlardan ağaçlar kestiler. Kentin dışındaki evlere mazgallar yapıldı. Böylece buralar da korunaklı bir hale getirilmiş oldu. Bir sonraki gün akşam olduğunda

sur tamamlandı. Nisaialılar ise büyük bir korkuya kapıldılar. Çünkü yiyecekleri kentten gelirdi ve şimdi erzakları yoktu. Peloponnesoslular'ın yardıma gelmelerinin zaman alacağını ayrıca Megaralılar'ın da kendilerine destek vermeyeceklerini düşündüler. Bu nedenle Atinalılarla görüşmelere başladılar. Önerileri belli bir para karşılığında rahat bırakılmalarıydı. Karşılığında içerideki Spartalı komutanları teslim edeceklerdi. Anlaşma yapıldı. Nisaialılar serbest kaldılar. Daha sonra Atinalılar Megara'dan başlayan uzun surları yıktılar ve Nisaia'ya yerleşerek gerekli önlemleri aldılar.

LXX. Bu sırada Spartalı Tellis'in oğlu Brasidas Sikyon ve Korinthos'tan Thrakia'ya yapılacak seferle ilgili hazırlıklarını sürdürüyordu. Surların ele geçirildiğini öğrendi ve Megaralılar için endişelenmeye başladı. Ardından Boiotialılar'a haber gönderdi. Ordularıyla kendisinin Geraneia Dağı eteklerindeki Tripodiskos'ta birleşmelerini belirtti. Yanında daha önceden topladığı askerlerin yanı sıra iki bin yedi yüz Korinthoslu, dört yüz Phleiasialı ve altı yüz Sikyonlu hoplitle belirlenen kente gitti. Nisaia düşmandan evvel gireceğini düşünüyordu. Ancak buluşma yerine vardığında kentin düştüğünü haber aldı. Ardından üç yüz seçkin askerini ayırarak Megara'ya ilerledi. Amacı bir fırsat bulursa Nisaia kentini ele geçirmekti. Megara'da kalarak Nisaia kentini ele geçirmek istedi. Bu nedenle kendisinin kente alınması için başvuruda bulundu.

LXXI. Megara'daki demokratlar Brasidas'ın sürgünleri geri getirmesinden ve kentten kovulmalarından çekiniyorlardı. Aristokratlar ise halkın kendileriyle beraber hareket etmemesinden ve Atinalılar'ın kenti ele geçirmesinden çekiniyorlardı. Bu nedenle Brasidas'ı kente almadılar. Her iki parti de savaşa karışmama kararı aldı. Nasıl olsa Atinalılar ve Peloponnesoslular arasında bir savaş olacaktı. Megaralılar da sonuca göre yönlerini belirleyeceklerdi. Brasidas ise Megaralılar'ı ikna edemeyince ordusunun başına geri döndü.

LXXII. Sabaha karşı Boiotialılar da geldiler. Brasidas ile ilgili haberleri almadan önce Megara'da olanları öğrenmişler ve yardım etmeye karar vermişlerdi. Plataia'dayken elçilerle karşılaştılar. Hemen Brasidas'ın yanına iki bin iki yüz hoplit ve altı yüz atlı yolladılar. Ordularının diğer kısmı ise ülkelerine geri

döndüler. Peloponnesoslular ve Boiotialılar'ın ordusunda altı bin hoplit yer alıyordu. Atinalılar ise hoplitleri Nisaia'da deniz kıyısına dizmişlerdi. Hafif silahlı askerler ise ovaya yerleşmişlerdi. Aniden Boiotialı süvariler Megaralı hafif silahlı askerlere saldırdılar. Megaralılar kendilerine yardım gelmeyince deniz kıyısına kaçışmak zorunda kaldılar. Ancak daha sonra Atinalı atlılar kendilerine yardım etti. Artık savaş Atinalı ve Boiotialı atlılar arasındaydı. Oldukça uzun süre devam eden savaştan sonra her iki taraf da kendisinin kazandığına inanıyordu. Boiotialılar'ın atlı birliği komutanı ve Nisaia'ya giren atlıları öldürüldü. Atinalılar cesetlerin üzerinde bulunanları aldılar. Ancak yine de Boiotialılar'a ölüleri geri almaları için izin verdiler. Ardından Atinalılar bir zafer anıtı diktiler. Aslında her iki taraf da tam anlamıyla bir zafer kazanamamıştı. Savaştan sonra Atinalılar Nisaia'ya geri çekildiler. Boiotialılar ise ordugahlarına geri döndüler.

LXXIII. Daha sonra Brasidas ordusuyla beraber Megara'ya yaklaştı. Uygun bir şekilde savaş düzeni aldılar, fakat yerlerinden kalıp saldırıya geçmediler. Zaten Atinalılar'ın saldırmasını bekliyorlardı. Ayrıca Megaralılar'ın da taraf tutmayacakları ve savaşın sonucuna göre hareket edecekleri bilinen bir şeydi. Spartalılar'ın saldırıya geçmemelerini kendilerine iki avantaj sağlamaktaydı. Birincisi durduk yerde tehlike içine girmemeleri, ikincisi de Megara'ı elde tutmaktı. Çünkü ilerlemeye başlarlarsa Megara'yı kaybetmiş gibi olurlardı. Atinalılar'ın savaşa girmemeleri de Spartalılar'ın amaçlarına ulaşmaları anlamına geliyordu. Nisaia veUzun Surlar arasında düşmanlarının beklediğini gören Atinalılar da savaşa girmediler. Atinalılar genelde avantajlı şartlarda savaşmaya alışkındılar. Ayrıca şimdi savaşa girseler ve kazansalar Megara'yı ele geçirirlerdi, ama kaybederlerse en önemli askerlerinden olurlardı. Öte yandan Spartalılar ise en önemli birliklerini geride bekletmekteydiler. Belirli bir süre her iki taraf da diğerinin harekete geçmesini bekledi. Ama kimse bir şey yapmadı. Bunun üzerine Atinalılar Nisaia'ya, Peloponnesoslular da kendi ordugahlarına geri döndüler. Fakat Atinalılar savaşmadıklarından dolayı Megaralılar'ın gözünde Brasidas kazanmıştı. Megaralılar Brasidas ve diğer komutanları kentin içine aldılar.

Kentin içindeki demokrat Megaralılar ise olanlardan ötürü büyük korkuya kapılmışlardı.

LXXIV. Bu olaydan sonra her müttefik kendi ülkesine geri döndü. Brasidas da Thrakia'ya gitmek için Korinthos yoluna düştü. Atinalılar da bölgeden ayrıldılar. Bundan sonra Megara'da Atinalılar'a kenti vermek isteyenler ülkeden ayrıldı. Peges de bulunanlar ise kendilerine hiçbir şey yapılmayacağı ve önemli olanın devletin çıkarları olduğu söylenerek kente davet edildi. Fakat bu insanlar içeri girdiklerinde Atinalılar ile suç ortağı olduğu düşünülen yüz kişi halk önünde yargılandı. Halk zorla bu insanlar aleyhinde oy vermek zorunda kaldı. Ardından da sürgünler suçlu bulunarak idam edildiler. Tüm bu olaylardan sonra da Megara kentinde oligarşik bir rejim kuruldu ve uzunca bir süre yönetimini sürdürdü.

LXXV. Yine yaz aylarında Mytileneliler Antandros kentine korunaklar inşa etmeye başladılar. Atinalı strategoslar Demodokos ve Aristeides vergi toplamak için Hellespontos'a gelmişlerdi. Bir başka strategos Lemakhos ise aynı görevler Pontos Euksenios'a doğru yola koyulmuştu. Atinalılar Antandros'da yapılan hazırlıkları duyunca Anaia olaylarını hatırladılar. Samos civarındaki Anaia'ya yerleşen sürgünler Peloponnesoslularla haberleşerek donanmaları için yardım almışlardı. Böylece kentte bir isyan çıkmıştı ve sürgündekiler içeri alınmışlardı. Bu nedenle Demodokos ve Aristeides bir ordu hazırlayarak Antandros'a saldırdılar. Kentteki mağlup ederek Antandros'u geri aldılar. Antandros'un ele geçirilmesinden sonra Lemakhos Herakleia'daki Kaleks yakınlarındaki sel felaketi nedeniyle gemilerini kaybetti. Bulun üzerine ordusuyla beraber Thrakialı Bithynialılar'ın topraklarından geçip Pontos girişinde bir Megara kolonisi olan Khalkedon'a ulaştı.

LXXVI. Aynı senenin yaz aylarında strategos Demosthenes kırk gemiyle Naupaktos'a geldi. Boiotialı muhalifler Demosthenes ve Hippakrates ile görüşüp ülkelerindeki rejimi değiştirmeye çalışıyorlardı. Demokratik bir rejim kurmak isteyen muhaliflerin başında Thebai'den sürgün edilerek Boiotia'ya gelmiş olan Ptoeodoros bulunmaktaydı. Planlarına göre ilk olarak Thespia'da bulunan Siphae kentini Atinalılar'a vereceklerdi. Orkhomenoslu muhalifler ise eskiden Minyenler'in

olup bugün Boiotia'da olan Khaironeia kenti için aynı şeyi yapacaklardı. Orkhmomenoslu sürgünler bu planı uygulamak için hazırlıklarını sürdürüyorlardı. Hatta bu nedenle Peloponnesos'dan ücretli askerler bile getirmişlerdi. Khaironeia kenti Phanotis tarafından Boiotia'nın komşusudur. İlk yapmaları gereken şey Atinalılar'ın Tanagra'da bulunan Pelion kentlerini ele geçirmekti. Pelion kenti Euboia'nın karşısında yer alır ve Apollon için kurulmuştur. Boiotia'da bir karmaşa beklenmekteydi. Bu nedenle Delion'a yardıma gidebilmelerini engellemek için de herkesin aynı günde görevinin başında olması gerekiyordu. Delion ele geçirilirse Boiotia'da beklenen değişiklikler olmasa da yağmacılığa başlanabilirdi. Ayrıca herkesin kaçabileceği ayrı bir yer bulunduğundan ötürü olaylar uzunca bir süre aynı şekilde devam edemezdi. İsyan planı hazırlayanlar Atinalılar'ın kendilerine yardım etmesi ve düşmanın kendi içinde bölünmesi nedeniyle hedeflerine daha kolay ulaşabileceklerini ve Boiotia'da diledikleri gibi bir yönetim kurulacağına inanıyorlardı.

LXXVII. Hippokrates'in Atinalılarla Boiotialılar'a saldırması bekleniyordu. Demosthenes önden kırk gemiyle Naupaktos'a gitmişti. Orada Akharnanialılarla donanmasını birleştirecek ve Siphae kentini ele geçirecekti. Tüm bu işlerin bitirilmesi belli bir güne kadar gerçekleştirilmeliydi. Demosthenes Naupaktos'a geldiğinde Akharnanialılar tarafından Atinalılar'ın yanına çekilen Oeniadelilerle karşılaştı. İttifak birlikleriyle beraber harekete geçerek Salynthios ve Agraelılar'ın topraklarını ele geçirdi. Daha sonra Siphae'a doğru ilerlemek için gereken önlemleri aldı.

LXXVIII. Brasidas ise Thrakia'ya doğru ilerliyordu ve yanında bin yedi yüz hoplit vardı. Herakleia'ya vardıktan sonra Pharsala'ya haber göndererek kendilerinin geçişi için yardımcı olmalarını istedi. Panaeros, Doros, Hippolokhidas, Torylaos ve Khalkdike proksenosu Strophakos kendisine katıldılar. Hepsi Akhai'daki Meliteia'da toplanmışlardı. Yola çıkarken yanında Thesselialılar'ı ve Perdikkas'ın arkadaşı Larissalı Nikonidas'ı da almıştı. Thesselia topraklarından bir rehber olmadan geçmek zordu. Thesselialılar bundan hoşlanmazlardı. Ayrıca tarih boyunca da Atinalılar'a meyilli olmuşlardı. Sadece oligarşik bir

yönetimin kurulu olması Peloponnesoslular'ın buradan geçişlerini kolaylaştırdı. Yine de Enipeos Nehri yakınlarında kendilerini engellemeye çalışan bazı gruplar ortaya çıktı. Bu insanlar hiç kimsenin onayı olmaksızın ülke topraklarından geçtiklerinden dolayı Peloponnesoslular'ı suçluyorlardı. Rehberler Brasidas'ı halkın isteğinin karşısında yer alıp ülke topraklarından geçirmediklerini anlattılar. Brasidas misafirleriydi ve beklenmedik bir anda gelmişti. Brasidas daha sonra kendileriyle bir sorunu olmadığını asıl hedefinin Atinalılar olduğunu belirtti. Ayrıca Spartalılar ve Thesselialılar arasında bir düşmanlık da yoktu. Öte yandan Thesselialılar istemezlerse kendisi bu topraklardan geçmeyecekti. Brasidas bunları söylerken kendilerine izin verileceğini düşünüyordu. Gerçekten de beklediği gibi oldu. Brasidas rehberlerin önerisine uyarak Thesselialılar daha kalabalık bir şekilde gelmeden önce hızla yoluna devam etti. Meliteia'dan ayrıldığı gün Pharsala'da Apidamos Nehri yakınlarında ordugah kurdu. Ardından da Phakion ve Perrhaebia'ya geldi. Burada Thesselialı rehberler kendisinden ayrıldılar. Perrhaebialılar ise Brasidas'ı Olympos eteklerinde bulunan Thesselia'nın karşısındaki Makedonya'ya ait olan Dion kentine götürdüler. Dion kenti Perdikkas'a aitti.

LXXIX. Böylece Brasidas kimseyle arasını bozmadan Thesselia'yı geçmişti. Thrakialılar ise Perdikkas ve Atinalılar ile bozuşmuşlar ve bu nedenle Peloponnesoslular'ı davet etmişlerdi. Khalkidikeliler ise bir Atina saldırısı bekliyorlardı. Hatta Atina'dan ayrılamayan kentleri bile isyan konusunda kışkırtıyorlardı. Perdikkas da Atinalılar ile düşman olmamasına karşın olanlardan dolayı üzülüyordu. Ayrıca Lynkestia Kralı'nı kendisine bağlamak istiyordu. Öte yandan bu sıralar Peloponnesoslular'ın üst üste yenilgiler almaları bu orduyu yollamalarına neden olmuştu.

LXXX. Atinalılar Peloponnesos ve Lakonia topraklarını tehdit ediyorlardı. Spartalılar da en iyi karşılığın bu şekilde verilebileceğini düşünmüşlerdi. Ayrıca bu insanlar Atinalılar'a karşı kendilerinden yardım istemişlerdi. Pylos'un Atinalılar'ın ele geçirilmesinden sonra Spartalılar'da bir helot ayaklanması korkusu da vardı. Bu bahaneyle onları ülke dışına yollayabilirlerdi. Genç helotlar işlerin bu noktaya varmasına neden olmuştu.

Zaten Spartalılar da bu genç helotlardan her zaman çekinmişlerdi. Spartalılar savaşta kendilerine yarar sağlayacak olanlara özgürlüklerini vereceklerini söylediler. Tabi ki bu bir bahaneydi. Çünkü bu insanların bir isyanda başı çekeceklerini biliyorlardı. Özgürlüklerini isteyen ilk insanların isyan çıkaracak ilk insanlar olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle iki bin helot hoplit topladılar. Bunlara özgürlüklerini verdiklerini söylediler ve tapınakların etrafında dolaştırdılar. Ardından da bu insanlar ortadan kayboldu. Nasıl öldürüldüklerini hiç kimse bilmiyor. Diğer taraftan Brasidas'ın yanına gönderilmeleri için yedi yüz hoplit seçildi. Ordunun diğer bölümü ise Peloponnesos'tan toplanan ücretli askerlerdi.

LXXXI. Spartalılar da Brasidas'ı uzakta bir yere göndermek istiyorlardı. Khalkidikeliler ise Sparta'dan gelecek güçlü bir komutanın başlarında olmasını istiyorlardı. Brasidas gerçekten de Peloponnesos'tan ayrıldıktan sonra ülkesine büyük yardımlarda bulundu. İlk olarak çok sayıda kenti ya içeridekilerin ihaneti sayesinde ya da kenti ılımlı politikalarıyla ele geçirmesini bildi. İleride Spartalılar bir anlaşmayla kentleri değiştirmek isterlerse onun politikaları sayesinde bunu elde edebileceklerdi. Gerçekten de böyle oldu. Daha sonraları Sicilya seferi sırasında yaptıkları da Atinalılar'ın müttefiki olan çok sayıda kentin Sparta'nın yanına geçmesine neden oldu. Brasidas'ın Sparta'dan gelen birisi olması diğer ülkelerinin halklarında tüm Spartalılar'ın Brasidas'a benzedikleri inancının yerleşmesine neden oldu.

LXXXII. Brasidas'ın Thrakia kıyılarına varması Atinalılar tarafından Perdikkas'a yüklendi. Onu düşmanları ilan ettiler. Ayrıca bundan böyle bölgedeki müttefiklerine karşı daha dikkatli olacaklardı.

LXXXIII. Perdikkas'ın ordusuyla Brasidas'ın ordusu birleşti. İlk amaçları Lynkestialılar'ın kralının topraklarına saldırmaktı. Kralla Perdikkas'ın arası bozuktu ve Perdikkas ona egemenliğini kabul ettirmek istiyordu. Tam savaşa girileceği sırada Brasidas kralı ittifaka dahil etmek için onunla görüşmek istediğini söyledi. Kral da bir haberci göndererek görüşme isteğini kabul etti. Khalkidikeliler ise Perdikkas'ın isteklerini yapmanın Brasidas'a daha fazla şey kazandıracağını söylüyorlardı.

Bu sayede çok sayıda kent Spartalılar'ın tarafına geçebilirdi. Brasidas ise kralı desteklemeye başladı. Perdikkas kendisine kızarak onu bir hakim olarak çağırmadıklarını kendisinden isteklerinin düşmanlarını yenerken yardımcı olması olduğunu belirtti. Ordunun yarısı Perdikkas tarafından besleniyordu ama halen Brasidas kralla görüşüyordu. Perdikkas'ın sözleri Brasidas'ın kralla görüşmesini engelleyemedi. Ardından da kralın topraklarından geri çekildi. Bunun üzerine Perdikkas da Sparta ordusunun üçte birini beslemeye başladı.

LXXXIV. Yaz aylarının sonuna doğru Brasidas Khalkidikeliler'i de yanına alarak Andros kolonisi Akanthos'a saldırdı. Kente girecekleri sırada kentteki rakip partiler arasında çatışmalar başladı. Bu arada demokrat parti Brasidas'ı içeri davet etti. Onun sözlerini dinleyecekler ve ondan sonra bir karara varacaklardı. Brasidas Spartalı olmasına rağmen güzel konuşmayı bilen birisiydi. Şunları ifade etti:

LXXXV. "Spartalılar'ın beni göndermelerinin nedeni Hellas'ı Atinalılar'dan kurtarmak istediğimizi söylemem içindir. Geç kalmamızın nedeni başka savaşlardır. Atinalılar'ı sizin yardımınız olmadan ve sizi herhangi bir tehlikeye sokmadan yenebileceğimizi düşünüyorduk. Bundan dolayı bizi eleştirmeyin. Şimdi size yardım etmeye geldik. Atinalılar'ı beraber yenelim. Fakat kapılarınızı bize kapatmanızı garipsiyoruz. Biz burada kendimize müttefik bir orduyla karşılaşacağımızı ve bizi destekleyeceğinizi sanıyorduk. Bu nedenle düşman topraklarından hızla geçerek buraya ulaştık. Başka şeyler düşünmenizi ve diğer Hellenler'in özgürlüğünü engellemek istemeniz çok garip olacaktır. Eğer böyle yaparsanız planlarımızı bozarsınız. Ayrıca beni kabul etmemeniz başkalarına da bahaneler yaratacaktır. Ben de sizin gibi güçlü bir kente gelip başvurdum. Beni kabul etmemeniz çok sürpriz olacaktır. Belki birileri gelip sizi Atinalılar'a karşı koruyamayacağımı söyleyebilir. Fakat ordumla Nisaia'ya gittiğimde Atinalılar karşıma çıkamadılar. Buradan yola çıkarsak sizin karşınıza aynı büyüklükte bir donanma çıkarmalarını bekleyebiliriz.

LXXXVI. Geliş nedenim Hellenler'e zarar vermek değil, onları kurtarmak. Spartalı memurlar bağımsızlığı sağlanan hiçbir kente bir zarar vermeyeceklerine dair söz verdiler. Zaten sizinle

ittifak kurarken hiçbir zorlamamız ya da yalanımız yok. Size sunabileceğimiz her şeyi sunuyoruz. Bu nedenle beni güçsüz bir müttefik olarak kabul etmeyin. Benden kuşkulanmanıza da gerek yok. Parti mücadelelerinde taraf tutacağımı ve bir partiye kenti teslim edeceğimi sananlar varsa onlar da yanılıyorlar. Buraya geliş nedenim parti mücadelelerinde taraf olmak değil. Eğer azınlığı çoğunluk ya da çoğunluğu azınlık haline getirsem benden kuşkulanabilirsiniz. Fakat buna özgürlük denemez. İşte Spartalılar her zaman böyle davrandıklarından dolayı diğerlerinden minnet değil eleştiri alıyorlar. Atinalılarla savaşmamız sonuç itibariyle en korkak insanlardan bile daha fazla eleştirilmemize yol açtı. Onurlu insanlar hırslarını açıkça belli etmek yerine bahaneler arkasına saklandıklarında onurlarını kaybederler. Birinci durumda sadece güce başvurursunuz ikinci durumda ise her türlü hileye bulaşırsınız.

LXXXVII. Aranızdaki kavgalarda yapıcı bir rol üstleneceğiz. Bunu da sözlerimizle değil hareketlerimizle ispat edeceğiz. Fakat yine de size önerdiğim şeyleri kabul etmeyebilirsiniz. Belki de bizden hiçbir zarar görmemenize rağmen önerilerimizi kabul etmeyebilirsiniz. Belki de yaptığımız önerinin haklı bir öneri olduğunu ancak yine de bir şeyi kabul etmek istemeyen insanlara hiçbir şeyin zorla kabul ettirilemeyeceğini düşünüyorsunuzdur. O halde sizi ikna etmenin imkânsız olduğuna tüm tanrıları ve kahramanları şahit gösterebilirim. İşte bunları kabul etmezseniz ve ben de sizin topraklarınıza zarar verirsem haksızlık yapmamış olurum. Çünkü topraklarınızın Atinalılar'ın denetimine girmesi Spartalılar'ın çıkarlarına aykırıdır. Spartalılar da diğer Hellenler'in çıkarlarını esas tutarlar. Eğer biz tüm Hellenler'in çıkarlarını düşünmeseydik böyle davranmazdık. Fakat asıl amacımız başka kentleri kendi egemenliğimiz altına almak değil, diğerlerinin güvenliğini sağlamaktır. Biz herkesi bağımsız kılmak isterken bir tek siz buna karşı çıkarsanız diğerlerine haksızlık olmuş olur. Bu nedenle diğer Hellenler'in özgürlüğü yönünde ilk adımı atın ve haklı bir ün kazanın. Hem kendi çıkarlarınızın zarar görmemesi için çalışın hem de kentinize haklı bir ün kazandırın."

LXXXVIII. Brasidas bu şekilde konuştu. Akanthoslular konu üzerinde tartıştıktan sonra aralarında gizli bir oylama yaptılar.

Brasidas'ın söyledikleri inandırıcıydı ayrıca dışarıdakiler için de endişeleniyorlardı. Bu nedenle Atina ile yaptıkları ittifaktan ayrıldılar. Brasidas Spartalılar'ın tarafına geçenlerin bağımsızlığına dokunulmayacağına dair yeminler etti. Bundan sonra Sparta ordusu kente alındı. Bu olaydan bir süre sonra Andros kolonilerinden Stagyra da Atina'dan ayrıldı. Yazın yaşanan olaylar bu şekildeydi.

LXXXIX. Kış aylarının başına gelindiğinde Atinalı strategoslar Demosthenes ve Hippokrates Boiotia'nın kendilerine teslim edilmesini bekliyorlardı. Demosthenes Siphae'de, Hippokrates ise Delion'da bekleyecekti. Fakat buluşma gününde bir hata yapıldı. Demosthenes Siphae'ye doğru yola çıktı. Yanında da Akharnanialılar ve başka bazı müttefikler vardı. Fakat Demosthenes başarıya ulaşamadı. Çünkü Phokisli Nikomakhos olayları Spartalılar'a ve Boiotialılar'a haber vermişti. Boiotialılar da Siphae ve Khaironeia"ı işgal ettiler. Böylece kentlerdeki muhalifler de harekete geçemediler.

XC. Hippokrates ise hem Atinalılar'ı hem de metoikosları orduya almıştı. Delion'a geldiğinde Boiotialılar Siphae'den çekilmişlerdi. O da ordusunu Delion'a soktu. Tapınakların civarında hendekler kazdırdı. Hendeklerin yapımında kullanılan toprak surların yapımında kullanıldı. Üzerine kazıklar çakıldı. Ayrıca civardaki bir bağdan toplanan kütükler, çalı çırpı ve yine yakındaki evlerden alınan tuğlalar da bu işte kullanıldı. Özetlemek gerekirse surları yükseltmek için hiçbir şeyden kaçınmadılar. Ayrıca tapınak yakınlarındaki revağın çökmesinden dolayı tahta kuleler yapıldı. Tüm bu çalışmalar Atina'dan yola çıkılmasından üç gün sonra başlamıştı. Beşinci gün akşam yemeği saatine kadar çalışma devam etti. Ardından surun büyük bölümü tamamlandı ve Atina'ya dönmek için on stadion kadar geri çekildiler. Hafif silahlı askerler yola çıkmışlardı ama ağır silahlılar bekliyorlardı. Hippokrates de çalışmaları tamamlamak ve nöbetçileri yerleştirmek için Delion'da bekliyordu.

XCI. Boiotialılar ise Tanagra'da toplandılar. Atinalılar ülkelerine döndüğünde tüm Boiotia birlikleri Tanagra'ya ulaşmıştı. Komutanlar Atinalılar burada olmadıklarından dolayı savaşa girmeye karar verdiler. Atinalılar ise Oropia sınırındaydılar. Lysimakhos'un oğlu Arianthides'in görev arkadaşı Aeolidas'ın

oğlu Pagondas savaşa girmek istiyordu. Savaşa girmenin kendileri için yararlı olacağına inandığından askerleri gruplar halinde yanına çağırdı ve onlara şöyle dedi:

XCII. "Bazı komutanlar Boiotia topraklarında olmadığımızdan dolayı Atinalılar'a saldırmamız gerektiğini söylüyorlar. Ancak Atinalılar'ın zarar vermek istedikleri yer Boiotia. Buraya bir korunak inşa ettiler. Kendileriyle nerede savaşırsak savaşalım onlar bizim düşmanımızlar. Bu nedenle savaşı düşünmemek yanlış olacaktır. Topraklarını savunmak isteyenlerle başkalarının topraklarına saldırmak isteyenlerin yaklaşımları birbirinden farklı olacaktır. Düşmanlarımızı kendi topraklarımızda ya da başka bir yerde yenmemiz bir şey fark ettirmeyecektir. Hele söz konusu olan Atinalılar ise farklı şekilde davranmamız beklenemez. Komşular arasında güçlerin birbirine yakın olması gerekir. Ancak Atinalılar ta uzaklardaki ülkeleri bile köleleri haline getirmeye uğraşıyorlar. Onlarla elimizden geldiğince savaşmamız gerekmiyor mu? Euboialılar'a ve Hellas'ın diğer yerlerine yaptıklarına bir bakın. Komşu ülkeler arasındaki savaşlar genelde sınır konusundaki anlaşmazlıklardan doğar. Ancak Atinalılar bizleri yok etmek için tüm silahlarıyla beraber buraya geldiler. Atinalılar'dan daha tehlikeli olabilecek başka bir düşman bilmiyorum. Eğer düşmanlar kendi topraklarını savunmak için bekliyorlarsa onlardan çekinmeye gerek yoktur. Fakat düşman kendisini savunmak için ülkesinin dışına çıkıyorsa ve eline geçen ilk fırsatı kullanıyorsa bu tehlikeli bir durumdur. Bunu onlar bize öğrettiler. Zamanında Koroneia'da kazandığımız zafer Boiotia'nın bugüne kadar aynı şekilde kalmasını sağladı. Bu zaferimizi unutmamalıyız. Yaşlı insanlar eskiden yaşadıkları zafere layık insanlar olduklarını göstersinler. Gençler ve onların soyundan gelenler de o zaferin kazandırdıklarını korumak için mücadele etsinler. Atinalılar tanrının tapınaklarına saygısızlık yaptılar. Buraya korunak yaptılar. O tanrıya ve kurbanlara güvenelim. Ayrıca Atinalılar birilerine saldırmak istiyorlarsa bu insanların kendilerini koruyamayacak durumdaki insanlar olması gerektiğini ispatlayalım. Bizim gibi özgürlüklerini silahlarıyla savunmaya çalışanlar Atinalılar'ın hiçbir çarpışmaya girmeden geri çekilmelerine izin vermeleri kabul edilemez."

XCIII. Pagondas'ın konuşması Boiotialılar üzerinde etkili oldu. Ardından savaşmaya karar verdiler. Pagondas ordunun başına geçerek bir an evvel ilerlemek istedi. Çünkü zaman epeyce ilerlemişti. Atinalılar'ın yakınına geldiklerinde bir tepe seçtiler. Buradan düşmanı gözlediler ve savaş düzeni aldılar. Hippokrates ise haberleri aldığında Delion'da bulunuyordu. Ordusunun savaş düzeni almasını istedi. Ardından üç yüz atlıyı geride bırakarak kendi ordusunun başına geçti. Atlılar kenti koruyacaklardı. Ayrıca gerekirse yardıma geleceklerdi. Boiotialılar ise savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra yola çıktılar. Yanlarında yedi bin hafif silahlı, on bin ağır silahlı, bin atlı ve beş yüz peltastes bulunmaktaydı. Thebaililer ve müttefikleri sağda, Haliartos, Koroneia, Kopaea ve Kopais Gölü yakınlarından gelenler ortada yer almışlardı. Thespia, Tanagra ve Orkhomenos'tan gelenler ise soldaydılar. Thebaili ağır silahlı askerler yirmi beşerli gruplar halinde arka arkaya dizildiler. Boiotialılar'ın savaş düzenleri bu şekildeydi.

XCIV. Atinalılar'ın ağır silahlı askerleri Boiotialılar kadardı. Onlar da sekizerli sıralar oluşturmuşlardı. Süvariler de kanatlarda bulunmaktaydılar. Ama bu kez hafif silahlı askerleri yoktu. Çünkü çabucak yola çıkmak için hazırlanmışlar ve kentte kimi bulurlarsa yanlarına almışlardı. İşte bunların da birçoğunun silahları yoktu. Öte yandan Atina'ya dönmek için yola çıkanlar da ordunun sayısını azatmışlardı. Atinalılar savaş hazırlıklarını tamamlarlarken Hippokrates askerlere şunları söyledi:

XCV. "Fazla uzun konuşmayacağım. Zaten cesur insanların buna fazla ihtiyaçları yoktur. Sadece size cesaretinizi hatırlatacağım. Hiç kimse düşman topraklarında bulunduğumuz için bu savaşa girmemizin yanlış olduğunu düşünmesin. Çünkü sonuçta düşmanlarımızla savaşacağız. Eğer bugün burada kazanırsak Boiotialı atlıların bir daha Peloponnesoslular'a yardım ederek ülkemizi yağmalamalarının önüne geçeceksiniz. Attika'nın bağımsızlığını daha da güçlendireceksiniz. Şimdi ilerleyelim. Sizler de zamanında Myronides ile düşmanlarının Oenophtya savaşında yendiği Boiotialılar'a bir kez daha aynı şeyi yapın. Atalarınız gibi sizler de Boiotia'yı işgal ederek onlara ne kadar yakışan evlatlar olduğunuzu gösterin."

XCVI. Hippokrates konuşurken safların ortasına gelmişti. Konuşmasını tamamlayamadan Boiotialılar savaş şarkıları söyleyerek tepeden saldırmaya başladılar. Arada bulunan bir dere yatağı her iki tarafın merkezinin tam anlamıyla karşı karşıya gelmesine engel oldu. Fakat diğer taraflarda çok kanlı bir savaş yaşanıyordu. Her iki tarafın askerleri de kalkanlarıyla birbirlerini itiyorlardı. Atinalılar Boiotialılar'ın sol kanatlarını deldiler. Thespialılar bu işten çok zararlı çıktılar. Kendi müttefiklerinin de gerilemesiyle çaresiz kaldılar ve savaşarak öldüler. Bu kuşatma sırasında yanlışlıkla bazı Atinalılar'ın da birbirlerini öldürdükleri görüldü. Geri çekilen Boiotialılar direnen arkadaşlarının yanlarına sığındılar. Diğer taraftan Boiotialılar'ın sağ kanatları Atinalılar'a üstünlük sağladı ve onları kovalamaya başladı. Daha sonra Pagondas kendi sol kanadının zor durumda olduğunu görerek yardım için iki süvari birliği görevlendirdi. Bu birlikler Atinalılar'a görünmeden tepenin arkasından dolandılar. Bir anda Atinalılar'ın karşısına çıkıverdiler. Atinalılar tam zaferi kazandıklarını sanarlarken karşılaştıkları bu tehlike nedeniyle panikleldiler. Bir yandan arkalarında sarılmışlardı bir yandan da cepheden savaşmak durumundaydılar. Bu nedenle Atinalılar kaçmaya başladılar. Kaçanlar Oropos, Delion ya da Parnes yönüne gidiyorlardı. Herkes bir şekilde canını kurtarmaya çalışıyordu. Bu sırada Lokrisliler ve Boiotialı süvariler yakaladıkları Atinalılar'ı öldürdüler. Gece olunca Atinalılar biraz rahatladılar. Bir sonraki gün ise Oropos ve Delion'daki birlikler bölgeyi korumak için bir grubu görevlendirerek ülkelerine geri döndüler.

XCVII. Boiotialılar ise bir zafer anıtı inşa ettiler. Ardından kendi ölülerini toplayıp Atinalı cesetleri soydular. Daha sonra da sanki Delion'a gidecekmiş gibi yapıp Tanagra'ya çekildiler. Atinalı bir elçi ölülerini toplamak için izin istiyordu. Boiotialılar kendisine geri dönmezse hiçbir şey alamayacağını söylediler. Daha sonra Boiotialı elçi Atinalılar'a şunları söyledi: "Atinalılar haksızlık yapıyorlar ve Hellen geleneklerine aykırı davranıyorlar. Her kim başka ülkeye girse o ülkenin tanrılarına saygı gösterir. Fakat Atinalılar Delion sanki bir tapınak değil gibi davrandılar. Hatta Boiotialılar'ın bile sadece kurban kestiklerinde kullandıkları suyu kullandılar. Bu nedenle

Boiotialılar şimdi tanrı Apollon ve kendi isteklerini bildirerek sizlerin bir an evvel kendinize ait eşyaları alarak tapınaklardan ve Boiotia'dan çıkmanızı istiyorlar."

XCVIII. Atinalılar bu konuşmaya kutsal yerlere hiçbir saygısızlık yapmadıklarını ve yapmayacaklarını söyleyerek karşılık verdiler. Tapınağa giriş nedenleri sadece ondan yararlanmak içindi. Ayrıca bir bölgeyi ele geçirenlerin orası üzerinde hak sahibi olması da Hellen geleneklerine uygun bir davranıştı. Boiotialılar ve başka Hellenler de kovdukları insanların tapınaklarını kendi tapınakları gibi görürlerdi. Atinalılar başka yerler ele geçirirlerse aynı şekilde davranacaklardı. Ancak şimdilik tapınak bölgesine sahiplerdi ve buradan ayrılamayacaklardı. Suyun kullanılmasının nedeni de böyle bir ihtiyaç olmasıydı. Öte yandan tanrılar da savaşlar sırasında yapılan zorunlu işleri hoş görürlerdi. Sunaklar da yanlışlıkla yapılan hatalar için af dileme yerleriydi. Kötülük yapmak felaketler zamanında ortaya çıkan bir şey değildir. Kötülük yapmak durup dururken yapılan davranışlar sonunda kazanılan bir isimdir. Diğer taraftan Atinalılar'a göre Boiotialılar'ın hataları çok daha büyüktü. Çünkü onlar Atinalılar'a ölülerini geri vermek için tapınaktan çıkmalarını öneriyorlardı. Ancak Atinalılar burayı ele geçirmişlerdi ve artık kendilerine ait bir yerdi. Boiotialılar'ın da geleneklere uygun davranarak ölülerini alma fırsatı vermelerini bekliyorlardı.

XCIX. Boiotialılar Atinalılar kendi topraklarında olduğunu söylüyorlarsa yapacakları şeyi bildiklerini ancak Boiotia toprağındaysalar eşyalarını alıp gitmelerini tekrarladılar. Savaşın yapıldığı yer yani Oropos Atina'ya aitti. Ancak ölüleri almalarına izin vermiyorlardı. Atinalılar'a uygun bir yanıt verdiklerini düşünüyorlardı. Atinalı elçiler bu sözlerden sonra herhangi bir şey elde edemeden geri dönmek zorunda kaldılar.

C. Diğer yandan Boiotialılar Malikos körfezinden okçular ve sapancılar çağırdılar. Ayrıca savaştan sonra Korinthos'tan iki bin ağır silahlı, Nisaia'dan da yine bin kişi gelmişti. Boiotialılar bu birlikleri de yanlarına alarak Delion'a saldırdılar. Çeşitli savaş araç gereçlerinin yanı sıra surlara saldırmayı kolaylaştıran bir makineleri de vardı. Makine şöyle bir şeydi: Büyük bir kerestenin içi oyulmuştu. İki parça birleştirildikten sonra

ucuna da zincirlerle bir kazan asılıydı. Kerestenin içinde bulunan boru kazana kadar ulaşıyordu. Dışı da demirle kaplıydı. Makine at arabalarıyla surların yakınına getirildi. Daha sonra içine büyük körükler yerleştirildi ve makine çalıştı. Borunun içindeki hava kömür, kükürt ve ziftle dolu olan kazana ulaşıyor ve surların yanmasını sağlıyordu. Atinalılar bu makineye fazla direnemediler. Sur ele geçirildi. Ardından iki yüz Atinalı esir alındı. Diğerleri ise gemilerle ülkelerine kaçmayı başardılar.

CI. Savaştan on yedi gün sonra Delion ele geçirildi. Olayları bilmeyen bir Atinalı yeniden gelip ölüleri almak istediğini bildirdi. Boiotialılar da ölüleri verdiler. Atinalılar'ın bin, Boiotialılar'ın ise beş yüz kadar ölüleri vardı. Atinalılar'ın ölüleri arasında daha çok hafif silahlılar ve hizmetçiler yer alıyordu. Strategos Hippokrates de ölmüştü. Siphae kentini ele geçirmeyi uman Demosthenes de bu savaştan kısa bir süre sonra yenildi. Akharnania, Agrae ve Atinalılar dört yüz hoplitin bulunduğu donanmalarıyla Sikyon'a bir çıkarma yaptılar. Sikyonlular tüm düşman donanması karaya çıkmadan evvel ellerini çabuk tutup saldırıya geçtiler. Askerlerin çoğu esir alındı ya da öldürüldü. Daha sonra düşmanların ölüleri almalarına izin verdiler. Odyrs Kralı Sitalkes de bu olaylar yaşandığı sırada öldü. Sitalkes Triballoslar'a karşı yürüttüğü bir sefer sırasında ölmüştü. Kralın ölümünden sonra Odrys Krallığı'nı ve Thrakia'nın diğer bölümlerini Sitalkes'in yeğeni Sparadokos'un oğlu Seuthes yönetmeye başladı.

CII. Yine kış aylarında Brasidas, Atina'nın Trakya'daki müttefiklerinden Amphipolis kentine doğru harekete geçti. Zamanında Miletoslu Aristagoras da Dareios'tan kaçtığında burada bir koloni kurmak istemiş ama Edonialılar tarafından kovulmuştu. Aristagoras olaylarından otuz iki sene sonra Atinalılar hem kendi vatandaşlarından hem de başka ülkelerin vatandaşlarından oluşan iki bin kolonisti buraya yolladılar. Trakyalı Drabeskos bu insanların hepsini öldürdü. Yirmi dokuz sene sonrasındaysa Nikias'ın oğlu Hagnon komutasında bölgeye ulaşan kolonistler ilk olarak Edonialılar'ı yendiler, ardından da bir kent kurdular. Kolonistlerin geldikleri yer nehrin kenarında ve bugünkü kentin yirmi beş stadion uzağındaki Eion

kentiydi. Hagnon kente Amphipolis ismini verdi. Styrmon Nehri uzun bir surla kapalmıştı. Bu nedenle yeni kurulan kentin hem denizden hem de karadan görülebilmesi Amphipolis adını almasında etkili olmuştu.

CIII. Brasidas Khalkidike'nin Arne kentinden yola çıkarak Amphipolis'e doğru ilerlemeye başladı. Aulon ve Bolbe'nin denize döküldüğü Bormiskos kentine geldiğinde akşam olmuştu. Yemek arası verdiler ve yollarına devam ettiler. Hava karlıydı, Amphipolisliler arasında kendilerine yakın olanlar dışında hiç kimsenin geldiklerini fark etmemesini istediğinden dolayı hızlanmaya karar verdi. Amphipolis kentinde yaşayan Andros kolonisti olan Argiloslular ve birkaç insan daha Brasidas ile bir anlaşma yapmıştı. Perdikkas ve diğer Khalkidikeliler'in bu insanlarla anlaşma yapılmasında rolleri büyüktü. Argiloslular ise Atinalılar ile sürekli olarak bir anlaşmazlık halindeydiler ve kentlerine karşı ayaklanmalar düzenliyorlardı. Bu nedenle kendileri Argiloslular'ın en ateşli taraftarlarıydılar. Brasidas'ın gelmesi Argiloslular'ın istediklerini yapabilmeleri için büyük bir dırsat yaratmıştı. Brasidas'ı kente aldılar ve bir ayaklanma başlattılar. Daha sonra sabaha karşı Peloponnesoslular'ı köprüye götürdüler. Köprüye yakın olan surlar, o zamanlar köprüyle bitişik değildi. Fazla sayıda nöbetçi olmadığından Brasidas kolayca köprüyü ele geçirdi. Hem ihanet hem de hava koşulları köprünün beklenmedik derecede kısa bir süre içinde düşman eline geçmesine neden olmuştu.

CIV. Kentte ise karmaşa artmıştı. Bir yandan köprünün ele geçirilmesi, bir yandan sur arkasına saklananlar bir yandan da dışarıda gezerken yakalananlar durumu iyiden iyiye karıştırmıştı. Öte yandan Amphipolisliler arasında da bir güvensizlik vardı. Kimileri Brasidas'ı başka bir kenti ele geçirmek için buraya geldiğini ve askerlerine yağmayı yasakladığını belirtiyorlardı. Fakat Brasidas bir ordugah kurdu ve yakınlardaki köylere saldırdı. Fakat kent içinden bir karşılık gelmeyince kuşatmaya girişmedi. İçeride Atina yanlısı daha fazla sayıda insan olduğundan dolayı kapılar kendisine açılmamıştı. Atina yanlıları ise strategoslar Eukles'in de kabul etmesiyle civardaki diğer strategoslara haber gönderdiler. Kendisine haber gelen strategos kitabımızın yazarı Oloros'un oğlu Thukydides'tir.

Thukydides bu olaylar yaşandığında Amphipolis'e yarım günde ulaşılabilecek olan bir Paros kolonisi olan Thasos adasındaydı. Elçiler kendisinden yardım etmelerini isteyince Thukydides yanındaki yedi gemiyle hemen harekete geçti. Amacı düşmandan evvel Amphipolis kentine ulaşmaktı. Bunu yapamazsa da en azından Eion'a Spartalılar'dan önce girmeyi tasarlıyordu.

CV. Brasidas ise Thukyides'in yardıma gelmesinden endişeliydi. Çünkü Thukydides'in bulunduğu yerde önemli altın madenleri vardı ve Thukydides buradaki insanlara lafını geçiren birisiydi. Brasidas kenti bir an evvel işgal ederek Thukydides'in çabalarını boşa çıkarmak istedi. Eğer Thukydides gelirse Amphipolisliler yardımın geldiğini anlayıp kendisiyle bir anlaşmaya varmazlar diye endişe etmekteydi. Daha sonra Brasidas Amphipolisliler'e bir anlaşma önerdi. Koşullar epeyce yumuşaktı. Atina yanlısı olanlara hiçbir şey yapılmayacaktı ve bu insanlar dilerlerse kentlerinde hiçbir kayba uğramaksızın yaşamaya devam edeceklerdi. Kentte yaşamak istemeyenler ise almak istedikleri eşyalarıyla beraber yola çıkmak için beş günlük bir zamana sahiptiler.

CVI. Öneri Amphipolis halkının kafasını karıştırdı. Çünkü Atinalılar ile akraba olanların sayısı pek azdı. Diğer yandan esir alınanların çoğu kendi akrabalarıydı. Bu nedenlerden dolayı fikirleri değişmeye başladı. Brasidas'ın önerileri duyduklarına korkunun azalmasına neden olmuştu. Çünkü Atinalılar kentten diledikleri gibi ayrılma hakkına sahiptiler. Diğerleri ise kendilerine bir şey olmayacağını bildiklerinden dolayı rahatlamışlardı. Beklediklerinin üzerinde bir durumla karşılaşmışlardı. Diğer yandan Brasidas taraftarları da önerinin kabul görmesi yönünde halkın fikirlerini değiştirmeye çalıştılar. Başarılı oldukları görülünce de Amphipolisliler ve Brasidas arasında bir anlaşma yapıldı. Kentin Brasidas'a teslim edilmesi süreci böyle gerçekleşti. Thukydides ise akşamleyin Eion'a vardı. Brasidas için Amphipolis kentinin ele geçirilmesinden sonra Eion'u almak sadece bir günlük işti. Atina donanması Eion'a zamanında gelmesiydi Brasidas sabaha kenti ele geçirmiş olurdu.

CVII. Thukydides Eion'a geldikten sonra olası bir Brasidas saldırısı için önlemlerini almaya başladı. Yanında savaşmak isteyen

tüm kent halkını kalede topladı. Brasidas da harekete geçti ve Styrmon Nehri üzerindeki sefere engel olmaya çalıştı. Hem karadan hem de nehirden saldırıya geçmesine karşın ik denemesi başarısız olmuştu. Daha sonra kendisi de sadece Amphipolis kentini savunmakla yetinmek istedi. Diğer taraftan Edonia kenti olan Myrkinos Kralı Pittakos karıları Brauro ve Goaksis'in kendi çocukları tarafından öldürülmesinden sonra Brasidas'a sığındı. Ardından Galespos ve Oesyme de Myrkinos ile aynı şeyi yaptı. Bu kentler Thasos kolonisydi. Perdikkas ise Brasidas Amphipolis kentini ele geçirdikten sonra yanına geldi ve ona yardımcı oldu.

CVIII. Atinalılar Amphipolis ellerinden gidince büyük korkuya kapıldılar. Buradan önemli miktarda kereste sağlamaktaydılar. Aynı zamanda artık Spartalılar Thesselialılar'ın da kendilerine yardımcı olmaları sayesinde Styrmon'dan geçerek Atina topraklarına rahatça sefer düzenleyebilirlerdi. Eskiden Atina gemileri gözcülüğe devam ettikçe Spartalılar bataklık bölgeleri geçemiyorlardı. Eion tarafında da aynı şekilde bir savunma vardı. Artık su savunma hattında çatlak meydana gelmişti. Atinalılar müttefiklerinin de kendilerine isyan etmelerinden çekiniyorlardı. Brasidas son derece ılımlı bir politika izliyor ve tek derdinin Hellas'ın bağımsızlığını kazanması olduğunu belirtiyordu. Amphipolis ele geçirildikten sonra Brasidas'ın yumuşak politikasını haber alan Atina müttefiki kentler isyan hazırlıklarına başladılar. Tüm bu kentler Atina'dan ayrılmak istediklerine dair Brasidas'a haber gönderdiler. İttifaktan ilk ayrılanlar kendileri olursa güvenliklerinin de artacağına inanıyorlardı. Zamanında Atina'nın gücü nasıl ki olduğundan daha fazla göründüyse, şimdi de olduğundan daha küçük görülüyordu. Atina'nın gücü tarafsız bir gözle değerlendirilmiyordu. Kentler olayları istedikleri şeye uygun biçimde görmeye çalışıyorlardı. İnsanlar da böyledir. İşleri zor da olsa umutlarının peşinden giderler. İstemedikleri şeyi ise duymaktan bile hoşlanmazlar. Tabi Atinalılar'ın Boiotia'da kaybettikleri savaş ve Brasidas'ın Nisaia'da Atinalılar'ın yanında savaşmak istemeyen müttefikleriyle ilgili yaydığını haberleri de eklerseniz durumun ne kadar karmaşık bir hal aldığını göreceksinizdir. Müttefikleri cesaret kazanmışlardı ve

kendilerine saldırılmayacağını düşünüyorlardı. Elbette yeni olandan da hoşlanıyorlardı. Sparta yönetimini denemek istiyorlardı. Kısacası her türlü tehlikete katlanacak gibi görünüyorlardı. Atinalılar ise müttefiklerinin planlarından haber oldular. Hemen kötü hava koşullarına rağmen kentlerin önüne birliklerini gönderdiler. Brasidas ise Sparta'dan ek bir ordu istedi. Aynı zamanda üç kürekli gemilerin inşaası için bir tersane yapımına başlandı. Fakat Sparta halkı yeni ordu göndermeyi kabul etmedi. Kent içinde Brasidas'a duyulan kıskançlık artmaya başlamıştı. Bu nedenle esirleri geri alıp,[62] dönmesini istediler.

CIX. Megaralılar ise kış aylarında Uzun Surlar'ı geri aldılar ve yıktılar. Brasidas Amphipolis'i ele geçirdikten sonra Akte'ye doğru hareket etti. Akte bölgesi Kralın kazdırdığı kanaldan[63] başlar ve denize kadar uzanan bir burun oluşturur. Bölgenin en yüksek noktası olan Athos Dağı Ege Denizi'ni tepeden görür. Burun kısmında da çeşitli kentler yer almaktadır. Bu kentler Euboia'nın karşısında bulunan Andros kolonisi Sane, Thyssos, Kleones, Akrothoon, Olophyksos ve Dion'dur. Kentlerde yaşayan insanlar barbar diline benzeyen karmaşık bir dil kullanmaktadır. Khalkidike kökenli olanların dışında eskiden Tyrsenialılar denilen ve Lemnos ve Atina'da yaşayan Pelasglar, Bisaltialılar, Krestonialılar ve Edonialılar bölgede hüküm sürmektedir. Halklar çeşitli küçük şehirlerde yaşamaktadırlar. Birçok kent Brasidas'a kendiliğinden teslim oldu. Sane ve Dion ise direndiler. Ancak Brasidas bu kentleri yakıp yıktı.

CX. Brasidas daha sonra Khalkidike'de Atinalılar'ın yaşadığı Torone kentine doğru harekete geçti. Kent içinden bazı insanlar kendisini davet etmişti. Ordu, kentin üç stadion dışındaki Diokoreion'a yerleşti. Atinalılar ve Toroneliler Brasidas'ın geldiğini anlamadılar. Brasidas yandaşı Toroneliler ise geldiğini görünce kentten dışarı çıktılar. Kentin içine yirmi hafif silahlı asker girecekti. Fakat sadece yedisi cesaret edebildi. Komutanları ise Olynthoslu Lysistratos'tu. Surlardaki boşluklardan birisinden yararlanarak kentin içine girdiler. Yukarı

62 Yani Pylos'ta esir düşen Spartalı askerleri.

63 Kanal Kserkses'nin Hellas seferi sırasında kazılmıştı.

çıktıklarında nöbetçileri öldürdüler ve Kanastrion yönündeki kapıyı açtılar.

CXI. Brasidas bir süre ilerledikten sonra beklemeye başladı. Kapılar açıldığında beş yüz peltastes içeri girecekti. Ancak bir türlü işaret gelmiyordu. Peltastesler ise kapıya epeyce yaklaşmışlardı. Toroneliler ve Brasidas'ın yanındaki yedi asker ise kapıyı açtktan sonra kapının yanındaki parmaklığı da yıkmışlardı. Kent halkını korkutup iki yandan kuşatmak istiyorlardı. Bu nedenden dolayı birkaç askeri kapıdan içeri soktular. Ardından da gereken işareti verdiler ve orduyu agora yönünden içeri soktular.

CXII. Brasidas işareti aldıktan sonra saldırıya geçti. Askerlerin bağırıp çağırmaları kent halkında büyük korkuya neden olmuştu. Brasidas'ın ordusundaki askerlerin bir kısmı açılan kapıdan içeri girerlerken diğerleri de suru sağlamlaştırmak için yapılmış dörtgen kalasları kullanmaktaydı. Brasidas'ın amacı kentin en yüksek bölümlerini ele geçirmekti. Bu nedenle askerler kentin tüm mahallelerine girmeye başladılar.

CXIII. Halk ise ihanetin farkına varmadığından dolayı şaşkındı. Brasidas ile anlaşanlar hemen Spartalılar'ın yanına gittiler. Atinalı hoplitler ise bu sırada agoradaydılar. Hemen direnmeye başladılar. Elli askerin bir kısmı öldürüldü. Diğerleri ise denizdeki gemilere giderek, canlarını kurtarmayı başardılar. Kentin denize doğru uzanan, dar bir kıstakla ayrılan kısımda Lekythos adında bir kale bulunmaktadır. Bazı Atinalı askerler de buraya geldiler. Aynı şekilde Toroneli olup Atina yandaşı olanlar da Lekythos'ta topladılar.

CXIV. Bu arada sabah oldu ve kentin tamamen ele geçirildiği anlaşıldı. Brasidas kaleye sığınan Toroneliler'e bir elçi gönderdi. Elçi isteyenlerin kente dönebileceklerini ve haklarından bir şey kaybetmeyeceklerini belirtti. Elçi daha sonra Atinalılar'ın yanına gitti. Onlara da kalenin Khalkidikeliler'e ait olduğu ve isterse mallarını alıp diledikleri gibi kaleden ayrılabilecekleri söylendi. Atinalılar kaleden ayrılmayacaklarını söylediler. Ama yine de ölülerini toplamak için bir gün izin istiyorlardı. Brasidas Atinalılar'a iki gün verdi. Bu süre içinde Atinalılar kaleyi, Brasidas da yakındaki evleri onardı. Bu arada Brasidas

Toroneliler'i yanına topladı ve Akanthos'ta yaptığına benzer bir konuşma yaptı. İnsanlara kenti kendisine teslim edenlerin hain olmadıklarını söyledi. Çünkü bu insanlar kendi çıkarlarını düşünerek kentlerini satmamışlardı. Sadece kendi kentlerinin çıkarına olacağını düşündükleri şeyi gerçekleştirmişlerdi. Aynı zamanda kentin Brasidas'a teslim edilmesi olayına karışmayanların da rahatsız olmalarına gerek yoktu. Çünkü Brasidas insanlara ya da kente bir şey yapmak için gelmemişti. Toroneliler'i Atinalılar ile dost olduklarından dolayı suçlamıyordu. Belki de Spartalılar'ı tanıdıkları zaman onlarla daha iyi dost olabilirlerdi. Ancak şimdilik Spartalılar'ı tanımadıklarından dolayı korkuya kapılmışlardı. Bundan böyle Spartalılar'ın sadık müttefikleri olarak kabul edileceklerdi. Ancak gelecekte müttefikliğe uygun davranmazlarsa işte o zaman suçlu kabul edileceklerdi. Toroneliler eskiden yaptıklarından dolayı kendi beklentilerinin altında kalacak şekilde suçlanmışlardı. Direnmiş olmaları bile bir suç olarak görülmemişti.

CXV. Brasidas kendilerine güvenmek istediğini bildirerek sözlerini noktaladı. İki günlük zaman dolunca kaleye saldırı başlattı. Atinalılar ellerinde sadece koruyabilecekleri evler ve bu evlerin mazgalları vardı. Bir gün süreyle Spartalılar'ı engellediler. Bir sonraki gün ise Spartalılar surları yakmak için bir makine getirdiler. Sparta ordusu iyice yaklaştığı zaman Atinalılar surların en kolay şekilde aşılacağına inandıkları bölgeye mezvilendiler. Buraya bir kule inşaa ettiler. Kulenin üzerine de bir sürü amphora ve büyük taş konuldu. Ardından da kulenin üzerine çok sayıda asker çıkarıldı. Fakat kule bu kadar çok sayıda askeri taşıyamadı ve büyük bir gürültüyle çöktü. Yakında bulunan Atinalılar sadece şaşırdılar. Ancak uzakta bulunanlar düşmanın saldırıya geçtiğini sanarak denizlerdeki gemilere doğru kaçmaya başladılar.

CXVI. Brasidas olanları görür görmez askerlerine kaleyi işgal ettirdi. Ele geçirilen tüm esirler öldürüldü. Kaçmayı başarabilenler ise gemilere ve kayıklara gittiler. Kalede Atinalılar'ın bir tapınakları vardı. Brasidas buraya ilk tırmanan askere otuz gümüş mna vereceğini söylemişti. Ardından tapınağa otuz mna verdi. Daha sonra kaleyi yıktı ve kalıntılardan çıkan her şeyi tanrıçaya bağışladı. Kışın diğer aylarında Brasidas ele geçirdiğini

kentlerdeki güvenliği sağlamak ve bir sonraki baharda nerelere saldıracağını planlamakla geçirdi. Kışın sona ermesiyle beraber savaşın da sekizinci senesi tamamlanmış oldu.

CXVII. İlkbahar aylarında Atinalılar ve Lakedaimonialılar arasında bir yıllık bir barış anlaşması imzalandı. Atinalılar bir senelik süre içinde müttefiklerinin ayrılmalarının önüne geçebileceklerini ve savaşadaha iyi bir şekilde hazırlanabileceklerini düşünüyorlardı. Aslında Lakedaimonialılar da onların ne düşündüklerinden haberdardılar. Fakat bir süre savaş yapmadan zaman geçiren Atinalılar'ın bunun tadını alacaklarını ve esirlerini geri vererek anlaşmaya razı olacaklarını varsaymaktaydılar. Kaderin Brasidas'a iyi davrandığı bir zamanda esirlerini geri almak çok yerinde bir davranış olacaktı. Kafalarındaki düşünce şöyleydi: Brasidas gücünü arttırır ve durum iyice dengelenirse esirleri öldürülürdü. Aynı zamanda eşit güçlerle girilen bir savaşta da zaferin kimde kalacağı belli olmazdı. Bu düşünceyle hareket ederek aşağıdaki koşullarla bir barış anlaşması imzalandı.

CXVIII. *1) Delphoi tapınağından aynen eskiden olduğu gibi her iki taraf da istediği zaman yararlanabilir. Bu konuda Lakedaimonialılar, Boiotia ve Phokisliler'i razı etmek için bir elçi göndereceklerine ve ellerinden geleni yapacaklarına dair söz verdiler.*

2) Tanrıların hazinesi konusunda her iki taraf da son derece dürüst davranarak suçluların kim olduğunu araştıracaktır. Lakedaimonialılar bu konuda böyle düşünmektedirler.

3) Lakedaimonialılar'ın üçüncü madde için görüşleri şu yöndedir: Atinalılar barış anlaşması şartlarını kabul ederlerse bugün ellerinde olan topraklara sahip olmaya devam edeceklerdir. Lakedaimonialılar, Koryphasion, Buphras ve Tomeos hattı içinde kalacaklardır. Atinalılar hiçbir müttefiğin içeri girmesine izin vermemek şartıyla Kythera'da kalacaklardır. Nisaia ve Minos'ta yaşayan Atinalılar ise Nisos Kapısı, Poseidon Tapınağı ve köprü arasındaki yoldan dışarı çıkmayacaklardır.

4) Megaralılar ve müttefikleri de bu yolu kullanmayacaklardır. Atinalılar ellerindeki adayı başka adalara geçmek için kullanmayacaklardır. Aynı şekilde Megaralılar Atina ile yapılan

anlaşmaya bağlı olarak Troizen'de ellerinde bulunan yerleri tutmaya devam edeceklerdir.

5) *Her iki taraf da denizlerde kendilerine ve müttefiklerine ait olan yerler dışında başka bir yer kullanmayacaktır.*

6) *Lakedaimonialılar uzun gemiler kullanmayacaklardır. Denize açıldıklarında sadece beş yüz talantonluk gemiler kullanacaklardır.*

7) *Her iki taraf arasındaki görüşmelerde görev alacak olan elçiler hem Peloponnesos'ta hem de Atina'da güvenlik içinde bulundurulacaklardır.*

8) *Her iki taraftan da kaçaklar ve köleler diğer ülke tarafından sınırları içine kabul edilmeyecektir.*

9) *İki taraf arasındaki anlaşmazlıklarda eskiden olduğu gibi hakeme gidilecek. Sorun başka türlü çözülmeyecektir.*

10) *Lakedaimonialılar'ın düşünceleri bu şekildedir.*

11) *Atinalılar'ın daha güzel ya da haklı bir önerileri varsa gelip bunları bildirebilirler.*

12) *Lakedaimonialılar'ın hiçbir haklı ve güzel öneriyi reddetme hakları yoktur.*

13) *Her iki taraftan da gönderilen elçiler tam anlamıyla yetkili sayılacaklardır.*

14) *Anlaşma bir sene süreyle geçerlidir.*

15) *Atinalılar, Akamantis kabilesinden katip Phaenippos ve epistates Nikiades, Lakhes'in de düşüncelerine başvurarak anlaşma şartlarına şu maddeleri eklediler.*

16) *Tanrılar yardımcı olsunlar! Lakedaimonialılar'ın önerisiyle yukarıdaki şartlar altında bir senelik bir anlaşma imzalanmıştır.*

17) *Aynı zamanda halk meclisinde anlaşmanın bir sene süreyle geçerli olacağının onaylanacağı, Elapheboliaon ayının on dördüncü günü olan bugün anlaşmanın başladığı, her iki tarafın da savaşa son vermek istediği belirtecek olan elçiler geldiklerinde strategos ve prytanislerin bunun savaşın bitirilmesi yönünde olumlu bir ziyaret olduğunu düşünerek halk meclisini toplantıya çağıracakları ve anlaşmanın kesinlikle bir seneden evvel bozulmayacağına dair yemin etmeleri kararlaştırılmıştır.*

CXIX. Lakedamonia takvimiyle Gerastios ayının on ikinci gününde[64] her iki tarafın bu anlaşmayı onaylayacağı ve yeminler edileceği kararlaştırıldı. Yemini eden kişiler listesi şöyledir: Lakedaimonialılar'dan Ekhetimidas'ın olu Tauros, Perikleides'in oğlu Athenaeos, Eyriksilaidas'ın oğlu Philokharidas, Korinthoslular'dan Okytos'un oğlu Aeneas, Aristonymos'un oğlu Euphamidas, Skioneliler'den Naukrates'in oğlu Damotimos ve Megakles'in oğlu Onasimos, Megaralılar'dan Kekalos'un oğlu Nikasos, Amphidoros'un oğlu Menekrates, Epidauroslular'dan Eupalidas'ın oğlu Amphias, Atinalılar'dan Nikeratos'un oğlu Nikatratos ve Tolmeos'un oğlu Autokles'ti. Anlaşmanın koşulları bu şekildeydi. Bir sene boyunca her iki taraf arasında yeni bir anlaşma yapılması için görüşmeler devam etti.

CXX. Anlaşma imzalandığı sırada Pallene'deki Skione kenti Atinalılar'dan ayrılarak Brasidas'ın yanına geçti. Skioneliler'in iddialarına bakılırsa Peloponnesos'taki Pallene kenti onların anavatanıdır. Troya Savaşı'ndan geri dönerlerken Akhalar'ın yakalandıkları fırtınada buralara dek sürüklenivermişler. Skioneliler'in Atinalılar'dan ayrıldıklarını duyan Brasidas gece yarısı yola çıktı. Fakat önden büyük bir gemi göndermişti. Kendisi daha küçük bir başka gemiyle arkadan geliyordu. Eğer bir şekilde saldırıya uğrarsa düşmanlarının ilk olarak büyük gemiye saldıracaklarını ve bu fırsattan yararlanarak kaçabileceğini hesaplamıştı. Fakat herhangi bir sorunla karşılaşmadı. Kente ulaştı ve halkı toplantıya çağırdı. Akanthos ve Torone'dekine benzer bir konuşma yaptı. Aynı zamanda Skione halkının Potideia üzerinde egemen olan Atinalılar'a karşı gelmesini ve özgürlüğüne kavuşmak adına tembel tembel oturup, sonra da başka şeylerin kendilerini zorlamasına fırsat vermeden harekete geçtikleri için onlara övgüler yağdırdı. Bu nedenden dolayı işler yolunda gitmediğinde Pallene halkının sonuna dek cesurca direnmesi beklenilir bir şeydi. Skioneliler artık Lakedaimonialılar'ın en sadık müttefikleriydi ve kendilerine çok büyük saygı gösterilecekti.

---

64 Yaklaşık olarak Nisan ayının sonları.

CXXI. Skioneliler Brasidas'ın konuşmasından çok etkilendiler. Eskiden Atinalılar'ın yanından ayrılma fikrine karşı gelenler bile artık düşüncelerini değiştirmişlerdi. Diğer yandan Brasidas'a Yunanistan'ın kurtarıcısı olarak altın bir taç hediye edildi. Sanki zafer kazanmış bir sporcu gibiydi. Brasidas kentte küçük bir birlik bıraktı ve yeniden denize açıldı. Skione'den sonra Menda ve Potidaia'yı da ele geçirmek istiyordu. Bu nedenle Atinalılar'ın yardımı gelmeden evvel harekete geçmesi gerekiyordu. Elbette ki her zaman olduğu gibi çeşitli kentlerden Peloponnesos yanlısı insanlarla gizli anlaşmalar yapmıştı.

CXXII. Brasidas saldırıya geçeceği sırada elçiler yanına geldiler. Kendisine bir anlaşma yapıldığını haber verdiler. Gelen elçiler Spartalılar'dan Athaneos ve Atinalılar'dan da Aristonymos'tu. Bunun üzerine ordusuyla yeniden Torone'ye gitti. Spartalılar Trakya'daki müttefiklerine anlaşmayı bildirdiler. Müttefikler de bunu kabul ettiler. Aristonymos her şeyi onaylıyordu, fakat Skioneliler'in anlaşma yapıldıktan sonra ayrıldıklarını söylüyordu. Brasidas ise Skione'nin anlaşmadan evvel ele geçirildiğini iddia ediyordu. Daha sonra Aristonymos yaşananları halkına bildirdi. Atinalılar da Skione üzerine bir ordu göndermeyi planladılar. Fakat Sparta'dan gelen bir elçi heyeyi saldırıya geçerlerse aralarındaki anlaşmayı bozacaklarını bildirdi. Spartalılar Brasidas'ın iddiasına inanıyorlardı, fakat yine de konunun hakeme gitmesine razıydılar. Atinalılar hakem kararından hoşlanmamışlardı. Adalı bir halkın karada güçlü olan Spartalılar'a kendilerinden daha fazla güvenmiş olmalarını ise gururlarına yediremiyorlardı. Aslında Atinalılar bu konuda haklıydılar. Skioneliler anlaşmanın imzalanmasından iki gün sonra ittifaktan ayrılma kararın almışlardı. Bu nedenlerden dolayı Kleon'un da kışkırtmalarıyla Atinalılar Skione üzerine bir ordu göndermeye karar verdiler ve alelacele hazırlıklara başladılar.

CXXIII. Yine Pallene yarımadasında bulunan Eretria'nın Mande kolonisi de Atinalılar'dan ayrıldı. Brasidas anlaşma geçerli olmasına rağmen buna göz yumdu. Fakat haksızlık yaptığına inanmıyordu, çünkü kendisi de Atinalılar'ı suçlamaktaydı. Mende halkı ise Skione olaylarından sonra Brasidas'ı kendilerini destekleyeceğine inanmaktaydılar. Kenti Brasidas'a teslim

etme niyetinde olan aristokratlar ise artık bu saatten sonra geri adım atmak istemiyorlardı. Ne de olsa yaptıkları ortaya çıkacak olursa canlarını kaybedebilirlerdi. Sonuçta aristokratlar halkı ikna etmeyi başardılar. Atinalılar ise olanları haber alınca iyice öfkelendiler. Bundan sonra artık iki kenti birden cezalandırmak niyetindeydiler. Brasidas ise Atinalılar'ın denizden bir saldırı düzenlemelerini bekliyordu. Bu nedenle kadınları ve çocukları Olynthos ve Khalkidike'ye gönderdi. Ayrıca kente Polydumias komutasında beş yüz Sparta ağır silahlısını ve üç yüz Khalkis peltastesini gönderdi. İsyan edenler Atinalılar'ın fazla geç kalmayacaklarını düşünüyorlardı. Bu yüzden hazırlıklarını çabucak tamamladılar.

CXXIV. Brasidas ve Perdikkas, Lynkestia Kralı Arrhibaeos'a karşı yeni bir sefer düzenlendiler. Perdikkas Makedonya birliklerine, Brasidas ise Hellen hoplitlere komuta etmekteydi. Aynı zamanda Peloponnesoslular, Khalkidikeliler ve Akanthialılar da sefere katılmışlardı. Hellen hoplitler üç bin kişi kadardı. Yaklaşık aynı sayıda Makedonyalı ve Khalkidikeli asker de sefere katılmıştı. Krallığın topraklarına girmelerinden sonra düşmanlarının kendilerini savunacaklarını anladıklarında bir ordugah kurdular. Her iki ordu tepelerde mevzilenmişti ve arada da bir ova yer almaktaydı. Daha sonra ovaya indiler ve savaşa başladılar. İlk olarak harekete geçen grup Lynkestia Krallığı'nın askerleriydi. Fakat savaşı kaybettiler. Çok sayıda adamları ölmüştü. Kurtulanlar ise tepelere kaçtılar ve bir daha savaşa girmek istemediler. Yunanlar ve Makedonyalılar bir zafer anıtı diktikten sonra Perdikkas'ın Illyria'dan getirteceği ücretli askerleri beklemeye başladılar. Perdikkas bir an evvel kentlere girmek istiyordu. Ancak Brasidas Mende'de neler olup bittiğini bilmediğinden ve Illyrialılar geç kalmalarından endişe ederel geri dönmek istedi.

CXXV. Tam da bu sırada Illyrialılar'ın kendilerine ihanet ederek Arrhibaeos'un yanına geçtiklerini haber aldılar. Bunun üzerine geri çekilme konusunda anlaşmaya vardılar. Fakat geri çekildikleri sırada bir anlaşmazlık daha çıktı. Artık hava kararmak üzereydi. Bir yandan da Illyrialı askerlerin savaş konusundaki ünlerinden çok korkmuşlardı. Büyük ordularda zaman zaman kaynağı belli olmayan bir panik başgösterir.

Benzeri bir şey şimdi de yaşanıyordu. Nedense düşman ordusunun çok daha kalabalık olduğunu ve nereye saldıracağını düşünmeye başladılar. Hepsi birden kendi ülkelerine kaçmaya karar verdiler. Perdikkas ilk önce hiçbir şey anlamamıştı. Fark ettiği zaman ise Brasidas ile aralarında çok mesafe olduğundan kendisine haber veremeden geri çekilmek zorunda kaldı. Sabah olduğunda Brasidas Makedonyalılar'ın geri çekildiklerinin farkına vardı. Düşmanları yaklaştığından dolayı kendisi de geri çekilmek istiyordu. Ağır silahlı askerlerinden bir dörtgen oluşturdu, ardından da içine hafif silahlıları yerleştirdi. Genç askerler ise dağınık olarak yerleştirilmişlerdi ve gereken noktaya koşmakla görevlendirilmişlerdi. En başarılı üç yüz hoplitle beraber öne doğru çıktı ve savaşa girmeden evvel askerlerine şöyle bir konuşma yaptı:

CXXVI. "Peloponnesoslular! Düşmanlarınızın yaklaşmasından ve müttefiklerinizin sizi terk etmelerinden dolayı tedirgin olduğunuzu görmeseydim bu konuşmayı yapmazdım. Ama şimdi sizlere eski yiğitliklerimizi hatırlatmanın tam zamanıdır. Sizin başarılarınız müttefiklerinizden değil kendi yaptıklarınızdan kaynaklanmaktadır. Sizler çoğunluğun değil azınlığın hüküm sürdüğü kentlerden geldiniz. Bu nedenden dolayı düşmanın sayısından korkmanıza gerek yoktur. Illyrialılar ile daha evvelden karşı karşıya gelmediniz. Bu nedenle onlardan çekiniyorsunuz. Fakat Makedonyalılar'dan öğrendiğimize göre o kadar da korkulacak insanlar değiller. Şöyle düşünelim. Düşman çok zayıf olsun, ama lafta çok güçlü olsun. Doğruyu öğrendikten sonra bunun ne değeri kalır? Fakat düşman söylendiğinden daha güçlüyse o zaman durum tehlikeli demektir. Gereksiz yere insanlar cesarete kapılırlar. Illyrialılar kendilerini tanımayanlar için tehlikeliler. Oldukça kalabalık sayıdalar ve attıkları çığlıklar ve silahlarını vurmaları karşı tarafa korku salıyor. Ama her şey geçip de göğüs göğüse bir savaş girildi mi o eski heybetlerini yitiriyorlar. Düşmanlarından kaçtıklarında bunda utanılacak bir şey görmüyorlar. Her zaman için savaştan kaçmak için sağlam bir bahane bulabiliyorlar. Savaşa girmek yerine düşmanlarını uzaktan korkutmaya çalışıyorlar. Zaten böyle olmasaydı şimdiye dek çoktan savaşa girmiş olmazlar mıydı? Sizin de anladığınız gibi bu insanlar

sadece düşmanlarını korkutmak konusunda cesurlar, savaşa girmek noktasında aynı şeyi yapamıyorlar. Savaş başladığında cesurca düşmanlarınıza karşı koyun ve bulunduğunuz safın dışına çıkmamaya özen gösterin. Kısa bir süre sonra her şeyin hallolduğunu göreceksiniz. Eğer saldırılarına direnmeyi başarırsak zannettiğiniz kadar tehlikeli olmadıklarını göreceksiniz. Fakat bizleri korkutmayı başarırlar ve kaçmaya başlarsak işte o zaman cesaretleri ve hızları birleşecektir."

CXXVII. Brasidas konuşmasını tamamladıktan sonra geri çekilme işaretini verdi. Illyrialılar ve kralın askerleri de saldırıya geçti. Bir kere saldırıya geçmelerinin savaşı kazanmaları için yeterli olacağını düşünmekteydiler. Fakat düşman her saldırıya geçişinde Brasidas'ın genç askerleri onlara cesurca karşılık verdiler. Ne zaman saldırılarını durdursalar Peloponnesos ordusu geriliyor ve ne zaman saldırıyla karşılaşsa hemen safları sıklaştırıyordu. Bundan sonra barbarlar saldırılarını kestiler. Sadece bazı askerlerini rahatsızlık vermesi amacıyla peşlerinden gönderdiler. Planları Arrhabaeos'un ülkesinin dar bir boğazında Hellenler'i kuşatma altına alabilmekti. Brasidas ülkeyi başka bir yol üzerinden terk edemezdi. Hellenler'in bu şekilde kurtulamayacaklarını düşündüklerinden dolayı boğazı ele geçirmek için hızlıca yola koyuldular.

CXXVIII. Brasidas diğer planlarını bırakmıştı. Hedefi üç yüz kişiden oluşan bir birliğin safları boşvererek bir an evvel en yakındaki tepeye tırmanmaları ve buraya kendilerinden evvel düşmanlar varmış olsalar bile onları çıkarmalarıydı. Hellenler yola çıktılar ve tepeye vararak buradaki düşmanlarını temizlediler. Ordunun geri kalan kısmı da böylece kolaylıkla tepeye çıkabildi. Barbarlar ise tepeden çıkarılınca korkuya kapıldılar. Artık Hellenler'in ülkeyi terk edebilme yolunu bulduklarını düşünerek geri çekildiler. Perdikkas tüm tepeleri ele geçirdikten sonra güven içinde yolculuğuna devam etti. Bir sonraki gün Perdikkas'a ait olan kentlerden Arnisa'ya ulaştı. Hellenler Makedonyalılar'ın kendilerine haber vermeden geri çekilmelerine çok kızmışlardı. Bu nedenle arabaların öküzlerini öldürüyorlar ve geri çekilen bir ordunu yaptığı her şeyi yapıyorlardı. Bu olaydan sonra Perdikkas ve Peloponnesoslular arasında bir düşmanlık başladı. Perdikkas Atinalılar'a yaranabilmek

amacıyla onlarla anlaşma yoluna ve Peloponnesolular'ı düşman ilan etme yoluna gitti.

CXXIX. Brasidas Torone'ye vardığında Atinalılar'ın Mende'yi ele geçirdiklerini öğrendi. Atinalılar'ın intikam alabilmek amacıyla Pallene'ye gidebileceklerine ihtimal vermiyordu. Bu nedenle sadece Torone'yi savunmanın yeterli olacağını düşündü. Brasidas Makedonya topraklarına girdiğinde Atinalılar Mende ve Skione seferine girişmişlerdi. Ordularında Khion'dan alınan elli gemi, Trakyalı ücretli askerler, altı yüz okçu ve bin Atinalı hoplitin yanı sıra bir de müttefik askerleri yer almaktaydı. Yine peltastesler de orduya katılmışlardı. Komutanları Nikeratos'un oğlu Nikias ve Diitrephes'in oğlu Nikostratos'tu. Potideia'daki Poseidon Tapınağı'ndan yola çıktıktan sonra Mende'ye doğru ilerlediler. Mendeliler'in ordusunda ise kendi askerlerinin dışında üç yüz Skioneli, yedi Peloponnesos hopliti yer almaktaydı. Komutanları Polydamidas'ın önerisiyle kentin dışındaki bir tepede ordugah kurdular. Nikias'ın planı Methoneli yüz yirmi hafif silahlı ve Atinalı atmış hoplitle beraber tepeyi ele geçirmekti. İlk denemesinde başarıya ulaşamadı. Kullandıkları yol bir patikaydı ve diğer yola göre kestirmeydi. Nikostratos ise ordunun geri kalan kısmıyla beraber uzun yolu kullanmayı tercih etti. Fakat tırmanışları sırasında safları bozuldu. Bu olay neredeyse tüm Atina ordusunun dağılmasına yol açacaktı. Sonuçta Atinalılar güçlü direniş karşısında geri çekilerek ordugah kurma yolunu tercih ettiler. Mendeliler de akşam olunca tepeden ayrıldılar ve kentlerinin içine girdiler.

CXXX. Ertesi gün Atinalılar Skione kentini almak için kıyıyı dolandılar. Karşı çıkan olmayınca kentin varoşlarını ele geçirip, yakıp yıktılar. Direniş olmamasının nedeni kentte başlayan ayaklanmaydı. Bunun üzerine Mende'de bulunan üç yüz Skioneli asker ülkesine dönmek zorunda kaldı. Bir sonraki gün Atina ordusunda Nikias birliklerin yarısıyla beraber Skione'ye doğru ilerledi ve civardaki köyleri yağmaladı. Nikostratos ise Potideia yolu üzerinde kalan kapıların karşısında bir ordugah kurdu. Mendeliler surların arkasında beklemekteydiler. Polydamidas askerlerinin savaş düzeni almalarını istedi. Çıkış hareketi için askerlerini cesaretlendirmeye çalışıyordu. Fakat

demokratlardan birisi yanına geldi ve onunla beraber savaşmayacaklarını söyledi. Polydamidas adamı kolundan tutarak çekince gerginlik arttı. Demokratlar Peloponnesos yanlılarına saldırmaya başladılar. Öte yandan kapılar da Atinalılar'a açılmıştı. Peloponnesos taraftarları korkuya kapılarak kaçmaya başladılar. Her şeyin planlı olduğunu zannetmekteydiler. Canlarını kurtarabilen Peloponnesos yanlıları yakındaki bir kaleye kaçtılar. Atinalılar ise Nikias'ın birlikleriyle beraber kente saldırdılar. Fakat kent tam anlamıyla teslim olmamıştı. Komutanlar askerlerin tüm halkı öldürmelerini zorlukla engelleyebiliyorlardı. Atinalılar kenti ele geçirdikten sonra eski yönetimin iş başına geçmesini ve kentin Peloponnesos tarafına geçmesini sağlayanları yargılmalarını istediler. Kaleye kaçanları denize kadar uzanan bir surla çevirerek kuşatmaya karar verdiler. Mende kentinin ele geçirilmesinden sonraki amaçları Skione'ydi.

CXXXI. Skione halkı Peloponnesoslular ile birlikte hareket etmekteydi. Ordularını birleştirip yakındaki bir tepeye çıkardılar. Atinalılar kenti ele geçirmek istiyorlarsa ilk olarak bu tepeyi almak zorundaydılar. Atinalılar şiddetli bir saldırı düzenlediler ve tepedekileri yenmeyi başardılar. Ardından bir zafer anıtı diktikten sonra kenti kuşatmaya karar verdiler. Mende akropolisinde kuşatma altında tutulan Peloponesoslu askerler ise Atina hattını deniz yönünde yarmayı başardılar ve Skione kentinin önüne akşamleyin vardılar. Atina ordugahının önünden geçtikten sonra kente girdiler.

CXXXII. Skione kuşatması devam ederken Perdikkas bir elçi aracılığyla Atinalılar'a haber göndermişti. Geri çekilme sırasında Brasidas ile aralarında oluşan düşmanlık kendisini Atinalılar'a yakınlaştırmıştı. Aynı sıralarda Spartalı Iskhagoras bir kara ordusu oluşturarak Brasidas'ın yanına gelmeye hazırlanıyordu. Perdikkas ile Atinalılar anlaşmaya vardılar. Atinalı Nikias Perdikkas'ın elini sıkarak dostluğunu göstermesini istedi. Perdikkas da Peloponnesoslular'ın ülkelerine dönmelerini engellemek istiyordu. Thesselialılar ile anlaşarak Peloponnesos ordusuna yol verilmemesini istedi. Fakat Peloponnesoslular Thesselialılar ile karşı karşıya gelmek istemediler. Diğer taraftan Iskhagoras, Aminias ve Aristeos'un oluşturdukları ordu

Brasidas'ın yanına varmayı başarmıştı. Spartalılar'ın bu orduyu göndermelerinin nedeni Brasidas'ın dilediği gibi hareket edip etmediğini denetlemek ve şehir valilerini atarken keyfi davranışlarını durdurmaktı. Sonuçta Amphipolis kentinin başına Kleonymos'un oğlu Klearidas, Torone'nin başına da Hegesandros'un oğlu Pasitelidas getirildi.

CXXXIII. Yaz aylarında Thebaililer Thespia kentinin Atinalılar ile yakınlaştıklarını söyleyerek kenti surlarını yıktılar. Aslında bunu çok önceden planlamışlardı. Fakat Delion savaşında Atinalılar önde gelen gençlerini kaybettiklerinde daha bir cesaretle bu işi yapabilmişlerdi. Yine yaz mevsiminde Argos'taki Hera Tapınağı'nda bir yangın çıktı. Yangının nedeni kağıt süslerin yanına kandil koyup, sonra da uyuyan rahibe Khryseis neden olmuştu. İnsanlar yangının farkına varana dek tapınak kül olup gitti. Rahibe ise Argos halkının kendisinden nefret edeceğini düşünerek Phliunte'ye kaçtı. Argoslular ise yasalara uygun davranarak Phaeinis adında başka bir rahibeyi görevlendirdiler. Yangın çıktığı zaman Peloponnesos Savaşı başlayalı sekiz buçuk sene olmuştu. Yaz aylarının bitiminde Skione'deki savaş sona erdi. Atinalılar kuşatma birliklerini geri çektiler.

CXXXIV. Kış aylarında her iki taraf da anlaşmaya bağlı kalarak bir şey yapmadılar. Fakat Mantineialılar ve Tegealılar kendi müttefiklerinden aldıkları yardımlarla Oresthis'deki Laodokeionde'de savaştılar. Kimin kazandığı belli olmayan bir savaştı. Her iki taraf da bir kanatta zafer elde ettiler. Herkes zafer anıtı dikti ve ele geçirdiği ganimetlerden payları Delphoi'a gönderdi. Savaş ancak akşam olup da havanın kararmasıyla sona ermişti. Tegealılar savaşın yapıldığın yerde ordugah kurup, zafer anıtı dikerken, Mantineialılar Bukolion'a geri çekilmişlerdi. Fakat zafer anıtını çekilmeden evvel inşaa etmişlerdi.

CXXXV. Kış aylarının sonunda Brasidas bir baskınla Potideia kentini ele geçirmeye karar verdi. Geceleyin kente yaklaştı ve surlara merdiven dayattı. Nöbetçi değişiminden yararlanarak merdiven sura dayanmıştı. Fakat askerler surun üzerine çıkarlarken nöbetçi durumun farkına vardı. Bunun üzerine Brasidas ordusunu geri çekmek zorunda kaldı. Böylece kış mevsimi ve Thukyidides'in anlattığı savaşın dokuzuncu senesi sona ermiş oldu.

BEŞİNCİ KİTAP

I. Yaz aylarındaki Pythia oyunları[65] sırasında barış anlaşmasının süresi doldu. Atinalılar Deloslular'ı kovduklarında ise anlaşma halen geçerliliğini sürdürüyordu. Deloslular'ın kovulmalarının nedeni daha evvelden bahsettiğimiz mezarların arıtılması konusunda Deloslular'ın kovulmasının gerekliliğine inanmalarıydı. Deloslular kovulduktan sonra Pharnakes tarafından kendilerine verilen Atromyttion kentine yerleştiler.

II. Anlaşma sona ermeden önce Kleon Atinalılar'a kendi düşüncelerinin doğru olduğunu kabul ettirdi. Bunun neticesinde otuz gemilik bir donanmanın içine on iki bin hoplit ve üç yüz atlı yerleştirerek Trakya'ya doğru yelken açtı. İlk önce kuşatmanın devam ettiği Skione önündeki birliklere takviyede bulundu. Daha sonra da Torone yakınlarındaki Kophon'da bir çıkarma yaptı. Kentten kaçanlar kendisine Brasidas'ın şu an burada bulunmadığını ve içerideki askerlerin de savaşacak hallerinin olmadığını söyledi. Bunun üzerine Kleon on gemiyi gözcülük göreviyle geride bıraktıktan sonra kente doğru ilerledi. İlk olarak Brasidas kenti ele geçirirken varoşlarda yaptığ suru ele geçirdi. Brasidas zamanında sur üzerinde bir gedik açmış ve böylece varoş ve kenti birbirine bağlamıştı.

III. Kentte Spartalı komutan Pasitelidas görev almaktaydı. İlk önce Atina saldırısını püskürtmeyi başardı. Fakat ordusu tam da dağılmak üzereyken Kleon'un geride bıraktığı gemileri gördü. Atinalılar'ın surlarda herhangi bir savunucu bulmayıp burayı ele geçirmelerinden ve kendisinin varoşta kuşatma altında

---

65 Delphoi'da düzenlenen Pythia oyunları dört yılda bir yapılırdı ve Hellas'ın en önemli oyunları arasında yer almaktaydı.

kalmasından endişelendi. Bu nedenle derhal varoştan ayrıldı ve kente geri döndü. Fakat Atinalılar ondan daha evvel harekete geçerek Torone'yi işgal etmeye başlamışlardı. Askerler surdaki gedikten yararlandılar ve içeri girdiler. Ardından Pasitelidas'ı kovalamaya başladılar. Brasidas kuşatma haberini alınca yola koyuldu ama yoldayken kentin düştüğünü haber aldı ve geri döndü. Kentin düştüğünü haber aldığında kırk stadion uzaklıktaydı. Kleon ve Atinalılar iki zafer anıtı diktiler. Anıtlardan birisi deniz kıyısında diğeri ise surların yakınında bulunmaktadır. Kadınlar ve çocuklar köle yapıldı. Yedi yüz kişi Atina'ya gönderildi. Bu insanlar arasında Toroneliler, Peloponnesoslular ve Khalkhidikeliler yer almaktaydı. Diğer insanlar ise Olynthoslular ile takasta kullanıldı. Yine bu zamanlarda Boiotialılar Panakton kentini aldılar. Kent içerdikilerin ihaneti sayesinde ele geçirildi. Kleon, Torone'de bir birlik bıraktıktan sonra yola koyuldu ve Amphipolis'e gitmek için Athos Dağı'nın etrafından geçti.

IV. Aynı zamanlarda Atinalılar Erasistratos'un oğlu Phaeaks'ı yanındaki iki kişiyle beraber Sicilya'ya gönderdiler. Leontion halkı anlaşmanın yapılmasından sonra çok sayıda insana vatandaşlık hakkı tanımışlardı, aynı zamanda toprakların da yeniden dağıtılmasını planlamaktaydılar. Fakat aristokratlar planlardan haberdar olduklarında Syrakusailılar'dan yardım istediler. Daha sonra demokrasi yandaşlarını kentten kovdular ve kentlerini boşalttıktan sonra Syrakusai'a yerleştiler. Burada kendilerine Syrakusai vatandaşlık hakları verildi. Ancak Syrakusai'da yaşamaktan memnun olmayanlar da vardı. Bu insanlar eski kentlerine geri döndüler. Buradaki Phokaeae ve Brikintinae denilen yerlere yerleştiler. Demokrasi yandaşları da kendilerine katılmışlardı. Daha sonra iki grup arasındaki savaş devam etti. İşte Atinalılar bu haberleri aldıktan sonta Leontinoi halkının yardımına koşmak amacıyla Phaeaks ve yanındakileri görevlendirmişlerdi. Hem Sicilyalılar hem de Syrakusailılar'a karşı savaşacaklardı. Phaeaks bölgeye ulaştı. İlk olarak Kamarina ve Agrigentum halkıyla görüştü ve onlarla anlaştı. Fakat Galea halkıyla anlaşamayınca diğerlerinin yanına gitmekten vazgeçti. Görüşmelerin herhangi bir yarar getirmeyeceğine inanıyordu. Bu nedenle Catania yoluna devam

etti ve Brikintinae'daki savunmacılarla ile konuşarak onlara cesaret verdikten sonra yeniden denize açıldı.

V. Sicilya'ya yaptığı yolculuk sırasında bazı kentlerle Atina ile ittifak kurmaları konusunda görüşmelere girişti. Kısa bir süre Messina'da kaldı. Burada ülkelerinden kovulmuş olan Lokrisliler ile görüştü. Sicilya'da çıkan huzursuzluk sırasında Messinalılar Lokrisliler'den yardım istemişlerdi. Lokrisliler de yardıma gelip bir süre boyunca burada yaşamışlardı. Phaeaks bu insanlarla karşılaşınca onlara hiçbir zarar vermedi. Çünkü Lokrisliler ve Atinalılar arasında bir ittifak yapılmıştı. Aslında Atinalılar ile ittifak kurmayan bölgedeki tek halk onlardı. Ancak Itonlar ve Medmalar ile giriştikleri savaşlarda zor durumda kalmaları nedeniyle Atinalılar ile ittifak kurmaya zorlanmışlardı. Phaeaks bu görüşmelerden kısa bir süre sonra Atina'ya geri döndü.

VI. Kleon Torone'yi ele geçirdikten sonra Amphipolis'e doğru yönelmişti. Yolu üzerinde bulunan Eion'daki Andros kolonisi Stageira'yı almaya çalıştı, fakat başarılı olamadı. Ancak Thasos kolonilerinden Galespos'u ele geçirdi. Perdikkas ile aralarında bir ittfak vardı. Bu nedenle kendisine katılmasını istemekle görevli elçileri gönderdi. Aynı zamanda Trakya krallarında Polles'e de mümkün olduğunca fazla sayıda askerle yanına gelmesi yönünde bir çağrıda bulundu. Elçilerin gidip gelmesini Eion'da bekliyordu. Brasidas da olanları duymuştu. O da Kerdylion'da ordusunu bekletti. Kerdylion Argoslular'ın korunaklı yerlerinden birisidir ve Amphipolis'in karşısında bulunmaktadır. Brasidas'ın ordusu bir tepe üzerine konuşlanmıştı. Bu nedenle Kleon Brasidas'dan gizli bir biçimde harekete geçemiyordu. Atinalılar'ın ordusu daha kalabalıktı. Bu nedenle Brasidas Kleon'un bir an evvel harekete geçerek elindeki ordudaki tüm askerlerle beraber bir an evvel Amphipolis'e saldırmasını bekliyordu. Brasidas daha sonra Trakya'dan bin beş yüz ücretli asker ve Edoneliler'den peltastesler ve atlılar getirtti. Amphipolisliler'in dışında bir de elinde Myrkidialı ve Khalkhidikeli askerler bulunmaktaydı. Özetlemek gerekirse Brasidas savaşa hazırlanırken elinde iki bin hoplit, üç yüz Hellen atlısı bulunuyordu. Amphipolis'deki birliklerin komutanı Kleridas ise bin beş yüz askere sahipti.

VII. Kleon bir süre olduğu yerde kaldı ama daha sonra Brasidas'ın tahmin ettiği gibi davrandı. Atinalı askerler oldukları yerde beklemekten sıkılmışlardı. Kleon'un bilgisiz ve tecrübesiz olarak görüyorlar, Brasidas'ın da ondan çok üstün olduğuna inanıyorlardı. Hatta ülkelerinden Kleon'un komutasında savaşmak için ne kadar da isteksiz bir biçimde ayrıldıklarından söz ediyorlardı. Kleon askerlerini daha fazla üzmemek adına ordugahtan çıkmalarını sağladı. Pylos'ta kazandığı başarılar kendisine güven getirmişti. Bu nedenle yine cesurca savaşmak niyetindeydi. Düşmanın karşısına çıkamayacağını ve kendisinin yola çıkmasının tek nedeninin arazi tanımak olduğunu ileri sürüyordu. Hatta ileride yardım isterse bu savaşmak için değil, sadece kuşatma için olacaktı. İlerlemeye devam etti ve Amphipolis'in karşısında bulunan sarp bir tepe üzerinde ordugah kurdu. Styrmon bataklığını ve kentin Trakya'ya doğru uzanan kısmını dilediği gibi inceledi. Surlarda kimse yoktu. Kapılardan da giren çıkan yoktu. Bu nedenle kuşatma makinelerini yanında getirmediği için üzüldü. Kent bu haldeyken kolay bir şekilde ele geçirilebilirdi.

VIII. Brasidas Atinalılar'ın yola çıktıklarını gördükten sonra Kerdylion'dan ayrıldı ve Amphipolis'e geri döndü. Atina ordusuyla savaşa girmek istememesinin nedeni ordusunun sayısı değil, kalitesinin daha düşük olduğuna inanmasıydı. Atina ordusu Lemnos ve Imbros'taki seçme askerlerden oluşmakaydı. Düşmana kendi ordusunu daha güçsüz göstermek yerine kendi askerlerine düşmanlarını olduğundan daha güçsüz göstermesi halinde savaşı daha kolay bir şekilde kazanabileceğini düşündü. Seçme yüz elli hopliti yanına aldı ve diğer askerleri Klearidas'ın yanına bıraktı. Atinalılar geri çekildikleri sırada beklemedikleri bir anda tepeyi ele geçirmek istiyordui. Elindeki ek şans da buydu. Askerlerinin cesaretlerini arttırabilmek amacıyla yanlarına gitti ve kendilerine şöyle bir konuşma yaptı:

IX. "Sizden çok uzun zamandan bu yana özgürlüğünü koruyabileyen bir halkın evlatlarısınız! Dor halkısınız ve defalarca yendiğiniz Ionlar'ın şimdi de karşısındasınız. Sadece bunu bile söylemem yeterli olacaktır. Ama yine de korkuya kapılabilecek olanlar için savaş planımızdan söz etmek istiyorum.

Atinalılar hiç bilmedikleri bir arazide kendilerine güvenerek dışarı çıktılar. Bizim karşı gelemeyeceğimizi sanıyorlar. Neden mi? Düşmana karşı yapılacak en iyi saldırılardan birisi de hiç beklemedikleri anda onlara saldırmaktır. Ünlü komutanların çoğu ülkelerine bu şekilde yararlı olduklarından dolayı ün kazanmışlardır. Düşmanımızın amacı geri çekilmek değil, buraya yerleşmek. Bize düşen şey de onlardan çabuk davranarak oldukları yeri ele geçirmek. Böylece ordularının tam merkezine saldırmış olacağız. Klearidas! Senin yapman gereken şey savaş başladığında elindeki askerler ve hoplitlerle beraber kentin kapılarından çıkarak mümkün olduğunca kısa bir süre içinde bana yardıma koşmak. Zaten gelmen bile onları korkutmaya yetecektir. Savaş devam ederken birdenbire ortaya çıkan birlikler, savaş başlamasından önceki zaman göre çok daha büyük bir korku yaratır. Spartalılar'ın cesaretini onlara gösterelim. Müttefiklerimiz de bizi izlesinler. İyi bir biçimde savaşmak için üç şey gereklidir: Kararlılık, onur ve komutanların sözlerini dinlemek. Bugün önünüzde iki seçenek var. Ya Spartalılar'ın müttefikliğine yakışacak şekilde davranacaksınız. Ya da bu savaşı kaybedeceksiniz. İşte o zaman nasıl köleleştirileceğinizi ya da nasıl öldürüleceğinizi düşünseniz iyi olur. Aynı zamanda diğer Hellenler'in de özgürleştirilemelerinin önüne geçeceksiniz. Savaşın bize neler kazandıracağını düşünün. O zaman cesaretinizi toplayacaksınızdır. Sizlere öğüt vermek konusunda başarılı olduğum gibi savaşta da yol göstermek konusunda ne kadar başarılı olduğumu kısa bir zaman içinde anlayacaksınız."

X. Brasidas konuşmasını tamamladıktan sonra kentten çıkmaya hazırlandı. Klearidas'ın askerlerini de kapılarının yakınına yerleştirdi. Bu sayede istediği zaman Klearidas ve yanındakiler yardıma gelebileceklerdi. Atinalılar Brasidas'ın tepeden aşağıya indiğini gördüler. Kleon kendisinin tapınağın önünde kurban kesme töreniyle ilgilendiğini anlamıştı. Kleon düşman birliklerini biraz daha gözetlemeye başladı. İşte o zaman kalabalık bir düşman ordusunun varlığını ve bu askerlerin birçoğunun kapılara yakın bir yerde konuşlandıklarını gördü. Fakat hiçbir yardım almadan savaşa girmeye niyeti vardı. Bu nedenle askerlerine geri çekilme işareti verdi ve Eion'dan

yavaş yavaş inmeye başladı. Fakat askerleri çok yavaş hareket ediyorlardı. Bunun üzerine kendi sağ kanadına sol tarafa doğru bir dönüş hareketi yaptırdı. Brasidas da bu hareketin kendi ordusu için uygun bir durum yarattığını görmüştü. Askerlerine şöyle dedi: "Gelmemizi beklemiyor, baksanıza mızrakları nasıl! Düşman beklemediği zaman ona saldırmak gerekir. Söylediğim anda kapılardan çıkılsın. Askerlerim cesaret gösterin ve mümkün olduğunca hızla ilerleyin." İlk olarak kapıdan Brasidas çıktı. Bugünkü zafer anıtının olduğu yere doğru koşmaya başladı. Atina ordusu bir anda karışmıştı. Spartalılar onları bozguna uğrattılar. Klearidas da emirlere uygun bir şekilde davranarak kapıdan çıktı. İki yönden gelen saldırı Atina ordusunu dağıtmıştı. Eion tarafındaki Atina sol kanadı darmadağın oldu, askerler kaçmaya başladılar. Brasidas düşmanın sol kanadının dağıldığını görünce sağ kanadına saldırmaya karar verdi. Ancak bu sırada yaralandı ve yere düştü. Atinalılar Brasidas'ın düştüğünü görmediler. Spartalılar ise Brasidas'ı çevrelediler ve kendisini götürdüler. Atinalılar'ın sağ kanatları daha fazla direniyordu. Ancak Kleon ilk andan bu yana savaşa girmeyi düşünmediğinden hemen kaçmaya başladı. Fakat Myrkinialı peltasteslerden birisi Kleon'u yakaladı ve öldürdü. Atinalı hoplitler tepe üzerine mevzilenmişlerdi. Spartalılar'ın ilk birkaç saldırısını engellemeyi başardılar. Fakat daha sonra Klearidas, Myrkinialılar ve Khalkhidikeliler birleştiler. Başlayan ok yağmuru altında Atinalı hoplitler bulundukları yeri terk etmek zorunda kaldılar. Atinalı askerler dağıldıktan sonra dağlık bölgeye girdiler. Savaş alanında çok sayıda insan ölmüştü. Kaçabilenler ise Eion'a döndüler. Brasidas kente kadar taşınmıştı. Fakat askerlerinin zafer kazandıklarını öğrendiği anda yaşamını yitirdi. Peloponnesos ordusunun diğer bölümü Klearidas komutası altında düşmanlarını kovaladı, cesetleri soydu ve bir zafer anıtı dikti.

XI. Müttefikler Brasidas'ın cesedini kendi devletlerinin parasıyla gömdüler. Daha sonraları kendisi için bir mezar yapıldı ve bu mezarın etrafı taşla çevrildi. Amphipolis halkı Brasidas onuruna bir temenos adadılar ve her sene onun için oyunlar düzenleyip, kurban törenleri yaptılar. Aslında kent Hagnon tarafından kurulmuştu. Fakat Hagnon ile ilgili tüm onurları kaldırıp,

kentlerinin kurucusunun Brasidas olduğunu ilan ettiler. Bütün bunların nedeni Brasidas'ın kendilerini kurtardığına inanmalarıydı. Atinalılar'dan çekiniyorlardı ve Spartalılar ile ittifak kurmak istiyorlardı. Bu iş Brasidas sayesinde başarılmıştı. Atinalılar ile ortada bir ittifak kalmadığına göre Hagnon'a dasaygı göstermelerine gerek yoktu. Savaştan sonra Atinalılar'a ölüleri geri verildi. Toplam altı yüz kişi kaybetmişlerdi. Peloponnesoslular'dan ise yedi kişi öldü. Bu normal koşullarda yapılan bir savaş değildi. Ortada sadece bir baskın vardı. Atinalılar ölülerini aldıktan sonra Attika'ya geri döndüler. Klearidas komutasındaki Peloponnesoslular ise Amphipolis kentini yapılandırmaya devam ettiler.

XII. Yaz aylarının bitiminde Spartalı Rhampsias, Autokridas ve Epikydidas, Trakya civarındaki kentlere dokuz yüz hoplitten oluşan yeni bir ordu götürdüler. Herakleia kentine geldikleri zaman eksikleri kapattılar. Bu askerler Amphipolis'te yapılan savaş sırasında burada bulunmaktaydılar. Böylece yaz mevsimi sona erdi.

XIII. Kış mevsimi başlar başlamaz Rhampsias ve yanındaki komutanlar Thesselia'daki Pierion Dağları yönünde ilerlemeye başladılar. Fakat geri çekilmek zorunda kaldılar. Çünkü ilerledikleri ülkedeki insanlar kendilerine düşmandı, Brasidas ölmüştü ve Brasidas'ın planlarını gerçekleştirebilecek gücü de kendilerinden görmüyorlardı. Aynı zamanda Atinalılar yenildiğine göre gelmelerinin nedeni de ortadan kalkmıştı. Elbette ki bunların dışında kendileri Atina'dan çıktığı zaman Spartalılar'ın barış istemeye başlamış olmalarıydı.

XIV. Amphipolis Savaşı ve Rhampsias'ın birliklerinin Thesselia'dan geri dönmelerinden sonra her iki taraf da savaştan bıkmaya başladı. Atinalılar Delion ve Amphipolis'teki yenilgilerden sonra kendilerine gelen her barış önerisini reddeden insanlara karşı güvenlerini yitirmişlerdi. Aynı zamanda talihleri dönmüştü ve savaşlarda alınan her yeni yenilgi müttefikleri arasında yeni bir ayrılığa neden olabilirdi. Pylos'u aldıktan sonra uygun bir anlaşma yapabilirlerdi. Bu kabul etmedikleri için şimdi pişmanlık duymaya başlamışlardı. Spartalılar'ın da planları yolunda gitmiyordu. Attika'nın sürekli yağmalanması halinde birkaç sene içinde Atina'nın pes edeceğini

hesaplamışlardı. Sphakteria'da Sparta tarihinin en ağır yenilgilerinden birisi alınmıştı, Kythera ve Pylos'taki korsan saldırıları ile baş edemiyorlardı. Yine helotlar kaçmaya devam ediyorlardı. Helotların sürekli olarak kaçmaları daha evvelden baş gösteren isyanların bir benzerinin çıkmasından endişe duyulmasına neden olmuştu. Yine Argos ile yapılan otuz senelik barışın da sonuna gelinmişti. Argoslular Kynuria kendilerine verilmezse barışı yenilemeyeceklerini belirtiyorlardı. Spartalılar için aynı anda hem Atina hem de Argos ile savaşmak çok zordu. Yine Argos ile savaş çıkarsa Peloponnesos'taki çok sayıda kent devletinin Argos tarafına geçme olasılığı vardı. Bu olasılık gerçekleşti.

XV. İki taraf da anlaşmaya istekliydi. Sparta dağılmak üzereydi. Aynı zamanda esirlerin geri verilmelerini istiyorlardı. Çünkü esirler arasında Sparta'nın önde gelen ailelerinden insanlar vardı. Savaşın bitiminden sonra esirleri geri almak için görüşmeye geşmişlerdi. Fakat zafer sarhoşu olan Atinalılar onları geri vermemişlerdi. Delios'taki zaferden sonra ise Spartalılar Atinalılar'ı anlaşmaya zorlayabilecekleri düşüncesinden harekete geçerek bir senelik anlaşmayı önermişlerdi.

XVI. Amphipolis Savaşı'nda Brasidas ve Kleon yaşamını yitirmişti. Böylece her iki taraftaki savaş yanlıları ölmüştü. Brasidas tüm ününü savaşlara borçluydu. Kleon'un barış zamanında yaptığı kötülükler ortaya çıkardı. Kendisi de bundan çekiniyordu. Sparta Kralı Pausanias'ın oğlu Pleitonaks ve Atinalı Nikeratos'un oğlu Nikias barış isteyenler arasında yer almaktaydılar. Nikias'ın amacı herhangi bir başarısızlık elde etmeksizin askeri ününü koruyabilmekti. Aynı şekilde parasını pulunu da kaybetmek istemiyordu. Bunu yapabilmesi içinse tek şansı barıştı. Pleitonaks ise kent içinde düşmanlarının iftiralarıyla uğraşmaktaydı. Ne zaman ki Spartalılar'ın bir işleri yolunda gitmese bunda suçu Pleitonaks'a buluyorlardı. Nedeni kendisinin yasalara aykırı bir şekilde ülkesine geri dönmesiydi. Delphoi kahini zamanında Sparta elçilerine şöyle bir şey söylemişti: "Gümüş bir sabanla tarlalarınızı sürmek istemiyorsanız, Zeus'un oğlunu yabancı diyarlardan ülkenize davet edin." Pleitonaks daha evvelden Attika'nın belirli bir ücret karşılığında boşaltılması konusunda gizli bir anlaşma

yaptığından dolayı ülkesinden çıkarılmış ve Lykaion Dağı'na kaçmak zorunda kalmıştı. Buradaki Zeus tapınağında kendi halkından korkusundan dolayı yarı çıplak bir şekilde bekliyordu. Aradan dokuz sene geçti ve Spartalılar kendisini çağırdılar. Aynı ilk krallarına yaptıkları gibi törenler düzenledyip, korolar oluşturdular.

XVII. Pleitonaks kendisi hakkında söylenenlere çok kızıyordu. Fakat Sparta'nın güvenliği ve esir askerlerin geri alınmasının ülkesinin dış saldırılara karşı korunması anlamına geleceğini düşünüyordu. Bu nedenden ötürü de yapılacak barışın kendisinin çıkarına olacağına inanıyordu. Kış aylarında her iki taraf arasında görüşmeler yapıldı. Ayn zamanda Spartalılar Attika'da kaleler inşaa edeceklerini ve saldırıya geçecekleri söyleyerek karşı tarafı barışa ikna etmeye çalıştılar. Sonunda bir barış anlaşması yapılmasına karar verildi. Ön koşul da iki tarafın savaşta ele geçirdiği yerleri geri vermesiydi. Ancak Atinalılar Nisaia'yı geri vermeyeceklerini söylediler. Çünkü Plataia'yı istedikleri zaman Thebaililer kendilerine halkın isteğiyle bu kenti ellerinde tuttukları yanıtını vermişlerdi. Kenti ele geçirirlerken bir savaşa ya da hile yoluna başvurmamışlardı. Spartalılar'ın yanında toplantıya gelen Megaralılar, Korinthoslular, Boiotialılar, Elaialılar dışında herkes anlaşma maddelerini imzaladı. İki taraf arasında yapılan ve yeminlerle onaylanan anlaşmanın maddeleri şu şekildeydi:[66]

XVIII. - *Hem Atinalılar hem de Spartalılar, müttefiklerinin de haklarına saygı gösterecek şekilde aşağıdaki koşullara dayanan bir barış anlaşması yapmaya karar verdiler.*

- Ortak tapınaklar her iki tarafın da kullanımına açık olacak. Dileyen istediği yere elçi gönderebilecek. Hem karadan hem de denizden yapılan yolculuklarda elçilerin güvenliği sağlanacak.

- Delphoi'daki tapınak her türlü vergi ve yasaların dışında kalarak eskiden yönetildiği gibi yönetilmeye devam edilecek.

---

66 Thukydides'in sözünü ettiği anlaşma Nikias Barışı olarak bilinmektedir. Nikias Barışı ile üç kısımdan oluşan Peloponnesos Savaşları'nın birinci bölümü tamamlanmıştır.

Atinalılar ve Spartalılar'ın müttefikleriyle beraber imzaladıkları bu barış anlaşması beş sene süreyle geçerli olacak. Denizde, karada ve iç kısımda kusursuz bir şekilde denetlenecek.

- Her iki tarafın da birbirlerinin müttefiklerine larşı düşmanca bir yola başvurması ya da hile yapması yasaklanmıştır.

- Herhangi bir anlaşmazlık baş gösterdiği zaman iki taraf da hakeme başvurmayı kabul edeceklerdir.

- Spartalılar ve müttefikleri Amphipolis kentine Atinalılar'a geri vereceklerdir.

- Peloponnesoslular'ın Atinalılar'a vermeyi kabul ettikleri kentlerde yaşayan halk mallarıyla beraber dilediği takdirde istediği yere gidebilecektir. Vergi alınacak kentler Aristides tarafından belirlenen esaslara göre ortaya konulacaktır. Aynı zamanda bu kentler bağımsız olacaklardır. Atinalılar ve müttefikleri de bu kentlere karşı herhangi bir silahlı saldırı düzenlemeyeceklerdir.

Bu kentler şunlardır: Argylos, Stageira, Akanthos, Stolos, Olynthos, Spartolos. Bu kentler her iki tarafla da hiçbir şekilde ittifak kurmayacaktır. Atinalılar hiçbir zorlama yapmaksızın kendilerini bir ittifaka çağırırlar ve bu kentler de çağrıyı olumlu karşılarlarsa diledikleri ittifakı yapabileceklerdir.

- Mekyberna, Sane, Singos, Olynthos ve Aklanthos'ta yaşayan halklar kentlerinde kalmaya devam edeceklerdir.

- Spartalılar ve müttefikleri Atinalılar'a Panaktion, Atinalılar ve müttefikleri Spartalılar'a Koryphasion, Kythera, Methana, Ptelon ve Atalanta'yı geri vereceklerdir. Atinalılar kendi ceza evlerinde tuttukları Spartalı esirleri geri vereceklerdir. Skione'de kuşatma altında kalan Spartalılar ve Spartalılar'ın müttefikleri, Brasidas tarafından gönderilen birlikler ve Atinalılar tarafından bir şekilde esir alınmış herkes geri verilecektir.

- Spartalılar da aynı koşullar altında ellerinde bulunan tüm Atinalılar'ı geri vereceklerdir.

- Atinalılar'ın Skione, Torone ve Semyle kentlerinin halklarına diledikleri gibi davranma hakları vardır.

- Atinalılar, Spartalılar ve müttefiklerine onların kentlerindeyken bağlı kalacaklardır.

- Her iki taraftan on yedişer elçi kendi geleneklerine göre bu anlaşma için yemin edeceklerdir.

- Yemin şöyledir: Anlaşmaya ve barışa, dürüstçe ve hilesiz bir şekilde saygı göstereceğim.

- Spartalılar, Atinalılar ve müttefikler her sene yemini tekrarlayacaklardır.

- Her iki taraf da yemini her sene aynı şekilde tekrarlayacaklardır.

- Yemin Olympia'da, Delphoi'da, Atina'da, Korinthos'ta, Akropolis'te ve Sparta'daki Apollon Amykles tapınağında bulunan taşların üzerine yazılacaktır.

- İki taraftın herhangi birisinin dikkat etmediği bir başka koşul olacaksa Atinalılar ya da Spartalılar haklı nedenlere dayanarak bu maddeyi anlaşmaya ekleyebileceklerdir.

XIX. Anlaşma Pleistolas'ın ephorosluğu zamanında Artemisios ayının dördüncü günü, Atina'da ise Alkaios'un arkhonluğu zamanında Elaphebolion ayının altıncı günü yürürlüğe girdi.[67] Yemin edenlerin listesi ise şöyledir: Spartalılar'dan Pleistonaks, Agis, Pleistolas, Damagetos, Khionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Iskhagoras, Phlokharidas, Zeuksidas, Antippos Tellis, Alkinadas, Empedias, Menas, Laphilos, Atinalılar'dan Lampon, Isthmionikos, Nikias, Lakhes, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Myrtilos, Thrasykles, Theagenes, Aristokrates, Iolkios, Timorkrates, Leon, Lamarkhos, Demosthenes.

XX. Barış anlaşması Atina'daki Dionysios bayramının ardından yürürlüğe girmişti. Attika'nın ilk defa işgal edilmesi ve savaşın başlamasından bu yana on bir yıldan birkaç gün fazlası geride kalmıştı. Kentlerde görev yapan insanların listesini önünüze koyduğunuz zaman olayların kronolojik sırasını çıkarabilirsiniz. Fakat sadece görev süreleri kronolojiyi verme konusunda yetersiz kalacaktır. Çünkü böyle bir durumda bir olay herhangi bir memurun görev süresinin başında, ortasında ya da sonunda meydana gelmiş olabilir. Ancak benim yaptığım gibi olayları kış ve yaz olarak bölerseniz benzeri bir

67 Yaklaşık olarak Mart ayının son günlerinde.

sorun yaşamazsınız. Bu nedenle anlattığım zaman dilimi bir araya getirilirse olayların on bir yıl sürdüğü anlaşılacaktır.

XXI. Daha sonra bir kura çekildi. Buna göre ilk olarak Spartalılar esirleri geri vereceklerdi. Hemen kurala uygun davrandılar. Trakya civarındaki kentlere ve Klearidas'a Amphipolis'in Atinalılar'a bırakılması için elçiler gönderdiler. Elçi heyetinde Iskhagoras, Menas ve Philokharidas yer almaktaydı. Fakat Spartalı komutanlar anlaşma şartlarını beğenmediler. Klearidas'ın bahanesi ise Khalkidikeliler'in bu anlaşmadan hoşlanmamalarıydı. Iskhagoras ve diğer elçiler kendisini emirleri yerine getirmemekle suçlayabilirlerdi. Bu nedenle bir elçi heyetini Sparta kentine gönderdi. Anlaşma şartlarını değiştirmenin bir yolu olup olmadığını araştırmak istiyordu. Fakat Spartalılar anlaşma koşullarını yerine getireceklerini söylediler. Bundan sonra Klearidas Amphipolis'e geri döndü. Zaten Spartalılar kentte yer alan Peloponnesoslular'ın bir zorluk çıkarmaları halinde kentten çıkarılmalarını söylemişlerdi. Emirleri uygulandı.

XXII. Sparta'nın müttefikleri de bu sıralar Sparta kentinde bulunmaktaydılar. Spartalılar onları şartları kabul etmeye zorladılar. Fakat müttefikleri daha iyi bir anlaşma yapılmazsa bu şartları kabul etmeyeceklerini belirttiler. Spartalılar daha sonra müttefikleri kendi ülkelerine geri yolladılar. Bir süre sonra Ampelidas ve Likhas kente geldiler. Argoslular kendileriyle anlaşmayı yenilemiyorlardı. Spartalılar'ın kafalarından geçen şey Argoslular Atinalılar ile birlik olmazlarsa bir tehlike yaratamayacakları yönündeydi. Bu nedenle Argos konusunda Atina ile bir anlaşma yaptılar. Kısa bir süre görüşme yapıldı ve ardından bir anlaşma daha imzalandı. Bu anlaşmanın koşulları ise şöyledir:

XXIII. - *Spartalılar ve Atinalılar arasında aşağıdaki koşullar altında elli senelik bir anlaşma yapılacaktır.*

- İki taraftan birisi saldırıya uğradığı takdirde diğer taraf elinden geldiğince mümkün olduğunca büyük bir orduyla ve derhal yardıma koşacaklardır. Eğer başka bir düşman ülkelerine saldırır ve topraklarını tahrip ederse, iki taraf birden ortak düşmana karşı saldırıya girişeceklerdir. Her iki taraf da anlaşmaya tam bir dürüstlük ve çabayla uygun davranacaklardır.

- Köle ayaklanması başladığı takdirde Atinalılar tüm güçleriyle Sparta'nın yardımına koşacaklardır.

- Her iki tarafın elçileri karşılıklı yeminler edeceklerdir. Anlaşma her sene tekrarlanacaktır. Spartalılar Dionysios bayramı sırasında Atina'ya, Atinalılar ise Hyakinthialar zamanında Sparta'ya gideceklerdir.

- Anlaşmanın maddeleri Sparta'da Apollon Amykles tapınağında, Atina'da ise akropoliste taşlara kazınacaktır.

- Her iki taraf da anlaşma maddelerine bir şey eklemek isterse diğer tarafın da onayıyla bu iş gerçekleştirileceklerdir.

XXIV. Anlaşma için yemin edenlerin listesi şöyledir: Spartalılar'dan Pleistonaks, Agis, Pleistolas, Damagetos, Khionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Iskhagoras, Philokharidas, Zeuksidas, Antippos, Tellis, Alkinadas, Empedias, Menas, Laphilos, Atinalılar'dan Lampon, Isthmionikos, Nikias, Lakhes, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Mytilos, Thrasykles, Aristokrates, Iolkios, Timokrates, Leon, Lamakhos, Demosthenes. İkinci anlaşma birinciden kısa bir süre sonra imzalandı. Atinalılar yaz aylarının başlarında Spartalılar'dan aldıkları esirleri geri verdiler. Ardından on birinci yaz mevsimi başladı. Böylece buraya dek savaşın on yıllık dönemini anlatmış oldum.

XXV. On yıl süren savaşın ardından Sparta'da Pleistolas ephorosken, Atina'da Alkaios arkhonken anlaşmayı kabul edenler imzaları attılar. Korinthoslular ve bazı Peloponnesos kentleri anlaşmadan memnun değillerdi. Kısa bir süre sonraysa Spartalılar ve müttefikleri arasında başka bir anlaşmazlık başladı. Ardından Spartalılar'ın bazı anlaşma maddelerine uymuyor olmaları Atinalılar'ı rahatsız etmeye başladı. Fakat yine de altı sene ve on ay boyunca her iki taraf da diğerinin ülkesine herhangi bir askeri seferde bulunmadı. Ancak kendi kentlerinin dışında muğlak anlaşma maddelerinden yararlanarak birbirlerini rahatsız etmeye devam ettiler. En sonunda her iki taraf da anlaşmayı bozdular ve düşmanlık kaldığı yerden devam etmeye başladı.

XXVI. Atinalı Thukyidides olayları yaz ve kış mevsimlerine bölerek Spartalılar'ın Atina uzun surlarını ele geçirmesine kadar anlatmıştır. Savaş toplam yirmi yedi sene sürmüştür. Aradaki

barış dönemini ise savaşla beraber hesaplamamak yanlış olacaktır. Yapılan anlaşma gerçek anlamda bir barış değildi. Çünkü Mantineia ve Epidauros arasındaki savaş dışında iki taraf da sözlerini tutmamıştı, Trakya'daki müttefikler düşmanlığa devam ediyorlardı, Boiotialılar sadece on gün süren bir anlaşma yapmışlardı. Tüm bunlar barışın gerçekçi bir barış olmadığını ispatlamaktadır. İlk savaşın ardından gelen barıştan sonra ilk savaş kadar daha bir süre eklendiği zaman başta söylediğim hesaba ulaşılmaktadır. Kahinlerin doğru söylediklerine inananların haklı çıktıkları tek konu da budur. Savaş daha yeni başlamışken bu savaşın üç dokuz yıl devam edeceğini söyleyen epeyce kahin ortaya çıkmıştı. Bana gelince, mümkün olduğunca olaylar hakkında fazlasıyla bilgi toplamaya çalıştım. Amphipolis'teki komutanlığımdan sonra yirmi iki sene boyunca sürgünde yaşadım. Özellikle de Peloponnesoslular'ın neler yaptığını çok iyi gözetleme imkânı buldum. Sürgünde geçirdiğim boş zaman ise olayları daha iyi inceleyebilme olanağını bana verdi. Sıradaysa on yıllık savaştan sonraki barış dönemini ve barışın bozulmasının nedenlerini anlatacağım.

XXVII. Elli yıllık barış için Sparta kentine gelen Peloponnesoslu elçiler kentten ayrıldılar. Birçoğu ülkelerine geri döndüler. Fakat Korinthoslular Argos'a gittiler ve buradaki yetkililer ile görüştüler. Kendilerine Spartalılar'ın düşmanı olan Atinalılar ile yaptıkları ittifakın halkın yararına olmadığını ve sadece onları köleleştirmeye yarayacağını söylediler. Bu nedenle Argoslular'ın kendi kentlerini korumak amacıyla eşitliğe dayanan bir ittifak kurmak zorundaydılar. Ama halkın çoğu bunu kabul etmeyebilirdi. Öncelikle bazı yetkililerle görüşülmesi kararlaştırıldı. Spartalılar'a karşı duyulan nefret de işlerini kolaylaştırmaktaydı. Korinthoslular söyleyeceklerini söyledikten sonra ülkelerine geri döndüler.

XXVIII. Daha sonra öneri halka iletildi. Halk da on iki kişiyi görevlendirdi. Görevlilerin amacı Atina ve Sparta dışında kalan istedikleri her Hellen kentiyle ittifak kurmaya çalışmak olacaktı. Fakat halk izin vermediği sürece hiç kimse Spartalılar ya da Atinalılar ile görüşmeyecekti. Argoslular'ın bu kararı almalarındaki en önemli etken halkın Sparta ile yakında

savaşılacağına inanmasıydı. Çünkü anlaşmanın süresi dolmak üzereydi. Aynı şekilde Peloponnesos üzerinde egemenlik kurmak gibi bir hayalleri de vardı. Spartalılar bu sırada yaptıklarından dolayı eski ünlerini yitirmişlerdi. Argoslular ise çok avantajlıydı. Atina ile savaşa kalkışmamışlardı. İki tarafla da barış halinde yaşadıklarından dolayı bu işten epeyce çıkar elde etmişlerdi. Argoslular'ın diğer kentlerle ittifak kurmak istemelerine neden olan gerekçeler bu şekildeydi.

XXIX. İlk olarak Spartalılar'dan korkan Mantineialılar Argoslular ile anlaşma yaptılar. Atina ile savaştıkları sırada Arkadia'nın bir bölümünde egemenlik kurmuşlardı. Ama şimdi savaş bittiğine göre Spartalılar bu durumdan rahatsızlık duyabilirlerdi. Mantineialılar'a göre Argos güçlü bir kentti ve demokratik yönetimi nedeniyle Sparta'yla zıt düşmekteydi. Argoslular'ın Sparta'dan ayrılmalarının haklı bir gerekçesi olduğuna inanıyorlardı. Öte yandan Sparta ile Atina arasında imzalanan anlaşmada isteyenin diğer kentle anlaşarak yeni maddeler ekleyebilecek olmasından çok huzursuz olmuşlardı. Peloponnesos kentlerinde Atina ve Sparta arasında yapılacak bir anlaşmayla bazı kentlerin köle durumuna düşürülebileceğine yönelik bir korku vardı. Maddenin adil olması için tüm müttefiklerin anlaşmaya yeni maddeler ekleyebilmesi hakkı olması gerekiyordu. Bu nedenlerden dolayı kısa bir zaman içinde çok sayıda Peloponnesos kenti Sparta'dan ayrılarak Argos ile anlaşma yapmaya başladı.

XXX. Peloponnesos'ta olup bitenler Spartalılar tarafından işitildi. Korinthoslular'ın da bu işe dahil oldukları ve yakında Argos ile anlaşacakları konuşuluyordu. Bu nedenle Korinthos'a bir elçi heyeti gönderildi. Elçiler Korinthoslular'ın Argos ile anlaşmalarının yeminlerini bozmaları demek olduğunu belirteceklerdi. Zaten anlaşma maddelerine göre tanrıların ya da kahramanların engel olmaması halinde tüm müttefiklerin bu anlaşmayı imzalamaları gerekiyordu. Ama Korinthoslular bunu yapmadıklarından daha şimdiden yeminleri çiğnemiş sayılırlardı. Anlaşmayı onaylamayan tüm müttefikler Korinthos'a gelmişlerdi. Korinthoslular Spartalılar'a yanıt verirken onların orada bulunmasından yararlandılar. Fakat hiçbir zaman için Sollion ve Anaktorion kentlerinin zarara uğramasından

söz etmediler. Sadece Trakya'daki Hellenler'e ihanet edemeyeceklerini belirttiler. Potideia Savaşı sırasında yaşanan olaylardan dolayı kendilerine söz vermişlerdi. Bu nedenle müttefiklerine verdikleri sözü tuttuklarından dolayı yeminlerini bozmuş olmaları kabul edilemezdi. Yemin ederlerken tanrıları kendilerine şahit göstermişlerdi. Anlaşmanın koşullarına göre de tanrılar ya da kahramanlar engel olmadıkça denilmekteydi. O halde haklıydılar. Argoslular ile ittifak kurmak konusunda ise müttefikleriyle görüşeceklerdi ve buna göre uygun bir karar alacaklardı. Spartalı elçiler yanıtı aldıktan sonra derhal ülkelerine döndüler. Argoslular ise Korinthoslular'ı bir an evvel ittifak kurmaya çağırıyorlardı. Korinthoslular ülkelerinde yapılacak toplantıya Argoslular'ı da davet ettiler.

XXXI. Kısa bir sonra Elis'ten elçiler Korinthos'a geldiler. Elisliler ilk önce Korinthoslular ile bir anlaşma yaptılar. Ardından da Argoslular ile anlaşıp anlaşamayacaklarını incelemeye başladılar. Lepreon konusunda Spartalılar ile anlaşamıyorlardı. Arkadialılar ve Lepreon arasında eskiden bir savaş yaşanmıştı. Lepreonlular Elisliler'den yardım istediler ve karşılığında topraklarının yarısını onlara vereceklerini vaad ettiler. Savaş sona erdi. Ancak Elisliler toprak almak yerine Olympia Zeus'una her sene bir talanton vergi ödenmesini istediler. Lepreon halkı vergiyi ödemeye başladı. Ancak Atinalılar ile aralarında bir savaş çıkınca vergi ödemeyi kestiler. Elisliler ise sözlerini tutmalarını bekliyorlardı. Lepreon halkı konuyu Spartalılar'a götürdü. Ancak Elisliler Spartalılar'ın bu konuda adil bir karar vereceklerine inanmıyorlardı. Bu nedenle Lepreonlular'ın topraklarını yağmaladılar. Spartalılar da Lepreonlular'ın bağımsız olduklarını ve olanlardan dolayı Elisliler'in suçlu olduklarını bildirdiler. Ardından Elisliler hakem kararını kabul etmediklerinden dolayı Lepreon kentine bir hoplit birliği gönderdiler. Elisliler ise kendilerine karşı ayaklanan bir kentin Spartalılar tarafından savunulmasına kızmışlardı. Atina ile yapılan savaş sonucunda herkesin topraklarını geri alması gerektiğini savundular. Bütün bunlardan dolayı da Argoslular ile ittifak yapmaya karar verdiler. Çok kısa bir süre sonra Korinthoslular ve Trakya Khalkidikesi de Argoslular ile ittfak

kurdu. Boiotialılar ve Megaralılar Argoslular ile ittifak kurmadılar. Ancak kendileriyle aynı görüşte olduklarını bildirmekten de geri kalmadılar. Biraz da ileride ne olacağını görmek istiyorlardı. Ülkelerinde kurulacak oligarşik bir yönetimin Sparta anayasasına benzeyen anayasalarından daha iyi olduğu konusunda karamsardılar.

XXXII. Yaz aylarında Atinalılar Skione'ye saldırdılar ve kenti ele geçirdiler. Yetişkin erkeklerin hepsini öldürdüler. Kadınlar ve çocuklar ise köleleştirildi. Ayrıca topraklar da Plataialılar'a verildi. Delos halkı sürgüne gönderildiğinden bu yana Atinalılar sürekli yeniliyorlardı. Bu nedenle Delphoi kahinin sözlerine uygun davranarak Deloslular'ı ülkelerine geri çağırdılar. Öte yandan Phokisliler ve Lokrisliler arasında da bir savaş patlak verdi. Korinthoslular ve Argoslular artık birbirleriyle müttefiktiler. Sparta ile ayrı düştüklerini göstermek amacıyla Tegea kentine doğru harekete geçtiler. Burayı ele geçirmenin Peloponnesos'un en önemli bölgesini ele geçirmek demek olduğuna inanıyorlardı. Fakat Tegealılar Sparta'dan ayrılmayacaklarını bildirdiler. Korinthoslular bu ana dek büyük bir öfkeyle hareket etmekteydiler. Ancak ısrarlı davranırlarsa artık hiç kimse kendi isteğiyle onlara katılmayabilirdi. Bunun üzerine Boiotialılar'ın yanına gidip kendilerinin ittifaka dahil olmasını istediler. Atinalılar ve Boiotialılar arasında elli senelik barış anlaşmasından kısa bir süre sonra on günlüğüne bir anlaşma imzalanmıştı. Korinthoslular da Atinalılar ile benzeri bir anlaşma yapmak istiyorlardı. Bu nedenle Boiotialılar ile beraber gelmek istediler. Boiotialılar ise ne yapacaklarına karar vermek için Korinthoslular'dan süre istediler. Korinthoslular ve Boiotialılar birlikte Atina'ya geldiler ama on günlük bir anlaşma yapılamadı. Atinalılar, Korinthoslular ile Spartalılar'ın müttefik olduklarını bu nedenden dolayı anlaşmanın kendilerini de kapsadığını bildirdiler. Korinthoslular anlaşma yapılması için direttiler, aynı zamanda Boiotialılar'ı da verdikleri sözü bozmakla suçluyorlardı. Ama Boiotialılar Atinalılar ile yaptıkları anlaşmayı bozmadılar. Öte yandan Korinthoslular ve Atinalılar arasında da bir ateşkes imzalandı. Ancak hiçbir zaman iki kent arasında bir barış anlaşması yürürlüğe girmedi.

XXXIII. Yine yaz aylarında Spartalılar Pausanias'ın oğlu kral Pleitonaks komutasında tüm askeri birliklerini toplayarak Parrhasia kentine saldırdılar. Mantineialılar'a bağlı olan Arkadialı Parrhasia halkı Sparta'dan yardım istemişti. Spartalılar da bu fırsatı kullanarak Mantineialılar'ın Kypsela'daki korunaklarını yıkmak niyetindeydiler. Kypsela, Parrhasia topraklarında Lakonia yakınlarındaki Skritis'tedir. Ama yine de Mantineialılar'ın elindeydi. Spartalılar Parrhasia topraklarını yağmaladılar. Mantineialılar ise kendi kentlerinin savunulması işini Argoslular'a bıraktılar ve kendi müttefiklerine yardıma koştular. Fakat Kypsela ya da Parrhasia'da herhangi bir başarı elde edemediler. Mantineialılar geri çekilmek zorunda kalınca Spartalılar Parrhasia kentini bağımsızlaştırdılar, daha sonra da korunakları yıkıp ülkelerine geri döndüler.

XXXIV. Brasidas ile beraber ülkelerinden ayrılıp Trakya'ya giden birliklerin geri dönmeleri de yine bu senenin yaz aylarında gerçekleşmiştir. Askerlerin başında Klearidas bulunmaktaydı. Spartalılar Brasidas ile beraber savaşan helotların özgürleştirilmelerine ve diledikleri yerde yaşamalarına izin verilmesine karar verdiler. Fakat daha sonra Elisle ortaya çıkan anlaşmazlık neticesinde helotları Lakonia yakınlarındaki Lepreon kentine yerleştirdiler. Spakhteira'da esir düşen ve silahlarını veren bazı helotlara daha sonradan yeni görevler verilmişti. Spartalılar ile yaşananları bir felaket olarak adlandırıyorlar ve iktidarlarının elden gitmesi halinde helot isyanlarının sıklıkla tekrarlanacağını düşünüyorlardı. Bu nedenle helotlara atimia[68] cezası verdiler. Bu cezaya uygun bir biçimde helotların alma, satma ve komutanlık yapma hakları ortadan kaldırılıyordu. Ancak kısa bir süre sonra helotlara hakları geri verildi.

XXXV. Yaz mevsiminde gerçekleşen bir başka olay da Dialar'ın Athos kıyısındaki Atina müttefiki olan Thyssos kentini ele geçirmeleriydi. Yaz aylarında Atinalılar ve Peloponnesoslular arasında ticari ilişkiler canlanmaya başladı. Fakat karşılıklı olarak korunaklı yerlerin teslim edilmemesinden kaynaklanan bir güvensizlik vardı. Kuraya göre ilk olarak Spartalılar'ın

68 Yüz kızartıcı suçlar sonrasında vatandaşlık haklarının bir bölümünün kaybedilmesi.

ellerindeki yerleri vermeleri gerekiyordu. Ancak Amphipolis ve diğer kentleri vermemişlerdi. Trakya'daki müttefikler ise Korinthoslular ve Boiotialılar ile anlaşmayı istemiyorlardı. Hatta ancak Atinalılar kendileriyle birleştiği takdirde bir anlaşma olacağını ifade ediyorlardı. Anlaşmaya göre müttefikler arasından anlaşmayı kabul etmeyenler hem Atina'nın hem de Sparta'nın düşmanı sayılacaklardı. Fakat Spartalılar bu konuda bir adım atmıyorlardı ve Atinalılar kendilerinin kötü niyetleri olduğunu düşünmeye başlamışlardı. Neticede Atinalılar da Pylos'u geri vermediler. Hatta Spakhteira'da aldıkları esirleri geri verdiklerinden ötürü çok pişmandılar. Atinalılar Spartalılar anlaşmanın diğer koşullarını yerine getirene dek hiçbir şey yapmama kararı aldılar. Spartalılar ise ellerinden geleni yaptıklarını iddia ediyorlardı. Çünkü Atinalı esirleri vermişlerdi, Trakya'da bulunan birliklerini de geri çekmişlerdi. Ama zaten Amphipolis kentine egemen değillerdi. Boiotialılar ve Korinthoslular'ı anlaşmaya ikna etmek, Panaktion bölgesinin geri verilmesini sağlamak ve Boiotia'da yer alan Atinalı esirleri geri verdirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunun karşılığında Atinalılar'dan bir istekleri vardı. Nasıl ki kendileri Trakya'daki birliklerini geri çekmişlerd, Atinalılar da aynı şekilde Pylos'taki Messenialı hoplitleri geri çekebilirlerdi. Yaz aylarında çok sayıda görüşme yapıldı. Sonuçta Atinalılar Pylos'tan çekilmeye ve Lakonialı kaçakları da çıkmaya zorlamaya razı oldular. Pylos'tan çekilen askeri birlikler Kephallenia'daki Kraines'e gittiler. Bunun dışında yaz aylarında herhangi bir şey olmadı. Her iki taraf da görüşmelerle zaman harcadı.

XXXVI. Kış aylarında anlaşmanın yapıldığı tarihin yıl dönümünde ephoroslar değişti. Yeni ephoroslardan bazıları anlaşmayı desteklemiyordu. Müttefikler Sparta'ya elçiler gönderdiler. Aynı şekilde Boiotialılar ve Korinthoslular da Atina'ya geldiler ve bazı görüşmeler yapıldı. Fakat bir türlü anlaşma sağlanamadı. Görüşmelerin sona ermesinden sonra anlaşmanın bozulmasını isteyen ephoroslar Kleoboulos ve Ksenares Korinthoslular ve Boiotialılar ile pazarlıklara başladılar. Spartalılar'ın isteği Boiotialılar'ın Argoslular ile anlaşmaları ve Argoslular'ı Sparta önderliğindeki ittifaka dahil etmeleri yönündeydi.

Bu sayede Boiotialılar ve Atinalılar arasındaki olası bir anlaşmanın önüne geçilmiş olunuyordu. Spartalılar'ın amaçları Atina ile anlaşmanın bozulmasından evvel Argos ile anlaşmaktı. Elçiler de Spartalılar'ın Peloponnesos dışında bir savaşa girecekleri zaman Argoslular ile beraber hareket etmeyi tercih edeceklerini biliyorlardı. Ephoroslar Boiotialılar'a bir öneri getirdiler ve Pylos ve Panaktion kentlerinin karşılıklı olarak geri verilmesini söylediler. Böylece savaşı istedikleri koşullara taşıyabileceklerdi.

XXXVII. Ksenares, Kleobulos ve aynı düşüncede olan tüm Spartalılar tarafından halklarına bu düşünceleri iletmekle görevlendirilen tüm elçiler ülkelerine geri döndüler. Argos elçilerinden ikisi ise onları yolda beklemekteydi. Yaptığı konuşmada Boiotialılar'ın Elisliler, Korinthoslular ve Mantineialılar gibi davranmalarını istediler. Eğer tüm kentlerin katıldığı bir ittifak kurulacak olursa gerek Sparta ile gerekse de başka kentlerle kolaylıkla pazarlık yapmaya başlayabilirlerdi. Boiotialılar öneriden hoşlandılar. Zaten söylenenler Spartalılar'ın ifade ettiklerine benzer şeylerdi. Argoslular da durumdan memnun kaldılar ve Boiotia'ya elçiler göndereceklerini ifade ettiler. Boiotialılar ülkelerine geri döndüler. Hem Spartalılar'dan hem de Argoslular'dan aldıkları önerileri ilettiler. Ülkedeki memurlar da durumdan hoşnuttular. Argoslular ve Spartalılar'ın söyledikleri şeyler arasında paralellik görüyorlardı. Bu nedenle Argos ile bir ittifak kurmaya hazırlandılar.

XXXVIII. Ardından Boiotia, Korinthos ve Trakya kentleri arasında herhangi bir kente saldırıldığı takdirde diğerinin yardımına koşmak konusunda bir anlaşma yapıldı. Herhangi bir kent başkaları onaylamadığı sürece savaş ya da barış kararı almayacaktı. Boiotialılar ve Megaralılar Argoslular ile ancak bu koşullarda görüşme masasına oturacaklardı. Boiotialı elçiler ülkelerinde bulunan dört büyük meclise durumu bildirdiler. Her bölgenin kendi içinde yemin etmesini istiyorlardı. Ancak meclisler öneriyi kabul etmediler. Çünkü Sparta ile arası bozuk kentlerle anlaşırlarsa Spartalılar ile başlarının derde girebileceğini düşünüyorlardı. Boiotialı görevliler Sparta'da bulundukları zaman Kleoboulos ve Ksenares'in kendilerine ilk olarak Argoslular ve Korinthoslular ile anlaşmalarını ardından da

Sparta tarafına geçmelerini söylediklerini meclislere bildirmemişlerdi. Meclisler elçilerin kendi kafalarına göre hareket ettiklerini sanmaktaydılar. Korinthoslu ve Trakyalı elçiler istedikleri şeyleri elde edemeyince ülkelerine geri döndüler. Boiotialı görevliler ise istediklerini kabul ettirseler bile bir de Argos ittifakı konusunda uğraşmak zorunda kalacaklardı. Bu nedenden dolayı Argos'a elçi göndermekten vazgeçtiler. Bir süre bu konularla ilgilenmeyip, ileride yeniden düşünmeyi kararlaştırdılar.

XXXIX. Yazın Olynthoslular Atina'ya bağlı olan Mekyberna'yı ele geçirdiler. Öte yandan Atinalılar ve Spartalılar arasında bazı yerlerin hangi tarafa ait olduğu konusundaki görüşmeler devam ediyordu. Spartalılar'ın beklentileri Panaktion'u Atina'ya vermek karşılığında Pylos'u geri almak yönündeydi. Spartalı elçiler Boiotia'ya geldiler. Pylos ve Panaktion'u değiştirmek ve Atinalı esirler konusunda görüşmek istediler. Boiotialılar öneriyi kabul edeceklerdi ama bir şartları vardı. Kendileriyle de Atinalılar ile yapıldığı gibi ayrı bir anlaşma yapılmasını istiyorlardı. Spartalılar'ın böyle bir anlaşmayı kabul etmeleri Atinalılar ile aralarının açılmasına neden olabilirdi. Fakat kentte yapmak istediklerini engellemeye çalışanların Boiotialılar ile anlaşmak üzere olmalarından dolayı şartı kabul ettiler. Kış aylarının sonunda yapılan anlaşmadan sonra Panaktion yıkılmaya başlandı. Böylece savaşın on birinci yılı da sona ermiş oldu.

XL. İlkbahar aylarının başlarında Boiotialılar'ın elçilerini göndermemeleri, Panaktion'un yıkılması ve Sparta ve Boiotia arasında yapılan anlaşma Argoslular'ı endişelendirdi. Artık tüm müttefiklerin Sparta tarafına geçmesinden korkuyorlardı. Spartalılar'ın Boiotialılar'ı Panaktion'u yıkmak ve Atina ile barışmak konusunda ikna ettiklerini düşünüyorlardı. Boiotialılar ve Spartalılar arasındaki anlaşma Argoslular'ın Atinalılar ile başka bir ittifak kurmalarının önünde bir engel oluşturabilirdi. Bu nedenle büyük bir sıkıntı içine girdiler. Spartalılar ile anlaşmamışlardı ve şimdi aynı anda Sparta, Tegea, Boiotia ve Atina ile birden savaşmak zorunda kalabilirlerdi. Bundan sonra Argoslular Iason ve Eustrophos adındaki iki elçiyi Sparta'ya yollamaya karar verdiler. Elçiler Spartalılar tarafından

çok sevilmekteydiler. Aynı zamanda bu insanların Sparta ile savaşmayacaklarını ve barış için her yolu deneyeceklerini düşünüyorlardı.

XLI. Elçiler Sparta'ya geldiler ve görüşmeler başladı. Argoslular Kynuria konusunun hakeme bırakılmasını öneriyorlardı. Kynuria kenti Spartalılar'ın yaşadığı, Thyrea ve Anthena kentlerinden oluşan bir şehirdir. Bu iki kent arasında uzun zamandan bu yana anlaşmazlıklar vardı. Spartalılar bu konuya girmeksizin Argoslular kabul ederlerse eski koşulların geçerli olduğu bir elli senelik daha anlaşma yapmak istediklerini söylediler. Argoslular ise Spartalılar'ın iki halkı birbirlerine düşman etmemeleri ve her iki ülkeden birisinde savaş veya veba olmaması koşuluyla bunu kabul edeceklerini bildirdiler. Böylece Argos ve Sparta birbirlerine zarar vermeyeceklerdi. Ülkelerinin dışındayken de aynı kurallar geçerli olacaktı. Spartalılar ilk başta öneriden hoşlanmadılar. Ama Argos ile ittifak kurmak konusunda öylesine istekliydiler ki sonunda kabul ettiler. Argoslular da ülkelerine dönerek anlaşma koşullarını halklarının onayına sunmak istediler Argos halkı koşulları kabul ederse elçiler Sparta'daki Hykinthie bayramına katılacaklardı. Ardından Argoslular ülkelerine dönmek için yola çıktılar.

XLII. Andromedes, Phaedimos ve Antimenidas Boiotialılar'dan Panaktion'un yıkılması ve Atinalı esirlerin geri verilmesini sağlamak konusunda görüşmeleri yapmakla görevlendirilmişlerdi.Geldikleri zaman Panaktion'un yıkıldığını gördüler. Boiotialılar Atinalılar ile eskiden karşılıklı olarak ettikleri yeminlerden dolayı yaptıklarının haklı olduğunu söylüyorlardı. Çünkü her iki taraf da yemine göre tek başına kente sahip olamazdı. Boiotialılar Andromedes ve arkadaşlarına Atinalı esirleri geri verdiler. Ardından esirler ülkelerine geri döndüler. Elçiler ülkelerine döndükleri zaman Panaktion'un yıkıldığını ve bundan böyle hiçbir düşmanlarının burada yaşayamayacağını haber verdiler. Fakat Atinalılar bu işe çok öfkelendiler. Panaktion'un yıkılmasından Spartalılar'ı sorumlu tutuyorlardı. Spartalılar anlaşmayı kabul etmeyen ülkeleri zorla razı edeceklerini bildirmişler ama daha sonradan Boiotialılar ile bir başka anlaşma imzalamışlardı. Anlaşmanın bozulduğuna

karar verdiler. Elçilere de aynı şeyleri belirttiler ve ardından onları ülkelerine gönderdiler.

XLIII. Bundan sonra Atina'da Sparta karşıtı parti çalışmalarına hız verdi. Klinias'ın oğlu Alkibiades bu insanların başında geliyordu. Başka bir ülkede olsa kendisi çok genç bulunurdu. Ama Alkibiades atalarının ününden fazlasıyla yararlanıyordu. Planı Argos ile anlaşmak üzere kuruluydu. Aslında Alkibiades'in bozulduğu şey Spartalılar ile yapılan anlaşmanın Nikias ve Lakhes'in isteğiyle yapılmış olmasıydı. Alkibiades henüz genç olduğundan dolayı çok fazla önemsenmemişti. Dedesi zamanında valiydi ama görevini bırakmıştı. Alkibiades ise Spakhteira'da esir alınan Spartalılar'a yardım etmeyi düşünmüştü. Bu nedenle kendi onuruna leke düştüğüne, bunun sorumlusunun Spartalılar olduğuna inanıyordu. Amacı da Argos ile bir anlaşma yapmak yönündeydi. Spartalılar'ın Argoslular'ı yok ettikten sonra Atinalılar'ın tek düşmanları olarak kalacağını ve işlerinin kolaylaşacağını düşünüyordu. Sparta ve Atina arasında ortaya çıkan anlaşmazlıktan güzel bir biçimde yararlandı. Hemen Mantineialılar ve Elisliler ile birlik olup Argos'a elçiler göndermek istedi. Her şey istediği gibiydi ve işi kolay görünüyordu.

XLIV. Argoslular olanları haber aldılar. Sparta ve Boiotia arasındaki anlaşmanın Atina'ya karşı yapıldığını düşünmediler. Atinalılar ile çok uzun zamandan bu yana dosttular. Atina'da da demokratik bir yönetim biçimi vardu. Ayrıca güçlü donanmasıyla Atina kendilerine yardımcı olabilirdi. Tüm bu nedenlerden dolayı anlaşma yapmaya istekliydiler. Elisliler ve Mantineialılar ile birlikte hareket ettiler. Spartalılar ise en ünlü elçilerini Atina'ya gönderdiler. Elçiler arasında Philokharidas, Leon, Endios gibi isimler yer almaktaydı. Elçilerin görevi bu anlaşmanın Atina'ya karşı yapılmadığını zaten Pylos'u istemeleriyle her şeyi açıkça ortaya koyduklarını söylemekle görevlendirilmişlerdi. Spartalılar'ın asıl korkusu Argos ile Atina arasında yapılacak anlaşmaydı.

XLV. Elçiler geldikleri zaman görüşmelerde tam yetkili olduklarını söylediler. Alkibiades ise elçilerin halk meclisinde bir konuşma yapmalarının halkın fikrini değiştirebileceğinden endişeleniyordu. Bu nedenle planını uygulamaya başladı. Tam

yetkili olduklarını söylemezse halkını Pylos'u geri vermeye ikna edeceğini belirtti. Zamanında Atina ile Sparta'nın arasının açılması konusunda halkını nasıl ikna ettiyse aynı şekilde şimdi de onları ikna edebilirdi. Nikias ve Spartalılar arasındaki bağlantıları koparmak istiyordu. Elçiler meclise geldiler. Alkibiades'in kendilerine söylediği gibi tam yetkili olduklarını açıklamadılar. Alkibiades de Spartalılar'ı dönek davranmakla suçladı. Bu konuşmalardan sonra Atina halkı dayanamadı ve Spartalılar'a suçlamalarını yönelttiler. Yakında bekeyen Argoslular'ı da içeri çağırarak kendileriyle ittifak yapacağını duyurdu. Fakat tam da bu sırada meydana gelen bir deprem görüşmelerin ertelenmesine neden oldu.

XLVI. Bir sonraki gün görüşmeler kaldığı yerden devam etti. Nikias olanları anlamıştı. Fakat yapılacak en güzel şeyin Argoslular'ı da Spartalılar'ı da redderek Sparta'ya elçiler gönderilmesi olduğunu söyledi. Atinalılar için durum uygun olduğundan, Spartalılar içinse uygun olmadığından savaşa girilmemesi gerekiyordu. Atinalılar savaşı mümkün olduğunca uzatarak bu işten kazanç sağlayabilirlerdi. Spartalılar için ise hemen şimdi savaşa girmek intihar gibi bir şeydi. Bu nedenle Nikias'ın aralarında bulunduğu bir elçi heyetinin Sparta'ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Elçiler Spartalılar'ın Panaktion ve Amphipolis'i herhangi bir zarar uğratmaksızın geri vermek ve diğer kent onaylamadığı sürece herhangi bir anlaşma yapılmaması gerektiğini hatırlatmakla görevliydiler. Bu nedenle istedikleri şartların adil olduğunu düşünüyorlardı. Atinalılar'ın asıl istedikleri şey Sparta ve Boiotia arasında yapılan anlaşmanın bozulmasıydı. Spartalılar kararlarında diretirlerse Atinalılar da Argoslular ile açıkça ittifak yapacaklarını söyleyeceklerdi. Özetle ifade etmek gerekirse elçiler tüm şikayet konularını ileteceklerdi. Elçiler Sparta'ya vardılar. Burada şikayetlerini ilettiler. Ardından da Boiotialılar yapılan ittifaka bir son verilmemesi halinde kendilerinin Argos ile anlaşacaklarını ifade ettiler. Fakat Spartalılar Boiotialılar'dan ayrılmayacaklarını söylediler. Daha sonra Nikias'ın önerisiyle aradaki anlaşma yemini tekrarlandı. Çünkü Nikias Atina'ya döndüğünde hiçbir şey elde edememekten dolayı şiddetli bir biçimde eleştirilmekten korkuyordu. Gerçekten de korktuğu şey başına geldi.

Atinalılar Sparta ile yapılan anlaşmadan dolayı Nikias'ı suçladılar. Ülkelerinin Sparta'dan büyük zarar gördüğüne inanıyorlardı. Alkibiades ise Argoslular'ı yeniden meclise çağırdı. Ardından Atina ile Argos arasında aşağıdaki koşullarla bir anlaşma yapıldı:

XLVII. - *Atinalılar, Argoslular, Mantineialılar ve Elisliler ve müttefikleri hem karada hem de denizde birbirlerini korumak için yüz senelik bir anlaşma yapmışlardır.*

- Argoslular'ın, Elisliler'in ve Mantineialılar'ın müttefiklerinin Atina'ya düşmanlık etmesi yasaklanmıştır.

- Atinalılar'ın müttefiklerinin Argoslular, Elisliler ve Mantineialılar'a düşmanlık yapması yasaklanmıştır. Hile ve dürüst olmayan yöntemleri uygulamak yasaktır.

- Bu koşullar altında Atina, Argos, Elis ve Mantineia yüz sene boyunca birbirlerinin müttefiki olacaktır.

- Düşmanlar Atinalılar'ın topraklarına saldırırlarsa Argoslular, Elisliler ve Mantineialılar ellerinden geldiğince hızla ve toplayabildikleri kadar büyük bir orduyla yardıma koşacaklardır.

- Düşmanlar Atina topraklarını yağmalarlarsa Argoslular, Elisliler ve Mantineialılar bu düşmanı kendi düşmanları sayacaklardır ve onlara karşı girişilecek sefere katılacaklardır. Ortak bir karar alınmadığı sürece aradaki düşmanlık sona ermeyecektir.

- Argoslular, Mantineialılar ya da Elisliler'in topraklarına bir düşman girerse Atinalılar ellerinden geldiğince hızla ve toplayabildikleri kadar büyük bir orduyla yardıma koşacaklardır.

- Düşmanları bu ülkelerin topraklarını yağmalarlarsa Atinalılar bu düşmanları kendi düşmanları ilan edeceklerdir ve yapılacak sefere katılacaklardır.

- Bu ülkelerden hiçbirisinin onayı olmadan savaş sona erdirilmeyecektir.

- Karada ve denizde düşmanlardan hiçbirisinin ordularıyla beraber geçişlerine izin verilemeyecektir.

- Yardım isteyen kent diğer kentlerin erzaklarını otuz günlüğe karşılayacaktır. Aynı zamanda dönüş için de otuz günlük erzak yardımı yapılacaktır.

- Yardım isteyen kent gelen orduyu daha uzun bir süre elinde tutmak isterse her hoplit, hafif silahlı ve okçuya günlük üç Aigina obolosu, her atlıya da bir Aigina drakhmesi ödeyecektir.

- Yardım isteyen kentin topraklarında savaş devam ettiği sürece komutanlık bu kentte kalacaktır. Ancak başka bir yere gidildiğinde her kent eşit derecede söz sahibi olacaktır.

- Atinalılar anlaşmaya bağlı kalacaklarına dair hem kendi adlarına hem de müttefikleri adına yemin etmişlerdir.

- Argoslular, Mantineialılar ve Elisliler de kendi adlarına yemin edeceklerdir. Müttefikler aynı yemini tekrarlayacaklardır. Aynı zamanda her kentte lekesiz kurbanlar kesilecektir.

- Yemin şu şekildedir: Anlaşmaya dürüstçe ve hilesiz bir biçimde bağlı kalacağım. Anlaşmayı hiçbir şekilde bozmayacağım.

- Yemin Atina'da magistratuslar tarafından edilecek. Prytanisler ise yemini ettireceklerdir.

- Argos'ta yemini Artyneler ettirecektir. Yemini edenler ise seksenler ve Artyneler olacaktır.

- Mantineia'da Theoreler ve Polemarkhoslar yemin ettireceklerdir. Yemini demiourgoslar ve diğer yetkililer edecektir.

- Elis'te yemini demiourgoslar ve thesmopylakesler ettirecektir. Yemini demiorgoslar, memurlar ve altı yüzler edecektir.

- Anlaşmanın yenilenmesi amacıyla Atinalılar Dlymoos oyunlarından evvel Elis, Mantineia ve Argos'a elçiler göndereceklerdir.

- Argoslular, Mantineialılar ve Elisliler ise Panathenia bayramından on gün evvel Atina'ya gideceklerdir.

- Anlaşma maddeleri Atina'da kalede, Argos'ta agoradaki Apollon Tapınağı'nda, Mantineia'da agorada Zzeus Tapınağı'nda mermer taş üzerine yazılacaktır.

- Olympia'da ise bir sonraki olimpiyat oyunları için ortak parayla bir tunç heykel yapılacaktır.

- Kentler uygun bulurlarsa bazı maddeleri değiştirebileceklerdir, aynı zamanda ortak alınan her karar bir kanun olarak kabul görecektir.

XLVIII. Böylece anlaşma uygulamaya girdi. Ancak Sparta ve Atina arasındaki önceki anlaşmada bozulmamıştı. Sadece Korinthos kenti Atinalılar'ın yaptıkları yeni anlaşmaya dahil olmadı. Sadece bir savunma anlaşması yapmakla yetindiler. Saldırı konusunda birbirlerine yardımcı olmayacaklardı. Bu nedenle Korinthoslular müttefiklerinden ayrıldılar ve Sparta'ya doğru yaklaşmaya başladılar.

XLIX. Yaz aylarında olimpiyat oyunları düzenlendi. Pankreasta Arkadialı Androsthenes ilk defa birinci oldu. Elisliler Spartalılar'ın olimpiyat oyunlarındaki cezalarını ödememelerinden dolayı onların tapınağa girmelerine, kurban kesmelerine ve oyunlara katılmalarına izin vermediler. Spartalılar'ın suçu Pylos'a asker göndermek ve oyunlar sırasında hoplitleri Lepreon'a göndermekti. Spartalı elçiler bunu yaptıkları zaman henüz anlaşmanın yürürlüğe girmediğini iddia ediyorlardı. Ancak Elisliler anlaşmanın geçerli olduğunu, kendi topraklarına yapılacak bir saldırıyı beklemediklerini ve kendilerinin savaşa girmeyerek durumu halklarına anlattıklarını belirttiler. Elisliler'in sözlerine Spartalılar o saatten sonra anlaşmayı Spartalılar'a bildirmemelerin, kendilerinin haberi aldıktan sonra Elisliler'e saldırmadıklarını söylediler. Fakat Elisliler düşüncelerini değiştirmediler. Uğradıkları saldırının haksız olduğu konusunda direttiler. Ancak Sparta'nın Lepreon kentini kendilerine vermesi halinde cezayı ortak olarak ödeyebileceklerini ifade ettiler.

L. Spartalılar Elisliler'in önerisini kabul etmediler. Bunun üzerine Elisliler yeni bir öneri getirdiler. Spartalılar Lepreon'u ellerinde bulundurmaya devam edeceklerdi, ancak tapınağı kullanmak için Zeus Tapınağı'na giderek tüm Hellenler'in önünde cezayı ödeyeceklerini söyleyeceklerdi. Spartalılar ikinci öneriyi de kabul ettiler. İşte bunun üzerine Elisliler onları tapınaktan çıkardılar ve oyunlara kabul etmediler. Spartalılar artık kurbanlarını başka yerde kesmek zorunda kalacaklardı. Öte yandan Elisliler Spartalılar'ın güç kullanmasından çekiniyorlardı. Bu nedenle bir koruma birliği oluşturdular. Genelde gençler bu birlikte yer aldılar. Argos ve Mantineia biner askerin yanı sıra Harpina'da bekleyen Atinalı atlılar da koruma birliğine katıldılar. Spartalı Arkesilaos'un oğlu Lakhas arenada dayak yemişti.

Bundan dolayı Elisliler çatışma çıkacağını düşünmekteydiler. Likhas'ın dayak yemesine neden olay ise şöyle gerçekleşmişti: Likhas birinci olmasına karşın Boiotialılar birinci ilan edildi. Çünkü Likhas'ın yarışmaya katılmaya hakkı yoktu. Likhas bunu öğrenince arabasından indi. Arenada kendi arabasının sürücüsüne bir şerit verdi. Böylece kendi arabasının belli olmasını istedi. İşte bu olaydan dolayı herkes işlerin daha da sarpa saracağını düşünüyordu. Fakat Spartalılar herhangi bir şey yapmadılar. Oyunlar sırasında da başka bir sıkıntı yaşanmadı. Oyunlardan sonra Argoslular Korinthos'a gittiler ve ittifaka katılmalarını istediler. Bu sırada Spartalılar da Korinthos kentindeydiler. Yapılan görüşmelerde herhangi bir sonuç elde edilemedi. Yazın sonlarında bir deprem yaşanınca herkes ülkesine geri döndü. Böylece yaz mevsimi sona ermiş oldu.

LI. Kış aylarında Trakya Herakleiası, Aeninalılar, Doloplar, Malialılar ve başka Thesselia halkları arasında savaş çıktı. Civardaki halklar Herakleia'ya düşmandı. Çünkü Herakleia kentinin kuruluş amacı kendilerine uygun değildi. Kent kurulduktan sonra buraya saldırdılar ve Herakleialılar'ı mağlup ettiler. Herakleia birliklerinin komutanı Knidoslu Ksenares'ti. Ksenares ve çok sayıda Spartalı komutan bu savaşta yaşamını yitirdi. Kış aylarının sona ermesiyle beraber savaşın da on ikinci senesi sona ermiş oldu.

LII. Yaz mevsiminin başında zorda kalan Herakleia halkı Boiotialılar'ın himayesine girdi. Spartalı vali Hegesippidas Herakleia kentinden kovuldu. Halk onun yönetiminden memnun kalmamıştı. Boiotialılar'ın Herakleia kentini himayelerine almalarının nedeni Atinalılar'ın Sparta'daki karışıklıklardan yararlanarak bu kente ele geçirmelerinden endişe etmeleriydi. Fakat Sparta yine de bu durumdan hoşnut kalmadı. Öte yandan Atinalı strategos Klinias'ın oğlu Alkibiades yanına aldığı az sayıda Atinalı hoplit ve okçuyla beraber Peloponnesos'a gitmek için Argoslular ve müttefikleriyle anlaşmaya vardı. Yola çıkmadan evvel tüm hazırlıklarını tamamladı. Patras'ın surlarının denize kadar uzatılmasını istedi. Patraslılar bunu kabul ettiler. Böylece Akhaia ve Rhion arasında bir başka korunaklı yer inşaa etmiş olacaktı. Fakat Korinthoslular ve Sikyonlular duruma müdahale ettiler.

LIII. Yine yaz aylarında Epidauroslular ve Argoslular arasında bir savaş patlak verdi. Epidauroslular kullandıkları otlakların karşılığında Apollon'a kurban gönderiyorlardı. Ama bu kez kurbanı göndermemişlerdi. Argoslular tapınağı yönetmekteydi. Alkibiades ile konuşarak mümkün olursa Epidauros'u ele geçirmeyi tasarladılar. Böylece Korinthos kenti olaylara karışamayacaktı. Aynı zamanda Atinalılar ülkeye asker getirmek için Aigina üzerinden Skyllion burnunu dolanmak zorunda kalmayacaklardı. Argoslular kurban bahanesini kullarak Epidauros'a saldırmaya karar verdiler.

LIV. Spartalılar ise Lykaion Dağı yönündeki Leuktra'ya doğru harekete geçtiler. Komutanları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Spartalılar'ın müttefikleri bile bu seferin nedenini bilmiyorlardı. Yola çıkarken kurban kestiler. Ancak kurbanların bağırsakları uygun bulunmadı. Bu nedenden dolayı seferden vazgeçildi ve Karneios ayının başlarında yeniden toplanmaları için müttefiklere çağrı yapıldı. Müttefikler ülkelerine döndükten sonra Argoslular Karneios ayının süresini uzatmak için bir hile yaptılar. Epidauros'u yağmaladılar. Epidauroslular kendi müttefiklerinden yardım istediler. Ancak müttefiklerin bir kısmı içinde bulunulan aydan dolayı yardıma gelemeyeceğini bildirdi. Bazıları ise Epidauros sınırına kadar geldilerse de daha fazla yola devam etmediler.

LV. Argoslular Epidauros'a girdiklerinde Atinalılar da diğer müttefikleri toplantı yapmak üzere davet ettiler. Toplantı Mantineia'da düzenlenecekti. Konuşmalar başladı. Söz alan Korinthoslu Euphamidas konuşmalar ve yaşananlar arasındaki çelişkileri açıkladı. Konuşmalar devam ederken Argoslular ve Epidauroslular silahlarla beklemekteydiler. Aslında ilk önce düşmanları ayırmak ardından da görüşmelere devam etmek gerekiyordu. Sonuçta Argoslular'ın yanına gittiler ve Epidauroslular'dan uzak durmalarını istediler. Yapılan görüşmelerde herhangi bir sonuç alınamayınca Argoslular Epidauros topraklarını yağmaladılar. Spartalılar ise Karyes'e saldırmaya karar verdiler. Fakat yine kurban falları uygun çıkmadı. Bunun üzerine saldırıdan vazgeçmek zorunda kaldılar. Argoslular ise Epidauros'un üçte birlik bölümünü yağmalamışlardı. Spartalılar Karyes'e saldırma haberleri geldiğinde Alkibiades

komutası altındaki bin Atinalı hoplit yardıma geldi. Ancak Spartalılar'ın daha fazla ilerlemediklerini haber alınca ülkelerine döndüler. Böylece yaz mevsimi sona ermiş oldu.

LVI. Kış aylarında Spartalılar Epidauros'a denizden üç yüz kişilik bir birlik yolladılar. Atinalılar'ın olanlardan haberleri yoktu. Bunun üzerine Argoslular'dan Atinalılar'dan yardım istediler. Gerçekten de anlaşmanın koşullarına göre hiçbir kent kendi topraklarından ya da denizlerinden düşmanların geçişine izin vermeyecekti. Argoslular Atinalılar'dan yapılanların karşılığı olarak Pylos'a Messenialılar'ı ve hoplitleri göndermelerini istediler. Eğer Atinalılar bunu yapmazlarsa Argos'a kötü davranmış sayılacaklardı. Alkibiades'in çabaları sonucunda Atinalılar Sparta ile yaptıkları barışın yazılı olduğu taşların altına anlaşmanın bozulduğunu yazdılar. Ardından Kraines'teki askerleri Pylos'a gönderdiler. Fakat bu askerler herhangi bir harekette bulunmadılar. Kış aylarında Argoslular ve Epidauroslular arasındaki savaş devam etti. Ancak iki ordu düzenli bir biçimde karşı karşıya gelmiyordu. Sadece zaman zaman pusu kuruluyor ya da ufak tefek çatışmalar yaşanıyordu. Çarpışmalarda her iki taraf da az sayıda kayıp verdi. İlkbahar mevsimine doğru Argoslular ellerinde merdivenlerle Epidauros önlerine geldiler. Kentte herhangi bir asker olmayacağını düşünmüşlerdi. Fakat planlarını uygulayamadılar ve ülkelerine geri dönmek zorunda kaldılar. Böylece yaz mevsimi ve savaşın onn üçüncü senesi sona ermiş oldu.

LVII. Bir sonraki yaz mevsiminin ortalarında Spartalılar Epidauroslular'ın sıkıntı içinde olduklarını ve bazı Peloponnesos kentlerinin yanlarından ayrıldıklarını düşünerek harekete geçmeyi planladılar. Yoksa işler daha da kötüye gidebilirdi. Yanlarına helotları da alarak Argos'a saldırdılar. Komutanları ise kralları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Tegealılar ve müttefikleri olan tüm Arkadia kentleri bu saldırıya destek verdi. Peloponnesos'ta yer alan diğer müttefikler ise Phliunte'de toplanmaktaydılar. Boiotialılar beş bin hoplit, beş bin piyade, beş yüz atlı ve beş yüz hamippe göndermişlerdi. Korinthoslular iki bin hoplit yollarken, diğer halklar da kendi güçlerine uygun bir şekilde sefere katılmaktaydılar. Savaş Phliunteliler'in

topraklarında yaşanacağından dolayı Phliunte halkı tüm askeri birliklerini bu savaşa sokacaktı.

LVIII. Argoslular Spartalılar'ın savaş hazırlıklarını öğrenince hemen yola çıktılar. Mantineialılar ve müttefiklerinin yanı sıra üç bin Elisli hoplit de onlara katılmıştı. Sparta ordusuyla Arkadia'nın Methyrdion kentinde karşı karşıya geldiler. Argoslular Spartalılar'ın yanlarında müttefikleri olduğunu görmediklerinden dolayı derhal savaşa girmek istediler. Ancak gece karanlığından yararlanan Agis ordusunu diğer müttefiklerle buluşabilmek için gizlice Phliunte yoluna soktu. Sabaha karşı Argoslular Spartalılar'ın bulundukları bölgeden ayrıldıklarını gördüler. İlk önce Argos'a geri dönmeye kalkıştılar ama daha sonra Spartalılar'ın gidecekleri yolu tahmin ederek Nemea yoluna girdiler. Fakat Agis buradan gitmiyordu. Yanında bulunan Spartalılar, Arkadialılar ve Epidauroslular'a bozuk yoldan ilerleyerek direkt olarak Argos'a gitmek istediğini söyledi. Sonunda Agis Argos ovasına vardı. Öte yandan Korinthoslular, Palleneliler ve Megaralılar ise dağa doğru uzanan düz yoldan ilerleyerek başka bir yola girmişlerdi. Boiotialılar, Megaralılar ve Sikyonlular'ın görevi Nemea yoluna girmekti. Çünkü ovada bir savaş olursa Boiotia atlılarına gereksinim vardı. Daha sonra Agis ovadaki Saminthos ve bazı başka kentleri yağmaladı.

LIX. Argoslular sabahleyin olanları anladılar. Hemen Phliunteliler'in ve Korinthoslular'ın karşısına çıkıp birkaç Phliunteli'yi öldürdüler. Ancak Korinthoslular da Argoslular'a aynı şekilde karşılık verdiler. Boiotialılar, Megaralılar ve Sikyonlular emirlere bağlı olarak ilerleyişlerini sürdürüyorlardı ancak Argoslular ile karşılaşmamışlardı. Argoslular ülkelerinin yağmalanmasından dolayı ovada savaş düzeni almışlardı. Spartalılar da aynı şekilde onların karşısına çıktılar. Kısacası Spartalılar Argoslular'ın kent ve diğer yerlerle olan tüm bağlantılarını kesmişlerdi. Bir yandan Korinthoslular, Phliunteliler ve Palleneliler tepelerini ellerinde bulundururken, Boiotialılar ve Megaralılar da Nemea tarafını kapatıyorlardı. Argoslular'ın ellerinde atlı da yoktu. Çünkü müttefiklerinden Atinalılar gelmemişlerdi. Argoslular ve müttefikleri durumlarının kötü olduğunu anlamamışlardı. Kendileri için iyi koşullar olduğunu sanıyorlardı.

Çünkü Spartalılar'ın dönerken kullanacakları yolları kesmişlerdi. Fakat tam da bu sırada Argoslu komutanlardan Thrasyllos ve Spartalı Alkiphron Sparta kralı Agis'in yanına geldiler ve onu savaştan vazgeçirdiler. Çünkü Argoslular'ın Spartalılar'ın şikayeti olduğu konularda bundan sonra uygun bir biçimde davranacaklarını ve eşit koşullar altında uygun bir barış anlaşması imzalamaya razı olduklarını söylemişlerdi.

LX. Argoslu komutan yaptığı konuşma için halktan onay almamıştı. Aynı şekilde Sparta kralı Agis de başka insanları dinlemek istemedi. Sadece yanında bulunan komutanlardan birisine durumdan söz etti. Ardından Argoslular'ın koşulları yerine getirmesi amacıyla dört aylık bir ateşkes yapılması kararlaştırıldı. Daha sonra da Agis hiç kimseye bir şey söylemeden orduyu geri çekti. Kendisi bir kral olduğundan dolayı müttefikleri onun sözlerine boyun eğiyorlardı. Ama her yerde Agis suçlanmaktaydı. Düşmanlarına saldırmak için ellerinde her türlü fırsat vardı. Tepelerden onları kuşatmışlardı. Fakat saldırmak yerine geri çekilmekteydiler. Bundan evvel hiçbir zaman Hellenler'in böylesine güçlü bir orduları olmamıştı. Nisaia'da toplandıkları zaman zaten durum belliydi. Spartalılar, Arkadialılar, Boiotialılar, Korinthoslular, Sikyonlular, Pallenliler, Phliunteliler ve Megaralılar bir araya gelmişlerdi. Böylesine bir ordu sadece Argoslular ile değil aynı zamanda Argoslular'ın çağıracakları diğer müttefiklerle de kolayca baş edebilirdi. İşte bu nedenden dolayı herkes Agis'i suçlamaktaydı. Sonuçta her ülkenin askerleri kentlerine geri döndüler. Argoslular ise halkın onayı alınmaksızın yapılan bu hareketten dolayı çok kızgındılar. Cesur bir biçimde Spartalılar'ın karşısına çıkmışlardı. Ancak ellerindeki savaş fırsatını kaçırmışlardı. Bu yüzden Thrasyllos'u Kharadros'ta taşlamaya başladılar. Thrasyllos bir sunağın altında canını kurtardı. Fakat malları da elinden alındı.

LXI. Bu arada Atinalılar üç yüz atlıdan oluşan başka bir birliği yolladılar. Komutanları Lakhes ve Nikostratos'tu. Orduya bin de hoplit eklenmişti. Argoslular Atinalılar'ın geri dönmelerini istediler. Çünkü Sparta ile anlaşmayı bozmaktan çekiniyorlardı. Fakat bölgede bulunan Mantineialılar ve Elisliler Atinalılar ile Argos halkının görüşmesini sağladılar. Atinalı Alkibiades

Argoslular ile yaptığı konuşmada kendilerinden habersiz bir biçimde Spartalılar ile anlaşma yaptıkları için kendilerine kızgın olduğunu söyledi. Fakat tam zamanında yetişmiş olduklarını da sözlerine ekledi. Bu nedenle savaşa devam etmeleri gerekiyordu. Argoslular dışında kalan diğer müttefiklerle beraber Orkhomenos'a doğru ilerlemeye başladılar. Argoslular da daha sonra bunu kabul ettiler ve peşlerinden geldiler. Müttefikler Orkhomenos kentini kuşatmaya başladılar. Kenti ele geçirmek asıl hedef değildi. Amaçları kentte Spartalılar tarafından tutulan Arkadialı rehineleri alabilmekti. Kentin surları zayıftı ve müttefikler de kalabalıktı. Bu nedenle Orkhomenoslular korkmaya başladılar. Yardım gelmeden evvel ölebilirlerdi. Sonuçta Orkhomenoslular teslim oldular. Anlaşma gereği ellerindeki rehineleri vereceklerdi ve Argoslular'ın ittifakına katılacaklardı.

LXII. Orkhomenos'un ele geçirilmesinden sonra müttefik kentler arasında bundan sonra hangi kente saldırılacağı tartışılmaya başlandı. Elisliler Lepreon'a Mantineialılar ise Tegea'ya saldırılmasını öneriyordu. Argoslular ve Atinalılar Mantineialılar'ın önerisini kabul ettiler. Elisliler ise buna kızıp, ülkelerine döndüler. Diğer kentler ise Tegea'ya yapılacak saldırı için Mantineia'da hazırlıklara başladılar. Zaten kent içinden de bazı insanlarla anlaşmışlardı.

LXIII. Spartalılar ise Argos ile yapılan anlaşmadan dolayı Agis'i suçlamaya devam ediyorlardı. Hiçbir zaman için böylesine bir müttefik ordusunun toplanması mümkün olmamıştı. Şu ana kadar ellerine geçen en büyük fırsatı kaçırmışlardı. Diğer yandan Orkhomenos'un ele geçirilmesi öfkelerini daha da arttırdı. Agis'in evini yakmayı ve kendisine yüz bin drakhme ceza vermeyi planladılar. Agis ise bu insanlardan ricada bulunarak başka bir sefer düzenleyeceğini ve kendisini affettireceğini söyledi. Öfkeli halk cezaları erteledi. Ancak bir kanun yaptılar ve Agis'in bundan böyle sefere çıkarken on Spartalı'dan oluşan bir meclise danışmasını zorunlu hale getirdiler.

LXIV. Bu arada Tegea'daki Sparta taraftarlarından Spartalılar bir an evvel yardıma gelmezlerse kentin Argos ve Atina yanına geçeceğine dair bir haber geldi. Spartalılar helotları da yanlarına alarak yardıma koştular. Bundan evvel hiçbir zaman

böylesine hızlı bir şekilde hareket etmemişlerdi. Menelaos Dağı civarındaki Orestheion'a doğru ilerlemekteydiler. Müttefikleri olan Arkadialılar'ın da aynı şeyi yapmalarını istediler. Orestheion'a vardıklarında orduda bulunan en yaşlılar ve gençlerden oluşan altıda birlik bir kısmı kurayla ülkelerini korumaları için geri dönmekle görevlendirdiler. Ardından Tegea'ya geldiler. Arkadialılar da aynı şeyi yaptılar. Aynı zamanda Korinthos, Boiotia, Phokis ve Lokris'ten de yardım istediler. Müttefikler hızla geldi ve Mantineia topraklarına girildi. Mantineia'nın kırsal bölgesi işgal edilmişti. Herakles Tapınağı yakınında Spartalılar ve müttefikleri bir ordugah kurdular ve ülkeyi yağmaladılar.

LXV. Argoslular ve müttefikleri düşmanlarını gördükleri zaman ulaşılması zor bir yere çıkıp mevzilendiler. Daha sonra Spartalılar da buraya geldi. İki ordu arasında taş ve mızrak fırlatabilecek bir mesafe kalmıştı. Tam da bu sırada siperlerden birisi başını uzatarak Agis'e yapılan bir kötülüğü başka bir kötülükle mi cevaplamak istediğini sordu. Sözleriyle Argos'tan geçen sefer çekilmesini kastediyordu. Nedendir bilinmez, belki bu sözlerin etkisiyle belki de başka bir düşünceyle Agis geri çekilmeye karar verdi. Daha sonra Tegea'ya gitti. Burada Mantineia ve Tegea arasında savaş nedeni olan surların yönünün Mantineia'ya doğru çevrilmesini sağladı. Böylece düşmanları bulundukları yeri terkedecekler ve kendileriyle ovada savaşma fırsatı yakalacaktı. Gün boyunca surların yönünün değiştirilmesiyle uğraştı. Argoslular Spartalılar'ın geri çekilmelerine şaşırdılar. Ancak kendilerine bir kovalama emri gelmemişti. Geçen sefer olduğu gibi şimdi de komutanları suçladılar. Çünkü bir önceki karşılaşmalarında ellerinde fırsat varken savaşmamışlardı, şimdiyse düşmanları kaçarken kendileri hiçbir şey yapmıyorlardı. Komutanların da kafaları karıştı. Bir süre devam eden belirsizlikten sonra ovada savaşmaları için askerlerin inmelerini söylediler. Ardından ovada bir ordugah kuruldu.

LXVI. Bir sonraki gün Argoslular savaşa hazır bir şekilde saflarını oluşturdular. Spartalılar ise önce nehir yatağının yönünü değiştirdiler, daha sonra da Herakles Tapınağı yakınlarındaki ordugahlarına döndüler. Bu sırada Argoslular'ın tepeden

indikleri görüldü. Hiçbir zaman yaşamadıkları derecede büyük bir korku yaşadılar. Savaşa hazırlanmak için zamanları azdı. Bir an evvel her şeyi halletmek istiyorlardı. Savaş zamanlarında Sparta krallarının üstün yetkileri bulunmaktadır. Komutan kendisidir. Emirleri polemarkhoslar, polemarkhoslar yüzbaşılar, yüzbaşılar takım komutanlarına verirler. Açıkçası emirler rütbeler arasında iletilir. Sparta ordusunda her şeyden önemli olan rütbelerdir. Bu sayede çok sayıda komutan birlikte sorumluluğu paylaşmaktadırlar.

LXVII. O günkü savaş için Skriteler sol kanada yerleştiler. Sparta ordusunda Skriteler tek başına savaşma hakkı olan ve kanatlarda yer alan bir gruptur. Trakya'da Brasidas'ın seferinde yer almış olan Neodamodesler onların yanında yer aldılar. Daha sonra Spartalılar, Arkadia'daki Heraialılar ve en arkada da Maenialılar yer almaktaydı. Sağ kanatta Tegealılar ve bazı Spartalılar bulunurken, atlı birlikleri kanatların en uç kısımlarına geçmişlerdi. Spartalılar bu şekilde bir savaş düzeni aldılar. Düşman ordusunda ise Mantineialılar en sağ tarafta bulunuyorlardı. Çünkü savaş kendi ülkelerinde geçecekti. Yanlarında Arkadialılar yer alıyordu. Arkadialılar'ın yanında ise Argoslu bin seçkin asker mevzilenmişti. Bu Argoslu askerler uzun süreden bu yana savaşa hazırlanıyorlardı ve hazırlıkları için gereken masraflar devlet tarafından ödenmişti. Daha sonra ise sırasıyla Argoslular'ın geri kalan bölümü, Kleoneliler ve Ornealılar dizilmişti. Atinalılar'ın atlıları ise sol tarafından en sonunda yer almaktaydılar.

LXVIII. İki ordunun da dizilimleri bu şekildeydi. Görüldüğü kadarıyla Spartalılar daha kalabalıklardı. Fakat yine de her iki ordunun asker sayılarını net bir şekilde ifade edemeyeceğim.Spartalılar hiçbir zaman için kendi ordularının kaç kişiden oluştuğundan söz etmezlerdi. Yine aynı şeyi yapmışlardı. Diğerlerine gelince, onların yaptıkları işleri abartmakta üstlerine yoktur. Bu nedenle de sözlerine güvenilmez. Fakat yine de Spartalılar'ın sayılarını hesaplamak için kafamda bir yöntem var. Spartalı yedi takım ve yedi yüz Skrite savaşa katılmışlardı. Takımların içinde dörder bölüm yer almaktaydı. Her bölüm kendi içinde mangaya ayrılıyordu ve mangaların önlerinde de dörder asker vardı. Ordu derinlemesine dizilmemişti.

Yani her manga derinlemesine sekizerli bir sıra oluşturuyordu. Kısacası Skriteler'i saymazsak en ön kısımda dört yüz kırk sekiz asker bulunmaktaydı.

LXIX. Savaş başlamadan evvel her komutan kendi askerlerine cesaret verdi. Savaş Mantineialılar'ın topraklarında geçecekti. Kısacası bu savaş onlar için özgürlük ya da kölelik anlamına gelmekteydi. Daha evvelden özgürlüğün ne olduğunu öğrenmişlerdi. Şimdiyse onu kaybetmemek istiyorlardı. Argoslu askere komutanları eskiden nasıl egemen olduklarını ve savaşı kazanmaları halinde Peloponnesos'ta eşitlik yakalayacaklarını söylediler. Atinalılar'a en az diğerleri kadar cesurca savaşmaları gerektiği hatırlatıldı. Atinalılar'ın burada kazanacakları bir zafer Peloponnesos üzerinde egemenlik kurmaları ve ülkelerinin bir daha işgal edilmemesi demekti. Spartalılar ise birbirlerini cesaretlendiriyorlardı. Askerlere savaşa girerken yapılacak bir konuşmadansa en güzel şeyin eski başarıların ne olduğunu hatırlatmak olacağını düşünüyorlardı. Bu nedenle Spartalılar herkes tarafından bilinen başarılarından söz eden savaş şarkılarını söylediler.

LXX. Daha sonra her iki ordu da ilerlemeye başladı. Argoslular koşarak geliyorlardı. Spartalılar ise çalınan flütün sesine uygun bir şekilde yavaş adımlarla geliyorlardı. Yaptıkları şeyin nedeni dini değildi. Sadece safların sırasını açmak istemiyorlardı. Çok sayıda büyük ordu savaşlarda benzeri bir sıkıntı yaşamaktaydılar.

LXXI. Savaşa girilmek üzereyken Agis bazı şeyleri kafasından geçirdi. Ordular savaş başladıktan sonra sağ tarafa doğru yönelirler. Herkes kendi sağ tarafını düşmanının sol kanadının dışına doğru geçirir. Çünkü askerler sağ tarafta bulundukları sırada kendilerini koruyabilmek için diğer askerlere yapışırlar. Çünkü herkesin derdi kendi canını koruyabilmektir. Böyle bir durumda önemli olan şey en sağ tarafta bulunan askerin yaptığı harekettir. Bir kere korkuya kapıldı mı bu durum tüm askerlere yansıyabilir. Mantineialılar, Skriteler'in dışına taşarken, Spartalılar ve Tegealılar da Atinalılar'ın dışına taşmaktaydılar. Agis kendi kanadının tehlikeye girmemesi için komutanlarından Hipponidos ve Aristokles'in kendi sağ taraflarına yardımcı olmalarını istedi. Bu sayede sağ tarafın güçlü

kalacağına ve Mantineialılar'a karşı durumu dengeleyeceklerine inanıyordu.

LXXII. Savaş devam ederken Agis bu emri vermişti. Bu nedenle Hipponidos ve Aristokles emri uygulamak istemediler. Daha sonraları bu nedenle korkaklıkla suçlanmışlar ve Sparta'dan kovulmuşlardı. Bu dakikadan sonra üstünlük düşmanın eline geçti. Spartalılar'ın Skriteler'i korumak gibi bir işleri yoktu. Bu nedenle Agis Skriteler'in doğan boşlukları kapatmalarını istedi. Fakat Agis'in bu emri de uygulanmadı. Spartalılar büyük savaş tecrübesine karşın bozguna uğradılar. Ama yine de ne kadar cesur insanlar olduklarını gösterdiler. Mantineialılar karşılarına çıkan Skriteler ve Brasidas'ın eski askerleri karşısında zafer elde ettiler. Düşman hattını yarıp içine sokuldular. Argoslu bin seçkin asker de kendileriyle beraber gelmekteydi. Spartalılar'ı kovalamaya başladılar. Kovalamaca arabalara kadar devam etti. Hatta arabaları korumakla görevli insanlardan bazılarını da öldürdüler. Bu kısımda Spartalılar tam anlamıyla bir bozguna uğramışlardı. Diğer taraftan Agis'in bulunduğu merkez bölümünde ise üç yüz kraliyet muhafızı da yer almaktaydı. Merkez hattı Atinalılar, Ornealılar, Kleoneliler ve Argoslular'a saldırdı. Müttefikler saldırının şiddetine dayanamadılar. Spartalılar'ın ilerlediklerini görünce kaçmaya başladılar. Hatta aralarından yeterince hızlı olmayan bazıları ezilerek can verdi.

LXXIII. Bu kısımda Argoslular ve müttefikleri dağılmışlardı ve orduları ikiye bölünmüştü. Spartalılar ve Tegealılar'dan oluşan sağ kanat da kendi karşılarında yer alan Atinalılar'ı kuşatmaya başladı. Atinalılar bir bölümde kuşatma altına alınmışlar, diğer yanda ise yenildiklerinden geriye çekilmişlerdi. Atlılar bu askerleri kurtarmasalardı zararları çok büyük olacaktı. Bu sırada Agis, Mantineialılar ve Argoslu seçkin askerlerin kendi sol kanadını zor duruma soktuklarını gördü ve bu kısma yardım gönderdi. Atinalılar ve Argoslular'ın bir diğer bölümü fırsattan yararlanarak canlarını kurtarmasını bildiler. Atinalılar'ın yaptıklarını gören Mantineialılar ve Argoslu seçkin askerler ordularının savaşı kaybettiğini düşünerek savaşmayı bırakarak, geri çekildiler. Mantineialılar'ın çoğu yaşamını kaybederken, Argoslular'ın seçkin askerleri hayatta kaldı.

Fakat Sparta ordusu onları kovalamayı tercih etmedi. Çünkü Spartalılar düşmanlarına karşı uzunca bir süre gayretle savaşırlar, ancak düşmanları kaçmaya başladıktan sonra onları sadece kısa bir süreliğine kovalarlar.

LXXIV. Hellenler'in çok uzun bir süreden bu yana hazırlandıkları savaş bu şekilde gerçekleşti. Spartalılar ordugahlarını biraz daha ileriye taşıdılar, bir zafer anıtı dikerek, düşmanlarının ölülerini soydular. Aynı zamanda kendilerine ait olan cesetleri de toplayıp Tegea'ya götürerek kendilerine bir cenaze töreni düzenlediler. Aynı zamanda iki taraf arasında yapılan anlaşma gereğince ölüler teslim edildi. Argos, Kleone ve Ornea'dan gelenlerden yedi yüz, Mantineialılar iki yüz, Atinalılar ve Aiginalılar da iki yüz asker kaybetmişlerdi. Yine Atinalı komutanlardan da ikisi yaşamını yitirdi. Spartalılar ve müttefikleri ise pek fazla kayıp vermediler. Zaten bunu bilmek de imkânsızdır. Ancak toplamda üç yüz kişi kadar yitirdikleri söylenmekteydi.

LXXV. Savaştan evvel Sparta krallarından Pleistonaks bir kura çekmiş ve kura sonucunda çıkan en yaşlı ve gençlerden oluşan orduyla yardım etmek amacıyla yola çıkmıştı. Tegea'ya geldiğinde zafer haberini alınca geri döndü. Korinthoslular da ülkelerinden çıkmışlar ve kıstağa kadar ilerlemişlerdi. Onlara da geri dönmeleri söylendi. Spartalılar da savaştan sonra müttefikleriyle beraber ülkelerine geri döndüler. Karneios ayındaydılari bu nedenle bayramlarını kutladılar. Burada elde ettikleri zafer Spakhteira'da kaybettikleri savaşta yumuşak davranmakla kendilerini suçlayan müttefiklerin gözünde değerlerini yeniden arttırdı. Savaşta aynı cesareti her zaman gösterdikleri fakat bir önceki savaşta stalihin kendileriyle beraber olmadığı anlaşıldı. Tam savaş başlarken Epidauroslular da yanlarında bulunan birliklerle korumasız kalan Argos'a saldırmışlardı. Argoslular'ın kentte kalan bazı koruma birlikleri öldürüldü. Savaşın bitiminden sonra bin Atinalı ve üç bin Elisli hoplit yardıma geldi. Spartalılar'ın Karneios bayramını kutlamalarından yararlanarak Epidauros'a saldırdılar. Müttefiklerin her biri kuşatma için siperler kazmaktaydılar. Atinalılar emirlere uygun davranarak Heraion Tepesi'ni ele geçirdiler. Daha sonra buraya asker bıraktılar. Yaz mevsiminin bitmesiyle de ülkelerine geri döndüler.

LXXVI. Karneios ayının sona ermesinden sonra Spartalılar kış mevsiminin başında bir sefer düzenlediler. Tegea'ya geldikleri zaman Argoslular'a barış önerisi yaptılar. Kentte aristokrasi yanlısı insanlarla zaten anlaşmışlardı. Savaştan sonra halkı da yanlarına çekmeleri daha kolay görünmekteydi. Aristokratlar ilk olarak Spartalılar ile bir ateşkes ardından da bir anlaşma yapılması görüşündeydi. Ardından sıra kentteki demokratlara gelecekti. Argos valisi Arkhesilaos'un oğlu Likhas Sparta adına harekete geçerek kente ulaştı. Argoslular'ın önüne iki seçenek getirmekteydi. Birincisi barış, ikinci ise savaştı. Alkibiades de bu sıralar Argos'ta bulunuyordu ve çok sert tartışmalar yaşanıyordu. Sonuçta Sparta yanlıları halkı anlaşma yapmaya razı ettiler. Anlaşmanın koşulları ise şöyle belirlenmişti:

LXXVII. *- Sparta meclisi aşağıdaki koşullarla Argoslular ile anlaşma yapılmasını kabul etmektedir.*

- Argoslular, Orkhomenoslular, Maenalialılar ve Spartalılar karşılıklı olarak rehine olarak aldıkları çocukları geri vereceklerdir.

- Argoslular Epidauros'tan çıkacaklar ve ülkede inşaa ettikleri korunakları yıkacaklardır.

- Atinalılar Epidauros'tan çıkmazlarsa Argoslular, Spartalılar ve bu ülkelerin müttefiklerinin düşmanı olarak kabul göreceklerdir.

- Spartalılar aldıkları tüm rehineleri geri vereceklerdir.

- Epidauroslular tanrılar için vermeleri gereken kurbanları vereceklerdir ve gereken yemini edeceklerdir.

- Peloponnesos'ta bulunan tüm kentler büyüklüklerine bakılmaksızın eskiden olduğu gibi özerk olacaklardır.

- Peloponnesos dışından bir halk bölgeyi işgal etmeye kalkışırsa tüm Peloponnesos birlikleri kendilerince uygun bir yöntemle düşmanla savaşacaklardır.

- Spartalılar'ın Peloponnesos dışında yer alan müttefikleri de bu müttefiklik anlaşmasına dahil edileceklerdir. Bu kentlerin de toprakları aynı şekilde korunacaktır.

- Anlaşma şartları müttefik kentlere bildirelecek, kabul etmeleri halinde imzalanacaktır. Kentler kendilerine göre yanlış buldukları şartları değiştirebilirler.

LXXVIII. Argoslular anlaşma koşullarını kabul ettiler. Ardından da Spartalılar Tegea'dan çekilerek ülkelerine geri döndüler. Ardından Argos ve Sparta arasında yeniden ilişki kuruldu. Bir süre sonra Argos'taki aristokratlar Argos'un Atina, Mantineia, Elis ve diğer kentlerle yaptığı anlaşmayı bozarak Sparta ile yeni bir anlaşma yapmasını sağladılar. Bu anlaşmanın şartları şu şekildeydi:

LXXIX. - *Spartalılar ve Argoslular aşağıdaki koşullar altında elli sene devam edecek bir anlaşma yapmışlardır.*

- Aradaki anlaşmazlıklar hakemler ve eski geleneklerin uygulanması yöntemiyle çözülecektir.

- Peloponnesos'taki diğer kentler özerk kalmaya devam edeceklerdir. Aradaki anlaşmazlıklar hakem ve eski geleneklerin uygulanması yöntemiyle çözülecektir. Bu kentler isterlerse Sparta ve Argos arasında kurulan ittifaka dahil olabileceklerdir.

- Spartalılar ve Argoslular'ın Peloponnesos dışında yer alan diğer tüm müttefikleri de aynı haklara sahip olacaklar ve bu ülkelerin de toprak bütünlükleri korunacaktır.

- Ortak sefere girilmesi gerektiğinde Spartalılar ve Argoslular gerekli önlemleri almak amacıyla bir araya geleceklerdir.

- Peloponnesos içinde ve dışında bir sınır anlaşmazlığı ortaya çıktığında hakemlere başvurulacaktır.

- Müttefik kentler arasında bir anlaşmazlık doğarsa tarafsız olduğunu ifade eden başka bir kent hakem olacaktır.

- Vatandaşlar geleneklere göre yargılanacaklardır.

LXXX. Anlaşmanın maddeleri bu şekildeydi. Daha sonra her iki taraf da savaşta ele geçirdikleri yerleri geri verdiler. Aynı zamanda Atinalılar ülkelerine gönderildi. Yaptıkları korunaklar yıkıldı. Bundan böyle Atina'dan gelen hiçbir haberci ve elçinin kabul edilmemesi kararlaştırıldı. Çünkü savaş ve barış konusunda her iki kent birlikte hareket edeceklerdi. Trakya kıyısındaki kentlere ve Perdikkas'a da haber gönderildi ve ittifaka dahil olmaları istendi. Perdikkas ise Atina'nın yanından ayrılmadı. Fakat bir yandan da kendisi Argos kökenli olduğundan dolayı bunu yapmayı düşünüyordu. Khalkidikeliler eski yeminlerini tekrarladılar. Argoslular daha sonra Atinalılar'a haber

göndererek buradaki yerlerinden ayrılmalarını istediler. Atinalılar zaten Epidauros'ta bulunan birliklerinin sayısını azalttıklarını ve geriye kalanları da almak için Demosthenes'i yollayacaklarını bildirdiler. Demosthenes kente vardı. Daha sonra askerlerine sanki cimnastik yaptırıyormuş gibi davrandı. Müttefik kentlerin askerleri kentin dışından uzaklaştıkları zaman kendi askerlerini içeri sokturdu ve kapıları kapattırdı. Bundan sonra Atinalılar ve Epidauroslular aralarındaki eski anlaşmayı yenilediler ve Atinalılar Epidauros'u geri verdiler.

LXXXI. Argoslular aralarındaki anlaşmayı bozunca Mantineialılar da bir süre direndikten sonra Sparta ile anlaşmak zorunda kaldılar. Çünkü Argos olmadan dayanmaları imkânsızdı. Spartalılar ve Argoslular bundan sonra birlikte hareket ettiler. İlk olarak biner askerle Sikyon'a gittiler ve buradaki oligarşik yönetimi güçlendirdiler. Ardından Argos'taki oligarşik yönetimi devirdiler. Daha sonra Argos'ta Sparta yönetimine benzer bir oligarşik yapılanma oluşturuldu. Tüm bu olayların kışın sonunda ve ilkbaharın başında yaşandı. Böylece savaşın on dördüncü senesi sona ermiş oldu.

LXXXII. Yaz mevsiminde Athos bölgesindeki Dialar Atinalılar'dan ayrılarak Khalkidikeliler'in yanına geçtiler. Spartalılar Arkahia'daki yönetimi de değiştirdiler. Argos halkı ise yeniden kendisine güvenmeye ve yeni planlar yapmaya başlamıştı. Spartalılar kutladıkları bayramdan yararlanarak aristokratlara saldırdılar. Bir iç savaş yaşandı. Savaşı demokratlar kazandı. Bazı aristokratlar öldürülürken bazıları da kentten kovuldu. Spartalılar gelen yardım çağrılarına bir süre kulaklarını tıkadılar. Ardından yola koydular. Tegea'dayken aristokratların yenildiklerini haber aldılar. Kentten çıkanların tüm dileklerine karşın daha fazla ilerlemeyerek ülkelerine döndüler ve bayramlarını tamamladılar. Ardından Argos kentinden kaçan sığınmacılarla görüştüler. Konuşmalar uzun süre boyunca devam etti. En sonunda Argos'taki demokratların suçlu olduklarına ve kente saldırılmasına karar verdiler. Fakat yolda oyalanmışlardı. Argoslular da bu durumdan güzel bir biçimde yararlandılar. Spartalılar ile savaşa gireceklerini bildiklerinden Atinalılar ile anlaştılar. Kentteki uzun surların inşaasına devam ettiler. Böylelikle karadan yapılacak bir kuşatmaya daha

uzun bir süre dayanabilecekler ve Atinalılar'dan deniz yoluyla yardım alabileceklerdi. Benzeri şeyleri, başka Peloponnesos kentlerine de anlattılar. Argos'raki tüm halk, kadınlar ve köleler bu surların yapımında çalıştı. Atina'dan ustalar geldi. Böylece yav mevsimi sona erdi.

LXXXIII. Kış aylarında Argoslular'ın yaptıklarından haberdar olan Spartalılar müttefikleriyle beraber kente saldırdılar. Müttefiklerinden sadece Korinthoslular gelmemişlerdi. Kent içinde kendilerini destekleyen bir grupları vardı. Komutanları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Ancak kent içinden yeterli destek alamadılar. Buna karşılık yine de surları yıkmayı ve Hysia'yı ele geçirmeyi bildiler. Ele geçirdikleri tüm özgür erkekleri öldürdüler. Ardından bölgeden ayrılar. Bu sırada Argoslular da daha evvelden kentlerinden kovduklarını geri almayı kabul etmişerdi. Böylece herkes eski yaşadığı yere dönmüş oldu. Spartalılar daha sonra Phliunte'ye gittiler. Bu bölgeyi de yağmaladıktan sonra geri çekildiler. Kış aylarında Atinalılar Makedonya kıyılarında bir kuşatma başlattılar. Kuşatmanın nedeni Perdikkas'ın Argos ve Sparta ile anlaşmasıydı. Bir nedenleri daha vardı. Khalkidikeliler ve Amphipolis'e Nikeratos'un oğlu Nikias komutasında bir ordu gönderildiği zaman Perdikkas onlardan ayrılmış ve seferlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştı. Tüm bu nedenlerden dolayı Perdikkas'ı düşmanları ilan ettiler. Kış mevsiminin sona ermesiyle savaşın da on beşinci senesi bitmiş oldu.

LXXXIV. Yaz aylarına girilirken Alkibiades yirmi gemiyle Argos'a geçti. Sparta ile yakın olduğunu düşündüğü üç yüz Argoslu'yu alarak Atina civarındaki adalara yerleştirdi. Bundan sonra Melos seferi başladı. Atina donanmasında otuz Atina, altı Khios ve iki de Lesbos gemisi vardı. Gemilerde bin iki yüz Atina hopliti, üç yüz yaya, yirmi atlı okçu ve diğer müttefiklerden toplanan bin beş yüz hoplit yer almaktaydı. Melos adası Sparta kolonisiydi ve Sparta kolonisi olan diğer adalar gibi Atina ile anlaşmıyordu. Savaş başladığında tarafsız kalmayı seçmişlerdi. Ancak daha sonra Atinalılar Meloslular'ın topraklarını yağmalayınca savaşa girmişlerdi. Atinalılar'ın komutanları Lykomedes'in oğlu Kleomedes ve Tsimakhos'un oğlu Tisias'tı. Bir ordugah kurduktan sonra savaşa girmeden evvel

Meloslular'a elçi göndermeye karar verdiler. Meloslular elçilerin meclise girmelerine izin vermediler. Fakat halkın önünde konuşabilirlerdi. Bundan sonra Atinalılar ve Meloslular'ın yetkilileri arasında aşağıda aktaracağım konuşma geçti:

LXXXV. "İnsanları inandırabilecek derecede etkili bir konuşma yapacağımızdan korktuğunuzdan dolayı böylesine az sayıda insanın yanında konuşmamıza izin veriyorsunuz. Bundan dolayı siz de uzun uzadıya bir konuşma yapmayın. Sadece inanmadığınız ya da hoşunuza gitmeyen noktalarda bize cevap vermekle yetinin. İlk önce sizden önerimizi beğenip beğenmediğinizi söylemenizi bekliyoruz."

LXXXVI. "Karşılıklı olarak birbirimizi bilgilendireceksek bunda bir sorun yok. Fakat ordunuzu buraya getirmiş olmanız önerilerinizle örtüşmüyor. Eğer sözlerinize haklı bir şekilde inanmazsak savaş çıkacak, sözlerinize inanacak olursak bu kez de köle olacağız."

LXXXVII. "Eğer sizler vatanınızı kurtarmaktansa gelecekte yaşanacakları ya da başka şeyleri düşünüyorsanız, oturup konuşmamıza gerek yok demektir."

LXXXVIII. "Böylesine durumlarda uzlaşmaya çalışmak her şeyden daha güzeldir. Aynı zamanda söz konusu olan şey vatanımızın kurtulması olduğuna göre sizin önerinize uygun şekilde konuşmayı kabul ediyoruz."

LXXXIX. "Bu nedenle bizler de uzun uzadıya konuşmayacağız. Persler'i yendiğimiz zaman bize verdiğiniz zararlardan dolayı buraya geldiğimizi de söylemeyeceğiz. Upuzun konuşmalar sadece karşı tarafta güvensizlik yaratır. Sizler Sparta kolonisisiniz. Bu nedenle Atinalılar ile birlik olmadınız. Fakat Atina'ya zararınız dokunmadığını söyleyemezsiniz. Bu nedenle belirli bir sınırı geçmemeliyiz. Sizlerin de bildiği gibi her iki taraf birbirine eşitse adalet olur. Ancak taraflardan birisi diğerinden daha güçlüyse, zayıf olana boyun eğmek yakışır."

XC. "Madem ki adaletten çok yararlı olanı düşünmemizi istiyorsunuz o halde ortak çıkarlarımızı düşünelim. İnsanlar tehlike altında bulundukları zamanlarda da daha mantıklı olan şeyi görebilmelidirler. Önemli olan bir şekilde karşı tarafı ikna etmektir. Bu durum her iki taraf için yararlı görünüyor. Fakat

bize kötü davranırsanız, ileride şansınız döndüğünde bundan dolayı büyük bir cezaya çarptırılabilirsiniz."

XCI. "İmparatorluğumuz çökse bile yaşayacaklarımızdan korkmuyoruz. Böylesine bir durumda tehlike yaratacak olan şu an kendileriyle burada savaşmadığımız Spartalılar gibi halklar değil, eskiden boyundurukları altında yaşayan halkların başlattıkları ayaklanmalardır. Aynı zamanda Spartalılar ile aramızda bir sıkıntı olsa bile bu sadece bizi ilgilendirir. Burada olma amacımız imparatorluğumuzu sağlamlaştırarak kentinizi kurtarmaktır. Sizlere de egemenliğimizi kabul ettirerek ortak çıkarlarımızı korumak istiyoruz."

XCII. "Bizim köle sizin de efendi olacağınız bir yerde nasıl olur da ortak çıkardan söz edebiliriz?"

XCIII. "Sizin çıkarınız en büyük felaketlere katlanmak, bizimki ise sizleri öldürmemektir."

XCIV. "Peki sizinle barış yaparak, tarafsız kalmamızı kabul eder misiniz?"

XCV. "Hayır, tarafsız olmanızdan çok düşman olmanız daha iyidir. Tarafsız kalırsanız müttefiklerimiz güçsüz olduğumuza inanırlar. Oysa ki sizi egemenliğimize alırsak bu gücümüzün bir işareti olacaktır."

XCVI. "Sizin müttefiklerinizle kurduğunuz ilişki buna mı dayanıyor? Hiçbir ilişkiniz olmayan kentlere boyun eğdirmenizi ve zaman zaman size isyan eden kentleri aynı şekilde mi değerlendiriyorlar?"

XCVII. "Eğer her iki taraf da kendisini savunabilecek derecede haklıysa o zaman bizlerin bu kente saldırmamızı engelleyen şeyin korku olduğunu düşünürler. Size boyun eğdirirsek hem egemenlik alanımızı genişleteceğiz hem de daha güven içinde yaşayacağız. Hem sizler bir adada yaşıyorsunuz, diğer adalara göre daha zayıf bir halksınız. Bu sayede bizim daha zayıf bir halkı egemenliğimiz altına alamadığımız da konuşulmuş olmayacaktır."

XCVIII. "Farklı şekilde davranırsanız güvenliğinizi daha kolay sağlarsınız. Adaleti boşverelim ve sadece ortak çıkarlardan konuşalım. Eğer bize saldırırsanız diğer tüm tarafsız kentleri de

düşmanınız haline getirirsiniz. Günün birinde kendilerine de saldıracağınız düşünülür. Bugüne dek size düşman olmayan insanları düşmanınız yapmanız ve size saldırmaya zorlamanız nasıl olur da ortak çıkara hizmet eder?"

XCIX. "Yanılıyorsunuz, karada yaşayan halklar daha az tehlikelidirler. Hem özgür insanlar olduklarından dolayı daha uzun bir süre bizden korkmayacaklardır. Asıl çekindiğimiz insanlar sizin gibi adalarda yaşayarak bize engel çıkarmaya çalışanlardır. Bu insanlar aptalca umutların peşinden giderek bizleri de tehlikeye sokabilirler."

C. "Peki sizler egemenlik alanınız genişletmek adına her yola başvururken, daha evvelden köleleştirdiğiniz insanlar sizden kaçmak için ellerinden geleni yaparlarken biz oturup sizin köleliğinizden kaçınmak için korkaklık ve şerefsizlik mi yapacağız? Gerçekten bunu yapacağımızı düşünüyor musunuz?"

CI. "Eğer bilgelik içinde düşünüyorsanız elbette ki hayır. Fakat eşit koşullarda bir savaşa girmeyecekseniz. Bir bozgundan kaçınmanız için kurtulmayı düşünüyorsanız kendinizden güçlü olanlara saldırmamanız gerekir."

CII. "Ancak savaşta şans her zaman yer değiştirebilir. Boyun eğersek tüm umutlarımızı hemen şu an kaybederiz, fakat savaşırsak az da olsa bir umudumuz olur."

CIII. "Umut insanları tehlikelere sokar. Diğerinden güçlüyseniz bir sorun yoktur. Çünkü kaybetsek bile yok olmayız. Ancak her şeylerini şansa bağlayan insanlar şansları yaver gitmediğinde yapmaları gereken şeyin bu olmadığını anlarlar. Ama iş işten geçmiştir. Sizler güçsüzsünüz. Şansınızı bir defalığına denemeye kalkışmayın. Bazı insanlar vardır kehanetler ya da fallara göre hareket ederler. Ama bu insanlar kendilerini kurtarma şansları varken yaşadıkları durumun daha iyisini elde etmek için bu yollara başvururlar. Sonları her zaman kötü olur. Sizler de onlar gibi yapmayın."

CIV. "Elbette ki gücümüz ve paramız sizden az. Eğer sizinle uzun süreli bir savaşa girmeye kalkışırsak buna gücümüz yetmez. Fakat bu konuda bizler haklıyız, sizler ise haksızsınız. Bu nedenle tanrıların bize yardım edeceklerini düşünüyoruz. Belki gücümüz sizden daha az ama kökenlerimizin dayandığı

Spartalılar yardıma gelecek ve durum dengelenecek. Bu anlamda bakıldığında cesur olmamamız için bir neden yok."

CV. "Biz de tanrıların bize yardım edeceklerini düşünüyoruz. Bizler tanrıların isteklerine karşı gelecek bir davranış içinde değiliz. Tanrılar da insanlar gibi üstün olanın egemenlik kurması gerektiği görüşündedirler. Yasayı koyan da uygulayan da biz değiliz. Bizden evvel de durum böyleydi. Bizim yerimiz de siz olsaydınız aynı şekilde davranacaktınız. Bu nedenle haksız bir şey yapmıyoruz. Herhalde tanrılar bize yardım etmemezlik etmeyeceklerdir. Diğer yandan Sparta konusundaki düşünceleriniz çok safça. Spartalılar kendi halklarına adil ve eşit bir biçimde davranırlar. Ancak söz konusu olan başka halklar olduğunda durum değişir. En hoşlarına giden şeyleri "dürüst" yararlı olan şeylere de "adil" derler. Bu nedenle size yardım edeceklerine ve kurtulmanızı sağlayacaklarına hiç mi hiç inanmıyoruz."

CVI. "Biz de söylediğiniz şeyler yüzünden Spartalılar'a güveniyoruz. Kendi kolonilerine yardım etmemek demek, kendi müttefiklerinin gözünde hain durumuna düşmeleri demektir. Hellenler'in işine gelmeyecek bir duruma göz yummayacaklardır."

CVII. "Çıkar ve güvenlik yan yana şeylerdir. Haklı ve dürüst olduğunu iddia eden insan her an tehlikeye atılabilir. Spartalılar ise tehlikeli işlere girmekten kaçınan insanlardır."

CVIII. "Biz Spartalılar'ın böylesine bir tehlikeye atılacaklarına inanıyoruz. Hatta başka insanların yanında girdikleri tehlikeye göre bu tehlike onlara çok daha küçük görünecektir. Peloponnesos'a yakın bir yerdeyiz. Bu nedenle yardım çabuk gelecektir. Öte yandan kolonileri olmamız kendilerine sadık kalacağımızı bilmelerine de neden olacaktır."

CIX. "Yardıma gelecekler için önemli olan şey yardım edeceklerin yakınlığı değil, kendi güçleridir. Spartalılar hiçbir zaman kendi güçlerine güvenerek harekete geçmezler, daima müttefikleri kalabalık olduğu zaman harekete geçerler. Bu nedenle Atinalılar denizlerde egemenken kalkıp bir adanın yardımına koşacak halleri yok."

CX. "Doğru ama başka müttefikler yardıma gelebilir. Deniz yeterince geniş. Denizlerin hakimi olan halklar düşmanlarını

kovaladıkları zaman daha büyük sıkıntılara girebilirler. Spartalılar'ın başarısız olmaları halinde bile Brasidas tarafından dokunulmamış yerlere bile ulaşabileceklerini unutmayalım. Böyle bir durumda hem kendiniz hem de müttefikleriniz için savaşmanız gerekebilir."

CXI. "Buna da hazırlıklıyız. Atinalılar başka halklardan korkup bir kuşatmadan vazgeçmezler. Buraya sizin kurtulmanızla ilgili olarak konuşmaya geldik. Ama görebildiğimiz kadarıyla sizler kendinizi kurtarmaya çalışmıyorsunuz. Daima geleceğe yönelik umutlar besliyorsunuz. Şu an karşınıza çıkan birliklerimizi bile yenebilecek durumda değilsiniz. Eğer geri dönersek daha sağlıklı bir karar alabilecek durumda değilsiniz. İnsanlara hiçbir şeref kazandırmayacak bir tehlikeye girişmemelisiniz. Çok sayıda insan şeref kazanmak adına tehlikeye girmiş ve sonunda kendilerine yok etmiştir. Yaptıkları tam anlamıyla bir delilik olduğundan dolayı aşağılanacak bir şeydir. Sizlere güzel bir öneri getirip kurtulmanızı sağlayacak olan bir kente boyun eğmenizde utanılacak hiçbir şey yoktur. Önünüzdeki seçime göre ya savaşı ya da güvenliğinizi seçeceksiniz. Kötü bir şey yapmayın. Eşit insanlara boyun eğmemek, güçlü olanlara iyi davranmak ve güçsüzlere de boyun eğmek yakışır. Böyle yapılırsa devlet de mutlu olur. Bizler buradan ayrıldıktan sonra yaptığımız konuşmayi iyi düşünün. Alacağınız kader bundan sonraki yaşamınızı etkileyecek."

CXII. Atinalılar son sözlerini söylemişlerdi. Meloslu yetkililer ise tek başlarına kalmalarına karşın yine de şunu söylediler: "Halen aynı fikirdeyiz. Yedi yüz yıldır özgürlüğümüzü koruyoruz, şimdi de korumaya devam edeceğiz. Tanrıların bize iyi şans getireceğine ve müttefiklerimizin yardımına güveniyoruz. Atinalılar'a dostluğumuzu ve tarafsızlığımızı öneriyoruz. Gelin bir anlaşma yapalım ve siz de ülkemizden ayrılın."

CXIII. Meloslular böyle yanıt verdiler. Atinalılar uzaktan şöyle yanıt verdiler: "O halde halen geleceğinizden umutlusunuz. Belirsiz şeyler gerçekleşecekmiş gibi düşünüyorsunuz. Aptalca bir umudun peşinden koşarak Spartalılar'dan yardım bekliyorsunuz. Buna pişman olacaksınız."

CXIV. Atinalılar ordugahlarına geri döndüler. Meloslular inat ettiğinden savaş hazırlıklarına başladılar. Müttefikler belirli bölgelerde mezvilendiler. Atinalılar denizde ve karada çeşitli kuşatma birliklerini geride bıraktıktan sonra ülkelerine geri döndüler. Birlikler ise kuşatmaya devam ettiler.

CXV. Aynı sıralarda Argoslular Phliunte topraklarını yağmaladılar. Phliunteliler ise Argos'tan sürgün edilenlerle birleşerek seksen kadar düşman askeri öldürmeyi başardılar. Pylos'ta ise Atinalılar Spartalılar'dan epeyce ganimet kopardılar. Spartalılar anlaşmayı bozmamışlardı ama dileyenlerin Atinalılar'ın mallarını yağmalayabileceklerini bildirmişlerdi. Korinthoslular Atinalılar ile savaşmak için bahane arıyorlardı. Peloponnesos'taki diğer kentler ise savaşa karışmamayı tercih ettiler. Bir gece yarısı Meloslular Atinalılar'ın bulunduğu yerdeki agoraya bir baskın düzenlediler. Erzak ve diğer şeyleri ele geçirdiler. Ardından da ordugahlarına geri döndüler. Bundan sonra Atinalılar nöbette beklerken daha dikkatli davrandılar.

CXVI. Bir sonraki kış mevsiminde Spartalılar Argos'a saldırmaya karar verdiler. Ancak kesilen kurbanlardan olumlu sonuç elde edilmeyince geri döndüler. Argoslular ise Spartalılar ile birlik olduğundan kuşkulandıkları bazı insanları tutukladılar. Tutuklananlar arasından kaçmayı başaranlar oldu. Meloslular ise Atinalılar'dan kuşatmayı yürütenlere saldırdılar. Daha sonra Atina'dan yeni bir ordu geldi. Bu ordunun başında Demeas'ın oğlu Philokrates vardı. Yeni ordu kuşatmanın şiddetini arttırdı. Kent içinde de ihanet edenler oldu. Bu sayede Atinalılar Melos'u teslim aldılar. Erkekler öldürüldü, kadınlar ve çocuklar ise köle yapıldı. Ardından adaya beş yüz Atinalı yerleştirildi.

ALTINCI KİTAP

I. Yine kış aylarında Atinalılar Sicilya'daki seferlerine devam ederek adayı tamamen ele geçirmeyi planladılar. Bu kez oluşturacakları ordu Lakhes ve Eurymedon'un ordusundan daha büyük olacaktı. Çoğu Atinalı adanın ne kadar büyük olduğunu bilmiyordu. Aynı şekilde adada yaşayanların sayısından da habersizdiler. Bu nedenle Peloponnesos'taki savaş kadar bu savaşın da zorlu geçeceğini tahmin etmemişlerdi. Adanın etrafını dolaşmaya kalkan bir ticaret gemisi işini sekiz günde tamamlayabilir. Ancak böylesine büyük bir ordunun karayla ile olan bağlantı noktası yirmi stadion uzunluğundadır.

II. Tarih boyunca adada yaşayanlar ve adanın ilk sahiplerinden söz edelim: Kyklopslar ve Lestrygonlar adada yaşayan ilk halklardır. Bu insanların nereden geldikleri ve soylarının nereye dayandığını anlatmak imkânsızdır. Bu noktada şairlerin söylediklerine güvenmemiz gerekiyor. İlk önce Sikanialılar adada yaşıyordu. Adadaki ilk yerleşimleri kuranlar da onlardır. Kendilerini Iberia'da Lygialılar tarafından Sikanos'a dek kovalanan insanlar oldukları söylenmiştir. Sicilya'nın ilk ismi Trinakria'ydı. Bu olaydan sonra Sikania adını almıştır. Sikanialılar halen Sicilya'nın batısındaki bölgede yaşamaktadır. Troya Savaşı'ndan sonra Troyalılar Akhalar'dan kaçarken Sikanialılar'ın yanına geldiler. Bundan sonra yaşayanlar Elymiler ismi verildi. Kurdukları iki kent vardı: Eryks ve Egesta. Troya'dan kaçan ve Libya kıyılarına sığınan Phokisliler de bu insanlara katıldılar. Yine eskiden İtalya'da yaşayan Siküller Opikler'den kaçarak Sicilya'ya geldiler. Yolculuklarında uygun bir rüzgâr estiği ve bu sayede sallarla boğazı geçtikleri anlatılmaktadır. Nasıl olduğunu bilemeyeceğim. İtalya'da bugün

de Siküller yaşamaktadır. İsimlerini Italos adındaki Sikül kralından almışlardır. Siküller Sicilya'ya geldikten sonra Sikanialılar ile savaştılar. Düşmanlarını yenerek onları batıya ve güneye sürdüler. Siküller adanın kuzey ve doğu bölümlerine yerleştiler. Bu bölgeler adanın en verimli topraklarına sahiptir. Fenikeliler de Sicilya'ya yerleşmişlerdir. Sikküllerle ticaret yapmak istediklerinden dolayı dağlık bölgeleri ve kıyıya yakın yerde bulunan adaları ele geçirdiler. Fakat Hellenler bölgeye geldikten sonra bulundukları yerlerden çekilmeye başladılar. Elymiler'in yakınında Motye, Solois ve Panormos'a yerleştiler. Bundan sonra Elymiler ile ittifak kurdular. Sicilya ve Kartaca arasındaki en yakın bölgeler artık denetimleri altındaydı. Sicilya'da yaşayan barbar kabilelerden yeterince söz ettim.

III. Sicilya'ya gelen ilk Hellenler Thukles'in komutası altında gelen Euboialı Khalkidikeliler'dir. Naksos adında bir kent kurdular. Bu kentin dışında Apollon sunağını kurdular. Sunakta Sicilya'dan ayrılmadan evvel ilk kurban törenlerini yaptılar. Daha sonraki sene Korinthos'tan Herakles ailesinden gelen Arkhias adında bir adam Syrakusai kentini kurdu. İlk önce iç kısımda yaşayan Sikülleri kovdu. Daha sonra iç ve dış şehirleri bir surla bağlayınca kentin nüfusu artmaya başladı. Syrakusai'ın kurulmasından beş sene sonra Naksos'tan kovulan Thukles ve Khalkidikeliler Sikküllerle savaşarak Leontion ve Catania kentlerini kurdular. Katania kentinin kurucusu olarak Euarkhos kabul edilmektedir.

IV. Yine aynı zamanda Megaralılar Lamis komutasında Sicilya'ya ulaştılar. Pantakyas Nehri'nin diğer yakasında Trotilos kentini kurdular. Ardından Leontion kentine geldiler. Bir süre burada Khalkidikeliler ile beraber kaldıysalar da daha sonra Khalkidikeliler tarafından kovuldular. Lamis daha sonra Thapsis kentini kurmuş ve burada yaşamını yitirmiştir. Thapsos'tan çıkarılan Megaralılar Sikül Kralı Hyblon'un yanına gittiler. Burada Hybla Megarası adı verilen yeni kenti kurdular. İki yüz kırk beş sene boyunca burada yaşadılar. Ama daha sonra Syrakusai tiranı Gelon tarafından kovuldular. Ancak Hybla kentinin kurulmasından yüz sene sonra Bamillos Selionte kentini kurmakla görevlendirildi. Bamillos bu göreve Megaralılar tarafından yollandı. Gela kenti ise Rhodoslu Antiphemos ve Giritli

Entimos tarafından kuruldu. Syrakusai kenti kurulduktan kırk beş sene sonra yanlarındaki kolonistlerle beraber geldiler. Bugün halen kalenin bulunduğu bölge o zamanlar Lindii diye bilinmekteydi. Kent kurulduktan sonra Dor kanunları geçerlilik kazandı. Gela'nın kurulmasından yüz sene sonra Agrigentum kenti kuruldu. Bu kent ismini Akragas Nehri'nden almaktadır. Kurucuları Aristonoos ve Prystilos'tu ve Gelalılar'ın kanunlarını uygulamaya başlamışlardı. Opik ülkesinde yaşayan Khalkidikeliler'in Kyme kentinden gelen korsanlar da Zankle'yi kurdular.Khalkis ve Euboia'dan gelen yeni göçmenler de buraya yerleştiler ve ülkenin topraklarını paylaşmaya başladılar. Kurucular Kymeli Perieres ve Khalkisli Krataemenes'tir. Zankle kentinin bulunduğu ilk yer bir orak biçimindedir ve orak Sikül dilinde Zannklo demektir. Zankle ismi de buradan gelir. Pers istilası zamanında ülkesinden kaçan Samoslular ve Ionialılar Zankleliler'i kovarak kente kendileri yerleştiler. Rhegion tiranı Anaksilas Samoslular'ı ülkeden kovdu ve bölgeye karışık bir halk yerleştirerek kentin ismini Messina yaptı.

V. Himera, Eukleides, Simos ve Sakon tarafından kurulmuş bir Zankle kolonisidir. Halk genelde Khalkidike kökenliydi ama Syrakusai'dan kovulanlar da onlara katıldılar. Syrakusai'dan kovulanlara Myletidalar ismi verilmekteydi. Kentin dili Khalkidike ve Dor lehçelerinin bir karışımıydı. Syrakusailılar kendi kentlerinin kurulmasından yetmiş sene sonra Agrae'i, doksan sene sonra da Kasmenae'ı kurdular. Yüz otuz beş sene sonra da Kamarina keti kuruldu. Bu kentin kurucuları Daskon ve Menekolos'tu. Daha sonra bir isyan baş gösterdi ve Syrakusailılar ile Kamarinalılar savaşmaya başladı. Gela tiranı Hippokrates Syrakusailı esirlerin karşılığında toprakları yeniden şekillendirdi. Böylece Gelon'un ayrıldığı yerde üçüncü defa bir kent kurulmuş oldu.

VI. Sicilya'da yaşayan Hellenler ve barbarlar bunlardır. Atinalılar'ın savaşmak istedikleri ada gerçekten de çok büyüktü. Aslında adanın tamamını ele geçirmek istiyorlardı ama bahaneleri adada yaşayan müttefilerine yardımcı olmaktı. Atinalılar'ı savaşa iten şey kentlerine gelen Egesta elçisinin sözleriydi. Selionteliler ve Egestalılar komşuydu. Sınır anlaşmazlığı

sonucunda aralarında bir savaş çıkmıştı ve Selionteliler müttefikleri Syrakusailılar'dan yardım istemişlerdi. Syrakusailılar da kenti karadan ve denizden kuşatıyorlardı. Egestalılar ilk savaşın yaşandığı zamanlarda Lakhes ile bir anlaşma yapmışlardı. Bu nedenle donanmanın kendilerine yardıma gelmesini istiyorlardı. Aynı zamanda Syrakusailılar'ın yaptıklarına bir ses çıkarılmazsa kısa bir süre sonra Syrakusailılar Leontionlular'ı kovdukları gibi tüm adayı ele geçirebilirlerdi. Bundan sonra da kendilerinin Dor kökenli olduklarını ve Peloponnesoslular ile akrabalıklarını hatırlamaları halinde Atina'yı yok etmek için Sparta ile birleşerek yardıma gelmeleri kaçınılmaz görünüyordu. Egestalılar savaşın masraflarını kendi müttefikleriyle beraber karşılayacaklarını söylüyorlardı. Uzun süre boyunca Atina meclisinde yalvardılar. Sonunda Atinalılar elçilerini adaya göndererek hem Egesta maliyesinin durumunu hem de Selionteliler ile olan savaşın nasıl gittiğini incelemeye karar verdiler.

VII. Atinalılar Sicilya'ya gittiler. Kış aylarında Spartalılar da Argostopraklarına bazı saldırılar düzenlediler. Burada yaptıkları saldırılarda buğday gibi ganimetler ele geçirdiler. Argos'tan kovulan kimi insanları Ornae kentine yerleştirdiler. Ardından Argoslular ve Ornae'de yaşayanlar arasında bir anlaşma yapıldı. Buna göre her iki taraf da birbirine zarar vermeyecekti. Daha sonra Spartalılar ele geçirdikleri ganimetlerle beraber ülkelerine geri döndüler. Atinalılar ise yanlarında otuz gemi ve altı yüz hoplitle Argos'un yardımına geldiler. Argoslular Ornae'de bulunanları kuşatma altına aldılar. Ancak ordugahları kentin biraz uzağında kalmaktaydı. Bu nedenle geceleyin Ornae'de yaşayanlar kaçmayı başardılar. Argoslular düşmanlarının kaçtıklarını fark ettikten sonra kente girdiler ve her yeri yağmaladılar. Ardından da ülkelerine döndüler. Atinalılar da aynı şeyi yaptılar. Atinalılar aynı dönemde Makedonya sınırında bulunan Methone kentinin üzerine bir askeri birlik yolladılar. Bu birliğin içinde Makedonyalı sürgünler de yer almaktaydı. Perdikkas'ın birliklerine epeyce zarar verildi. Khalkidikeliler ise Atinalılar ile on günlük bir anlaşma yapmışlardı. Kendilerine Perdikkas ile beraber savaşmamaları çağrısı yapıldı. Ancak Khalkidikeliler bunu kabul etmediler. Böylece

kış mevsimi ve Thukydides'in anlattığı savaşın on altıncı senesi sona ermiş oldu.

VIII. İlkbahar mevsimi geldiğinde Atinalılar Sicilya'dan geri döndüler. Egestalılar Atina'nın göndereceği atmış geminin parasını da yollamışlardı. Çünkü atmış gemi istiyorlardı. Geri dönen Atinalılar mecliste durumu değerlendirdiler. Söylediklerine göre Egesta çok zengindi. Sonuçta Egesta'ya atmış gemi gönderilmesine karar verildi. Komutanlar Klinias'ın oğlu Alkibiades, Nikeratos'un oğlu Nikias ve Ksenophanes'in oğlu Lamakhos'tu. Görevleriyse Egestalılar'a yardım etmek ve mümkün olduğu takdirde Leontionlular'ı eski kentlerine yerleştirmekti. Beş gün sonra yeni bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. Bu toplantıda donanmanın nasıl daha hızlı bir şekilde oluşturulacağı ve komutanların istekleri konuşulacaktı. Fakat komutan olarak görevlendirilenlerden Nikias Sicilya'da yapılacak bir savaşın zorluğuna dikkat çekiyor ve bunun tehlikelerinden söz ediyordu. Halkı vazgeçirmek için şöyle bir konuşma yaptı:

IX. "Toplantıyı yapmamızın nedeni Sicilya seferdi. Fakat bana kalırsa durumu yeniden düşünelim. Başka insanları memnun edeceğiz diye kendimizi böylesine çabuk bir şekilde tehlikeye sokmamalıyız. Bireysel olarak savaşlardan pek fazla korkmam. Zaten bu sayede epeyce şeref elde ettim. Ancak iyi bir vatandaş olarak başka insanların mallarının da korunması gerektiğini düşünüyorum. İyi bir vatandaşa düşen şey ülkesinin çıkarlarını söylemektir. Bugüne kadar aksi yönde bir şey yapmadım. Ama şimdi düşündüklerimin aksine hareket edemem. Size yapacağınız hareketin herhangi bir çıkar sağlamayabileceğini söylemezsem fikirleriniz değişmezmiş gibi görünüyor. Söylemek istediğim şey sadece yapılacak şey için fazlasıyla acele ettiğinizdir.

X. "Bence Sicilya'ya gitmek için gemilere binmemiz demek Hellas'ta düşmanlarımıza yardım etmek demektir. Eveti bir ateşkes imzalandı ama bu sonsuza dek sürecek değil ya! Bir savaş çıkmadığı sürece anlaşma bozulmaz. Ama bir yerde yenildiğimizin haberi gelirse işte o zaman diğer düşmanlarımız da harekete geçeceklerdir. Unutmayalım ki anlaşmayı imzaladıkları zaman durumları bizden daha kötüydü. Öte yandan

imzalanan anlaşmaya da birçok nedenden dolayı tam olarak uyulmadı. Düşman kentlerinden bazıları bizimle açıkça savaşıyor. Bazıları ise Spartalılar yardımı kestiklerinden dolayı on günlük anlaşmalar imzalıyor. Ama herhalde Sicilya'ya gittiğimiz haber alındığı zaman derhal harekete geçerek Sicilyalılar ile birleşmeye çalışacaklardır. Zaten eskiden de Sicilya ile yaptıkları ittifaktan çok memnun bir şekilde ayrılmışlardı. Bundan dolayı bana kalırsa elimizdeki toprakları yeterince güçlendirmeden başka bir yerde savaşa kalkışmamalıyız. Trakya'daki Khalkidikeliler ile olan durumu herkes biliyor. Halen direniyorlar. Uzun süreden bu yana boyun eğdiremediğimiz insanları cezalandıramamışken haksızlığa uğradığını iddia eden bir halka hemen yardıma koşmak neden?

XI. Direnenleri yenersek buralarda egemenliğimizi kabul ettirebiliriz. Sicilyalıları mağlup etsek bile buradaki egemenliğimizi koruyabilmek için çok sayıda askee ihtiyacımız var. Öte yandan yenildiğimiz takdirde durumumuz bugünkü durumdan çok daha kötü olacaktır. Bana kalırsa Sicilyalılar şimdiki halleriyle tehlikeli değiller. Ancak ileride Syrakusailılar'ın egemenliği altına girerlerse daha da tehlikesiz bir hal alırlar. Bazı kentler Sparta'ya yaranmaya çalışıyorlar. Egestalılar da aynı şeyi yapıyorlar. Bizi korkutmaya çalışıyorlar. Syrakusailılar bir imparatorluk kursalar bile neden başka bir imparatorluğa saldırsınlar? Varsayalım ki Peloponnesoslular ile birleşerek hakimiyet kurdular. Kısa bir süre sonra Peloponnesoslular egemenliği onlardan almayacaklar mı? Bu yüzden bence en güzeli Sicilya'ya hiç gitmemek ya da en azından gidi gücümüzü gösterdikten hemen sonra geriye dönmek. İnsanlar uzakta bulunan şeylere daha fazla merak duyarlar. Fakat yenilmemiz halinde kuşkusuz ki Spartalılar ile beraber hareket etmeye başlayacaklardır. İlk zamanlar Spartalılar bizleri küçümsüyorlardı. Bu nedenle beklemediğimiz bir zamanda onları yenmeyi başardık. Oysa ki şimdi kendimiz düşmanlarımızı küçümsüyoruz ve uzaktaki bir yere asker göndermeye kalkışıyoruz. İnsanın yapması gereken şey başka insanları yaşadığı sıkıntılardan keyif almamaktır, oysa ki bizler şu anda üzerimizdeki kibirden kurtulamıyoruz. Spartalılar karşımızda aşağılandılar. Bu nedenle cesaretlerini de kullanarak yapmaya

çalıştıkları tek şey bu durumdan kurtulmaya çalışmak. Bizler birazcık bilgeysek Egesta ve Sicilya sorunu ile ilgilenmemeliyiz. Oligarşi kurmaya çalışan bir kentin neler yapabileceğini aklımızdan çıkarmayarak kendimizi korumalıyız.

XII. Öte yandan uzun süre boyunca hastalık ve savaşlarla uğraştık. Çok sayıda insan kaybettik. Daha yeni yeni hasarlarımızı gideriyoruz. Elde ettiğimiz şeyleri sürgünler ya da bizden yardım isteyenler adına değil de kendimiz için harcamamız gerekir. Bugün bizden yardım isteyenler gibi insanlar hiçbir zaman için başarı halinde yeterince minnettar olmazlar. Ama savaşı kaybettiklerinde tüm sorumluluğu karşı tarafın omuzlarına yıkarlar. Genç bir komutan sizleri savaşa sokmaya çalışabilir. Unutmayınız ki yapmaya çalıştığı tek şey kendi çıkarlarını düşünmektir. Çünkü genç olduğundan dolayı halkının gözüne girmeye çalışıyor. Böyle bir insanın kendi çıkarları yüzünden devletimizi zor durumda bırakmasına izin vermeyin. Böylesine büyük sorunların henüz çok genç yaştaki komutanlar tarafından çözülemeyeceğini de bilin.

XIII. Kendisini desteklemek isteyenlerin burada olduklarını görüyorum. İşte bu insanlardan korkuyorum. Yaşı geçkin insanların sefere katılmamak yönünde oy vermelerini istemekte utanılacak bir şey yok. Yetişemeyeceği şeylerin peşinden koşan aptal gençler gibi davranmasınlar. Ortada bir sorun olduğu zaman aceleyle hareket edenler bu sorunu çözemezler. Ama sabırla bekleyenlerin çözme şanslaır olur. Diğer yandan Sicilyalılar'ın bugün yaşadıkları sınırlar içinde yaşamalarına devam etmelerine izin verelim. Sınırları Sonia ve Sicilya körfezleriyle belirlenmiştir. Egestalılar Selionteliler ile ilk defa savaşa gittiklerinde nasıl bizden yardım istemedilerse şimdi de sorunu kendi başlarına çözmelerini söyleyelim. Bundan böyle de kendi adlarına sıkıntı içinde olup yardımcı olduğumuzda bize bir yarar getirmeyecek olan insanların yardımına koşmaya kalkışmayalım.

XIV. Prytanis! Sen de kentin çıkarlarını düşünüp, iyi vatandaş gibi hareket etmek istiyorsan oylama konusunda Atinalılar'ın ikinci kez düşünmelerine izin ver. Fakat ikinci bir oylamaya gidilmesini istemiyorsan kanunlara aykırı davranıyorsun demektir. İleride başımıza gelebilecek kötülüklerin

sorumlusunun da sen olacağını aklından çıkarma. İyi bir yetkiliye düşen şey kendi vatanına hizmet etmektir, etmiyorsa da en azından hiçbir şeye karışmayarak yararlı olmuş demektir."

XV. Nikias'ın konuşması bu şekildeydi. Ardından çeşitli konuşmacılar kürsüye çıkıp fikirlerini ifade ettiler. Seferin düzenlenmesi en fazla taraftar olanlardan birisi Klinias'ın oğlu Alkibiades'ti. Nikias ile başka siyasi konularda da anlaşmazlık halindeydi. Aynı zamanda Nikias yaptığı konuşmada kendisini zor duruma düşürdüğünden dolayı ona bir karşılık vermek istiyordu. Alkibiades'in komutan olmak ve Sicilya ve Kartaca'yı ele geçirmek gibi idealleri vardı. Vatandaşları tarafından çok sevilmekteydi. Aynı zamanda atlara düşkünlüğü ve çok para harcaması da parasını bitirmekteydi. Çoğu insan yaptıklarından dolayı tiranlığa meyilli olduğunu düşünüyordu. Savaşlarda büyük yararlılık gösteren bir insan olmasına karşın yine de yaptıklarından korkarak komutanlığı başka birisine vermeyi kararlaştırdılar. Bu durum da Atina'nın ileride yok olmasına neden olacaktı. Alkibiades'in yaptığı konuşma şu şekildeydi:

XVI. "Komutanlığın herkesten çok bana yakıştığını düşünmekteyim. Nikias beni suçluyordu. İlk olarak buna cevap vermeliyim. Benim ve atalarımın şeref kazanmasını sağlayan şeyler her zaman ülkemizin yararına olan şeylerdi. Hellenler'in gözünde Atinalılar'ın değerinin artmasını sağlayan şeyin benim olimpiyatlara katılmamdı. Savaş sırasında gücümüzün azaldığını düşünürlerken oyunlara yedi arabayla katıldım. Hiç kimse daha evvelden böylesine bir şey yapmamıştı. Yarışta da başarılı oldum. Bir ikincilik bir de dördüncülük aldım. Diğer konularda da ünüme uygun davrandım. Kentin içinde dolaştığım zaman beni koruyan muhafızlarım kıskanlığa yol açtı. Oysa ki bu durum yabancıların gözünde değerimizi arttırıyordu. Şimdiyse suçlanıyorum. Ama bu çılgınlık. Bir insan kendisiyle gurur duyma şansını elde ettiği zaman kendisini başkalarıyla aynı göremez. Çünkü zor duruma düşüldüğünde hiç kimse sizinle aynı şanssızlığı paylaşmaz. Eğer şanssızlık anında insanlar sizinle konuşmuyorsa hatayı burada aramak gerekecektir. Şanslı insanların her zaman kıskançlık uyandıracaklarını biliyorum. Hatta en yakınlarındaki insanlar bile bu kıskançlığı

gösterirler. Böylesine insanlar öldükten sonra da övülürler. Hiç kimse onların hatalarını görmez, hep iyi yanlarından bakılır. Evet, özel hayatıma dair bazı eleştiriler getiriyorsunuz. Ama yine de diğer insanlara göre olan durumumu düşünün. En güçlü Peloponnesos kentleriyle sayemde bir kuruş para ödemeden anlaşma yaptınız. Spartalılar Mantineia'da her şeylerini ortaya koyup savaştılar. Oysa ki kazanmalarına rağmen bugün halen eski güvenlerini elde edemediler.

XVII. Gençliğim ve sözünü ettiğiniz çılgınlıklarım sayesinde Peloponnesos kentleriyle görüşerek onları bizle beraber hareket etmeye ikna ettim. O halde şimdi de aynı avantajlardan yararlanabiliriz. Nikias da zengin. O zaman ne duruyorsunuz, ikimizin de zenginliğinden yararlanın. Sicilya savaşı konusunda korkmanıza gerek yok. Evet belki nüfusları kalabalık ama dağınık haldeler. Kolayca yeni gelen yasaları kabullenebilecek bir yapıları var. Vatanlarını bizim kadar sevmezler, öte yandan direnebilecek malzemeleri de yok. Aynı şekilde her yaptıkları şeyi devletlerini daha zenginleştirmek için yaparlarken, kaybettiklerinde hemen ülkelerinden kaçmaya hazırlanırlar. İsyan başlatmak konusunda da üstlerine yoktur. Böylesine insanların bir önderin peşinden gitmeleri düşünülecek şey değildir. Sadece çıkarlarını hatırlatmamız yeterli olacaktır. Zaten isyana da hazır görünüyorlar. Ardından peşimizden geleceklerdir. Anlaşıldığına göre hoplitleri de yok. Sadece savaş alanında Hellenler gibi davranmakla yetiniyorlar. Son savaşta Hellenler tarafından yeterince korkutulmuşlardır. Öğrendiğim kadarıyla Sicilya'nın durumu böyle. İleride işler daha da lehimize gelişecektir. Çoğu barbara kabile Syrakusailılar'dan nefrey ediyor. Bu nedenle saflarımızda yer alacaklardır. Öte yandan alacağımız akıllıca önlemler karadan da yardım gelmesini engelleyecektir. Zamanında Persler geldiğinde ülkemizi ancak donanmaların üstünlüğü sayesinde ele geçirebilmişlerdi. Oysa ki şimdi Peloponnesoslular'ın durumu daha da kötü. Bütün birliklerini toplarlarsa ülkemizi biz buradayken de ele geçirebilirler. Ama denizden hiçbir şey yapamazlar. Burada bırakacağımız bir donanma onların işini görmemize yetecektir.

XVIII. Nasıl bir bahaneyle müttefiklerimizin yardımına koşmayacağız? Kendilerine karşı yemin ettik. O halde bunu yapmaya

zorunluyuz. İleride birisi bize aynı şeyi yapsa şikayetçi olabilmek için bunu yapmaya mecburuz. Sicilyalılar ile ittifak kurmamızın nedeni gelip bize burada yardım etsinler diye değil, oradaki düşmanlarımıza karşı bizi korusunlar diyeydi. İmparatorluğumuzu Hellen ve barbarlara yardıma giderek kurduk. Savaşa girmezsek, Nikias'ın söylediklerini dinlersek gelecekte imparatorluğumuzu korumamız bir hayal olacaktır. Sadece kalabalık düşmanı yenmekle değil aynı zamanda onlardan hızlı davranmakla zafer kazanılır. İmparatorluğumuz sınırları içindeki insanlara yumuşak davranamayız. Bize düşen şey ayrılmayı kafasına koyanları zorla dize getirmektir. Diğer halkı haklı bulmadığımız sürece savaşa girmemezlik edemeyiz. Egemenliğimizin yayılmasını istiyorsak gidip savaşmamız gerekir. Aynı zamanda Peloponnesoslular'ın canını sıkmak için de bu seferi düzenleyebiliriz. Elimizde iki olasılık var. Ya tüm Sicilya'da egemenliğimizi kurarız ya da sadece Syrakusailılar'a zarar verip kendimize ve müttefiklerimize çıkar sağlamış oluruz. Donanmamız sayesinde Sicilya'da kalıp kalamayacağımıza karar veririz. Tüm Sicilya kentleri birleşseler bile denizlerde egemenlik halen bizde kalacaktır. Nikias hiçbir şey yapmamanızı isterken gençler ve yaşlılar arasında bir anlaşmazlık doğsun istiyor. Onun sözleriyle hareket etmeyin. Kentimizin gelişmesini sağlayan atalarımızın yolundan gitmeye devam edelim. Gençler ve yaşlılar arasında bir anlaşma olmalıdır. Bugün belki gençleri küçümsüyorsunuz ama onların yaşlılar ile anlaşmaları demek her şeyin en iyiye doğru gitmesi demek olacaktır. Oysa ki hiçbir şey yapmadan beklersek sahip olduğumuz yetenekleri kaybedebiliriz. Savaşa girdiğimiz zamansa durmaksızın yeteneklerimizi geliştireceğiz. Böylece insanlarımız kendilerini sözleriyle değil hareketleriyle savunmuş olacaklardır. Bana kalırsa bir ülke için en iyi olan şey mümkün olduğunca fazla harekete girerek yeteneklerini gelişitirmek ve ne kadar hatalı olursa olsun var olan yasalarını korumaktır."

XIX. Alkibiades'in konuşması bu şekildeydi. Atinalılar yeminlerine bağlı kalacaklarını ve Egestalılar ile Leontionlular'ın yardımına koşacaklarını söylediler. Nikias kendi fikrinin zayıf kaldığını kabullenmişti. Bu kez kürsüye çıkarak Sicilya seferi için yapılacak hazırlıkların çok fazla olduğundan söz etmeye karar

verdi. Böylece Atinalılar'ın düşüncelerini değiştirebilirdi. Şunları belirtti:

XX. "Atinalılar görüyorum ki savaşmaya kararlısınız. Umarım her şey yolunda gider. O halde ben sadece içinde bulunduğumuz durumdan söz edeceğim. Sicilya hakkında öğrendiklerime göre bu kentler yeterince güçlü kentlerdir. Aynı zamanda herhangi bir yere bağlı değiller. Bu nedenle egemenliğimizi kendi bağımsızlıklarına tercih etmeleri pek olası görünmemekte. Sadece bir ada için oldukça fazla nüfusa sahipler ve bu insanların çoğu da Hellen. Leontionlular ile aynı soydan gelen Nakros ve Catania halkı yanımızda olacaktır. Fakat diğer yedi kent askeri bakımdan en az bizim kadar güçlü görünmekte. Bu kentler arasında Selionte ve Syrakusai gibi kentler yer alıyor. Bir sürü hoplit, okçu ve gemileri var. Selionte tapınaklarında çok sayıda vatandaşlarının malları bulunmakta. Syrakusailılar ise barbarlardan vergi olarak yiyecek alıyorlar. Üstünlükleri de atlı sayılarının fazlalığı ve vergi olarak topladıkları yiyeceklerden kaynaklanıyor.

XXI. Karşımızda böylesine büyük bir ülke varken kalkıp sadece bir donanma ile gitmemiz olacak iş değil. Aynı zamanda atlılarının ülkeyi işgal etmelerini engellemek için yanımızda çok sayıda yaya askeri olmasına da gerek var. Egestalılar dışındaki çok sayıda kentin korkudan dolayı bize yardım etmemeleri de çok olası görünmekte. Herhangi bir başarısızlık elde edip daha sonra yeniden bir ordu istememiz kadar utanılacak başka bir şey yoktur. Bu nedenle her şeyi ardımızda bırakıp, başımıza geleceklere hazırlıklı bir biçimde yola koyulmamız gerekir. Yapacağımız şey üstünlüğümüzü kabul etmiş bir bölgede zaman geçirmek değil, hiç kimseye haber gönderemeyeceğimiz bir yerde dört ay zaman harcamaktır.

XXII. Tüm bu nedenlerden dolayı yanımızda çok sayıda Atinalı hoplit olmalıdır. Aynı zamanda Peloponnesoslular'ın bir kısmı ikna ederek bir kısmını da ücretli askerler olarak yanımızda götürebiliriz. Düşmanın karşısına epeyce sayıda okçu ve sapancı da çıkarmalıyız. Denizde egemenliği elimizde tutmak ve gerekli erzakları da taşımak için çareler üretmeliyiz. Bunun için gereken şey hafif gemiler inşaa etmektir. Bu sayede buğday, arpa ve değirmenden alınan ürünleri taşıyacak

ücretli fırıncıları yanımızda taşıyabiliriz. Eğer hava kötü olursa bu sayede aç kalmayız. Çünkü girdiğimiz hiçbir liman böylesine büyük bir ordunun masraflarını karşılayamayacaktır. Bunların yanında yanımızda bir de para götürelim. Egestalılar zengin olduklarını söylüyorlar ama oraya gittiğimizde işlerin pek de öyle olmadığını görebiliriz.

XXIII. Her şey böyle olsa eşit sayıda atlıyla yola çıksak bile unutmamız gereken bir şey daha var. Orada ülkeyi ele geçirmek için büyük sorunlarla karşı karşıya kalacağız. Durumumuz bir koloni kurmak için yabancı ülkelerden geçen insanlara benzeyecektir. Bu insanlar başarısız olurlarsa diye daha ilk günden düşmana karşı hazırlıklı olmak için vardıkları ilk yeri ele geçirmeye çalışırlar. Benim saptadığım tehlikeler bunlar. Bu nedenle işimizi şansa bırakmamak için gerekli önlemlerin çoğunu anlamız gerektiğini söylüyorum. Ülkemizi daha çok güçlendirmek ve seferin başarıya ulaşmasını sağlamak için yapmamız gerekenler bunlar. Eğer başka düşüncesi olan varsa komutan da kendisi olsun."

XXIV. Nikias böyle bir konuşma yaptı. İstediği şey Atinalılar'ın savaş fikrinden vazgeçmeleri ya da savaşa girişilecekse her şeyin hazır olmasıydı. Atinalılar seferden vazgeçmek yerine daha da hırslandılar. Nikias'ın önerisinin haklı olduğu ama korkulacak da bir şey olmadığı düşünülüyordu. Genci yaşlısı herkes orduya katılmak niyetindeydi. Yaşlıların zaferden yana endişeleri yoktu. Diğer yandan gençler de yeni bir ülkeye gidip burayı tanımak istiyorlardı. İnsanlar bir yandan ülkelerinin gücünü arttıracakları bir yandan da sefere katılıp para kazanacakları için mutluydular. Herkeste öylesine bir savaş isteği vardı ki insanlar aykırı yönde bir fikir beyan ederlerse vatan hainliği ile suçlanacaklarını düşündüklerinden dolayı konuşamıyorlardı.

XXV. Daha sonra başka birisi kürsüye çıktı ve Nikias'a şunları söyledi: "Bahane aramanın zamanı değil." Adam aynı zamanda Nikias'ın hazırlıkları tek tek listemelesi gerektiğini de söyşedi. Nikias en azından yüz gemi olması gerektiğini, Atinalılar'ın mümkün olduğunca fazla sayıda gemi vermelerini ve eksik kalan kısımları müttefiklerden tamamlamalarını önerdi. Toplam hoplit sayısının beş bin olması gerekiyordu. Diğer

birimler yanş sapancılar, okçular ve Giritliler de komutanlar tarafından toplanacaktı.

XXVI. Daha sonra Atinalılar komutanlara sefer için yapılması gerekenler konusunda tam yetki verdiler. Ardından hazırlıklar başladı. Müttefiklere elçiler gönderildi. Veba ve savaşlardan doğan kayıplar artık giderilmişti. Bu sayede daha fazla asker toplanabiliyordu. Maliye de daha iyiye gidiyordu. Tüm bunlar sayesinde savaş hazırlıkları çok daha kolay bir biçimde yapılabildi.

XXVII. Tam da bu arada Atina'daki Hermes heykellerinin yüzleri parçalandı. Bu heykeller tapınakların köşelerine yerleşirilir ve dört köşelidirler.[69] Kimin yaptığı bilinmiyordu. İhbarcılara ödül vaad edildi. Her kim bunu yaptıysa ister özgür, ister köle isterse metoikos olsun ihbar edilmeliydi. Yaşananlar kentte büyük bir karmaşaya neden oldu. Her şeyin savaşla ilgili olduğu ve bunu yapanların demokratik düzeni yıkmaya çalıştıkları konuşuluyordu.

XXVIII. Bu sırada yanaşmalar ve metoikos olayı yapanların sarhoş gençler olduklarını söylediler. Kimi evlerde sırlarla dalga geçildiği anlatılıyordu. Hatta Alkibiades de suçlananlar arasındaydı. Alkibiades'in düşmanları ellerine geçen fırsatı kaçırmadılar. Çünkü Alkibiades olduğu sürece kenti diledikleri gibi yönetemiyorlardı. Alkibiades kentten kovulursa istedikleri şeyi kolayca yapabilirlerdi. Bu nedenden ötürü Alkibiades'i suçlamalara kattılar ve demokratik yönetimi yıkmaya çalışmakla suçladılar. Söyledikleri şeye delil olarak da demokratik yönetim içinde ortaya çıkan karmaşaları gösteriyorlardı.

XXIX. Alkibiades yargılanmaya hazır olduğunu hatta bunu sefere başlamadan evvel gerçekleştirebileceğini belirtti. Suçluysa cezalandırılması gerekiyordu ama suçlu değilse elinden komutanlığın alınmasına gerek yoktu. Ülkede yokken yargılanıp ölüm cezasına çarptırılmayı istemiyordu. Bu dileğini iletti. Çünkü böylesine önemli bir suçlama sırasında ordunun komutanlığına getirilmesi uygun değildi. Fakat düşmanları bu durumu hesaba katmıştı. Eğer Alkibiades hemen şimdi yargılanırsa

---

69 Atina'da Hermes heykelcikleri sokaklarda insanların güven içinde dolaşması amacıyla konulmaktaydı.

halk yumuşayabilirdi. Aynı zamanda Argoslular ve Mantineialılar da onunn sayesinde sefere katılıyorlardı. Bu nedenle bir an evvel kararlaştırıldığı gibi sefere katılması ve yargılanacağı zaman ülkesine dönmesi yönünde konuşmalar yapılmaya başlandı. Alkibiades yokken suçlamaların şiddeti artacaktı. Tüm bunların sonucunda Alkibiades sefere çıkmaya karar verdi.

XXX. Donanma yazın ortasında yola çıktı. Müttefik birlikleri Korkyra'da toplanacaklardı. Erzaklar ve diğer araç gereçler de buraya getirilecekti. Ardından Ionia Körfezi ve Iapygia Burnu aşılacaktı. Planlandığı tarihte Atinalılar kentten ayrıldılar ve Pire limanına geldiler. Beraberlerinde gelecek herkes Pire'de toplanmıştı. Bu insanlar arasında vatandaşlar ve metoikoslar yer almaktaydı. İnsanlar sefere katılacak olan akrabalarını ve arkadaşlarını uğurluyordu. Gidenlerde ise korkuyla karışık bir umut vardı. Ne de olsa belki de dostlarını ve akrabalarını son defa görüyorlardı. Yapacakları işin büyüklüğünün farkındaydılar.

XXXI. Savaşa karar verirken gösterdikleri atikliğin ne kadar da tehlikeli bir şey olduğunu şimdi anlıyorlardı. Fakat ordunun kalabalık olması ve diğer şeylerin yolunda gitmesi umutlarını arttırmıştı. Yabancılar ve halkın geri kalan kısmı böylesine büyük bir olayı izlemek için limanda toplanmışlardı. Hellen birliklerinin hep beraber limandan ayrıldıkları böylesine bir sefer daha evvelden hiç yaşanmamıştı. Perikles Epidamnos ve Hagnon'a karşı yola çıkardığı ve daha sonra Potideia'ya yönlendirdiği ordu bundan büyük değildi. Yanında dört bin Atina hopliti, altı Lesbos ve Khios gemisi, Atina'ya ait yüz gemi ve üç yüz atlı vardı. Ama gideceği yol daha kısa, yapacağı iş daha az tehlikeliydi. Bu sefer ise çok daha uzun sürecekti. Hem denizde hem de karada savaşmak durumunda kalınabilirdi. Müttefikler gemileri donatmışlardı. Sefere katılan her askere günlük bir drakhme para veriliyordu. Atmış savaş gemisinin yanında kırk da taşıma gemisi vardı. Komutanlar da astlarına ek bir ücret veriyorlardı. Aynı zamanda gemiler çok güzel bir biçimde süslenmişti. Tüm gemiler arasında adeta hangisinin daha güzel olacağı yönünde bir yarışma vardı. Yaya askerleri arasında bir yarışma düzenlenmişti ve en güzel süslenen askerlere ödül vaad edilmişti. Askerler kendi aralarında yarışıyorlardı.

Ortada sanki sefere çıkan bir ordu değil de gösteriş yapmak üzere toplanmış bir ordu vardı. Kentin sefer için yaptığı harcamalar, askere ödenen ücretler, gemilerin donatımı için harcanan para, ihtiyaç halinde kullanılması için getirilen para ve askerlerin tüccarlar ile alışveriş yapmaları için gereken ek ücretler toplandığında tüm bu işin epeyce yüklü bir miktara mal olduğu görülecektir. Tek cümleyle ifade etmek gerekirse Atinalılar'ın donanmaları düşmandan çok üstün görünüyordu. İlk defa böylesine uzak bir yere böyle büyük bir orduyla sefer düzenleniyordu ve her şey iyi gibi görünüyordu.

XXXII. Gerekli araçlar gemilere yüklendikten sonra işaret verildi. Yola çıkmadan evvel geleneksel dualaların edilmesi gerekiyordu. Her gemide komutanlar duaları ettiler ve tayfalar da bunu tekrarladılar. Ardından kupalara şarap konuldu ve sahile döküldü. Kıyıda bekleyen halk da askerlerin sağ salim dönmeleri için dualar ediyordu. Ardından yola çıkıldı. Gemiler Aigina'ya kadar yarışmaya karar verdiler. Aigina'dan sonra müttefiklerle buluşulacak olan Korkyra'ya doğru yöneldiler. Syrakusai'da da Atinalılar'ın seferi haber alınmıştı. Bir süre doğru olduğuna inanamadılar. İnananlar ve inanmayanlar mecliste konuşmaya başladılar. En sonunda Hermon'un oğlu Hermokrates kürsüye geldi ve şunları söyledi:

XXXIII. "Bu seferden bahsederek sizlere sözlerine inanılmaz bir adam gibi görüneceğimin farkındayım. Böylesine çılgınca şeyler söyleyen herkes diğerleri tarafından eleştirilmektedir. Fakat yine de korkacak ya da susacak halim yok. Atinalılar'ın bize karşı büyük bir donanma oluşturdukları ve buraya doğru gelmek üzere oldukları doğru bir şey. Bahaneleri Egestalılar ve Leontionlular. Ama biliyorum ki asıl amaçları Sicilya'nın tamamını ele geçirmek, bu nedenle de karşımıza çıkacaklardır. Bu nedenden dolayı elimizden geldiğince hızlı bir şekilde onları püskürtmenin yollarını bulmamız gerekiyor. Düşmanımızı küçümsemek ya da gelmeyeceklerine inanarak kendimizi tehlikeye atmak olacak iş değil. Fakat Atinalılar'ın cesaretlerinden veya güçlerinden korkmamıza gerek yoktur. Bize zarar verebilecekleri gibi kendileri de zarar görebilirler. Büyük bir orduyla geliyor olmaları onların değil bizim işimize gelir. Bu sayede diğer Sicilya kentlerini çoık daha kolay bir şekilde

yanımıza çekebiliriz. Atinalılar'ı bozguna uğratmamızla geri püskürtmemiz arasında bir fark yok. Önemli olan planlarını gerçekleştiremeyecek olmalarıdır. Buna da hiçbir şüphem yok. Böylesine büyük bir ordunun çok uzaklara gidip başarılı olduğu görüldük şey değildir. Zaten Sicilya'daki kentler bir araya geldiğimizde onlardan çok daha kalabalık oluyoruz. Gerekli yiyecekleri de yanlarında yoktur. Bu durumda kendi yenilgilerine şanssızlığa bağlayacaklardır. Ama kazanma şerefi de bizde kalacak. Atinalılar aynı şeyi yaşadılar. Pers istilası sırasında sözünü ettiğim durumdan yararlandılar ve şeref kendilerinde kaldı. Bizim için de aynı şeyin olacağına emin olabilirsiniz.

XXXIV. Şimdi kendimize olan güvenimizi yitirmeden gerekli hazırlıkları yapmamız gerekiyor. Siküllerle olan dostluğumuzu geliştirelim. Diğer kentlere de elçiler gönderelim. Onlara tüm Sicilya'nın tehdit altında olduğunu söyleyelim. İtalya'dakilere de haber gönderek en azından Atina donanmasının geçmesine izin vermemelerini isteyelim. Bence Kartacalılar'a da başvurmalıyız. Zaten uzunca bir zamandır Atinalılar'ın kendilerine saldırmalarından korkuyorlar. Belçi açık bir şekilde belki de gizlice bize yardım edeceklerdir. Hem yardım etmeye karar verirlerse bunu herkesten daha iyi bir şekilde yapabilirler. Çok sayıda altın ve gümüşleri var. Savaşlarda insanlara gereken şey de budur. Aynı zamanda Sparta ve Korinthos'a haber gönderip buradaki savaşı yeniden başlatmalarını isteyebiliriz. Bir önerim daha olacak. Belki bunu kabul etmeyebilirsiniz ama ben yine de söylemek istiyorum. Sicilya'daki tüm kentlerden yardım alamazsak yaklaşık olarak iki ay yetecek yiyecekle beraber tüm gemilerimizi Iapygia Burnu'na göndermeliyiz. Atinalılar buraya gelmek için Ionia Körfezi'ni geçmek zorundalar. Dostumuz olan Tarentum kenti de yardımcı olacaktır. Bu sayede Atinalılar'a Sicilya'ya gelmek için geçmeleri gereken denizin ne kadar büyük olduğunu ve bu bölgeyi gemilerinin düzenini bozmadan geçemeyeceklerini gösterebiliriz. Yavaş ve dağınık bir şekilde üzerimize doğru gelen bir donanmaya dilediğimiz gibi zarar verebiliriz. Bu durumda gemilerini hızlandırabilirler ve kürekçileri kullanabilirler. Ama o zaman da yorgun düşeceklerdir. Hem saldırmak istemezsek

Tarentum'a çekilebiliriz. Her zaman bir deniz savaşına hazırlanıyorlar. Yanlarına yeterince yiyecek almamışlardır. Karaya çıkarlarsa hiçbir şey bulamazlar. Sonunda ya kıtlıktan dolayı pes edecekler ya da kendilerine hangi kentin yardımcı olacağını bilemediklerinden dolayı büyük bir karamsarlığa kapılacaklardır. Tüm bunları düşünürlerse Korkyra'dan bile ayrılamazlar. Diğer yandan gönderecekleri keşif birlikleri de kendilerine epeyce zaman kaybettirecektir. Bu sayede kışa kadar hiçbir sorun yaşamayız. Belki de donanmamızı görünce yapacakları işten vazgeçiverirler. Komutanlarının bizleri gördükleri zaman savaşa girmemek için türlü türlü bahane uyduracaklarından emin olabilirsiniz. Hatta bizi olduğumuzdan daha güçlü sanacaklardır. Çünkü bilirsiniz ki insanlar söylentilere pek kolay inanırlar. Saldırmamız veya saldıranlara karşı koymamız düşmanın korkması için yeterince önemli bir noktadır. Bunu yaptığımızda onlardan korkmadığımızı anlayacaklardır. İşte Atinalılar'ın durumları böyle. Bugüne dek Spartalılar ile beraber hareket edip onları yok etmeye çalışmadık. Haklı olarak da bizi küçümsüyorlar. Fakat cesaretimizi görünce korkmalarına gerek olduğunu anlayacaklardır. Bu nedenle şimdi cesaretimizi gösterme zamanıdır. Cesaretimizi şimdilik göstermeyeceksek de mümkün olduğunca hızlı bir şekilde savaşa hazırlanmalıyız. Hiç kimse düşmanın yeterince güçlü olduğunu aklından çıkarmamalıdır. Düşman denize açıldı ve buraya gelmek üzere."

XXXV. Hermokrates'in konuşması böyleydi. İnsanlar ikiye bölünmüştü. Bir kısmı Atinalılar'dan korkmalarına gerek olmadığını söylerken bir kısmı da Atinalılar'ın hiçbir zaman gelmeyeceklerini söyleyerek Hermokrates'e gülüyordu. Bu sırada Syrakusai'daki demokrat partinin önderlerinden olan Athenagoras kürsüye çıktı. Halkın en güvendiği isimlerden birisiydi. Şunları ifade etti:

XXXVI. "Atinalılar'ın buraya gelmemelerini istemek ve korkaklık yapmak ülkemize ihanet demektir. Bu haberleri getirip sizi korkutmaya çalışanlara şaşırmıyorum. Onların niyetlerini anlamadığımı sanan varsa yanılıyor. Kendi korkularını saklamaya çalışıyorlar, genel anlamda bir korku yaratıp kendi çıkarlarını korumaya bakıyorlar. İşte kendisi ortaya çıkmayıp başka

insanları öne sürenlerin yaoacağı iş de bu kadar olur. Bunun yerine mantıklı şeylerden konuşalım. Atinalılar da bizim gibi aklı başında insanlardır. Biz onların yerinde olsaydık ne yapardık? Peloponnesoslular ile savaşırlarken her şeyi arkalarında bırakıp buraya savaşmaya gelmeleri inanılacak şey değil. Bana kalırsa bizim gibi büyük kentler onlara saldırmadığından dolayı son derece mutlu bir şekilde yerlerinde oturuyorlardır.

XXXVII. Şimdi geldiklerini varsayalım. Bizlr Peloponnesoslular'dan çok daha güçlüyüz. Beklediğimizden kalabalık bir orduyla gelseler ve orduları bizimkinin iki misli bile olsa sorun yok. Çünkü ellerinde atlı yok. Sadece Egestalılar'dan birkaç atlı alabilirler. Gemilerinde bizim kadar hoplit taşıyamazlar. Hem o kadar uzaklardan çok sayıda hoplit ve gerekli araç gereci taşımak da olacak şey değil. Bundan dolayı hiçbir şeyden korkmuyorum. Atinalılar Syrakusai ya da buna benzer güçlü kentlere saldırırlarsa kendilerini yok ederler. Tüm Sicilya kendilerine karşı gelecektir. Böyle bir durumda kalkıp saldıramazlar. Geldiklerini düşünelim. Ellerinde bulunan çok az erzak ve gemilerindeki kötü durumdaki çadırları indirdiklerini düşünelim. Atlılarımızdan korkacaklarından dolayı ordugahlarında kalmak zorunda olacaklardır. Böylesi bir durumda ne kadar şansları olur ki! Aslında ben onların karaya bile çıkabileceklerine ihtimal vermiyorum.

XXXVIII. Bu söylediklerimi Atinalılar da biliyorlar. Bu nedenle kendilerini zor bir duruma sokmak istemeyeceklerdir. Aptalca hikayeler anlatanlar da Syrakusailılar. Aslında bu insanların söyledikleri yalanlarla yönetimi ele geçirmek istediklerini biliyorum. Aslında korktuğum şey sürekli aynı şeyi yaparak günün birinde iktidarı elde etmek fırsatı bulmalarıdır. Bana kalırsa yapılacak şeyi yapmadığımız zaman cezalandırıldığımız gibi sahteh ihbarlarda bulunanları da cezalandırmamız gerekir. İşte bu nedenle sürekli birbirmizle didişip duruyoruz. Tiranların ve adil bir yönetim sergilemeyenlerin kentimizde egemen olmalarının nedeni budur. İsterseniz peşimden gelin ve bu insanların yaptıklarına bir son verelim. Bence sadece suç üstü yakalananları değil bunu yapmayı düşünenleri de cezalandırmalıyız. İnsanları suç üstü yakalamak kolay bir şey

değildir. İnsanların davranışlarını önceden görebilmek gerekir. Göremezseniz önlem de alamazsınız. Oligarşi konusunda gerekli önlemleri almaya çalışacağım. Bu insanları baskı altına tutarak kötülük yapmaktan vazgeçirme şansımız var. Gençlere gelelim. İsteğiniz iktidarı ele geçirmek mi? İyi de bu yasalarla engelleniyor. Engellenmesinin nedeni de henüz bu işi başarabilecek kabiliyette olmamanızdır. Eşit olmak mı istiyorsunuz? Yasaları bozarak eşitliği mi bozacaksınız?

XXXIX. Elbette ki demokrasinin iyi bir rejim olmadığını söyleyenler çıkacaktır. Bu insanlar zenginlerin yönetimi daha iyi şekilde yürütebileceklerini de iddia edecekler. Bence devlet bir bütündür. Zenginler de onun bir parçasıdır. En iyi kararların alınması ancak en akıllı adamların yapabilecekleri bir iştir. Halk da bilgilenmeye başlarsa akıllıca kararlar almaya başlar. Demokrasilerde üç sınıf da yönetimde eşit derecede egemendir. Oligarşik bir yönetimde ise tehlike anında insanlar kendilerine ait olanları kurtarmaya çalışırlar. Syrakusai'da da zenginlerin ve gençlerin istediği şey bu. Ancak buna izin vermeyeceğim.

XL. Halen kendinizi yok etmek istiyorsanız en aptal Hellenler sizlersiniz demektir. Saldırganlık yaparsanız bu kez de haksız olacaksınız. Çıkarlarınızın ne olduğunu anlarsanız hata yapma şansınız azalır. Aristokratların ve oligarşi yanlılarının istediklerini yaptığınız takdirde kendi sonunuzu hazırlayacağınızı aklınızdan çıkarmayın. İnsanları korkutacak dedikodular yaymaktan vazgeçin. Ne olup bittiğinin farkındayız. Atinalılar buraya gelmeye kalkışırlarsa onları yenebilecek kapasitede komutanlarımız var. Ama dedikodu çıkarıp halkı köleliğe almanıza izin vermeyeceğiz. İnsanlar ellerindeki özgürlüğün alınmasına izin vermeyecekler. Bu nedenle de kendilerini kurtarmak için ellerinden geleni yapacaklardır."

XLI. Athenagoras'ın konuşması bu şekildeydi. Ardından komutanlardan birisi söz aldı ve şunları belirtti: "Birbirmizi yemenin gereği yok. Söylenenleri kabul etmek de inkâr etmek de akıllıca bir şey değil. Bize düşen şey herkesin düşman geldiği takdirde nasıl davranacağını belirlemektir. Gereksiz yere önlem alıyorsak ble yanlış bir iş yapmış olmayız. İnsanların devlete at ya da silah vermelerinde korkulacak bir şey yok.

Komutanlar olarak bu işi üstleniyoruz. Aynı zamanda elçiler de göndereceğiz. Zaten işlerin bir kısmını hallettik. Sizlere yakında gereken bilgileri vereceğiz." Bu konuşmadan sonra Syrakusai meclisi dağıldı.

XLII. Bu arad Atinalılar ve müttefikleri Korkyra'ya ulaşmışlardı. Ordularını denetledikten sonra son hazırlıklarını tamamladılar. Donanma üçe bölündü ve kura ile komutanlar atandı. Bunu yapılmasının nedeni su, liman ve yiyecek kıtlığına karşı çözüm bulmaktı. Her bölümün ayrı bir komutanı olması işlerin daha düzenli bir şekilde hallolmasına da yol açacaktı. Daha sonra üç elçi görevlendirildi. Elçilerin görevleri İtalya ve Sicilya'da kendileriyle berabr hareket edecek olan kentleri belirlemekti.

XLIII. Daha sonra Atinalılar Sicilya'ya doğru gitmek üzere yola çıktılar. Donanmalarında yüz otuz dört üç kürekli gemi ve iki de Rhodos beş küreklisi vardı. Atinalılar'ın gönderdiği atmış gemi savaş için kullanılacaktı. Diğerleri ise asker taşıyordu. Diğer gemiler ise başta Khios olmak üzere çeşitli müttefiklerden toplanmıştı. Beş bin yüz hoplitin bin beş yüzü Atina'da kura ile seçilmişti. Yedi yüz kadar thetes[70] tayfa olarak donanmaya çağırılmıştı. Diğer kentlerden Argos beş yüz, Mantineialılar ise iki yüz elli ücretli asker göndermişlerdi. Dört yüz seksen okçunun sekseni Girit'ten gelmişti. Rhodos yedi yüz sapancı, Megaralılar hafif silahlı yüz yirmi sürgünü yollamışlardı. Megaralılar aynı zamanda otuz atlı taşıyabilecek bir de gemi donatmışlardı.

XLIV. Sicilya'ya giden donanmanın büyüklüğü bu şekildeydi. Aynı zamanda yükleri, erzakları, fırıncıları, duvarcıları ve sur yapımında çalışacak olan marangozları taşıyan otuz beş gemi daha vardı. Taşıma gemilerinin dışında yüz kadar sandal da geliyordu. Aynı zamanda ticaret yapmak isteğiyle çok sayıda tüccar donanmanın yakınından ilerliyordu. Korkyra'dan ayrılan donanma Ion Denizi'ne girdi. Bir kısmı Iaphygia Burnu'na bir diğer kısmı ise Tarentum'a yöneldi. Daha sonra

---

70 Kallisthenes zamanında Atina'da halk gelir grubuna göre sınıflara ayrılmıştı. Thetes adı verilen grup en alt seviyede gelir grubuna dahil olan özgür insanları tanımlamaktadır.

İtalya kıyılarına geçtiler. Ancak İtalya'da bulunan kentler limanlarını ve pazarlarını açmadılar. Tarentum ve Lokroi da aynı şekilde davrandı. En sonunda gemiler İtalya'nın ucunda yer alan Rhegion'a geldiler. Kente girmelerine izin verilmemişti. Bu nedenle dışarıda toplandılar. Atinalılar kentin dışında Artemis'e adanan bir alanda ordugah kurdular. Bir süre dinlendiler. Ardından Rhegionlular ile görüşmeler başladı. Kendilerine Leontionlular ile aynı soydan geldikleri ve bu nedenle yardımcı olmaları gerektiği söylendi. Rhegionlular ise İtalya'daki diğer kentler gibi bu savaşa karışmak istemediklerini bildirdiler. Diğer yandan Atinalılar Egesta'ya gemiler yollamışlardı ve seferin bundan sonrasını nasıl şekillendireceklerini tartışmak için bu gemilerin gelmesini bekliyorlardı. Amaçları Egesta'nın gerçekten söylendiği kadar zengin olup olmadığını araştırmaktı.

XLV. Diğer yandan Syrakusailı elçiler Atina donanmasını Rhegion'da görmüşlerdi. Bu nedenle artık Atinalılar'ın geldikleri konusunda bir kuşku kalmamıştı. Hızla hazırlanmaya başladılar. Siküllere elçiler gönderdiler. Kalelere askerler yerleştirdiler Ordularını denetlediler. Kısacası ertesi gün savaşılacakmış gibi hazırlandılar.

XLVI. Egesta'ya gönderilen elçiler Rhegion'da orduyla buluştular. Egesta'da sadece otuz talanton bulabildiklerini söylediler. Komutanlar hayal kırıklığına kapıldı. Aynı zamanda Rhegionlular'dan beklenen yardım da gelmiyordu. Leontionlular ile aynı soydan geldiklerinden dolayı yardım edecekleri düşünülmüştü. Aynı zamanda Atina'nın da eski dostuydular. Egesta'dan gelen haberler sadece Nikias'ı şaşırtmamıştı. Egestalılar Atinalı elçiler geldiğinde bir hile yapmışlardı. Onları Eyrks'teki Aphrodite Tapınağı'na götürmüşlerdi. Burada bir sürü adak vardı. Bunlar sanki değerli şeylermiş gibi Atinalı elçilere gösterilmişti. Hatta bununla da yetinmemişler tüm çanak çömlekleriyle elçilere ziyafet düzenlemişlerdi. Kartaca ve diğer Hellen kentlerinden kiraladıkları şeyleri de sanki kendilerine aitmiş gibi göstermişlerdi. Hep aynı şeyleri kullanıyorlardı ama elçiler bunu anlamamışlardı. Bu nedenle ülkelerine döndükleri zaman Egestalılar'ın çok zengin olduklarını anlatmışlardı. Elçilerin kandırıldığı anlaşılınca orduda bir

karmaşa çıktı. Komutanlar hemen toplanıp karmaşayı bitirmek istediler.

XLVII. Nikias'a göre Selionte'ye gitmeleri gerekiyordu. Egestalılar para verirlerse yardım ederlerdi. Vermezlerse sadece istedikleri atmış geminin ücretini alırlardı. Ardından Egestalılar'ın isteğine bakılmaksızın Seliontelilerle anlaşırlardı. Daha sonra diğer kentlerden geçip onlara Atina'nın ne kadar güçlü olduğu gösterilirdi. Daha sonra da ellerine bir fırsat geçerse Leontionlular'a yardım ederler, geçmezse geri dönerlerdi. Böylece büyük bir tehlikeye atılmaksızın ülkelerine geri dönebilirlerdi.

XLVIII. Alkibiades ise hiçbir şey yapmadan ülkeye geri dönmenin büyük bir utanç kaynağı olacağına inanıyordu. Bu nedenle önerisini açıkladı. İlk olarak Selionte ve Syrakusai dışındaki diğer kentlere elçiler gönderip yardım isteyeceklerdi. Aynı zamanda Syrakusai ve Siküller arasında anlaşmazlık çıkması için çabalayacaklardı. Ardından karaya çıkarak kendileri için uygun bir yer bulacaklardı. Bu noktada Messinalılar'ın kendilerine yardımcı olabileceklerini düşünüyordu. Burada kendilerine ordugah kurduktan sonra Selionteliler ve Egestalılar'ı barıştırmaya çalışacaklar, Leontionlular'ın ülkelerine geri dönmeleri için uğraşacaklardı. Görüşmeler sonuç vermezse Selionte ve Syrakusai'a saldıracaklardı.

XLIX. Lamakhos da bir an evvel Syrakusai'a gitmek fikrindeydi. Düşmanları korkuyu üzerlerinden atmadan saldırmanın en iyi düşünce olacağına inanıyordu. Bilindiği gibi en büyük korku ilk anda belirir. Ama insanlar bir süre sonra kendilerini toplarlar ve düşmanlarını küçümsemeye başlarlar. Düşmana birden yapılacak bir saldırı kendilerini toplayamadan bozguna uğratmalar anlamına gelirdi. Beklenmedik bir anda savaşa girecek olan düşman direnç gücünü de yitirirdi. Köylerdeki çoğu insan halen Atinalılar'ın geleceğine inanmıyordu. Baskın sırasında bu insanlar şehirlere hücum edeceklerinden Atina ordusu aç da kalmazdı. Bu durumda diğer Hellen kentleri tarafsız kalmayı ya da Atina'nın yanında olmayı tercih ederlerdi. Lamakhos fikrinin uygulanması için en güzel şeyin Hybla Megarası'na gitmek ve burada demirlemek olduğunu da sözlerine ekledi.

L. Lamakhos'a karşın Alkibiades'in düşüncesi kabul gördü. Ardından Messina kıyılarına gidildi. Fakat görüşmelerden bir sonuç elde edilmedi. Messinalılar orduyu kent içine sokmayacaklarını, sadece onlar için surların dışında bir pazar yeri kuracaklarını söylediler. Daha sonra Rhegion'a geri dönüldü. Komutanlar her birlikten üçer asker alıp atmış gemiyle yola çıktılar ve Naksos'a gittiler. Geri kalanlar Rhegion'da beklemeye başladılar. Naksoslular askerleri kente soktular. Atinalılar buradan Catania'ya geçtiler. Catania'da Syrakusai taraftarları da vardı. Bu nedenle Atinalılar'ın Catania kentine girip girmemeleri konusunda tartışmalar yaşandı. Sonuçta Atinalılar kente giremediler. Ertesi gün Atinalılar Terias Nehri çıkışında bir ordugah kurdular. Niyetleri buradan Syrakusai önlerine gelmekti. Syrakusailılar'ı inceleyecek olan on keşif gemisi dışında tüm donanma buraya gelmişti. Keşif gemilerinin amacı geliş nedenlerinin sadece Leontionlular'ı kurtarmak olduğunu ve dileyen Leontionlular'ın kendilerine katılabileceklerini bildirmekti. Gemiler gerekli açıklamayı yaptılar ve kuşatma bölgesini inceledikten sonra Catania yönüne doğru çekildiler.

LI. Catanialılar meclislerini topladılar. Ordunun içeri girmesine izin vermemelerine karşın komutanların görüşlerini iletmelerini istediler. Alkibiades konuşmasını yaptığı sırada dikkatler ondaydı. Tam da bu sırada askerler sağlam olmayan bir kapıdan geçerek kente girdiler ve agoraya geldiler. Kentte bulunan az sayıda Syrakusai yanlısı büyük bir korkuya kapıldı. Sonuçta Catanialılar Atina ile anlaşmak ve Rhegion'da bulunan ordunun buraya getirilmesine izin vermek zorunda kaldılar. Ardından Atinalılar Rhegion'a döndüler ve buradaki askerleri alıp Catania'ya yeniden gelmek üzere yola çıktılar.

LII. Kamarina'dan gelen haberler iyiydi. Halk Atinalılar'a katılmak istiyordu. Ama bir yandan da Syrakusailılar'ın donanmalarını hazırladıkları haberleri ulaşmıştı. Bu nedenle donanma Syrakusai önlerine geldi. Ancak karşılarına hiç kimse çıkmayınca yapılacak en güzel şeyin Kamarina'ya gitmek olduğuna karar verildi. Ardından kente bir elçi gönderildi. Fakat Kamarinalılar kente sadece bir gemi sokacaklarını söylediler. Çaresiz kalan Atinalılar buradan da ayrılmak zorunda kaldılar.

Daha sonra Syrakusai topraklarına girdiler. Burada yağmaya başladıkları sırada yetişen Syrakusailı atlılar etrafa dağılmış olan Atinalı hafif silahlılardan birkaç kişiyi öldürünce Atinalılar Catania'ya dönmek zorunda kaldılar.

LIII. Atina'dan donanmanın ardından yola çıkan Slamina ile burada karşılaştılar. Alkibiades'e kendisini savunması için geri dönmesi emri veriliyordu. Aynı şekilde Alkibiades ile beraber birkça kişi daha geri dönmeye davet edilmekteydi. Atinalılar ordu sefere çıkmış olsa da konuyu araştırmaya devam ediyorlardı. Duydukları her şeyi ciddiye alıyorlardı. Hatta işler öyle bir boyuta varmıştı ki en aptal adamların sözleriyle en değerli insanları hapse atar bir duruma gelmişlerdi. İhbarcıların güvenilmezliğine karşın yine de her şeyi ciddiye alıp güzelce sorgulamanın daha doğru olacağına inanıyorlardı. Hatta halk Peisistratos ve oğullarının tiranlığını bitiren kişinin Atinalılar veya Harmodimos değil Spartalılar olduğunu duyduklarından hiçbir şeye güvenmiyordu. Güvensizliğin yanında bir de hiç eksik olmayan korku vardı.

LIV. Aristogion ile Harmodios'un bu işe girmelerine bir aşk olayı neden olmuştu. Bu hikayeyi baştan anlatacağım. Çünkü Atinalılar kendi tiranları hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Peisistratos iktidardayken öldü. Herkesin zannettiğinin aksine iktidara ondan sonra ilk geçen kişi Hipparkhos değil Hippias'tı. Harmodimos da o sıralar çok gençti. Sıradan bir vatandaş olan Aristogeiton kendisine aşık oldu. Peisistratos'un oğlu Hipparkhos da Harmodimos'tan hoşlanıyordu. Fakat Harmodimos tercihini Aristogeiton'dan kullandı. Aristogeiton tiranın kendi sevgilisine karşı zora başvurmasından çekiniyordu. Bu nedenle tiranlığı sonlandırmaya karar verdi. Hipparkhos, Harmodimos konusunda bir kere daha şansını denedi. Ancak yine istediğini elde edememişti. Ama yine de kıskanç birisiymiş gibi görünmek istemedi. Yönetim biçiminde de bir sorun yoktu. Kanunlara uygun şekilde davranarak sadece yüzde yirmi oranında vergi topluyorlar ve aldıkları parayla da kenti daha güzel bir hale getirip, kurbanlar ve savaşlar için para harcıyorlardı. Eski yasalar da geçerliliğini sürdüyordu. Tek akıl etmedikleri nokta bir memuriyeti ele geçirmemeleriydi. Daha sonra Hippiarkhos'un oğlu Peisistratos bir yıllığına arkhon

seçildi. Agoradaki pantheonu ve Apollon Tapınağı'nı inşaa ettirdi. Aynı şekilde agorada bulunan yazıt da ortadan kaldırıldı. Fakat Apollon tapınağındaki yazı halen durmaktadır. Burada şöyle yazar: "Hipparkhos'un oğlu Peisistratos arkhonken bu sunağı Apollon'a adadı."

LV. Hippias'ın Hipparkhos'tan büyük olduğuna eminim. İsterseniz bunu ispatlayayım. Sadece onun erkek çocukları vardı. Akropolis'teki sunakta yazanlardan bunu biliyoruz. Sunakta Thessalos ve Hipparkhos'un çocuklarının adı geçmez ama Hippias'ın Hyperokhides'in oğlu Kallias'ın kızı Mrryhina'dan olan beş çocuğunun isimleri listelenmiştir. En büyük kardeş olduğundan dolayı ilk olarak kendisinin evlenmesi gayet mantıklı görünüyor. En büyük çocuğun babanın yerine geçmesinde de garipsenecek bir şey yok. Bence Hippias, Hipparkhos öldüğünde görev başındaydı. Bu nedenle de iktidarı elinde tutmaya devam etti. Uzunca zamandır halk üzerinde kurduğu baskı da bir direnişle karşılaşmamasına yol açtı. Komuta etmeye de uzun zamandır alışkındı. Hipparkhos'un başına gelenler kendisine bir ün kazandırmıştı. Kendisinden sonra gelenleri bir tiran olduğuna kolayca inandırıverdi.

LVI. Konudan sapmayalım. Hippias Harmodimos tarafından istenmediği için kötü bir plan hazırladı. Tören alayında görevli olan Harmodimos'un kız kardeşlerinden birisini bu işi yapabilecek seviyede olmadığını söyleyerek kovdu. Harmodimos çok kızmıştı ama aşğı Aristogeiton daha da öfkelenmişti. Bir suikast planı hazırladılar. Panathenia bayramını beklediler. Bu bayramda vatandaşlar ellerinde silah olduğu halde hiçbir güvensizlik uyandırmazlar. İlk darbeyi onlar vuracaktı. Ardından da başkaları gelecekti. Fakat iş tehlikeli olduğundan dolayı az sayıda insana haber verilmişti. Umutları diğer insanların bir anda kendilerine katılmalarıydı.

LVII. Bayram günü Hippias Kerameikos da hazırlıklarla ilgileniyordu. Harmodimos ve Aristogeiton ellerinde kılıçlarla bekliyorlardı. Tam da bu sırada bir adam gelip Hippias ile konuşmaya başladı. Bunun üzerine anlamsız bir korkuya kapıldılar. Kendilerinin ispiyonlandığını düşündüler. Daha fazla beklemediler ve bulundukları yerden ayrılarak Hipparkhos'u Leokorion'da öldürdüler. Aristogeiton peşinden koşanlardan ilk

anda kurtulduysa da daha sonra yakalandı ve işkenceye uğratılarak öldürüldü. Harmodimos ise saldırıya geçtikleri anda çıkan arbedede yaşamını yitirmişti.

LVIII. Hippias kardeşinin öldürüldüğünü öğrendiğinde Kerameikos'ta bulunuyordu. Suikastin yapıldığı yere gitmekten çekindi. Bir süre sonra hoplitler geldi ve onlara hiçbir şey belli etmeden ellerinde silah olmaksızın söylediği yere gitmelerini buyurdu. Hoplitler bir emir verilmesini beklemeye başladılar. Ancak Hippias kuşkulandığı ve elinde silah bulunan askeri tutuklattı. Çünkü bayrama sadece mızrak ve kalkanla katılınabilirdi.

LIX. İşte karşılıksız bir aşk böyle bir suikaste yol açmıştır. Harmodimos ve Aristogeiton düşüncesizce hareket ederek bir planı uygulamaya koymaya kalkışmışlardı. Bu zamandan sonra tiranlar halk üzerindeki baskıyı iyice arttırdılar. Hippias iyiden iyiye kuşkucu bir tavır takındı. Her geçen gün daha fazla sayıda insanlar uğraşıyordu. Ardından ülkenin dışıyla ilgilenmeye başladı. Atinalı olmasına karşın kızı Arkhedike'yi Lampsakos tiranı Hyppoklos'un oğlu Aeantides ile evlendirdi. Aeantides Pers Kralı Dareios ile iyi geçinmekteydi. Lampsakos'ta Arkhedike'nin mezarında şöyle bir yazı bugün de görülebilmektedir: "Buradaki toz zamanın en cesur insanlarından Hippias'ın kızı Arkhedike'ti örtmektedir. Bir tiranın kızı, kardeşi ve karısı olmasına karşın hiçbir zaman kibirlice davranmadı. Hippias üç sene daha tiran olarak kaldı. Ancak dördüncü sene Atina'dan daha önce sürgün edilmiş olan Alkmeon onu kovdu. Önce Aenatides'in yanına yani Lampsakos'a ardından da Dareios'un sarayına gitti. Yirmi sene daha yaşadı. Hatta Marathon Savaşı'nda Pers ordusunda yer aldı.

LX. Bu olayları unutmayan Atina halkı kendi sırlarına saygısızlık yapan insanları cezalandırmak için yanıp tutuşuyordu. Yapılanların tiranlık ve oligarşi isteğiyle gerçekleştirildiğine inanıyorlardı. Her geçen gün önlemler daha da sıkılaştırıldı. Suçlu olduğuna inanılan insanlara karşı sert bir tavır uygulanıyordu. Bu sırada tutuklananlardan birisi arkadaşlarının sözüne inanarak bazı şeyler söyledi. Bunların doğruluğundan emin değilim. Bu dakikadan sonra hiç kimse aslan bir kişiye yönelik bir suçlama getirmedi. Tutuklanan insanlara sürekli olarak

kendisinin suçlu olduğunu itiraf etmesi yönünde baskı yapılmaktaydı. Böylece üzerlerindeki baskıdan daha kolay bir şekilde kurtulabilirlerdi. Konuşan adam birkaç arkadaşıyla beraber bu işi yaptığını söyledi. İnsanlar bu haberden çok mutlu oldular. Artık demokrasiye karşı suç işleyenler ortaya çıkarılmıştı. Tutuklu adam ve kendisinin suçlamadıkları hemen serbest bırakıldı. İspiyonladığı insanlar ise yargılanarak öldürüldüler. Bu insanların cezalandırılmaları adil bir şey miydi? Bilemiyorum. Ama sonuçta insanların içleri huzurla doldu.

LXI. Alkibiades'i suçlayanlar ise suçlamalarının şiddetini arttırıyorlardı. Halkın Alkibiades'e düşman olması için ellerinden geleni yapıyorlardı. Suçluları öğrendikleri zaman aralarında Alkibiades'in de bulunduğu bir grubun planlar hazırladığına inanmışlardı. Tam da bu sırada Spartalılar Boiotia sınırına kadar geldiler. Bu işte de Alkibiades'in parmağı olduğuna inanılıyordu. Boiotialılar'ın suçlu olmadıkları ve işi organize edenlerin tutuklanmamaları halinde Atina'nın teslim edileceği konuşulmaktaydı. Bir gece kent halkı Theseion tapınağında silahlarıyla bekledi. Alkibiades'in Argos'taki misafirleri yeni planlar hazırlamakla suçlanmaktaydılar. Bunun üzerine Atinalılar adalara yerleştirdikleri Argoslu rehineleri Argoslu demokratlara verdiler. Kısacası Alkibiades büyük kuşku altındaydı. İşte bu nedenle Alkibiades'i ve yanındakileri almak amacıyla Atinalılar Salamina gemisini Sicilya'ya kadar göndermişlerdi. Gemidekiler Alkibiades'in sadece kendisini savunmak için gelmesi gerektiğini, tutuklanmayacağını söyledi. Ordu içinde daha büyük bir huzursuzluğa neden olmak istemiyorlardı. Mantineialılar ve Argoslular Alkibiades'in isteğiyle sefere katıldıklarından dolayı onların seferden ayrılmasının önüne geçmek istiyorlardı. Alkibiades diğer insanlarla beraber gemiye bindi. Fakat Thurium'da gemi karaya yanaştı ve Alkibiades burada kaçtı. Bundan sonra da bir daha görülmedi. Aslında yargılanmaktan çekinmiyordu. Atinalılar kendisini yine de yargıladılar ve hakkında ölüm cezası verdiler. Alkibiades ise bir ticaret gemisine binerek Sparta'ya geldi.

LXII. Alkibiades Sicilya'dan ayrıldıktan sonra komutanlar orduyu ikiye böldüler ve aralarında bir kura çektiler. Ardından donanma Egesta'ya doğru gitmeye başladı. Amaçları Egestalılar'ın

vaad ettikleri parayı ödeyip ödemeyeceklerini anlamak, aynı zamanda Egesta ve Selionteliler'in durumlarını araştırmaktı. Sicilya'nın Tyrrhen Denizi'ne bakan kısmından ilerlenmekteydi. Burada bulunan tek Hellen kenti olan Himera'ya geldiler. Himeralılar Atinalılar'ın kentlerine girmelerine izin vermediler. Daha sonra Atinalılar yollarına devam ettiler ve Egesta'nın düşmanı olan Sikania Kalesi'nin ve Hyrkania'yı ele geçirdiler. Bölgedeki halk köleleştirildi ve buraya bir atlı birliği bırakıldı. Ardından Egestalılar'e teslim ettiler. Nikias Egesta'ya vardıktan sonra onlarla anlaştı. Daha sonra Catania'ya doğru yola çıktılar. Nikias Egestalılar'dan otuz talanton para almıştı. Esirlerin satılmasından da yirmi talanton kazandı. Sonra, yeniden müttefiklere başvuruldu ve kendilerinden asker yollamaları istendi. Ordunun yarısı Atina düşmanı olan Hybla Galeatis'e saldırdıysa da herhangi bir başarı elde edilemedi. Bu olayla beraber yaz mevsimi sona erdi.

LXIII. Kış mevsiminin başlarında Atinalılar Syrakusai kentine saldırmaya hazırlanıyorlardı. Syrakusailılar da düşmanlarını bekliyorlardı. Bazı Atinalılar'ın söyledikleri gibi Atinalılar daha ilk anda Syrakusai'a saldırmadıklarından dolayı düşmanlarını kendilerine olan güvenleri artmıştı. Hatta Hybla kentini ele geçirememiş olmaları Atinalılar'ı daha da küçümsemelerine yol açmıştı. Kimi Syrakusailılar Atinalılar gelmediğine göre kendilerinin Catania'ya gitmeleri gerektiğini söylüyorlardı. Zaman zaman Syrakusailı atlılar Atina ordugahına kadar cesurca yaklaşıyorlar ve onlara Leontionlular'ı ülkelerine yeniden yerleştirmek için mi yoksa adayı ele geçirmek için mi geldiklerini soruyorlardı.

LXIV. Atinalılar Syrakusailılar'ı mümkün olduğunca kendi topraklarından uzağa çekmeye çalıştılar. Donanma da Syrakusai kıyılarına gelecekti. Syrakusailılar sürekli bir biçimde savaşa hazır bekliyorlardı. Bu nedenle Atinalılar'ın açık alanda ordugah kurmaları herhangi bir kazanç sağlamayabilirdi. Yine karadan yapılacak bir saldırıda düşman atlısının fazla sayıda olması işlerini zorlaştırırdı. Bu nedenle en güzeli denizden yapılacak bir saldırı gibi görünüyordu. Syrakusailı sürgünler Olympiaea yakınlarında Atinalılar için uygun bir mevzi bildiklerini belirttiler. Atinalılar burayı ele geçirdiler. Bu iş şöyle

yapıldı: Syrakusai'a, kendi komutanlarının son derece güveneceği bir adam gönderdiler. Adam Catanialı'ydı. Adam bazı vatandaşlar ile beraber kendisinin de Syrakusai yanlısı olduğunu ve kentten kaçtıklarını ifade etti. Adam sözlerine Atinalılar'ın Catania'da açık bir ordugah kurduklarını ve Syrakusailılar buraya yardım ederlerse düşman gemilerini yakacaklarını da ekledi. Bu sırada Syrakusailılar kara ordusuna saldırırlardı. Hem zaten Catania'da işbirliği yapacak çok sayıda insan vardı.

LXV. Aslında Syrakusailı komutanlar bu haber gelmeseydi de Catania'ya saldırmayı düşünüyorlardı. Şimdi daha da güven kazandılar ve belirlenen günde Catania'ya saldırmayı kararlaştırdılar. Adam da ülkesine geri döndü. Selionteliler ve diğer müttefikler Syrakusai'da toplandıktan sonra belirlenen günde yola çıkıldı. Catania'ya yaklaşılırken Leontion topraklarında ordugah kuruldu. Atinalılar düşmanlarının yola çıkışından haberdardılar. Hemen Sikülleri ve diğer müttefikleri toplayarak gemilere bindirdiler ve Syrakusai açıklarına gönderdiler. Sabaha karşı karaya çıktılar ve Olympiaea yakınlarında mevzilenmeye karar verdiler. Syrakusai atlıları Catania yakınlarındayken olan biteni fark etmişlerdi. Bu nedenle zaman geçirmeden geri döndüler.

LXVI. Syrakusailılar'ın geri dönmeleri biraz vakit alacaktı. Bu nedenle Atinalılar kolayca ordugahlarını kuarabildiler. Burada bulunmaları sayesinde Syrakusailı atlılar kendilerine pek de fazla zarar veremeyeceklerdi. Etraftaki orman, sur, bataklık ve uçurumlar Atinalılar'a doğal bir korunma alanı yaratmıştı. Aynı zamanda civardaki ağaçları kestiler ve Daskon denilen yere bir duvar ördüler. Syrakusailılar'ın kendilerine yaklaşabilecekleri en kolay yer olan Anapos köprüsünü de yıktılar. Bütün bu olaylar gerçekleşirken Syrakusai kentinden hiç kimse çıkıp Atinalılar'ı engellemeye çalışmadı. Atlılarının geri dönmesini bekliyorlardı. Atlılar geldikten sonra Atina ordugahına yaklaştılar. Fakat Atinalılar onlarla savaşmak istemediler. Bunun üzerine Syrakusailılar da Heloros yolu yakınlarında bir ordugah kurdular.

LXVII. Bir sonraki gün Atinalılar ve müttefikleri savaşa hazırlandılar. Düzenleri şu şekildeydi: Sağ tarafta Argoslular ve Mantineialılar, merkezde Atinalılar, sol tarafta diğer müttefikler.

En ön sırada sekiz askerden oluşan mangalar vardı. Aynı şekilde çadırların yanında sekizli dörtgen gruplar oluşturulmuştu. Çadırların yakınındakiler ordu nerede sıkıntıya düşse hemen oraya yardım göndereceklerdi. Yine yanaşmalarda merkezde kendilerine yer bulmuşlardı. Syrakusai birlikleri on altı sıralık mangalar halinde sıralandı. Tüm müttefikleri savaş için gelmişti. Herkesten evvel gelen Selionteliler'in yanı sıra Gela'dan iki yüz atlı, Kamarina'dan da yirmi atlı ve elli okçu gelmişti. Atlılar sağ kanatta yer aldılar. Yanlarında da okçular durdu. Savaşı başlatması gereken Atinalılar'dı. Bu nedenle Nikias müttefikler arasından sıyrılarak askerlerine şu konuşmayı yaptı:

LXVIII. "Buraya savaşmaya geldiniz. Bu nedenle uzun bir konuşma yapıp cesaretinizi arttırmaya çalışmayacağım. Buraya bu kadar şey getirdik. Herhalde güveninizi arttıracaktır. Atinalılar, Argoslular ve Mantineialılar bir aradayız. En cesur insanlardan oluşan bir ordu neden korksun ki? Karşımızda ise bir insan yığını var. Bizleri küçümsüyorlar ama askerlik bilgileri ve cesaretleri birbirine denk değil. Vatanımızdan uzaktayız. Bu nedenle sığınacak hiçbir yerimiz yok. Aynı şekilde şu an düşman ordusunun da benim söylediklerimin tersini söyleyerek kendi askerlerini cesaretlendirdiklerini bilin. Onlar vatanları için savaşacaklar. Biz ise yenildiğimiz takdirde kendimizi kurtarmanın zor olduğu bir yerde savaşacağız. Yenilirsek çok sayıda atlılarına direnemeyiz. Eskiden yaptıklarınızı hatırlayın. Unutmayın ki düşmanın kendisinden çok bizim için tehlikeli olan şey erzak sıkıntısıdır."

LXIX. Nikias konuşmasını tamamladıktan sonra hemen askerlerini harekete geçirdi. Syrakusailılar ise düşmanla bu kadar erkenden savaşmak zorunda kalacaklarını düşünmediklerinden bir an paniklemişlerdi. Hatta bulundukları yer kente yakın olduğundan kente gidenler bile olmuştu. Savaşın başladığını duyar duymaz koşup geldiler. Saflarda kendilerine uygun bir yer buluyorlar ve savaşa giriyorlardı. Syrakusailılar hem bu savaşta hem de bundan sonrakilerde hiçbir zaman için cesur olmayan bir şey yapmadılar. Ama savaş deneyimleri fazla değildi. Bu da zaman zaman ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar savaşı kaybetmelerine neden olabilirdi. Savaşı okçular ve

sapancılar başlatmıştı. Bundan sonra her savaşta olduğu gibi hafif piyadeler kaçmaya başladı. Ardından kurbanlar kesildi. En sonunda da borozanlarla hoplitlere saldırı emri verildi. Her iki ordu da ilerlemeye başladı. Syrakusailılar kendi ülkeleri için savaşıyorlardı. Atinalılar ise batmış bir ülkenin yeniden toparlanması için son fırsatı kullanıyorlardı. Müttefikler yenilirlerse buradan kurtuluş olmadığını biliyorlardı. Ama kazanıp başkalarını köle yapmayı başarırlarsa kendi kölelikleri daha hafifleyebilirdi.

LXX. Savaş başladı. İki taraf da uzun bir süre boyunca direndi. Daha sonra birdenbire gök gürleri ve şimşekler çakmaya başladı. Bardaktan boşanırcasına bir yağmur başlamıştı. İlk defa savaşa giren birisi için yağmur büyük korku nedenidir. Ama deneyimi fazla olan askerler bunun sadece mevsim gereği olan bir şey olduğunu düşündüler. Daha sonra Argoslular Syrakusailılar'ın sol kanatlarını geriletmeyi başardılar. Bir süre sonra Atinalılar da düşman hattını yardılar. Ancak uzun süre kovayalamadılar. Çünkü çok sayıda Syrakusai atlısı hemen hoplitlerin peşine düşüyor ve daha fazla ilerlemelerine engel oluyordu. Ardından Atinalılar kendi saflarını sıklaştırdılar. Kazandıkları için bir zafer anıtı diktiler. Yenilen Syrakusailılar Heloros yolunda yeniden toplandılar. Mallarına el konulmasından çekiniyorlardı. Bu nedenle hemen tapınağa bir birlik yerleştirdiler. Ardından da kentlerine çekildiler.

LXXI. Fakat Atinalılar tapınağa doğru ilerlemediler. Sadece ölülerini toplamakla yetindiler. Syrakusailılar da anlaşma gereği ertesi gün gelip kendi ölülerini aldılar. Atinalılar elli kadar, Syrakusailılar ise iki yüz yetmiş civarında asker yitirmişlerdi. Ölüler yakıldıktan sonra kemikleri toplandı. Atinalılar düşmandan ele geçirdikleri ganimetlerle Catania'ya geri döndüler. Kış mevsimi yaklaşmaktaydı. Bu koşullarda savaşa devam etmek pek mantıklı değildi. Şimdi zafer kazandıklarına göre hem Hellas'tan yeni bir ordu getirtebilirlerdi hem de yaza kadar yetecek erzak alabilirlerdi. Kazanılan zaferden sonra başka müttefikleri yanlarına çekmeleri de mümkün olabilirdi.

LXXII. Atinalılar bu düşüncelerle kış mevsimini geçirmeyi planladıkları Naksos ve Catania'ya doğru ilerlediler. Syrakusailılar ise ölüleri aldıktan sonra bir toplantı yaptılar. İlk konuşan

Hermon'un oğlu Hermokrates'ti. Hem akıllı hem de askeri konularda deneyimli bir adamdı. Yenilmelerinin nedenini cesur olmamalarıyla değil disiplinsizlikleri ile açıklıyordu. Karşılarında Hellas'ın en deneyimli askerleri varken kendileri bir çırak düşmanları ise bir usta konumundaydı. Bu koşullarda pek de kötü savaşmamışlardı. Yine on beş komutanın varlığı da çok sesliliğe yol açmıştı. Düşmanı yenmeleri için gereken şey daha az sayıda ama tecrübeli komutanlar ve kışın bol bol talimler yapıp, asker sayısını arttırmaktan geçiyordu. Yine silahı olmayanlara da silah verilecekti. Zaten yeterince cesurdular. Bir de buna savaş disiplini eklendi mi kaybetmeleri için geriye bir neden kalmazdı. Savaşlara girildikçe disiplin artardı. Fakat az sayıda komutan görevlendirilecekti ve tüm işler onlar tarafından yönetilecekti. Böylece daha az kafadan ses çıkacak ve emirler daha düzenli bir biçimde yerine getirilecekti.

LXXIII. Syrakusailılar Hermokrates'in sözlerine hak verdiler. Komutan olarak Hermokrates, Lysimakhos'un oğlu Herakleides ve Eksekestos'un oğlu Sikonos seçildi. Korinthos ve Sparta'dan yardım istemek için elçiler gönderdiler. Bu halklardan Atina'ya karşı daha yoğun bir savaş yürütmeleri istenecekti. Bu sayede Atinalılar Sicilya'ya gönderdikleri askerlerin bir bölümünü geri çağırmak zorunda kalabilirlerdi.

LXXIV. Catania'daki Atinalılar Messina'ya gittiler. Messina kentinin içindeki hainlerin kapıları kendilerine açacaklarını umuyorlardı. Fakat başarılı olamadılar. Alkibiades komutanlıktan alınıp Atina'ya çağırılınca Messinalılar'a olanları haber vermişti. Syrakusai yanlıları hainleri öldürdü. Aynı zamanda bir karar alınarak Atinalılar'ın kesinlikle içeri sokulmayacakları ifade edildi. Atinalılar on gün boyunca surların önünde beklediler. Ama hem havanın kötü olması hem de erzak sıkıntısı nedeniyle Naksos'a dönmek zorunda kaldılar. Kış mevsimini ordugahlarında geçirdiler. İlkbaharda ise para ve asker istemek amacıyla Atina'ya bir gemi yolladılar.

LXXV. Syrakusailılar ise kış aylarında Epipolae toprakları üzerinde yer alan suru Temenites'e bağlamaya çalışmakla geçirdiler. Kendileri başarısız olursa kentin kuşatılmasını engellemeye çalışıyorlardı. Aynı zamanda Megara ve Olympieion'da korunaklar oluşturdular. Çıkarma yapılmasını bekledikleri her

noktaya surlar ördüler. Atinalılar mevsimi Naksos'ta geçireceklerini bildiklerinden dolayı Catania'ya saldırdılar. Atinalılar'ın çadırlarını ve tulumlarını yakıp ülkelerine geri döndüler. Atinalılar Lakhes'in anlaşmasını yenilereyek Kamarina'ya elçiler gönderdiğini duyan Syrakusailılar da bu kente elçiler gönderdiler. İlk savaş sırasında Kamarinalılar Syrakusai'a asker göndermek konusunda yavaş davranmışlardı. Şimdi de eski dostları Atina ile yeniden anlaşabilirlerdi. Syrakusailı elçilerin başında Hermokrates, Atinalılar'ın başında ise Euphemos bulunmaktaydı. Hermokrates Kamarina meclisinde şu konuşmayı yaptı:

LXXVI. "Kamarina'ya gelmemizin nedeni Atinalılar'ın burada olmaları değil. Sadece bizi dinlemeden onların sözlerine güvenmenizden korkuyoruz. Buraya gelme nedenlerinin Leontionlular'ı ülkelerine yerleştirmek olduğunu söylüyorlar. Ama bizleri ülkemizden çıkarmak isteğinde olduklarını düşünüyoruz. Hellas'taki kentleri boşaltıp, insanları buraya yerleştirerek ve Euboia'daki Khalkidikeliler'i köleleştirirken Leontionlular'ı Khalkidikeli oldukları gerekçesiyle özgürleştirmek mantıklı mı? Orada da burada da toprak ele geçirmeye çalışmaktan başka düşünceleri yok. Persler'den intikam alacaklarını söyelerek Ionlar'ın ve Atinalı kolonistlerin komutanlığını aldılar. Fakat sürekli bahaneler uydurarak insanları köleleştirmeye çalıştılar. Atinalılar Hellenler'in özgürlüğünü savunmak için Pers savaşlarına girmediler. Persler'in yerine kendileri efendi olmak istediler. Diğerleri de kendilerine daha yakında bulunan ama daha kötü bir efendiyi tercih ettiler.

LXXVII. Atinalılar'ı suçlamak kolay bir şey. Ama buraya geliş amacımız yaptıkları haksızlıkları teker sıralamak değil. Hellen halkları birbirlerine yardımcı olmadıklarından dolayı köleleştiriliyorlar. Şimdi de bahane Leontionlular. Müttefikleri Egestalılar'a da yardım edeceklerini söylüyorlar. Ancak şimdi karşılarında ilk geleni efendi olarak kabul eden Hellespontoslular yok. Bizler Dor soyundan geliyoruz ve buraya özgür insanlar olarak yerleştik. Bizleri yenebilmenin tek yolu dağılmamızı sağlamaktır. Şimdi Atinalılar'ın söyledikleri yalanları bile bile halen aynı şekilde mi davranacağız? Atinalılar'ın yumuşak konuşmalarını dileyip ardından sırayla tüm kentlerin

elimizin altından gitmesine izin mi vereceğiz? Tehlikeli görünen uzaktaki bir komşunun yok edilmesinden sonra sıranın bize gelmeyeceğinin garantisi mi var?

LXXVIII. Aranızdan bazı insanlar Atinalılar'ın buraya sadece Syrakusailılar ile savaşmak için geldiklerini düşünebilirler. Fakat unutmamaları gereken bir şey var. Bizler sadece kendi bağımsızlığımız için değil adanın bağımsızlığı için de savaşıyoruz. Bizler ne kadar güçlü olursak ada da o kadar güçlü olacak. Kendilerini tek başlarına savunamayacak durumda olanlar da bizimle ittifak yaparak gücümüzden yararlanabilecektir. Yine unutulmaması gereken bir şey daha var. Atinalılar hiçbir zaman için Syrakusai ile dost olmaya çalışmadılar. Her zaman Syrakusai'ı kendilerine düşman olarak gördüler. Bu hareket kıskanç ve güçlü devletlerin yapacağı bir şeydir. Bu nedenle yenilmemizi isteyip, küçük düşürülmemizi dileyenler varsa beklentilerini bulamayacaklar. Bir süre sonra görecekleri ki kendi umutları boşa çıkmış ve bizi özlüyorlar. Fakat o zamandan sonra bizi yalnız bıraktıklarından dolayı her şey için çok geç olacak. Syrakusai'ın gücünün korunması demek tüm kentlerin gücünün korunması demektir. Kamarinalılar! Bizden sonra sıra size gelecek. Bize yardım etmeyip düşmana el altından yardım etmenin sonu belli. Bu nedenle bize yardım etmeniz gerekiyordu. Atinalılar ilk olarak Syrakusai'a değil de Kamarina'ya saldırsalardı gelip yardım etmemiz için bize yalvaracaktınız. Fakat biz tehlikeye girdiğimizde aynı yardımı göndermiyorsunuz.

LXXIX. Belki de korkuyorsunuz. Dikkatli hareket ederek hiç kimsenin düşmanlığını kazanmak istemiyorsunuz. Atinalılar'ın ileride size saldırabileceklerini düşünerek böyle yapıyor olabilirsiniz. En azından bu kadarla yetindiniz. Bir de Rhegionlular'a bakın. Khalkidike asıllı insanlar ama hiçbir zaman Leontionlular'a yardım etmek için Atinalılar ile birleşmediler. Rhegionlular bile Atinalılar'ın adalet anlayışlarına güvenmiyorlar. Durum böyleyken sizlerin düşmandan korkunuz yüzünden bize yardım etmemeniz hem garipsenecek hem de hakszı bir davranış olmaz mı? Bu nedenle düşmanlarımıza saldırmanız gerekir. Birbirimize yardım edersek düşmandan korkacağımız bir şey kalmaz. Ama yardım etmezsek

işte o zaman yeniliriz. Zaten Syrakusai'a saldırdılar ve istediklerini elde edemedikleri zaman geri çekilmek zorunda kaldılar.

LXXX. Birlikte hareket edersek cesaretimizi toplarız. Cesaretimizi kaybetmek yerine Peloponnesos'tan gelecek yardımını düşünerek işimize canla başla sarılalım. Bizle savaşan iki müttefik olacağız. Bu nedenle yapılan her şeyin iki tarafın da çıkarlarına hizmet ettiğini aklımızdan çıkarmayalım. Peki bizimle beraber savaşmayı kabul etmezseniz ve Syrakusai yenilirse başınıza ne gelecek? Bir tarafın yenilmesi diğer tarafın da suç işlemesine yardım etmiş olacaksınız. Bu nedenle yapmanız gereken şey Sicilya'nın çıkarları ve akrabalarınızın iyiliği için bizimle beraber hareket etmektir. Böylece dostlarınız olan Atinalılar'ın da suç işlemelerinin önüne geçmiş olacaksınız. Syrakusailılar bir halka akıl vermenin iyi bir şey olmadığının farkındalar. Ancak sizin yardımınızı bekliyoruz. Kabul etmediğiniz takdirde Dor kökenli olduğumuzdan dolayı Ion kökenli olan sizlere karşılık vermek zorunda kalacağız. Atinalılar kazanırlarsa bunu sizin sayenizde yapacaklar. Ama şeref de kendilerinde kalacak. Yardım ettiğiniz insanların eline düşeceksiniz. Fakat biz kazanırsak yardımcı olmadığınızdan dolayı yine tehlike altında olacaksınız. Bu nedenle önünüzde iki seçenek var. Ya Atinalılar ile birlik olmanın utancını üzerinizde hissedersiniz ya da bizimle beraber olup zaferi paylaşırsınız."

LXXXI. Hermokrates'in konuşması bu şekildeydi. Daha sonra Atinalı Euphemos konuşmaya başladı ve şunları ifade etti:

LXXXII. "Bizler buraya eski dostluğumuzu pekiştirmeye geldik. Ama madem ki Syrakusailılar bizi suçluyorlar o halde cevap verelim. Dor ve Ion çekişmesinden söz ettiler ve doğru bir noktaya değindiler. Peloponnesoslular Dor kökenlidirler ve bizden kalabalıktırlar. Her zaman için onların egemenliğinden kurtulmanın çarelerini araştırdık. Pers Savaşları sona erdiğinde güçlü bir donanmamız vardı. Bu nedenle Sparta egemenliğine karşı çıktık. Çünkü bizden güçlü olmayan bir kentin bize emir vermesinden hoşlanmıyorduk. Daha sonraları eskiden Kral'ın yanında bulunan kentlerin başında yer aldık. Çünkü Peloponnesoslular'a karşı kendimizi ancak bu şekilde savunabilirdik. Syrakusailılar'ın nasıl olur da Ionlar'ı

ve adalarda yaşayanları haksız davranıp egemenliğimiz altına almamızla bizi suçladıkları anlayamıyoruz. Zamanında Persler ile beraber hareket ederek bize saldırmışlardı. Ama bizim kadar da cesur değillerdi. Biz her şeyimizi yakıp yıkarken onlar bu kadar cesur olamadılar. Köle olmaya razı olmuşlardı, nasıl olur da bizden de aynı şeyi yapmamızı beklerlerdi?

LXXXIII. Egemenliğimiz haklı nedenlere dayanmaktadır. Elimizde en büyük donanma vardı. Hellas'ın yardımına koştuk. Daha sonraysa bu halklar Perslerle beraber hareket ederek bize zarar verdiler. Aynı zamanda Peloponnesoslular'a karşı da güçlü olmak istiyorduk. Pers Savaşları sırasında en çok Peloponnesoslular'a yardım ettik. Kendimizi büyük tehlikelere attığımızdan dolayı egemenliğimizi savunmuyoruz. Hiç kimse özgürlüğünü koruduğu için eleştirilemez. Burada olmamızın nedeni kendi güvenliğimizdir ve çıkarlarımız Syrakusailılar ile çatışmaktadır. Şimdiyse bizi haksız bir şekilde suçladıklarını göstermeye çalışacağız. İnsanlar konuşma sırasında güzel sözlerin etkisine kapılarak bir karar alırlar. Ama harekete geçmek söz konusu olduğunda işler bu kadar da kolay olmaz. Hellas'ı sadece önlem olarak ele geçirdik. Buraya gelmemizin nedeni insanları köle yapmak değil, adada düzen kurmaktır.

LXXXIV. Şimdi kalkıp birileri bizi ilgilendirmeyen bir işe giriştiğimizi söyleyebilir. Syrakusailılar ile savaşabilirizi, onların Peloponnesos'a asker göndermelerini engelleyebiliriz. Bunlar da sizin işinize gelir. Leontionlular'ı kentlerine yerleştirmek istememizin nedeni onları köleleştirmek değil sadece Syrakusai'ya yakın bir yerde bulunmaları sayesinde onları rahatsız etmeleri içindir. Çıkarlarımız gereği köleleştirmeye çalıştığımız iddia edilen Khalkidikeliler'in silahsız kalmaları ve bize para vermeleri gerekiyor. Bu nedenle de Leontionlular'ın ve diğer dostlarının özgür kalmaları gerekiyor.

LXXXV. Bir imparatorluğun başında bulunan kent için hiçbir şey mantıksız sayılmaz. Dostlar ya da düşmanlar değişebilir. Bunun koşulları vardır. Ama yapılan şey dostlara kötü davranmak değildir. Sadece dostlarımızdan yardım alarak düşmanlarımızı daha kötü duruma sokmaya çalışıyoruz. Örneğin Khioslular'a ve Methymnialılar'a bakalım. Bu kentler özgürler,

sadece asker veriyorlar. İstersek onları kolayca egemenliğimiz altına alabiliriz. Ama Peloponnesos civarında yaşamalarına karşın bizim yanımızda yer aldıklarından dolayı onlara hiçbir şey yapmıyoruz. Bu nedenle Sicilya'da da sadece kendi çıkarlarımızı ve Syrakusailılar'ın durumlarını göz önünde tutuyoruz. Syrakusailılar'ın amaçları belli. Bizi şüphe altında bıraktıktan sonra bizi yenmek ve ardından da adanın egemenliğini ellerine geçirmek istiyorlar. Böylesine güçlü bir birlik oluştururlarsa onları yenmemiz kolay olmaz. Ondan sonra da sizlere kolayca boyun eğdirebilirler.

LXXXVI. Belki bana inanmıyorsunuzdur. O zaman yaşananlara bakalım. Bizi çağırdığınız zaman işi Syrakusailılar'a bırakırsanız bizim de tehlikeye düşeceğimizi söylemiştiniz. Şimdi büyük bir askeri birlikle buradayız ve Syrakusailılar'ın sözlerine inanıp adayı ele geçirmeye geldiğimizi düşünmeniz haksızlık olacaktır. Sizler olmaksızın burada bir şey elde edemeyiz. Suç işleyerek bu işi başarsak bile ülkemizden çok uzaktayız. Müttefiklerimizin yardımı olmaksızın adadaki üstünlüğümüzü uzun süre boyunca koruyamayız. Syrakusailılar'a gelince onların elinde ordugah değil bir kent var. Kapılarının arkasından sürekli olarak sizi tehdit ediyorlar. Leontionlular'a yaptıklarına bir bakın. Şimdi de bizi engellemeye çalışıyorlar. Adeta size aptalmışsınız gibi davranıyorlar. Bize yardım ederseniz karşılıklı olarak birbirimizin güvenliğini sağlamış olacağız. Bu nedenle yardımcı olun. Syrakusailılar'ın ne kadar kalabalık olduklarına ve ileride size saldırmak için müttefiklerine ihtiyaçları olmadığını düşünün. Daima yanınızda böylesine güçlü müttefikler bulamazsınız. Gelecekte bir gün Syrakusailılar size saldırdığında bizden yardım isteseniz de artık iş işten geçmiş olacaktır. O zaman istesek bile size yardım edemeyiz.

LXXXVII. Bu nedenlerden dolayı Kamarinalılar'ın diğer müttefikleri gibi Syrakusailılar ile birlik olmamaları gerekmektedir. Bize yapılan suçlamaların cevabını verdik. Sizi ikna edebilmek amacıyla sözlerimi özetleyeceğim. Hellas'ta egemenlik kurduk. Egemenliğimizi korumak için çok sayıda önlem almamız gerekti. Bu nedenle de bazı ülkelerin işlerine karıştık. Bunu yapmamızın nedeni sizin gibi yardım isteyenlere yardımcı olabilmek içindi. Ayrıca durup dururken buraya gelmedik.

Yardım istediğiniz için geldik. Bu nedenle şimdi kalkıp bizi planlarımızdan vazgeçirmek için bir şeyler anlatmaya kalkışmayın. Bizden yararlanabileceğiniz sürece yararlanın. Yaptıklarımızın Hellenler'in çoğu için güzel şeyler olduğunu düşünün. Egemenlik kurmadığımız ülkelerde bile başına dert açılanlar bizden yardım isterler. Başlarına kötülük gelenler bu kötülüğü yapanların egemenlik kurmasını istemezler. Kötü insanlar ılımlı davranmak zorunda kalırlar. Başına dert açılanlar ise her zaman yardım beklerler. Bizler isteyen herkesin yardımına koşarız. Şimdi bunu geri çevirmeyin. Syrakusailılar'a karşı sürekli savunmada kalmak yerine planlarınızı değiştirin ve bu kez saldıran siz olun."

LXXXVIII. Euphemos'un sözleri böyleydi. Kamarinalılar sıkıntıya düşmüşlerdi. Atinalılar'ın adayı köleleştirme ihtimalleri olduğunun farkındaydılar. Ama komşuları Syrakusai ile sürekli sınır çatışmaları yaşanıyordu. Syrakusailılar kendileri olmadan savaşı kazanırlarsa bu durum tehlikeli olurdu. Bu nedenle yeminlerini çiğnememeye karar verdiler. Her iki tarafa da yardımcı olmayacaklarını ve tarafsız kalacaklarını bildirdiler. Böylesinin daha iyi olacağına inanıyorlardı. Ardından elçiler geri döndüler. Diğer yandan Syrakusailılar savunma hazırlıklarını tamamlamışlardı. Naksos'taki Atinalılar mümkün olduğunca fazla sayıda Sikül kabilesinin kendi taraflarında olması için görüşmeler yürütüyorlardı. Ancak Siküller'in çoğu Syrakusai yanlısıydı. Bu nedenle görüşlerinde değişiklik olmadı. Sadece adanın iç kısımlarında yaşayan Sikül kabileleri Atina'ya yakınlık duyuyorlardı. Bu insanlar çok uzun zamandan bu yana özgür yaşamışlardı. Bu nedenle para ve erzak yardımında bulundular. Atinalılar bazı Sikül kabilelerini savaşla yendiler. Ama Syrakusai'ın yardım gönderdiklerine karşı başarılı olamadılar. Kış aylarında Atinalılar Naksos'tan Catania'ya geçtiler. Syrakusailılar'ın yaktıkları yerleri yeniden yaptılar. Ardından kış mevsiminin bitmesini beklemeye başladılar. Aynı zamanda Kartaca'ya dostluk kurmak amacıyla elçiler gönderdiler. Tryhhenia'dan da yardım istenmişti. Bazı elçiler at bulabilmek için Egesta'ya gittiler. Öte yandan ilkbahar mevsiminde başlayacak kuşatma için gerekli araç gereçler toplandı. Korinthos ve Sparta'dan yardım isteyecek olan

Syrakusailı elçiler İtalya'da da görüşmelerde bulundular. Zor durumda olduklarını ve yardım beklediklerini söylediler. Korinthos'a vardıkları zaman aynı soydan geldiklerini ifade ettiler. Korinthoslular da işi uzatmaladılar ve yardım göndereceklerini bildirdiler. Daha sonra Korinthoslular'ı yanlarına alarak Sparta'ya geçtiler. Spartalılar'a Atina ile savaşa devam etmelerini ve kendilerine yardım göndermelerini söylediler. Alkibiades ve sürgündeki diğer Atinalılar da bu sırada Sparta'daydılar. Thurium'dan yola çıkan bir gemi Elis üzerinden Kyllene'ye gelmişti. Mantineia'da yaşananlardan dolayı biraz da çekinerek Sparta'ya ulaştı. Korinthos ve Syrakusai elçileriyle beraber Alkibiades isteklerini açıkladılar. Ephoroslar ve diğer yetkililer Syrakusai'a elçiler göndererek Atinalılar ile barışmamalarını sağlamaya çalışacaklardı. Ama yardım da göndermek istemiyorlardı. En sonunda Alkibiades Spartalılar'a şu sözleri söyledi:

XCIX. Bana karşı bazı önyargılar olduğunu biliyorum. Ama önyargılarınız yapmanız gereken şeye engel değildir. Zamanında Pylos'taki savaştan sonra sizlere yardımcı olmuştum. Atalarım sizinle aramızdaki dostluğu bozmuşlardı. Bunun nedenini bilemiyorum. Atinalılar ile barış yaptığınız zaman tüm düşmanlarım bundan yararlandı, ben ise çeşitli hakaretlere uğradım. Bundan dolayı Mantineialılar ve Argoslular ile beraber hareket ederek size elimden gelen tüm düşmanlığı gösterdim. Yaşananları hak etmediğinizi düşünüp benden nefret ediyor olabilirsiniz. Demokrat olduğumdan dolayı da benden hoşlanmıyor olabilirsiniz ama unutmayın ki bizler çok uzun zamandan bu yana tiranların düşmanıyız. Ancak demokrasinin kurulu olduğu bir kentte başka türlü davranmamı bekleyemezsiniz. Yönetimde bulunduğum zamanlarda hiçbir kötülük yapmadım. Ancak aşırılık yanlısı olan düşmanlarım beni kendi kentimden kovdular. Ülkenin başında bulunduğum zamanlar hiçbir zaman kurulu düzenin bozulmasına çalışmadım. Akıllı insanlar demokrasinin ne olduğunu çok iyi bilirler. Ben de demokrasinin bana yaptıklarının farkındayım. Fakat herkesin kabul ettiği bir rejime karşı tek başıma ne yapabilirim ki! Fakat surlarımızın önüne geldiğiniz zaman ortaya çıkan rejim değişikliği tehlikesi bize sadece felaket getirirdi.

XC. Önyargılarınızla ilgili yapacağım açıklama bu kadar. Fakat şimdi görüşlerimi açıklayacağım konuya geçelim. Sicilya seferinin nedeni Syrakusailılar ve İtalya halklarıydı. Daha sonra da sıra Kartaca'ya gelecekti. Mutlak ya da kısmi bir başarı elde ettikten sonra buradan toplayacağımız askerler ve ücretlilerle beraber Peloponnesos'a geçecektik. İberler ve barbarlar bu konuda bize destek olacaklardı. Bölgede çok sayıda kereste bulunmasından dolayı çok daha güçlü bir donanma kurabilecektik. Ardından Peloponnesos'a gelip bazı kentleri kuşatıp bazı kentleri de kendiliğinden teslim alarak tüm Hellas'ta egemenliğimizi ilan edecektik. Tüm bu planların gerçekleşmesi için gereken para ver erzak çok kolay bir biçimde Sicilya'dan elde edilebilirdi.

XCI. Sefer planı bu şekildeydi. Bunları çok iyi bilen birisi olarak konuşuyorum. Sicilya'daki komutanlar var olan plana bağlı kalacaklardır. Eğer yardım etmezseniz Sicilya direnemez. Sicilyalılar'ın yeterince savaş deneyimleri yok. Tüm halklar da bir araya gelemediler. Daha şimdiden Syrakusai kenti kuşatma altına alınmış durumda. Eğer Syrakusai kenti Atinalılar'ın eline geçerse tüm Sicilya Atinalılar'ın demektir. Ardından sıra İtalya'ya gelir. Bundan sonra da size sözünü ettiğim tehlike kapınızda demektir. Bu nedenle üzerine konuştuğunuz konu Sicilya değil Peloponnesos'tur. Bence gemilere kürekçi olarak hoplitleri bindirin. Hoplitler karaya çıktıkları zaman da savaşabilirler. Aynı zamanda bir komutan gönderin. O komutan Sicilya'daki halkların bir araya gelmesini ve savaş disiplinlerini sağlasın. Bu komutanın Spartalı birisi olmasında yarar var. Böylece dostlarınızın size olan güvenleri artacaktır. Yine Atinalılar ile açıkça savaşmaktan çekinmeyin. Açıkça yürütülen savaş Syrakusailılar'ın direnç güçlerini arttıracaktır. Tüm bunlar sayesinde Atina'nın yardım almasının da önüne geçerseniz. Hatta bir de Attika'daki Dekelia bölgesine gelin. En çok korktukları şey budur. Düşmana yapılacak en güzel şey en korktuğu bölgeye saldırmaktır. En korktukları yer en güçsüz oldukları yerdir. Dekelia'ya yerleşmenizin size sağlayacağı faydaları uzun uzadıya anlatacak değilim. Ama kısaca özetleyeyim. Buradaki tüm gelir kaynaklarına el koyarsanız. Civarda yaşayan halkların bir kısmı kendiliğinden teslim olur,

diğerlerini de dize getirmesini bilirsiniz. Laureion'daki gümüş madenlerinin gitmesi demek Atinalılar'ın parasız kalmaları anlamına gelecektir. Müttefiklerden de diledikleri gibi vergi alamazlar. Çünkü müttefikler sizin ciddiyetinizi görünce daha fazla direneceklerdir.

XCII. Birazcık acele eder ve bunu gerçekten yapmak isterseniz her şey yoluna girer. Unutmayın ki her şey size bağlı. Bence her şey gerçekleşebilir. Aynı zamanda eskiden bulunduğum yeri şimdi bırakmakla beni suçlamamalısınız. Bir sürgünün öfkesiyle de konuşmuyorum. Ben sadece beni ülkemden kovanlara düşmanım. En büyük düşmanlarımız bize zarar veren düşmanlar değil, dostarımızı elimizden alanlardır. Gerçketen de vatandaşlık haklarından yararlanabileceğim koşullarda ülkeme bağlı kalabilirim. Bu nedenle vatanıma değil artık kayıp olan ülkeme saldırıyorum. Gerçek anlamda vatanseverce davranış elinizden haksızlıkla alınan yeri korumak değil, o ülkeye elinizdeki tüm fırsatları kullanarak yeniden korumaya çalışmaktır. Evet Spartalılar! Sizin düşmanınızken epeyce kötülük yaptım. Ama bugün bir dostunuz olarak hiçbir kötü niyet taşımaksızın size yardımlarımı sunuyorum. Atinalılar'ın ne yapacaklarını biliyorum. Eskiden de sizin ne yapacağınızı tahmin etmiştim. Bu nedenle hem Sicilya'ya hem de Attika'ya birer ordu gönderin. Sicilya'ya az sayıda asker göndermeniz birçok işinizin hallolması anlamına gelecektir. Atina'nın üstünlüğünü yıkacaksınız. Bugün olduğu gibi kaba kuvvete dayanan değil sevgiye ve saygıya dayanan bir yönetim kuracaksınız."

XCIII. Alkibiades böyle konuştu. Spartalılar ise bir süreden bu yana Atinalılar ile savaşmayı planlıyorlardı. Sadece olayların nasıl gelişeceğine bakmak istemişlerdi. Şimdi ise bilge bir adamın sözleriyle güven kazanmışlardı. Bundan sonra Dekelia'ya yerleşmek ve Syrakusailılar'a yardım göndermek niyetinyle hareket ettiler. Korinthoslular ile beraber Sicilya'ya gidecek olan birliğin başına Kleandrios'un oğlu Gylippos geçirildi. Gylippos ilk olarak Asine'ye gidecek olan iki gemiyi hazırlamak ve Asine'de gemilerin yapılmasını emretmek amacıla elçiler gönderdi. Elçiler ilk fırsatta yola çıktılar. Bu arada Atinalılar da ülkelerinden para ve asker istemek amacıyla geri

gelmişlerdi. Orduya istedikleri gönderildi. Böylece kış mevsimi ve Thukydides'in anlattığı savaşın on yedinci senesi sona ermiş oldu.

XCIV. İlkbahar aylarının başında Sicilya'daki Atinalılar Catania'dan yola çıkarak Megara kıyılarına vardılar. Syrakusailılar Gelon'un tiranlığı zamanında bölgeyi ele geçirmişlerdi. Atinalılar karaya çıktılar ve ekinleri yağmaladılar. Syrakusailılar'ın bulundukları kaleye de saldırdılar ama başarılı olamadılar. Ardından Terias Nehri'nin kıyılarına kadar ilerlediler. İç kısımlara girip buğday tarlalarını yaktılar. En sonunda küçük bir Syrakusai birliği ile karşılaştılar. Birkaç asker öldürdükten sonra bir zafer anıtı dikerek geri döndüler. Daha sonra Atinalılar Siküller'e ait olan Kentropia kentine geldiler. Kent teslim olmak zorunda kaldı. Inessa ve Hybla'daki tarlalar yakıldı. Catania'ya geri döndüklerinden Atina'dan gelen yardımın ulaştığını gördüler. Atı olmayan iki yüz süvari gelmişti. Burada at bulacaklarını düşünüyorlardı. Yanlarında otuz atlı okçu ve üç yüz gümüş talanton vardı.

XCV. Aynı sıralarda Spartalılar Argos'a saldırdılar ve Kleones'e kadar ilerlediler. Fakat yaşanan depremden sonra ülkelerine dönmek zorunda kaldılar. Daha sonra Argoslular karşılık verdiler. Thyera yakınlarına saldırdılar. Yirmi beş talanton ganimet ele geçirdikten sonra ülkelerine geri döndüler. Thespia'da ise demokratlar bir isyan başlattılar. Ancak Thebaililer'in yardımı sonucunda ayaklanma bastırıldı. İsyan edenlerin bir kısmı yakalandı, geri kalanlar Atina'ya kaçtılar.

XCVI. Syrakusailılar yaz aylarında Atina'dan atlıların geldiğini ve kendilerine saldıracaklarını duydular. Atinalılar'ın Epipolae Tepesi'ni işgal etmemeleri halinde savaşı kaybetseler bile kentin tehlikeye girmeyeceğini düşündüler. Bu nedenle tepeye çıkış noktasını kapattılar. Epipolae tüm yönlerden kente doğru alçalan bir yerdir. Zaten bu nedenle bu ismi almıştır. Hermokrates ve diğer komutanların altındaki Syrakusai birlikleri sabaha karşı kentten ayrıldılar. Anapos Nehri kıyılarına doğru ilerliyorlardı. Komutanlar burada ordularını denetlediler. Andros'dan sürgün edilmiş olan Diomilos komutasındaki bir birlik Epipolae'ı korumakla görevlendirildi.

XCVII. Atinalılar ise bir gece evvel Syrakusailılar'dan gizlice harekete geçmişler ve Epipolae'ın yedi stadion dışındaki Leon'a gelmişlerdi. Yaya askerleri karaya çıktıktan sonra donanma dar bir kıstakla Syrakusai'a bağlanan Thapsos denilen yere demirledi. Atinalılar Thapsos da bir duvar ördüler. Ardından yaya askerleri Epipolae'e çıktılar. Syrakusailılar bu sırada ordularını denetlediklerinden dolayı Atinalılar'dan erken davranamamışlardı. Diomilos adamlarının koşmalarını istedi. Arada yirmi beş stadionluk bir mesafe olduğundan dağınık bir biçimde Atinalılar'a yetişebildiler. Epipolae'deki çarpışmayı Atinalılar kazandı. Diomilos ve yanındaki üç yüz asker öldürüldü. Atinalılar savaştan sonra bir zafer anıtı inşaa ettiler. Daha sonra da Syrakusailılar'ın ölülerini toplamalarına izin verdiler. Ertesi gün kente saldırmaya çalıştılar ama Syrakusailılar dışarı çıkmadıklarından savaş gerçekleşmedi. Bunun üzerine Epipolae'dan Labdolon ve Megara'ya bakan kısımlarda mevziler kazdılar. Aynı zamanda bir de kale inşa ettiler. Bu kaleye gerekli tüm araç gereçler konuldu.

XCVIII. Bir süre sonra Egesta, Naksos ve Siküller'den Atinalılar'a yardım geldi. Egesta üç yüz atlı göndermişti. Diğerleri de birkaç yüz atlı yollamışlardı. Aynı zamanda iki yüz Atinalı atlı da Catanialılar ve Egestalılar'dan atlar satın almışlardı. Böylece yaklaşık altı yüz kişilik bir atlı birliği kuruldu. Atinalılar daha sonra Labdolon'a bir birlik yerleştirdiler. Ardından Syka'ya kadar ilerleyip burada da bir kale kurdular. Syrakusailılar Atinalılar'ın ne kadar hızlı hareket ettiklerine şaşırmışlardı. Bu nedenle daha fazla ilerlemelerine engel olmak için saldırıya geçmeyi kararlaştırdılar. Tam savaş başlayacağı sırada Syrakusailı komutanlar kendi birliklerinin çok dağınık bir şekilde olduklarını anladıklarından geri çekilme işareti verdiler. Sadece bir atlı birliğini geride bıraktılar. Bu atlılar Atinalılar'ın rahatça çalışmalarına engel olacaktı. Ancak Atinalı hoplitler kendi atlılarının desteğiyle Syrakusailılar'a saldırdılar ve onlar mağlup ettiler. Birkaç düşman askeri öldürdüten sonra bir zafer anıtı daha diktiler.

XCIX. Bir sonraki gün Atinalılar yeniden işlerine geri döndüler. Bazıları kuzeye doğru uzanan surda çalışırken bazıları da Trogilos'a kadar uzaklaşıp taş ve kereste taşıyordu. Büyük limandan

denize kadar uzanan bir sur çekiyorlardı. Syrakusai halkı komutanlarının hızlı hareket etmeleri halinde düşmanı zora sokabileceklerini düşündü. Bu nedenle Atinalılar'ı kuşatmaları gerekiyordu. Böylece hem yapacakları saldırıları hem de çalıştıkları işi engelleyebilirlerdi. Bundan sonra Syrakusailılar kentten çıktılar ve Syka'nın aşağısında bir duvar örmeye başladılar. Kutsal Theminites bahçesindeki ağaçları kestiler. Atina donanması halen Thapsos'tan büyük limana gelememişti. Syrakusailılar denize hâkim olduklarından dolayı Atinalılar işlerini karada görmek durumundaydılar.

C. Atinalılar düşmanın ne yaptığına karışmadılar. Güçlerini ikiye bölerlerse bir bozguna uğrayabilirlerdi. Bu nedenle Syrakusailılar'ın duvarı örmelerine izin verdiler. Syrakusailılar da işlerini tamamlayınca kente geri döndüler. Bundan sonra Atinalılar kente giden su borularını patlattılar. Koruma görevindeki bazı Syrakusailılar öğlenleri çadırlarına çekiliyorlardı. Surdaki muhafızlar da pek dikkatli değillerdi. Bunun üzerine seçme üç hızlı hafif piyadeyi görevlendirdiler. Atina ordusunun geri kalan kısmı ikiye bölündü. Birisi düşman saldırırsa diye kente yaklaştı. Diğer ordu ise suru dibinde bekliyordu. Duvarın kenarındaki Syrakusailılar ordunun geldiğini görünce Themenites'e kaçtılar. Atinalılar da karmaşadan yararlanıp onlarla beraber içeri girdiler. Syrakusailılar burada bir saldırı yaptılar. Birkaç Argoslu ve Atinalı asker öldü. Ancak Atina ordusu yeniden bir araya geldi. Duvarı söktüler ve bir zafer anıtı diktiler.

CI. Ertesi gün Atinalılar Epipolae ve Büyük Liman arasındaki bölüme yerleştiler. Kuşatmanın yapıldığı yerden kente ulaşmak için en kısa yol buradaydı. Syrakusailılar Atinalılar'ı görünce kentten çıktılar ve bir duvar örmeye başladılar. Aynı zamanda duvarın denize kadar ulaşmasını engellemek için bir hendek kazdılar. Atinalılar yamaçtaki işlerini tamamladılar ve ardından hendeği ele geçirmek için harekete geçtiler. Donanma da Thapsos'tan Büyük Limana doğru geliyordu. Sabaha karşı Atina ordusu Epipolae'den aşağıya indi. Arada bataklık bir bölge vardı. Bataklıkta çamurların en yoğun olduğu yerlerde tahtalara basmaya başladılar. Güneş doğmadan kısa bir süre önce hendeğin bir kısmı ele geçirilmişti. Kısa bir süre sonra savaş başladı. Savaşı Atinalılar kazandı. Syrakusailılar'ın sol

kanadı kente doğru, sağ kanadı ise nehre doğru kaçıyordu. Atinalıalr üç yüz askerle onların yollarını kesmeye çalıştılar. Yolları üzerinde bir köprü vardı. Syrakusailılar ilk başta büyük korkuya kapıldılar. Ama daha sonra cesaretlerini toplayarak saldırıya geçtiler ve Atinalılar'ı püskürttüler. Bu kez Syrakusailılar Atinalılar'ı sağ kanada doğru kovalıyordu. Kargaşa ilk bölükte de karmaşaya neden oldu. Lamakhos durumu fark etmişti. Hemen yanına Argoslular'ı ve okçuların bir kısmını alarak yardıma geldi. Tam hendeği aştığı sırada askerlerinden farklı bir yere sürüklendi. Yanındaki adamlarla beraber öldürüldü. Syrakusailılar hemen ölüleri alıp nehrin diğer yakasına taşıdılar. Atina ordusu tüm gücüyle peşlerinden geldiğinden geri çekilmek zorunda kaldılar.

CII. Kente doğru kaçanlar diğer tarafta olan bitenleri görünce cesaretlerini topladılar ve direnmeye başladılar. Bir süre sonra burca doğru yöneldiler. Gerçekten de surun on phletronluk[71] kısmını ele geçirdiler ve yaktılar. Fakat bu sıralar Nikias hasta olduğundan buradaydı. Düşmanın surun tamamını ele geçirmesine engel oldu. Yanındakilere keresteleri yakmaları emrini verdi. Ancak ordusunu böyle yaparak kurtarabilirdi. Planladığı şey gerçekleşti. Syrakusailılar yangını görünce geri çekildiler. Öte yandan ilk başta Syrakusai ordusunun geri çekilmesini sağlayan Atina birlikleri de burcu kurtarmaya çalışıyorlardı. Thapsos'tan yola çıkan donanma da tam bu sıralar Büyük Limana girdi. Syrakusai ordusu Epipolae'e kadar gelmiş olmasına karşın donanmanın ilerleyişini görünce geri çekilip kente girmek zorunda kaldı.

CIII. Bunun üzerine Atinalılar bir zafer anıtı diktiler. Syrakusailılar'a ölülerini toplama izni verdiler. Karşılığında Lamakhos ve diğer ölülerini aldılar. Her iki tarafın orduları artık tek bir yerde toplanmıştı. Atinalılar Epipolae ve Syrakusai arasında çift taraflı bir duvar örmeye başladılar. İtalya'dan erzak yardımı gelmeye başlamıştı. Sikül kabileleri Atinalılar'ın yanına geçtiler. Aynı zamanda Tryhhenia'dan da gemiler geldi. Peloponnesos'tan Syrakusai'a yardım gelmemişti. Syrakusailılar kendi aralarında Lamakhos'un ölümünden sonra Atina ordusunun

71 Bir phletron yaklaşık olarak üç metredir.

başına geçen Nikias'a başvurma fikrini görüşmeye başladılar. Fakat bir türlü sonuç alınamadı. Zaten kuşatma altına alınmış ve gün geçtikçe zor durumda kalmış bir halk için yaptıkları normak bir şeydi. Her geçen gün önerilerinin sayısını arttırıyorlardı. Sürekli sıkıntıya düşmeleri sonucunda birbirlerini ve komutanları suçlamaya başladılar. Bazılarının hainlik yaptığı söyleniyordu. Sonuçta komutanlar değişti. Yeni komutanlar Herakleides, Erkles ve Tellias'tı.

CIV. Spartalı Gylippos komutasında Korinthoslular ile beraber yola çıkan donanmaysa Sicilya'ya varmak üzereydi. Aldıkları haberler çok kötüydü ve aynı zamanda yalan yanlış şeylerdi. Korinthoslu komutan Pythen'in de onay vermesiyle Sicilya'dan umutlarını kestiler ve İtalya'yı korumak amacıyla Ion Denizi üzerinden Tarentum'a vardılar. Yanlarında iki Lakonia iki de Korinthos gemisi vardı. Bu gemilerin dışında Korinthoslular on, Leukaslılar iki, Ambrakialılar da üç gemi göndereceklerdi. Gylippos Tarentum'a gitmeden evvel Thurium'a gitmişti. Buraya babası eskiden gitmişti. Halkı ayaklandırmaya çalıştıysa da herhangi bir sonuç elde edemedi ve geri dönmek zorunda kaldı. Bu sırada kuzey rüzgârları çıktı. Fırtınaya yakalandığından dolayı zar zor Tarentum'a ulaştı. Nikias ve Atinalılar düşmanlarının böylesine küçük bir donanma ile yardıma gelmelerini küçümsüyorlardı. Gylippos'a sanki bir korsanmış gibi davranıldı ve hiçbir önlem alınmadı.

CV. Yaz aylarında Spartalılar Argos'a bir saldırı başlattılar ve Argos topraklarının bir kısmını yakıp yıktılar. Atinalılar otuz gemiyle Argos'un yardımına gittiler. Böylece ateşkes bozulmuş oldu. Bu ana dek Argoslular ve Mantineialılar sadece ufak tefek savaşlara girmişlerdi. Pylos'tan ayrılmalarının nedeni Lakonia'ya gitmek değil Peloponnesos'ta yapacakları küçük girişimlerdi. Ancak bu sıralarda Pythodoros, Laespodias ve Demaratos komutası altında Epidauros, Limera ve Prasiae'a bir çıkarma yapıldı. Bazı bölgeler yağmalandı. Bu sayede Spartalılar da kendilerini savunmak amacıyla haklı nedenler bulmuş oldular. Argos'tan yola çıkmalarından ve Atinalılar'ın Spartalılar geri çekilirken gemilere binmelerinden sonra Argoslular Phliunte limanını işgal ettiler. Birkaç insanı öldürüp bazı kısımları yaktıktan sonra geri çekildiler.

YEDİNCİ KİTAP

I. Gylippos ve Pythen gemileri tamir ettiler. Ardından kıyıdan ilerleyerek Tarentum'ndan Lokris'e geldiler. Syrakusai kuşatmasının hazırlıklarının henüz tamamlanmadığını ve kente Epipolae üzerinden girilebileceğini öğrendiler. Ne yapacaklarını tartışmaya başladılar. Bir fikre göre direkt olarak Syrakusai'ya bir diğer fikre göre ise önce Himera'ya gidilip daha sonra karadan ilerlenmeliydi. Nikias düşmanın Lokris'e geldiğini öğrendi. Dört Atina gemisi halen Rhegion'a dönmediğinden Himera'ya gitmeye karar verdiler. Düşmanlarından daha hızlı hareket ettiler. Boğazı geçerek Messina üzerinden Himera'ya geldiler. Himeralılar Spartalı tayfalara silah vermeye ikna olmuşlardı. Aynı şekilde gemiler de kızağa çekilmişti. Selionteliler ile buluşmak için elçiler gönderdiler. Selionteliler, Gelalılar ve bazı Sikül kabileleri de yardım sözü vermişti. Atina ile dost olan Sikül krallarından birisi kısa bir süre önce öldüğünden dolayı ve Gylippos'tan Sparta'dan geldiğinden dolayı kendisine katılmaya karar vermişlerdi. Gylippos yanındaki yedi yüz askerin yanına bin Himeralı ağır ve hafif silahlı piyade, yüz Selionteli atlıyı ve Gelalılar'dan aldığı bin kadar atlı ve hafif silahlı piyadeyi ve küçük bir Sikül birliğini kattı.

II. Korinthoslular da Leukas'tan gemilerle yaklaşmaktaydılar. Korinthoslu komutanlardan Gongylos'un gemisi öne çıktı ve Gylippos'tan evvel Syrakusai'a yanaştı. Syrakusailılar bu sırada savaşı bitirmek için görüşmelerde bulunuyorlardı. Kendilerine savaşı sonlandırmamaları söylendi. Klearidas'ın oğlu Gylippos komutasında başka gemiler geliyordu. Syrakusailılar kendi aralarında toplandılar ve Gylippos'u karşılamaya gitmeye

karar verdiler. Gylippos ilerlerken Sikül kalelerinden Letae'ı ele geçirmişti. Epipolae'e ulaştı. Atinalılar gibi Gylippos da Euryleos yolundan zirveye tırmandı. Ardından da Syrakusailılar ile güçlerini birleştirdi ve Atinalılar'ın surlarına doğru ilerlemeye başladı. Sura geldiğinde Atinalılar'ın Büyük Liman'a kadar yapacaklarını surun sekiz stadion kadarını bitirdiklerini gördü. Sadece deniz yönündeki bölüm kalmıştı. Bu kısım için gerekli büyük taşlar toplanmış, hatta surun yarısı tamamlanmıştı. Evet Gylippos geldiğinde Syrakusai'ın durumu böylesine umutsuz bir haldeydi.

III. Atinalılar Gylippos ve Syrsakusailılar'ın beklenmedik bir şekilde karşılarına çıkmaları üzerine hemen savaş düzeni aldılar. Gylippos bir süre silahların konulup beklenmesini istedi. Ardından Atinalılar'a bir elçi gönderdi. Eğer Atinalılar üç gün içinde adadan ayrılacak olurlarsa onlarla görüşecekti. Atinalılar herhangi bir cevap vermeyip elçiyi geri yolladılar. Daha sonra her iki taraf da savaş düzeni aldı. Gylippos Syrakusailılar'ın düzensiz olduklarını fark etmişti. Bu nedenle kendilerini açık alana kadar ilerletti. Atinalılar ise ilerlemediler ve metrislerin önünde kaldılar. Bunun üzerine Gylippos Themenites'e çekildi ve burada açık alanda bir ordugah kurdu. Sonraki gün Atinalılar'ın yine aynı şekilde yerlerinde kalmaları için metrise doğru ilerledi. Ardından Atinalılar'a farkettirmeden bir kısım askerini Labdolon'u ele geçirmeleri için görevlendirdi. Bu askerler başarılı oldular. Esirleri de öldürdüler. Aynı gün içinde Büyük Liman'da bulunan bir Atina gemisi Syrakusailılar'ın eline düştü.

IV. Daha sonra Syrakusailılar ve yanlarında bulunan müttefikler Epipolae'dan başlayan ve Atinalılar'ın kuşatma surunu kesen bir eğik duvar örmeye başladılar. Bu sayede Atinalılar'ın kendi surlarını tamamlamaları ve kuşatmaya devam etmeleri imkânsız olacaktı. Atinalılar'ın deniz yönündeki surlarını tamamlayıp yukarı çıktıkları zaman Gylippos zayıf noktalarını farketti. Ancak Atinalılar açık alanda ordugah kurmuşlardı. Gylippos'un geldiğini fark ettiler. Bunun üzerine Gylippos geri çekilmek zorunda kaldı. Ertesi gün Nikias yanındaki müttefiklerin her birine birer bölge vererek kendilerini korumalarını söyledi. Aynı zamanda Plemmyrion Tepesi de korunaklı bir

hale getirilmeye başlandı. Burası Büyük Liman'ın ağzını daraltan bir kısımdır. Erzak gemilerinin gelmesi de bu sayede kolaylaşır. Atinalılar limanı gözetlemek için oldukları yerden ayrılmak zorunda kalabilirlerdi. Nikias Gylippos geldiğinden beri durumun çok uygun olmadığını düşünmüş ve planlarını bir deniz savaşına göre yapmaya başlamıştı. Plemmyrion'a gemiler gönderdi. Aynı zamanda tepede üç kale kurdu. Araç gereçler genelde buraya yerleştirilmişti. Aynı şekilde büyük gemilerin de demirlemeleri istendi. İşte bundan sonra Atinalılar çeşitli sıkıntılar çekmeye başladılar. Çünkü ağaç kesmek için bulundukları yerden epeyce uzaklaşmak zorunda kalıyorlardı. O zaman da Syrakusailı atlılar kendilerine saldırıyor ve kayıplar verdiriyorlardı. Syrakusai atlılarının üçte birlik bölümleri Atinalılar'ın diledikleri gibi hareket etmelerini engellemek için Olympieon kentine gönderilmişlerdi. Nikias Korinthos'tan başka gemilerin de geleceğini haber almıştı. Yirmi gemiyi görevlendirerek Korinthos gemilerini gözlemelerini istedi. Lokris ve Rhegion'a giden yirmi Atina gemisi Korinthoslular'ın yolunu kesecekti.

V. Gylippos ise Atinalılar'ın topladıkları taşları alarak kendi surunu yükseltmeye çalışıyordu. Aynı zamanda Syrakusailılar'ı ve müttefikleri her gün metrislerin önünde savaş düzeni almaya zorluyordu. Atinalılar da benzeri hazırlıklarda bulunuyorlardı. Gylippos uygun bulduğu bir anda saldırıya geçti. Çarpışma iki surun arasında gerçekleşti. Buradaki bir savaşa atlılar katılamazdı. Atinalılar çarpışmadan zaferle ayrıldı. Syrakusailılar ölülerini toplamak için izin aldılar. Atinalılar ise bir zafer anıtı diktiler. Gylippos yanındaki askerlere hatanın kendisinde olduğunu söyledi. Çünkü okçulardan ve atlılardan yararlanamayacağı bir yerde savaşa girmişti. Aynı zamanda sözlerine düşmanlarından daha zayıf olmadıklarını ve toplama birliklerle Dorlar'ın ve Peloponnesoslular'ın Ionialılar'a yenilmeyeceklerini de ekledi. Ardından uygun zamanda yeniden savaşa girdi.

VI. Nikias ve Atinalılar Trogylos yakınlarındaki surdan hoşlanmamışlardı. Savaş olmasa bile bunu yıkmaları gerekiyordu. Syrakusailılar'ın surlarını Atinalılar kadar uzatmaları sonucunda Atinalılar savaşa girmeden her şeyi kaybedebilirlerdi.

Bu nedenle ilerlemeye başladılar. Gylippos hoplitlerinin surun dışında kalmalarını istedi. Yan tarafa atlıları ve okçuları yerleştirdi. Çarpışma başladığı zaman atlılar Atinalılar'ın sol kanatlarının karşısına geçtiler ve bu tarafı bozguna uğrattılar. Atina ordusu bundan sonra çözülmeye ve metrislere kadar gerilemeye başladı. Bundan sonra Gylippos surları dilediği gibi uzattı. Bundan sonraki savaşı Atinalılar kazansalar bile Syrakusai kentinin kuşatılması artık çok zor görünüyordu.

VII. Bu sırada Korinthos ve Ambrakia'dan yola çıkan on iki gemi limana geldi. Komutanları Korinthoslu Erasidines'di. Tayfalar Syrakusailılar'ın savunma çalışmalarına yardımcı oldular. Gylippos ise Syrakusai'ın iç kısımlarına geçerek kendisine yandaş aramaya başladı. Tarafsız kalanların da Syrakusai'ın yanına geçmelerini istiyordu. Atinalılar'ın da yardım istediklerini bildiğinden dolayı Korinthos ve Sparta'ya elçiler göndererek asker istedi. Syrakusailılar da sürekli olarak denizde talimler yaparak savaşa hazırlanıyorlardı.

VIII. Nikias düşmanın hazırlıklarının farkındaydı. Kendi durumunu gün geçtikçe daha kötüye gittiğini fark ederek Atina'ya defalarca haber gönderdi. Eğer yardım gelmezse buradaki savaşı kaybedeceklerinden emindi. Elçilerin olayları gerektiği şekilde anlatamayabilecekleri ve insanları kandırabileceklerini düşünerek yanlarına bir mektup verdi. Böylece Atinalılar durumu gerçekten anlayabilecekler ve tartışmalarını buna göre yapacaklardı. Elçiler mektupları alarak yola çıktılar. Nikias sadece ordugahını korumak ve herhangi bir tehlikeye atılmamak niyetindeydi.

IX. Yaz aylarının sonunda Atinalı komutanlardan Euteion Perdikkas ile beraber Amphipolis'e bir sefer düzenledi. Ancak başarılı olamadı. Saldırısını üç kürekli gemileriyle Styrmon üzerindeki Hymareion üzerinden gerçekleştirmişti. Böylece yaz mevsimi sona erdi.

X. Kış aylarında Nikias'ın gönderdiği elçiler Atina'ya ulaştılar. Söylemeleri gereken şeyleri söyledikten sonra mektubu verdiler. Ardından sorulara yanıt verdiler. Daha sonra prytanis kürsüye çıktı ve şöyle bir konuşma yaptı:

XI. "Bundan evvel olanları habercilerdne öğrendiniz. Fakat bir de bugünkü durumu bilmemiz gerekir. Oraya savaşmaya gittik. Syrakusailılar ile girdiğimiz çarpışmaların çoğundan zaferle ayrıldık. Ardından kendimizi korumak için metrisler yaptık. Fakat daha sonra Korinthoslular ve Spartalı Gylippos komutasındaki yardım birlikleri geldi. Sicilya kentleri de onlara destek göndermeye başladılar. İlk çarpışmayı kazandık. Ancak ikincisinde daha kalabalık olan düşmana karşı gerilemek zorunda kaldık. Şu an düşmanlarımız çok kalabalık. Bu nedenle kuşatma için gerekli çalışmayı yürütemiyoruz. Hoplitlerimizi suru korumak adına kullanamıyoruz. Syrakusailılar da durumu fark ederek hareket etmemizi engellemek amacıyla basit bir sur ördüler. Görünürde kuşatmayı yapanlar bizler olmamıza karşın aslında kuşatılan bizleriz. Çünkü surlarımızın önünden uzaklaşamıyoruz.

XII. Syrakusaililer Peloponnesos'tan başka bir ordu daha istediler. Gylippos da tarafsız kalan kentleri kendi tarafına çekmek için girişimlere başladı. Mümkün olduğunca yaya askerleri ve araç gereç toplamaya çalışıyor. Amaçları deniz saldırısı ve surlara yapılacak baskını aynı anda gerçekleştirmek. Deniz saldırısı dediğime şaşırmayın. İlk başlarda donanmamız gayet iyi bir durumdaydı. Fakat uzun süren yolculuk gemilerimize zarar verdi. Tayfalar da şu an dağınık bir durumdalar. Syrakusailılar da durumun farkındalar. Gemilerimizi karaya çekip tamir etme şansımız bulunmuyor. Çünkü kara birliklerimizi sayısı eşit durumda. Aynı zamanda Syrakusailılar düşman gemilerinin durumunu gözetlemek zorunda kalmadıklarından dolayı kolayca kendilerine ait olan kaleleri onarabiliyorlar.

XIII. Eğer sayı bakımından üstün olsaydık ve düşmanlarının yardım getirip getirmeyeceklerini gözetlemek zorunda olmasaydık saldırabilirdik. Fakat düşmanı gözetmelemeye kalkışırsak şimdi yaptığımız gibi kolayca erzak toplayamayız. Ayrıca tayfalarımız her geçen gün kayıp vermeye devam ediyorlard. Çünkü su ve odun bulmak için uzaklara gitmek zorunda kalıyorlar. O zaman da düşman atlılarının saldırısına uğruyorlar. Bizimle beraber zorla sefere katılanlar fırsatını buldular mı Sicilya kentlerine sığınıyorlar. İlk zamanlar bizimle beraber yola çıkarken savaşmayacaklarını ve sadece yağmadan

pay alacaklarını düşünmüşlerdi. Şimdi ise özgür insanlar olduklarını iddia ediyorlar ve kaçmak için her türlü fırsatı kullanıyorlar. Öte yandan Sicilya çok büyük bir ülke. Gemim komutanlarına rüşvet verip ardından da Hykkara'dan satın aldıkları köleleri bu gemilere bindirip disiplini bozanlar bile çıktı.

XIV. Gemilerin nasıl olması gerektiğini bilirsiniz. Öte yandan hızlı kürek çekmeye sürekli olarak dayanabilmek de zor bir iştir. Komutan olmama rağmen disiplini sağlamakta güçlük çekiyorum. Atinalılar'ın yönetilmek konusunda ne kadar sıkıntı çıkaran insanlar olduklarının bilirsiniz. Tayfalarımız azaldığı zaman bunu elimizdekilerle kapatmak zorundayız. Ancak düşmanlarımız sürekli olarak yeni adamlar getirebiliyor. Oysa ki Naksos ve Catania'dan doğru düzgün yardım alamıyoruz. Düşman biraz daha güçlenirse İtalya'daki kentler de yenileceğimizi anlayacaklar. İşte o zamandan sonra belki de savaşmamıza bile gerek kalmayacak. Size daha güzel haberler vermek isterdim. Ancak her şeyi doğru olarak bilerek tartışmanızda yarar var. Kafanızdan geçenleri de bilirim. Hoşunuza gitmeyen haberler aldığınızda inanmayıp elçileri suçlarsınız. Hatta yine de güzel şeyler duymak istersiniz. Fakat yine de bana göre en doğru şey gerçekleri söylemektir.

XV. Komutanlar ve askerler sefer sırasında hiçbir hata yapmadılar. Ama düşmanın Peloponnesos'tan yardım istemesi ve Sicilya kentlerinin bize destek vermemesi sonucunda elimizdeki asker sayısı yetersiz kaldı. Önünüzdeki iki seçenek var. Ya orduyu geri çekeceksiniz ya da en az birincisi kadar güçlü bir ordu ve yeterince para göndereceksiniz. Aynı zamanda benim yerime de bir komutan bulun. Çünkü kum hastalığına yakalandım ve bu işi daha fazla sürdüremeyeceğim. Sanıyorum ki buna hakkım var. Hasta olmadığım sürece Atina ordularına elimden geldiğinde hizmet ettim. Fakat ne karar alırsanız bunu ilkbahar aylarında uygulamaya başlayın. Çünkü düşmanlarımıza kısa bir süre içinde Sicilya'dan destek gelecek. Peloponnesos'tan gelen yardım ise biraz gecikecektir. Ancak dikkatli davranmazsanız ilk seferde olduğu gibi yine elimizdeki imkânları kaybedeceğiz."

XVI. Nikias mektubunda bunları yazmıştı. Fakat Atinalılar Nikias'ın yerine yeni bir komutan göndermediler. Hastayken komutanlık yapmaması için hastalığı geçene veya yeni bir karar alana kadar yardımcılarında Menandros ve Euthydemos'u komutanlığa atadılar. Kura listesinde isimleri bulunan Atinalılar ve müttefiklerden yeni bir ordu toplanmasına karar verildi. Alkisthenes'in oğlu Demosthenes ve Thukles'in oğlu Eurymedon Nikias'ın yanına komutan olarak gönderilecekti. Eurymedon hiç zaman geçirmeden kış gün dönümünde yanına aldığı yirmi gemi ve yüz yirmi talantonla beraber yola çıktı. Aynı zamanda Sicilya'daki askerlere yeni bir ordunun geleceğini ve onları unutmadıklarını söylemekle görevlendirilmişti.

XVII. Demosthenes'in görevi ise müttefiklerden para, asker ve hoplit istemekti. İlkbaharda yola çıkacak olan Demosthenes hazırlıklarına başladı. Atinalılar Korinthos ve Peloponnesos'a geçişleri durdurmak amacıyla bölgeye yirmi gemi yolladılar. Korinthoslular Sicilya'ya yirmi gemi gönderdiklerinden ve buradaki işlerin düzelmeye başlamasından dolayı çok memnundular. Bu sıralar Korinthoslular Sicilya'ya yeni taşıma gemileri göndereceklerdi. Spartalılar da aynı şekilde Peloponnesos'un geri kalan kısımlarından toplayacakları birlikleri göndermeye hazırlanıyorlardı. Korinthoslular Naupaktos'ta bulunan Atina donanmasını kışkırtmak ve onların dikkatini başka yöne çekmek amacıyla yirmi beş gemilerini görevlendirdiler.

XVIII. Spartalılar'ın kafasında bir de Attika'yı işgal etme fikri vardı. Zaten uzun zamandır planladıkları bir şeydi. Sicilya'ya Atinalılar'ın göndereceği birlikler bu anlamda Spartalılar'ın işlerini kolaylaştıracaktıi. Öte yandan Alkibiades de Dekelia'ya gitmeleri gerektiği yönünde Spartalılar'ı baskı altına almaktaydı. Ancak tüm bu olaylarda Spartalılar'ın umutlarını arttıran en önemli nokta Atinalılar'ın iki cephede birden yapacakları savaşa dayanamayacakları yönündeki görüştü. Aynı zamanda anlaşmayı ilk bozanlar da kendileri değildi. İlk savaşta tersi bir durum vardı. Thebaililer Plataia'ya girdikleri zaman iki ülke arasında yapılan anlaşma gereği hakeme başvurmaları gerekiyordu. Atinalılar o zaman hakeme gidilmesini söylemişler ama Spartalılar bunu dinlememişlerdi. Bu nedenle Pylos'ta alınan yenilgi ve diğer bozgunları hak etmişlerdi.

Oysa ki şimdi durum farklıydı. Atinalılar yanlarına aldıkları otuz gemiyle beraber Argos'tan yola çıkmışlar ve Epidauros ve Prasiae bölgelerine girdikten sonra civardaki köyleri yağmalamışlardı. İşte bu sırada Spartalılar Atinalılar'a hakeme gidilmesini önerdiler. Ancak bu kez Atinalılar bu çağrıyı umursamadılar. Tüm bu nedenlerden dolayı Spartalılar girecekleri savaşın haklı nedenlere dayandığını ileri sürmekteydiler. Kış aylarında Spartalılar müttefiklerine haber göndererek demir toplamalarını istediler. Demirler sur yapımında kullanılacaktı. Diğer taraftan Sicilya'ya gönderilecek yardım için tüm müttefiklerinin ellerinden geleni yapmalarını istediler. Böylece kış mevsimi ve Thukydides'in anlattığı savaşın on sekizinci yılı sona ermiş oldu.

XIX. İlkbahar aylarının başlarında Spartalılar Attika'yı işgal ettiler. Komutanları kralları Arkhidamos'un oğlu Agis'ti. Ovadaki yağma işlerini bitirdikten sonra her bir müttefik ayrı bir kente dağıldı. Spartalılar da Dekelia'ya geçtiler. Dekelia, Boiotia ve Atina'ya yüz yirmi stadion uzaklıktadır. Atina'dan görülmekte olan surlar bölgenin en verimli kısımlarından yer almaktadır. Attika'da bulunan Peloponnesoslular surların yapımıyla uğraşırlarken Sicilya'ya da seçkin askerler yollanıyordu. Spartalı Ekkritos komutası altında altı yüz hoplit toplanmıştı. Thebaili Ksenon ve Nikon ile Thespialı Hegesandros komutasında Boiotialılar üç yüz hoplit göndermişlerdi. Lakonia'daki Tenare kıyılarından yola çıktılar. Hemen arkalarından Korinthoslular hem kendi halklarından hem de Arkadialılar'dan oluşan beş yüz hoplit gönderdiler. Bu ordunun komutanı Korinthoslu Aleksarkhos'tu. Sikyonlu Sargeos komutasında iki yüz hoplit de geldi. Kış aylarında Atinalılar'ın dikkatini başka yöne çekmekle görevlendirilmiş olan yirmi beş gemiyse Peloponnesos gemilerinin limandan çıkmalarını bekliyordu. Görevleri Atinalılar'ın taşıma gemilerinden çok savaş gemilerine yöneltmelerini sağlamaktı.

XX. Peloponnesoslular Dekelia'ya girince Atinalılar da ilkbahar aylarında Apollodoros'un oğlu Kharikles komutasında otuz gemiyi Peloponnesos kıyılarına yolladılar. Kharikles'in görevi Argoslu hoplitlerin alınmasıydı. Demosthenes ise önceden planladığı şekilde kura listelerinden seçilen bin iki yüz Atinalı

ve diğer müttefiklerle beraber yola koyuldu. Yanında araç gereç taşıyan atmış Atina ve beş Khios gemisi bulunmaktaydı. İlk önce Kharikles ile buluşacaklar ve Lakonia civarına zarar vereceklerdi. Demosthenes Aigina'ya geldi ve burada Kharikles'i beklemeye başladı

XXI. Sicilya'da Gylippos kentleri dolaşmış ve mümkün olduğunca yardım toplamıştı. Bir deniz savaşına girilmesini ve bu amaçla çok sayıda gemi hazırlanmasını istiyordu. Böylece savaşın sonucunu kendi yönlerine çevirebilirlerdi. Syrakusailılar denizde Atinalılar ile karşılaşmaktan korkan Syrakusailılar'ın korkularını azaltmaya çalışıyordu. Atinalılar uzun zamandan bu yana denizcilikle uğraşmıyorlardı. Sadece Pers Savaşları sırasında mecburen deniz savaşına girmek zorunda kalmışlardı. Atinalılar gibi insanların en korktukları şey kendilerine aynı şekilde yanıt veren insanlardı. Atinalılar her zaman kendilerinden üstün olan düşmanlarına karşın cesurca dövüştüklerinden düşmanlarında korkuya yol açmaktaydılar. Aynı şeyi şimdi de Syrakusailılar Atinalılar'a yapabilirlerdi. Atinalılar belki deniz savaşlarında kendilerinden daha tecrübeliydiler. Ama Syrakusailılar'ın atak dövüşmeleri sayesinde büyük korkuya kapılacaklardı ve bu durum dengeyi sağlayacaktı. Hermokrates sürekli olarak deniz savaşının yararlarından söz ediyordu. Syrakusailılar sonunda Gylippos, Hermokrates ve benzeri görüşte olanların lafını dinleyip donanmalarını hazırladılar.

XXII. Donanmanın hazırlıkları tamamlandıktan sonra Gylippos kara birliklerini kentten çıkardı ve Plemmyrion'a saldırtmaya hazırlandı. Aynı anda limanda da bir işaret verildi ve Syrakusai gemileri limandan çıkmaya başladılar. Küçük limandan çıkan gemiler de Ortygia adasının etrafını dolaşacaklardı. Bu sayede Atinalılar kuşatılabilirdi. Atinalılar atmış gemiye askerlerini bindirdiler. Yirmi beş gemi büyük limandan çıkanları, otuz beş gemi ise diğerlerini karşılayacaktı. Büyük Liman civarında ilk çarpışmalar başladı. Her iki taraf da diğerinin geçmesine izin vermemek için uzunca bir süre direndi.

XXIII. Bu sırada Plemmyrion'da bulunan Atinalılar deniz savaşını izliyorlardı. Gylippos askerlerini Atinalılar'ın üzerine gönderdi. Birinci karakol kolayca ele geçirildi. Birincisinin kolayca ele geçirilmesi sayesinde ikinci karakol da dağıldı. Kayıklar

ve bir yük gemisine binen Atinalılar ordugaha ulaşmak konusunda büyük güçlükler çektiler. Çünkü Büyük Liman'ın ağzında bulunan Syrakusai gemileri yollarını kesmekteydi. Aynı zamanda peşlerinde de gemiler vardı. Fakat denizdeki savaşta Atinalılar üstünlük sağladılar. Bu sayede kaçanların işleri kolaylaştı. Denizdeki savaş şöyle gerçekleşti: Syrakusai gemileri Atinalılar'ı yarıp geçtiler. Ancak düzensiz bir biçimde ilerlemeleri nedeniyle Atinalılar zaferi kazandılar. Ardından limanın çıkışında bekleyen Syrakusai gemileri de bozguna uğratıldı. Atinalılar on bir gemi batırdılar. Kendileri üç gemi kaybetmişlerdi. Syrakusai gemilerinin üçü dışındaki diğer gemilerde ele geçirdikleri tüm düşman askerlerini öldürdüler. Ardından Syrakusai gemilerinden kalan paçaları karaya taşıdılar. Plemmyrion'un karşısında bir zafer anıtı diktikten sonra ordugahlarına çekildiler.

XXIV. Syrakusailılar deniz savaşını kaybetmişlerdi ama Plemmyrion'u ele geçirmişlerdi. Üç zafer anıtı diktiler. Ele geçirdikleri karakollardan birisini yıktılar. Diğer ikisine ise kendi askerlerini geçirdiler. Çok sayıda Atinalı'yı esir aldılar ya da öldürdüler. Aynı zamanda Atinalılar burayı depo olarak kullandıklarından dolayı bir sürü erzağa el koydular. Atinalılar tüccarların mallarını da buraya yığmışlardı. Syrakusailılar karaya çekilen Atina gemilerini de aldılar. Fakat Atinalılar'ın canını en fazla sıkan şey Plemmyrion'un elden çıkmasıydı. Çünkü bundan sonra kendilerine gelecek olan yardım güvende değildi. Syrakusailılar yol kesmeye karar verdiler. Bundan böyle limana girmeye çalışann Atina gemileri çarpışmak zorundaydılar. Bu açıdan Atinalılar büyük bir üzüntü ve umutsuzluğa kapılmışlardı.

XXV. Syrakusailılar daha sonra Agatharkhos komutasında on iki gemi gönderdiler. Gemilerden birisi Peloponnesoslular'a durumun iyi olduğunu haber verecekti. Diğer on bir gemi İtalya'ya yöneldi. Atinalılar'a erzak yardımı yapacak olan gemilerin buradan geçeceğini haber almışlardı. Gerçekten de bu gemiler ile karşılaştılar ve onları batırdılar. Kaulonia'da Atinalılar'a gönderilmek için hazırlanan keresteleri yaktılar. Ardından Lokroi'a geçtiler. Lokroi'da Peloponnesos'tan gelen Thespialı hoplitleri karşıladılar. Syrakusailılar hoplitleri kendi

gemilerine aldılar. Daha sonra Megara Hyblası açıklarında bekleyen Atinalılar'ın bir gemisini ve tayfalarını ele geçirdiler. Syrakusailılar kendilerini koruyabilmek amacıyla limanın iç kısmına kazıklar yerleştiriyorlardı. Bu kazıkların yerleştirilmesi sırasında bir çarpışma çıktı. Atinalılar kazıkların yakınına yüksek bir gemi getirdiler. Gemi üzerinden kıyıya halatlar atıyorlar ve kazıkları sökmeye çalışıyorlardı. Aynı zamanda dalgıçlar da ellerindeki testerelerle kazıkların altını kesiyorlardı. Syrakusailılar'ın tersanaden fırlattıkları oklar Atinalılar'a yetişmiyordu. Sonuçta Atinalılar kazıkların büyük kısmını sökmeyi başardılar. Ancak bunu yaparken epeyce zorlanmışlardı. Kazıkların bazıları görünmediğinden dolayı gemilerin batmasına neden olabilirdi. Fakat dalgıçlar öylesine bir hırsla işlerini yaptılar ki sonunda kazıkların çoğu yerinden söküldü. Fakat Syrakusailılar da işin peşini bırakmadılar. Yeni kazıklar dikmeye karar verdiler. İşin özeti her iki taraf da birbirlerine yaklaştıkları zaman ellerinden gelen her türlü çabayı göstermekteydi. Syrakusailılar Korinthos, Sparta ve Ambrakialı elçileri yolladılar. Elçiler Plemmyrion'un ele geçirildiği ve donanma savaşındaki yenilginin düşmanın üstünlüğünden değil kendilerinin düzensiz savaşmalarından kaynaklandığını söyleyeceklerdi. Diğer yerlerde ise avantajlı durumdaydılar. Bunlardan söz ettikten sonra yeni askerler isteyeceklerdi. Eğer yeni askerler Atinalılar'ın göndereceği takviye birliklerden evvel ulaşırlarsa savaş bir an evvel sona erdirilebilirdi. Kısacası durumu özeti de böyleydi.

XXVI. Demosthenes ordusunu topladıktan sonra denize açıldı. Ardından Kharikles ile birleşti. Argoslu hoplitleri de yanlarına aldılar ve Lakonia'ya geldiler. İlk önce Epidauros ve Limara topraklarının bir bölümünü yağmaladılar. Daha sonra Lakonia'nın Kythera ve Apollon Tapınağı kısımlarına girerek buraları yaktılar. Pylos'taki planlarının aynısını uygulayarak helotlara verilmesi için bir burun ayırdılar. Buradan helotlar diledikleri gibi yağma hareketlerine girişebileceklerdi. Demosthenes daha sonra Korkyra'ya yöneldi. Amacı buradan da mümkün olduğunca müttefik toplayabilmekti. Daha sonra Sicilya'ya geçecekti. Kharikles ise helotlar için ayrılan kısımdaki korunakların tamamlanmasını bekledi. Sonra burada az

miktarda asker bırakıp otuz gemisiyle beraber Atina'ya döndü. Argoslular da kendi kentlerine çekildiler.

XXVII. Yaz aylarında Atina'ya Dia kabilesinde kısa saçlı üç yüz Thrakyalı geldi. Demosthenes ile beraber Sicilya'ya gideceklerdi. Fakat geç kalmışlardı. Bu nedenle Atinalılar onları geri yollamak istediler. Günlük bir drakhme olan ücretleri Dekelia'da savaşın devam ettiği bu günlerde onlara çok pahalıya geliyordu. Dekelia'da ise Spartalılar çok sayıda korunak yaptılar. Atinalılar bundan dolayı büyük kayba uğradılar. Çünkü hem para hem de insan gücü kaybediyorlardı. Bugüne dek Attika topraklarının yağmalanması Atinalılar'ın işlerinin bozulmasına neden olmamıştı. Ancak bu kez durum farklıydı. Çünkü Spartalılar bu kez ayrılmıyorlardı. Kralları da onlarla beraberdi. Aynı zamanda köyler çok sayıda Spartalı'nın varlığından büyük kayba uğramışlardı. Sürekli olarak devam eden yağma hareketleri nedeniyle bir türlü bellerini doğrultamıyorlardı. Köylerin hepsi ellerinden gitmişti. Çoğu bir zanaatle ilgilenen yirmi binden fazla köle kaçmıştı. Epeyce ciddi sayıda hayvan kaybı vardı. Atlılar Dekelia'ya saldırmak için fırsat kolluyorlardı. Ancak bu saldırılar sırasında çok sayıda at sakatlanmıştı.

XXVIII. Eskiden Dekelia'dan Oropos yoluyla mallar taşınırdı. Fakat şimdi Sunion Burnu'nu dolanmak zorunda kalıyorlardı. Elbette ki bu durum da maliyeti arttırmıştı. Kent için gereken her şey dışarıdan geliyordu. Sanki Atina bir kent değil bir kaleydi. Atinalılar gün boyunca mazgallarda nöbet tutuyorlardı. Yaz ya da kış fark etmeksizin dönüşümlü olarak sürekli bu iş yapılıyordu. Atinalılar'ı en zorlayan şey iki savaşın birden aynı anda yapılmasıydı. Fakat içlerinden müthiş bir kazanma arzusu vardı. Kime Peloponnesoslular tarafından kuşatılmışken Sicilya'da bir zafer kazanmayı düşünebilirdi? Peloponnesoslular savaş ilk başladığı zamanda Atinalılar'ın buna iki ya da üç sene dayanabileceklerini düşünmüşlerdi. Fakat aradan geçen on sekiz sene içinde Atinalılar bırakın pes etmeyi bir de Sicilya'ya ordu göndermişlerdi. Öte yandan Dekelia'da girilen savaş Atina maliyesini epey zorlamaktaydı. İşte o zaman müttefiklerden yirmide bir denilen vergiyi toplamaya başladılar. Savaş gittikçe daha geniş bir alana yayılıyordu ama aynı zamanda eldeki kaynaklarda tükeniyordu.

XXIX. Bu nedenlerden dolayı Demosthenes yola çıktıktan sonra gelen Thrakyalılar geri gönderildi. Kendilerine Diitrephes eşlik edecekti. Euripos Boğazı'ndan geçerlerken mümkün olduğunca Atina düşmanına zarar vermesi emrini aldı. Tanagra topraklarının bir kısmını yağmaladıktan sonra Euboia ve Khalkis'e girdi. Euripos'u aştı ve Boiotia'daki Mykalessos'a saldırdı. Geceleyi kentin on altı stadion dışındaki Hermes Tapınağı yakınlarında bir ordugah kurdu. Sabaha karşın bu pek de önemli olmayan kenti ele geçirdi. Kentte yaşayanlar düşmanın hızla gelmesinden dolayı çaresizliğe kapılmışlardı. Surların bir kısmı ilk saldırıya dayanamadı. Diğer kısımlar da zaten yeterince yüksek sayılmazdı. Halk son derece rahat bir yaşam sürüyordu. Düşmanları geldiğinde kapılar açıktı. Trakyalılar kente girdiler ve önlerine gelen her türlü canlıyı öldürdüler. Yaşlı, genç ya da hayvan ayırmıyorlardı. Zaten bu barbar insanlar korkacakları bir şey olmadığında her türlü saldırganlığı yaparlar. Açıkçası burada savaşın en büyük katliamlarından birisi gerçekleşti. Bölgenin en büyük okulu buradaydı. Thrakyalılar çocukları da öldürdüler. Tarihte hiçbir zaman bir kent böylesine beklenmedik bir saldırıya maruz kalmamıştı.

XXX. Thebaililer yaşananları haber aldılar. Kentin biraz dışında Thrakyalılar'ı yakaladılar. Ganimetleri ellerinden aldılar ve onları deniz kıyısına kadar kovaladılar. Çoğu Thrakyalı burada öldürüldü. Çünkü yüzme bilmiyorlardı. Gemiler de okların yetişememesi için biraz uzağa çıkmışlardı. Buraya kadar Thrakyalılar hem kaçmayı başarmışlar hem de Thebaili atlılara karşı koymuşlardı. Önce koşuyorlar sonra da tekrar bir araya toplanıyorlardı. Bu taktik az sayıda kayıp vermelerine neden olmaktaydı. Yağma için kentte kalan Thrakyalılar da öldürüldü. Toplam üç yüz elli kişinin iki yüz ellisini kaybettiler. Thebaililer ise hoplit ve atlı olmak üzere toplam yirmi kişi kaybettiler. Kayıplar arasında Skirphondas da vardı. Savaşın en büyük kayıplarından birisini yaşayan Mykalessos kentinin başından geçenler bu şekildeydi.

XXXI. Demosthenes Lakonia'daki kalenin işlerini tamamladıktan sonra Korkyra'ya geçti. Elis'teki Phia'dayken Korinthoslu hoplitleri Sicilya'ya taşıyan bir gemiyi batırmayı başardı. Ancak Korinthoslular askerleri başka bir gemiye bindirmeyi başardılar.

Daha sonra Demosthenes, Zakythos ve Kephallenia'ya geçti. Burada Naupaktos'tan gelen Messinalı hoplitleri aldı. Ardından karaya çıktı. Atina işgali altında bulunan Alyzia ve Anaktorion kentlerine gitti. Asker topladığı sırada Eurmedon da kendisine katıldı. Eurymedon kışın ortasında Sicilya'ya gitmiş ve buradaki Atinalılar'a para yardımı yaptıktan sonra ülkesine dönmekteydi. Demosthenes'e sefer hakkında bilgiler verdi ve Plemmyrion'un Skyrakusai'ın eline geçtiğini söyledi. Naupaktos'ta duran donanmanın komutanı Konon da Demosthenes'e katıldı. Karşısında duran yirmi beş Korinthos gemisine karşı savaşacak durumda değildi. Çünkü elindeki on sekiz geminin durumu Korinthos gemilerinden daha kötüydü. Demosthenes ve Eurymedon, Naupaktos'da bulunan donanmaya gönderilmesi için en hızlı gemilerini seçtiler. Aynı zamanda asker toplamaya çalışıyorlardı. Eurymedon, Korkyra'ya gitti ve on beş gemi hazırlanmasını ve hoplit toplanmasını istedi. Sicilya'dan geldiğinden bu yana komutanlığı Demosthenes ile beraber paylaşıyorlardı. Aynı zamanda Akharnania'dan okçular ve sapancılar çağırıldı.

XXXII. Plemmyrion'un ele geçirilmesinden sonra Sicilyalılar yardım istemek üzere adanın diğer kentlerine gitmişlerdi. Syrakusailılar'ın kendilerine yardım getireceklerini anlayan Nikias, Siküllere, Kentoripalılar ve Halikyaelılar'dan Syrakusailılar'ın yardım getirmelerine engel olmalarını istedi. Agrigentumlular Syrakusailılar'ın topraklarından geçmelerini istememişlerdi. Yolda Syrakusailılar'a bir pusu kuruldu. Syrakusailılar ve müttefikleri sekiz yüz askerin yanı sıra Korinthoslu elçi dışındaki diğer tüm elçilerini kaybettiler. Kaçmayı başaran bin beş yüz kişi ve Korinthoslu elçi Syrakusai'a geldi.

XXXIII. Bu sıralar Kamarina da Syrakusai'a beş yüz hoplit, üç yüz mızraklı asker ve üç yüz okçudan meydana gelen bir birlik gönderdiler. Gela'nın gönderdiği yardım beş gemi, dört yüz mızraklı asker ver iki yüz atlıydı. Agrigentum dışında o güne kadar tarafsız kalmayı tercih etmiş ola Sicilyalılar da artık Syrakusai'ın yanına geçmişler ve onlara yardım ediyorlardı. Siküller'in yaptığı baskından sonra Syrakusailılar Atinalılar ile savaşmak istemediler. Atinalılar ise Demosthenes komutasında Korkyra'daki ve diğer yerlerlerdeki müttefiklerini toplamayı

başardılar. Ion Denizi'ni aştıktan sonra Iaphygia Burnu'na ulaştılar. Daha sonra Khoerades Adaları'na geldiler. Burada Messapialı elli mızraklı asker donanmaya katıldı. Askerleri veren kişi Artas'tı. Artas ile Atinalılar arasında eskiden var olan müttefiklik anlaşması yenilendi. Ardından Thurium'a geçtiler. Thurium'da bu sıralar Atina düşmanı olan parti iktidardan kovulmuştu. Atinalılar burada donanmalarını denetlemeyi ve mümkün olursa Thurium ile bir ittifak yapmayı kararlaştırdılar.

XXXIV. Aynı zamanlarda Naukpaktos'ta bulunan Korinthos gemilerinden beşi savaşa hazırlandı. Atinalılar'a doğru yaklaşırlarken beş gemiyi daha yanlarına almışlardı. Donanmaları Akhaia'daki Rhypseliler'e ait olan Erinos kenti yakınlarına geldi. Korinthoslular'ın burada bulunan kara birlikleri sanki bir hilal oluşturacak şekilde savaş düzeni aldılar. Donanmada ortalarında yer alıyordu. Komutanları Korinthoslu Polyanthes'ti. Atinalılar ise otuz üç gemi ile gelmekteydiler. İlk başta Korinthoslular bir şey yapmadılar. Daha sonra uygun anın geldiğini düşünerek saldırı işareti verdiler ve çarpışma başladı. Uzunca bir süre her iki taraf da direndi. Korinthoslular üç gemi kaybettiler. Atinalılar gemi kaybetmediler ama yedi gemileri manevra yeteneğini kaybetmişti. Kesin bir sonuç alınamadığından iki taraf da kendisinin kazandığını iddia etti. Ancak Korinthoslular'ın gemilerinden kopan parçaları Atinalılar ele geçirmişlerdi. Bu nedenle Korinthoslular saldırılarını tekrarlayamadılar. Birbirlerini kovalamadılar, aynı zamanda esir de alamamışlardı. Karada bulunan Korinthoslular ve Peloponnesoslular'a bir şey olmamıştı. Atinalılar'a da bir şey olmadı, ama savaştan sonra Naupaktos'a gittiler. Bunun üzerine Korinthoslular da bir zafer anıtı diktiler. Aslında Atinalılar kazandıklarını iddia etmiyorlardı, Korinthoslular da daha fazla gemiye zarar verdiklerinden kazandıklarını düşünüyorlardı. Her zaman için Korinthoslular bozguna uğramadıkça kazandıklarını iddia ederler, Atinalılar ise düşmanlarını bozguna uğratmadıkça kazandıklarını iddia etmezler. Peloponnesos ordusu bölgeden çekildikten sonra Atinalılar Akhaia'da Korinthoslular'un bulundukları yerin yirmi stadion uzağında bir zafer anıtı diktiler. Erinos'ta yaşanan deniz savaşı bu şekilkde gerçekleşmiştir.

XXXV. Thuriumlular Atinalılar'a destek vereceklerdi. Yedi yüz hoplit ve üç yüz mızraklı vermeyi kararlaştırdılar. Demosthenes ve Eurymedon donanmanın Krotone'ye kadar ilerlemesi istedi. Sibaris Nehri kıyılarında ordu denetlendi ve ardından Thurium'un iç kısımlarına girildi. Hylias Nehri kıyılarında oldukları sırada Kroniateliler gelerek ülkelerine giremeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine Atinalılar yollarını dğeiştirdiler ve Hylias'ın çıkışında açık ordugah kurduktan sonra gemilerle Rhegion'daki Petra'ya gittiler. Yolculukları sırasında Lokroi dışındaki tüm kentlere uğradılar.

XXXVI. Syrakusailılar düşmanlarının yardım getirteceklerini haber almışlardı. Yardım gelmeden evvel tüm kara ve deniz birlikleri ile beraber son bir saldırı gerçekleştirmek istediler. Önceki deniz savaşından kalan gemilerini tamir ettiler. Gemilerin bordalarını güçlendirmek için hem içten hem de dıştan altı dirsek genişliğinde payandalar koydular. Korinthoslular Naupaktos'taki Atina donanması ile karşı karşıya geldiklerinde aynı planı uygulamışlardı. Syrakusailılar da Atina gemilerine büyük bir şiddetle mahmuzlamayı planladıklarından yaptıkları şeyin iyi olduğunu düşünüyorlardı. Büyük Liman bölgesinde çok sayıda geminin birden manevra yapması zordu. Bu durumun da kendilerine bir avantaj teşkil edeceğine inanıyorlardı. Atina gemilerinin ön kısımlarının kendi şiddetli saldırılarına dayanamayacaklarını düşünmekteydiler. Atinalılar'ın daracık bir alanda istedikleri manevrayı yapamamaları ekmeklerine yağ sürecekti. Mümkün olduğunca Atinalılar'ı çembere alabilirlerse işleri daha da kolaylaşacaktı. Kısacası Atinalılar gemilerinin kaptanlarına çok fazla güvenmeseler de saldırı şekillerine çok güveniyorlardı. Atinalılar'ı geri çekilmeye zorlarlarsa kaçabilecekleri tek yer kıyıydı. Böylece Syrakusailılar limandaki denetimi ele geçirirlerdi. Aynı şekilde karaya çıkmaları halinde bu kadar küçük bir yerde birbirlerinin üstlerine çıkarlardı. Atinalılar için en dezavatanjlı şey istedikleri zaman Syrakusailılar gibi çekilme imkânına sahip olmamalarıydı. Atinalılar'ın Syrakusailılar'ı çembere almaları düşmanlarının kaçabilecek yerleri olmasından dolayı çok zordu. Plemmyrion'un ellerinde olması ve yerin darlığı Syrakusailılar'a büyük avantaj sağlıyordu.

XXXVII. Syrakusailılar'ın planları bu şekildeydi. Önceki savaştan aldıkları derslere göre hem karadan hem de denizden yapacakları saldırıyı aynı anda başlatma kararı aldılar. Gylippos birlikleri kentten çıkarttı. Atinalılar'a doğru ilerlemeye başlamışlardı. Aynı anda hafif piyadeler de diğer taraftan yürümeye başladılar. En sonunda da donanma harekete geçti. Atinalılar ilk önce sadece karada savaşa gireceklerini sanmışlardı. Ama donanmanın da ilerlediğini görünce paniğe kapıldılar. Atinalılar'ın bir bölümü düşmanlarını surların önünde karşılamaya hazırlanıyordu, diğerleri ise Olympieon'un önünde atlılara ve mızraklı askerlere karşı koymaya çalıştı. Geriye kalanlar da gemilere binip donanmaya yardım etmeye karar verdiler. Gemilere bindikleri zaman yetmiş gemi harekete geçmişti. Syrakusailılar'ın ise seksen gemileri bulunmaktaydı.

XXXVIII. Gün içinde her iki taraf da kendisine avantajlı bir yer kapmaya çalıştı. Ancak bir türlü istedikleri şeyi elde edemediler. Ufak tefek çatışmalarda Syrakusailılar bir Atina gemisini batırmayı başardılar. Kara ordusu da surlardan uzaklaşmıştı. Syrakusailılar bir sonraki gün de oldukları yerde kaldılar. Nikias önceki gün yaşananlardan sonra düşmanın yeni bir saldırı gerçekleştirmesini bekliyordu. Bu nedenle gemilerini tamir edebilmek için bir liman oluşturulmasını istedi. Eğer düşman kendilerine saldıracak olursa kendilerini güvenlik altına alabilmeleri için arada iki phletron mesafe bırakacaklardı. Akşama dek Atinalılar bu işlerle uğraştılar.

XXXIX. Ertesi gün Syrakusailılar çok daha erken saatlerde saldırıya geçtiler. Gemiler karşı karşıya geldi ve birbirlerine zarar vermeye çalıştı. En sonunda Syrakusai donanması komutanlarından Korinthoslu Pyrrikhos'un oğlu Ariston bir plan yaptı. Bu plana göre agoranomoslar pazarlarda bulunan her şeyi buraya getireceklerdi. Gemilerdeki askerler ve tayfalar karınlarını mümkün olduğunca doyuracaklar ve ardından akşama Atinalılar'a saldıracaklardı.

XL. Ariston'un planı beğenildi. Komutanların kentte yaşayanlara haber gönderdiler. Yemekler getirildi ve Syrakusailılar karınlarını doyurdular. Atinalılar ise düşmanlarının geri çekilmesinden dolayı yenilgiyi kabullendiğini düşünüyorlardı. Rahat rahat karaya çıktılar. Gün içinde yeniden bir çarpışma

yaşanmayacağını düşündüklerinden dolayı yemeklerini hazırlamaya başladılar. Fakat Syrakusailılar birdenbire gemilere binip saldırıya geçtiler. Atinalılar yemek yememiş bir şekilde karmakarşık gemilere bindiler. Bu durum büyük sıkıntı yarattı. Bir süre her iki taraf da birbirinin hamle yapmasını bekledi. Sonunda Atinalılar zaman kaybetmenin kendilerini daha da yorgun kılacağını düşünerek saldırıya geçme kararı aldılar. Syrakusailılar planladıkları gibi bir saldırı gerçekleştirdiler. Atina gemileri bir yandan darbe alıyor, bir yandan da üzerlerine yağmur gibi yağan oklardan dolayı büyük rahatsızlık duyuyorlardı. Syrakusailılar aynı zamanda sandallara biniyorlar ve Atina gemilerine buradan mızrak ve ok atıyorlardı.

XLI. Syrakusailılar hem bu taktik hem de büyük bir istekle savaşmaları sonucunda zaferi kazandılar. Atinalılar düşman gemilerinden ancak arada bıraktıkları açıklık sayesinde kurtulabildiler. Syrakusailılar düşmanlarını yük gemilerinin olduğu yere kada kovaladılar. Ancak Syrakusai gemilerinden ikisi burada çok yakına girdiklerinden dolayı battı. Epeyce Atina gemisi zarar görmüştü. Tayfalar ise ya ele geçirilmiş ya da öldürülmüşlerdi. Daha sonra Syrakusailılar iki zafer anıtı inşaa ettiler. Bundan sonra Syrakusailılar kendilerinin denizlerde daha üstün olduklarına inanmaya başladılar. Hatta karada da Atinalılar'ı yenebilirlerdi. Bu nedenle yeniden hem karadan hem de denizden yapacakları bir saldırıya hazırlanmaya başladılar.

XLII. Tam da bu sırada Demosthenes ve Eurymedon yanlarındaki orduyla beraber geldiler. Toplamda yetmiş üç gemi, beş bin Atinalı ve müttefiklerden toplanmış askerleri vardı. Mızraklılar, sapancılar, okçular ve diğerleri düşündüğünde gelen ordu mükemmeldi. Syrakusailılar büyük bir korkuya kapıldılar. Dekelia'nın işgal edilmiş olmasına karşın Atinalılar'ın yeniden böylesine büyük bir orduyla çıkagelmeleri ülkelerindeki kuşatmanın hiçbir zaman sona ermeyeceği endişesini doğurmuştu. Atinalılar ise yaşadıkları bozguna rağmen cesaretlerini yeniden toplamışlardı. Demosthenes yaşananları öğrenince Nikias benzeri bir sona uğramak istemedi. Nikias ilk geldiğinde Syrakusailılar ondan korkmuşlardı. Ama kış aylarını Catania'da geçirince Syrakusailılar artık Nikias'ı küçümsemeye başlamışlardı. Nikias hemen düşmana saldırsaydı

belki durum daha farklı olurdu. Oysa ki şimdi Gylippos yardıma gelmişti. Eğer Syrakusailılar tek başlarına düşmanlarına direnebileceklerine inansalardı yardım istemezlerdi. Bu nedenle Demosthenes zaman kaybetmeden saldırıya geçilmesi gerektiği fikrindeydi. Düşmanlarının ördükleri surun çok güçlü olmadığını ve Epipolae'deki ordugahın ele geçirilmesi halinde kentin kolayca ele geçirilebileceğini düşündü. Bu nedenle savaşı bir an evvel sonlandırmayı tercih etti. Ya kenti ele geçirecekti ya da askerleri zarar görmeden ülkelerine geri döneceklerdi.

XLIII. Atinalılar ilk olarak bulundukları metrislerden çıkarak Anapos kıyılarını yaktılar. Ardından karada ve denizde üstünlüğü ele aldılar. Syrakusailılar bir türlü onlara direnemediler. Olympieon'daki mızraklı askerler ve atlılar Atinalılar'a direnmeye çalıştılar. Fakat Demosthenes surlara makineleri dayattı. Düşmanın direnmesi üzerine bu kısımları yaktı. Ardından yanındaki komutanlara kendi planının uygulanması konusunda baskı yapmaya başladı. Epipolae'ı ele geçirmeleri gerekiyordu. Gündüz vakti düşman fark etmeden tepeye tırmanmaları imkânsız gibi bir şeydi. Bunun üzerine Demosthenes askerlerine beş günlük erzak dağıttı. Yanına aldığı tüm duvarcılar ve diğer ustalar ile beraber araç gereçleri de alarak ilerlemeye başladı. Gecenin birinci dördünde Eurymedon ve Menandros ile beraber Epipolae'a doğru ilerlemeye başladı. Nikias ise ordugahı korumakla görevliydi. Epipolae'a ilk ordunun tırmandığı yerden çıkıyorlardı. İlk olarak Syrakusailılar'ın ellerinde tuttukları bir kaleyi aldılar. Karakoldaki bir kaç kişi öldü, diğerleri ise Epipoles'in karakoluna sığındılar. Karakollardan birisini Syrakusailılar, ikincisini Sicilyalı müttefikler, üçüncüsünü ise diğer yerlerden gelen müttefikler koruyordu. Karakoldan kaçıp canlarını kurtarabilmiş olanlar Atinalılar'ın geldiklerini ileride bulunan altı yüz askerlik birliğe haber verdiler. Syrakusailılar hemen yardıma geldiler. Tüm güçleriyle direnmelerine karşın bozguna uğradılar. Ardından Atinalılar'ın saldırısı devam etti. Ancak Syrakusailılar müthiş bir direniş gösteriyorlardı. Bu nedenle artık korkarak ilerleyebiliyorlardı. İlk başta zafer kazandığını sanan Atinalılar şimdi durumun farkına varmışlardı. En

sonunda kendilerini Boiotia'dan gelen birlikler karşıladı. Gerçekleşen çatışmayı Boiotialılar kazandılar ve düşman ilerleyişini durdurdular.

XLIV. Atina ordusunun bir karmaşa meydana gelmişti. Yaşananları tam olarak bilemiyoruz. Gündüz olsa bile insanlar böylesine bir karmaşa içinde yaşananları tam olarak hatırlayamayabilirler. Herkes kendince neler olduğunu anlatır. Fakat çarpışma bir de geceleyin yaşanıyorsa bu kez çok daha az bilgi aktarılmaktadır. Gerçi bir ay ışığı vardı ama bu ışık altında da insanlar ancak düşmanlarını bir gölge olarak görebiliyorlardı. Bu nedenle kimin dost kimin düşman olduğunu anlamak imkânsızdı. İki taraftan çok sayıda hoplit gece karanlığında birbirlerini kovalıyorlardı. Atinalılar'ın bir bölümü yenilmişti, diğerleri ise tırmanmaya devam ediyordu. Hatta zirveye ulaşanlar bile olmuştu. Herkesin kafası karışmış, nereye ilerleyeceklerini bilemiyorlardı. Hızlı ilerleyenler bile geri çekilmek zorunda kalmışlardı. İnsanlar çığlıklar atıyor ve birbirlerini tanımaya çalışıyorlardı. Kendi arkadaşlarını bile düşmanları zannedenler oldu. Syrakusailılar zaferi kazanmışlardı ama birbirleriyle iletişim kuramıyorlardı. Atinalılar ise tam bir felakete uğramışlardı. Zaman zaman paralo soruyorlardı. Ama bu durumda parola sormak düşmanın parolayı öğrenmesinden başka bir işe yaramamıştı. Syrakusailılar ise bir araya toplanmayı başardılar. Atinalılar onların parolalarını öğrenememişlerdi. Düşmanlarıyla karşılaştıklarında bir şey yapamıyorlardı. Ama Syrakusailılar onları kuşattıklarında herkesi öldürüyorlardı. Her iki taraf da aynı şekilde savaş türküsü söylüyorlardı. Bunun Atinalılar'a büyük zararı dokundu. Atinalılar kendi müttefikleri olan Argoslular, Korkyralılar ya da Dor kökenli olanlar türkü söylemeye başladıkları zaman düşmanlarının geldiğini sanıyorlar ve büyük bir korkuya kapılıyorlardı. Çok sayıda Atinalı birbirini boğazlamaktaydı. Syrakusailılar tarafından kovalananlar ise dik uçurumlardan düşerek canlarını kaybettiler. Sicilya'ya ilk gelenlerden biri bölümü araziyi daha iyi tanıdıklarından dolayı ovaya kaçmayı başarabildi. Fakat daha sonra gelenler yollarını şaşırdılar. Ertesi sabah da Syrakusailı atlılar tarafından kuşatıldılar ve öldürüldüler.

XLV. Sabah olunca Syrakusailılar Epipolae eteklerine ve Boiotialılar'ın Atinalılar'ı püskürttükleri noktaya zafer anıtları diktiler. Yapılan ateşkes sonucunda Atinalılar ölülerini topladılar. Hem kendileri hem de müttefikleri epeyce kayıp vermişti. Diğer yandan ölülerinden daha çok sayıda silah kaptırmışlardı. Uçurumlardan atlayan bazı Atinalılar ölmemişlerdi ama silahları ellerinden gitmişti.

XLVI. Syrakusailılar beklemedikleri bu zaferden sonra büyük moral kazandılar. Agrigentum kentinde de bu sıralar büyük bir iktidar savaşı yaşanıyordu. Sikanos yanındaki on beş gemiyle beraber Agrigentumlular'ı kendi taraflarına geçmesi konusunda ikna etmek için gönderildi. Gylippos yeniden asker toplayabilmek için Sicilya'yı gezmeye başladı. Aynı zamanda savaştan sonra Atinalılar'ın metrislerini ele geçirebileceğini düşünmeye başlamıştı.

XLVII. Atinalı komutanlar ise hemen savaşı neden kaybettiklerini hem de askerlerin cesaretlerini nasıl yeniden kazandırabileceklerini konuşmak için toplandılar. Başarısız olduklarını biliyorlardı, aynı zamanda askerlerin de Sicilya'da bulunmaktan dolayı mutsuz olduklarını görüyorlardı. Hava koşulları çok kötüydü. Aynı zamanda etrafta bulunan bataklık bir hastalık yuvası gibiydi. Durumları tam anlamıyla umutsuzdu. Demosthenes işi daha fazla uzatmak istemedi. Başarısız olmuşlardı ve yol yakınken askerlerinin birçoğuyla beraber ülkelerine geri dönebilirlerdi. Hazır şu an hava da deniz yolculuğu yapmaya elverişli görünüyordu. Diğer yandan anakaradaki düşmanları da ülkelerinde ordugah kurmuşlardı. Bu koşullar altında Sicilya'da savaşmaktansa paralarını ülkelerini savunmak amacıyla harcamalıydılar. Demosthenes'in fikirleri bu şekildeydi.

XLVIII. Nikias da Atinalılar'ın çok kötü durumda kaldıklarını kabul ediyordu. Fakat geri döneceklerini açıklamalarının düşmanın bunu haber almasına yol açacağını savunuyordu. Eğer yola çıkılacaksa bu haber herkesten saklanmalıydı. Öte yandan düşmanı kuşatmaya devam etmeleri onların durumlarını daha da kötü bir hale getirebilirdi. Atina donanmasının gücü denizlerde egemenliği sağlamıştı. Şimdi de Syrakusai'ı teslim alabilirdi. Diğer taraftan Syrakusai kentinde kendilerine kenti

vermek isteyen bir de parti vardı. Bu parti Nikias'a çok sayıda öneri getirmişti. Kendisinden geri dönmemelerini istemişti. Konuşması sırasında Nikias'ın kararsız olduğu belliydi. Ama sonunda geri dönmemeleri gerektiğini söyledi. Hem Atina halkı geri çekilme kararı almadığı sürece askerlerin dönmelerinden çok rahatsız olabilirdi. Oy veren insanlar her şeyi bilmediklerinden dolayı doğru bir karar veremeyebilirlerdi. Güzel konuşan ilk adamın dediği olacaktı. Aynı zamanda askerlerin çoğu buradayken geri dönmeleri gerektiğini söyler ama Atina'ya vardıkları zaman komutanları suçlarlardı. Hiçbir komutan da kendi vatandaşları tarafından suçlanıp ölmek istemezdi. Bu nedenle düşmanlar tarafından öldürülmek bile daha iyiydi. Diğer yandan Syrakusailılar'ın durumu da o kadar iyi sayılmazdı. Çok sayıda askere para ödüyorlardı. Yardım alırken de hazinelerden epeyce para çıkmıştı. Daha şimdiden bu savaş için iki bin talanton para harcamışlardı. Kısa bir süre sonra hazineleri tam anlamıyla boşalacaktı. Hem Syrakusai'da Atina'da olduğu gibi zorunlu askerlik uygulaması yoktu. Tüm bu nedenlerden dolayı inatlar kuşatmaya devam etmek ve bir yenilgiden sonra geri çekilmemek gerekiyordu.

XLIX. Nikias'ın görüşleri bu şekildeydi. Syrakusai'daki Atina yanlısı parti hakkında söyledikleri doğruydu. Kendisine bir sürü öneri yapılmıştı ve gitmeleri istenmiyordu. Bu nedenlerle Nikias donanmasına halen güveniyordu. Demosthenes ise kuşatmanın kaldırılması ve geri dönülmesi görüşünde ısrarlıydı. En azından Catania veya Thapsos'a çekilebilirlerdi. Buradan kara birlikleri saldırılar düzenlerdi ve erzak toplarlardı. Bu sayede düşmanlar da büyük sıkıntılara girmek zorunda kalırlardı. Düşmanlarıyla açık denizde savaşmaları gerekiyordu. Oysa ki şimdi dar bir limanda bulunuyordu ve durum Syrakusailılar'ın işine geliyordu. Açık denize gidebilirlerse denizdeki savaş deneyimlerini savaşa yansıtabilirlerdi. Eurymedon da Demosthenes ile aynı fikirdeydi. Fakat Nikias inat etmeye devam etti. Bu da gecikmeye yol açtı. Nikias'ın haklı bahaneleri olduğuna inanılmaya başlanmıştı. Sonuçta Atinalılar Syrakusai önlerinde kalmaya devam ettiler.

L. Bu arada Gylippos ve Sikanos Sicilya'ya dönüyorlardı. Sikanos Agrigentum'daki girişimlerinde başarılı olamamıştı. Gela'da

bulunduğu sıradaysa Syrakusai yanlısı parti kentten kovuldu. Gylippos ise Peloponnesos'tan çoğu taşıma gemisi olan gemileri getirmekteydi. Peloponnesoslu hoplitler Libya'dan Selionte'ye geçmişlerdi. Kyreneliler'den rehberler almışlar ve ardından da Libyalılar'ın kuşatması altında olan Everespiler'e yardım ederek Libyalılar'ı mağlup etmişlerdi. Kartacalılar'ın da rehberliği sonucunda Neapolis'e kadar ulaşmışlardı. Sicilya'ya gelmeleri için Selionte'den sonra birkaç güne gereksinimleri vardı. Yeni askerler geldikten sonra Syrakusailılar Atinalılar'a yeniden saldırmak için hazırlıklara başladılar. Atinalı komutanlar ise düşmana yardım geldiğini ve kendi askerlerinin iyiden iyiye yorulduklarını görerek zamanında Syrakusai önlerinden ayrılmadıkları için pişmanlık duymaya başladılar. Nikias artık eski görüşünde değildi ama orduya da geri dönüleceğinin söylenmemesini istiyordu. Askerlere her şeyi hazırlamaları söylendi. Tam yola çıkılacağı sırada bir güneş tutulması yaşandı. Askerler bundan çok korktular ve hareket edilmemesini istediler. Nikias kehanetlere çok önem verirdi ve böylesine olaylardan çok korkardı. Bu nedenle tutulmanın ardından üç defa dokuz gün geçmeden yola çıkılmayacağını söyledi. Bu nedenle Atinalılar Sicilya'da kalmaya devam ettiler.

LI. Syrakusailılar yaşananları duymuşlardı ve Atinalılar'ın gitmelerini istemiyorlardı. Hem yapılan görüşmelerde Atinalılar'ın kendilerinin zayıf durumda olduklarını itirfa ettiklerini kulaklarıyla duymuşlardı. Atinalılar'ın gidip başka yere yerleşmesindense onları burada mağlup etmeye karar verdiler. Bu nedenle bir deniz savaşına zorlamaya başladılar. Ardından denizde Atinalılar'a saldırdılar. Karadan da az sayıda hoplit ve atlı saldırıya geçti. Atinalılar'ın bulundukları metrislere de bir saldırı başlatılmıştı. Syrakusailılar birkaç düşman askerini esir aldılar. Diğerleri ise kaçmaya başladılar. Fakat Atinalılar'ın kaçtıkları kapılar dar olduğundan dolayı kayıplar verdi. Toplamda atmış atlıları ve birkaç hoplitleri ölmüştü.

LII. Daha sonra Syrakusailılar geri çekildiler. Fakat bir sonraki gün bir yandan kara saldırısını yeniden başlatırken bir yandan da yirmi gemilik donanmayla harekete geçtiler. Atinalılar seksen gemileriyle Syrakusailılar'a karşılık verdiler. Atina sağ kanadında bulunan Eurymedon düşmanı çevirmek istedi.

Fakat fazla yaklaştığından dolayı başarılı olamadı. Syrakusailılar ise Atinalılar'ın merkez bölümünü yardılar ve Eurymedon'un dönüş yolunu kapadılar. Daha sonra da ilk olarak Eurymedon ve yanındaki gemileri parçaladılar. En sonunda da diğer Atina gemilerine karaya doğru sürdüler.

LIII. Gylippos Atina donanmasının yenildiğini fark etmişti. Atinalılar kazıklarına arkasına kadar kaçmışlardı. Syrakusailılar'ın bundan sonraki amaçları tüm Atinalılar'ı yok etmekti. Fakat Atinalılar kıyıdaki komutanı Thryyhenialılar'a vermişlerdi. Thyrrenialılar düşmanın saldırıya geçtiğini görünce karşılık verdiler. Burada yapılan çarpışmada Syrakusailılar mağlup oldular ve Lysimeleia bataklığına dek kaçmak zorunda kaldılar. Fakat bir süre sonra Syrakusailılar'a yardım geldi. Atinalılar da kendi müttefiklerinin yardımına koştular. Savaş Atinalılar'ın istediği gibi geçti. Çok sayıda düşman askerini kovaladılar. Aynı zamanda gemilerinin de çoğunu kurtarmayı başardılar. Fakat yine de on sekiz Atina gemisi düşman eline geçmişti. İçindeki tüm tayfalar öldürüldü. Geri kalan gemileri yakmak istediler. Rüzgâr da Atinalılar'a doğru esiyordu. Yangın çıkaracak maddeleri eski bir taşıma gemisine koyup Atinalılar'a doğru gönderdiler. Atinalılar donanmalarını kurtarmak için çabaladılar. Yangını söndürdüler ve böylece bu tehlikeden kurtulmuş oldular.

LIV. Syrakusailılar kazandıkları iki zaferi kutlamak için iki zafer anıtı diktiler. Atinalılar ise Thyrrehanialılar'ın kazandıkları başarı ve düşmanlarını bataklığa kadar kovalamalarından dolayı bir zafer anıtı inşaa ettiler.

LV. Syrakusailılar ilk önceleri Demosthenes tarafından getirilen yardımcı birliklerden dolayı korkuya kapılmışlardı. Atinalılar ise yeniden yenildikleri için çok büyük bir umutsuzluğa kapılmışlardı. Artık adada kaldıklarına çok pişmandılar. Saldırdıkları kentler Atina'ya benzemiyordu. Çok sayıda atlıları vardı, aynı zamanda Atinalılar bu kentleri donanmalarıyla korkutup rejimi değiştiremezlerdi. Hiç beklemedikleri bir anda aldıkları mağlubiyet morallerini iyice bozdu.

LVI. Bundan sonra Syrakusailılar diledikleri gibi limanın etrafında dolaşmaya başladılar. Atinalılar'ı da kuşatma altına almayı

düşündüler. Bunu hak ettiklerini düşünmekteydiler. Diğer yandan Atinalılar'a karşı karada da kazanılacak bir zafer çok parlak sonuçları beraberinde getirecekti. Hem diğer Hellen kentlerini ve kendilerini kurtarmış olacaklardı hem de korkudan kurtulacaklardı. Atinalılar'ın bu saatten sonra savaşı sürdürmeleri imkânsız olacaktı. Aynı zamanda zaferin tüm şerefi Syrakusailılar ve müttefiklerinde kalacaktı. Kendilerinden sonra gelecek olan nesiller onlara büyük saygı duyacaklardı. Sadece Atinalılar'ı değil aynı zamanda Atinalılar'ın müttefiklerini de yeniyorlardı. Korinthoslular ve Spartalılar da zaferden pay alacaklardı. Korkudan kurtuldukları zaman donanmalarını da diledikleri gibi büyütebilirlerdi. Aslında Atina ve Sparta bir yana ayrılırsa tarihte hiçbir zaman sadece bir kente saldırmak için bu kadar çok sayıda müttefik toplanmamıştı.

LVII. Şimdi her iki taraftan da savaşa katılan kentleri sıralamak istiyorum. Kentler soylarına ya da haklı gördüklerine göre yardıma koşmamışlardı. O an çıkarları neyi gerektiriyorsa ona göre hareket etmişlerdi. Ion kökenli Atinalılar Dor kökenli Syrakusailılar'a saldırdılar. Yanlarında aynı dili konuştukları Lemnos ve Imbroslular'ın yanı sıra Aigina ve Hestiae'da yaşayanlar da vardı. Diğerleri ise kendilerine bağlı olan halklar ya da paralı askerlerdi. Vergiyle Atina'ya bağlı olanlar arasında Eryettialılar, Khalkidikeliler, Styrialılar, Euboialı Karystialılar bulunmaktaydı. Adalardan Keos, Andros, Teos, Ionialılar'dan miletos, Samos ve Khioslular gelmişti. Khioslular vergiye bağlı değillerdi, sadece gemi göndermek zorundaydılar. Karystialılar dışındaki tüm bu halklar Ionialıydı ve Atina soyundan geliyorlardı. Aynı zamanda Aiolialılar da sefere katkıda bulunmuşlardır. Vergiye bağlı olmayıp gemi göndermek zorunda olan Methymnialılar, vergiye bağlı olan Tenedoslular, Aenialılar ve aslında Syrakusai'ın müttefiki olan Aiolia Boiotialılar'ı sefere katılmışlardı. Aralarında sadece Boiotia kökenli olan Plataialılar'ın Boiotia'dan hoşlanmamak için haklı nedenleri vardı. Rhodoslular ve Kythralılar Dor kökenlidir. Sparta kolonisi olan Kytheralılar Atinalılar ile beraber savaşmaktaydılar. Argos kökenli olan Rhodoslular ise kendi kolonileri olan ve Syrakusai'ın yanında bulunan Gelalılar ile karşı karşıya gelmişlerdi. Peloponnesos yakınlarındaki

adalarda yaşayan Kephallenialılar ve Zakynthoslular bağımsız olmalarına karşın Atinalılar'ın yanında yer almışlardı. Çünkü Atinalılar'ın denizlerdeki üstünlüklerine güveniyorlardı. Dor kökenli ve Korinthos kolonisi olan Korkyra halkı ise aynı soydan geldikleri Syrakusailılar'a karşı savaşmaktaydılar. Atinalılar'a mecbur kaldıkları için tabi olduklarını söyleseler de asıl neden Korinthoslular'dan nefret etmeleriydi. Messenialılar, Naksoslular ve Pyloslular da savaşa girmişlerdi. Megara sürgünleri Selionteliler ile savaşmak gibi üzüntü verici bir şeye katlanmaktaydılar. Atina ordusunun diğer bölümleri ise ücretli askerlerden oluşmaktaydı. Dor kökenli Argoslular Atina'yı çok sevdiklerinden değil Sparta'dan nefret etmelerinden dolayı savaşa girmişlerdi. Ion asıllı Atinalılar ile savaşa girmeleri bu nefretin bir sonucuydu. Mantineialılar ve Arkadialılar kendilerine düşman olarak gösterilen herkese saldıracak türden insanlardır. Fakat Korinthoslular'ın yanında savaşan diğer Arkadialılar'a özel bir nefretleri vardı. Giritliler ve Aitolialılar'ın savaşa gelmelerindeki tek neden paraydı. Aslında Giritliler Rhodoslular ile beraber Gela'yı kurmuşlardı. Ama kolonilerine yardım etmekten çok para kazanmayı düşünüyorlardı. Bazı Arkadia kabileleri de parayla kandırılmıştı. Ama içlerinde Demosthenes'e yakınlık duyanlar da epeyce fazla sayıdaydı. İtalya'da yaşayanlardan Thurium ve Metapontus halkı ülkelerindeki iç karışıklıklardan dolayı Atinalılar'a sığınmışlardı. Naksoslular ve Catanialılar da aynı durumdaydılar. Çünkü Atinalılar'ı Sicilya'ya çağıran Egestalılar'dan büyük destek alıyorlardı. Aynı zamanda Siküller de aynı düşüncedeydiler. Öte yandan son olarak Tyrrhenialı ve Iaphygialı paralı askerlerin de Atina saflarında dövüştüklerini sözlerimize ekleyelim.

LVIII. Syrakusailılar'ın yanındaysa komşuları Kamarinalılar, Kamarinalılar'ın komşuları Gelalılar, tarafsız kalan Agrigentumlular ve Selionteliler yer almaktaydı. Sicilya'nın Libya'ya bakan kısmında yaşayan halklar bunlardır. Tyrrhen denizi kıyılarında yaşayan Himeralılar ile Hellen kökenlidirler. Himeralılar Syrakusai'a yardım ettiler. Tüm bu halklar Dor kökenlidir ve bağımsız bir yaşam sürmektedirler. Syrakusai'ın yanında savaşan Hellen kökenli halklar bunlardı. Atinalılar'ın yanına

geçmeyen Siküller de Syrakusailılar ile beraber dövüştüler. Sicilya dışından Spartalılar ve helotları geldi. Korinthoslular ile aynı soydan geldiklerini iddia eden Leukas ve Ambrakia halkı gemi gönderdi. Korinthoslular Arkadia'dan paralı askerler topladılar. Sikyonlular ve Boiotialılar da yardım sağladılar. Syrakusailılar müttefiklerinin de yardımıyla daha kalabalık bir ordu oluşturmuşlardı. Ancak kentin önemi göz önüne alındığında bu duruma çok da şaşırmamak gerekir. Sicilyalı müttefiklerin gönderdikleri yardım her ne kadar çok değerli olsa da asıl büyük katkı kentleri kuşatma altına alınmış olan Syrakusailılar'dan gelmişti.

LIX. İki tarafın da toplayabildiği yardım böyleydi. Bundan sonra iki tarafa da yardım gelmedi. Herkes yeni bir savaşa hazırlanıyordu. Syrakusailılar Atinalılar'ı bir kez daha karada ve denizde mağlup ederek kesin zaferi kazanmayı ve Atinalılar'ı tam anlamıyla bir kuşatma altına almayı planladılar. Bu nedenle giriş kısmı sekiz stadion genişliğinde olan Büyük Liman bölgesinde tüm savaş ve taşıma gemilerinden oluşan bir set çektiler. Atinalılar'ın denizde yapacakları savaşa karşıt üm önlemler alınmıştı. Sözün özeti her şey Syrakusailılar için kusursuzdu.

LX. Atinalılar kuşatıldıklarından dolayı aralarında bir toplantı yapmaları gerektiğini düşündüler. Komutanlar bir araya geldi. Umutsuzluk hâkimdi, yiyecekleri azalmıştı ve yardım gelmesi de imkânsızdı. Bir süre önce Atinalılar Catania'ya haber göndererek artık kendilerine yardım yapılmamasını istemişlerdi. Sonunda metrislerin yakınındaki tepeyi boşaltmaya karar verdiler. Bundan böyle surun arkasındaki kısımda eşyalarını ve hasta olanları koruyacaklardı. Bu bölgeyi bir birlik koruyacak, geriye kalan herkes gemilere binecek ve deniz savaşına girilecekti. Kazanmaları halinde Catania'ya gideceklerdi. Kaybederlerse de düzenli bir biçimde en yakındaki kente çekileceklerdi. Ardından planlar uygulanmaya başlandı. Surlar boşaltıldı ve savaşabilecek durumda olan herkes gemilere bindirildi. Toplamda yüz on gemileri vardı. Gemilere mızraklı askerler ve okçular konuldu. Böylesine zor bir durumdayken yine de hazırlıklarını güzel bir biçimde tamamlamayı başardılar. Hazırlıklar devam ederken Nikias kendileri için bir var olma savaşına gireceklerini fark etti.

Çünkü erzak sıkıntısı büyük boyutlardaydı. Bu nedenle askerlerini topladı ve onlara şöyle dedi:

LXI. "Atinalılar ve müttefikleri! Gireceğimiz savaş herkesin savaşı. Bizim için olduğu kadar düşmanlarımız için de kurtuluş savaşı. Denizde kazanmamız halinde ülkemize geri dönebileceğiz. Böylesine bir savaşta cesaretsiz davranmak ve kaçmak şansınız yok. Atinalılar ve müttefikleri çok sayıda savaşa girdiler. Bugüne dek yaşadığımız şanssızlıkları hatırlayın. Şans mutlaka bir gün yüzümüze gülecek. Artık karşımızdaki insanlardan intikamımızı almaya hazırlanın.

LXII. Limanın darlığını ve düşmanların kalabalıklığını biliyoruz. Ama bizler de buna uygun şekilde gerekli önlemlerimizi aldık. Bu önlemleri alırken gemilerimizin kaptanlarına danıştık. Çok sayıda okçu ve mızraklı asker gemilerde olacak. Aslında gemilerin ağırlığını arttırmak iyi bir şey değil. Ama gireceğimiz savaş adeta bir kara savaşına benzeyecek. Düşman gemilerine karşı bir plan geliştirdik. Karşı karşıya geldiğimizde onların gemilerine kancalar atacağız. Bu kancalarımız hazır. Kaçmalarına izin vermemeliyiz. Diğer yandan karadaki hiçbir toprak parçası bize ait değil. Sadece küçük bir kısmı elimizde tutuyoruz. Hareketimizi buna göre yapalım.

LXIII. Kıyıya doğru sakın sürüklenmeyin. Bir gemiyle çarpıştığınız zaman üzerindeki düşmanları yere sermeden geri çekilmeyin. Bunu adeta bir onur savaşına dönüştürün. Söylediklerim tayfalardan çok hoplitlere yönelik sözlerdir. Tayfalarımız için de korkacak bir şey yok. Sakın ola ki bugüne kadar yaşadıklarımızdan dolayı umutsuzluğa kapılmayın. Güvertelerdeki makinelerimiz her şey için yeterli olacaktır. Aynı zamanda gemi sayısı bakımından üstünlüğümüz de güzel bir şey. Atinalı değilsiniz ama aynı dili konuşuyoruz ve aynı gelenekleri paylaşıyoruz. Bu nedenden dolayı tüm Hellas'ta büyük bir saygıyla karşılanıyorsunuz. Bizim yaydığımız korku sayesinde egemenliğimizi paylaşıyorsunuz. Bunu özgürlüğünüzden bir şey kaybetmeksizin elde ettiniz. Şimdi buna ihanet etme zamanı değil. Korinthoslular'ı defalarca yendiniz, Sicilyalılar ise donanmamız güçlü olduğu sürece bize saldırmaya bile cesaret edemiyorlardı. Düşmanlarınızı yenin. Şansımız yanımızda olmasa bile ustalığınız sayesinde her türlü sorunun altından kalkabiliriz.

LXIV. Atinalılar'a gelelim. Atina'da sizin gibi gençler, silah ve para kalmadı. Eğer kaybedersek düşmanlarımız arkamızdan Attika'ya gelecekler ev buradaki savunmasız halkı mağlup edecekler. Sizler de Syrakusailılar'ın eline geçeceksiniz. Saldırı için ne gibi hazırlıklar yürüttüğümüzden haberdarsınız. Attika'nın Sparta'nın eline geçmemesi ve canınızı kurtarmak için tüm gücünüzle savaşmalısınız. Elimizde bu gemiler, kara birlikleri ve Atina'nın ününden başka hiçbir şey kalmadı. Tecrübeli ve cesur insanların eline kendi halkını kurtarmak için bugünkünden daha güzel bir fırsat geçmeyeceğini unutmadan savaşa girin."

LXV. Nikias konuşmasını tamamladıktan sonra derhal gemilere binilmesini emretti. Gylippos komutasındaki Syrakusailılar ise Atinalılar'ın savaşa hazırlandıklarının farkındaydılar. Kancalardan da haberdar oldular. Bunun üzerine gereken önlemleri aldılar. Gemilerin pruvalarını derilerle örtmeye başladılar. Bu sayede kancalar etkisiz hale gelecekti. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Gylippos ve Syrakusailı komutanlar askerlerine bir konuşma yaptılar. Konuşma şu şekildedir:

LXVI. "Syrakusailılar ve müttefikleri! Bugüne kadar çok sayıda parlak zafer kazandınız. Bundan sonra da değişen bir şey olmayacak. Hepimiz bunu biliyoruz. Başka türlü olsaydı böylesine istekli olmazdınız. Fakata aramızda içinde bulunduğumuz sıkıntının farkında olmayanlar var. Atinalılar'ın Sicilya'ya saldırmalarının nedeni bizleri köle yapmaya çalışmaktı. Eğer yenilirsek Hellas'ın geri kalan kısmı ve Peloponnesos benzeri bir sona uğrayacak. Atinalılar şimdiye dek hiçbir Hellen halkının sahip olmadığı genişlikte bir imparatorluk kurdular. Fakat sizler bu imparatorluğun gücünün dayandığı donanmayı yenen ilk halksınız. Şu ana dek çok sayıda deniz savaşı kazandınız. Eminim ki bugün gireceğimiz savaşı da kazanacaksınız. Kendisinin daha üstün olduğuna inanmayan insanlar bu üstünlüklerini yitirirler. İstediklerini elde edemedikleri zaman kendilerini daha da küçümsemeye başlarlar. Atinalılar'ın da durumları şimdi bu şekilde.

LXVII. Evet belki deneyimimiz az ama cesaretimiz gün geçtikçe fazlalaşıyor. En güçlü düşmanları yenebildiğimize göre artık iyiden iyiye umutlandık demektir. İnsan savaşa gireceği zaman

umutlu olursa cesareti de daha fazla olur. Düşmanın yapacaklarına karşı gerekli tüm önlemlerimizi alıyoruz. Atinalılar gemilere bir sürü Akharnanialı ya da başka halklardan mızraklı askerleri bindirecekler. Bu askerlerin hiçbirisi etkili olamayacak. Gemideyken mızraklarını fırlatamayacaklar. Her zaman yaptıkları şeyi yapamadıkları zaman bu durumdan dolayı korkuya kapılmayacaklar mı? Gemi sayımızın onlardan az olmasının bir önemi yok. Çünkü daracık bir alanda sıkışıp kalacaklar. Attığımız silahların altında ezilecekler. Bana göre durumları aynen şöyle: Savaş konusundaki tüm umutlarını şansa bırakmış durumdalar. Ellerinde yiyecekleri kalmadı. Kazanırlarsa kara yoluyla kaçmayı deneyeceklerdir. Bu durum onların ne derece ümitsiz bir halde olduklarını göstermektedir.

LXVIII. Düşmanlarımızın işlerinin yolunda gitmediği bir sırada onlara tüm gücümüzle saldıralım. Bir insanın kendisine karşı yapılan haksızlığın intikamını almasından daha haklı bir şey yoktur. Bizler de bu güzel keyfin tadını çıkaralım. Bu insanlar ülkemizi köleleştirmek için geldiler. Eğer savaşı kazanırlarsa kadın ve çocukları da ayırt etmeksizin herkesi köle yapacaklar. Bu nedenle rahat olmalısınız. Savaşı kazanırlarsa da geri çekilmek zorunda kalacaklar. Fakat eğer biz kazanırsak tüm planlarımız gerçekleşmiş olacak. Aynı zamanda Sicilya'nın özgürlüğünü de sağlamış olacağız. İnsanın zafer kazanması için çok az tehlike içinde olacağı böylesine bir durumu yakalamak gerçekten de zor bir şeydir."

LXIX. Gylippos ve Syrakusailı diğer komutanların konuşması bu şekildeydi. Atinalılar'ın gemilere binmelerini gördükten sonra kendi askerlerini gemilere yerleştirdiler. Tam demir alınacağı sırada Nikias şu ana kadar yapılan hazırlıkların ve konuşmaların yetersiz olduğunu düşündü. Bu nedenle yanındaki komutanların her birini babalarının ve bağlı bulundukları kabilenin[72] isimleriyle çağırdı. Kendilerine bugüne kadar kazandıkları şereflerin değerini korumalarını ve kendilerine ihanet etmemelerini söyledi. Vatanlarının bağımsızlığının nelere mal olduğunhu hatırlattı. Kısaca ifade etmek gerekirse

72 Bu kabile isimleri Kallisthenes tarafından yapılan reformlarla verilen kabile isimleridir.

böylesi durumlarda söylenmesi gereken ne varsa hepsini tekrarladı. Kadınlar, çocuklar ve tanrılarla ilgili gerekenleri de ifade etti. Askerlerini cesaretlendirmenin yeterli olmayacağına inanmasına rağmen yine de konuşmak istiyordu. Daha sonra komutanların bir kısmı gemilerden indiler ve karada savunmaları gereken yere geçtiler. Atina donanmasının komutanı Menandros, Demosthenes be Euthydemos'tu. Demir aldıktan sonra açılmaya ve limanı kapatan sete doğru ilerlemeye başladılar.

LXX. Syrakusailılar ve müttefiklerinin ellerinde bir önceki savaşta olduğu kadar gemi vardı. Gemilerin bir bölümü setin yakınına diğerleri ise Atinalılar'a rahatça saldırabilmek için liman çevresine dizildiler. Kara orduları da yapılacak saldırı için hazırlanmaktaydı. Syrakusailı gemiler kanatlarda yer alıyordu ve komutanları Sikanos ve Agatharkos'tu. Pythen ve yanındaki Korinthoslular ise merkezi kapatmışlardı. Atinalılar müthiş bir hırsla sete doğru yüklendiler. Fakat Syrakusailılar ve müttefikleri kendilerine karşı koydu. Hem liman hem de setin olduğu bölümde şiddetli bir çarpışma başladı. Önceki savaşlara göre çok daha zorlu bir mücadele yaşanıyordu. İki tarafta yer alan tayfalar ellerinden geleni yapıyorlardı. Kaptanlar gemilerini daha etkin kullanabilmek için bildikleri tüm manevraları uyguluyorlardı. Gemilerin üzerindeki askerin gayretlerine ise diyecek bir söz bulunamazdı. Açıkçası herkes kendi üzerine düşenin en iyisini yapmak için uğraşıyordu. Tarihte bugüne dek hiçbir deniz savaşı böylesine şiddetli geçmemişti. Çünkü son derece dar bir alan içinde yaklaşık iki yüz gemi birbiriyle mücadele ediyordu. Bu durum da manevra kabiliyetlerini azaltıyordu. Gerilemek ya da limanın dışında çıkmak imkânsız gibiydi. Bu nedenle çok sayıda geminin pruvasıyla diğer gemilerin pruvası çarpıştı. Bir gemi diğerine yaklaştığında üzerindeki askerler başta mızrak ve ok olmak üzere ellerindeki her şeyi fırlatıyorlardı. Gemilerin çarpışmasından sonraysa göğüs göğüse çarpışma başlıyordu. Yerin dar olmasından dolayı sık sık görülen şeylerden birisi de gemilerin birbirlerine takılmaları ve hareketsiz kalmalarıydı. Kaptanların çok dikkatli olmaları gerekiyordu. Çünkü aynı anda hem geri çekilebilmeleri hem de manevralarını dikkatli bir biçimde yapabilmeleri gerekmekteydi.

Çarpışma sırasında çıkan gürültü de korkunçtu. Çarpışma seslerine bir de askerlerin saldırıya geçtikleri zaman attıkları çığlıklar eklenmekteydi. Atinalılar seti aşmaları gerektiğini düşünürlerken Syrakusailılar da düşmanlarının buradan çıkmasını engellemeleri gerektiği fikrindeydiler. Her iki donanmanın komutanları da bir gemi zorunda olmadığı halde geri çekiliyorsa o geminin komutanına ismiyle seslenmekteydiler. Atinalı komutanlar düşman eline düşmenin daha güvenli bir şey mi olacağını sorarak kaptanları cesaretlendirmeye çalışıyorlardı. Syrakusailılar ise böylesine zor durumda olan bir düşmandan kaçmanın onursuzluğundan söz ediyorlardı.

LXXI. Deniz savaşı halen eşit bir şekilde devam ederken karada yer alan birlikler şaşkınlık ve biraz da korkuyla bekliyorlardı. Syrakusailılar kazandıkları ünü arttırmaya çalışıyorlardı. Atinalılar ise içinde bulundukları durumdan daha kötü bir hale düşmekten endişeleniyorlardı. Atinalılar tüm umutlarını deniz savaşına bağlamışlardı. Şimdi ortada bir karmaşa olduğundan dolayı endişeleri daha da artmıştı. Herkes bulunduğu yerden savaşın farklı bir yerini görebiliyordu. Kazanmak üzere olduklarını görenler heyecanlanıyor ve işlerinin yolunda gitmesi için tanrılara yalvarıyorlardı. Yenildiklerini görenler ise büyük bir hayal kırıklığına kapılıyorlardı. Eşit durumdaki savaşı görenler ise iyiden iyiye heyecanlanıyorlardı. Vücutlarının hareketleri aslında ruh hallerini yansıtıyordu. Çünkü ölüm ve kurtuluş arasındaki bir noktada gidip gelmekteydiler. Savaşın sonucu belli olmadığı sürece Atina ordusundaki askerlerden çığlıklar dışında başka bir ses işitilmedi. Sonunda Atinalılar bozguna uğradılar.Syrakusailılar düşmanlarını kıyıya kadar kovaladılar. Bundan sonra çekilmeye başlayan Atinalılar karadaki ordugahlarına doğru koşmaya başladılar. Kara ordusundakilerin heyecanları sona ermişti. Bundan sonra gemilere yardım etmeye ve ellerindeki metrisleri korumaya çalıştılar. Fakat çoğu askerin yaptığı şey kendi canını kurtarmaya çalışmaktı. Yaşananlar Pylos'ta Sparta ordusunun başına gelenlere benziyordu. Pylos'ta Spartalılar donanmalarını kaybetmişlerdi. Aynı zamanda karadaki askerleri de ölmüştü. Bu nedenle Atinalılar için de bir mucize olmadıkça herhangi bir kurtuluş ümidi görünmüyordu.

LXXII. Her iki tarafın da kayıpları fazlaydı. Syrakusailılar ve müttefikleri gemi kalıntılarıyla beraber ölülerini topladılar. Ardından kentlerine geri döndüler ve bir zafer anıtı diktiler. Atinalılar'ın durumu o kadar kötüydü ki ölülerini toplamak için anlaşma yapmaya bile çalışmadılar. Hemen o gee kaçmayı düşünüyorlardı. Demosthenes Nikias'ın yanına gitti ve sabaha karşı kaçmak için seti aşmaya çalışmalarını önerdi. Atinalılar'ın halen düşmanlarından daha fazla sayıda gemiye sahip olduklarını belirtiyordu. Aslında Atinalılar'ın atmış kadar gemileri kalmıştı. Syrakusailılar'ın ellerindeki gemi sayısı ise elliden fazla değildi. Nikias da Demosthenes ile aynı görüşteydi. Fakat tayfalar gemilere binmek istemediler. Denizden kaçabileceklerini düşünmüyorlardı. Bu nedenle kara yoluyla uzaklaşılmasını önerdiler.

LXXIII. Syrakusailı Hermokrates Atinalılar'ın planlarını farketmişti. Atinalılar'ın kalabalık kara ordularının çekilmelerine izin vermeleri halinde savaş başka bir noktada yeniden devam edebilirdi. Bu nedenle yetkililerin yanına gitti ve geceleyin Atinalılar'ın kaçmaarına kesinlikle izin vermemeleri gerektiğini söyledi. Hermokrates'e göre Syrakusailılar çabucak bir çıkış hareketi yapmalıydılar. Yetkililer de aynı görüşteydiler. Fakat askerler savaştan dolayı çok yorulmuşlardı. Bu nedenle bir çıkış hareketi yapmak istemeyebilirlerdi. Öte yandan içinde bulunulan gün Herakles bayramıydı. Askerlerin çoğu büyük bir keyifle bayramı kutlamaktaydılar. Bu nedenle silahlarını almalarını ve bir çıkış hareketi yapmalarını istemek pek de mantıklıca görülmüyordu. Hermokrates bunun üzerine yeni bir plan yaptı. Atinalılar'ın kendilerinden daha çabuk harekete geçmelerinden endişeleniyordu. Bu nedenle Atina ordusunun yanına birkaç adamını gönderdi. Bu adamlar sanki şehirdeki Atina yanlıları gibi davranacaklardı. Zaten Nikias'a kentte neler olup bittiğini anlatan bazı adamlar vardı. Adamlar Nikias'a geceleyin Syrakusailılar'ın yollarını keseceklerini ama yarın rahatça yola çıkabileceklerini söylediler. Ardından da kentlerine geri döndüler. Haber Atinalı komutanlara ulaşmıştı.

LXXIV. Atinalılar kandırıldıklarının farkına varmadıklarından dolayı yola çıkma işini ertesi güne bıraktılar. Günü mümkün olduğunca yolculuk hazırlıklarıyla geçirdiler. Sadece gereken

şeyleri alacaklar, diğerlerini bırakarak yola koyulacaklardı. Gylippos ve Syrakusailı yaya askerleri Atinalılar'ın geçecekleri yollar üzerine yerleştiler. Kendileri için en uygun olabilecek yerlere konuşlandılar. Diğer yandan Atina gemilerini ele geçirmek umuduyla donanmalarını da yaklaştırıyorlardı. Atinalılar ilk olarak kendilerine ait bazı gemileri yaktılar. Ardından bu durumdan yararlanarak daha yararlı olduklarını düşündükleri gemilerine ordugahlarına çektiler.

LXXV. Nikias ve Demosthenes hazırlıkların tamamlandığına karar verdiler. Deniz savaşından iki gün sonra harekete geçildi. Atinalılar'ın durumu korkunçtu. Gemilerini ve tüm umutlarını kaybetmişlerdi. Aynı zamanda ülkelerini de çok zor duruma sokmuşlardı. Şu an yola çıktıkları ordugahın durumu da berbattı. Cesetler gömülmemişti, askerler arkadaşları için büyük üzüntü duymaktaydılar. Yaralılar ve hastalar geride bırakılıyordu. Askerlerin asıl acıdıkları insanlar da bunlardı. Yaralılar ve hastalar yalvarıyorlardı. Tanıdıkları birisini gördükleri zaman çığlıkları artıyordu. Arkadaşları yollarına devam ettikleri zaman onların kollarına asılıyorlar, güçleri yettiğince beraber yürüyorlardı. Ancak bir süre sonra güçleri tükendiğinde ağlayarak tanrılara yalvarıyorlardı. Bunları gören askerler yola çıkıp çıkmama konusunda kararsızlık yaşamaya başladılar. Şu an düşman topraklarında bulunuyorlardı ve kendileri gittikten sonra arkadaşları çok daha büyük felaketlere uğrayabilirlerdi. Aşağılanmalarının yanı sıra bir de birbirlerini suçlamaya başlamışlardı. Durumları aynı kuşatılmış bir kentten kaçan insanları andırıyordu. Kaçmaya çalışan toplam asker sayısı kırk bindi. Askerler yanlarına taşıyabilecekleri şeyleri aldılar. Hoplitler ve atlılar da kendi erzaklarını almışlardı. Artık yanlarında bunları taşıyacak köleleri yoktu. Zaten olanlar da kölelerine güvenmiyorlardı. Aslında köleler uzun süre önce kaçmaya başlamışlardı. Ama artık herkes kaçıyordu. Böylesine felaket zamanlarında insan acısını paylaşabilecek birilerini bulması acısını hafifletebilir. Ancak bu kez böyle olmuyordu. Şimdi kendini beğenen insanların nasıl da küçük duruma düştükleri apaçık ortadaydı. Hellenler'in yaşadıkları en büyük felaketlerden birisi yaşanıyordu. Başka insanları köleleştirmek için gelmelerine karşın şimdileri kendileri köle olmak tehlikesiyle

yüz yüzeydiler. Yola çıkarlarken söylenen kehanetlerin artık tam tersleri söyleniyordu. Gemilerle değil yürüyerek ilerliyorlardı. Artık donanmaları yerine hoplitlerine güvenmek zorunda kalmışlardı. Fakat içinde bulundukları durum düşünüldüğünde yaşadıkları şeylere katlanmaktan başka bir şansları yokmuş gibi görünüyordu.

LXXVI. Nikias ordusunun içinde bulunduğu durumu gördü ve askerlerini cesaretlendirmeye çalıştı. Konuşması sırasında sık sık sesi yükseldi. Adeta avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Şunları söyledi:

LXXVII. "Atinalılar ve müttefikler! Şu an bile umudunuzu korumalısınız. Daha büyük sıkıntıları bile atlatmayı başarmıştınız. Başarısız olduğumuz ve hak etmediğimiz şeyleri yaşadığımızdan dolayı birbirimizi suçlamayalım. Hastalığımdan dolayı başıma gelenleri görüyorsunuz. Hem özel hem de kamusal yaşamda benim gibi bir insanın ne hallere düştüğünü görüyorsunuz. Ben hayatım boyunca tanrılara gereken saygıyı göstermiştim. Herkese her zaman adil davrandım. Bu yüzden umudumu korumaya devam ediyorum. Yaşadığımız felaketlerden dolayı büyük bir korkuya kapılıyoruz. Ama yaptığımız iyi şeylerden dolayı gelecekten ümitliyim. Düşmanımız uzun süreden beri epeyce şanslı. Oysa ki bizler tanrıları gücendirmiş olsak bile cezamızı çektik diye düşünüyorum. Daha önceleri başka insanlar da çeşitli haksızlıklar yaptılar. Cezalarını çektiler. Tanrılarınız bize daha fazla sert davranmaları için bir nedenleri yok. Çünkü artık kıskançlık uyandıracak değil acınılacak haldeyiz. Düşman hoplitlerinin sıkışık saflar halinde ve düzenli bir biçimde ilerlemesinden korkmayın. Kaldığınız yerde Sicilya'da hiç kimsenin sizi yenemeyeceği kadar güçlü bir kent kurabilirsiniz. Dikkat etmeniz gereken şey ilerlemeniz sırasında düzeninizi bozmamanız. Eğer bir şekilde savaşa girmek zorunda kalırsak ve bu savaştan zaferler ayrılırsak aynı zamanda bir sur da örmüş olacağız. Elimizde çok az erzak kaldığından dolayı hiç durmadan ilerleyeceğiz. Dost bir Sikül kentine ulaşacak olursak bize yiyecek getirmelerini söyledik. Kısacası aklınızdan çıkarmamanız gereken tek şey zayıf düştüğümüz anda sığınacak hiçbir yerimizin olmadığıdır. Düşmanlarımızdan kurtulabilirsek belki yine de istedikleri şeye

kavuşmuş olacaklar. Ama Atina'nın zor durumdan kurtulmasının çaresi de yine bizleriz. Bir kenti koruyan şey surlar ya da donanması değil insanlardır."

LXXVIII. Nikias'ın yaptığı konuşma hemen hemen böyleydi. Askerler Nikias'ın konuşmasını dinledikten sonra yerlerine döndüler. Demosthenes de daha sonra Nikias'a benzer bir konuşma yaptı. Ordu bir dikdörtgen oluşturarak ilerliyordu. En önde Nikias, en arkada Demosthenes bulunuyordu. Kölelerin etrafındaysa hoplitler yer almışlardı. Atinalılar Anapos Nehri'ndeki geçide ulaştılar. Burada Syrakusailılar kendilerini beklemekteydiler. Yapılan ilk çarpışmayı Atinalılar kazandı. Fakat Syrakusailı atlılar ve hafif silahlı askerler yan taraflardan saldırmaya devam ettiler. Kırk stadion kadar ilerleyen Atinalılar bir tepede ordugah kurdular. Bir sonraki gün ise yirmi stadion daha yol aldılar ve ovaya inerek ordugahlarını kurdular. Atinalılar bu bölgeden erzak bulabileceklerini düşünmekteydiler. Aynı zamanda su da kalmamıştı. Syrakusailılar durumu farkederek Lepas adındaki tepede mevzilendiler. Burası Atinalılar'ın geçecekleri tepeydi. Bir sonraki gün Atinalılar yeniden yola koyuldular. Fakat Syrakusailılar önlerini kesince sabah yola çıktıkları yere geri dönmek zorunda kaldılar. Syrakusailı atlıların çabaları erzaklarının iyice azalmasına neden olmuştu.

LXXIX. Sabahleyin yeniden yola çıktılar. Çözüm yolu arıyorlardı. İlk önce tepeye saldırdılar ama daracık bir alanda duran çok sayıda yaya askeri onlara engel oldu. Daha sonra metrise saldırdıysalar da okçular tarafından püskürtüldüler. Tepeyi ele geçiremeyince geri çekilerek dinlenmeye başladılar. Tam da bu sırada her sonbahar mevsiminde yaşandığı gibi yağmur başladı. Atinalılar artık sonlarının geldiğine inanıyorlardı. Gylippos ve Syrakusailılar gelinen yol üzerinde ikinci bir sur daha örmeye karar verdiler. Atinalılar da bunu engellemeye çalıştılar. Daha sonra dönüp yine ovada ordugahlarını kurdular. Bir sonraki gün Atinalılar yeniden yola çıktılar. Syrakusailılar da onları engellemeye çalıştılar. Çok sayıda Atinalı asker yaralandı. Aslında Atinalılar saldırdıkları zaman geri çekilmek zorunda kalıyorlardı. Fakat Atinalılar yollarına devam ettiklerinde yeniden saldırıya geçiyorlardı. Özellikle Atina

ordusunun arkasında kalan kısımlar büyük zarar gördü. Elbette ki tüm ordu korkuya kapılmıştı. Atinalılar çok uzun bir süre boyunca savaşmaya devam ettiler. Yaklaşık yedi stadion kadar ilerlemeyi başardılar. Syrakusailılar savaşı bırakıp ordugahlarına çekildiler.

LXXX. Bir sonraki akşam Demosthenes ve Nikias kendi ordularının yiyeceksizlikten daha fazla direnemeyeceklerini kabullendiler. Mümkün olduğunca fazla ateş yakıp düşmanın kafasını karıştırarak kaçmayı planladılar. Fakat bu kez Syrakusailılar'ın beklediklerinin aksine Catania'ya doğru değil Kamarina ve Gela'nın da aralarında bulunduğu Hellen ve barbarların diğer kentlerine doğru yani deniz kıyısı yönünde ilerlemeye başladılar. Ateş yakıp yola koyuldular. Bir ordu ne kadar kalabalıksa düşman topraklarından geçerken o kadar büyük korkuya kapılır. Aynı şey bu kez Atinalılar için geçerli olmuştu. Nikias'ın komutanı olduğu ön kısım fazlasıyla ileri çıktı, Demosthenes'in komuta ettiği arka kısımsa dağılmaya başladı. Fakat sabaha karşı deniz kıyısına vardılar. Ardından Kakyparis Nehri'ne ulaşabilmek için Heloros yoluna girdiler. Buradan iç kısımlara girerek erzak toplayacaklardı. Siküller'e haber göndermişlerdi ve kendilerinden yardım gelmesini umuyorlardı. Tam da bu sırada Syrakusailılar ile karşılaştılar. Düşmanları Atinalılar'ı engellemek için geçit yapıyorlardı. Fakat Atinalılar geçidi aşmayı başardılar ve Erineos Nehri kıyılarına doğru ilerlemeyi başardılar.

LXXXI. Syrakusailılar ve müttefikleri sabah olunca Atinalılar'ın kaçtıklarını farkettiler. Çoğu insan bu olaydan dolayı Gylippos'un suçladı. Atinalılar'ın yollarını bulmaları kolay bir şey olmadığından hemen onları takip etmeye başladılar. Öğlene doğru Atinalılar'a yetiştiler. Demosthenes'in ordusu karmakarışık bir şekilde ilerlemeye devam ediyordu. Syrakusailılar zaman kaybetmeden saldırıyı başlattılar. Demosthenes'in ordusu atlılardan ayrıldığı için kolay bir şekilde kuşatma altına alındı. Nikias'ın ordusu ise bu sırada elli stadion kadar ileri çıkmıştı. Nikias oldukları yerde kalmanın hiçbir şey kazandırmayacağını ve sadece ilerlerlerse ve zorda kalırlarsa savaşmanın en mantıklı yöntem olacağını düşündü. Yola çıkmalarından bu yana ordunun gerisinden gelmek zorunda kalan

Demosthenes'in işi ise daha zordu. Syrakusailılar kendisini kovalamaya başladıkları zaman saflarını sıklaştırdı. Ancak zaman kaybedince düşmanları tarafından kuşatıldı. En sonunda zeytin ağaçlarıyla dolu ve kısa bir duvarın bulunduğu bir alanda kuşatıldı. Burada Syrakusailılar Demosthenes ve arkadaşlarına oklar fırlatmaya başladılar. Syrakusailılar düşmanlarına sadece ok atmakla yetiniyorlardı. Elbette ki büyük bir tehlike altında canlarını kurtarmaya çalışan insanlara karşı ok atmakla yetinmeleri doğal bir şeydi. Artık Syrakusailılar zafer kazandıkları bir ortamda kendi canlarını tehlikeye atmak istemiyorlardı.

LXXXII. Gün boyunca Atinalılar ve müttefikleri düşmanlarının kuşatmasında kurtulamadılar. En sonunda Gylippos ve Syrakusailılar Atinalılar'ın kendi taraflarına geçmesi için onlara haberciler gönderdiler. Böylece kendilerine özgürlüklerini vereceklerdi. Bazı müttefikler Atina'dan ayrıldılar. Daha sonra Demosthenes ile bir anlaşma yapıldı. Buna göre Atinalılar silahlarını teslim edeceklerdi, Syrakusailılar da onları zincirlemeyecekler ve aç bırakmayacaklardı. Ardından altı bin asker teslim oldu. Kalkanlarını çukurlara attılar ve askerler kente götürüldü. Nikias ve yanındakiler ise Erineos Nehri'ne varmışlardı. Nehri geçerek tepede bir ordugah kurdular.

LXXXIII. Bir sonraki gün Syrakusailılar Nikias'a da benzeri bir öneri getirdiler. Fakat Nikias, Demosthenes'in başına gelenlere inanmamıştı. Syrakusailılar kendisinin durumu denetlemesi için bir atlı birliği göndermesine izin verdiler. Atlılar haberlerin doğru olduğunu söylediler. Ardından Nikias bir elçi aracılığı ile Gylippos ve Syrakusailılar ile görüşmeyi kabul etti. Eğer Atina ordusunun geri çekilmesine izin verirlerse Syrakusailılar'ın savaş için harcadıkları tüm parayı ödemeyi kabul ediyordu. Para ödenene dek her bir talanton için bir asker rehin bırakılacaktı. Fakat Gylippos ve Syrakusailılar Nikias'ın önerisini kabul etmediler. Syrakusailılar daha sonra yeniden saldırıya geçtiler. Gün boyunca Nikias ve yanındakileri ok yağmuruna tuttular. Akşam olunca ortaya çıkan sakinlikten yararlanan Nikias yeniden kaçmaya çalıştı. Fakat Syrakusailılar durumu farkettiler. Atinalılar şanslarının kalmadığını anlamışlardı. Sadece üç yüz kişilik bir grup düşman

hatlarını yararak . Sabahletin Nikias ordusunu yeniden harekete geçirdi. Syrakusailılar ise bir önceki gün uyguladıkları taktiği yineliyorlardı. Atinalıalr yoğun düşman saldırısından bıkmış bir şekilde Asinaros Nehri'ne varmaya çalışıyorlardı. Nehri geçmeyi başarırlarsa bir şansları olabilirdi. Çünkü hiç suları kalmamıştı. Nehrin kıyısına vardıkları zaman herkes diğerinden önce nehri aşabilmek umuduyla ileri atıldı. Birbirlerinin üstüne çıktıklarından dolayı bir izdiham yaşandı. Bazıları ayaklar altında kalırken, bazıları da suların akıntısına kapılıp gitti. Syrakusailılar ise nehrin gerisindeki tepeden Atinalılar'a ok yağdırıyorlardı. Ardındsan nehrin kıyısına indiler ve Atinalılar'ı öldürmeye başladılar. Su iyice kirlenmişti ve kanla dolmuştu. Ama Atinalılar o kadar susuzlardı ki kirli sudan bile içmek için birbirlerine girdiler.

LXXXV. Nehirde çok sayıda ceset birikti. Ordu artık yok olmuştu. Bazıları kıyıda bazıları ise kaçarken atlılar tarafından öldürülmüştü. Sonunda Nikias, Syrakusailılar'a göre daha güvenilir bulduğu Gylippos'a teslim oldu. Spartalılar'a teslim olması karşılığında askerlerinin öldürülmemesini istedi. Gylippos da artık bundan sonra hiçbir Atinalı'nın öldürülmemesini emretti. Syrakusailılar tarafından saklananlar dışında tüm Atinalılar kente götürüldü. Kaçmayı başaran üç yüz asker de yakalanarak esir alındı. Kent adına çok fazla esir alınmadı. Esirler daha çok partilerin adına alınmaktaydılar. Nikias'ın ordusu Demosthenes'in ordusu gibi anlaşarak teslim olmamıştı. Sonuna kadar savaşmışlardı. Çok fazla sayıda Atinalı öldü. Bu sefer boyunca ölenlerden çok daha fazla sayıda kayıbı sadece son birkaç günde vermişlerdi. Fakat yakalananların çoğu bir süre köle olarak çalıştıktan sonra Catania'ya kaçmayı başardı.

LXXXVI. Syrakusailılar ve müttefikleri bir araya geldiler. Taşıyabildikleri kadar ganimeti yanlarına alıp kentlerine geri döndüler. Gylippos karşı olmasına rağmen Nikias ve Demosthenes öldürüldü. Esir Atinalılar ve müttefikleri en güvenli hapishane olan Latomie'ye gönderildi. Gylippos zaferlerinin yanında bir de Atinalı komutanları esir alarak ününü iyice arttırmak istemişti. Pylos ve Spakteria'da yaşanan olaylar sırasında Demosthenes Spartalılar'ın düşmanlığını, Nikias ise dostluğunu kazanmıştı. Spartalılar kendi askerlerinin serbest kalması

için uğraşan Nikias'a saygı duyuyorlardı. Fakat Syrakusailılar kendi kentlerinden bazı insanlarla haberleştiği için, Korinthoslular ise zengin bir adam olup, bir şekilde kendisine yandaşlar bulup yeniden savaşa girmeyi isteyebileceği için ondan hoşlanmıyorlardı. Komutanların öldürülme nedenleri bu şekildeydi. Yoksa Nikias bu şekilde bir ölümü en az hak eden insanlardan birisiydi.

LXXXVII. Hapishanedekilere Syrakusailılar son derece acımasız davrandılar. Kapalı kaldıkları ufacık bir çukurda sıcak ve havasızlık nedeniyle büyük sıkıntıya düştüler. Sonbahar akşamları serin olduğundan dolayı çeşitli hastalıklara neden oldu. Küçücük bir yerde tüm gereksinimlerini karşılamaları gerekiyordu. Yaralananlar ve hastaların yanında çok sayıda ceset durumu daha da feci bir hale getirmekteydi. Açlık ve susuzluk gittikçe çekilmez bir hal aldı. İnsanlara sekiz ay boyunca sadece iki kotyle su ve buğday verilmişti. Yetmiş gün süreyle her türlü sıkıntıya katıldılar. Daha sonra Atinalılar ile beraber sefere katılan Siciyalılar ve İtalyalılar dışındaki herkes köle olarak satıldı. Esir alınanları sayısı tam olarak bilinmiyordu. Ama yedi bin kadar oldukları düşünülmektedir. Savaş sırasında yaşanan en büyük acı buydu. Hellas tarihinde bana kalırsa kazananların en şanslı oldukları kaybedenlerin de en kötü duruma düştükleri savaş buydu. Atinalılar tam anlamıyla bozguna uğramışlardı. Kara ordularını ve donanmalarını yitirdiler. Askerlerin çok küçük bir kısmı ülkesine sağ salim geri dönebildi. Sicilya Savaşı bu şekilde gerçekleşti.

SEKİZİNCİ KİTAP

I. Haberler Atina'ya ulaştı. En cesur ve sözüne güvenilir askerlerin sözlerine rağmen insanlar yenilgi haberlerine uzunca bir süre inanmak istemediler. Fakat sonunda kabullendiler. Bundan sonra seferin yapılmasını isteyenlere karşı müthiş bir nefret başgösterdi. İnsanlar sanki kendileri bir oylama yapmamışlar gibi davranıyorlardı. Sicilya'nın ele geçirileceğini söyleyen tüm kahinlerden nefret ediliyordu. Atinalılar bir yandan büyük bir üzüntü yaşarlaken bir diğer yandan da korkuya kapılmışlardı. Her aileden bir kayıp vardı. Çok sayıda hoplit ve atlı kaybedilmişti. Artık ellerinde savaşabilecek az sayıda genç vardı. Tersanelerde gemi kalmamıştı. Kürekçi ve para da yoktu. Bundan dolayı savaştan hiç kimsenin umudu kalmamıştı. Sicilya'da zafer kazananların hiç zaman kaybetmeden Pire'ye gelecekleri düşünülüyordu. Hellas'taki düşmanlar da durumdan yararlanarak karadan bir saldırı başlatabilirlerdi. Müttefikler de Atina'dan ayrılmışlardı. Sonuçta bir yaşlılar meclisi oluşturulması kararlaştırıldı. Bu meclis eldeki tüm kaynakları kullanarak bir donanma oluşturacaktı. Bu donanmada Euboialılar'ı durduracaktı. Aynı zamanda iç kısımlarda da gerekli önlemler alınacaktı. Açıkçası halk büyük bir korku içinde gerekli tüm önlemleri almaya çalışıyordu. Hazırlıklar sona erdiğinde yaz mevsimi bitmişti.

II. Atinalılar'ın Sicilya'da aldıkları yenilgi Hellas'ta büyük bir sevince yol açtı. Tarafsız kalan kentler bile bundan sonra tarafsız kalmaya devam etmemeleri fikrindeydiler. Kentler Atinalılar Sicilya'da zafer kazansalardı sıranın kendisine geleceğine inanıyorlardı. Zaten bundan sonra savaşın çok da uzun sürmesi beklenmemekteydi. Sparta'nın müttefikleri uzun zamandan

bu yana devam eden sıkıntılarının artık son bulmasını istiyorlardı. Atinalılar'ın müttefikleri ise hiçbir şeyi düşünmeksizin isyan etmeye kalkıştılar. Bir sonraki yaz mevsimi geldiğinde Atina'nın halen direnmeye devam edebileceğine inanılmıyordu. Spartalılar'ın en fazla güvendikleri şeylerden birisi de Syrakusailılar bahar aylarından bir kara ordusuyla yardımlarına gelecek olmalarıydı. Eğer Atina'ya karşı kesin zaferi elde ederlerse bundan böyle hiçbir kent Sparta'nın Hellas'taki üstünlüğüne karşı çıkamazdı.

III. Sparta Kralı Agis bu amaçla kış aylarının ortasında yanına aldığı müttefiklerle Dekelia'dan ayrıldı. Amacı kendisine daha fazla yardım toplamaktı. İlk olarak Maliakos Körfezi'ne gitti. Burada Sparta düşmanı olan Oetalılar'a saldırıp onlardan ganimet ve para aldı. Thesselialılar direnmeye devam edebilirlerdi. Bu nedenle Akhaialılar ve Phiotisliler'i kendisine yakın olan Thesselia kabilelerine bağladı. Alınan rehineler Korinthos'a yerleştirildi. Aynı zamanda yüz gemilik bir donanma oluşturulması için müttefiklere haber gönderildi. Buna göre Sparta yirmi beş, Boiotia yirmi beş, Phakis ve Lokrisliler on beş, Arkadia, Pallene ve Sikyon on, Megara, Troizene, Epidauros ve Hermione de on gemi yollayacaklardı. İlkbahar mevsimi geldiğinde kesin sonucu elde etmek için savaşa gireceklerdi.

IV. Atinalılar da hazırlıklarına devam ettiler. Kış mevsimi olmasına karşın gemi yapmak amacıyla keresteler getirttiler. Aynı zamanda Sunion Burnu'nu korunaklı bir hale getirdiler. Sicilya seferi öncesinde Lakonia'da yapılan kale boşaltıldı. Tüm gereksiz harcamalardan vazgeçildi. Sadece müttefiklerinin isyan etmelerini engellemeye çalıştılar.

V. Her iki taraf da adeta savaş yeni başlamış gibi hazırlıklarını sürdürüyordu. Bu sırada Euboialılar Agis'e haber göndererek Atinalılar'dan ayrılmak istediklerini bildirdiler. Agis de kendileriyle görüştü ve Euboia komutanlığı için Spartalı Stheneleidas'ın oğlu Alkamenes ve Melanthos'u görevlendirdi. Üç yüz kadar Neodamodes getirilince askerler Euboia'yı ele geçirdiler. Bu arada Lesboslular da geldi. Onlar da Atina'dan ayrılmaya karar vermişlerdi. Boiotialılar kendileriyle görüşerek Agis'in Euboia planlarını değiştirmesini istediler. Bundan

sonra Agis Lesboslular'ın Atina'dan ayrılmaları için yardımcı oldu ve Alkamenes'i vali olarak atadı. Boiotialılar ve Agis Lesbos'un yardımına onar gemi göndermek için söz verdiler. Tüm bu olaylardan Sparta halkının haberi yoktu. Çünkü Agis Dekelia'da bulunduğu sırada istediği her şeyi yapmakta özgürdü. Müttefikler de Sparta halkından çok kralın sözlerine inanmaktaydılar. Çünkü kral yanındaki orduyla etrafa büyük bir korku salabiliyordu. Lesboslular ile Agis görüşmelere devam ederken Khioslula ve Erythrailılar da Atina'dan ayrılma kararı verdiler. Fakat Agis ile değil Sparta'dakiler ile görüşmeye karar verdiler. Elçiler arasında Dareios'un valilerinden Tissaphernes'in elçisi de katılmıştı. Tissaphernes yardım karşılığında Spartalılar'a erzak vaad etti. Atinalılar kendi, bölgesinden vergi toplamasına engel olmuşlardı. Bu nedenle Tissaphernes Atinalılar'ın güçlerini azaltarak vergilerini daha kolay bir şekilde toplayabileceğini umuyordu. Dareios Spartalılar'ın ittifaka dahil edilmelerini istemişti. Bir sorunları daha vardı. Karia'da ayaklanma başlatan Pissuthenes'in evlilik dışı oğlunu bir şekilde ele geçirmek istiyorlardı. Khioslular ve Tissaphernes bu konuda anlaştıklarından dolayı birlikte hareket ediyorlardı.

VI. Tam da bu arada Megara'dan Laophon'un oğlu Kalligitos ve Kyzikos'tan kovulan Athenagoras'ın oğlu Timagoras Sparta'ya geldiler. İki adam da ülkelerinden kovulduktan sonra Pharnakes'in oğlu Pharnabazos'un yanına sığınmışlardı. Spartalılar'ın Hellespontos bölgesine bir donanma göndermelerini sağlamak için Pharnabazos kendilerinden yardım istedi. Tissaphernes gibi Pharnabazos da vergi toplamasını kolaylaştırmak için kentlerin Atina ile olan ittifaklarına bir son vermek istiyordu. Pharnabazos ve Tissaphernes elçilerini farklı zamanlarda göndermişlerdi. Bu nedenle Sparta'da yoğun tartışmalar başladı. Bir kısım Ionia ve Khios, diğer kısım ise Hellespontos'a yardım gönderilmesini istiyordu. Ancak çoğunluk oyunu Tissaphernes ve Khios'a yardım edilmesinden yana kullandı. Bu sıralar Sparta'da bulunan ve ephoroslardan Endios ile yakın bir dostluğu olan Alkibiades'in görüşleri de etkili oldu. Alkibiades'in babasının ismi Lakonia'ydı ve bu isim Endios ile olan uzun süreli dostluklarına bağlıydı. Spartalılar ilk

olarak Phyrnis'i görevlendirerek Khios'ta sözü edildiği kadar fazla sayıda gemi bulunup bulunmadığını kontrol etmek istediler. Phyrnis Khioslular'ın doğru söylediklerini belirtti. Bunun üzerine Khioslular ile ittifak kurulmasına ve bölgeye kırk gemi gönderilmesine karar verildi. Khioslular'ın da atmış gemileri vardı ve toplam sayı yeterli olacaktı. İlk olarak donanma komutanlarından Melankridas komutasında on gemi gönderiliyordu. Fakat bu sırada bir deprem meydana geldi. Bunun üzerine komutanlığa Khalkideos getirildi ve Lakonia'da on beş gemi hazırlandı. Böylece kış mevsimi ve Thukydides'in anlattığı savaşın on dokuzuncu senesi sona ermiş oldu.

VII. Yaz aylarının başında Khioslular donanmanın gönderilmesi için baskılarını arttırmaktaydılar. Atinalılar'ın olanları haber almalarından çekiniyorlardı. Bunun üzerine Spartalılar Korinthos'un Atina'ya bakan kıstağındaki bölgeyi ele geçirmeleri için üç Spartalı'yı gönderdiler. Ardından Agis'in Lesbos'a göndereceklerı ile beraber Khios gidecek olan otuz gemi hep beraber yola çıkacaktı.

VIII. Diğer yandan Kalligitos ve Timagoras Khios seferine katılmak için vermeleri gereken yirmi beş talantonu vermek istemediler. Daha sonraları kendi başlarına bir sefer yapmayı planlıyorlardı. Agis de Spartalılar'ın Khios'a doğru yelken açmak düşüncelerini destekliyordu. Müttefikler Korinthos'ta toplandılar ve ardından Khalkideos komutası altında yola çıkmayı düşündüler. Öte yandan Agis tarafından görevlendirilmiş olan Alkamenes komutasında Lesbos'a, Rhampsias'ın oğlu Klearkhos komutasındaysa Hellespontos'a bir sefer düzenleyeceklerdi. Ancak ilk olarak yapılması gereken şey donanmanın ikinci kısmının yola çıkarılmasıydı. Böylece Atinalılar dikkatlerini ilk donanmaya yönelttiklerinden dolayı ikinci donanma daha tehlikeli olacaktı. Diğer taraftan Atinalılar donanmalarını yitirmişlerdi ve bu nedenle düşmanları tarafından küçümsenmeye başlamışlardı. Spartalılar ve müttefikleri hazırlıklarını saklı tutma ihtiyacı duymuyorlardı. Hakeret işareti verildikten sonra yirmi gemi kıstağı aştı.

IX. Korinthoslular bu sıralarda bir bayram kutluyorlardı. Müttefiklerinin ısrarlarına karşın bayram bitmeden sefere katılmayı kabul etmediler. Agis ise seferi kendi komutası altında

gerçekleştirilmesinden yanaydı. Fakat Korinthoslular bunu kabul etmediler. İki taraf arasındaki görüşmeler zaman kaybına yol açtı. Bu arada Atinalılar Khioslular'ın davranışlarından kuşkulanmaya başlamışlardı. Aristokrates Khios'a gönderildi. Khioslular hiçbir şey yapmadıklarını söylediler. Bunun üzerine Atinalılar Khioslular'dan bağlılıklarını göstermeleri için gemilerini yollamalarını istediler. Khioslular da yedi gemi yolladılar. Peki bu iş nasıl olmuştu? Khios kentindeki aristokratlar planlarını halka duyurmadan gerçekleştiriyorlardı. Bu sıralarda yardım gelmeyeceğini hissettiklerinden dolayı gemileri göndermeyi kabul etmişlerdi.

X. Aynı zamanda oyunlar da düzenlenmekteydi. Atinalılar oyunlara misafir sıfatıyla katıldılar. Ancak bu sırada Khioslular'ın neler çevirdikleri ortaya çıktı. Atinalılar kentlerine döndükleri zaman Kenkhreai limanındaki gemilerin yola çıkmalarını engellemek için ellerinden geleni yaptılar. Oyunlar sona erdikten sonra Peloponnesoslular Alkamenes komutasındaki yirmi bir gemiyle Khios'a doğru yola çıktılar. Atinalılar da denize açıldı. Fakat yanlarında bulunan Khios gemilerine güvenmediklerinden dolayı ülkelerine dönme kararı aldılar. Ardından otuz yedi gemilik yeni bir donanma hazırladılar. Bu donanma Peloponnesoslular'ı kovalamaya başladı. Kovalamaca Epidauros sınırında Korinthoslular'a ait önemsiz bir liman olan Peiaraeos'a kadar devam etti. Peloponnesoslular kovalama sırasında sadece bir gemi kaybetmişlerdi. Ancak Atinalılar karaya asker çıkardıklarından dolayı Peloponnesoslular da çekilmek zorunda kaldılar. Karadaki savaşta Peloponnesoslular arasında büyük bir karmaşa meydana geldi. Atinalılar düşmanlarını kuşattılar ve komutanları Alkamenes de dahil olmak üzere çok sayıda düşman askeri öldürdüler. Bu arada kendileri de bir miktar kayıp verdiler.

XI. Savaştan sonra Atinalılar düşmanlarını kuşatma altında bırakmak için belli sayıda gemiyi görevlendirdiler. Diğerleri ise yakındaki bir adaya giderek ordugah kurdular. Aynın zamanda Atina'dan yardım istediler. Çünkü Korinthoslular ve Peloponnesoslular savaştan hemen sonra takviye güçler göndermişlerdi. Fakat Peloponnesoslular için düşman kuşatmayı kırmak çok zordu. Bu nedenle gemileri yakarak karaya çekilmeyi

ve bir fırsat bulmayı planladılar. Agis olanları haber alınca Spartalı Thermon'u görevlendirdi. Sparta'da ilk duyulan şey gemilerin kıstaktan ayrıldıkları yönündeydi. Çünkü Alkamenes'e savaştan hemen sonra atlılarla haber göndermesi söylenmişti. Spartalılar beş gemilik bir donanmanın başına Khalkideos'u geçerek göndereceklerdi. Khalkideos'un yardımcısı da Alkibiades olacaktı. Fakat tam donanma yola çıkacağı sırada gemilerin Pieraeos'a kaçtıkları haberi ulaştı. Kötü haberden sonra Spartalılar donanmalarını yola çıkarmama ve denizde olan gemilerini de geri çağırma kararı aldılar.

XII. Alkibiades olanları haber alınca Endios ve diğer ephorosların seferi ertelememelerini istedi. Khios'takilere donanmanın yaşadıkları haberi ulaşmadan evvel kendisinin buraya varacağını söyledi. Ionia'ya geldiği zaman herkesi Atina'nın artık çok zayıfladığı ve Sparta'nın güçlü olduğu konusunda ikna edebileceğini umuyordu. Kentlerin kendisinin sözüne inanmaları çok muhtemeldi. Aynı zamanda Endios ile yaptığı konuşmalarda kral ve Sparta arasında yapılacak ittfakın Agis tarafından değil de kendisi tarafından gerçekleştirilmesinin daha güzel olacağını söylemekteydi. Sonunda Alkibiades ve Endios diğer Spartalılar'ı ikna etmeyi başardılar. Spartalı Khalkideos komutasında denize açıldılar. Hızla yol aldılar.

XIII. Yine bu sıralarda Gylippos komutasında savaşa giren Peloponnesos gemileri Sicilya'dan geri dönerlerken Atinalılar ile karşı karşıya geldiler. Atinalılar Menippos'un oğlu Hippokles komutasında düşmanlarını Leukas civarında bekliyorlardı. Fakat Peloponnesoslular sadece bir gemi kayıp vererek Korinthos'a dönme. Khalkideos ve Alkibiades yolda karşılaştıkları her gemiyi yanlarına aldılar. Böylece ne yaptıklarının daha iyi bir şekilde saklanabileceğini düşünüyorlardı. İlk olarak Korkyra'ya yanaştılar. Ardından Khioslular ile görüştüler. Hiç kimse kente ulaştıklarını anlayamamıştı. Demokratlar büyük korkuya kapıldılar. Oligarşi yanlıları ise meclis toplantısı düzenlediler. Khalkideos ve Alkibiades arkalarından büyük bir donanmanın geldiğini söylediler. Kesinlikle Peiraeos'ta kuşatma altında tutulanlardan söz etmiyorlardı. Bu sayede Khioslular ve Erythrailılar yeninden Atina'dan ayrılmaya karar verdiler. Daha sonra Spartalı komutanlar Khios'tan üç gemiyle

ayrılıp Klazomenai'a gittiler. Bu kenti de Atina ile olan ittifakından ayırdılar. Klazomenai halkı bulundukları yerden ayrılmak zorunda kalırlarsa diye Polikhna denilen yerde korunaklar inşaa etti. İsyan edenler kentlerini güçlendirmeye ve savaşa hazırla. Khios'ta yaşananlar Atina'da öğrenildi. Durumun ciddi olduğu açıktı. Khios'un ayrıldığı diğer müttefikler tarafından haber alınırsa diğer kentlerin de husursuzluk çıkaracakları çok açıktı. Atinalılar'ın içinde bin talanton para bulunan bir hazineleri vardı. Bu parayı kesinlikle kullanmazlardı. Hatta bir yasayla paranın harcanmasının önerilmesi bile yasaklanmıştı. Fakat büyük bir korkuya kapıldıklarından dolayı yasayı kaldırmayı düşündüler. En sonunda bu paranın bir donanma kurulması için harcanmasına karar verildi. Diğer taraftan Peiraeos'ta bulunan sekiz gemi Diotimos'un oğlu Strombikhides komutası altında düşman gemilerini kovalamaya çalıştıysa da başarıya ulaşamamış ve geri dönmek zorunda kalmıştı. Ardından gemilerin Khios'a gitmelerine karar verildi. Yine Thrasykles komutasındaki on iki geminin de yola çıkarak önlerinden giden gemilere yetişmeleri emredilmişti. Khioslular'a ait yedi gemiye el konuldu. Bu gemilerde görev yapan köleler özgürleştirildi, özgür insanlar ise köle yapıldı. Aynı zamanda Peiraeos'tan ayrılan gemilerin yerlerine de başka gemiler gönderildi. Bunların dışında bir otuz gemi daha hazırlanması planlanıyordu. Açıkçası Atinalılar Khios isyanını bastırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

XVI. Strombikhides yanındaki sekiz gemiyle Samos'a ulaştı. Samoslular'dan bir gemi aldı ve huzursuzluk çıkarmamalarını söyleyerek Teos'a geçti. Khalkideos ise yanındaki yirmi üç gemiyle beraber Teos önlerine doğru yaklaşmaktaydı. Strombikhides düşmanın geldiğini haber alınca hızlandı. Fakat düşmanın kalabalık olduğunu duyunca Khios'a kaçmak zorunda kaldı. Teoslular ilk başta Spartalılar'ın kente girmelerine izin vermiyorlardı. Ancak Atinalılar kaçtıktan sonra mecburen kent kapılarını açtılar. İlk olarak Atinalılar'ın inşaa ettikleri surlar yıkıldı. Tissaphernes'in komutanlarından Stages de surların yıkılmasına yardımcı oldu.

XVII. Khalkideos ve Alkibiades, Strombikhides'i Samos'a kadar takip ettiler. Ardından Peloponnesoslular'a ait olan gemilerdeki

tayfaları silahlandırdılar ve onları Khios'ta bıraktılar. Yirmi gemi daha hazırladıktan sonra Miletos'a geçtiler. Miletos'u da Atina'dan ayırmak istiyorlardı. Alkibiades bir kuşatma olmadan kenti ele geçirmek niyetindeydi. Bu nedenle Miletos'taki dostları aracılığıyla görüşmelere başladı. Alkibiades bu konuda hem Khioslular hem de Endios için başarılı olmak istiyordu. Hiç kimse farkına varmadan ve Thrasykles ve Strombikhides'den kısa bir süre önce Miletos'a ulaşmayı başardılar. Atinalılar on dokuz gemiyle peşlerinden geldiler. Fakat Miletoslular onları kente almadılar. Bunun üzerine Lade'de demirlemek zorunda kaldılar. Miletos'ta başlayan isyandan sonra Spartalılar, Tissaphernes ve Khalkideos aracılığıyla Miletoslular ile anlaştılar. Anlaşmanın maddeleri şu şekildedir:

XVIII. - *Spartalılar ve müttefikleri Kral ve Tissaphernes ile aşağıdaki koşullarla bir anlaşmaya varmışlardır.*

- Krala ait ve eskiden bu yana kralın atalarına ait tüm bölgeler krala ait olmaya devam edecektir.

- Kral ve Spartalılar ile müttefikleri Atinalılar'ın bu bölgeden her türlü vergiyi almalarını engellemelerine karşı mücadele edeceklerdir.

- Spartalılar ve müttefikleri ile kraldan herhangi birisi onaylamaksızın başka bir ülkeyle barış yapılmayacaktır.

- Krala bağlı olan bölgelerde bir isyan çıkarsa Spartalılar ve müttefikleri isyan çıkaran ülkenin düşmanı ilan edileceklerdir.

- Spartalılar ve müttefiklerine bağlı olan bölgelerden birinde isyan çıkarsa kral da bu insanların düşmanı olduğunu kabul edecektir.

XIX. Anlaşmanın koşulları bu şekildeydi. Ardından Khioslular on gemi daha hazırladılar ve Miletos dışındaki diğer kentlerin de isyan etmeleri için çaba harcamaya başladılar. Bu amaçla ilk olarak Anania'ya gittiler. Fakat Amorges bir kara ordusuyla beraber geliyordu. Bu nedenle Khalkideos geri çekilmelerini söyledi. Ardından Zeus Tapınağı'na girdiler. Bu arada Thraskyles'in yola çıkmasından sonra Diomedes'in Atina'dan getirttiği on altı gemi görüldü. Khios genileri Atinalılar'ın geldiğini görünce Teos'a doğru kaçtılar. Gemilerden birisi de Ephesos yönüne saptı. Atinalılar tayfaları kaçmış olan beş gemiyi ele

geçirdiler. Diğerleri ise Teos'a varmayı başardılar. Daha sonra Khioslular diğer gemileriyle beraber kara ordusuyla Atinalılar'ı kovaladılar. En sonunda da yaya askerleri ve gemiler ülkelerine döndüler.

XX. Aynı sıralarda Peiraeos'ta kuşatma altında bulunan Peloponnesos gemileri bir karşı saldırı düzenlediler. Girilen çarpışmayı kazandıktan sonra dört Atina gemisi ele geçirdiler. Ardından Kentheres'e geçtiler. Buradan Khios ve Ionia'ya geleceklerdi. Sparta'dan gelen Astyokhos komutan olarak atanmıştı. Bundan böyle tüm donanma onun emrinde olacaktı. Karadaki ordu Teos'a çekildikten sonra Tissaphernes kalan surları yıktırdı. Diomedon ise Teos'a ulaşmıştı. Halkla görüştü. Daha sonra Aeraea'ya kadar ilerledi ve kenti ele geçirmeye çalıştı. Fakat başarılı olamadı.

XXI. Bu arada Samos'ta halk aristokratlara karşı ayaklandı. Atinalılar tarafından desteklenen demokratlar iki yüz aristokratı öldürüp, dört yüzünü de sürgüne gönderdiler. Sürgüne gönderilenlerin malları ve evleri halka paylaştırıldı. Bundan sonra Atinalılar Samos'tan kuşkulanmadılar. Ödül olarak da kendilerine özerklik verdiler. Samos'ta aristokratlar yönetimden uzaklaştıktan sonra halk da onlarla olan evlilik bağlarını askıya aldı.

XXII. Yaz aylarında Khioslular Peloponnesoslular ile birlikte diğer kentlerin isyan etmesi için ellerinden geleni yapmaya devam ediyorlardı. Mümkün olduğunca fazla insanı bu işe karıştırmak için on üç gemiyle beraber Lesbos'a doğru ilerlediler. Böylece Spartalılar'ın emirlerini yerine getirmiş oluyorlardı. Ardından Hellespontos'a geçtiler. Peloponnesoslular'ın kara ordusu da Klazomenai ve Kyme kentlerine doğru yola çıktılar. Komutanları Eralas'tı. Donanmanın başındaysa Deiniadas bulunmaktaydı. Donanma ilk olarak Methymna'ya gitti. Burada dört gemi bıraktıktan sonra Mytilene'ye vardılar.

XXIII. Spartalı komutanlardan Astyokhos yanına aldığı dört gemiyle beraber Kenkhreai'dan yola çıkıp Khios'a ulaştı. Khios'a geldikten sadece bir gün sonra Leon ve Diomedon komutasındaki yirmi beş Atina gemisi Lesbos'a gitmek için yola çıktılar. Leon Atina'dan on gemi daha getirtmişti. Astyokhos

akşama doğru bir gemiyle beraber Lesbos'a doğru yola çıktı. Amacı kenti kurtarmaktı. Geceleyin Pyrrha'ya, bir sonraki gün de Eresos'a vardı. Buraya vardığında Mytilene'nin Atinalılar tarafından tekrar ele geçirildiğini haber aldı. Atinalılar beklenmedik bir anda gelip Khios gemilerini ele geçirdiler. Ardından da kente saldırıp Mytilene'yi denetimleri altına almışlardı. Astyoklos'a haberi iletenler Aeralılar ve Methymna'dan yola çıkan Euboulos komutasındaki Khios gemileriydi. Khios gemileri Methymna'da kalmışlardı ama Mytilene kenti ele geçirildikten sonra yola koyulmuşlardı. Dört gemisinden birisi Atinalılar'ın eline geçmişti. Bundan sonra Astyoklos Mytilene'ye doğru ilerlemek istemedi. Daha sonra Eresos halkı Atinalılar'a isyan etti. Halk silahlandırıldı, gemiler Eteonikos komutasında Antissa'ya ve Methymna'ya gönderildiler. Arkalarından yola çıktı ve üç Khios gemisiyle beraber Methymna'ya doğru gitti. Kentte yaşayanların gelmesinden etkilenerek yeniden bir isyan başlatacaklarını ummaktaydı. Fakat Lesbos'ta planlarının gerçekleşmeyeceğini anladı. Askerlerini yeniden gemilere bindirdi ve Khios'a geri döndü. Hellespontos'u ele geçirmek için gelen kara birlikleri de ülkelerine döndüler. Daha sonra Peloponnesoslular altı gemilik bir yardım yolladılar. Atinalılar Lesbos'ta eski düzeni kurdular. Sonra Klazomenailılar'ın Polikhna korunağını ele geçirdiler. Klazomenailılar arasında isyana karışmamış olan herkesi toplayıp buraya getirdiler. İsyanda adı geçenler ise Daphunte'ye çekildiler. Böylece Klazomenai kenti yeniden Atina denetimine girmiş oldu.

XXIV. Yaz aylarında Atinalılar Lade'de Miletos'u kuşatma altında tutuyorlardı. Bu sırada Panormos'a bir çıkarma yaptılar. Spartalı Khalkideos yardıma geldiğinde Atinalılar tarafından öldürüldü. Sonraki gün zafer anıtı dikmek için bölgeye geldiyseler de Miletoslular henüz bu bölgeyi ellerinde tuttuklarını göstermek için zafer anıtını yıktılar. Daha sonra Leon ve Diomedon, Khios'un karşısında bulunan Oenussae adaları ve Erythrai'da bulunan korunaklı bölgeleri, Sidussa ve Pteleon'u Lesbos'tan yola çıkarak zorlamaya başladılar. Atinalılar ordusunda çok sayıda hoplit bulunmaktaydı. Kardamyle bölgesine bir çıkarma yapıldı. Boliskos bölgesinde Khioslular Atinalılar'a

direnmeye başladılar. Fakat Atinalılar Khioslular'ı bozguna uğrattılar ve bölgeyi yağmaladılar. Ardından Phanae'de ve Leukonion'da başka zaferler de kazandılar. Alınan yenilgilerden sonra Khioslular bir daha çıkış hareketi yapmadılar. Atinalılar Pers Savaşları zamanından bu yana hiçbir savaşa girmeyen ve büyük bolluk yaşanan bölgeyi yakıp yıktılar. Benim bildiğim kadarıyla Spartalılar dışında sadece Khioslular hem bilge hem de zengin insanlardır. Kentlerini geliştirdikleri sürece güvenliği sağlamış olurlardı. İsyana kalkıştıkları zaman büyük tehlikeye atılmış oldular. Ama kendilerine çok cesur müttefikler de bulmuşlardı. Üstelik isyana Atinalılar'ın Sicilya'da uğradıkları bozgundan sonra başlamışlardı. Bir hata yapmış olsalar da bu hatayı sadece Atinalılar'ın çok kısa bir süre içinde yok olacaklarını düşündüklerinden dolayı yapmışlardı. Denizden kuşatma altına alındılar. Ardından Atinalılar'ın karadaki bazı yerleri yağmaladıklarını gördüler. Bundan sonra halkın bir kısmı kenti Atinalılar'a teslim etmeye çalıştılar. Yetkililerin bu konuda ellerinden bir şey gelmiyordu. Ama çare olarak Astyokhos'u çağırmayı düşündüler. Ya rehine alınacaktı ya da başka bir çözüm bulunacak. Khios'un içinde bulunduğu durum kısaca böyleydi.

XXV. Yaz mevsiminin sonunda Atinalılar bin beş yüz, Argoslular da bin hoplitin yanında kırk sekiz gemiden oluşan bir donanmayla Atina'dan Samos'a geldiler. Komutanlar Phyrnikhos, Onomakles ve Skironides'ti. Ardından Miletos'a bir çıkarma yapıldı ve bir ordugah kuruldu. Miletoslular yanlarında bulunan Khalkideos, Peloponnesoslular ve Tissaphernes'in sekiz yüz askeriyle beraber bir çıkış hareketi yaptılar. Daha sonra savaş başladı. Argoslular bir kanadı savunuyorlardı. Bu sırada karşılarındakilerin Ionlar olduklarını söyleyerek düşmanlarını küçümsediler ve onlara saldırdılar. Fakat bozguna uğradılar ve üç yüz askerlerini kaybettiler. Atinalılar ise Peloponnesoslular yenmeyi başardılar. Ama bir türlü Miletoslular ile karşı karşıya gelememişlerdi. Çünkü Miletoslular müttefiklerinin yenilgiye uğradıklarını gördükten sonra ordugahlarına çekilmek zorunda kalmışlardı. Atinalılar Miletos surlarının dibinde bir ordugah kurdular. Savaş garip bir şekilde Ionlar'ın Dorlar karşısında iki zafer birden kazanmalarını sağlamıştı.

Atinalılar Peloponnesoslular, Miletoslular ise Argoslular'ı yenmişlerdi. Atinalılar bir zafer anıtı diktiler. Sonra Miletos kentinin teslim alınması halinde bu durumu diğer kentler için de örnek teşkil edeceğini düşünerek bir sur örmeyi ve kuşatmayı devam ettirmeyi düşündüler.

XXVI. Akşama üzeri Peloponnesoslular ve Sicilyalılar'dan oluşan elli beş gemilik bir donanmanın yolda olduğu haberi geldi. Atinalılar'a karşı Sicilyalılar'ın sefere çıkmasını en fazla Hermokrates istemişti. Sefer için Syrakusailılar yirmi, Selionteliler ise iki gemi hazırladılar. Aynı zamanda Peloponnesoslular da gemilerini hazırladılar. Sparta donanmasının komutanı Therimenes'ti. Therimenes ilk olarak Astyoklos ile görüşecekti. Donanma ilk olarak Miletos'un karşısında bulunan Eleos'a geldi. Daha sonra Atina kuşatması hakkında daha fazla ayrıntı öğrenebilmek amacıyla Iasos Körfezi'ne geldi. Ardından Teikhuissa'da bir ordugah kurdular. Alkibiades atının üzerinde savaşla ilgili fikirlerini söyledi. Çünkü bir önceki çarpışmaya Tissaphernes ve Miletoslular ile beraber girmişti. Peloponnesoslular'a söylediği şey Ionia'da hâkimiyetlerini devam ettirmek istiyorlarsa Miletos'un yardımına gitmeleriydi.

XXVII. Peloponnesoslular sabahleyin Miletos'a doğru ilerlemeye karar verdiler. Fakat Atinalı strategoslardan Phyrnikhos düşmanın ilerlediğini duymuştu. Diğer komutanlar bir deniz savaşı yapılmasını öneriyorlardı. Ancak Phyrinkhos nerede olursa olsun savaşacağını belirtti. Daha sonraları savaşa girme imkânı varken girmediği için eleştirilmektense, eşit sayıda gemisi olmasına rağmen kaçtığı söylenmesindense savaşmasının çok daha iyi olacağını ifade ediyordu. Aslında Atinalılar için gerektiği zaman kaçmak daha akıllıca bir şeydi. Çünkü savaşı kaybetmeleri halinde utancın yanına bir de ülkenin tehlikeye girmesi eklenecekti. Böylesine koşullar altında bulunan bir kentin durup dururken kendisini tehlikeye atması gerekmezdi. İşte tüm bu nedenlerden dolayı yaralıları ve yanlarından bulunan tüm araç gereçleri gemilere yüklemeyi ve Samos'a doğru yol almayı önerdi. Burada tüm gemiler bir araya geldiğinde bir fırsat bulabilirler ve düşmana saldırabilirlerdi. Phyrinkhos'un planı uygulanmaya başlandı. Böylece gereken zamanlarda temkinli davranmanın ne kadar gerekli bir

şey olduğu bir kere daha ortaya konulmuş olundu. Atinalılar kazandıkları zaferin tadını çıkaramadan yola çıktılar. Argoslular ise zaten yenilginin de etkisiyle bir an evvel Miletos'tan ayrılmak istiyorlardı.

XXVIII. Peloponnesoslular sabaha karşı Teikhiussa'dan yola çıkıp Miletos önlerine geldiler. Bir gün burada kaldılar. Daha sonra Khalkideos yanında bulunan Khios gemilerini de yanlarına alıp önce Teikhuissa'ya dönmek istiyorlardı. Burada Tissaphernes'in getirdiği kara birlikleri ile karşılaştılar. Kral kendilerinin Amorges'in elindeki Iasos'a gitmelerini istiyorlardı. Bir an evvel Iasos'a gitmek üzere yola çıktılar. Iasoslular sadece Atinalılar'ın gelmesini bekliyorlardı. Beklenmedik bir zamanda yapılan saldırıda kentlerini kaybettiler. Savaşın en başarılı halkı Syrakusailılar'dı. Krala isyan eden Pissuthnes'in evlilik dışı oğlu Amorges yakalandı. Peloponnesoslular Amorges'i Tissaphernes'e teslim ettiler. Zengin bir kent olan Iasos yağmalandı. Aynı zamanda Amorges'in ücretli askerlerini de ordularına kattılar. Hem özgür insanlar hem de köleler Tissaphernes'e verildi. Tissaphernes de karşılığında asker başına bir Dareios stateri ödeyecekti. Daha sonra Peloponnesoslular Miletos'a geri döndüler. Yeni komutan olarak atanan Spartalı Leon'un oğlu Pedaritos'a Amorges'in ücretli askerleriyle beraber Erythrai'a gitmesini söylediler. Philippos ise Miletos'ta komutan olarak kaldı. Böylece yaz mevsimi sona ermiş oldu.

XXIX. Kış aylarında Tissaphernes Iasos'taki savunma hazırlıklarını tamamladı ve Miletos'a geri döndü. Spartalılar'a verdiği sözü tutarak asker başına bir Atina drakhmisi olan ücretlerini aylık olarak ödedi. Geri kalan süre için üç obolos ödeme yaptı. Eğer kral paranın aynı şekilde ödenmeye devam etmesini isterse aradaki açığı kapatacaktı. Syrakusailı Hermokrates buna karşıydı. Donanmada görev almayan ama gemileri Astyokhos'a getirmekle görevli olan Therimenes ise konuşmaların devam etmesini bekliyordu. Sonuçta bir anlaşma yapıldı. Beş geminin tayfaları üç obolostan biraz daha fazla alacaklardı. Elli beş gemiye ise otuz talanton aylık ödendi. Gemi sayısı elli beşin üzerine çıkarsa buna orantılı bir ödeme yapılacaktı.

XXX. Atinalılar ise Samos'a Attika'dan yeni bir ordu getirttiler. Komutanları Kharminos, Strombikhides ve Euktemon'du.

Komutanlar Khios ve diğer yerlerdeki gemileri bir araya topladılar. Ardından bir kura çekip Khios'a ve Miletos'a gidecek olan gemileri ayırmak istediler. Strombikhides, Onomakles ve Euktemon yanlarına aldıkları otuz gemi ve taşıma gemilerinde yer alan bin hoplitin bir bölümüyle Khios'a doğru gittiler. Atmış dört gemi ise Samos'ta kalarak Miletos'a yönelecekti.

XXXI. Astyokhos ise Khios'taki kenti teslim etmeye çalışacak olan hainlerle uğraşıyordu. Fakat Therimenes'in getirdiği müttefiklerin durumu daha iyiydi. Bu nedenle yeni planı uygulamayı kararlaştırdı. Yanına on Khios ve on Peloponnesos gemisi alarak Ptelon'a saldırdı. Fakat saldırı başarıya ulaşmadı. Daha sonra Klazomenai'a kadar kıyıdan ilerledi. Atina yanlılarının Daphnunte'ye çekilmelerini söyledi. Ionia'da görevli vali yardımcısı Tamos da benzeri şeyleri söyledi. Fakat emirleri yerine getirilmedi. Astyokhos surları olmayan kenti ele geçirmeye çalıştı. Fakat alamadı. Bunun üzerine uygun rüzgârları bekleyip Phokaia ve Kyme yönüne doğru yanaşmaya başladı. Klazomenai yakınında bulunan Marathussa, Pele ve Drymussa adaları yakınına demirledi. Sekiz gün burada bekledikten sonra yanlarındaki erzakın bitmesi üzerine Phokaia ve Kyme'de Astyokhos ile bir araya gelmek için yeniden yola çıktılar.

XXXII. Bu sırada Lesboslular bir elçi heyeti gönderdiler. Asyokhos önerilerini kabul etti. Zaten Korinthoslular da burada fazla kalmak istemediklerinden dolayı müttefikleri yanına alarak Khios'a gitti. Yolda gemileri fırtınaya yakalandıklarından dolayı biraz geciktiler. Pedaritos da Miletos'tan kara yoluyla harekete geçerek Khios'a varmıştı. Khalkideos'un gemilerinden topladığı beş yüz kişi halen yanındaydı. Lesboslular isyanın başlamak üzere olduğunu söylediler. Bunun üzerine Astyokhos, Pedaritos ve Khioslular'ın Lesbos'un yardımına koşmalarını önerdi. Böylece kalabalık bir şekilde yardıma gitmiş olacaklardı. Başarılı olamasalar bile düşmanlarına kayıp verdirmiş olacaklardı. Ancak Pedaritos Khios donanmasını bu iş için kullanmayacağını belirtti.

XXXIII. Daha sonra Astyokhos Lakonia'dan gelen gemilerin dışında bir de beş Korinthos, bir Megara ve bir Hermione gemisiyle Miletos'a gitmek üzere yola çıktı. Yola çıkarken Khioslular'a ihtiyaçları olsa bile yardıma gelmeyeceklerini belirtmişti.

Erythrai topraklarında bulunan Korkyros kentine geldi ve burada bir ordugah kurdu. Samoslular da kentin civarındaki bir tepede bulunuyorlardı. Ancak iki taraf da birbirini farketmedi. Akşama doğru Astyokhos'a bir mektup geldi. Mektup Pedaritos'tan geliyordu ve Erythrailılar'ın bir kısmının kenti ona teslim etmek üzere yola çıktıkları belirtiliyordu. Hemen kente saldırınca düşmanları tarafından kuşatılmaktan kurtuldu. Daha sonra Pedaritos'ta buraya geldi. İsyanla ilgili neler olup bittiğini araştırdılar. Göründüğü kadarıyla Samos'ta tutuklu olanlar bir hileye başvurarak ülkelerine dönmek için bu yalanı uydurmuşlardı. Bunun üzerine tutuklular serbest bırakıldı. Pedaritos Khios'a geri döndü. Astyokhos da baştan bu yana hedeflediği Miletos'a geçti.

XXXIV. Bu arada Atinalılar Korkyros kıyılarında dolanıyorlardı. Arginon açıklarındayken üç Khios gemisiyle karşılaştılar ve onları kovalamaya başladılar. Fakat bir fırtına başlayınca Khios gemileri limana sığınmakta büyük güçlük çektiler. Önde giden üç Atina gemisi de büyük hasar görmüştü. Khios yakınlarında karaya vurdular. Tayfaların bir bölümü öldürülürken, diğerleri de esir alındı. Atina donanmasının geri kalan kısmı Mimas Dağı eteklerindeki Paenikunte'ye kaçmak zorunda kaldı. Daha sonra Lesbos'a giderek, kenti kuşatmaya hazırlandılar.

XXXV. Yine kış aylarında Syrakusailı Hippokrates Peloponnesos'tan yola çıktı. Yanında Diagoras'ın oğlu Dorieos ve üç komutanın yanında on Thurium, bir Lakonia ve bir Syrakusai gemisi bulunmaktaydı. Tissaphernes tarafından isyan çıkarılmış olan Knidos'a vardı. Miletos'takiler onun geldiğini haber aldılar. Bunun üzerine Knidos'u korumak için bekleyen gemiler Mısır'dan gelen yardımı karşılamak üzere yola çıktılar. Triopion adı verilen yer Knidos'ta Apollon'a adanmış bir yerdir. Atinalılar düşmanlarının ne yapacaklarını haber almışlardı. Bu nedenle Triopion'da bekleyen gemilerin altısını ele geçirmeyi kolayca başardılar. Ama tayfalar kaçtı. Daha sonra Knidos'a geçtiler. Halk bir saldırı beklemediğinden neredeyse kent düşecekti. Fakat saldırı bir sonraki güne kalınca geceleyin kentte yaşayanlar gerekli önlemleri aldılar. Aynı zamanda Triopion'dan da yardım sağlamışlardı. Atinalılar önceki günkü kadar tehlike yaratamadılar. Ardından Knidos topraklarını

bir süre yağmaladılar ve yeniden Samos'a dönmek üzere denize açıldılar.

XXXVI. Astyokhos Miletos'a geldiğinde Peloponnesoslular durumlarını iyice düzeltmişlerdi. Askere ücretleri yeterli geliyordu. Iasos'un yağmalanmasının da getirisi büyük olmuştu. Miletoslular kendilerinden toplanan savaş vergilerine ses çıkarmıyorlardı. Fakat Miletoslular Khalkideos ve Tissaphernes tarafından daha önceden imzalanan anlaşmanın yeterli olmadığına karar verdiler. Çünkü anlaşma koşullarında kendi hakları yeterince gözetilmiyordu. Therimenes'in de Miletos'ta olmasından yararlanarak yeni bir anlaşma imzalamak istediler. Yeni koşullar şu şekildeydi:

XXXVII. - *Spartalılar ve müttefikleri, kral, kralın soyundan gelenler ve Tissaphernes ile aşağıdaki koşullar altında bir anlaşma imzalamışlardır.*

- Dareios'a atalarından kalan hiçbir toprağa Spartalılar ve müttefikleri hiçbir zarar vermeyeceklerdir.

- Spartalılar ve müttefiklerinin bu kentlerden vergi toplama hakları bulunmamaktadır.

- Dareios ve ona bağlı olanlar, Spartalılar ve müttefiklerine hiçbir şekilde zarar vermeyeceklerdir.

- Spartalılar ve müttefikleri ve kral birbirlerine ihtiyaç duyarlarsa birlikte hareket edeceklerdir.

- Anlaşmayı imzalayan taraflar Atinalılar ve müttefikleri ile savaş ve barış konusunda ortak karar alacaklardır.

- Kral davet ettiği her askerin parasını kendisi ödeyecektir.

- Spartalılar'ın müttefiklerinden birisine saldırı yapılırsa kral elinden geldiğince onlara yardım edecektir.

- Kral ya da ona bağlı olanlardan birisine saldırı yapılırsa Spartalılar ve müttefikleri krala yardım edeceklerdir.

XXXVIII. Anlaşmanın imzalanmasından sonra Therimes komutanlığı Astyoklos'a bıraktı ve bölgeden ayrıldı. Atinalılar ise Lesbos'tan Khios'a gitmişlerdi. Khios'un karşısında buluan Delphinion bölgesini korunaklı bir hale getirdiler. Khioslular son zamanlarda girdikleri tüm savaşları kaybettiklerinden büyük sıkıntı içindeydiler. Ion'un oğlu Tydeos Atina yanlısı

olduğu gerekçesiyle Pedaritos tarafından öldürülmüştü. Halk durumdan çok huzursuzdu. Bu nedenle de herhangi bir şey yapmak istemiyorlardı. Hem Khios halkı hem de Pedaritos'un ücretli askerleri bir savaşa girmek konusunda isteksizdiler. Fakat yine de Miletos'ta bulunan Astyoklos'a haber göndererek yardım etmesini istediler. Astyoklos bunu kabul etmedi. Pedaritos da Sparta'ya bir mektup yazarak Astyoklos'tan şikayetçi oldu. Samos'ta bulunan Atina donanması savaşmak üzere Miletos açıklarına geldi. Ancak Miletoslular gemilerini açığa çıkarmadılar. Bunun üzerine Atinalılar geri dönmek zorunda kaldılar.

XXXIX. Kış gün dönümü yaklaşırken Pharnabazos'un elçileri yirmi yedi gemiyle Ionia'ya gitmek üzere Peloponnesos'tan ayrıldılar. Bu elçiler Megaralı Kalligitos ve Kyzikoslu Timagoras'tı. Komutanları Spartalı Antisthenes'ti. Spartalılar gemilerdee Astyoklos ile görüşmesi için çeşitli görevliler de olmasını istemişlerdi. Görevliler arasında Arkhesilaos'un oğlu Likhas da bulunmaktaydı. Görevlilere söylenen şey Hellespontos'a ya bu donanmayı ya da başka bir donanmayı yollamaları, donanma komutanlığına Rahmpias'ın oğlu Klearkhos'un getirilmesi ve eğer uygun görürlerse Antisthenes'i Astyoklos'un yerine geçirmeleri söylenmişti. Bunu yapmalarının nedeni Pedaritos'un mektubuydu. Malea Burnu'ndan yola çıkan donanma Melos'a yanaştı. Burada Atina gemileriyle karşılaştılar. Tayfaları kaçan üç gemiyi ele geçirdiler. Ancak kaçmayı başaran Atina gemilerinin haber vermelerinden korkuyorlardı. Korktukları da başlarına geldi. Fakat önlem olarak yollarını uzatmayı düşünmüşlerdi. İlk olarak Girit'e geçip, oradan Kaunos'a vardılar. Burada durumlarının iyi olduğuna kanaat getirerek Miletos'a elçiler gönderdiler.

XL. Khioslular ise yardım gelmemesine rağmen haber yollamaya devam ediyorlardı. Kuşatma altına alındıkları bir sırada hiç kimsenin kılını kıpırdatmamasından rahatsız olmuşlardı. Aynı zamanda Khios'ta Sparta dışındaki kentlerden gelmiş çok sayıda köle vardı. Bu insanlara çok sert davranmaya başladılar. Köleler ise Atinalılar'ın korunaklarının çok sağlam olduğuna karar vererek kaçmaya başladılar. Kaçtıktan sonra da ülke topraklarının önemli bir kısmını yağmaladılar. Khioslular

ise Atinalılar henüz Delphinion'daki korunakları tamamlamadıklarını bildiklerinden dolayı ellerindeki fırsatı kullanmak için bir sur örmek istediler. Aynı zamanda Astyoklos'un yardıma gelmesi için baskıyı arttırmaya çalışıyorlardı. Astyoklos ise ilk başta onları tehdit etmişti. Ama müttefiklerinden gelen baskı sonucunda fikrini değiştirmek zorunda kaldı.

XLI. Bu arada Kaunos'ta yirmi yedi gemi ve çeşitli görevlilerin oldukları haberi ulaştı. Böylesine bir donanmanın ve görevlilerin yapacakları yolculuğun güvende olmasının şu an en önemli iş olduğuna karar verdi. Bu nedenle Khios'a değil de Kaunos'a gitmeye karar verdi. İlk olarak Meropide'de bulunan Kos'a saldırdı. Kentte bir deprem meydana gelmişti ve büyük bir karmaşa vardı. Bundan yararlanarak kenti ele geçirdi. Kenti yağmaladıktan sonra özgür insanları serbest bıraktı. Kos'tan sonra Knidos'a geçti. Fakat direnenler vardı. Bu yüzden Atina gemilerine doğru ilerlemeye başladı. Atinalılar Samoslu komutan Kharminos yönetiminde Peloponnesos donanmasını bekliyorlardı. Kharminos düşmanın ilerlediğini haber aldıktan sonra Khalke, Rhodos ve Lykia civarında dolaşarak düşmanın yolunu gözlemeye başlamıştı.

XLII. Astyoklos ise düşman fark etmeden ilerlemek istiyordu. Bu nedenle Syme'ye gitmişti. Fakat yağmur ve sis nedeniyle gemiler birbirlerinden uzaklaştılar. Sağ kanat adaların etrafında dolanırken, sol kanatları Atinalılar'ın görebilecekleri bir uzaklığa varmıştı. Kharminos ve Atinalılar Kaunos'tan gelen donanmanın bu olduğunu sanarak yirmi gemiyle düşmanın üzerine gittiler. Saldırıya geçip üç gemiyi batırmayı başardılar. Ancak asıl donanma gelmiş ve kendilerini kuşatmıştı. Bunun üzerine kaçmak zorunda kaldılar. İlk olarak Teutlussa adasına gittiler. Oradan da Hallikarnassos'a ulaştılar. Peloponnesoslular da Kaunos'a vardılar. Kaunos'taki donanmayla burada birleştiler. Syme'de bir zafer anıtı diktikten sonra yeniden Kaunos'a döndüler.

XLIII. Atinalılar savaş haberini alınca tüm gemileriyle beraber Samos'tan Syme'ye gitmek üzere yola çıktılar. Fakat Knidos'ta bulunan düşman donanmasıyla savaşmadılar. Syme'den gerekli araç gereçleri aldılar ve Lorymi'ye uğrayıp yeniden Samos'a döndüler. Knidos'taki Peloponnesos donanması da

gemilerini tamir etmekteydi. Tissaphernes de buradaydı. Spartalılar ile görüşmeye başladı ve savaşın en iyi şekilde nasıl yürütüleceğini konuştu. Likhas yapılan işleri denetledikten sonra Therimenes ve Khalkideos'un yaptığı işlerden memnun kalmadı. Kralın istediği toprakların çok fazla olduğunu ve buna hakkı olmadığını söylemekteydi. Aynı zamanda bu mantıkla hareket edilecek olursa Lokris, Thesselia ve Boiotia da kralın denetimine girebilirdi. Spartalılar Hellas'ı özgürleştirmek yerine Persler'e bağlamaktaydılar. Bu nedenle ya daha iyi bir anlaşma yapılmalı ya da var olan anlaşma iptal edilmeliydi. Tissaphernes ise Likhas'ın yaklaşımına kızarak bulunduğu yerden ayrıldı.

XLIV. Spartalılar kentin önde gelenlerinden bir elçi heyetiyle Rhodos'a gitmeye karar verdiler. Rhodos'un ordusu çok güçlüydü. Aynı zamanda paraları da vardı. Elçilerin yardımıyla Rhodos'u kendi taraflarına çekmeyi başarırlarsa artık Tissaphernes'in yapacağı para yardımına ihtiyaçları kalmazdı. Bu yüzden on dört gemi ve elçilerle kışın ortasında Knidos'tan çıkıp bir Rhodos limanı olan Kamiros'a geldiler. Halkın olup bitenden haberi yoktu. Bu nedenle korkup kaçtılar. Spartalılar Lindos ve Ialysos halklarını da çağırarak onları Atinalılar'dan ayrılmaya razı ettiler. Rhodos kenti Sparta tarafına geçti. Atinalılar olanları haber alınca Samos'tan yola çıktılar ve Rhodos açıklarına vardılar. Fakat geç kalmışlardı. Bu nedenle Khalke ve ardından da Samos'a çekilmek zorunda kaldılar. Daha sonra bulundukları yerler üzerinde Rhodos'a saldırılar düzenlediler. Peloponnesoslular ise Rhodoslular'dan otuz iki talanton vergi aldılar. Sonra gemilerini karaya çektiler ve seksen gün boyunca bulundukları yerde kaldılar.

XLV. Bundan kısa bir süre önce şöyle bir olay yaşanmıştı: Khalkideos ölümü ve Miletos'ta yaşanan savaş Alkibiades'ten kuşkulanılmasına yol açmıştı. Astyokhos'a Sparta'dan bir mektup geldi. Agis'in düşmanı olduğu gerekçesiyle Alkibiades'in öldürülmesi söylenmekteydi. Alkibiades ise korkuya kapıldı ve Tissaphernes'in yanına gitti. Bundan sonra da her zaman Peloponnesoslular'ın kötülüğü için çalışmaya başladı. Bütün kararları kendisi almaya başladı. Düzensiz bir biçimde ödenen bir drakhmelik ücretlerin üç obolosa indirilmesini sağladı.

Tissaphernes Alkibiades'in etkisiyle Spartalılar'a kendilerinden denizcilik konusunda daha tecrübeli insanlar olan Atinalı tayfalara bile üç obolos ödendiğini söyledi. Aslında Atinalılar'ın böyle yapmalarının nedeni fakir olmaları değil, tayfaların çok para kazandıkça büyük sorunlar yaratmalarıydı. Bu nedenle tayfaların her zaman alacaklı kalmalarını sağlayarak gemilerden kaçmamaları için çaba harcıyorlardı. Alkibiades aynı zamanda Tissaphernes ve diğer şehir komutanlarına rüşvet verdi. Sadece Hermokrates buna karşı çıkmıştı. Kentler para istedikleri zamansa Alkibiades Tissaphernes adına konuşuyor ve temsilcileri yanından gönderiyordu. Khioslular'ın dünyanın en zengin insanları arasında yer almalarına karşın kurtulmaları için başka kentlerden yardım istemelerinin büyük bir haksızlık olduğunu ileri sürmekteydi. Diğer kentler ise eskiden Atinalılar'a çok daha fazla miktarda vergi ödemekteydiler. Şimdi kurtulmaları için gerekli para söz konusu olduğunda daha azını bile vermeye yanaşmıyorlardı. Alkibiades tüm bunların yanında Tissaphernes'in kendisine gelen parayı dağıttığını ve kraldan daha fazla para geldiğinde yine bu parayı da kentlere gerektiği şekilde dağıtacağını belirtmekteydi.

XLVI. Alkibiades'in Tissaphernes'e bir önerisi daha vardı: Buna göre savaşı bitirmek için acele etmemesi gerekirdi. Fenike donanması ile Hellen ücretli askerlerinin sayısını arttırmalı ve sadece bir halkın karada ve denizde üstünlüğü ele geçirmesine engel olmalıydı. Oysa ki karada ve denizde birer taraf güçlü olursa kral da dilediği zaman birini diğerinin üzerine saldırtabilirdi. Diğer yandan sadece bir taraf güç kazanırsa o zaman da ileride belki de kral çok daha zorlu ve pahalıya patlayan bir savaşa girmek zorunda kalabilirdi. Eğer Hellenler birbirlerini yok etmeye devam ederlerse o zaman kralın işi daha kolay olurdu. Hem de daha az para harcardı. Atinalılar kara egemenliği diye bir şeyi akıllarından geçirmiyorlardı. Bu nedenle kral Atinalılar ile ittifak yapmalıydı. Öte yandan donanmaları sayesinde çok sayıda ada ülkesine kralla birlikte hareket etmeye zorlayabilirlerdi. Spartalılar'ın Hellenler'in yardımına gelecekleri kesindi. Bir yandan Atina egemenliğini kırmaya çalıştıkları sırada Persler'e karşı aynı şeyi yapacakları kesindi. Bu nedenle Atinalılar'ın desteklenmeleri gerekiyordu.

Açıkçası Alkibiades kralın önce Atinalılar'ın yenilmesine göz yummasını sonra da Peloponnesoslular'ı ülkesinden kovmasını öneriyordu. Anlaşıldığı kadarıyla Tissaphernes de aynı fikirdeydi. Alkibiades'in önerilerini beğeniyordu. Bu nedenle Peloponnesoslular'ın paralarını tam olarak ödemedi ve bir deniz savaşına izin vermedi. Fenike donanmasının kısa bir süre içinde burada olacağını söyledi. Kısacası savaşa girmemeleri için onlara türlü türlü bahaneler uyduruyordu.

XLVII. Alkibiades bir yandan Tissaphernes aracılığıyla krala önerilerde bulunurken bir yandan da ülkesine dönmenin yollarını arıyordu. Eğer ülkesini korursa bir şekilde geri dönebileceğine inanıyordu. Tissaphernes ile kurduğu dostluk bu anlamda işe yarayabilirdi. Düşündüklerini gerçekleştirebilidi. Samos'taki Atinalılar Tissaphernes ile Alkibiades'in arasının iyi olduğunu öğrenmişlerdi. Alkibiades ile elçiler aracılığyla görüşmek istediler. Fakat Alkibiades Tissaphernes'in yardımını sağlaması için Atina'daki bebat demokratik rejimin ortadan kaldırılması gerektiğini ve oligarşi kurulmasınını istediğini belirtiyordu. Atina'nın önde gelenleri ve komutanlar da demokrasiden bıkmışlardı. Bu nedenle Alkibiades'in fikrinden hoşlandılar.

XLVIII. Önce ordugahta sonra Atina kentinde rejim değişikliği tartışmaları yaşandı. Samos'tan bazı insanlar Alkibiades ile görüşmeye geldiler. Alkibiades kendilerine Tissaphernes ve kral ile aralarını düzelteceğini ama ilk önce demokratik rejimi ortadan kaldırmaları gerektiğini söyledi. En zenginler ve en fazla vergi ödeyenler bundan sonra iktidarı ele geçirmeye çalıştılar. Samos'ta da bir parti kuruldu. Halkın önünde Alkibiades geri çağırılır ve demokratik rejim yıkılırsa kral ile aralarının düzeleceğini söylediler. Çoğu insan gizlice yapılan görüşmelerden dolayı huzursuzdu. Fakat kralın yardım edecek olması hoşlarına gitti. Oligarşi taraftarları halka planlarını açıkladılar. Alkibiades'in önerdiği şeyler çoğu insan tarafından olumlu karşılandı. Ancak komutanlardan Phyrnikhos için önerilerin güzel bir yanı yoktu. Alkibiades için oligarşi ya da demokrasi arasında fark eden bir şey olmadığını ve tek derdinin yönetimi ele geçirmek olduğunu düşünüyordu. Fakat Atinalılar'ın tam da bu sırada yapmamaları gereken tel şey

aralarında bir anlaşmazlık yaşamaktı. Kral açısından bakıldığında Atinalılar ile dost olmanın olumlu bir yanı yoktu. Ne de olsa hiçbir zaman Atinalılar ile dost olmamıştı. Oysa ki Peloponnesoslular ile birbirlerine karşılıklı yardım ediyorlardı. Şimdi de aralarında bir dostluk kurulabilirdi. Phyrnikhos aynı zamanda demokratik yönetimden vazgeçilip oligarşi kurulduğunda müttefiklerin isyan etmelerinin önündeki engellerin kalkmayacağını ve aynı şeylerin yaşanmaya devam edileceğini söylüyordu. Bu insanlar özgür oldukları sürece her türlü rejimden hoşlanırlardı. Yine bu kentlerin gözünde hem dürüst insanlar hem de halk rahatsız edici şeylerdi. Yönetimleri altında sadece anlamsız suçlamalar ve keyfiyet olurdu. Oysa ki halk oligarşi yanlılarının sertliklerini yumuşatan bir unsurdu. Açıkçası komutan müttefik kentlerini iyi bildiğini söylüyor ve Alkibiades'in görüşlerinin hiçbirini paylaşmıyordu.

XLIX. Fakat Alkibiades'in görüşleri daha fazla beğeni kazandı. Peisandros ve birkaç kişi daha Alkibiades'in geri dönmesini ve demokrasinin ortadan kaldırılmasını ve Tissaphernes ile Atinalılar arasında barış görüşmelerinin başlamasını istediler.

L. Phyrnikhos Atinalılar'ın Alkibiades'in dönmesine hiçbir şey demeyeceklerini biliyordu. Ama karşı çıktığı için kendisinin başı derde girebilirdi. Bundan dolayı Miletos yakınlarında bulunan Spartalı Astyoklos'a haber gönderdi. Alkibiades'in yaptıklarını anlattı ve Spartalılar'ı zora sokacağından söz etti. Aynı zamanda bunları haber verdiğinden dolayı kendisinden özür de dilemekteydi. Astyoklos ise intikam almaya çalışmadı. Sadece Magnesia'ya giderek duyduklarını anlattı. Tissaphernes ile aralarının çok iyi olduğu bilinmekteydi. Paraları ödenmemesi konusunda da pek fazla sesi çıkmamıştı. Alkibiades ise Samoslular'a bir mektup yazdı ve Phyrnikhos'un yaptıklarından dolayı öldürülmesini istedi. Phyrnikhos olanlardan büyük korkuya kapılmıştı. Bu nedenle Astyoklos'a bir mektup daha yazdı ve kendisini şiddetli bir biçimde eleştirdi. Aynı zamanda Samos'ta bulunan orduyu teslim etmeyi ve başka olanaklar da tanımayı öneriyordu. Spartalılar için kendi canını ortaya koyuyordu. Bu nedenle kendisine yapılan bir haksızlıktı. Fakat Astyoklos ikinci mektubu da Alkibiades'e gösterdi.

LI. Phrynikhos başına gelecekleri tahmin edebiliyordu. Bu nedenle askerlerine düşmanın saldırmak üzere olduğunu ve gerekli önlemlerin alınmasını söyledi. Zaten komutan olduğundan dolayı söylediklerinin yapılması gerekiyordu. Samos'ta surlar örülmeye başlandı. Aslında bunu daha önceden de düşünmüşlerdi. Ama surların örülmesi için henüz erkendi. Kısa bir süre sonra Alkibiades'ten Samoslular'a bir mektup geldi. Phyrnikhos'un bir hain olduğunu belirtiyordu. Fakat Samoslular Alkibiades inanmadılar. Phyrnikhos ile aralarındaki sorun yüzünden böyle yazdığını sandılar. Kısacası Alkibiades'in mektubu sadece Phyrinkhos'un kısa süre içinde düşmanın saldıracağına yönelik sözlerini onaylamaktan ibaretti.

LII. Alkibiades ise Tissaphernes üzerindeki baskısını arttırdı ve sonunda Atinalılar ile arasını düzeltti. Tissaphernes de Atinalılar'dan çok daha fazla sayıda gemiye sahip olan Peloponnesoslular'dan korkuyordu. Knidos'ta Therimenes ile yapılan anlaşmaya karşı çıkılmasından bu yana kafasında bazı soru işaretleri oluşmuştu. Bu düşünce Rhodos'ta bulunduğu zaman iyice su yüzüne çıkmıştı. Zaten Likhas da Spartalılar'ın amaçlarının Hellen kentlerinin özgürleştirilmesi olduğunu söylemişti. Kralın ya da satrapların egemenliği Hellenler için kabul edilemez bir şeydi. Bunları bilen Alkibiades Tissaphernes'i kandırabilmek için elindeki tüm imkânları kullandı.

LIII. Peisandros ile beraber Samos'tan yola çıkanlar Atina'ya geldiler. Halk meclisinde yaptıkları konuşmada Alkibiades'in geri çağırılmasının ve demokratik rejimin yıkılmasının kralla bir anlaşmayı ve Peloponnesoslular'ı yenmelerini sağlayabileceği konuşuldu. Çoğu insan demokrasiyi savundu. Alkibiades'in geri çağırılması demek onlara göre yasalara aykırı davranmak demekti. Bağıra çağıra bundan söz ettiler. Eumolpisler ve elçiler Hermes ile ilgili olaylardan bahsediyorlardı. En sonunda Peisandros insanları ikna etmek amacıyla kürsüye çıktı. Söylediklerine karşı olan insanlara Peloponnesos'taki her kentin Atinalılar kadar gemisi olduğundan ve Peloponnesoslular'ın kraldan yardım aldıklarından bahsederek bu koşullar altında savaşı kazanmak için neye güvendiklerini sordu. Aynı zamanda daha ılımlı bir rejim kurmaları halinde kralla aralarını iyi tutabileceklerini söylüyordu. Kurtulmaları için de kralla iyi

geçinmelerinde yarar vardı. Sözlerine şöyle devam etti: "Bundan sonra yeni rejimimizi beğenmezsek değiştiririz. Bu nedenle planlarımızı gerçekleştirebilecek tek insan olan Alkibiades'i Atina'ya çağıralım."

LIV. Halk oligarşi ile ilgili sözlerden hiç hoşlanmamıştı. Ama Peisandros'un söyledikleri de açıktı. En sonunda halk Peisandros'un önerisini kabul etti. Ne de olsa daha sonra tekrar rejimi değiştirebilirlerdi. Peisandros yanına alacağı on kişiyle Tissaphernes ve Alkibiades'in yanına gidecekti. Peisandros aynı zamanda Phyrinkhos'un yaptıklarını kimseye belli etmedi. Fakat Phyrnikhos ve Skironides'i komutanlık görevinden aldı. Diomedon ve Leon yeni komutanlar olarak belirlenmişlerdi. Peisandros bir yandan da Iasos ve Amorges'in düşmana bırakılması konusunda Phrynikhos'u suçlamaktaydı. Yine Atina kentinde mahkeme ve seçimlerde birbirlerini destekleyen bazı gizli dernekler vardı. Bu derneklerle görüşmeye başladı. Görüşmelerde demokratik rejimin yıkılmasının gerekliliğinden söz ediliyordu. Açıkçası Peisandros planlarını gerçekleştirebilmek amacıyla elinden gelen her şeyi yaptı. En sonunda da elçileriyle beraber yola çıktı.

LV. Leon ve Diomedon Atina donanmasıyla kış aylarında buluştular. Daha sonra hep beraber Rhodos'a bir saldırı düzenlediler. Peloponnesos gemileri bu sırada karaya çekilmiş olduklarından dolayı düşmanlarını bozguna uğrattılar. Ardından Khalke'ye döndüler. Kos yerine artık Khalke kenti toplanma merkezleri olarak belirlenmişti. Peloponnesos donanması harekete geçtiğinde buradan düşmanlarını gözetlemek Atinalılar için daha kolay olmaktaydı. Pedaritos'un Khios'tan gönderdiği Spartalı Ksenophantidas Rhodos'a ulaştı. Atinalılar'ın surların yapımını tamamladıklarını ve kısa bir süre içinde harekete geçmedikleri takdirde Khios'un yenilgiye uğrayacağını söyledi. Pedaritos ise elindeki tüm askerlerle beraber Atinalılar'ın donanmalarını korumak için yaptıkları metrislere saldırdı. Metrislerin bir bölümünü ele geçirdikten sonra karada bulunan bazı gemileri ele geçirdi. Fakat Atinalılar geri dönerek Khioslular'ı yeniden mağlup ettiler. Bu savaşta Pedaritos öldü. Atinalılar düşmanın çok sayıda silahını aldılar.

LVI. Daha sonra Atinalılar Khios'u hem karadan hem de denizden kuşatmaya devam ettiler. Kentte kıtlık tehlikesi baş gösterdi. Diğer yandan Peisandros ile beraber gelen Atinalı elçiler Tissaphernes ile görüşmelere başladılar. Alkibiades Tissaphernes'in Atinalılar'dan daha çok Peloponnesoslular'dan çekindiğini biliyordu. Ama yine de kendisine tam olarak güvenemiyordu. Bu nedenle şöyle bir yöntem benimsedi. Tissaphernes'in Atinalılar'ın önerilerini kabul etmemesi sağladı. Bence bunu yapmasının nedeni Atinalılar'ın gözünde kendisinin Tissaphernes üzerinde bir etkisi olduğunu ispatlamak ama bir yandan da Atinalılar'ın önerilerin kabul edilemez olduğunu göstermekti. Sonuçta Tissaphernes aşırı isteklerde bulununca Atinalılar da mecburen bunları kabul edemediler. Tissaphernes ve Alkibiades kıyı bölgelerinin krala bırakılmasını istiyorlardı. Atinalılar öneriyi kabul ettiler. Daha sonra Alkibiades işleri daha da zora sokmak amacıyla kralın denizde dilediği savaş gemisiyle dolaşması hakkını istedi. Atinalılar bunun üzerine sinirlendiler ve görüşmeleri yarıda bırakarak Samos'a döndüler.

LVII. Yine kış aylarında Tissaphernes Peloponnesoslular'ı Miletos'a davet etti. Kendisi de Kaunos'a gitti. Amacı Peloponnesoslular arasında bir sorun çıkmaması ve yeni bir anlaşma yapmaktı. Çünkü paraları az olan Spartalılar'ın savaş masraflarını karşılayamamalarından çekiniyordu. Böyle bir durumda gemileri tayfasız kalırdı ve Atinalılar da onları mağlup ederlerdi. Aynı zamanda erzak sıkıntısı yaşayan Peloponnesoslular'ın karadaki kentleri yağmalama ihtimalleri de vardı. Sonuçta Hellen kentleri arasındaki dengeyi sağlamak isteyen Tissaphernes aşağıda belirtilen koşullarla bir anlaşma yapılmasını sağladı:

LVIII. - *Dareios'un tahta çıkışının on üçüncü senesinde*[73] *Sparta'da Aleksippidas ephorosken Spartalılar ve müttefikleri ile Tissaphernes, Hieramenes ve Pharnakes'in oğulları arasında Maindros Ovası'nda aşağıdaki koşullarla bir anlaşma yapılmıştır.*

- Asya'daki her yer krala ait sayılacak. Kral bu bölgeleri kendi mülkü olarak kullanabilecek.

---

73 Pers Kralı II. Dareios İÖ 424 yılında iktidara geçmiştir.

- Spartalılar ve müttefikleri ile kral birbirlerine karşı düşmanca hiçbir şey yapmayacaklar.

- Spartalılar veya müttefiklerinden herhangi birisi kralın topraklarına saldırırsa ya da kralın müttefiklerinden herhangi birisi Spartalılar ya da müttefiklerinin topraklarına saldırırsa her iki taraf birbirlerine karşılıklı olaraık yardım edecek.

- Kralın donanması gelene kadar Tissaphernes sözü verilen parayı ödeyecektir. Kralın donanması geldikten sonra Spartalılar isterlerse kendi gemilerini tamir edebilirler. Eğer para yardımı almak isterlerse Tissaphernes onlara borç verecek ama savaşın sonunda da bu parayı geri alacaktır.

- Kralın donanması geldikten sonra kral ve Spartalılar ile müttefikleri savaşı birlikte yürüteceklerdir. Atina ile bir barış yapılması gerekiyorsa anlaşma her iki tarafın isteklerine göre şekillendirilecektir.

LIX. Anlaşmanın koşulları bu şekildeydi. Daha sonra Tissaphernes Fenike donanmasını hazırlamak için yola çıktı. En azından böyle yapıyormuş gibi görünmek istedi.

LX. Kış mevsiminin sonları geldiğinde Boiotialılar Orospos'u ele geçirdiler. Kentte bir Atina birliği olmasına rağmen hainler sayesinde bu işi başarmışlardı. Euboia'yı ayaklandırmak konusunda Orosposlular da ciddi anlamda çaba harcamışlardı. Oropos kenti Erythrai'ın karşısında yer alır. Bu nedenle Erythrai ve Euboia tehdit altına girmişti. Oropos kenti ele geçirildikten sonra Erythrailılar Rhodos'ta bulunan Peloponnesoslular'ın yanına gittiler. Peloponnesoslular'ın amacı ise ilk olarak Khios kentinin yardımına koşmaktı. Çünkü buradaki durum daha kritik görünmüştü. Triopion açıklarına vardıkları zaman Khalke'den gelen Atina gemilerini gördüler. Fakat savaşmadılar. Atinalılar Samos'a, Peloponnesoslular da Miletos'a döndüler. Peloponnesoslular artık bir deniz savaşına girmeden Khios'u almalarının imkânsız olduğunu anlamışlardı. Böylece kış mevsimi ve Thukydides'in anlattığı savaşın yirminci senesi sona ermiş oldu.

LXI. İlkbahar aylarının başında Spartalı Derkylidas Miletos kolonilerinden Abydos'un isyan ettirilmesi için yanına küçük bir ordu verilerek Hellespontos bölgesine gönderildi. Khioslular

ise Astyokhos'un yardıma gelemeyeceğini anlamışlardı. Kuşatmanın verdiği bıkkınlıkla deniz savaşına girmeyi kararlaştırdılar. Astyokhos Rhodos'tayken Pedaritos ölmüştü. Miletos'tan Pedaritos'un yerine komutan olarak Antisthenes ve Leon gönderilmişlerdi. Khios'a yardım için gelen on iki Miletos, beş Thurium, dört Syrakusai, bir Anaia ve bir de Leon'un gemisi vardı. Khioslular bir çıkış hareketi yaptılar ve Atinalılar'ın korunaklarından birisini ele geçirdiler. Ardından savaş başladı. Khioslular'ın otuz altı, Atinalılar'ın otuz iki gemisi bulunmaktaydı. Hava kararmak üzereyken Khioslular ve müttefikleri geri çekilmek zorunda kaldılar. Herhangi bir başarı elde edememişlerdi.

LXII. Daha sonra Derkylidas Miletos'tan yola çıkıp Hellespontos'taki Abydos'a ulaştı. Ardından Pharnabazos için isyan ettiler. Sadece birkaç gün sonra Lampsakos da isyana katıldı. Strombikhides isyan haberini alınca yanındaki seksen gemi ile yardıma geldi. Gemilerin çoğu taşıma gemisiydi ve içinde hoplitler vardı. Lampsakoslular başarısız bir çıkış hareketi yaptılar. Strombikhides daha sonra kentteki kölelere ve taşınabilecek mallara el koydu. Halka evlerini geri verdi. Ardından Abydos'a gitti. Ancak burada başarılı olup kenti yeniden ele geçiremediler. En son olarak da eskiden Persler'e ait olan Khersonesos'un Sestos kentine geldi. Burada Hellespontos'un tamamını korumak amacıyla bir kale inşaa ettirdi ve kaleye bir askeri birlik bıraktı.

LXIII. Bundan sonra Khioslular denizde üstünlük kurmaya başladılar. Strombikhides yardım için Hellespontos'a gitmişti. Astyokhos ve Miletos'ta bulunan Peloponnesoslular durumdan yararlanmak istediler. Astyokhos iki gemiyle Khios'a gitti. Ardından buradaki gemileri alıp Samos'a geçti. Fakat Atinalılar onlarla savaşmak istemediklerinden Miletos'a döndüler. Bu arada Atina'daki demokratik rejim ortadan kaldırıldı. Peisandros ile beraber Tissaphernes ile görüşmeye gelen elçiler Samos'a dönmüşlerdi. Samos'ta kendileri gibi düşünen insanlara yardımcı oldular ve oligarşik bir rejim kurmaya çalıştılar. Fakat Samos'ta yaşayan Atinalılar Alkibiades'ten destek alamıyorlardı. Halk da oligarşiye yatkın değildi. Bu nedenlerden dolayı kentte yaşayan Atinalılar kendilerini tehlike altında

hissettiler. Bir karar alarak bundan böyle sadece kendi çıkarlarını düşüneceklerini söylediler.

LXIV. Ardından hiç vakit kaybetmeksizin Peisandros'un elçilerinin yarısını Atina'ya gönderdiler. Elçiler yolda uğradıkları ülkelerde oligarşiyi kurmaya çalışacaklardı. Elçilerin diğer yarısı ise Atina egemenliği altında bulunan kentlere gönderildi. O sıralar Khios'ta bulunan ve Trakya'daki savaşın komutanlığına atanan Diitrephes'de komutanlığı alması söylendi. Diitriphides ilk olarak Thasos'a ulaştı. Buradaki demokratik rejimi yıktı. Thasos halkı rejim değişikliğinden birkaç ay sonra Atinalılar'ın kendilerini umursamadıklarını ve Spartalılar'ın onlara yardım göndereceklerini umarak korunaklar inşaa etmeye başladılar. Çünkü Atinalılar tarafından kentten kovulanlar Spartalılar tarafından kabul edilmişlerdi. Sürgünde bulunan kentteki dostlarıyla iletişime geçmişler ve Sparta'nın bir donanma yollaması için çaba harcamaya başlamışlardı. Kısacası Thasos'un Atina'dan ayrılması için ellerinden geleni yaptılar. Planları da gerçekleşti. Demokratik rejim yıkıldı. Yaşananlar Atinalılar'ı hayal kırıklığına uğratmıştı. Bundan sonra kentler Atina'nın kendilerine sunduğu sahte özgürlük yerine gerçek özgürlüğü aramaya başladılar.

LXV. Peisandros ve yanındaki elçiler kıyı boyunca ilerledikleri zaman planladıkları gibi şehirlerdeki demokratik rejimleri ortadan kaldırmayı başardılar. Bazı kentlerden hoplitler de alarak Atina'ya doğru ilerlemeye başladılar. Atina'daki yandaşları hazırlıkların çoğunu tamamlamışlardı. Gençler gizli bir parti kurmuşlar ve Alkibiades'in sürgüne gönderilmesinde önemli payı olanlardan Androkles'i öldürmüşlerdi. Androkles'in öldürülmesinin iki nedeni vardı. Birincisi bir hatipten kurtulma istekleri, ikincisi de Alkibiades'in hoşuna gidecek bir şeyler yapma arzularıydı. Böylece Atina ile Tissaphernes arasında bir dostluk kurulabilirdi. Sadece Androkles değil, planlarına karşı çıkan herkesi öldürüyorlardı. Konuşmalarında sadece askerlere iyi maaş ödenmesi gerektiğini, devlet işlerini ise bunları yapabilecek mali güce sahip en fazla beş bin kişinin yapması gerektiğini söylüyorlardı.

LXVI. Aslında söylenenler sadece halkı kandırmak içindi. Halk meclisi ve diğer meclisler ise toplantılarına devam ediyorlardı.

Fakat oligarşi yanlıları olmadan herhangi bir karar alamıyorlardı. Hatipler de genelde oligarşi yanlılarıydı. Sayıları öylesine artmıştı ki hiç kimse karşılarına çıkıp bir şey söyleyemez olmuştu. Adam öldürenlerin kim oldukları bilinmesine karşın ne suçlanıyorlar ne de haklarına bir dava açılıyordu. İnsanlar oligarşi yanlılarının sayılarını olduğundan daha fazla sanmaktaydılar. Kentin büyük olması da bu durumda çok etkili olmuştu. İnsanlar birbirlerine şikayetlerini iletemiyorlardı. Çünkü tanımadıkları bir adama kalkıp bir şeyler anlatmak sadece kendi canlarını tehlikeye atmak anlamına gelirdi. Demokratlar arasında da bir güvensizlik vardı. Neredeyse herkesten kuşkulanılır hale gelinmişti. Gerçekten de hiçbir zaman oligarşiyle ilgisi olabileceği düşünülmeyen insanlar demokratların arasına karışmışlardı. Zaten oligarşi yanlılarının en çok işine yarayan, halkı da büyük güvensizlik içine sokan şey buydu.

LXVII. Peisandros ve yanındakiler Atina'ya geldiler. Son hazırlıkları tamamladılar. Halkı toplantıya çağırıp on kişiden oluşan bir meclis oluşturmalarını istediler. Bu meclis en iyi anayasayı yapıp, halkın onayına sunacaktı. Anayasa hazırlandıktan sonra Kolonos'ta bir araya geldiler. Kolonos Poseidon'a adanmıştır ve kentin on stadion dışında yer almaktadır. Peisandros'un elçileri dileyen kişinin istediği gibi konuşmasını ancak yasalara aykırı bir şeyler söyleyenlerin de ağır bir şekilde cezalandırılmasını istediler. Ardından memuriyetler, cezaların kaldırılması ve başkan seçimleri gibi konularda öneriler geldi. Buna göre beş başkan, yüz vatandaşı, yüz vatandaşın her biri de üçer kişi seçecekler ve böylece dört yüz kişiden oluşan bir meclis oluşacaktı. Dört yüzler meclisi kenti dilediği gibi yönetecekti ve ihtiyaç olduğunda beş bin kişiyi toplantı için davet edeceklerdi.

LXVIII. Peisandros'un hazırlandığı bu öneri demokrasinin karşıtıydı. Fakat öneriyi asıl hazırlayan kişi Antiphon'du. Zamanının en iyi konuşan ve erdemli insanlarından biriydi. Ancak meclislerde konuşmayı pek sevmezdi. Halk, konuşmalarındaki becerisinden dolayı ondan kuşkulanırdı, fakat mahkemelerde insanlara büyük yararı dokunurdu. Daha sonraları dört yüz kişilik yönetim devrilip on kişilik meclis iktidara geldiğinde

kendisi hakkında bir suçlama yapılmış ve burada tarihin en güzel savunmalarından birisini yapmıştır. Phyrnikhos da oligarşiyi savunan bir konuşma yaptı. Samos'ta bulunduğu zamanlar gizlice Astyokhos ile haberleşmişti ve bu nedenle Alkibiades'ten korkuyordu. Hagnon'un oğlu Therameines de oligarşi yanlılarından birisiydi. Güzel konuşmasını bilirdi ve ileri görüşlüydü. Ona göre bu iş ancak becerikli insanların yönetimi altında gerçekleştirilebilirdi. Aslında cesurce bir iş yapıyorlardı. Çünkü yüz sene evvel tiranların elinden iktidarı almış olan bir halkın oligarşiye razı edilmesi ancak cesaretle açıklanabilecek bir durumdur.

LXIX. Öneriler mecliste onaylandı. Hiç kimse karşı çıkmamıştı. Daha sonra dört yüz kişilik meclis üyeleri içeri girdi. Aslında Atinalılar düşmanları Dekeleia'ya yerleştiklerinden bu yana sürekli silahlı olarak dolaşıyorlardı. O gün işin içinde olmayanlar her zamanki gibi yerlerine geri döndüler. Diğerleri ise kendilerine karşı çıkanlar olursa onlarla savaşacaklardı. Androslular, Tenoslular, üç yüz Karystoslu ve zamanında Aigina'ya yerleşmek üzere giden kolonistler bu işle görevlendirilmişlerdi. Dört yüz kişilik meclis üyeleri geldiği zaman onları korumak amacıyla yüz yirmi genç muhafızı yanlarında getirdiler. Kendilerini meclis üyelerine tanıttılar. Daha sonra meclis üyelerine paralarını aldıktan sonra gitmeleri söylenildi. Normal koşullarda görevde kalsalardı belli bir miktar daha para alacaklardı. Bu para da sanki görevde kalmışlar gibi ödendi.

LXX. Meclis üyeleri sanki hiçbir şey olmamış gibi dağıldı. Halk herhangi bir şekilde direnmeye kalkışmadı. Dört yüz kişi meclis salonuna girdi. Kura ile prytanisleri seçtiler. Ardından oturuma başlamak için geleneksel olarak yapılan kurban törenlerini yaptılar. Böylece demokratik rejim ortadan kaldırılmıştı. Fakat Alkibiades'in etkisiyle sürgüne gönderilmiş olanları geri çağırmadılar. Dört yüz kişilik meclis kenti çok sert bir biçimde yönetti. Belki çok sayıda insan öldürmediler. Ama öldürülmesinin gerekli olduğuna inandıkları insanları öldürdüler. Yine sürgüne gönderilenlerin ya tutuklananların sayısı da epeyce kabarıktı. Öte yandan Dekeleia'da bulunan Sparta Kralı Agis'e elçiler gönderdiler. Barış yapmak istiyorlardı.

Kralın halk yerine daha güvenilir bulacağı kendileriyle görüşecek olmasından yana hiçbir kuşkuları yoktu.

LXXI. Agis de kentteki karmaşanın farkındaydı. Ama uzun zamandır özgürlüğün ne olduğunu bilen bir halkın haklarından bu kadar kolayca vazgeçmeyeceğini düşünüyordu. Atina'nın önlerine geldiğinde halkın ayaklanacağını sanıyordu. Bu nedenden dolayı dört yüzler meclisinin önerilere herhangi bir yanıt vermedi. Daha sonra Peloponnesos'tan takviye aldı ve ordusuyla Dekeleia'dan yola çıkıp Atina surlarının önüne geldi. Atinalılar'ın sunacağı şartları daha kolay bir şekilde kabul etmelerini bekliyordu. Hatta bir fırsat bulursa kenti bile ele geçirebilirdi. Uzun surların kısa bir süre içinde düşmesini bekliyordu. Fakat kent surlarının önüne gelince işlerin sandığı gibi olmadığını anladı. Atinalılar atlılar, okçular, hoplitler ve hafif piyadelerden öne çıkanları öldürdüler. Ardından da ölülerin silahlarını alıp beklemeye başladılar. Agis umduğunu bulamayınca takviye birlikleri bir süre Dekeleia'da beklettikten sonra geri gönderdi. Dört yüzler meclisi üyeleri ise Agis'e elçiler göndermeye devam ettiler. Agis bu kez elçilere daha iyi davrandı. Sonra da barış görüşmelerinin yapılması için ülkesine bir heyet gönderdi.

LXXII. Samos'a da on temsilci gönderilmişti. Bu temsilcilerin görevleri kargaşayı yatıştırmak ve halkın oligarşik rejim konusundaki tereddütlerini ortadan kaldırmaktı. Samos'ta beş bin kişiden oluşan bir meclis ülkeyi yönetmekteydi. Atina'da bile savaşlar ve başka nedenlerden dolayı demokrasi zamanında bile hiçbir meclis toplantısına beş bin kişinin katıldığı görülmemişti. Kentte oligarşi kurulduktan sonra elçiler gönderildi. Kendilerine neler söyleyecekleri önceden tembihlenmişti. Aslında korkulann şey halkın oligarşik rejimi kabul etmemesi değil, oligarşi yanlılarının ortadan kaldırılmasıydı.

LXXIII. Samos'ta oligarşik yönetime karşı harekete geçilmişti. Aslında bu iş dört yüzler iktidara geldiğinde başlamıştı. Samos'ta demokratik partinin savunucuları olan geri getirilmişti. Peisandros kente geldiğinde Samos'ta bulunan Atinalılar'ın tarafına geçtiler. Toplamda üç yüz kişiydiler ve demokrasi yanlılarına saldırmayı planlıyorlardı. Atinalı Hyperbolos öldürüldü. Hyperbolos Atina'dan sürgün edilmişti. Sürgün

edilmesinin nedeni çok güçlü bir insan olması değil, diğerlerinin hainliğiydi. Komutanlardan Kharminos ve yanına aldığı adamları cinayetin sorumlularıydı. Demokrasi taraftarı olan herkese aynı şekilde davranmayı planlıyorlardı. Halk, oyunun farkına vardı. Bu nedenle oligarşiden hoşlanmayan komutanlardan Leon ve Diomedon, Thrasyboulos ve Thrasylos ile oligarşi yanlılarının düşmanlarına haber verildi. Kendilerinden cinayetlere izin vermemeleri ve zamanında Atina'ya bu kadar yardımı dokunmuş olan Samos'un böylesine bir duruma düşürülmemesi istediler. Komutanlar da askerlerle görüştüler. Özgür Atinalılar'ın kentlerinde oligarşik bir yönetim kurmalarına engel olabilmek amacıyla Paralienneli tayfalarla görüştüler. Bundan sonra Leon ve Diomedon denize açıldıkları zaman kentte bir muhafız birliği bıraktılar. Dört yüzler meclisinin üyeleri demokratlara saldırmaya kaşkıştıklarında Paralienneli tayfalarında yardımıyla demokratlar çarpışmadan zaferle ayrıldılar. Otuz kadar oligarşi yanlısı öldürüldü, üç kişi sürgün edildi. Geriye kalanlar ise affedildi. Bundan sonra demokratik yönetim yeniden inşaa edildi.

LXXIV. Samoslular ve askerler olaylarda önemli bir payı olan Atinalı Khereas'ı Atina'ya göndermeye karar verdiler. Henüz Atina'da dört yüzler iktidarının kurulduğundan haberleri yoktu. Elçiler Atina'ya geldiler. Dört yüzler onların bir kısmını tutukladılar. Tayfaları ise Euboia'nın civarını dolaşmakla görevli olan bir taşıma gemisine bindirdiler. Khereas olanların farkına varır varmaz kaçmayı başardı. Samos'a geri döndü ve gördüklerini son derece abartılı bir biçimde aktardı. Anlattığına göre Atinalılar dört yüzlerin baskısı altında inliyorlardı. Vatandaşlar dayak yiyorlar, yönetim şekline karşı konuşmak yasaklanmıştı. Hatta askerlerin karılarına ve çocuklarına sürekli hakaret ediliyordu. Samos'ta demokrasi yanlısı olan insanların akrabalarıyla beraber tutuklanacaklarını ve bir isyan çıkarsa tüm askerlerin öldürüleceklerini de ifade etti. Söylediği şeylerin çoğu gibi bunlar da yalandı.

LXXV. Askeler söylenenleri duyunca oligarşi yanlılarını taşlamak için harekete geçtiler. Fakat daha dikkatli olanlar böyle bir şeyin düşman donanmasını harekete geçireceğini ve herkesin öldürülebileceğini belirttiler. Ardından demokratik rejimi

yeniden kurmak isteyen Lykos'un oğlu Thrasyboulos ve Thrasyllos planlarını açıkladılar. Plana göre askerler arasında demokrasi yanlısı olmayanlara demokrasi kabul ettirilecek ve Peloponnesoslular ile savaşılmaya devam edilecekti. Aynı zamanda dört yüzlerin düşmanı olduklarını açıkça belirttiler. Artık onlara elçi göndermeyeceklerdi. Silah kullanabilecek durumda olan her Samoslu bu yemini etti. Askerler de başka şansları kalmadığını anlamışlardı. Eğer Miletos'ta bulunan donanma ve dört yüzler savaşı kazanırlarsa hepsi öleceklerdi. Bu nedenle kendileri de yemini tekrarladılar.

LXXVI. Bu zamanlar ordu ve kent arasında büyük bir ayrım vardı. Askerler demokrasi, kent ise oligarşi istiyordu. Askerler kendi aralarında bir toplantı düzenleyerek oligarşiye meyilli oldukları tüm komutanları görevlerinden aldılar. Yerlerine yeni komutanlar seçildi. Yeni komutanlar arasında Thrasyboulos ve Thrasyllos gibi isimler de yer almaktaydı. Komutanlar konuşmalarında halka cesaret aşılıyorlardı. Atina ile aralarının bozulmasının önemli olmadığını söylüyorlardı. Atina'da çoğunluk ve azınlık tam anlamıyla birbirlerinden ayrılmış durumdaydılar. Öte yandan Samos donanması da yeterince güçlüydü. İsterlerse tüm müttefiklerden vergi toplayabilirdi. Hatta donanmaları o kadar güçlenmişti ki neredeyse Atina'dan önderliği alacak konuma gelmişlerdi. Kentlerini saldırılarındaki bir üs olarak kullanabilirlerdi. Kısacası donanma gereken her şeyi yapabilirdi. Daha önceleri Atinalılar donanmalarını Samos önüne yerleştirerek diledikleri gibi Pire limanınına girip çıkabilmişlerdi. Bundan sonra eski haklarını alamazlarsa kendileri de Atinalılar'ın diledikleri gibi Pire'ye girmelerini engelleyebilirlerdi. Atinalılar'ın yaptıkları yardımın da pek bir önemi yoktu. Çünkü para ve asker yollamıyorlardı. Yaptıkları öneriler de bir işe yaramıyordu. Muhtemel bir yardım kaybettiklerinin yanında önemsiz kalırdı. Samoslular artık kendi yasalarına uygun davranacaklardı ve Atinalılar'ın da kendi ülkelerinin yasalarına saygı göstermelerini bekliyorlardı. Elbette ki iyi öğütler veren birisini her zaman kabul ederlerdi. Eğer Alkibiades gelip kralla barışmalarını sağlarsa bunu seve seve kabul ederlerdi. Diğer yandan her şey kötü gitse bile donanmaları ellerinde kaldığı sürece kendilerine yaşayabilecek yeni bir yurt bulabilirlerdi.

LXXVII. Askerler toplantılarında bunlara benzer sözlerle birbirlerini cesaretlendiriyorlardı. Aynı zamanda savaş hazırlıkları da devam ediyordu. Dört yüzler Samos'a elçiler gönderdiler. Ancak Delos'ta bulundukları sırada Samos'ta yaşananları haber aldılar. Konuşulanları duyunca Samos'a gitmekten vazgeçtiler.

LXXVIII. Miletos'ta bulunan Peloponnesoslular ise Astyokhos ve Tissaphernes yüzünden sonlarının geldiğine inanıyorlardı. Astyokhos Atinalılar ile deniz savaşına girmek istememişti. Halbuki bu sıralar Peloponnesos donanması sayı bakımından Atinalılar'dan daha üstündü. Şimdi de Atinalılar'ın gemileri etrafa dağılmıştı ama yine savaşa girmiyorlardı. Tissaphernes ise ortada yoktu. Onun Fenike donanmasını getirmesini bekleyip kendilerini tehlikeye atmaktan bunalmışlardı. Aynı Tissaphernes Fenike donanmasını getirmediği, paralı düzensiz bir biçimde ödediği için Peloponnesoslular'ı kötü duruma düşürmekle suçlanıyordu. Peloponnesoslular hiç zaman kaybetmeden deniz savaşına girmek istiyorlardı. Bu konuda en istekli davrananlar ise Syrakusailılar'dı.

LXXIX. Samos'ta yaşananları ve askerlerin rahatsızlıklarını haber alan Astyokhos ve müttefikler savaşa girmeye karar verdiler. Yüz on iki gemiyle beraber Miletoslular'ın yanına gitmek için Mykale'e doğru yöneldiler. Atinalılar da seksen iki gemileriyle Glauke'ye gelmişlerdi. Atinalılar düşmanın üzerlerine doğru geldiğini görünce savaştan vazgeçip Samos'a doğru çekildiler. Peloponnesoslular'ın saldırıya geçeceklerini biliyorlardı. Bu nedenle Strombikhides'in Khios'tan Abydos'a götürdüğü gemilerin geri dönmelerini bekliyorlardı. İşte bu nedenle Samos'a geri döndüler. Peloponnesoslular ise Mykale yakınlarında bir ordugah kurdular. Bir sonraki gün Samos'a doğru yola çıkacaklardı. Ama tam da bu sırada Strombikhides'in donanmasıyla beraber geri döneceğini haber aldılar. Bu nedenle Miletos'a döndüler. Atinalılar Strombikhides'in dönmesiyle donanmalarındaki gemi sayısını yüz sekize çıkarmışlardı. Saldırı amacıyla Miletos'a doğru yöneldiler. Fakat Peloponnesoslular savaşa yanaşmayınca geri çekilmek zorunda kaldılar.

LXXX. Peloponnesoslular yaz aylarında tüm donanmaları bir araya gelse bile savaşacaklarına inanmıyorlardı. Tissaphernes'den gelen para da azalmıştı. Bu nedenle gemilerin masraflarını

karşılamakta büyük güçlük çektiler. Peloponnesos'tan yola çıktıkları zaman almış oldukları emre bağlı olarak kırk gemiyi Pharnabazos'un yardımına gönderdiler. Komutanları Rhampsias'ın oğlu Klearkhos'tu. Byzantion'da bir ayaklanma çıkacağını işitmişlerdi. Bu nedenle donanmaları kıyının açığından harekete geçirdiler. Fakat bir fırtınaya yakalandılar. Mecburen Delos'a yanaştılar ve Miletos'a geri döndüler. Daha sonra Klearkhos kara yoluyla Hellespontos bölgesine ulaştı. Megaralı Heliksios ise on gemiyle Byzantion'daki isyana yardımcı olmaya gitti. Samos'ta bulunan Atinalılar Byzantion'da olanları haber alınca hem donanmaları hem de kara birliklerini bölgeye gönderdiler. Kentin önlerinde her iki taraftan toplam sekiz geminin katıldığı çok da önemli olmayan bir çarpışma yaşandı.

LXXXI. Samos'taki isyanın önderlerinden Thrasyboulos sonunda askerlerini Alkibiades'in kente davet etmesi konusunda ikna etmeyi başarmıştı. Thrasyboulos denize açıldı ve Tissaphernes'in yanına giderek Alkibiades'i Samos'a getirdi. Amaçları Persler'i Atinalılar'ın tarafına çekmekti. Daha sonra meclis toplantısı başladı. Alkibiades yaptığı konuşmada sürgünde kaldığı sürenin uzunluğundan ve verilen cezanın ağırlığından bahsetti. Aynı zamanda oligarşik yönetime karşı olduğunu vurguluyor ve Perslerle olan ilişkisini olduğundan daha güçlü göstererek kendisiyle övünüyordu. Uzun uzadıya gelecek hakkındaki planlarından söz etti. Kendi düşmanlarıyla Tissaphernes'in aralarını bozarak amaçlarına ulaşmayı planlıyordu. Eğer Tissaphernes'in Atinalılar'a güvenmesini sağlarsa her şeyini satarak onlara yardımcı olacağını belirtiyordu. Zaten söylediğine göre Tissaphernes Fenike donanmasını almak için Aspendos'a varmıştı. Bu donanma beklendiği gibi Peloponnesoslular'ın değil Atinalılar'ın yardımına gelecekti. Fakat Alkibiades Tissaphernes yola çıkmadan evvel herhangi bir söz vermediği takdirde Atinalılar'a güvenmemesini de söylemişti.

LXXXII. Alkibiades'in konuşmasından etkilenen askerler komutanlığı kendisine verdiler. Dört yüzlerden kurtulma ve savaşı kazanma umutları çok fazlaydı. Bunu hiçbir şeyler değişmezlerdi. Kendilerine öylesine güveniyorlardı ki bir an evvel Pire'ye gitmek için yola çıkmaya hazırdılar. Fakat Alkibiades

askerlerin acele etmelerine karşı çıktı. Düşmanlarını küçümsemelerini yararlı bulmuyordu. Madem ki kendisi komutan seçilmişti o halde ilk olarak Tissaphernes ile görüşmeye gitmesi gerekiyordu. Bu nedenle satrap ile danışıklı hareket ettiğini göstermek için yola çıktı. Böylece Tissaphernes'in gözünde değerini arttırmaya çalışacak ve kendisinin hem bir dost hem de bir düşman olabileceğini ispatlayacaktı. Artık Alkibiades Atinalılar'ı Tissaphernes'ten, Tissaphernes'i de Atinalılar'dan korkutmaya çalışıyordu.

LXXXIII. Miletos'taki Peloponnesoslular ise Alkibiades'in geri çağırılmasından dolayı Tissaphernes'e çok kızmışlardı. Tissaphernes'e kızmalarının başka nedenleri de vardı. Atinalılar Miletos açıklarına geldikleri zaman Tissaphernes kendilerine para yardımı yapmamıştı. Alkibiades'in ise daha evvelden yaptıkları da bilinmekteydi. Bu nedenden bazı askerler komutanlarının çevresinde toplarak onlara şikayetlerini aktarmaya başladılar. Savaşmazlarsa ya da erzak bulamazlarsa tayfalar kaçacaklardı. Bütün bu olaylarda askerler sorumluluğun Tissaphernes'ten çok Astyokhos'ta olduğuna inanıyorlardı.

LXXXIV. Böylece ordu içinde Astyokhos'a karşı bir ayaklanma başladı. Syrakusailılar ve Thuriumlular Astyokhos'un yanına gidip paralarını istediler. Astyokhos ise tayfaları küçümsedi ve hatta tayfaların haklarını korumaya gelen Dorieos'a vurdu. Askerler olan biteni görünce öfkelendiler. Hep birlikte Astyokhos'u taşlamaya başladılar. Astyokhos ise daha evvelden yaptığı gibi bir sunağa sığındı ve bu sayede canını kurtardı. Miletoslular ise Tissaphernes'te yaptığı kaleyi ele geçirip, içerdeki birlikleri kovdular. Özellikle Syrakusailılar bu saldırıda önemli rol oynamışlardı. Fakat Likhas yapılanlardan hoşlanmadı. Kralın topraklarında yaşayan insanların onun kararlarına bağlı kalmaları gerektiğini söylüyordu. Miletoslular bu laflarından dolayı Likhas'a kızdılar. Bu nedenle kısa bir süre öldüğünde Miletos'a gömülmesine izin verilmedi.

LXXXV. Peloponnesoslu askerlerin Astyokhos ve Tissaphernes'e karşı ayaklandıkları sırada Sparta'dan yeni komutan Mindaros geldi. Astyokhos da ülkesine dönmek için deniz açıldı. Tissaphernes onunla birlikte iki dil bilen Karialı Gaulites'i de yollamıştı. Gaulites Sparta'ya geldiğinde Miletos'taki kalenin

ele geçirilmesinden duyulan üzüntüyü aktaracak ve Tissaphernes hakkında olumlu şeyler söyleyecekti. Tissaphernes Miletoslular'ın kendisini suçlayacaklarını ama asıl kabahatin Hermokrates'te olduğunu söyleyecekti. Çünkü Hermokrates Alkibiades ile anlaşma yolu aramaktaydı. Hermokrates ve Tissaphernes arasında paraların ödenmesi konusunda dolayı bir sorun vardı. Aynı zamanda Hermokrates zamanında Syrakusai'dan sürgüne gönderilmişti. O zamanlar Miletos'ta bulunan donanmanın komutanlığına Potamis, Myskon ve Demarkhos getirildi. Tissaphernes de bu komutanlarla beraber Hermokrates'i kovalamış ve kendisinden para istemişti. Hermokrates'in iddiasına göre parayı vermediğinden dolayı satrap kendisine düşmandı. Astyokhos, Miletoslular ve Hermokrates Sparta'ya gitmek üzere yola çıktılar. Alkibiades ise Tissaphernes'in yanından ayrılarak Miletos'a geri döndü.

LXXXVI. Diğer yandan dört yüzler de Samos'a elçiler gönderip durumu araştırmak istediler. Elçiler Delos'tan yola çıktıklarında Alkibiades halen Samos'taydı. Elçiler konuşmak istediler. Ama askerler onları dinlemediler. Demokrasi düşmanlarının öldürülmesi gerektiğini söylüyorlardı. Fakat sonunda askerler biraz sakinleşti ve elçiler konuşmaya başladılar. Elçiler rejim değişikliği ile kenti kurtarmak istediklerini söylediler. Zaten kenti vermek isteselerdi bunu kolayca yapabilirlerdi. Aynı zamanda beş binler denilen üyeler arasına sırayla her Atina vatandaşının girdiğini ve Khereas'ın söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu belirttiler. Fakat askerler bir türlü sakinleşmediler. Hepsi planlarını açıklayıyordu. En çok desteklenen plan ise Pire'ye gitmekti. İşte bu sırada kente en büyük yardım Alkibiades'ten geldi. Samos'taki Atinalılar ile aralarında çıkacak bir savaşa engel oldu. Böyle bir şey Ionia ve Hellespontos'un ellerinden çıkması anlamına gelebilirdi. Askerleri Alkibiades'ten başka birisi sakinleştiremezdi. Alkibiades de üzerine düşeni yaptı. Elçilere Atina'daki yönetim şekline karışmayacaklarını ama olması gerekenin dört yüzlerin iktidardan indirilip yerine beş yüzlerin geçirilmesi olduğunu ifade etti. Askerlerin parası arttırmak amacıyla memurların aldıkları ücretin kesilmesine ise diyecek lafı yoktu. Öte yandan Atinalılar'a düşmanlarına direnmelerini öğütledi. Düşüncesi

kent kurtulduktan sonra iç barışın sağlanabileceği yönündeydi. Ama Samos veya Atina düşman eline geçerse bunu ileride isteseler bile yapamazlardı. Aynı zamanda Argos'tan yardım etmek üzere yola çıkmış olan elçiler de vardı. Bu kimselere Alkibiades teşekkürlerini sundu ve ihtiyaçları olduğu zaman kendilerini çağıracaklarını söyledi. Argoslular Samos'a Paralienne tayfaları ile beraber gelmişlerdi. Dört yüzler meclisi üyeleri bir süre önce onların Euboia civarında dolanan taşıma gemilerine binmelerini istemişlerdi. Daha sonra gemilerin Sparta'ya gitmeleri için yanlarına Laesopidas, Aristophon ve Melesias'tan oluşan bir elçi grubu verildi. Argos'a yaklaştıklarında Argoslular bu elçileri demokrasinin yıkılmasının sorumluları olarak tutukladılar. Ardından da Samos'a gittiler.

LXXXVII. Tissaphernes yaz aylarında Peloponnesoslular tarafından Atina yanlısı davranmakla ağır bir şekilde eleştirildiği zaman Aspendos'daki Fenike donanmasının yanına gitmeye hazırlandı. Kendisi hakkındaki suçlamalardan kurtulmak istiyordu. Likhas'ı yanına alarak ordunun başına Tamos'u geçirdi. Tissaphernes'in neden Aspendos'a gittiği ve neden Fenike donanmasını almadığı bilinmemektedir. Yüz kırk yedi Fenike gemisinin bu sıralar Aspendos'ta oldukları biliniyordu. Fakat neden Tissaphernes onları almadı? Bu konuda farklı fikirler vardır. Kimilerine göre Tissaphernes Peloponnesoslular'ı zayıflatmak amacındaydı. Yerine bıraktığı Tamos da askerlere verilen ücretleri düşürmüştü. Kimileriyse hiçbir zaman Fenike donanmasından yararlanmak gibi bir amacı olmadığını ve onlardan sadece para almak istediğini belirtmektedir. Başkaları ise yalnızca Peloponnesoslular'ın gözünde Fenike donanmasını getirmek istiyormuş gibi bir hava yaratmak için oraya gittiğini ifade etmektedirler. Bana kalırsa da amacı Hellenler'i zayıflatmaktı. Hellen kentlerinin kendi aralarındaki mücadeleyi kızıştırırken aynı zamanda sürekli olarak onları korku içinde tutuyordu. Tissaphernes gerçekten isteseydi savaşı dilediği anda bitirebilirdi. Eğer Peloponnesoslular için bir donanma getirseydi, Atinalılar karşısında zaferi kazanırlardı. Çünkü gemileri eşit sayıda olacaktı. Aynı zamanda donanmanın gelmemesine yönelik ileri sürdüğü bahane de görüşümü destekler niteliktedir. Donanmada kralın ifade ettiği sayıda

gemi olmadığını söylüyordu. Aslında yaptığın şey kralın yaptığı harcamaları azaltıp gözüne girmekti. Hem de hedefine daha kolay bir şekilde varıyordu. Tissaphernes gerçekten de Aspendos'a gitti ve Fenikeliler ile buluştu. Peloponnesoslular ise donanmanın geleceğine inanıyorladı. Bu nedenle Spartalı Philippos'u onu karşılamakla görevlendirdiler.

LXXXVIII. Alkibiades Tissaphernes'in Aspendos'a gittiğini öğrendikten sonra Samoslular'a kendilerine çok yararı dokunacak bir iş yapacağını söyleyerek denize açıldı. Fenike donanmasını Atinalılar için getirecekti. En azından Peloponnesoslular ile Fenikeliler'in birleşmesini engelleyecekti. Zaten Alkibiades uzun zamandan bu yana Tissaphernes'in donanmayı getirmek gibi bir amacı olmadığını biliyordu. Tissaphernes'in Atinalılar ile görüştüğünü ortaya dökerek Peloponnesoslular ile arasının bozulmasını amaçlıyordu. Böylece Tissaphernes ister istemez Atinalılar'ın tarafını tutacaktı. Alkibiades Kaunos ve Phaselis yolunu takip ederek Tissaphernes'e yetişmeye çalıştı.

LXXXIX. Dört yüzlerin elçileri Samos'taki işlerini tamamladıktan sonra Atina'ya döndüler. Alkibiades'in söylediklerini tekrarladılar. Düşmana direnmeye devam etmelerini ve zaferden umutlu olmalarını ifade ettiler. Oligarşinin kurulmasına yardımcın olan ve şimdi de içinde bulundukları tehlikeden kurtulmak isteyen çok sayıda insan Alkibiades'in haklı olduğunu sandı. Aralarında toplantılar düzenlediler ve olan biteni eleştirdiler. Hagnon'un oğlu Therameines, Skelias'ın oğlu Aristokrates gibi kimseler bu insanların başında geliyorlardı. Çok önemli memuriyetlere sahip olan bu insanlar gerek Samos donanmasından gerekse de Alkibiades'den korkuyorlardı. Öte yandan Sparta'ya elçi olarak gönderilenlerin yanlış kararlar almalarından da korkuyorlardı. Hatta beş binler yönetiminden vazgeçilmesini ve bunun yerine vatandaşların eşit ölçüde söz sahibi olacağı yeni bir yönetim kurulmasından yana olanlar da bulunmaktaydı. Aslında söylenen şeylerin tümü de halkı kandırmak içindi. Niyetleri bir demokrasiden doğmuş olan oligarşiyi ortadan kaldırmaktı. Hiç kimse eşit olmak istemiyordu. Herkesin aklındaki şey diğerlerinden ön plana çıkabilmekti. Demokratik rejimlerde insanlar seçilen kimsenin kendilerini aşağıladığını düşünmezler. Bu nedenle de yönetenlere daha

fazla tahammül edilir. Alkibiades'in Samos'ta ulaştığı mertebe gözlerini boyamıştı. Bu nedenle herkes demokratik partinin başına geçmek için büyük çaba harcıyordu.

XC. Dört yüzler arasında yönetime karşı olanların başında Alkibiades ile arası açık olan Phrynikhoş, uzun zamandan bu yana demokrasi düşmanı olarak bilinen Aristarkhos ve Peisandros ve Antiphon gibi yüksek memuriyetlerde bulunan kimseler geliyordu. Samos'ta demokrasinin kurulduğunu haber aldıktan sonra Sparta'ya destek aramak için elçiler göndermişlerdi. Öte yandan Eetioneia'da bir korunak inşaa edilmeye başlandı. Samos'a giden elçileri geri dönüp durumun değiştiğini anlattıklarında çabalarını arttırdılar. Hem Atina içinde olabileceklerden hem de Samos'ta yaşananlardan dolayı korkuya kapılmışlardı. En sonunda aralarında Antiphon ve Phyrinkhos'un da bulunduğu on kişiyi anlaşma yapmaları için Sparta'ya yolladılar. Eetioneia'daki çalışmalar ise hız kazandı. Therameines'in söylediğine göre burada yapılan korunağın amacı Samoslular'ın Pire'ye yapacakları bir saldırıya karşılık vermek değil hem kara ordusunun hem de donanmanın sığınabileceği bir yer olmasıydı. Eetoneia denilen yer Pire limanından hemen sonra gelmektedir. Therameines'in yanındakiler kara tarafındaki surlara bir yenisini eklediler. Böylece küçük bir askeri birlik deniz tarafındaki girişi kolaylıkla elinde tutabilecekti. Her iki sur da iç tarafta bulunan kulelere dek ulaşmaktaydı. Surun hemen yanındaki revak da bir çitle çevrelendi. Bölgede yaşayan halkın hem ellerinde bulunan buğdayı hem de denizden gelen erzakı depolamasını istediler. Satılacak olan buğday bura. Aslında Therameines bunların yapılmasını istemiyordu. Çünkü Sparta ile barış yapılmadan evvel böylesine bir surun inşaa edilmesi hiçbir işe yaramayacağı gibi başlarını da derde sokabilirdi. Öte yandan Euboialılar'ın daveti üzerine Tarentum, Lokroi ve Syrakusai'dan gelen kırk iki gemi Euboia'ya gitmek üzere Lakonia'da hazır beklemekteydiler. Komutanları Spartalı Hegesandros'un oğlu Hegesandridas'tı. Therameines donanmasının aslında kendi üzerlerine geleceğinin farkındaydı. Bu nedenle dikkatli olmazlarsa hepsinin canının tehlikeye gireceğini ifade etti. Aslında söyledikleri doğruydu. Atinalılar yeni rejimleri sayesinde düşmanlarını yenmek, yenemezlerse

de en azından surları korumaya devam ederek direnmek istiyorlardı. Diğer yandan olur da demokrasi yeniden kurulursa başları ilk derde girecek olanlar da bu yeni rejimi getirenlerdi. Bu nedenle surlarda bulundukları sırada en azından çok iyi bir anlaşma yaparak ya da kaçarak canlarını kurtarmak niyetindeydiler.

XCII. Bu nedenle surlar üzerinde bazı gizli kapılar yaptılar. Böylece gerektiğinde düşman buradan gizlice içeri girebilecekti. Tüm işlerini hızla tamamladılar. Ardından bazı dedikodular yayıldı. Tam da bu sırada Sparta'dan dönmüş olan Phrynikhos meclis çıkışında agorada pusuya düşürüldü ve öldürüldü. Katil kaçmayı başardı. İşi birlikte planladıkları bir Argoslu yakalandı. Dört yüzler meclisi üyeleri tarafından sorgulandı. Fakat katilin adı bir türlü açıklanmadı. Cinayetin faili bulunamadığından dolayı Therameines, Aristokates ve diğer dört yüz meclis üyesi çok daha cesurca davranmaya başladılar. Lakonia'dan ayrılan gemiler ise Malea üzerinden Aigina'ya uğramışlar ve sonunda Epidauros'a gelmişlerdi. Therameines Aigina'ya giden gemilerin Epidauros'ta beklemelerine oldukça şaşırmıştı. Başka bir planları olduğunu sandı. Bundan sonra kendileri için bir şeyler yapmak daha da zordu. Aristarkhos ise Pire'deki Eetoneia surlarını yapan askerlerin komutanlarından birisiydi. Oligarşinin savunucularından birisi olan Aleksikles yakalandı. Kendisi bir eve kapatıldı. Yine Munikhia'da nöbet tutanlardan Hermon bu işe yardım etmişti. Hoplitlerin çoğu onları destekledi. Olaylar haber alındığında dört yüzler meclisi üyeleri toplantıdaydı. Rejim düşmanları dışındaki herkes silahlandı. Therameines ve yandaşları tehdit ediliyordu. Therameines ise Aleksikles'in serbest bırakılması için onlarla beraber hareket edeceğini söyledi. Böylece adını temize çıkarmaya çalışıyordu. Ardından Therameines komutanlardan birisiyle beraber Pire'ye doğru ilerledi. Aristarkhos'da askerlerini alıp bölgeye doğru hareket etti. Kentte müthiş bir karmaşa vardı. İnsanlar Aleksikles'in öldürüldüğünü sanıyorlardı. Pire'de yaşayanlar kenttekilerin kendilerine saldırmalarını beklemeye başladılar. Yaşlılar gençlerin silahlanmalarını engellemeye çalışıyorlardı. Atinalı valilerden birisi olan Pharsaloslu Thukydides karmaşayı zorlukla dindirmeyi başardı.

En sonunda kentte yaşayanlar kendi akrabalarının kanlarını dökmekten vazgeçtiler. Therameines Pire'ye geldiğinde hoplitleri azarlamaya başladı. Aristarkhos ile demokrasi karşıtları çok öfkeliydiler. Hoplitler ise yaptıklarından dolayı pişman görünmüyorlardı. Hatta Therameines'e surun yıkmalarının yararlı olup olmayacağını sordular. Therameines en iyi kararı kendilerinin vereceğini söyleyince çok sayıda Pireli ve hoplitler surlara tırmanmaya başladılar. Beş binlerin dört yüzlerin yerine iktidara gelmesi gerektiğini bağırarak birbirlerinin surların üzerine çıkmasına yardımcı oluyorlardı. Aslında beş binler denilmesinin nedeni gerçekten bunu istemeleri değil, demokrasi kelimesini ağızlarına almalarından korkmalarındandı. Aslında durum gayet açıktı. Beş bin kişinin yönetime katılması demek demokrasinin geri gelmesi demekti. Öte yandan beş binlerin seçilmemesi halinde vatandaşlar arasındaki tartışmanın büyümesi kaçınılmaz görünüyordu.

XCIII. Dört yüzler korkuya kapılmalarına karşın yine de ertesi gün meclis toplantısına gittiler. Pire'deki hoplitler ise Aleksikles'i bıraktılar. Ama surları yıkıp Munikhia yakınlarındaki Dionysios Tapınağı'na gittiler. Ardından yaptıkları toplantıda Atina'ya ilerleme kararı alındı. İlk olarak Anakeion'a ulaştılar. Dört yüzlerden bazı kimseler burada hoplitlerle görüşmeler yaptılar. Hoplitler beş binlerin seçilmesi ve kendilerine yakın olanların silahlarını alarak aşırılık yanlılılarını ikna etmelerini istediler. Dört yüzlerin elçileri de kentlerini düşmanlarına teslim etmemeleri gerektiğini ve bu nedenle dikkatli davranmalarını söylediler. Bu sözlerden sonra askerler biraz sakinlediler. Birkaç gün sonra Dionysios Tiyatrosu'nda görüşmelerde bulunmak amacıyla toplanmak üzere oldukları yerden ayrıldılar.

XCIV. Belirlenen gün geldi. Tam toplantı başlamak üzereyken Hegesandrias komutasındaki seksen iki geminin Megara'dan Salamis'e doğru yaklaştığı haber alındı. Artık insanlar Therameines ve yandaşlarının söyledikleri şeyin doğru olduğunu görmüştü. Bu nedenle surları yıkmış olmalarından dolayı büyük sevince kapıldılar. Hegesandrias muhtemelen Epidauros civarında yer tutarak Atina'daki karmaşadan yararlanıp saldırıya geçmek niyetindeydi. Hatta bunun için bazı insanlarla

anlaşmış da olabilirdi. Atinalılar düşmanlarının ilerlediğini haber alınca aralarındaki sorunları bir köşeye atarak Pire'ye doğru ilerlemeye başladılar. Bazı insanlar limandaki gemilere biniyordu. Bazıları karadaki gemileri denize indirirken, kimileri de surlara doğru koşmaktaydı.

XCV. Peloponnesoslular kıyıdan ilerleyerek Sunion üzerinden Thorikos ve Prasiae arasına ulaştılar. Daha sonra Oropos'a geçtiler. Atinalılar başka şeylerle uğraştıklarından dolayı gemilere karmakarışık bir biçimde binmişlerdi. Yine ellerinden geleni yapıyorlardı. Attika kuşatması başladığından bu yana Euboia onlar için en önemli merkezdi. Komutanlardan Thymokhares'i Erythrai'a gönderdiler. Euboia'da bekleyen gemilerle bir araya geldikleri zaman toplam otuz altı gemileri olmuştu. Hegesandridas ise öğlen yemekten sonra Oropos'tan yola çıkmıştı. Oropos ile Erythrai arasındaki mesafe atmış stadiondur. Atinalılar Hegesandridas'ın harekete geçtiğini görünce askerlerin de gemilerin yakınında olduklarını sandılar. Fakat askerler aslında pazarda yiyecek bulamamışlar ve bu nedenle kentin dış mahallelerine kadar ilerlemişlerdi. Eyrthrailılar pazarlarında bilinçli olarak yiyecek satmayarak Atinalılar'ı kollamışlardı. Böylece Atinalılar düşmana hazırlıksız yakalanmayacaklardı. Hatta evlerin çatısına çıkarak Oropos'a gitmek için yola çıkmaları gereken saati de işaret ettiler. Atinalılar bu koşullar içinde savaşa girdiler. Bir süre direndikten sonra dağılmaya başladılar ve karaya kaçtılar. Fakat dostları sandıkları Erythrai'a sığındıkları zaman kent halkı Atinalılar'ı öldürmeye başladı. Kaçanlar ise Erythrai topraklarında kalan bir kaleye sığınmak zorunda kaldılar. Khalkis'e varmayı başaran tüm gemiler kurtuldu. Peloponnesoslular Atina gemilerinden yirmi ikisini ele geçirmeyi başarmışlardı. Bu gemilerin tayfaları ya öldürüldü ya da esir alındı. Peloponnesoslular daha sonra bir zafer anıtı diktiler. Kısa bir süre sonra da Oreos dışındaki tüm Euboia topraklarında bir isyan çıkmasını sağladılar.

XCVI. Atinalılar Euboia'da yaşananları haber alınca o güne kadar duymadıkları kadar büyük bir üzüntüye kapıldılar. Sicilya'da ya da başka bir yerde alınan hiçbir yenilgi bu kadar morallerini bozmamıştı. Samos'ta da isyan başlamıştı. Artık donanmaları

ya da tayfaları yoktu. İç savaşın çıkması an meselesiydi. Bütün bunların üzerine Attika'dan bile daha değerli olan Euboia'yı kaybetmişlerdi. Her şeyden önemlisi düşmanın artık savunmasız kalan Pire'ye doğru harekete geçecek olmasıydı. Düşman birazcık acele ederse dilediğine kavuşabilirdi. Ya kenti kuşatmaya alarak daha zor bir duruma sokarlardı. Ya da Samos'a yardıma gitmeye zorlayabilirlerdi. Bundan sonra Hellespontos, Ionia, adalar ve Euboia'da dahil olmak üzere tüm imparatorluk ellerinden gitmiş sayılırdı. Fakat Spartalılar daha evvelden yaptıkları gibi çabuk hareket etmeyerek ellerine geçen fırsatı geri teptiler. İki tarafın karakterleri birbirinden çok farklıydı. Atinalılar çabuk harekete geçerlerken, Spartalılar hep ağırdan alırlardı. Zaten Atinalılar denizlerdeki üstünlüklerini de bu sayede sağlamışlardı. Syrakusailılar da Atinalılar'a benziyorlardı. Benzerlikleri deniz savaşında Atinalılar'a en fazla karşı koyabilen halk olmalarını sağlamıştı.

XCVII. Atinalılar çok büyük bir üzüntü içinde olmalarına karşın yine de yirmi iki gemi hazırladılar ve Pynks'te bir toplantı düzenlediler. Toplantıda dört yüzler iktidarının sona erdirilmesine ve beş binlerin yönetime geçmesine karar verildi. Bundan böyle hiçbir memuriyet için para alınmayacaktı. Para isteyenler de cezalandırılacaklardı. Aynı zamanda nomothetesler[74] seçilmesi kararlaştırıldı. Benim yaşadığım zaman dilimi içinde Atina'nın gördüğü en iyi yönetim şekli buydu. Bu kez demokrasi ve oligarşiyi bilgece bir araya getirmeyi başardılar. Bu sayede durumlarını toparladılar. Öte yandan Alkibiades ve yandaşlarının Atina'ya dönmelerine de izin verildi. Samos'taki ordunun kentin başına geçmesi için elçiler gönderildi.

XCVIII. Bu sırada Peisandros, Aleksikles ve oligarşi yandaşları Dekeleia'ya kaçtılar. Sadece Aristarkhos barbar okçulardan oluşan bir birliğin başına geçip Boiotia sınırındaki Oenoe'ye doğru gitti. Kale Boiotialılar tarafından çağırılan Korinthoslularca kuşatılmaktaydı. Oenoe'dekileri öldürüp Dekeleia'ya dönüp arkadaşlarının intikamını almak istiyorlardı. Aristarkhos burada yalan söyleyip bir anlaşma yaptı. Söylediğine göre Atina ve Sparta arasında bir anlaşma olmuştu ve kale de

74 Beş yüz bir kişiden oluşan yasa koyuculara verilen isim.

Atinalılar'da kalacaktı. Aristarkhos'un komutan olmasından dolayı kuşatma altında bulunanlar hiçbir şeyden kuşkulanmayıp kaleden çıktılar. Evet, Boiotialılar Atina'da yaşanan karmaşadan yararlanıp kaleyi böyle ele geçirmişlerdi.

XCIX. Yaz mevsiminin ortalarındaysa başka bir olay yaşandı. Tissaphernes Aspendos'a giderken yerine bıraktığı komutan Miletos'taki Peloponnesoslular'ın paralarını ödememişti. Aynı zamanda ne Fenikeliler ne de Tissaphernes geri dönmemişti. Tissaphernes ile beraber giden Philippos ve Spartalı Hippokrates Mindaros'a Tissaphernes'in kendilerini kandırdığına yönelik haberler yollamışlardı. Diğer yandan Peloponnesoslular'ı davet etmiş olan Pharnabazos Atinalılar'a saldırmak için hazır oloduğuna dair haberler gönderiyordu. Pharnabazos Atina'ya bağlı olan kentlerin isyan etmek üzere olduklarını söylüyordu. Aslında Pharnabazos da Tissaphernes gibi bir yöntem izlemekteydi. Mindaros daha sonra Hellespontos'a gitmek için Miletos'tan yola çıktı. Yetmiş üç gemiden oluşan Peloponnesos donanması kendilerine işaret verilir verilmez Samos donanmasından kurtulmak için hızla harekete geçti. Bir süre önce de altı gemi Hellespontos'a yaklaşarak Khersonesos'a saldırılar düzenlemişti. Mindaros yolda fırtınaya yakalandı. Bu nedenle Ikaros'ta üç gün bekledi. Ardından demir alarak Khios'a vardı.

C. Thrasyllos Mindaros'un Miletos'tan yola çıktığını haber aldıktan sonra elli beş gemiyle yola çıktı. Kendisinden evvel Hellespontos'a varmak istiyordu. Düşmanlarının Khios'ta olduğunu haber aldı. Lesbos'a gözcüler gönderdi ve yaptıklarından kendisini haberdar etmelerini istedi. Daha sonra Methymna'ya kadar ilerledi. Bulabildiği kadar erzak depolamak istiyordu. Çünkü gerekirse Lesbos'tan Khios'a saldırılar düzenleyecekti. Aynı zamanda Lesbos'taki Eresos kenti isyan etmişti. Bir fırsat bulunursa Eresos kentini yakıp yıkacaktı. Methymna'dan sürgün edilenler Kyme'den elli hoplit ve anakaradan da yaklaşık üç yüz asker getirtmişlerdi. Askerlerin parasını kendileri ödüyorlardı. Kökenleri ortak olduğundan dolayı Thebaili Aleksandros'u komutan seçmişlerdi. Methymna kenti kuşatıldı ama Atinalılar buraya daha evvel vardıklarından dolayı herhangi bir başarı elde edemediler. İkinci denemeleri

de başarısızlıkla sonuçlanınca Eresos'taki Atina karşıtı isyanı desteklemeye karar verdiler. Thrasyllos ise donanmasıyla beraber Eresos önlerine ulaştı. Aslında Thrasyboulos kendisinden evvel hareket etmiş ve beş gemiyle Samos'tan yola çıkıp Thrasyllos'tan evvel buraya gelmişti. Bu sırada Hellespontos'dan Atina'ya dönen iki gemi ve Methymnalılar'ın verdiği gemiler de donanmaya katılınca toplam gemi sayıları atmış yediye yükseldi. Ardından Eresos'a saldırarak kenti ele geçirmeye çalıştılar.

CI. Mindaros ise Khios'ta bulunan Peloponnesos gemilerinin erzak depolamaları için iki gün kaybetti. Khioslular tayfa başına üç Khios tessarakoste[75] ödediler. Üçüncü gün yola çıktılar. Fakat Eresos civarındaki Atina donanmasından uzak kalmak istiyorlardı. Peloponnesoslular Lesbos'u sol taraflarına alıp kıyıdan fazla açılmadan ilerlemeye başladılar. Phokaia topraklarındaki Karteria'da öğlen yemeği yediler. Daha sonra Kyme üzerinden Mytilene'nin karşısındaki Arginuussa'da akşam yemeği yediler. Geceleyin de yollarına devam ettiler ve ertesi gün öğlen saatlerinde Methymnos'un karşısında bulunan Harmatunte'ye vardılar. Ardından sırasıyla Lektos, Larissa, Hamaksitos üzerinden geçip Rhoeteion'a vardılar. Sigeion ve başka yerlere giden gemiler de bulunmaktaydı.

CII. Sestos'ta bekleyen on sekiz Atina gemisi çok sayıda ışık görünce düşmanın boğaza girdiğini anladılar. Hızlıca harekete geçerek Eleeunte yönünden Khersonesos'a çekildiler. Açık denize varıp düşmandan kaçmak istiyorlardı. Abydos'ta Peloponnesoslular'ın on altı gemisi Atinalılar'ın kaçmasına engel olmakla görevliydi. Ancak istediklerini yapamadılar. Sabahleyin Mindaros'un donanması kaçan Atina gemilerini kovalamaya başladı. Bazı gemiler Imbros ve Tenedos'a sığınmayı başardıysa da en arkadan gelen dört gemi Eleeunte civarında yakalandı. Bir gemi Protesilaos Tapınağı'nın karşısında karaya vurunca ele geçirildi. Diğer iki gemi de yakalandı. Ama tayfalar daha önceden kaçmayı başarmışlardı. Imbros açıklarındaysa bir gemi Peloponnesoslular tarafından ateşe verildi.

---

75 Bu para birimi hakkında başka herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

CIII. Daha sonra Peloponnesoslular Abydos önlerinde başka gemiler topladılar ve donanmalarındaki toplam gemi sayısını seksen altıya yükselttiler. Aynı gün Eleeunte kuşatıldı. Ancak Peloponnesoslular başarılı olamayınca Abydos'a dönmek zorunda kaldılar. Atinalılar ise gözcülerinin görevlerini iyi yaptıklarını düşünerek Eresos'u kuşatmaya devam ediyorlardı. Ama olanları öğrendiler ve derhal kuşatmadan vazgeçerek Hellespontos'a geri döndüler. Düşmanlarını kovalamaya başladılar ve kıyının uzağındaki iki Peloponnesos gemisini ele geçirdiler. Bir sonraki gün ise Eleeunte'ye vardılar. Imbros'a kaçan gemileri geri çağırdıktan sonraki beş günlerini savaş hazırlıklarıyla geçirdiler.

CIV. Atina gemileri tek sıra halinde Sestos civarındaki kıyının önünden geçiyorlardı. Peloponnesoslular Abydos üzerinden Atinalılar'ı kuşatmak istediler. Atinalılar'ın savaştan kaçma olanağı olmadığını görünce Idakos'tan Arrhiana bölgesine kadar atmış yedi gemilerini yaydılar. Seksen altı gemiden oluşan Peloponnesos donanması ise Abydos ile Dardanos arasında sıralanmıştı. Peloponnesoslular'ın sol kanadına Syrakusailılar geçti. Mindaros en hızlı gemileri alıp sağ kanada gitti. Atinalılar'ın sol kanadında Thrasyllos sağ kanadındaysa Thrasyboulos yer alıyordu. Diğer komutanlar da kendilerine gösterilen yerlere yerleştiler. Peloponnesoslular bir an evvel savaşa girmek istiyorlardı. Çünkü kendilerinin sol kanatları Atinalılar'ın sağ kanadının dışına kadar sarkmaktaydı. Mümkünse Atina hatlarını yarıp karaya kadar düşmanlarını kovalamak niyetindeydiler. Ancak Atinalılar düşmanlarının ne yapmak istediklerini önceden anlamışlardı. Bu nedenle gerekli önlemleri aldılar. Sol kanatlarını Kynossema Burnu'na gönderdiler. Ancak yapılan şeyin kötü bir sonucu oldu. Zaten az sayıda gemileri vardı. Şimdi bir de bu gemiler birbirlerinden uzaklaşmışlardı. Aynı zamanda Kynossema Burnu düşman gemilerini görmelerine engel oluyordu.

CV. Peloponnesoslular Atinalılar'ın merkez hattına saldırdılar. Planladıkları gibi hattı yardılar ve düşmanlarını karaya dek kovaladılar. Atinalılar'ın arkadaşlarının yardımına koşmaları imkânsızdı. Sağ kanatları Peloponnesoslular tarafından zor duruma sokulmuştu. Sol kanatları ise Kynossema Burnu'ndan

dolayı hiçbir şey görememekteydi. Öte yandan görseler de karşılarında bulunan çok sayıda Syrakusai gemisi kendilerine engel olacak güçteydi. Peloponnesoslular zafer kazanmak üzere olduklarının farkına vararak saldırılarını daha da şiddetlendirdiler. Atinalılar her yerde kaçmaya başlamışlardı. Thrasyboulos durumun farkına vararak geri dönme kararı aldı. Arkasından gelen düşman gemilerine saldırdı ve onları mağlup etmeyi bildi. Daha sonra Peloponnesoslular'ın iyi durumda oldukları başka yerlere gitti. Buralarda da başarı kazandı. Diğer yandan Syrakusailılar'ın durumu da kötüye gitmeye başlamıştı. Müttefiklerinin yenilmeye başladığını görünce onlar da kaçmak zorunda kaldılar.

CVI. Peloponnesoslular savaşı kaybetmişlerdi. Bir kısmı Pydios Nehri'ne bir kısmı da Abydos'a doğru kaçmaya başladı. Fakat Atinalılar düşman gemilerinden çok azını ele geçirebildiler. Hellespontos'un nasıl bir yer olduğunu bilenler Peloponnesoslular'ın kolayca başka bir yere sığınabileceklerini tahmin edebilirler. Ancak Atinalılar elde edilen zaferden çok memnundular. Son zamanlarda alınan yenilgiler ve Sicilya faciası morallerini çok bozmuştu. Bu zaferden sonra yeniden kendilerine olan güvenleri arttı. Artık düşmanlarından eskisi gibi korkmuyorlardı. Atinalılar savaşta on beş gemi kaybettiler, karşılığında yirmi bir gemi ele geçirdiler. Bu gemilerin sekizi Khios, beşi Korinthos, ikisi Ambrakia, ikisi Boiotia gemisiydi. Diğerleri ise Leukas, Sparta, Syrakusai ve Pallene'ye aitti. Kynossema civarında bir zafer anıtı diktikten sonra gemilerinden kalan parçaları topladılar. Daha sonra da düşmanların ölülerini almalarına izin verdiler. Sonra da üç kürekli gemilerle kazandıkları zaferi Atina'dakilere haber vermeleri için elçiler yolladılar. Elçilerin getirdiği haberler Euboia'nın elden çıkmasından sonra moralleri bozulmuş olann Atinalılar'ın cesaretlerini toplamalarını sağladı. Eğer cesurca savaşmaya devam ederlerse halen savaşı onlar kazanabilirlerdi.

CVII. Savaştann dört gün sonra Sestos'ta bulunan Atinalılar kısa bir süre önce isyan etmiş olan Kyzikos'a gittiler. Harpagion ve Priapos yakınlarında atmış sekiz Byzantion gemisi vardı. Atinalılar geldiklerinde tayfalar karadaydı. Bu nedenle kolayca Byzantionlular'ı esir aldılar. Daha sonra Kyzikos'a geçtiler.

Burada egemenliklerini yeniden kurdular ve Kyzikos kentini vergiye bağladılar. Öte yandan Peloponnesoslular ise Eleeunte'ye geçmeye karar verdiler. Eleeunteliler'in yaktıkları dışında kalan diğer gemilerini topladılar. Aynı zamanda Euboia'ya haber gönderip Hippokrates ve Epikles'in gelmesini istediler.

CVIII. Bu arada Alkibiades de yanındaki on üç gemiyle Phaselis ve Kaunos üzerinden Samos'a geri geldi. Fenikeliler'in donanmalarının gelmeyeceğini ve Tissaphernes ile Atinalılar arasındaki dostluğun sağlamlaştırıldığını haber verdi. Alkibiades dokuz gemi daha hazırladıktan sonra Hallikarnasoslular'ı vergiye bağladı ve Kos'ta korunaklar inşaa etmeye başladı. Kentte çeşitli memurlar arasında görev dağılımı yaptıktan sonra sonbahar mevsiminin sonlarında Samos'a ulaştı. Tissaphernes ise Peloponnesos donanmasının Miletos'tan Hellespontos'a geçtiğini haber almıştı. Bu nedenle kendisi de Aspendos'tan Ionia'ya gelmeye karar verdi. Peloponnesoslular Hellespontos'tayken Aiolia kökenli Antandros kenti Abydos'ta bulunan hoplitleri kentin içine sokmuşlardı. Tissaphernes'in komutanlarından Arsakes'ten çok şikayetçiydiler. Şikayetlerinin nedeni Deloslular'ın Atinalılar tarafından kentlerinden kovulmalarından sonra başlamıştı. Kovulduktan sonra Atramyttion'a yerleştiler. Arsakes Deloslular'ın bir bölümünü askeri sefer için topladı. Ancak kentten çıktıktan sonra öğle yemeği zamanında bu insanları kuşatıp ok yağmuruna tutturmuştu. Antandroslular benzeri bir şeyin kendilerinin de başına gelebileceğini düşünerek akropoliste bulunan Arsakes'in birliklerini kentten kovdular.

CIX. Miletos ve Knidos'tan da Pers birlikleri kovulmuştu. Tissaphernes bu iki kentte olduğu gibi sorumluluğun Peloponnesoslular'da olduğunu sandı. Artık kendisini sevmediklerini biliyordu. Bu nedenle önlem almaya kalkıştı. Diğer yandan Pharnabazos'un kendisine göre çok daha az bir harcama ve küçük bir zaman kaybıyla daha büyük kazanımlar elde etmesini de kıskanıyordu. Hellespontos'a giderek ilk önce Antandros olaylarından dolayı Peloponnesoslular'ı eleştirmek daha sonra da Fenike donanması ve diğer konularda açıklama yapmak istedi. Ancak ilk olarak yolunun üzerinde bulunan Ephesos'a uğradı ve burada Artemis için bir kurban kesti.

KAYNAKÇA

A. M. MANSEL., *Ege ve Yunan Tarihi.* Ankara 1947.

T. BUCKLEY., *Aspects of Greek history 750-323 BC.* London-New York 1996.

CIQ Classical Quarterly. Oxford.

W.R. CONNOR, *The New Politics of the Fifth-Century Athens.* Princeton 1971.

J.K.DAVIES., *Democracy and Classical Greece.* London 1978.

G. M. E. CROIX., *The origins of the Peloponnesian war.* London 1972.

J. H. FINLEY., *Thucydides.* Cambridge, Mass. 1947.

A. W. GOMME., *A historical commentary on Thucydides.* Oxford 1945.

H. HERTER, *Thukydides.* Darmstad 1968.

S. HORNBLOWER., *The Greek world 479-323* BC. London-New York 1983.

S. HORNBLOWER., *Thucydides.* London 1987.

V. HUNTER., *Thucydides.* The artful reporter. Toronto 1973.

D. KAGAN., *The peace of Nicias and the Sicilian expedition.* Ithaca-London 1981.

D.KAGAN., *The fall of the Athenian Empire.* Ithaca 1987.

O. LUSCHNAT., "Thukydides der Historiker" *RE* Supp. XII (1970) 1085-1354

L. MARX-KALLET., *Money, expense and naval power in Thucydides.* Oxford 1993.

K. MAURER., *Interpolation in Thucydides.* Leiden-New York-Cologne 1995.

R.MEIGGS., *The Athenian Empire.* Oxford 1972.

C. ORWIN., *The humanity of Thucydides.* Princeton 1994.

W. K.PRITCHETT., *Thucydides' Pentekontaeia and other essays.* Amsterdam 1995.

T. J. QUINN., *Athens and Samos, Lesbos and Chios, 478-404 BC.* Manchester 1981.

RE Paulys Realencylopädie der classischen Altertumswissenschaft.

P.H.RHODES., *The Athenian Empire.* Oxford 1985.

H.P. STAHL, *Thykydides.* München 1966.

H. D. WESTLAKE., *Individuals in Thucydides.* Cambridge 1968.

H. D. WESTLAKE., "Thucydides and the uneasy peace" *CIQ* N.S 21 (1971) 315-325

H. D. WESTLAKE., *Studies in Thucydides and Greek history.* Bristol 1989.

H. D. WESTLAKE., "Tissaphernes in Thukyides." *CIQ* 35 (1985) 43-54.